

PLUTARCHI
VITAE PARALLELAE.

ITERUM RECOGNOVIT
CAROLUS SINTENIS.

VOL. III.

LIPSIÆ.
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXIX.

ADNOTATIO CRITICA.

INDEX NOTARUM.

Br = Bryanus	Sch = Schaeferus
C = Coraes	So = Solanus
R = Reiskius	St = Stephanus
S = Sintenis	X = Xylander.

Vita Niciae p. 1, 9 ὑπερβαλεῖσθαι pro ὑπερβαλέσθαι St.
 — 2, 21 Μελησίου S: Μιλησίου v. — 23 ἐκ Κέω R: ἐν Κέω
 v. — 24 ἀλλ' C et codex: ἀλλὰ καὶ v. — 3, 6 θράσος] τὸ θρά-
 σος R. — 10 δημαγωγοῦν pro δημαγωγῶν St. — 16 παρείχε
 C: παρέχειν v. — 4, 27 τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν propter hiatum
 suspecta. — 32 ἔνεστιν pro ἔστιν Muretus. — 5, 21 Χαρικλέης
 S: Χαρικλῆς v. — οὖν pro οὐκ anonymus. — 24 τοῦτ' ἔδρασε
 τοῦτ' ἔδρασε Cobetus. — 30 ἐρακέναι Meinekius: ἐρακέναι
 v. — 31 παθῶν anonymus: μαθῶν v. — 7, 14 κολούοντα pro
 κωλύοντα Muretus. — 20 μακρὰς Br et codex: μικρὰς v. — 31
 Δηλίω pro Δήλω X. — 8, 3 γενομένου pro γενόμενον Mure-
 tus. — 12 δ' αὐτῶ Br: δὴ αὐτῶ v. — 25 Θυρέαν C: Θυραίαν
 v. — 10, 7 ἤγαγεν Wyttenbachius: ἤνεγκεν v. — 14 γ' ἔτι
 Porsonus: γέ πω v. — 12, 12 συμβαίνοντες C: συμβάλλοντες
 v. — 25 προτέρων R: πρότερον v. — 13, 10 οὐδ' C: οὐτ' v.
 — 15 προσεντυγχάνοντες R: προσεντυγγάνοντες v. — 23 μετα-
 βαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 16, 9 δ' οὖν S:
 γοῦν v. — 12 βουλῆς] σπουδῆς Emperius. — 17, 3 πραότητα]
 θρασύτητα So, θερμότητα S. — 18, 13 ἀκείνα] ἀκείνον C.
 — 17 Ἀδώνια C et codex: Ἀδώνεια v. — εἶχον] ἦγον Mure-
 tus. — 19, 12 γνώμην] ῥώμην Sch. — ὑπεξέλυσε R: ἐπεξέλυσε
 v. — 17 αὐτῶν S: αὐτῶ v, αὐτοῖς R. — 20, 1 ἕτεροι — ἔργω
 S: ἕτερον — ἔργον v, ἕτερον — ἔργω codices. — 2 γενέσθαι
 ἐπιτελῆς] ἐπιτελῆς γενέσθαι S. — 16 ἑαυτῶ R: ἑαυτοῦ v. —
 21, 4 δ' γὰρ S. — 14 ἐλείπετο pro λείπεσθαι St. — 15 ἤλιξεν
 C: ἤλιπεν v. — 28 Ὀλυμπείου S: Ὀλυπίου v. — 22, 4 αὐ-
 θις Emperius: εὐθύς v. — 20 ἐλεῖν] ἀνελεῖν C cl. Thucyd. 6,
 97. — 24, 3 ἤλθεν add. S. — 19 καθάραν] καθ' Ἰμέραν S cl.

Thucyd. 7, 1. — 30 παρόντος τοῦ κινδύνου ἀφικνεῖται] τοῦ κινδύνου παρόντος ἀφικνεῖται S. — 25, 22 εἰσὶν] φησὶν Bekkerus. — 25 οὐ — μόνον pro ὄ — μόνου Muretus. — 26, 15 αἰτούμενον pro αἰτούμενος St. — 20 ἐμβαλόντων] ἐμβαλόντες S. — 27, 21 ἀριστον C cl. Thucyd. 7, 40: ἀριστερόν v. — 28, 8 ἢ Pflugkii: καὶ v. — 13 παραμενούντων pro παραμενονόντων Muretus. — 21 στρατηγοῖς] συστρατηγοῖς S. — 29, 5 ἐπιβαῖνον R: ἀποβαῖνον v. — 11 οἶαν Muretus: οἶον v. — 30, 15 βουλεύεσθαι pro βουλευσασθαι X. — 18 παρέσχε] παρέστη C. — 20 συνεχώρησαν pro συνεχώρησεν Amiotus. — 31, 3 πρὸ Br: πρὸς v. — 4 τε R: γε v. — 32, 19 ἀνασχετὰ Ἀθηναίους] ἀνασχετὰ τοῖς Ἀθηναίους S. — 32 ἀναβάντας ἤδη πληρουμένων τῶν τριήρων. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντις S: ἀναβάντας. Ἡδὴ δὲ πληρουμένων τῶν τριήρων, ἐπειδὴ οἱ μάντις v. — 33, 9 ἀπροσδοκῆτους pro ἀπροσδοκῆτως Muretus. — 13 ἄλλας ἐπιφερομένας Muretus et codex: ἄλλαις ἐπιφερομέναις v. — 32 βιάσεσθαι pro βιάσασθαι St. — 34, 9 ὑπέμεινεν R: διέμενεν v. — ἃ ψευδῶς ἔδειξεν ὑπὸ pro ἀψευδῶς καὶ ἔδειξε μὴ τὸ Muretus. — 35, 7 λαμπρονόμενος R: λαμπρονόμενος v. — 32 μόρος] φθόρος S. — 36, 4 εὐτυχίαις R: ἀτυχίαις v. — 22 ὦν R: ὄν v. — 37, 22 post ἐνὸς aliquid excidisse suspicatur S. — 38, 2 ἀλλ' ἦσαν] ὀλίγοι δ' ἦσαν? S. — 7 ἐκτὸς pro ἐντὸς Muretus et codex. — 16 δὴ R: δὲ v. — τοὺς Καννίους R: τοῦ Καννίου v. — 18 δέχεσθαι Muretus: μάχεσθαι v.

Vita Crassi 39, 21 Πλωτίου Wyttenbachius: Πλωτίου v. — 31 μία πασῶν R: μία πασῶν δ' v, μὴ μία, πασῶν δ' S. — 40, 4 ὑπατεῖαν Emperius: πολιτεῖαν v. — 14 κρατίστοις Wyttenbachius: ἀκρατήτοις v. — 27 ἀργυρέων Muretus: ἀργυρίων v. — 41, 19 ἐδάνεισε S: ἐδάνειζε v. — 26 ὑπερέβαλεν C et codex: ὑπερέβαλλεν v. — 42, 10 γοῦν S: δ' οὖν v. — 12 φεῦ — 13 ἠγούμενος del So. — 15 Κίννας καὶ Μάριος κρατήσαντες R: Κίννα καὶ Μάριον κρατήσαντος v. — 28 Παικαιοῦ] Παικαιοῦ S. — 31 ἐπιλιπόντων R: ἀπολιπόντων v, ἐπιλειπόντων Bekkerus. — 43, 8 παραπέμπουσι λαύραν C: παραπέμπουσιν αὐραν v. — 9 ἄγουσαν C: ἀνάγουσαν codices, ἀνάγουσιν v. — 10 ἀλλήλων Br: ἄλλων v. — 15 καταλάμπεται ἡμέρας] καταλάμπεται δι' ἡμέρας Emperius. — 44, 3 δεδιδαγμένα] δεδιδαγμένα S. — 8 Φενεστέλλας libri. — 15 Μαλακῆν C: Μαλακῆν v. — 19 συνειλοχότα Sch: συνειληγότα v. — 25

στρατιάν S: στρατεῖαν v. — 30 ἔργω] ἐγὼ Br. — 45, 19 ὠσθέντων S: ὠσθέντων, ἐνίων v. — 46, 5 ὀπηλίκος Sch: ὡς πηλίκος v. — 9 ἢ R: ἦν v. — 20 περιεγίνετο C et codices duo: περιεγένετο v. — 47, 20 ἔφησεν R: φησὶν v. — 48, 12 ἀτυχῆς R: εὐτυχῆς v. — 12 ἢ — συνέφηνε post ὀργιασμοῖς transponi mavult S. — 49, 1 ποιμένων R et codex: ποιμένες v. — 5 Φούριον pro Φουρίον St. — 9 Σαλίνας pro Σαλήνας Amiotus. — 18 αὐτὰς C: αὐτοὺς v. — 50, 8 Μόμμιον Bekkerus: Μώμιον v. — 51, 10 ἐπιλειπούσης R: ὑπολειπούσης v. — 12 πνεῦμά τι] cf. Pelop. 9. — 14 στρατιᾶς Br: στρατείας v. — 31 Καννίσιος] Γάννικος S cl. Frontin. 2, 4, 7. — 52, 20 καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες] καὶ δὴ καὶ ἀρχαιρεσιάζοντες? S. — 23 παραστρατοπεδεύσας Br: παραστρατοπεδεύσασθαι v. — 29 ἔχοι] ἔξει Sch. — 53, 6 διαφρονότες ἐμπεσόντες C: διαπεσόντες v. — 16 τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατεῖαν καλουμένου] αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατεῖαν καλουμένου τοῦ Πομπηίου,? S. — 32 Ὀνάτιος] ὦν Γάιος S cl. Pomp. 23. — 54, 30 κομίζοντα τὸ περὶ τὸν Κατιλίαν ἐξηγουμένην S: κομίζοντα περὶ τοῦ Κατιλίνα καὶ ζητουμένην v. — 55, 18 ἢ pro ἢ anonymus. — 20 ἀρθεῖς Emperius: ἀίρεθεῖς v. — 21 λαμπρῶς] pro λαμπρὸς Muretus. — 22 καλῶς del S. — 29 οἷς γε So: ὥστε v. — 30 αὐτὸν pro ἑαυτὸν Muretus. — 32 Λοῦναν pro Λουκίαν Muretus. — 56, 20 συμφέρει μετιέναι R: μετιέναι συμφέρει v. — 57, 11 βῆμα Emperius: οἴκημα v. — 58, 1 τοῦτο] τοῦτον R. — 59, 20 δεξόμενος Br: δεξιόμενος v. — 30 γυμνασιῶν R: γυμνασίαν v. — 61, 25 πορεύεσθαι pro πορεύεσθαι St. — 63, 27 δεῆσον So: δεησόντων v. — 65, 9 θινῶν τινῶν ἐρήμων] θεινῶν ἐρήμων Appiane, unde θινῶν ἐρήμων C. — 27 βύθιον R: βύθον v. — 66, 17 αὐτοῦς] αὐτοῖς Cobetus. — 68, 2 αὐτός, τῆ δὲ R: αὐτὸς δὲ τῆ codices, αὐτὸς τῆ v. — 5 τῶν ἀνασάλλων] ἀνασάλλων C. — 71, 20 ὑπολειμμένους C: ἀπολειμμένους v. — 72, 28 εἰ δεῖ] ἔδει Muretus. — 73, 11 πελάται Gelenius: ἐπιπόται v, πελασται Appiane. — 75, 8 Βαργοντήιος Schweighaeuserus: Βαργοντίνος v. — 23 διὰ λόγων — συγγενέσθαι] διὰ λόγων — γενέσθαι S. — 79, 26 ὄνομα del Sch. — 80, 32 πρόσθεν C: πρόσωθεν v. — 81, 5 χορείας S: πόρνας v, χορείαν Appiane.

82, 31 τόποις pro τοῖς Muretus. — 83, 6 ἄλλως δὲ] ἀλλ' ὡς R. — 18 ἦν μέρος ἃ Muretus: ἢ μέρος δ' v. — 22 εἴτ' ἀχρή-

στωσ Emperius: εἶτα χρηστῶσ ν. — 84, 13 ἀνεπίφθορον C: ἐπίφθορον ν. — 85, 8 καίτοι ὁ γε] καίτοι γε S. — 15 εἰ δέοι] εἰ δέοι Br. — 86, 10 ἀπέειπε pro ἐπέειπε vel ἔδεισε St. — 12 Καίσαρος R: καὶ Καίσαρος ν. — 15 προσεργάσασθαι] προσκατεργάσασθαι R. — 16 ἀντέσχευ] ἀντέσχετο Haitingerus. — 22 ἡττημένοις R et codex: ἡττωμένοις ν. — 87, 18 αὐτῆσ] αὐθῆσ S cl. 85, 23.

Vita Sertorii 88, 5 ἀριθμῶ Muretus: ἀριθμῶν ν. — συμπλέκεται C: ἐμπλέκεται ν. — 25 καὶ add R. — 89, 10 Νούσσοισ] Νουρσία X. — 90, 5 Καστλῶν S: Κάστλων ν. — 9 Γυρισοινῶν] Ὠρισίαν So, Ὠριτανῶν S. — 17 στρατιώτας πάντας] στρατιώτας S. — 91, 1 ὑφήκατο pro ὑφήκετο St. — 12 ἐξεδέξαντο pro ἐξεδέξατο St. — 24 οὐ πολλῶ ἐλάττους τῶν μυρίων] οὐ πολλῶ τῶν μυρίων ἐλάττους Benseleus. — 92, 3 προερχόμενος pro προσερχόμενος Muretus. — 4 ὑπολειπόμενον C: ἀπολειπόμενον ν. — 26 πλουσίους C post Amiotum: πολλοὺς ν. — 93, 19 καταβαλεῖ R et codex: καταβάλη ν. — 24 πλήθει μὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα] πλήθει καὶ ἡλικίᾳ μὲν ἀκμάζοντα S. — 94, 2 υποβαλλόμενος pro ὑποβαλλόμενος St. — 23 Πιτυούσση C: Πιτυούση ν. — 95, 12 ἀπέχουσι Photius: ἀπέχουσαι ν. — 96, 11 Τίγγιν X: Τιγένην ν. — 18 Τιγγίται vel Τιγγιτανοὶ C: Τιγεννήται ν. — 97, 5 καὶ del C. — 20 δοκεῖ So: δοκῆ ν. — 25 γινόμενων πονηρῶν C: γινόμενον πονηρῶν ν. — 98, 2 Σπανός C: Σπάνος ν. — 12 ἀκούειν] ὑπακούειν Cobetus. — 99, 10 Φουφίδιον Ruhnkenius: που Φίδιον ν. — 12 Λεύκιον S: καὶ Λούσιον ν. — 15 Ῥωμαίων pro Ῥωμαίων St. — 18 Μάλλιον So: Δόλλιον ν. — 104, 18 εἶτε μὴ C et codex: εἶτε τὸ μὴ ν. — 20 ἄλλως R: ἄλλως δ' ν. — 105, 28 ὑπερβαλόντι R et codex: ὑπερβάλλοντι ν. — 107, 10 et 12 Σούκρωνι] Σούκρωνα Muretus. — 11 Τουρίαν S: Τουρτίαν ν. — 108, 5 σκότους ἤδη ὄντος] σκότους ἤδη S. — 7 ἀνέστρεψε Sch et codex: ἀνέστρεψε ν. — 111, 11 ταπεινὸν Br et codex: ταπεινὸν μὲν ν. — 28 ἡσυχίαν ἔχων ἐπιεικῶσ δι' αἰτίας] ἡσυχίον ἔχων ἐπιεικῶσ δὲ αἰτίας Emperius. — 112, 23 ἠνέσχετο ὁ] ἠνέσχετο S. — 115, 19 θρασυτήτι Emperius: βραδυτήτι ν. — 22 οὔτε προσέχων Sch: οὔδὲ προσέχων ν. — 23 καὶ del Emperius. — 116, 22 ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντραστῆσ propter hiatum suspecta.

Vita Eumenis 116, 31 Εὐμένη C et deinceps: Εὐμενῆ ν. — 117, 26 συνώκισε C: συνώκισε ν. — 118, 16 καὶ Sch et

codex: ἡ ν. — 27 εἶχε pro ἔσχε St. — 119, 7 ξένω ὄντι] ὄντι ξένω Benseleus. — πολυπραγμανεῖν] πολυπραγμανεῖν ἐν C. — 21 ἀναδεξόμενος C: ἀναδεξάμενος ν. — 121, 6 τὰ C et codices: τὰ τε ν. — 30 δόντας καὶ add R. — 122, 4 στρατιῶν Br: στρατεῖαν ν. — 30 προῆγεν R: προσῆγεν ν. — 123, 7 τοῦτου So: τοῦτο ν. — 18 γῆσ pro τῆσ Muretus. — 23 δὴ Sch et codices: δὲ δὴ ν. — 124, 31 ἐπεδράξαντο C et codices tres, alius ἀπεδράξαντο: ἐπελάβοντο ν. — 125, 26 τι So: τῆ ν. — 127, 20 καὶ add R. — 128, 7 φυλάξασθαι Br: φράξασθαι ν. — 23 ἡμῶν C: ἡμῶν ν. — 129, 13 ἄτε δὴ συνήθεισ γεγονότεσ καὶ ἀλλήλοισ κεχρημένοι πολλὰ? S. — 27 ἀποκατέστησε C et codices: ἀπεκατέστησε ν. — 30 ἐγκρατῶσ S: ἐγκρατῆσ ν. — γέρονε del S. — 130, 3 φιλοφροσύνην R: φιλοφροσύνη ν. — 10 πάντων R: ἀπάντων ν. — 15 μαραινόμενων pro μαραινόμενον Muretus. — 25 δ' ἀνηρητημένους Benseleus: δὴ ἀνηρητημένους ν. — 30 σταλαγμὸν Emperius et codex: στεναγμὸν ν. — 133, 2 τεθραμμένα] τεθρομμένα? S. — 134, 2 ἐγένοντο C et codex: ἐγίνοντο ν. — 4 Περσίδι R et codices: Περσικῆ ν. — 135, 14 βραχεῖαν Dacerius: τραχεῖαν ν. — 136, 3 περιβαλλόμενος R: περιβαλλόμενος ν. — 5 γενομένου R: γινόμενον ν. — 137, 31 δάδιον λαθῶν] ἄσον διαλαθῶν S. — 138, 19 ἂν ἔσθησε R: ἀνέστησε ν. — ἡμῶν So et codex: ἡμῶν ν. — 139, 5 ἄχθει] ἄχει So. — 21 ἡ add St. — 26 προσέτετο R: προσήγετο ν. — 140, 3 καὶ Sch. et codices: καὶ ν. — 21 παρέδωκε Σιβυρτίω C post Br: παρέδωκεν Ἰβυρτίω ν.

141, 3 δυνάμεων sepsit Bekkerus, τε del S. — 16 τοίνυν R: τοῖσ νῦν ν. — 24 στρατηγίαν R: στρατεῖαν ν. — 28 γενομένων pro γενόμενος Muretus. — 142, 3 ἐπ' R: ἐν ν.

Vita Agesilai 142, 27 Μελησιππίδα C. Keilius: Μελησιππίδα. — 29 βιοτεύσειν Sch: βιοτεύειν ν. — 143, 8 φύσει ἡγεμονικῶ propter hiatum suspecta. — 11 συντροφομένων Muretus: συστροφομένων ν. — 144, 25 τὴν ἀρετῆν] διὰ τὴν ἀρετῆν Br. — 145, 4 φθισίβροτον R: φθισίβροτον ν. — 20 ὁ So: ὡσ ν. — 22 τοιοῦτόν ἐστι R: τοιοῦτο ἐκ ν. — 146, 17 δεηθεῖσι pro δεηθεῖσ St. — 23 παύσασθαι Sch et codex: παύσεσθαι ν. — 24 πάντα R: ταῦτα ν, ἐαυτὰ? S. — 147, 25 ἔχοντα R et codex: εὐθὺσ ἔχοντα ν. — 28 ἀγαθὸν διαπεπραχθαι Emperius: ἀγαθὸν ἅμα πεπραχθαι codices quidam, διαπεπραχθαι ἀγαθὸν ν. — 149, 2 ἄλλωσ δὲ] ἄλλωσ τε S. — 7 Λυσάνδρου μᾶλλον ἢ

S et codices duo: μάλλον Ανδάνδρον ἢ γ. — 32 ἤδειν] νῆ Δί' Codetus. — 151, 14 ἐμισθοῦντο. — 16 ἱππεύειν om arophetegmata. — 30 ἄψασθαι Br: ἄψασθαι v. — 154, 18 δεινόν R: δεῖν libri, δεῖ v. — 156, 15 φέρεται S: ἀναφέρεται v. — 24 ἔλειν ἅμα καὶ φρονεῖν] ἔλειν ἅμα καὶ φιλεῖν codices duo, φιλεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν S. — 157, 31 ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωρισμένον codices duo: τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἐξωρισμένον v. — 158, 5 στρατηγούς] στρατοῦς Emperius. — 7 μέντοι οὐδὲν κρείσσον] μέντοι κρείσσον οὐδὲν S. — 159, 17 προάγειν So: προσάγειν v. — 26 ἄνδρας — καὶ hoc loco perversa suo loco erunt transposita post Κόνωνος 160, 25 S. — 160, 13 μόρας pro μοίρας Muretus. — 25 οὖν add Muretus. — 163, 4 μητέρα γινωσκόντων S et codices duo: μητέρα ἐπιγινωσκόντων v. — 23 ἐν βιβλίῳ ἀπολειμμένον] ἐν βιβλίῳ καταλειμμένον Emperius. — 164, 21 lacunam indicavit S. — 165, 11 συμπεριπατοῦντας arophet.: περιπατοῦντας v. — 15 δεικηλίκτας arophet.: δικηλίκτας v. — 166, 17 ποιούμενος So et codex: ποιουμένους v. — 168, 11 Ἀρχίαν Br et postea: Ἀρχίδα v. — 15 βούλευμα Sch: βούλημα v. — 17 Θηβαῖοι Amiotus: Ἀθηναῖοι v. — 169, 6 Μέλανα Br: Γέλανα v. — 28 ἀντῶ κινδυνεύοντι codices duo: κινδυνεύοντι ἀντῶ v. — 170, 9 σκέψασθαι pro σκέψασθαι St. — 173, 3 δίκαιον αὐτονομεῖσθαι codices duo: δίκαιον εἶναι αὐτονομεῖσθαι v. — 24 αὐτονόμον del S. — 174, 6 παρὰ Sch: πρὸς v. — 176, 15 τούτῳ παντὶ S et codex: τούτῳ ἅπαντι v. — 180, 14 ἐλάττονα Emperius et codices duo: ἐλάσσονα ἀλλὰ v. — 182, 26 στρατηγὸν ἐπιδοῦς C: στρατηγῶ ἐπιδοῦς v. — 31 καὶ γὰρ Emperius: εἰ γὰρ v, καὶ γὰρ codices. — 184, 31 πράξει Sch: πράξῃ v. — 185, 18 ὑπονοοῦσι] ὧν ὑπονοοῦσι R, τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι πρὸς ἄμυναν τρεπομένοις S.

Vita Pompeii 188, 29 ἐν add S. — 189, 3 ἔφυγεν C et codex: ἔφυγεν v. — 191, 13 διδόναι Sch: δοῦναι v. — 24 πελάται S: ἀγελάται v. — 192, 8 ἐκ δὲ τούτου οἱ] ἐκ τούτου δ' οἱ vel ἐκ δὲ τούτου καὶ S. — 27 ἀπολείποντας C et codices duo: ἀπολιπόντας v. — 193, 7 ἑαυτῶ δούς τὸ So et codex: ἑαυτὸν δούς τὸ v. — 194, 6 μετεβάλλοντο Sch et codices duo: μετεβάλλοντο v. — 8 ἐφέντος R: ἀφέντος v. — 195, 2 οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν] οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν vel οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη S. — 13 πανταχοῦ] πεντάθλου? S. — 17 δὲ C: τε v. — 196, 30 Ῥωμαῖον St: Ῥωμαίων v. — 197, 29 κελεύοντα εἰς] κελεύ-

οντος εἰς cl. 199, 26 S. — 198, 3 Μέμμιον X: Μόμμιον v. — 14 ἀποτεθειμένων C: ἀποτιθειμένων v. — 199, 14 δύμη Br δώμη v. — 18 ἐγκαταστήσας R et codices duo: καταστήσας v. — 27 στρατιάν Br: στρατείαν v. — 200, 9 οὕτως ἐπαύσαντο S et codices duo: ἐπαύσαντο οὕτω v. — 201, 17 κωλύσων] κολούσων So. — 19 ἐκέλευσε Sch et codices tres: ἐκέλευε v. — 29 ἐλεφάντων ἄρματι codex: ἄρματι ἐλεφάντων v. — 202, 18 εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ codex: τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ ἐκείνῳ v. — 203, 11 ἐν ἀξίωματι] cf. Galb. 3. — 17 κενικηκότα Emperius: νενικηκότα v. — 26 μεταβαλομένης C et codex: μεταβαλλομένης v. — 204, 12 ἔσχατον νόσημα τῶν] ἔσχατων νοσημάτων τῶν S. — 14 Πίῳ X: Ἀππίῳ v. — 206, 2 ἱππότη pro ἱππότης Muretus. — 208, 27 τῆς δημοαρχίας R post Amiotum: τῆς βουλῆς codices, τοῦ δήμου ex aldina v. — 209, 13 ἐλάττονα τοῦ R: ἐλάττον αὐτοῦ v. — 25 δόντας S: διδόντας v. — 210, 17 φανῆναι Amiotus: φάναι v. — 211, 32 ἐπαργύροις Sch: ὑπαργύροις v. — 212, 12 Λακινίῳ X: Λευκανίῳ v. — 15 πρῶτον Emperius: πρότερον v. — 213, 1 ἀπιέναι R: ἀπειναι v. — 19 et saepius deinceps ταμείων C: ταμείων v. — 30 μὲν R: τε v. — 214, 12 τυφλωθῆναι So: τυφλωθῆναι v. — 14 κενὸν πολὺν margo Amioti: κλόνον κενὸν πολὺν libri plerique: κλόνον πολὺν v. — 216, 12 ἐκόμιζεν R: ἐκόλαζεν v. — 29 τοὺς πολλοὺς St: πολλοὺς v. — 217, 1 δὲ add Emperius. — 9 ἀναλαβῶν] ἀναλαμβάνων S. — 218, 14 Μάλλιος] Μανίλιος anonymus. — 219, 32 δάφναις ἀνεστειμέναις Br: δάφνας ἀνεσταλμένας v. — 220, 1 ὁμοῦ καὶ] ὁμοίως Sch, aliquid excidisse suspicatur S. — 221, 2 Σπαρτακείοις S: Σπαρτανίοις v. — 27 στρατιάν pro στρατείαν St. — 222, 3 ἐπιέναι pro ἐπεῖναι St. — 25 Ὑψικράτεια Cobetus v. l. 87: Ὑψικρατία v. — 31 Σίνωρα C: Ἴνωρα v. — 223, 19 δὲ post ἀναλαβῶν So: post αὐτὸς v. — 25 ἀπολυσάμενος R: ἀποδυσάμενος v. — 30 ἰδρυσάμενος ἑαυτοῦ R: ἰδρυσάσθαι ἑαυτοῦ v. — 32 ἀφηρησθαι R: ἀφηρησθε v. — 224, 1 Σωφηνῆν C: Σωφήνην et mox Σωφήνης v. — 21 ἔθνη del S. — 25 στρατιάν Br: στρατείαν v. — 226, 20 Ἀρβηλίτιδος Br: Ἀρβηλίτιδος v. — 26 ψάλτου τινός οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβυτοῦ δὲ θυγατῆρ] ψάλτου τινός, οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβυτοῦ θυγατῆρ S. — 227, 13 βάλλει C et codex: βάλλη v. — 30 καὶ add C. — 228, 11 ἄ So: ἄς v. — 17 δυναστῶν Br: δυνατῶν v. — 229, 1 φυλακᾶς Muretus:

φύλακας v. — 230, 15 ἐποίησεν αὐτὸς ὁ Πομπηϊὸς] ἐποίησεν Πομπηϊὸς αὐτὸς S. — 231, 9 ῥᾶν anonymus: ῥάδιον v. — 12 περὶ Wyttenbachius: ἐπὶ v. — 27 ὕψος] εἰς ὕψος So. — 234, 10 βουλευμάτων] βουλήματος Wyttenbachius. — 12 ἀμῶς R: ἄλλως v. — 15 ὑπιδόμενον Sch: ὑπειδόμενον v. — 235, 16 χροσίου Zonaras: χροσοῦ v. — 29 τρεῖς R: τρεῖς v. — 236, 2 ὑπήχθαι R: ἐπήχθαι v. — 6 τετταράκοντα] πεντήκοντα X. — 19 Λεύκολλον anonymus: Λεύκολλος v. — 22 κολούουσα anonymus: κελούουσα v. — 237, 1 ἐν ἀγορᾷ ἔχων] ἔχων ἐν ἀγορᾷ Benselerus. — 238, 2 προαγαγῶν R et codices duo: προαγαγῶν v. — 15 et 17 Καίπλων Amiotus: Σηπίων v. — 30 κἀντης πράξιν Wyttenbachius: κατ' ἀντίπραξιν v. — 239, 8 ἐξέπεμπε C: ἐξέπεμψε v. — 240, 32 λιποθυμίας S: λειποθυμίας v. — 241, 1 ἀναλαμβάνοντος R et codex: ἀναλαβόντος v. — 6 στρατιᾶς C: στρατείας v. — 22 Σαρδόνα S: Σαρδῶνα v. — 242, 10 πολέμων C et codex: πολεμίων v. — 22 μετιέναι Muretus: μετεῖναι v. — 30 Καὶ R: ὦ καὶ v. — 31 μὲν ἂν Sch: μὲν δὴ v. — 243, 15 μὲν τὸν X: Μέλιτον v. — 22 ἀντὶ δὲ Κάτωνος S: Ἀντίαν δὲ καὶ v. — 245, 16 ἐπέσχευ] ἐπήρκεσεν vel ἀπέχρησεν C. — 20 ποτε So: τότε v. — 246, 14 Πομπηϊὸν μόνον ἐλέσθαι ὕπατον] μόνον ἐλέσθαι Πομπηϊὸν ὕπατον cl. Cat. min. 47 S. — 19 εἰσενηνεγμένη C et codex: εἰσενηνεγμένην v. — 247, 1 φράσειν pro φράζειν St. — 21 ἐπεῖ] ἔπειτα C. — 27 καὶ τριακοσίων C: καὶ τοὺς τριακοσίων v. — 248, 21 στρατεία] στρατηγία Sch. — 249, 18 αἰτίαν Sch: αἰτιῶν v. — 25 ῥᾶν R: ῥάδιον v. — 28 ἐξεφλάριζε Emperius: ἐξεφλάρισε v. — 250, 16 μεταβαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 17 ἀμηγάνων Sch: ἀμηγάνω v. — 19 ὠφελείτο Emperius: ὠφέλιτο v. — 251, 11 δεξιούμενον R: δεξαμένον v. — 252, 3 στρατιῶν et 30 στρατιᾶς C: στρατεῖαν et στρατείας v. — 6 θάτερον anonymus: θατέραν v. — 18 Ρουβίκωνα S: Ρουβικῶνα v. — 253, 17 εἰς add C. — 32 ἐπεσθαι αὐτῶ] ἐπεσθαι S cl. Caes. 33. — 254, 14 ὡς τοῦτο Haitinger: ὡς τὸ v, ὡς οὐ τὸ libri non nulli. — 18 Βρεντέσιον S: Βρεντήσιον v, mox Βρεντεσηνός. — 255, 17 μὲν] μὲν ἐν Muretus. — 256, 8 Λαβειῶν] Λαβιηνός X. — 257, 1 καὶ del S. — 16 δυσχεραίας C: δυσχωρίας v. — 258, 30 τὸν — πολεμοῦντα Muretus: τῶν πολεμοῦντων v. — 259, 15 αὐτὸν Ἀινόβαρβος S: αὐτὸν αἰὶ ὁ βάρβαρος vel ὁ βάρβος codices, αὐτὸν αἰὶ ὁ Αἰνόβαρβος ex aldina

v. — 32 στρατιᾶς Br: στρατηγίας v. — 260, 28 ἀρθεῖσα Helidius: ἀφθεῖσα v. — 29 ἐπὶ] ἐπὶ τὸ R. — 31 πρὸς Σκοτούσαν Amiotus: πρὸ σκότους v. — 261, 13 εἰς τάξιν sepsit Bekkerus. — 29 εἰώθασιν] εἰώθεσαν S cl. Caes. 45. — 262, 21 ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ' αὐτὸν S: ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ' αὐτὸν v. — 32 δ' ἔτι anonymus: δέ τι v. — 263, 10 μαχομένοι συνήσαν C: μαχόμενοι συνήσαν v. — 31 ἀνασχεῖν C: ἐνσχεῖν v. — 264, 27 ἐννοοῦντι] ἐννοῶν ἔτι S. — 265, 2 συνεισέπιπτον Sch: συνέπιπτον v. — 26 ἦ del Sch, ὁ R. — 266, 4 ἀπιέναι pro ἀπειναι St. — 10 ἐώρακει Sch: ἐώρακε v. — 12 περὶ R et codices tres: περὶ τῶν v. — 17 ἐπιστήσας Emperius: ἐπιστάς v. — 267, 2 ἂν add R. — 5 ἐπεραιούτο C: ἐπέρα οὕτω v. — 25 περιπλεύσαντα Bekkerus: παραπλεύσαντα v. — 268, 20 κακοπολιτεῖαν· ἐρέσθαι] κακοπολιτεῖαν· ἀντερέσθαι? S sed etiam quae praecedunt corrupta sunt ac fortasse manca. — 269, 1 τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως] τῇ κρείττονι δ' ἀδηρίτως S. — 2 περιορμίσαι] παρορμίσαι Br. — 21 ἀπολιπόντα Sch: ἀπολιπόντας v. — 272, 10 ἤρχετο St: ἤρετο v. — 20 δέοντα Zonaras: δέοντος v. — 273, 16 καθορώμενος R: καθορώμενων v. — 22 ἄγους τοσοῦτον καταπεπλησμένην Emperius: οὕτω καταπεπληγμένην ex aldina v, ἀγούστος οὕτω καταπεπληγμένην codices. — 26 λειφθεῖς So et codex: ληφθεῖς v.

274, 17 υἱὸν αὐτοῦ ἀπέδειξε] υἱὸν ἀπέδειξε S. — 27 πολιτικά C: πολιτικά καὶ v. — 275, 11 ἠπόρησαν X: ἠπόρησεν v. — Εὐρυπωντίδαι Valckenarius: Εὐρυπῶντι δὲ v. — 12 παρσχεῖν X: παρέσχευ v. — 14 μέντοι R: μὲν v. — 15 ἴαμα pro ἴμα anonymus. — 276, 1 δοκεῖ C et codex: δοκῆ v. — 7 ὁμόκληρον So: ὀλόκληρον v. — 10 μεταβαλλομένοις C et codex: μεταβαλλόμενοις v. — 11 τὸν Ἀρμενίων C et codex: τῶν Ἀρμενίων v. — 12 φήσας R et codices duo: καὶ φήσας v. — 277, 1 ὄντα R: τὸ v. — 7 ὕφ' C: ἀφ' v. — 8 ἂν add R. — 19 ἂν add C. — 278, 2 Θεβαίους So: Θεβαίων v. — 10 προαπολέσθαι So: προσαπολέσθαι v. — 12 αὐτοῦς So: αὐτὸς v.

Vita Alexandri 279, 5 τοῦ Καίσαρος] τὸν Καίσαρος S. — 16 πολιορκίαι Br: πολιορκία v. — 280, 16 συνούσης ἀφοσιούμενον codices duo: συνούση ἀφοσιούμενον v. — 281, 13 ᾧ γ' S: ὡς v. — 20 ἄτην ἄμα] ἄμ' ἄτην S. — 27 συγγεγεννημένον C: συγγεγεννημένον v. — 31 μάλισθ' ἂ S: μάλιστα v. — 282, 15 ἐξαιρεῖ R: ἐξαιρεῖ v. — 23 οὔτε — οὔτε C: οὐδέ

— οὐδὲ v. — 283, 10 πολέμους R: πολεμίους v. — 29 οὐ Br: οὐν v. — 284, 1 τῷ γένει Ἀκαρνάν] τὸ γένος Ἀκαρνάν Benselerus. — 6 Βουκεφάλαν C: Βουκέφαλον v. — 26 προπίπτουσαν Schmiederus: προσπίπτουσαν v. — 285, 1 ἔφεις C: ἀφεις v. — 27 βαθυτέρων C: βαρυτέρων v. — 286, 23 Ὀνησικριτος So: Ὀνησικράτης v. — 287, 9 Μαίδων X: Μεδάρων v. — 288, 20 Πηξόδαρος S et mox: Πηξόδαρος v et mox Πηξοδώρ. — 289, 1 ἴοντα St: ὄντα v. — 7 Θεσσαλὸν S: Θετταλὸν v. — 9 δ' Ἐριγύιον Schmiederus: δὲ Φρύγιον v. — 290, 13 αὐτοῖς Ἀθηναίους So: αὐτοὺς Ἀθηναίους v. — ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι del So. — 26 τὰ del R. — 292, 1 χερσὶν Sch: χερσίν v. — 12 Ἰνδοὺς S: Ἰνδοῖς v. — 293, 21 τετρακισχιλίους et 23 πεντακισχιλίους R: πεντακισχιλίους — τετρακισχιλίους v. — 294, 27 τὸ — νενομισμένον Sch: τῶν — νενομισμένων v. — 295, 20 καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας Emperius et codex: τὸ δόρυ καὶ κατακλάσας τοῦτο v. — 28 μέλας Blancardus: μέγας v. — 296, 25 θαλάσση pro θαλάσσης St. — 297, 5 παύσεσθαι pro παύσασθαι St. — 12 προσεχεῖς anonymus: προσηχεῖς v. — 23 εἰκόνα ἀνακειμένην] εἰκόνα κειμένην? S. — 26 ἐν παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμῆν] ἐν παιδιᾷ τιμὴν ἀποδιδούς Benselerus. — 31 ἐνδεδεμένην] συνδεδεμένην Cobetus. — 298, 8 τὴν λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι] γενέσθαι τὴν λύσιν ἐξελόντι? S. — 9 συνείχετο τὸ Schmiederus: συνείχε τὸ v. — 21 ἀστάνδης pro ἀσγάνδης St. — 24 γενήσεσθαι pro γενέσθαι St. — 32 λουσαμένῳ ἐν] λουσαμένῳ? S. — καταπαγέντι] καὶ παγέντι Sch. — 299, 2 βοηθήσειν] βοηθεῖν C. — 30 ἐπιλιπεῖν C: ἐπιλείπειν v. — 300, 1 ῥάσας S: ῥάσας v. — 23 Πινάρῳ Br: Πινδάρῳ v. — 27 τοσοῦτῳ] τοσοῦτον S. — 301, 20 μὲν ὄλκια So: μενὸλκια v. — 25 τραπέζας] τὰς τραπέζας Sch. — 26 ἀξίαν R: ἄξια v. — 302, 1 ἑαυτοῦ ἐμπαθῆς] ἑαυτοῦ συμπαθῆς R. — 7 τὰ S: τὰ ἀπὸ v, utrumque om codex. — 12 δὲ R et codex: δὲ καὶ v. — 24 Βαρσίνης Br et codex: Βαρσῆνης v. — 30 καὶ τὸ κάλλος del Schmiederus. — 303, 12 ἐκέλευσεν Sch et codex: ἐκέλευεν v. — 14 νεανίσκῳ del Br. — 23 βεβουλημένος S: βεβουλευμένος v. — 24 οὐδὲ C: οὔτε v. — 304, 7 ἔλυεν C: ἔλυσεν. — 8 ἐντέθεικεν Emperius: συντέθεικεν v. — 19 ἢ δικάζων ἢ συντάττων S: ἢ συντάττων ἢ δικάζων v. — 305, 10 πολλάκις vel hic vel 12 del S. — 306, 10 ὑπεξέφευγε C: ὑπεξέφυγε v. — 307, 24 ἐφ' C: ὑφ' v. — 308, 16 οὔκουν C et codex: οὔκ-

ουν οὐκ v. — ἀσύμβολος anonymus: ἀσύμβουλος v. — 309, 11 μέγεθος ἐπὶ Emperius: μεγάλοι ἐπὶ v. — 12 ὑπέλιπον Br: ὑπελίποντο v. — 13 ἀλλὰ C et codices tres: ἀλλὰ καὶ v. — 28 ὑπεξέφερε R et codices duo: ἐπεξέφερε v. — 312, 4 δ' οὐν Bekkerus: γοῦν v. — 10 κνυκίων C: ἐγκνυκίων v. — 313, 17 εἰ] ἔδει? S, excidisse id suspicabatur R. — 315, 1 διηρημέναι R: διηρημένους v. — 16 Γανγαμήλοις X: Γανσαμήλοις v. — 23 μὲν ἐν pro μὲν St. — 28 Φόβῳ margo Amioti: Φοίβῳ v. — 31 Γορδυναίων Br: Γορδοναίων v. — 317, 4 ὑποτροπήν C: ἀποτροπήν v. — 21 ὑπένδυμα C: ἐπένδυμα v. — 28 εἶχεν Sch: ἦν εἶχεν v. — 318, 15 τῇ πτήσει ὄρθιον] τὴν πτήσιν ὄρθιον Benselerus. — 319, 9 διαφυγεῖν C et codex: διαφεύγειν v. — 320, 7 Βαβυλωνίαν C et codices duo: Βαβυλωνίων v. — 9 ἐν Ἐκβατάνοις del S. — 14 ἐξαπτόμενος R: ἐξαπτομένης v. — 17 ἐλαφρῶ] ἐλαφρῶς R. — 321, 13 ἐγγύθεν Br: ἐκεῖθεν v. — 16 ἐν δὲ τοῖς R: ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις v. — 19 lacunam indicavit Amiotus. — 23 χαμόθεν] χαμᾶθεν G. Dindorfus. — 322, 2 κατηγορήσουσιν C et codex: κατηγοροῦσιν v. — 6 φασὶ C et codex: φησὶ v. — 24 λύκος Sch: Λύκος C, Λύκιος v. — 324, 14 ὀλίγων. Ἀρίστων R: ὀλίγων ἀρίστων v. — 31 ἔβαλλε C et codices tres: ἔβαλε v. — 325, 2 ἔδωκε Sch: δέδωκεν v. — 8 εἶχον C et codices duo: εἶχεν v. — 23 τὸν Βαγῶου ἔδωκεν οἴκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων εὔρεθῆναι ἱματισμὸν] τὸν Βαγῶου τῶν περὶ Σοῦσα ἔδωκεν οἴκον, ἐν ᾧ λέγεται χιλίων ταλάντων ἱματισμὸν εὔρεθῆναι S. — 327, 4 τὰ C et codex: τὰ μὲν v. — 17 ἔθυσεν Sch et codices tres: ἔθυσεν v. — κἀκεῖνῳ θῦσαι ἐκέλευσεν] κἀκεῖνον ἐκέλευσεν vel κἀκεῖνον ἐκέλευσε θῦσαι S. — 20 χρήσεται C: χρήσεται v. — 31 ἔλευθέρως] ἔλευθέρων anonymus. — 328, 12 πάροδον R: παρόδων πίστιν v. — 16 τότε δὲ ἐξήλαννεν Sch: τότε δὴ ἐξήλαννεν v. — 32 τὸ ποτὸν Sch et codex: ποτὸν v. — 329, 9 συνειπεσεῖν Sch: συνεπεσεῖν v. — 330, 10 στρατείας pro στρατιᾶς St. — 18 ἄγοντες S: αὐτῶ ἄγοντες v. — 331, 14 ἐπὶ] ἔπιπῳ S. — 17 Πολύκριτος C: Πολύκριτος v. — 21 Θεαγγελεὺς Reinesius: εἰσαγγελεὺς v. — 332, 5 λέγων] λόγον So. — 9 ἐφῆκε C: ἔφη καὶ v, servato ἔφη Bekkerus ἀφιέναι pro ἀπιέναι. — 17 ὁμοίου τε R: ὁμοιοῦτο v. — 25 χόρῳ Wyttenbachius: χρόνῳ v. — 334, 14 τοῦτου S: τοῦτο v. — 17 καὶ πρὸς] πρὸς R. — 24 χαλεπῶς del R. — 28 Κεβαλίνῳ anonymus: Βαλίνῳ v. —

335, 1 ἐποίησεν pro ἐποίησαν St. — ὑποψίαν Br: ὑπεροψίαν v. — 2 ἕτερον] Μέτρωνα anonymus. — 17 ἀναπετάσαντος anonymus: ἀναπετάσαντες v. — 336, 7 κατὰ Φιλώταν ἀγριώτερα C et codices tres: κατὰ Φιλώτα ἀγριώτερα v. — 10 εὐρίσκομεν pro εὐρίσκοντες anonymus. — 19 Κλεομάντει] Κλεομένει Wyttenbachius. — 22 ἰδεῖν Heldius: εἶδεν v. — 338, 2 Ἀριστοφάνους] Ἀριστόνου Palmerius. — 339, 16 πολλὰ] τὰλλα Emperius. — 22 τοῖς So: τοῖς δὲ v. — 340, 25 πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι] βαρὺ καὶ πικρὸν ἐγγενέσθαι vel πικρὸν καὶ βαρὺ γενέσθαι S. — 341, 16 ἐν τῷ συμποσίῳ del S. — 25 ὑπογενομένης C: ὑπογενομένης v. — 342, 3 προβαλόντι R: προβάλλοντι v. — 4 εἶπεν R: εἶπεῖν v. — 26 ἐν — Ὀξυδράκαις del Sch. — 343, 16 αὐτοῖ So: αὐτοῦ v. — 344, 4 γεύσει ἐλαίου διαφέρειν] γεύσει διαφέρειν ἐλαίου S. — στιλπνότητα R et codex: στιλβότητα v. — 12 στρατείας Br: στρατιᾶς v. — 22 Σισιμύθρου C et codices tres et post: Σισιμύθρου v. — 23 ἀπρόσβατον] ἀπρόσβατον Sch, ἀπότομον C, quod pro ἄβατον scribendum suspicatur S. — 345, 5 ἤδη ἔχων] ἔχων ἤδη S. — 346, 31 αὐτοῦ Sch: αὐτὸς v. — 347, 18 Κοῖνον Blancardus: κοινῆ v. — 30 προσμαχομένους Br et codex: προμαχομένους v. — 348, 2 ἐξήρει C: ἐξήρε v. — 7 καὶ τοῦς] τοῦς C. — 14 ἀπὸ S: ὑπὸ v. — 349, 17 Πραισίων C et codex: Πραισιαίων v. — 350, 13 καὶ τὸ σῶμα R: τὸ σῶμα καὶ v. — 15 προέστησαν Br: προσέστησαν v. — 26 ἐν del R. — 351, 2 ἀνήχθη R: ἀνήλθε v. — 9 ἀποκρινάμενον C et codex: ἀποκρινόμενον v. — 19 βουλόμενος Br: βουλόμενον v. — 22 οὗτος anonymus: οὗτος v. — 27 ἀνθρώπων] ἀνθρώπου S. — 31 ἀνθρώπων C et codex: ἀνθρώπων v. — ἔχον] ἔχοι Br. — 352, 5 ἀποκρινάμενον R et codex: ἀποκρινόμενον v. — 354, 11 ταῖς φιάλαις om Amiotus, ὁ φάλῃς T. Faber. — 28 στρατεία pro στρατιᾷ St. — 29 τραῦμα R et Zonaras: στρατεύμα v. — 32 ἐνεποίησε C: ἐποίησε v. — 355, 8 πολέμων] πόλεων R. — 29 μοι add C et Zonaras. — 356, 7 Βαβυλωνί ὄψεσθαι hiant. — 20 ταλαντιαῖον S: τάλαντον v. — 26 καλὸν] ἄλλον C. — 31 διαλύσας] διέλυσε anonymus. — 358, 10 κίρανον] κάρανον C. — 24 ἄμα S: ἀλλὰ v. — 359, 4 Κοσσαίων C: Κουσσαίων v. — 16 ἐξεργάσεσθαι Br: ἐξεργάσασθαι v. — 360, 9 οἱ νεανίσκοι οἱ] τῶν νεανίσκων οἱ? S. — σφαιρίζοντες] συσφαιρίζοντες R. — 16 χρόνον γερονέναι ἐν] γερονέναι χρόνον ἐν Benselerus. — 18 προαγαγεῖν Sch et

codex: προάγειν v. — 24 Ἴόλας S: Ἴόλαος v. — 361, 21 ἡ δεισιδαιμονία, ἢ, δίκην ὕδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον καταρρέοντος, ἀνεπλήρου ἀβελτερίας κατάφοβον τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον C. — 362, 3 φρενιτιᾶσαι R: φρενητιᾶσαι v. — 6 τὰ add C. — 363, 13 Νωνάκριδι οὔσης hiant.

Vitae Caesaris initium mutilum esse intellexit Emperius et Emperio prior Niebuhrius. — 364, 20 προσήλθεν So et codices tres: προσήλθεν v. — 365, 3 Φαρμακοῦσαν C: Φαρμακοῦσαν v. — 9 τὸν τῶν R: τῶν v. — 14 ἡμέραις — δεούσαις] ἡμέρας — δεούσας S. — 366, 6 ἠκρόατο Cobetus v. l. 391: ἠκρόατο v. — 11 ἀλλ' del St, ἄλλοις Br. — 20 πολλαὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος R: πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν. — 367, 8 ἠγητέον] ἠγητέον οὕτω St. — 22 Πόπλιον X: Πόπλιον v. — 368, 7 Βέτερι X: Βαίτωρι v. — 27 διέσπαστο R et codex: διεσπάτο v. — 369, 3 ἄδηλος R: ἄδηλον v. — 8 εἰ τετιθάσσευται R: εἴτε τιθάσσεύεται v. — 14 εἴη ὁ propter hiatum suspecta. — 370, 28 παρέξει C et codex: πράξει v. — 373, 4 δὴ Br et codex: δὲ v. — 374, 6 γράμμασι C et codices tres: πράγμασι v. — ἀποδόντων C et codices quatuor: ἀποδιδόντων v. — 18 ὑπερβάλλοντος Sch et codex: ὑπερβαλόντος v. — 20 λυτῶν C: λυτῶν v. — παρερρομένου R: παρερρομένους v. — 375, 3 γοῦν] δ' οὖν S. — 17 στρατειῶν Sch: στρατηγιῶν v. — 376, 2 ἀπ' R: ὑπ' v. — 30 τῆς — εὐλαβείας] τῆ — εὐλαβεία St. — 377, 1 ὑποδραττόμενος] ἐπιδραττόμενος C. — 3 Καίπλωνι pro Σκηπίωνι St. — 32 ἔφη ὁ Καῖσαρ] ἔφη Καῖσαρ vel εἶπεν ὁ Καῖσαρ S. — 378, 26 καθωμάλλησε Wyttenbachius et codex: καθωμάλλισε v. — 379, 12 Σκεύας Amiotus: Σκεύαξ v. — 32 ἐλόντες S: ἔχοντες v. — 380, 6 λήματα R et codex: λήματα v. — 381, 31 ὁμαλῶς] ὁμαλεῖς R. — 382, 17 περιόντων Br: παρόντων v. — 27 ἐπινεμήσεσθαι Br et codex: ἐπινομήσεσθαι v. — 383, 2 πορευέσθαι C: πορεύεσθαι v. — 13 μὴ Br: ὃ μὴ v. — 21 συμβαλεῖν C et codices duo: συμβάλλειν v. — 31 ἀπέλειπε C et codices tres: ἀπέλειπε v. — 385, 1 δοκεῖ pro δοκῆ St. — 12 Καῖσαρ δ' S: καὶ γὰρ v. — 17 διαφθείροντες C et codices: διαφθείραντες v. — 386, 9 Οὐσίπας X: οὐς Ἴπας v. — 387, 10 ἀσπαζομένους] ἀσπαζομένους Οὐβίους Emperius. — 388, 13 Τηγύριον S: Τηγύριον v. — 26 ἀνοικοδομεῖν] ἀποικοδομεῖν? S. — 389, 11 παγοὶ So: πάγοις v. — 14 ἀσάφεια πολλή Br: ἀσάφεια πολλή v. — 17 Ἀρβέρνοι C: Ἀρβέννοι v. — 29 δοκῶν

del R. — 390, 3 χρόνῳ πολλῶ ἤν] χρόνων πολλῶν ἤν? S. — 16 ὄλοις R: ἄλλοις v. altius latere vitium suspicatur S. — 17 φόνῳ R: φόβῳ v. — 19 Ἀρβέροι C: Ἀρουβηνοὶ v. — 391, 25 ἀφαλόμενος R: ἀφαλλόμενος pars codicum, ἀφελόμενος v. — 392, 5 ἀπὸ R: ἐπὶ v. — 17 ὥσπερ] ὥσπερ ναῦν R. — 393, 14 Καίσαρι κελεύει S: Καίσαρι ἐκέλευε v. — 18 ὑπατεύοντι S: ὑπάτω ὄντι v. — 20 προσεκόμενηεν So: προσεκόμεσεν v. — 394, 24 βία Muretus: διὰ v. — 395, 11 καὶ ante Κικέρων del Sch. — 396, 8 καὶ del R. — 397, 17 ὡς] ὡν Bekkerus. — 398, 15 ἐξέλειπον C: ἐξέλιπον v. — 399, 17 καὶ del Sch. — 400, 14 τῷ σώματι C et codices: σώματι v. — 401, 7 πολέμων X: πολεμίων v. — 11 θυροῦ τίς ἐστὶ φειδῶ ἐν] θυροῦ φειδῶ τίς ἐστὶν ἐν? S. — 32 Ἀώου Dacerius: Ἀνίου v. — 402, 13 ad ἐλάθοντο aliquid desiderabat R. — 403, 8 ἐκινδύνευσεν R: ἐκινδύνευσεν μὲν v. — 20 ἐπήρατο R: ἐπειράτο v. — 404, 6 ἐπισπάσασθαι pro ἐπισπάσασθαι St. — 18 τειχομαχοῦντες] τειχοφυλακοῦντες pars codicum, τειχοδομοῦντες S. — 27 Πομπηίου — βουλόμενον C: Πομπηίῳ — βουλομένῳ v. — 32 παρῶξινον C et codices: παρῶξιναν v. — 405, 25 ἐδόκει — Ῥωμαίων del So, aliis visa est oratio manca esse. — 406, 9 Κορφίνιος] Κορνιφίνιος X. — 407, 8 Καλβίνον pro Καλβίνιον St. — 408, 2 προκαλούμενον R et codices: προσκαλούμενον v. — 3 ἄμιλλαν Emperius: ἄμιναν v. — 7 δὲ So: γὰρ v. — 15 οἱ Πομπηίου ἱππεῖς] οἱ ἱππεῖς τοῦ Πομπηίου? S. — 29 ἀπεστρέφοντο Br et codex: ἐπεστρέφοντο v. — 409, 5 ἢ — τεθαμβημένος del S. — 14 οἷαις R: ταῖς v. — 16 γράμμασιν del S. — 19 ἔτι κτεινομένους Hasius: ἐπικτεινομένους v. — 29 τὰ add C. — 410, 13 εἶπεν ὅτι codices: ἔφη ὅτι v. — 411, 27 ἐμβᾶσα Br et codices: ἐβᾶσα v. — 412, 3 συμβασιλεύουσιν C et codex: συμβασιλεύουσιν v. — 413, 27 Ἀντώνιος καὶ Κορφίνιος] Κορφίνιος καὶ Ἀντώνιος X. — 414, 9 λαθῶν Schmiederus: καὶ λαθῶν v. — 30 τερπόμενοι καθήντο S: τερπόμενοι ἐκάθηντο v. — 415, 4 ὅτε] ὅ τι Bekkerus. — 17 προσέβαλλε pro προσέβαλε St. — ὑφ' R: ἐφ' v. — 29 αἰσθησιν ἤδη σειομένην S: αἰσθησιν, ἤδη σειόμενον v. — 416, 24 Κάτωνα] Κικέρωνα R et codex suspectae fidei. — 417, 19 συνειλοχότας Orellius: συνειληγότας v. — 25 λαβόντες R: λαβόντας v. — 418, 13 δημοσία R: δημόσια v. — 20 μὲν del S. — 32 ἀνέγκλητον] ἀνέγκλητον ἑαυτὸν R. — 419, 11 κάλλιστον ἅμα codices: κάλλιστον ἑαυτοῦ

ἅμα v. — 420, 13 Ταρρακίνην R: Ταρρακίνην v. — 16 Πωμεντίνον S: Πωμέντιον So, Νωμεντίνον v. — Σητίαν pro Σήτιον anonymus. — 421, 2 Μερκηδόμιον] Μερκηδίνον? S cl. Num. 18. — 11 τοῦτο anonymus: παρὰ libri plerique, περὶ v. num καὶ παρὰ τοῖς βασιλεύουσιν καὶ βαρνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας εἶχε? — 12 γοῦν S: οὖν pars codicum, γὰρ v. — 29 αὐτῷ R et codices: αὐτοῦ v. — 422, 12 ἐπισπάσθαι C et codices: ἐπισπάσασθαι v. — 30 ἐπὶ τῶν] ὑπὲρ τῶν Bekkerus. — 423, 23 δὲ post μητρός del C. — 25 ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ὀρμησαι codices: μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ὀρμησαι v. — 424, 15 αὐτὸς pro αὐτοῦς anonymus. — 426, 21 ἐντύχη C et codices: ἐντύχοι v. — 26 παρελθόντα S: προελθόντα v. — 427, 22 προσκεκοσμημένων So: προσκεκοσμημένων v. — 428, 3 Τυλλίῳ S: Τυλλίῳ C, Μετιλλίῳ v et mox Μετίλλιος. — 11 βαθεῖαν Br: βαρεῖαν v. — 31 ἀπὸ R: ὑπὸ v. — ὑπὸ τῶν So et codex: ἀπὸ τῶν v. — 429, 1 αὐτήν] αὐτῆς R. — 8 ἐλθόντος Βρούτου codex: Βρούτου ἐλθόντος v. — 430, 4 ἐψηφίσαντο C: ἐψηφίσαντο v. — 14 πληθὸς] πένθος Emperius. — 431, 8 παντὶ ἀρχὴν καὶ δυναστείαν] παντὶ δυναστείαν καὶ ἀρχὴν? S.

Λαομέδοντος ἀδικηθεὶς ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν ἴσως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμμελείας ταῦτά τε γράφειν ἐπήει καὶ τὴν Φιλίστου διάλεκτον εὐδύνειν καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην λοιδορεῖσθαι. 5 ἔμοι δ' ὅλως μὲν ἢ περὶ λέξιν ἄμιλλα καὶ ζηλοτυπία πρὸς ἑτέρους μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν, ἂν δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα γίνηται, καὶ τελέως ἀνασθητον. Ἄς γοῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος, ἐπεὶ παρελθεῖν οὐκ ἔστι, μάλιστα γὰρ δὴ τὸν τρόπον καὶ 10 τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν καλυπτομένην περιεχούσας, ἐπιδραμῶν βραχέως καὶ διὰ τῶν ἀναγκαίων, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀμελῆς δοκῶ καὶ ἀργὸς εἶναι, τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλούς, 524 ὕφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν 15 ἢ ψηφίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπειράμαι συναγαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἡθῶν καὶ τρόπου παραδιδούς.

II. Ἐνεστὶν οὖν περὶ Νικίου πρῶτον εἰπεῖν ὃ γέγραπεν Ἀριστοτέλης, ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν 20 πολιτῶν καὶ πατρικῆν ἔχοντες εὐνοίαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν δῆμον, Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Θουκυδίδης ὁ Μελησίου καὶ Θηραμένης ὁ Ἄγνωνος, ἦττον δὲ οὗτος ἢ ἐκεῖνοι· καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν ὡς ξένος ἐκ Κέω λειοδόρηται, καὶ διὰ τὸ μὴ μόνιμον, ἀλλ' ἐπαμφοτερέ- 25 ζον ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας ἐπεκλήθη Κόθορνος. Ἐκείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν, καὶ πολλὰ καὶ Περικλεῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν προϊστάμενος ἀντεπολιτεύσατο, νεώτερος δὲ Νικίας γενόμενος ἦν μὲν ἐν τινι λόγῳ καὶ Περικλέους 30 ζῶντος, ὥστε κἀκεῖνῳ συστρατηγῆσαι καὶ καθ' αὐτὸν ἄρξαι πολλάκις, Περικλέους δ' ἀποθανόντος εὐθύς εἰς τὸ πρωτεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν ὑπὸ τῶν πλουσίων

καὶ γνωρίμων, ἀντίταγμα ποιουμένων αὐτὸν πρὸς τὴν Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον εἶχεν εὖνον καὶ συμφιλοτιμούμενον. Ἴσχυε μὲν γὰρ ὁ Κλέων μέγα γερονταγωγῶν κἀναμισθαρεῖν διδοῦς, ὅμως δὲ καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐ- 5 τοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ θράσος ὀρώντες αὐτοί, οἷς πρὸς χάριν ἔπραττεν, οἱ πολλοὶ τὸν Νικίαν ἐπήγοντο. Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβεία τινὶ μειγμένον αὐτῷ τῷ δεδιέναι δοκοῦντι τοὺς πολλοὺς δημαγωγῶν. Τῇ φύσει γὰρ 10 ὦν ἀθαρήσῃ καὶ δύσελπις ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρουπτεν εὐτυχίᾳ τὴν δειλίαν· κατώρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν· τὸ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ ψοφοδεὲς καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐθορύβητον αὐτοῦ καὶ δημοτικὸν ἐδόκει καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ' εὐνοίας τοῦ δῆμου 15 παρεῖχε τῷ δεδιέναι τοὺς ὑπεροφῶντας, αὔξειν δὲ τοὺς δεδιότας. Τοῖς γὰρ πολλοῖς τιμὴ μεγίστη παρὰ τῶν μειζόνων τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι.

III. Περικλῆς μὲν οὖν ἀπὸ τε ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγαν οὐδενὸς ἐδεῖτο σχη- 20 ματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οὐδὲ πιθανότητος, Νικίας δὲ τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσία δὲ προέχων ἀπ' αὐτῆς ἐδημαγωγῆται. Καὶ τῇ Κλέωνος εὐχερεια καὶ βωμολοχία πρὸς ἡδονὴν μεταχειριζομένη τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρεξάγειν ἀπίθανος ὦν, χορηγίαις ἀνελάμ- 25 βανε καὶ γυμνασιαρχίαις ἐτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον, ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντας. Εἰστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς τό τε Παλλάδιον ἐν ἀκροπόλει, τὴν χρύσασιν ἀποβεβληκός, καὶ ὁ τοῖς 30 χορηγικοῖς τρίποσιν ὑποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς· ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγῆσας, ἐλείφθη δὲ οὐδέποτε.

λέγεται δ' ἐν τινι χορηγία παρελθεῖν οἰκέτης αὐτοῦ
κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὄφθῆναι
καὶ μέγιστος, οὐπω γενειῶν ἤσθέντων δὲ τῶν Ἀθη-
ναίων τῇ ὄψει καὶ κροτούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνα-
5 στὰς ὁ Νικίας εἶπεν, ὡς οὐχ ὄσιον ἡγοῖτο δουλεύειν
καταπεφημισμένον θεῷ σῶμα, καὶ τὸν νεανίσκου ἀπη-
λευθέρωσε. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δή-
λων, ὡς λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. Τῶν γὰρ
χορῶν, οὓς αἱ πόλεις ἐπεμπον ἀσομένους τῷ θεῷ, 525
10 προσπλέοντων μὲν ὡς ἔτυχεν, εὐθύς δ' ὄχλου πρὸς
τὴν ναῦν ἀπαντῶντος ἄδειν κελενομένων κατ' οὐδένα
κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀσυντάκτως ἀποβαινόντων
ἅμα καὶ στεφανομένων καὶ μεταμφειννυμένων, ἐκεί-
νος, ὅτε τὴν θεωρίαν ἤγειν, αὐτὸς μὲν εἰς Ῥήνειαν ἀ-
15 ἔβη τὸν χορὸν ἔχων καὶ τὰ λερεῖα καὶ τὴν ἄλλην παρα-
σκευὴν, ζευγμα δὲ πεποιημένον Ἀθήνησι πρὸς τὰ μέτρα
καὶ κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσσει καὶ βαφαῖς καὶ
στεφάνοις καὶ αὐλαίαις κομίζων, διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε
τὸν μεταξὺ Ῥηνείας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄντα μέγαν·
20 εἶθ' ἅμα ἡμέρᾳ τὴν τε πομπὴν τῷ θεῷ καὶ τὸν χορὸν
ἄγων κεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ ἄδοντα διὰ τῆς γε-
φύρας ἀπεβίβαξε. Μετὰ δὲ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα
καὶ τὰς ἐστιάσεις τὸν τε φοῖνικα τὸν χαλκοῦν ἔστησεν
ἀνάδημα τῷ θεῷ, καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν προῖαμε-
25 νος καθιέρωσεν, οὗ τὰς προσόδους ἔδει Δήλους κατα-
θύοντας ἐστιᾶσθαι, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικία παρὰ τῶν
θεῶν αἰτουμένους· καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν,
ἦν ὡσπερ φύλακα τῆς δωρεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν. Ὁ δὲ
φοῖνιξ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀποκλασθεὶς ἐνέ-
30 πεσε τῷ Ναξίῳ ἀνδριάντι τῷ μεγάλῳ καὶ ἀνέτρεψε.

IV. Τούτοις δ' ὅτι μὲν πολὺ τὸ πρὸς δόξαν καὶ
φιλοτιμίαν πανηγυρικὴν καὶ ἀγοραῖον ἐνεστιν, οὐκ ἄδη-

λον, ἀλλὰ τῷ λοιπῷ τρόπῳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἦθει πιστεύ-
σειεν ἂν τις εὐσεβείας ἐπακολούθημα τὴν τοιαύτην χά-
ριν καὶ δημαγωγίαν γενέσθαι· σφόδρα γὰρ ἦν τῶν ἐκ-
πεπληγμένων τὰ δαιμόνια καὶ θειασμῶ προσκελμένος,
ὡς φησι Θουκυδίδης. Ἐν δὲ τινι τῶν Πασιφῶντος δια- 5
λόγων γέγραπται, ὅτι καθ' ἡμέραν ἔθνε τοῖς θεοῖς, καὶ
μάντιν ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας προσεποιεῖτο μὲν αἰεὶ σκέ-
πτεσθαι περὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα περὶ τῶν
ιδίων καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀργυρείων μετάλλων· ἐκέ-
κτητο γὰρ ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ πολλὰ, μεγάλα μὲν εἰς 10
πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύνους δὲ τὰς ἐργασίας ἔχοντα· καὶ
πληθὸς ἀνδραπόδων ἔτρεφεν αὐτόθι, καὶ τῆς οὐσίας ἐν
ἀργυρίῳ τὸ πλεῖστον εἶχεν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγοι περὶ αὐ-
τὸν ἦσαν αἰτοῦντες καὶ λαμβάνοντες. Ἐδίδου γὰρ οὐχ
ἦττον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις ἢ τοῖς εὖ πάσχειν 15
ἀξίοις, καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε πονηροῖς ἢ
δειλία καὶ τοῖς χρηστοῖς ἢ φιλανθρωπία. Δαβεῖν δὲ
περὶ τούτων μαρτυρίαν καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἔστι.
Τηλεκλείδης μὲν γὰρ εἰς τινα τῶν συκοφαντιῶν ταυτὶ
πεποίηκε· 20

Χαρικλέης μὲν οὖν ἔδωκε μυᾶν, ἴν' αὐτὸν μὴ λέγη,
ὡς ἔφην τῇ μητρὶ παίδων πρῶτος ἐκ βαλλαντίου.
τέσσαρας δὲ μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου·
ἦν δ' ἑκατὶ τοῦτ' ἔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ἐγὼ
οὐκ ἐρῶ, φίλος γὰρ ἄνῃρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ. 25
Ὁ δ' ὑπ' Εὐπόλιδος κωμωδούμενος ἐν τῷ Μαρικᾷ
παράγων τινα τῶν ἀπραγμόνων καὶ πενήτων λέγει·

A. Πόσου χρόνου γὰρ συγγεγένησαι Νικία;

B. οὐδ' εἶδον, εἰ μὴ ἄναρχος ἐστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.

A. ἄνῃρ ὁμολογεῖ Νικίαν ἐσοκέναι.

καίτοι τί παθῶν ἂν εἶδεν, εἰ μὴ προῦδίδου;

Γ. ἠκούσατ', ὦ ξυνήλικες,

30

ἐπ' αὐτοφώρῳ Νικίαν εἰλημμένον.

B. ὑμεῖς γάρ, ὧ φρενοβλαβεῖς,
λάβοιτ' ἂν ἄνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι;

Ὁ δ' Ἀριστοφάνους Κλέων ἀπειλῶν λέγει

5 Δαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας καὶ Νικίαν ταράξω.

Ἐποδηλοῖ δὲ καὶ Φρόνιχος τὸ ἀδαρσὲς αὐτοῦ καὶ κατα-
πεπληγμένον ἐν τούτοις

Ἦν γὰρ πολίτης ἀγαθός, ὡς εὖ οἶδ' ἐγώ,
κούχ' ὑποταγεῖς ἐβάδιζεν, ὥσπερ Νικίας.

526

10 V. Οὕτω δὴ διακείμενος εὐλαβῶς πρὸς τοὺς συκο-
φάντας οὔτε συνεδείπνει τινὶ τῶν πολιτῶν οὔτε κλινο-
λογίαις οὔτε συνδιημερεύσειν ἐνέβαλλεν ἑαυτὸν οὐδ'
ὄλως ἐσχόλαζε ταῖς τοιαύταις διατριβαῖς, ἀλλ' ἄρχων
μὲν ἐν τῷ στρατηγίῳ διετέλει μέχρι νυκτός, ἐκ δὲ βου-
15 λῆς ὑστάτος ἀπῆει πρῶτος ἀφικνούμενος. Εἰ δὲ μηδὲν
ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσπρόσοδος ἦν καὶ δυσέντευ-
κτος οἰκουρῶν καὶ κατακεκλεισμένος. Οἱ δὲ φίλοι τοῖς
ἐπὶ ταῖς θύραις φοιτῶσιν ἐνετύγγανον καὶ παρητοῦντο
συγγνώμην ἔχειν, ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσίας
20 χρείας τινὰς καὶ ἀσχολίας ὄντος. Καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα
συντραγωδῶν καὶ συμπεριτιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν
Ἰέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου
περὶ τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ,
προσποιούμενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ
25 προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς
εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας ἡγεμῶν γενόμενος ἔκτισε Θου-
ρίους. Οὗτος οὖν ὁ Ἰέρων τὰ τε πρὸς τοὺς μάντις
ἀπόρρητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ, καὶ λόγους ἐξέφερεν
εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐπίπονόν τινα καὶ ταλαίπωρον διὰ
30 τὴν πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίον· ᾧ γ' ἔφη καὶ περὶ λου-
τρὸν ὄντι καὶ περὶ δειπνῶν ἀεὶ τι προσπίπτειν δημό-
σιον· „ἀμελῶν δὲ τῶν ἰδίων ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντί-

ζειν μόλις ἄρχεται καθεύδειν περὶ πρῶτον ὕπνον. Ὅθεν
αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα διάκειται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ
προσηνῆς οὐδὲ ἡδύς ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τούτους προσαπο-
βέβληκε τοῖς χρήμασι πολιτευόμενος. Οἱ δ' ἄλλοι καὶ
φίλους κτώμενοι καὶ πλουτίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βή-
5 ματος εὐπαθοῦσι καὶ προσπαίξουσι τῇ πολιτείᾳ. Τῷ
δ' ὄντι τοιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἰπεῖν
τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς αὐτὸν

προστάτην δὲ τοῦ βίου

τὸν ὄγκον ἔχομεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν.

10

VI. Ὅρῶν δὲ τῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν ἢ τῷ φρονεῖν
διαφερόντων ἀποχρῶμενον εἰς ἕνια ταῖς ἐμπειρίαις τὸν
δῆμον, ὑφορῶμενον δ' αἰεὶ καὶ φυλαττόμενον τὴν δει-
νότητα καὶ κολούοντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν δόξαν, ὡς
δῆλον ἦν τῇ Περικλέους καταδίκη καὶ τῷ Δάμωνος 15
ἐξοστρακισμῷ καὶ τῇ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν Ῥαμνούσιον
ἀπιστία τῶν πολλῶν, καὶ μάλιστα δὴ τοῖς περὶ Πάχητα
τὸν ἐλόντα Λέσβου, ὃς εὐθύνας διδοὺς τῆς στρατηγίας
ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμενος ξίφος ἀνείλεν ἑαυ-
τόν, τὰς μὲν ἐργῶδεις πάνυ καὶ μακρὰς ἐπειρᾶτο δια-
20 κρούεσθαι στρατηγίας, ὅπου δ' αὐτὸς στρατεύοιτο τῆς
ἀσφαλείας ἐχόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν, ὡς εἰκός,
εἰς οὐδεμίαν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δύναμιν ἢ ἀρετὴν ἀνέφερε
τὰς πράξεις, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ καὶ κατέφευγεν
εἰς τὸ θεῖον τῷ φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. Ἐπειμαρ-
25 τύρει δὲ καὶ τὰ πράγματα· πολλῶν γὰρ τότε προσκρου-
σμάτων τῇ πόλει καὶ μεγάλων γενομένων οὐδενὸς ἀπλῶς
ἐκαῖνος μετέσχευ, ἀλλὰ περὶ Θράκη μὲν ἠττήθησαν ὑπὸ
Χαλκιδέων Καλλιᾶδου τε καὶ Ξενοφάντος στρατηγούν-
των, το δ' Αἰτωλικὸν πταῖσμα συνέβη Δημοσθένους 30
ἄρχοντος, ἐν δὲ Ἀηλίῳ χιλίους αὐτῶν ἀπέβαλον Ἴππο-
κράτους ἡγουμένου, τοῦ δὲ λοιμοῦ τὴν πλείστην αἰτίαν

ἔλαβε Περικλῆς διὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἄστυ κατακλεί-
 σας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον, ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν
 τόπων καὶ διαίτης ἀήθους γενομένου. Νικίας δὲ τού-
 των ἀπάντων ἀναίτιος ἔμεινε· καὶ στρατηγῶν εἶλε μὲν
 5 Κύθηρα, νῆσον εὖ κατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκυῖαν καὶ
 Λακεδαιμονίους ἔχουσαν οἰκήτορας, ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ 527
 τῶν ἐπὶ Θράκης ἀφεστῶτων καὶ προσηγάγετο, κατα-
 κλείσας δὲ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν εὐθύς μὲν ἔσχε Μί-
 νωφαν τὴν νῆσον, ὀλίγω δ' ὕστερον ἐκ ταύτης ὁρμώμε-
 10 νος Νισαίας ἐκράτησεν, εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν ἀποβὰς
 ἐνίκησε μάχη καὶ διέφθειρε Κορινθίων πολλοὺς καὶ
 Λυκόφρονα τὸν στρατηγόν. Ἐνθα δ' αὐτῷ συνέβη τῶν
 οἰκείων δύο νεκροὺς ἀπολιπεῖν διαλαθόντας περὶ τὴν
 ἀναίρεσιν. Ὡς οὖν τοῦτ' ἔγνω, τάχιστα τὸν στόλον
 15 ἐπιστήσας ἐπεμψε κήρυκα πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ
 ἀναιρέσεως. Καίτοι κατὰ νόμον τινα καὶ συνήθειαν
 ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν
 ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἰστέναι τοὺς
 τούτου τυχόντας οὐκ ἐνθεσμον ἦν· νικῶν γὰρ τοὺς
 20 κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν δὲ τοὺς αἰτοῦντας, ὡς λαβεῖν
 μὴ δυναμένους. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος ὑπέμεινε μᾶλλον
 προσέσθαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν ἢ καταλιπεῖν ἀτά-
 φους δύο τῶν πολιτῶν. Πορθήσας δὲ τὴν παραλίαν
 τῆς Λακωνικῆς καὶ τοὺς ἀντιστάντας Λακεδαιμονίων
 25 τρεψάμενος εἶλε Θυρέαν Αἰγινητῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς
 αἰρεθέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας.

VII. Ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους Πύλον τειχίσαντος ἐπε-
 στράτευσαν ἅμα πεζῶ καὶ ναυσὶ Πελοποννήσιοι, καὶ
 μάχης γενομένης ἀπελήφθησαν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ
 30 Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, μέγα μὲν,
 ὥσπερ ἦν, ἠγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, χα-
 λεπῆς δὲ καὶ δυσέργου τῆς πολιορκίας οὔσης ἐν χωρίοις

ἀνύδροις, καὶ θέρους μὲν μακρὰν καὶ πολυτελῆ τὴν πε-
 ριαγωγὴν τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφαλερὰν δὲ χειμῶ-
 νος καὶ παντελῶς ἄπορον, ἤχθοντο καὶ μετεμέλοντο
 πρᾶξιν Λακεδαιμονίων ἀπωσάμενοι περὶ σπονδῶν
 καὶ εἰρήνης ἀφικομένην πρὸς αὐτούς. Ἀπεώσαντο δὲ 5
 Κλέωνος ἐναντιωθέντος οὐκ ἤκιστα διὰ Νικίαν· ἐχθρὸς
 γὰρ ὦν αὐτοῦ καὶ προθύμως ὄρων συμπράττοντα τοῖς
 Λακεδαιμονίοις ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι τὰς
 σπονδὰς. Ὡς οὖν ἢ τε πολιορκία μῆκος ἐλάμβανε καὶ
 δεινὰς ἀπορίας ἐπυνθάνοντο περιεστάναι τὸ στρατόπε- 10
 δον, δι' ὀργῆς εἶχον τὸν Κλέωνα. Τοῦ δ' εἰς τὸν Νικίαν
 ἐντρέποντος τὴν αἰτίαν καὶ κατηγοροῦντος, ὅτι δειλία
 καὶ μαλακία προῖεται τοὺς ἄνδρας, ὡς αὐτοῦ γε στρατη-
 γοῦντος οὐκ ἂν περιγενομένους χρόνον τοσοῦτον, τοῖς
 Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέστη· „Τί δ' οὐχὶ καὶ νῦν αὐτὸς 15
 σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας;“ ὃ τε Νικίας ἀναστὰς ἐξί-
 στατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ καὶ λαμβάνειν
 ὀπίσθην βούλεται δύναμιν ἐκέλευσε καὶ μὴ θρασύνεσθαι
 λόγοις ἀκινδύνοις, ἀλλ' ἔργον τι τῇ πόλει παρασχεῖν
 ἄξιον σπουδῆς. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο τῷ μὴ 20
 προσδοκῆσαι τοῦτο θορυβούμενος· ἐγκελευομένων δὲ
 ταῦτά τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Νικίου καταβοῶντος
 ἔξαρθεῖς καὶ ἀναφλεχθεῖς τὸ φιλότιμον ὑπεδέξατό τε
 τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο πλεύσας ἐντὸς ἡμε-
 ρῶν εἰκοσίν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ τοὺς ἄνδρας ἢ ζῶντας 25
 ἄξιον Ἀθήναζε. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἐπῆλθε γελάσαι μέγα
 μᾶλλον ἢ πιστεῦσαι· καὶ γὰρ ἄλλως εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν
 κουφότητα καὶ μανίαν φέρειν μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀηδῶς.
 Λέγεται γὰρ ἐκκλησίας ποτὲ οὔσης τὸν μὲν δῆμον κα-
 θήμενον ἄνω περιμένειν πολὺν χρόνον, ὅψε δ' εἰσελθεῖν 30
 ἐκεῖνον ἐστεφανωμένον καὶ παρακαλεῖν ὑπερθέσθαι τὴν
 ἐκκλησίαν εἰς αὔριον· „Ἀσχολοῦμαι γάρ“ ἔφη „σήμε-

ρον ἐστιᾶν μέλλων ξένους καὶ τεθυκῶς τοῖς θεοῖς·“
τοὺς δ' Ἀθηναίους γελάσαντας ἀναστῆναι καὶ διαλυῖσαι
τὴν ἐκκλησίαν.

VIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τύχη χρησάμενος ἀγα-
5 θῆ καὶ στρατηγήσας ἀριστα μετὰ Δημοσθένους ἐντὸς οὐ
προεῖπε χρόνου τῶν Σπαρτιατῶν ὅσοι μὴ κατὰ μάχην 528
ἔπεσον τὰ ὄπλα παραδόντας ἤγαγεν αἰχμαλώτους. Καὶ
τοῦτο τῷ Νικίᾳ μεγάλην ἤνεγκεν ἀδοξίαν. Οὐ γὰρ ἀσπί-
δος ῥίψις, ἀλλ' αἰσχίον τι καὶ χειρὸν ἐδόκει τὸ δειλίᾳ
10 τὴν στρατηγίαν ἀποβαλεῖν ἐκουσίως καὶ προέσθαι τῷ
ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος ἀφορμᾶς, αὐτὸν ἀπο-
χειροτονήσαντα τῆς ἀρχῆς. Σκώπτει δ' αὐτὸν εἰς ταῦτα
πάλιν Ἀριστοφάνης ἐν μὲν Ὀρνισιν οὕτω πως λέγων·

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐχὶ νυστάζειν γ' ἔτι
15 ὦρα ἔστιν ἡμῖν οὐδὲ μελλονικίαν.
ἐν δὲ Γεωργοῖς ταῦτα γράφων·

A. Ἐθέλω γεωργεῖν. B. Εἶτα τίς σε κωλύει;

A. Ὑμεῖς· ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμᾶς,
ἐάν με τῶν ἀρχῶν ἀφῆτε. B. Δεχόμεθα·

20 δισχίλια γὰρ εἰσι σὺν ταῖς Νικίου.

Καὶ μέντοι καὶ τὴν πόλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ τῷ Κλέωνι
τοσοῦτον προσγενέσθαι δόξης ἐάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ'
ἧς εἰς βαρὺ φρόνημα καὶ θράσος ἐμπροσθὸν ἀκάθεκτον
ἄλλας τε τῇ πόλει προσετρίψατο συμφορᾶς, ὧν οὐχ ἡμι-
25 στα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ βήματος κό-
σμον ἀνελῶν καὶ πρῶτος ἐν τῷ δημηγορεῖν ἀνακραγῶν
καὶ περισπᾶσας τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν μηρὸν πατάξας καὶ
δρόμῳ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος τὴν ὀλίγον
ὑστερον ἅπαντα τὰ πράγματα συγγέασαν εὐχέρειαν καὶ
30 ὀλιγωρίαν τοῦ πρέποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτενομέ-
νοις.

IX. Ἦδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τηνικαυτα

τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ'
οἷον ἢ Αἴγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν
ἰμοῦ

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μειγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ,
οὕτως ἢ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφοτέρωτα πολλὴ θνεῖσα 5
καὶ λαμπρὰ μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν.
Ὅθεν οὐδ' ἀταλλαγεῖς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας καιρὸν
ἔσχε παντὶ· σὺν ἀναπαῦσαι καὶ καταστορέσαι τὴν πό-
λιν, ἀλλ' εἰς ὁδὸν τὰ πράγματα σωτήριον καταστήσας
ἔξεπεσε θύμῃ καὶ σφοδρότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτι- 10
μίας αὐτῆς ἐξωσθεῖς εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπράχθη δὲ οὐ-
τως. Οἱ μάλιστα προσπολεμοῦντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἑλλά-
δος Κλέων καὶ Βρασίδης ἦσαν, ὧν ὁ πόλεμος τοῦ μὲν
ἀπέκρυπτε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμη. Τῷ
μὲν γὰρ ἀδικημάτων μεγάλων, τῷ δὲ κατορθωμάτων 15
ἀφορμᾶς παρεῖχε. Τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ
μῆ περὶ Ἀμφίπολιν εὐθύς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς
μὲν Σπαρτιάτας ἐκπαλαί τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς
δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαρροῦντας, ἀμφοτέ-
ρους δ' οἷον ἐκλελυμένους καὶ παρακαθιέντας ἐκουσίως 20
τὰς χεῖρας, ἐπραττεν, ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συνα-
γαγῶν καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ
ἀναπανθᾶμενος βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα
πρὸς τὸν αὐτῆς χρόνον ποιοῖτο. Τοὺς μὲν οὖν εὐπόρους
καὶ πρεσβυτέρους καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν 25
εἰρηνικὸν εἶχεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοὺς ἐντυγ-
χάνων ἰδίᾳ καὶ διδάσκων ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς
τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδι-
δοὺς προεκαλεῖτο καὶ προὔτρειπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης.
Οἱ δ' ἐπίστευον αὐτῷ διὰ τε τὴν ἄλλην ἐπιείκειαν, καὶ 30
ὅτι τοῖς ἡλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις ἐπιμελόμε-
νος καὶ περιέπων φιλανθρώπως ἐλαφροτέρων ἐποίει τὴν

ἀτυχίαν. Ἦσαν οὖν πρότερον πεποιημένοι τινα πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ἧ συνιόντες εἰς ταῦτο καὶ γενόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς καὶ πρὸς ξένους καὶ οἰκείους ἐπιμιξίας ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπό- 529
5 λεμον βίον, ἠδέως μὲν ἀδόντων τὰ τοιαῦτα χορῶν ἀκούοντες

Κεῖσθω δόρυ μοι μίτον ἀμφιπλέκειν ἀράχνης· ἠδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρονέες ἀφνυνίζουσι. Λοιδοροῦντες οὖν καὶ προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας, ὡς τρεῖς ἐννέα ἔτη διαπολεμηθῆναι πέπρωται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω περὶ παντὸς εἰς λόγους συμβαίνοντες ἐποιήσαντο τὴν εἰρήνην, δόξα τε παρέστη τοῖς πλείστοις ἀπαλλαγὴν κακῶν σαφῆ γεγονέναι, καὶ τὸν 15
15 Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλῆς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐπωνύμω γενέσθαι τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. Τῷ γὰρ ὄντι Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους τὸν πόλεμον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίαις μικραῖς εἰς συμφο- 20
20 ρὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ τῶν μεγίστων κακῶν ἐπεισεν ἐκλαθέσθαι φίλους γενομένους. Διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦσι.

Χ. Γενομένων δὲ συνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ὡς εἶχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶσι, 25
25 προτέρων ἀποδιδόντων τῶν κλήρω λαχόντων, ἀνήσατο τὸν κλῆρον ὁ Νικίας κρύφα χρήμασιν, ὥστε προτέρους ἀποδιδόναι τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος. Ἐπεὶ δὲ Κορίνθιοι καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα δυσκολαίνοντες αἰτίαις καὶ μέμ- 30
30 ψεσιν αὐθις ἐδόκουν ἀκαλεῖσθαι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τῇ εἰρήνῃ τὴν συμμαχίαν ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπιθέντας

φοβρωτέρους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους ἀλλήλοις γενέσθαι. Πραττομένων δὲ τούτων ὁ Ἀλκιβιάδης οὔτε πρὸς ἡσύχιαν εὐπεφυκῶς καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀχθόμενος, ὅτι τῷ Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσείχον, αὐτὸν δ' ὑπερεώρων καὶ κατεφρόνου, ἐν ἀρχῇ μὲν 5
5 εὐθύς ὑπεναντιωθεὶς τῇ εἰρήνῃ καὶ ἀντιστάς οὐδὲν ἐπέφαινε, ὀλίγω δ' ὕστερον ὁρῶν οὐκ ἔτι τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο συμμαχίαν καὶ Πάνακτον ἐστῶσαν οὐ παρέδωκαν οὐδ' Ἀμφίπολιν, ἐπε- 10
10 φύετο ταῖς αἰτίαις καὶ παρῶξυνε τὸν δῆμον ἐφ' ἐκάστη. Τέλος δὲ πρεσβείαν μεταπεμπάμενος Ἀργείων ἔπραττε συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεὶ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες ἐκ Λακεδαιμόνος αὐτοκράτορες καὶ τῇ βουλῇ προεντυγχάνοντες ἔδοξαν ἐπὶ πᾶσιν ἡκεῖν τοῖς δικαίοις, 15
15 δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ καὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαράγωνται, περιῆλθεν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὄρκων ὡς ἅπαντα συμπράξων, ἂν μὴ φῶσι μὴδ' ὁμολγήσωσιν ἡκεῖν αὐτοκράτορες· μάλιστα γὰρ οὕτως ἂ βούλονται γενήσεσθαι. Πεισθέντων δὲ καὶ μεταστάντων 20
20 ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἐκεῖνον, ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον ἠρώτα πρῶτον, εἰ περὶ πάντων ἡκουσιν αὐτοκράτορες· ὡς δ' ἠροῦντο, παρ' ἐλπίδας μεταβαλόμενος τὴν τε βουλὴν ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μὴδὲ πιστεύειν οὕτω περι- 25
25 φανῶς ψευδομένοις καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ τάναντία περὶ τῶν αὐτῶν λέγουσι. Θορυβουμένων δ', ὡς εἰκός, αὐτῶν καὶ τοῦ Νικίου μὴδὲν ἔχοντος εἰπεῖν, ἀλλ' ἄχει καὶ θαύματι πεπληγός, ὁ μὲν δῆμος εὐθύς ὤρητο τοὺς Ἀργείους καλεῖν καὶ ποιεῖσθαι συμάχους, ἐβόη- 30
30 θησε δὲ τῷ Νικίᾳ σεισμός τις διὰ μέσου γενόμενος καὶ διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν. Τῇ δ' ὕστεραία πάλιν τοῦ δή-

μου συνελθόντος πολλά ποιήσας και εἰπὼν ἐπεισε μόλις ἐπισχεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λα-530 κεδαιμονίους, ὡς πάντων καλῶς γενησομένων. Ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην τὰλλα μὲν ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς και πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἐτιμήθη, πράξας δ' οὐδέν, ἀλλὰ κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν βοιωτιαζόντων ἐπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδοξῶν και κακῶς ἀκούων, ἀλλὰ και δεδιῶς τοὺς Ἀθηναίους λυπουμένους και ἀγανακτοῦντας, ὅτι πεισθέντες ὑπ' ἐκείνου τοσοῦτους και τοιοῦτους ἀνδρας ἀπέδωκαν. 10 οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες ἦσαν ἐξ οἴκων τε πρώτων τῆς Σπάρτης και φίλους και συγγενεῖς τοὺς δυνατωτάτους ἔχοντες. Οὐ μὴν ἐπραξάν τι τραχύτερον ὀργῇ πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγὸν εἴλοντο, και Μαντινεῖς και Ἡλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντας 15 ἐποίησαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων, και ληστὰς εἰς Πύλον ἐπέμψαν κακουργεῖν τὴν Λακωνικὴν· ἐξ ὧν αὐθις εἰς πόλεμον κατέστησαν.

XI. Ἀκμαζούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου διαφορᾶς και γιγνόμενης ὀστρακοφορίας, ἦν εἰ-20 ὡθιαι διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι, ἕνα τῶν ὑπόπτων ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ἐπιφθόνων ἀνδρῶν τῷ ὀστράκῳ μεθιστὰς εἰς δέκα ἔτη, πολὺς θόρυβος ἀμφοτέρους περιῖστατο και κίνδυνος, ὡς θατέρου πάντως ὑποπεσονμένου τῷ ἐξοστρακισμῷ. Τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκι-25 βιάδου και τὸν βίον ἐβδελύττοντο και τὸ θράσος ὠρρωδουν, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις δηλοῦται, τὸν δὲ Νικίαν ὃ τε πλοῦτος ἐπίφθονον ἐποίει και μάλιστα τῆς διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δημοτικόν, ἀλλ' ἄμικτον και ὀλιγαρχικὸν ἀλλόκοτον ἐδό-30 κει, πολλὰ δ' ἤδη ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀντιτείνων παρὰ γνώμην βιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον ἐπαχθῆς ἦν. Ὡς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν, νέων ἦν και πολεμοποιῶν ἀμιλλα

πρὸς εἰρηνοποιούς και πρεσβυτέρους, τῶν μὲν εἰς τοῦτον, τῶν δ' εἰς ἐκείνους τὸ ὀστράκον τρεπόντων.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ και ὁ πάγκρατος ἔμμορε τιμῆς· ὡς που και τότε διαστὰς ὁ δῆμος δίχα χώραν ἔδωκε τοῖς Ἰταμωτάτοις και πανουργοτάτοις, ὧν ἦν και Ἰπέρβολος 5 ὁ Περιθολίδης, ἀνθρωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναμιν προελθὼν και γενόμενος δι' ἦν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν ἀδοξία τῆς πόλεως. Οὗτος ἐν τῷ τότε χρόνῳ τοῦ μὲν ὀστράκου πόρρω τιθέμενος ἑαυτὸν, ἄτε δὴ τῷ κύφῳ μᾶλλον προσήκων, 10 ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐκπεσόντος αὐτὸς ἀτίπαλος τῷ λειπομένῳ γενέσθαι, καταφανῆς ἦν ἠδόμενός τε τῇ διαφορᾷ και παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφοτέρους. Συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νικίαν και τὸν Ἀλκιβιάδην, και λόγον δόντες ἀλλήλοις 15 κρύφα, και τὰς στάσεις συναγαρόντες εἰς ἐν ἀμφοτέρας και ἀναμίξαντες, ἐκράτησαν, ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ἰπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι. Καὶ παραυτίκα μὲν ἠδονῆν τοῦτο και γέλωτα τῷ δήμῳ παρέσχεν, ὕστερον δὲ ἠγανάκτουσαν ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο 20 πρὸς ἀνθρωπον ἀνάξιον γεγενῆσθαι νομίζοντες, εἶναι γὰρ τι και κολάσεως ἀξίωμα, μᾶλλον δὲ κόλασιν τὸν ἐξοστρακισμὸν ἠγούμενοι Θουκυδίδη και Ἀριστείδην και τοῖς ὁμοίοις, Ἰπέρβωλῳ δὲ τιμὴν και προσποίησιν ἀλαξουείας, εἰ διὰ μοχθηρίαν ἔπαθε ταῦτα τοῖς ἀρίστοις, 25 ὡς που και Πλάτων ὁ κωμικὸς εἶρηκε περὶ αὐτοῦ.

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια, αὐτοῦ δὲ και τῶν στιγμάτων ἀνάξια· οὐ γὰρ τοιούτων εἶνεκ' ὀστραχ' εὐρέθη.

Και τὸ πέρας οὐδεὶς ἐτι τὸ παράπαν ἐξοστρακισθῆ μετὰ 30 531 Ἰπέρβολον, ἀλλ' ἔσχατος ἐκείνος, πρῶτος δ' Ἰππαρχος ὁ Χολαργεὺς συγγενῆς τις ὦν τοῦ τυράννου. Ἀκριτον δ'

ἢ τυχή πρῶγμα καὶ ἄληπτου λογισμῷ. Νικίας γάρ, εἰ τὸν περὶ ὄστράκου κίνδυνον ἀνέρριψε πρὸς Ἀλκιβιάδην, ἢ κρατήσας ἂν ἀσφαλῶς ᾧκει τὴν πόλιν ἐκείνου ἐξελάσας, ἢ κρατηθεὶς αὐτὸς ἐξήει πρὸ τῶν ἐσχάτων ἀτυχιῶν, τὸ δοκεῖν ἄριστος εἶναι στρατηγὸς διαφυλάξας. Οὐκ ἄγνωῷ δ' ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναι φησι τὸν Ἰπέρβολον Φαίλακος, οὐ Νικίου, πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐρίσαντος. Ἄλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν.

XII. Ὁ δ' οὖν Νικίας, τῶν Αἰγυπτίων πρέσβεων καὶ 10 Λεοντίων παραγενομένων καὶ πειθόντων τοὺς Ἀθηναίους στρατεύειν ἐπὶ Σικελίαν, ἀνδιστάμενος ἠττάτο τῆς βουλῆς Ἀλκιβιάδου καὶ φιλοτιμίας, πρὶν ὅπως ἐκκλησίαν γενέσθαι κατασχόντος ἤδη πλήθος ἐλπίσι καὶ λόγοις προδιεφθαρμένον, ὥστε καὶ νέους ἐν παλαιστραῖς 15 καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις καὶ ἡμικυκλίοις συγκαθεζομένους ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης καὶ λιμένας καὶ τόπους, οἷς τέτραπται πρὸς Λιβύην ἢ νῆσος. Οὐ γὰρ ἄθλου ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὀρηγήριον, ὡς 20 ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδουσίους καὶ σήσοντες ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. Ὡς οὖν ὤρμητο πρὸς ταῦτα, ὁ Νικίας ἐναντιούμενος οὔτε πολλοὺς οὔτε δυνατοὺς εἶχε συναγωνιστάς. Οἱ γὰρ εὐποροὶ δεδιότες, μὴ δοκῶσι τὰς λειτουργίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν, παρὰ γνώμην 25 ἠσύχαζον. Ὁ δ' οὐκ ἔκαμνευ οὐδ' ἀπηγόρευεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἐλέσθαι πρῶτον ἐκείνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Λαμάχου πάλιν ἐκκλησίας γενομένης ἀναστὰς ἀπέτρεπε 30 καὶ διεμαρτύρετο, καὶ τελευτῶν διέβαλε τὸν Ἀλκιβιάδην ἰδίῳν ἕνεκα κερδῶν καὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ διαπόντιον κίνδυνον. Ἐπραξε δ' οὐδὲν

μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπειρίας δόξας ἐπιτηδειότερος εἶναι καὶ πολλὴν ἀσφάλειαν ἔξειν πρὸς τὴν Ἀλκιβιάδου τόλμαν καὶ τὴν Λαμάχου προότητα τῆς ἐκείνου συγκεραννυμένης εὐλαβείας, βεβαιότεραν ἐποίησε τὴν χειροτονίαν. Ἀναστὰς γὰρ ὁ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν ἐπὶ τὸν πόλε- 5 μόν παροξύνων τοὺς Ἀθηναίους Δημόστρατος ἔφη τὸν Νικίαν προφάσεις λέγοντα παύσειν· καὶ ψήφισμα γράψας, ὅπως αὐτοκράτορες ὦσιν οἱ στρατηγοὶ κἀνταῦθα κἀκεῖ βουλευόμενοι καὶ πράττοντες, ἐπεισε τὸν δῆμον ψηφίσασθαι.

XIII. Καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων 10 ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκ δῆ τινων λογίων προῦφερε παλαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἐσεσθαι. Καὶ θεοπρόποι τινὲς αὐτῷ παρ' Ἀμμωνος ἀφίκοντο 15 χρησμὸν κομίζοντες, ὡς λήψονται Συρακουσίους ἅπαντας Ἀθηναῖοι· τὰ δ' ἐναντία φοβούμενοι δυσφημεῖν ἔκρυπτον. Οὐδὲ γὰρ τὰ προῦπτα καὶ καταφανῆ τῶν σημείων ἀπέτρεπεν, ἢ τε τῶν Ἐρμιῶν περικοπὴ μῖα νυκτὶ πάντων ἀμρωτηριασθέντων πλὴν ἑνός, ὃν Ἀνδοκίδου 20 καλοῦσιν, ἀνάδημα μὲν τῆς Αἰγυπτίου φυλῆς, κείμενον δὲ πρὸ τῆς τότε οὔσης Ἀνδοκίδου οἰκίας, καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα θεῶν. Ἄνθρωπος γὰρ τις ἐξαίφνης ἀναπηδήσας ἐπ' αὐτὸν, εἶτα περιβὰς ἀπέκοψεν αὐτοῦ λίθῳ τὸ αἰδοῖον. Ἐν δὲ Δελφοῖς Παλλά- 25 διον ἔστηκε χρυσοῦν ἐπὶ φοίνικος χαλκοῦ βεβηκός, ἀνάδημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἀριστείων· τοῦτ' ἔκοπτον ἐφ' ἡμέρας πολλὰς προσπετόμενοι κόρακες, καὶ τὸν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοίνικος ἀπέτρωγον καὶ 30 κατέβαλλον. Οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν πλάσματα πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων· χρησμοῦ δέ τινος κελεύοντος αὐτοὺς ἐκ Κλαζομενῶν τὴν ἰέρειαν τῆς

Ἀθηναῖς ἄγειν μετεπέμψαντο τὴν ἄνθρωπον· ἐκαλεῖτο δὲ Ἡσυχία. Καὶ τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, ὃ παρήγει τῇ πόλει τὸ δαιμόνιον, ἐν τῷ παρόντι τὴν Ἡσυχίαν ἄγειν. Εἴτε δὴ ταῦτα δεισας εἴτ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τὴν στρατείαν φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέτων (ἦν γὰρ ἐφ' ἡγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν ὡς μεμηνώς. Οἱ δὲ φασιν οὐ μανίαν σκηψάμενον, ἀλλὰ νύκτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν προελθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν ταπεινόν, καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐπὶ συμφορᾷ τοσαύτῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραχον εἰς Σικελίαν ἀφῶσι τῆς στρατείας. Σωκράτει δὲ τῷ σοφῷ τὸ δαιμόνιον οἷς εἰώθει συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτὸν ἐμήνυσε κάκεινα, τὸν ἐκπλουν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως πραττόμενον. Ὁ δὲ τοῖς συνήθεσι καὶ φίλοις ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς ὁ λόγος. Οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον, ὑπέθραττεν. Ἀδάνια γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόδι τῆς πόλεως εἰδῶλα, καὶ ταφαὶ περὶ αὐτὰ καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοὺς ἐν λόγῳ ποιοῦμένους τινὲ τὰ τοιαῦτα δυσχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς παρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ἐπιφανεστάτην σχοῦσα ταχέως μαρανθῆ.

XIV. Τὸ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφισομένη τῇ στρατείᾳ τὸν Νικίαν καὶ μήθ' ὑπ' ἐλπίδων ἐπαρθέντα μήτε πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταδέσθαι τὴν γνώμην ἀνδρὸς ἦν χρηστοῦ καὶ σώφρονος· ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποτρέψαι πειρώμενος οὔθ' αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἴσχυσεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀράμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἔτι καιρὸς ἦν τῆς πολλῆς εὐλαβείας καὶ μελλήσεως, ὥστε παιδὸς δίκην ἀπὸ τῆς νεῶς ὀπίσω βλέποντα καὶ τὸ μὴ κρατηθῆναι τοῖς λογι-

σμοῖς ἀναλαμβάνοντα καὶ στρέφοντα πολλάκις ἐναμβλῦναι καὶ τοὺς συνάρχοντας αὐτῷ καὶ τὴν ἀκμὴν διαφθεῖραι τῶν πράξεων, ἀλλ' εὐθύς ἔδει τοῖς πολεμίοις ἐμφύντα καὶ προσκείμενον ἐλέγχειν τὴν τύχην ἐπὶ τῶν ἀγώνων. Ὁ δὲ, Λαμάχου μὲν ἀντικρυς ἀξιοῦντος πλεῖν 5 ἐπὶ Συρακούσας καὶ μάχην ἐγγιστα τῆς πόλεως τιθέναι, Ἀλκιβιάδου δὲ τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἴθ' οὕτως ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων καὶ κελεύων ἀτρέμα παρὰ τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ περιπλέοντας ἐπιδείξασθαι τὰ ὄπλα καὶ τὰς τριήρεις, εἴτ' 10 ἀποπλεῖν Ἀθήναζε μικρὸν τῆς δυνάμεως Αἰγεστεῦσιν ἀπαρξαμένους, ἀντίκα τε τὴν γνώμην ὑπέξελυσε καὶ κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. Καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψαμένων εἰς κρίσιν, λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δεύτερος ἡγεμῶν, δυνάμει δὲ μό- 15 νος ὢν οὐκ ἐπαύσατο καθήμενος ἢ περιπλέων ἢ βουλευόμενος, πρὶν ἐγγηρᾶσαι μὲν αὐτῶν τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλπίδος, ἐκρηῆναι δὲ τῶν πολεμίων τὸ θάμβος καὶ τὸν φόβον, ὃν ἢ πρώτη παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνάμεων. Ἐπι δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρόντος ἐξήκοντα ναυσὶ 20 πλεύσαντες ἐπὶ Συρακούσας τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον ὑπὲρ τοῦ λιμένος ἔξω παρατάξαντες, δέκα δὲ κατήλαυνον εἰς αὐτὴν κατασκοπῆς εἵνεκα· καὶ Λεοντίλους ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀποκαλοῦσαι διὰ κήρυκος αὐταὶ λαμβάνουσι ναῦν πολεμίαν σανίδας κομιζούσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατὰ 25 φυλὰς αὐτοὺς οἱ Συρακούσιοι· κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς πόλεως ἐν ἱερῷ Διὸς Ὀλυμπίου τότε πρὸς ἐξέτασιν καὶ 583 κατάλογον τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν. Ὡς οὖν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀλοῦσαι πρὸς τοὺς στρατηγούς ἐκομίσθησαν καὶ τὸ πλῆθος ὤφθη τῶν ὀνομάτων, ἠχθέσθησαν 30 οἱ μάντις, μὴ ποτε ἄρα τὸ χρεῶν ἐνταῦθα τοῦ χρησμοῦ περαῖνοι, λέγοντος, ὡς Ἀθηναῖοι λήφονται Συρακουσίους

ἅπαντας. Οὐ μὴν ἄλλ' ἕτεροί φασι ἐργῶ τοῦτο τοῖς Ἀθηναίοις γενέσθαι ἐπιτελὲς καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείννας Δίωνα Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας.

XV. Ἀποπλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγον 5 ἐκ Σικελίας, τὸ πᾶν ἤδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχεν. Ὁ δὲ Δάμαχος ἦν μὲν ἀνδρώδης καὶ δίκαιος ἀνὴρ καὶ τῇ χειρὶ χρώμενος ἀφειδῶς κατὰ τὰς μάχας, πένης δὲ τοσοῦτον καὶ λιτός, ὥστε καθ' ἐκάστην στρατηγίαν ἀπολογίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἐσθῆτα καὶ κρηπί- 10 δας ἑαυτῷ. Τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ τᾶλλα μέγας ἦν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δόξαν ὁ ὄγκος. Λέγεται δ' ἐν τῷ στρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τι κοινῇ τῶν συναρχόντων κελευσθεῖς ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος εἰπεῖν γνώμην Σοφοκλῆς ὁ ποιητὴς ὡς πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρα- 15 τήγων „Ἐγὼ“ φάναι „παλαιότατος εἰμί, σὺ δὲ πρεσβύτατος.“ Οὕτω δὴ καὶ τότε τὸν Δάμαχον ἄγων ὑφ' ἑαυτῷ στρατηγικώτερον ὄντα, καὶ χρώμενος εὐλαβῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει, πρῶτον μὲν ἀπωτάτω τῶν πολεμίων ἐκπεριπλέων Σικελίαν θάρσος ἔδωκεν αὐτοῖς, 20 ἔπειτα προσβαλὼν Ὑβλη πολιχνίῳ μικρῷ καὶ πρὶν ἐλεῖν ἀποστὰς κομιδῇ κατεφρονήθη. Καὶ τέλος εἰς Κατάνην ἀπῆλθε πράξας οὐδὲν ἢ καταστρεψάμενος Ἰνκαρα, βαρβαρικὸν χωρίον, ὅθεν λέγεται καὶ Λαῖδα τὴν ἑταίραν ἔτι κόρην ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις πρᾶθεισαν εἰς Πελοπόν- 25 νησον κομισθῆναι.

XVI. Τοῦ δὲ θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοὺς Συρακουσίους ἐπυνθάνετο προτέρους ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεταρρηκότας, οἱ δ' ἱππεῖς ὕβρει προσελαύνοντες ἤδη πρὸς τὸ στρατόπεδον ἠρώτων, εἰ Καταναῖοι συνοική- 30 σοντες ἢ Λεοντίνοὺς κατοικιοῦντες ἤκουσι, μόλις ὁ Νικίας ὥρμησε πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας. Καὶ βουλόμενος ἀδεῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν ἰδρῦσαι τὸν στρατόν, ὑπέπεμ-

ψεν ἄνθρωπον ἐκ Κατάνης κελεύοντα τοὺς Συρακουσίους, εἰ βούλονται λαβεῖν ἐρημον ἀνδρῶν τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ ὄπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ φητῇ πρὸς Κατάνην πανστρατιᾷ παραγενέσθαι, τῶν δ' Ἀθηναίων ἐν τῇ πόλει τὰ πλεῖστα διατριβόντων ἐγνωκέναι τοὺς 5 Συρακουσίων φίλους, ὅταν ἐκείνους προσιόντας αἰσθῶνται, τὰς τε πύλας καταλαμβάνειν ἅμα καὶ τὸν ναύσταθμον ὑποπιμπράναι· πολλοὺς δὲ εἶναι τοὺς συνεστῶτας ἤδη καὶ τὴν ἐκείνων περιμένοντας ἀφιξίν. Τοῦτ' ἄριστα Νικίας ἐστρατήγησε περὶ Σικελίαν. Πανστρατιᾷ 10 γὰρ ἔξαγαγὼν τοὺς πολεμίους καὶ τὴν πόλιν ὁμοῦ τι ποιήσας ἐρημον ἀνδρῶν, αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχθεὶς τῶν τε λιμένων ἐκράτησε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέλαβε χώραν, ὅθεν ἤμιστα βλαπτόμενος οἷς ἐλείπετο τῶν πολεμίων, ἤλπιζεν ἐξ ὧν ἐθάρρει πολεμήσειν ἀκωλύτως. 15 Ἐπεὶ δ' ἀναστρέψαντες ἐκ Κατάνης οἱ Συρακούσιοι παρετάξαντο πρὸ τῆς πόλεως, ἐπαγαγὼν τάχῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐκράτησε. Καὶ πολλοὺς μὲν οὐκ ἀπέκτεινε τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ ἱππεῖς ἐμποδῶν ἐγένοντο τῇ διώξει· τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείρων καὶ ἀποκόπτων τὰς γεφυ- 20 ρας παρέσχεν Ἐρμοκράτει λέγειν παραθαρρύνοντι τοὺς Συρακουσίους, ὅτι γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας, ὅπως οὐ μαχεῖται στρατηγῶν, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ μάχῃ πεπλευκώς. Οὐ μὴν ἄλλὰ φόβον τε καὶ κατάπληξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο τοῖς Συρακουσίοις, ὥστ' ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαί- 25 δεκα στρατηγῶν ἑτέρους ἐλέσθαί τρεις, οἷς πίστιν ἔδωκεν ὁ δῆμος δι' ὄρκων, ἢ μὴν ἑάσειν ἄρχειν αὐτοκράτορας. Τοῦ δ' Ὀλυμπιεῖου πλησίον ὄντος ὥρμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν ὄντων ἐν αὐτῷ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων. Ὁ δὲ Νικίας ἐπίτηδες ἀνα- 30 βαλλόμενος ὑστέρησε καὶ περιεῖδε φρουρὰν εἰσελθοῦσαν παρὰ τῶν Συρακουσίων, ἠγούμενος, ἂν τὰ χρήματα

διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ μὲν κοινὸν οὐκ ὠφελή-
 θήσεσθαι, τὴν δ' αἰτίαν αὐτὸς ἔχειν τοῦ ἀσεβήματος.
 Τῇ δὲ νίκη περιβοήτῳ γενομένη χρησάμενος εἰς οὐδέν,
 ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων αὐτῷ ἀνεχώρησεν εἰς
 5 Νάξον, καὶ κεῖ διεχείμασε, πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾶ
 τοσαύτη, πρᾶττων δὲ μικρὰ πρὸς Σικελούς τινας ἀφι-
 σταμένους πρὸς αὐτόν, ὥστε τοὺς Συρακουσίους αὐτῷ
 ἀναδαρρήσαντας ἐξελάσαι πρὸς Κατάνην καὶ τὴν τε χώ-
 10 ραν τεμεῖν καὶ τὸ στρατόπεδον κατακαῦσαι τῶν Ἀθη-
 ναίων. Ἄ δὲ πάντες ἠτιῶντο τὸν Νικίαν, ὡς ἐν τῷ δια-
 λογίζεσθαι καὶ μέλλειν καὶ φυλάττεσθαι τὸν τῶν πρά-
 ξων ἀπολλύντα καιρόν· ἐπεὶ τὰς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν
 ἐμέμψατο τοῦ ἀνδρός· ὀρηκτὰς γὰρ ἦν ἐνεργὸς καὶ δρα-
 στήριος, τολμηθεὶς δὲ μελλητήης καὶ ἄτολμος.

15 XVII. Ὡς δ' οὖν ἐκίνησε τὴν στρατιάν πάλιν ἐπὶ τὰς
 Συρακούσας, οὕτως ἐστρατήγησε καὶ μετὰ τοσαύτης
 ὀξύτητος ἅμα καὶ ἀσφαλείας ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν
 εἰς Θάψον τὰς ναυσὶ προσμύξας καὶ ἀποβάς, φθάσαι δὲ
 τὰς Ἐπιπολάς κατασχών, τῶν δὲ προσβοηθούντων λο-
 20 γάδων κρατήσας ἐλεῖν μὲν τριακοσίους, τρέψασθαι δὲ
 καὶ τὴν ἵππων τῶν πολεμίων ἅμαχον εἶναι δοκοῦσαν. Ὅ
 δὲ πάντων μάλιστα καὶ Σικελιώτας ἐξέπληξε καὶ τοῖς
 Ἕλλησιν ἀπιστίαν παρέσχεν, ὀλίγῳ χρόνῳ περιετείχισε
 Συρακούσας, πόλιν Ἀθηναίων οὐκ ἐλάττωνα, δυσεργοτέ-
 25 ραν δὲ χωρίων ἀνωμαλίαις καὶ θαλάσση γειτνιώσῃ καὶ
 παρακειμένοις ἔλεσι τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτον
 ἀγαγεῖν. Ἀλλὰ τοῦτ' ἐξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ
 παντὸς ἀνθρώπου οὐδ' ὑγιαίνουντι χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς
 τοσαύτας φροντίδας, ἀλλὰ νόσον νοσῶν νεφροῖτιν, ἧς τὸ
 30 μὴ προσεκπονηθὲν λείμμα ποιεῖσθαι δίκαιόν ἐστι. Θαν-
 μάξω δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν τῶν
 στρατιωτῶν ἀνδραγαθίαν ἐν οἷς κατώρθουν. Ὁ μὲν γὰρ

Ἐδρακίδης μετὰ τὴν ἦτταν αὐτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον γρά-
 φων ἐπικήδειον ἐποίησεν

Οἶδε Συρακούσιους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν

Ἄνδρες, ὅτ' ἦν τὰ θεῶν ἐξ ἴσου ἀμφοτέροις·

οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὖροι Συρα- 5
 κουσίους νενικημένους ὑπ' αὐτῶν, πρὶν ἐκ θεῶν οὕτως
 ἢ τύχης ἀντίστασιν τινα γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ
 πλείστον κίρῳμένοις δυνάμειος.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος
 τὸ σῶμα παρῆν ὁ Νικίας· ἀκμὴν δὲ ποτε τῆς ἀρρωστίας 10
 λαβούσης ὁ μὲν ἐν τείχεσι μετ' ὀλίγων ὑπηρετῶν κατέ-
 κειτο, τὴν δὲ στρατιάν ἔχων ὁ Λάμαχος προσεμάχετο
 τοῖς Συρακουσίοις ἐκ τῆς πόλεως τεῖχος ἀνάγουσι πρὸς
 τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύσειν ἔμελλε διὰ μέσου τὸν
 ἀποτειχισμόν. Τῷ δὲ κρατεῖν τῶν Ἀθηναίων ἀτακτότε- 15
 ρον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις, ἀπομονωθεὶς ὁ Λάμα-
 χος ὑπέστη τῶν Συρακουσίων τοὺς ἵππους ἐπιφερομέ-
 νους. Ἦν δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολεμι-
 κὸς καὶ θυμοειδής. Πρὸς τοῦτον ἐκ προκλήσεως κατα-
 στάς ὁ Λάμαχος ἐμονομάχησε, καὶ λαβὼν πληγὴν πρότε- 20
 ρος, εἶτα δοὺς καὶ πεσὼν ὁμοῦ συνάπεθανε τῷ Καλλι-
 κράτει. Καὶ τὸ μὲν σῶμα κρατήσαντες αὐτοῦ μετὰ τῶν
 535 ὀπλων ἐξῆραν οἱ Συρακούσιοι, δρόμῳ δ' ἐφέροντο πρὸς
 τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ὁ Νικίας ἦν οὐκ ἔχων
 τοὺς βοηθοῦντας. Ὅμως δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξαναστάς 25
 καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον ἐκέλευσε τοὺς καθ' ἑαυτόν,
 ὅσα ξύλα πρὸ τῶν τειχῶν ἐτύγγανεν εἰς μηχανὰς παρα-
 βεβλημένα, καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς πῦρ κομίσαντας ἄψαι.
 Τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἐπέσχε καὶ τὸν Νικίαν ἔσωσε
 καὶ τὰ τεῖχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων· φλόγα 30
 γὰρ ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπετράπησαν
 οἱ Συρακούσιοι. Τούτων δὲ πραχθέντων ἀπολέλειπτο

μὲν ὁ Νικίας μόνος τῶν στρατηγῶν, ἦν δ' ἐλπίδος μεγά-
λης. Καὶ γὰρ πόλεις μεθίσταντο καὶ πλοῖα μεστὰ σίτου
πολλαχόθεν [ἤλθεν*] εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς πράγμα-
σιν εὖ φερομένοις πάντων προστιθεμένων. Καὶ λόγοι
5 τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμ-
βάσεως πρὸς αὐτόν, ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν. Ὅπου καὶ
Γύλιππος ἐκ Λακεδαιμόνος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς
ἤκουσε κατὰ πλοῦν τὸν ἀποτερισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας,
οὕτως ἐπλεῖ τὸ λοιπὸν, ὡς ἐχομένης μὲν ἤδη τῆς Σικε-
10 λίας, Ἰταλιώταις δὲ τὰς πόλεις διαφυλάξων, εἰ καὶ τοῦ-
τό πως ἐγγένοιτο. Μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διεφοῖτα τοῦ
κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἔχειν
ἄμαχον δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. Ὁ δὲ Νικίας εὐθύς
αὐτὸς καὶ παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι φάμης καὶ
15 τύχης ἀνατεταραχώς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν
διαλεγόμενοις κρύφα καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτόν ὅσον
οὐπω τὴν πόλιν ἐνδίδοσθαι κατὰ συμβάσεις νομίζων,
οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔσχε προσπλέοντος οὐδὲ
φυλακὴν ἐποιήσατο καθαρὰν, ἀλλὰ τῷ παντελῶς ὑπερο-
20 ρᾶσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι λαθῶν αὐτόν ὁ ἀνὴρ εἰδέ-
πλευσε διὰ πορθμοῦ, καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω τῶν
Συρακουσῶν στρατιᾶν συνηγάγετο πολλήν, οὐδ' εἰ πάρ-
εστι τῶν Συρακουσίων ἐπισταμένων οὐδὲ προσδοκώ-
των. Διὸ καὶ παρήγγελλτο μὲν αὐτοῖς ἐκκλησίᾳ περὶ τῶν
25 πρὸς τὸν Νικίαν ὁμολογιῶν, καὶ τινες ἐβάδιζον ἤδη, πρὶν
ἢ παντελῶς ἀποτερισθῆναι τὴν πόλιν οἰόμενοι δεῖν γε-
νέσθαι τὰς διαλύσεις· βραχὺ γὰρ ἦν κομιδῇ τὸ ἀπολει-
πόμενον τοῦ ἔργου, καὶ τοῦτο παραβεβλημένην εἶχε τὴν
παρασκευὴν τῆς τειχοδομίας σύμπασαν.

30 XIX. Ἐν τούτῳ δὲ καιροῦ παρόντος τοῦ κινδύνου
ἀφικνεῖται Γογγύλος ἐκ Κορίνθου μὲν τριήρει· καὶ συν-
δραμόντων πρὸς αὐτόν, ὡς εἰκός, πάντων ἔφραξεν, ὅτι

Γύλιππος ἀφίξεται διὰ ταχέων καὶ νῆες ἄλλαι βοηθοὶ
προσπλεύουσιν. Οὐπω δὲ τῷ Γογγύλῳ πιστευόντων βε-
βαίως ἤκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ Γυλίππου κελεύοντος
ἀπαντᾶν. Οἱ δὲ θαρρήσαντες ἐξωπλίζοντο· καὶ προσῆ-
γεν εὐθύς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμένος ἐπὶ τοὺς 5
Ἀθηναίους. Ὡς δὲ κάκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας, θέ-
μενος ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὄπλα καὶ κή-
ρυκα πέμφας ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἄδειαν ἀπι-
οῦσιν ἐκ Σικελίας. Ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐδὲν ἠξίωσεν
ἀποκρίνασθαι· τῶν δὲ στρατιωτῶν τινες καταγελωῶντες 10
ἠρώτων, εἰ διὰ παρουσίαν ἑνὸς τρίβανος καὶ βακτηρίας
Λακωνικῆς οὕτως ἰσχυρὰ τὰ Συρακουσίων ἐξαίφνης γέ-
γονεν, ὥστ' Ἀθηναίων καταφρονεῖν, οἱ πολὺν ῥωμα-
λεωτέρους Γυλίππου καὶ μᾶλλον κομῶντας τριακοσίους
ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένους ἀπέδωκαν Λακεδαιμονί- 15
οις. Τίμαιος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ἐν μηδενὶ
λόγῳ ποιεῖσθαι τὸν Γύλιππον, ὕστερον μὲν αἰσχροκέρ-
δειαν αὐτοῦ καὶ μικρολογίαν καταγνόντας, ὡς δὲ πρῶ-
τον ὤφθη, σκώπτοντας εἰς τὸν τρίβωνα καὶ τὴν κόμην.
Εἶτα μέντοι φησὶν αὐτός, ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι κα- 20
θάπερ γλαυκὶ πολλοὶ προσέπτησαν ἐτοίμως στρατευό-
μενοι. Καὶ ταῦτα τῶν πρώτων ἀληθέστερά εἰσιν· ἐν
536 γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ τρίβωνι τὸ σύμβολον καὶ τὸ
ἄξιωμα τῆς Σπάρτης καθορῶντες συνίσταντο. Κάκείνου
τὸ πᾶν ἔργον γερονέναι φησὶν οὐ Θουκυδίδης μόνον, 25
ἀλλὰ καὶ Φίλιστος, ἀνὴρ Συρακούσιος καὶ τῶν πραγμά-
των ὁρατῆς γενόμενος. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μάχῃ κρα-
τήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς
ἀπέκτειναν καὶ Γογγύλον τὸν Κορίνθιον, εἰς δὲ τὴν
ἐπιούσαν ἡμέραν ἔδειξεν ὁ Γύλιππος οἷόν ἐστιν ἐμπει- 30
ρία. Τοῖς γὰρ αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ χωρίοις χρη-
σάμενος οὐχ ἄσάυτως, ἀλλὰ μεταθεὶς τὴν τάξιν ἐνίκησε

τοὺς Ἀθηναίους· καὶ φυγόντων εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπιστήσας τοὺς Συρακουσίους, τοῖς λίθοις οἷς ἐκεῖνοι προσεκόμεζον καὶ τῇ ὕλῃ παροικοδομῶν εἰς διαστολὰς ἀπέκοψε τὸν ἐκείνων περιτειχισμόν, ὥστ' αὐτοῖς μηδὲν 5 εἶναι πλέον κρατοῦσιν. Ἐκ τούτου δὲ θαρρήσαντες οἱ Συρακούσιοι τὰς τε ναῦς ἐπλήρουν καὶ τοῖς ἱππεῦσι τοῖς ἑαυτῶν καὶ ἀκολούθοις περιελαύνοντες πολλοὺς ἦρουν. Καὶ ὁ Γύλιππος ἐπιὼν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτὸς ἐξώρμα καὶ συνίστη πάντας ἐρωμένως ὑπακούοντας αὐτῷ καὶ συλ- 10 λαμβανόμενος, ὥστε τὸν Νικίαν αὐτίς εἰς ἐκείνους ἀποτρεπόμενον τοὺς πρώτους λογισμοὺς καὶ συμφοροῦντα τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἀθυμεῖν, καὶ γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις κελεύοντα πέμπειν ἕτερον στρατὸν ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας, αὐτῷ 15 δὲ πάντως αἰτούμενον τῆς στρατηγίας ἄρῃσιν διὰ τὴν νόσον.

XX. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὄρμητο πέμπειν ἕτεραν δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ δὲ τῶν πρώτων πραττομένων πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Νικίου τοσαύ- 20 τὴν πολλὰς διατριβὰς ἐμβαλόντων τότε γοῦν ἔσπευδον βοηθεῖν. Καὶ Δημοσθένης μὲν ἐμελλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος, Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειμῶνος προεξέπλευσε χρήματα κομίζων καὶ συστρατήγους ἀποφαίνων ἠρημένους τῷ Νικίᾳ τῶν αὐτόθι στρατευομένων 25 Εὐθύδημον καὶ Μέανδρον. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐξαίφνης ἐπιχειρούμενος ὁ Νικίας ταῖς μὲν ναυσὶν ἠττώμενος τὸ πρῶτον ὅμως ἐξέωσε καὶ κατέδυσσε πολλὰς τῶν πολεμίων, πρὸς δὲ τὸ πεζὸν οὐκ ἔφθασε βοηθῶν, ἀλλ' ἄφνω προσπεσὼν ὁ Γύλιππος 30 εἶλε τὸ Πλημμύριον, ἐν ᾧ σκευῶν τριηρικῶν καὶ χρημάτων πολλῶν ἀποκειμένων ἐκράτησε πάντων καὶ διέφθειρεν ἄνδρας οὐκ ὀλίγους καὶ ζῶντας ἔλαβε· τὸ δὲ

μέγιστον, ἀφείλετο τοῦ Νικίου τῆς ἀγορᾶς τὴν εὐπέ- 5 τειαν. Ἦν γὰρ ἡ κομιδὴ παρὰ τὸ Πλημμύριον ἀσφαλῆς καὶ ταχεῖα τῶν Ἀθηναίων κρατούντων, ἐκπεσόντων δὲ χαλεπὴ καὶ μετὰ μάχης ἐγένετο πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκεῖ ναυλοχοῦντας. Ἔτι δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τοῖς Συρα- 5 κουσίοις οὐκ ἀπὸ κράτους ἐφαίνετο νενικημένον, ἀλλ' ἀταξία περὶ τὴν δίωξιν. Αὐτίς οὖν ἐπεχείρουν παρασκευαζόμενοι λαμπρότερον. Ὁ δὲ Νικίας οὐκ ἐβού- 10 λετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλὴν ἀβελτερίαν ἔλεγεν εἶναι, στόλου τοσοῦτου προσπλέοντος αὐτοῖς καὶ δυνάμεως 10 ἀκραιφνοῦς, ἣν ἤγε Δημοσθένης σπεύδων, ἀπ' ἐλαττόνων καὶ χορηγουμένων φάυλας διαγωνίσασθαι. Τοῖς δὲ περὶ τὸν Μέανδρον καὶ τὸν Εὐθύδημον ἀρτίως εἰς τὴν ἀρχὴν καθισταμένοις φιλοτιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγούς, τὸν μὲν Δημοσθένην 15 φθῆναι πράξαντάς τι λαμπρὸν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν Νικίαν. Πρόσχημα δ' ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἣν ἀπόλλυσθαι καὶ καταλύεσθαι παντάπασι φάσκοντες, εἰ φοβηθήσονται Συρακουσίους ἐπιπλέοντας, ἐξεβιάσαντο ναυμαχεῖν. Καὶ καταστρατηγηθέντες ὑπ' Ἀρίστωνος 20 τοῦ Κορινθίου κυβερνήτου τοῖς περὶ τὸ ἄριστον, ὡς εἶρηκε Θουκυδίδης, κατὰ κράτος ἠττήθησαν καὶ πολλοὺς ἀπέβαλον· καὶ ἀθυμία πολλὴ περιεστήκει τὸν Νικίαν τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα καὶ σφαλλόμενον αὐτίς ὑπὸ τῶν συναρχόντων. 25

XXI. Ἐν τούτῳ δὲ Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων ἐπεφαίνετο λαμπρότατος τῇ παρασκευῇ καὶ δεινότατος τοῖς πολεμίοις, ἐπὶ νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων ὀπλίτας πεντακισχιλίους, ἀκοντιστάς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ὅπλων δὲ 30 κόσμῳ καὶ παρασήμοις τριήρων καὶ πλήθει κελυστῶν καὶ αὐλητῶν θεατρικῶς καὶ πρὸς ἐκπληξιν πολεμίων

ἐξησημένους. Ἦν οὖν, ὡς εἰκός, αὐτοὶ ἐν φόβῳ μεγάλῳ τὰ Συρακουσίων εἰς οὐδὲν πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους αὐτοὺς μάτην ὁρῶντων. Τὸν δὲ Νικίαν οὐ πολὺν χρόνον εὐφρανεν ἢ ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρώτῳ ἐν λόγοις γενέσθαι, τοῦ Δημοσθένους εὐθύς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις κελεύοντας καὶ τῷ ταχίστῳ τῶν κινδύνων περὶ τοῦ παντὸς διαγωνισαμένους ἐλεῖν Συρακούσας ἢ ἀποπλεῖν οἴκαδε, δείσας καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα 10 καὶ τόλμαν ἐδεῖτο μηδὲν ἀπεγνωσμένως πράττειν μηδὲ ἀνοήτως. Τὴν γὰρ τριβὴν εἶναι κατὰ τῶν πολεμίων οὔτε χρήματα κεκτημένων ἔτι, μήτε τῶν συμμάχων αὐτοῖς πολὺν χρόνον παραμενούντων, εἰ δὲ θλίβονται ταῖς ἀπορίαις, ταχὺ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ συμβάσεις τραπη- 15 σομένων, ὡς πρότερον. Καὶ γὰρ ἦσαν ἄνδρες οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν Συρακούσαις διαλεγόμενοι τῷ Νικίᾳ κρύφα καὶ μένειν κελεύοντες, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονούντων τῷ πολέμῳ καὶ τὸν Γύλιππον βαρυνομένων, ἐὰν δὲ μικρὸν ἐπιτείνωσιν αἱ ἀνάγκαι, παντάπασιν ἀπαγορευσόντων. 20 Τούτων ὁ Νικίας τὰ μὲν αἰνιττόμενος, τὰ δ' οὐ θέλων ἐν φανερῷ λέγειν, ἀτολμίας παρέσχε τοῖς στρατηγοῖς δόξαν, καὶ ταῦτ' ἐκεῖνα πάλιν ἤκειν φάσκοντες αὐτοῦ, μελλήματα καὶ διατριβὰς καὶ ἀκριβολογίας, αἷς ἀπώλεσε τὴν ἀκμὴν οὐκ εὐθύς ἐπιχειρῶν τοῖς πολεμίοις, 25 ἀλλ' ἔωλος καὶ καταφρονοῦμενος, τῷ Δημοσθένει προσετίθεντο. Καὶ ὁ Νικίας μόλις συνεχώρησεν ἐκβιασθεῖς. Οὕτω δὴ τὴν πεξὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ὁ Δημοσθένης νυκτὸς ἐπεχείρει ταῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ τοὺς μὲν φθάσας πρὶν αἰσθῆσθαι τῶν πολεμίων ἀπέκτεινε, 30 τοὺς δ' ἀμυνομένους ἐτρέψατο. Καὶ κρατῶν οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρῳ, μέχρι οὗ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνέτυχε. Πρῶτοι γὰρ οὗτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς καὶ

συνδραμόντες εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίοις τοῖς δόρασι μετὰ βοῆς ἐώσαντο καὶ πολλοὺς αὐτοῦ κατέβαλον. Δι' ὅλου δὲ τοῦ στρατεύματος εὐθύς ἦν πτοία καὶ ταραχὴ, καὶ τοῦ φεύγοντος ἤδη καταπιμπλάμενον τὸ ἔτι νικῶν καὶ τὸ ἐπιβαῖνον καὶ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβη- 5 μένων ἀνακοπτόμενον ἑαυτῷ περιέπιπτε, τοὺς μὲν φεύγοντας οἰόμενον διώκειν, τοῖς δὲ φίλοις ὡς πολεμίοις χρώμενον. Ἡ γὰρ ἄτακτος ἀνάμιξις ἐν ταύτῳ μετὰ φόβου καὶ ἀγνοίας καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἄπιστον ἐν νυκτὶ μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἐχούση βέβαιον, ἀλλ' 10 οἶαν εἰκός ἤδη καταφερομένης σελήνης καὶ περισκιαζομένης ὄπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις διὰ τοῦ φωτὸς μὴ διασαφουῖσαν τὰ εἶδη φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ τὸ οἰκεῖον ποιεῖν ὑποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ περιπετείας καθίστη τοὺς Ἀθηναίους. Ἐτυχον δὲ πῶς καὶ 15 τὴν σελήνην ἔχοντες ὀπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὐτοῖς τὰς σκιὰς ἐπιβάλλοντες ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν ὄπλων καὶ τὴν λαμπρότητα, τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀντιφωτισμὸς πολὺ πλείονας 538 ὁρᾶσθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποίει. Τέλος δὲ πανταχόθεν 20 αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσκειμένων τῶν πολεμίων φεύγοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνησκον, οἱ δὲ κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνοντες· τοὺς δ' ἀποσκεδασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπιγενομένης οἱ ἱππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. Ἐγένοντο 25 δὲ νεκροὶ δισχίλιοι, καὶ τῶν περιγενομένων ὀλίγοι μετὰ τῶν ὄπλων ἀπεσώθησαν.

XXII. Ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγὴς οὐκ ἀπροσδοκῆτως ἤτριάτο τοῦ Δημοσθένους τὴν προπέτειαν· ἐκεῖνος δὲ περὶ τούτων ἀπολογησάμενος ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν 30 τὴν ταχίστην· οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξασθαι δύναμιν αὐτοῖς οὔτ' ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν πολεμίων κρατεῖν,

ὅπου γε καὶ κρατοῦντας ἐκείνων ἔδει μεταστῆναι καὶ
φυγεῖν τὸ χωρίον, αἰ μὲν, ὡς πυνθάνονται, βαρὺ καὶ
νοσῶδες ὄν στρατοπέδῳ, νῦν δ', ὡς βλέπουσι, καὶ διὰ
τὴν ὄραν ὀλέθριον. Μετοπώρου γὰρ ἦν ἡ ἀρχή· καὶ
5 πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δὲ ἠθύμουν. Ὁ δὲ
Νικίας χαλεπῶς ἤκουε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀπόπλου,
οὐ τῷ μὴ δεδιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον
τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας
φοβεῖσθαι. Δεινὸν μὲν οὖν οὐδὲν αὐτόθι προσδοκᾶν
10 ἔφρασκεν, εἰ δὲ συμβαίῃ, μᾶλλον αἰρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν
πολεμίων θάνατον ἢ τὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν, οὐχ ὅμοια
φρονῶν οἷς ὕστερον ὁ Βυζάντιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς
ἑαυτοῦ πολίτας· „Βούλομαι“ γὰρ ἔφη „μᾶλλον ὑφ'
ὑμῶν ἢ μεθ' ὑμῶν ἀποθανεῖν“· περὶ μέντοι τόπου καὶ
15 χώρας, εἰς ἣν μετατάξουσι τὸ στρατόπεδον, βουλευσε-
σθαι καθ' ἡσυχίαν. Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος ὁ μὲν
Δημοσθένης οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ κατεντυχήσας
ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις παρέσχε τὸν Νι-
κίαν προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδον οὕτως ἐρ-
20 ρωμένως ἀναμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποβάσεως· διὸ καὶ συν-
εχώρησαν. Ὡς μὲντοι στρατιὰ Συρακουσίοις ἐπῆλθεν
ἄλλη καὶ μᾶλλον ἤπτετο τῶν Ἀθηναίων ἢ νόσος, ἤδη
καὶ τῷ Νικίᾳ συνεδόκει μεθίστασθαι, καὶ παρήγγειλε
τοῖς στρατιώταις εὐτρεπεῖς εἶναι πρὸς ἀπόπλου.
25 **XXIII.** Ὡς δ' ἦν ἔτοιμα ταῦτα πάντα καὶ τῶν πο-
λεμίων οὐδεὶς παρεφύλαττεν, ἄτε δὴ μὴ προσδοκῶν-
των, ἐξέλιπεν ἡ σελήνη τῆς νυκτός, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ
καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ὑπὸ ἀπειρίας ἢ δεισιδαιμονίας ἐκ-
πεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὴν περὶ
30 τὰς τριακάδας ἐπισιότησιν ἀμῶς γέ πως ἤδη συνεφρό-
νον καὶ οἱ πολλοὶ γενομένην ὑπὸ τῆς σελήνης· αὐτὴν
δὲ τὴν σελήνην, ὥτινι συντυγχάνουσα καὶ πῶς αἰφνί-

διον ἐκ πανσελήνου τὸ φῶς ἀπόλλυσι καὶ χροῶς ἴησι
παντοδαπὰς, οὐ γάρδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον
ἠγοῦντο καὶ πρὸ συμφορῶν τινῶν μεγάλων ἐκ θεοῦ γι-
νόμενον σημεῖον. Ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατον τε πάν-
των καὶ θαρραλεώτατον περὶ σελήνης καταναρασμῶν καὶ 5
σκιάς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας οὐτ'
αὐτὸς ἦν παλαιὸς οὔτε ὁ λόγος ἔνδοξος, ἀλλ' ἀπόρρητος
ἔτι καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως
βαδίζων. Οὐ γὰρ ἠνείχοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεω-
ρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ 10
δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγκασμένα πάθη δια-
τρίβοντας τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε καὶ
Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς
καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον,
ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. Ὅψι δ' ἡ Πλάτωνος 15
ἐκλάμψασα δόξα διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι ταῖς
539 θεαῖς καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς
ἀνάγκας, ἀφείλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν καὶ
τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. Ὁ γοῦν
ἑταῖρος αὐτοῦ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἐμελλεν ἄρας ἐκ 20
Ζακύνθου πλεῖν ἐπὶ Διονύσιον ἐκλιπούσης τῆς σελή-
νης, οὐδὲν διαταραχθεὶς ἀνήχθη, καὶ κατασχὼν ἐν Συ-
ρακούσαις ἐξέβαλε τὸν τύραννον. Τῷ μὲντοι Νικίᾳ συν-
ηνέχθη τότε μὴδὲ μάντιν ἔχειν ἔμπειρον· ὁ γὰρ συνή-
θης αὐτοῦ καὶ τὸ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν 25
Στιλβίδης ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν. Ἐπεὶ τὸ ση-
μεῖον, ὡς φησι Φιλόχορος, φεύγουσιν οὐκ ἦν πονηρὸν,
ἀλλὰ καὶ πάννυ χρηστὸν· ἐπικρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ
πράξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς. Ἀλ-
λως τε καὶ τῶν περὶ ἡλίου καὶ σελήνην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας 30
ἐποιοῦντο φυλακὴν, ὡς Αὐτοκλείδης διέγραψεν ἐν τοῖς
ἐξηγητικοῖς· ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἐπεισε σελήνης ἀναμέ-

νειν περίοδον, ὥσπερ οὐκ εὐθύς θεασάμενος αὐτήν ἀποκαθαρθείσαν, ὅτε τὸν σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρήλθε.

XXIV. Μικροῦ δὲ πάντων ἀφέμενος τῶν ἄλλων 5 ἔθνε τε καὶ διεμαντεύετο καθήμενος, ἕως ἐπῆλθον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν πεζῷ τὰ τεῖχη καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλω τὸν λιμένα περιλαμβάνοντες, οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν 10 ἀλιάδων καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα προῦκαλεῖτο τοὺς Ἀθηναίους καὶ προῦπηλάκιζεν. Ὡν ἓνα, παῖδα γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, προεξελάσαντα τῷ πλοίῳ ναῦς Ἀττική διώκουσα κατελάμβανε. Δείσας δὲ περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεὸς ἀντελαύνει δέκα τριήρε- 15 σιν, ὧν ἦρχεν· οἱ δ' ἄλλοι περὶ τοῦ Πολλίχου φοβηθέντες ὡσαύτως ἀνήγοντο. Καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενομένης ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα πολλῶν μετ' ἄλλων διέφθειραν. Ἦν οὖν οὐκέτι μένειν ἀνασχετὰ Ἀθηναίους, ἀλλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων 20 πεζῇ κελεύοντες ἀναχωρεῖν. Καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι νικήσαντες εὐθύς ἐνέφραξαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸν διέκπλον τοῦ λιμένος. Οἱ δὲ περὶ τὸν Νικίαν τοῦτο μὲν οὐκ ἐπέιδοντο· δεινὸν γὰρ ἦν ἀπολιπεῖν ὀλκάδας τε πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμῷ διακοσίων ἀποδεού- 25 σας· ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν πεζῶν τοὺς ἀρίστους καὶ τῶν ἀκουτιστῶν τοὺς ἀλκιμωτάτους ἐπλήρωσαν ἑκατὸν καὶ δέκα τριήρεις· αἱ γὰρ ἄλλαι ταρσῶν ἐνδεεῖς ἦσαν. Τὸν δὲ λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ θάλασσαν ὁ Νικίας ἐκλιπῶν τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ τὰ τεῖχη τὰ συνάπτοντα 30 πρὸς τὸ Ἡράκλειον, ὥστε, μὴ τεθυκότων τὴν εἰθισμένην θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν Συρακουσίων, θῦσαι τότε τοὺς ἱερεῖς καὶ στρατηγούς ἀναβάντας ἤδη πληρουμένων τῶν τριήρων

XXV. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντις τοῖς Συρακουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπρότητα καὶ νίκην μὴ καταρχομένοις μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένοις (καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προεπιχειρούμενον), ἀνήχθησαν. Ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη καὶ 5 καρτερωτάτη γενομένη, καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ θορύβους παρασχοῦσα τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζομένοις διὰ τὴν παντὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀπροσδοκῆτους ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντος, ἔβλαπτε ταῖς αὐτῶν παρασκευαῖς οὐχ ἥττον τῶν πολε- 10 μίων τοὺς Ἀθηναίους. Ἀθρόαις γὰρ ἐμάχοντο ταῖς ναυσὶ καὶ βαρελαῖς πρὸς κούφας ἀλλαχόθεν ἄλλας ἐπιφερομένας, καὶ βαλλόμενοι λίθοις ὁμοίαν ἔχουσι τὴν πληγὴν πανταχόθεν ἀντέβαλλον ἀκουτίοις καὶ τοξεύμασιν, ὧν ὁ σάλος τὴν εὐθυβολίαν διέστρεφεν, ὥστε 15 μὴ πάντα κατ' αἰχμὴν προσφέρεσθαι. Ταῦτα δ' Ἀρίστων ὁ Κορίνθιος κυβερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακουσίους, καὶ παρὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἀγωνιζόμενος προθύμως ἔπεσεν ἤδη κρατούντων τῶν Συρακουσίων. Γενομένης δὲ μεγάλης τροπῆς καὶ φθορᾶς ἢ μὲν κατὰ 20 θάλασσαν φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀποκόπτο· χαλεπὴν δὲ καὶ διὰ γῆς τὴν σωτηρίαν ὁρῶντες οὔτε ναῦς ἀφέλκοντας ἐγγύθεν ἔτι τοὺς πολεμίους ἐκάλνον οὔτε νεκρῶν ἤτησαν ἀναίρεσιν, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀταφίας τὴν τῶν νοσοῦντων καὶ τετραμένων ἀπόλειψιν οἰκτρο- 25 τέραν οὔσαν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ κἀκείνων ἐπιπονωτέρους ἠγούμενοι, μετὰ πλειόνων κακῶν ἐπὶ ταῦτό πάντως ἀφιζομένους τέλος.

XXVI. Ὁρμημένων δ' αὐτῶν ἀπαίρειν διὰ νυκτὸς οἱ μὲν περὶ τὸν Γύλιππον, ὁρῶντες ἐν θυσίαις καὶ πό- 30 τοις τοὺς Συρακουσίους διὰ τε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐορτὴν ὄντας, οὔτε πείσειν οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων

ἀναστάντας ἤδη προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀπιούσιν, Ἐρμοκράτης δ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ συνθεῖς ἐπὶ τὸν Νικίαν ἀπάτην ἐπεμψέ τινας τῶν ἐταίρων πρὸς αὐτόν, ἀπ' ἐκείνων μὲν ἦκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἳ καὶ πρό-
 5 τερον εἰώθεσαν κρύφα τῷ Νικίᾳ διαλέγεσθαι, παραινοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι διὰ τῆς νυκτός, ὡς τῶν Συρακουσίων ἐνέδρας πεπονημένων αὐτοῖς καὶ προκατεχόντων τὰς παρόδους. Τούτῳ δὲ καταστρατηγηθεὶς ὁ Νικίας ὑπέμενευ ἄψευδῶς ἔδειξεν ὑπὸ τῶν πολεμίων
 10 ἀληθῶς παθεῖν. Προελθόντες γὰρ ἅμ' ἡμέρα τὰς δυσχωρίας τῶν ὁδῶν κατέλαβον καὶ τὰς διαβάσεις τῶν ποταμῶν ἀπετείχισαν τὰς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ τοῖς ὀμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἵππεῖς ἔταξαν, ὥστε μηδένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεῖ προελ-
 15 θεῖν. Οἱ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν νύκτα τὴν ἑτέραν ἐπιμείναντες ἐπορεύοντο κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρμῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος, οὐ πολεμίας, ἀνιστάμενοι, διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν ἀδυνάτων φίλων καὶ συνήθων, ὅμως τὰ παρόντα κακὰ
 20 κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. Πολλῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων οὐδὲν ἦν οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς ἀναγκαίαν δλαιοταν καὶ τὰ μικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ
 25 σῶμα πολλῶν διὰ τὴν νόσον δεόμενον, πρᾶττοντος δὲ μετ' ἀρρωστίας καὶ καρτεροῦντος ἂ πολλοὶ τῶν ἐρρωμένων μόλις ὑπέμενον, καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ δι' αὐτὸν οὐδὲ τῷ φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προεμένου. Καὶ γὰρ
 30 εἰς δάκρυα καὶ ὄδυρμούς τῶν ἄλλων ὑπὸ φόβου καὶ λύπης τρεπομένων, ἐκεῖνος, εἴ ποτε βιασθεῖη τοῦτο ποιῆσαι, δῆλος ἦν τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀκλεῆς τῆς στρατείας

ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ὧν ἤλπιδε κατορθώσειν. Οὐ μόνον δ' αὐτοῦ τὴν ὄψιν ὄρωντες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες καὶ τῶν παραινήσεων, ἃς ἐποίησατο κωλύων τὸν ἐκπλοῦν, ἔτι μᾶλλον ἐνόμιζον ἀναξίως ταλαιπωρεῖν· καὶ πρὸς τὰς ἐκ θεῶν ἢ
 5 ἐλπίδας ἀθύμως εἶχον, ἐννοοῦντες, ὡς ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα λαμπρυνάμενος πρὸς τὸ θεῖον οὐδενὸς ἐπιεικεστέρῃ τύχῃ χρῆται τῶν κακίστων ἐν τῷ στρατεύματι καὶ ταπεινοτάτων.

XXVII. Οὐ μὴν ἄλλ' ὁ γε Νικίας ἐπειρᾶτο καὶ 10 φωνῇ καὶ προσώπῳ καὶ δεξιῶσει κρείττων ὄρασθαι τῶν δεινῶν. Καὶ παρὰ πᾶσάν γε τὴν πορείαν ἐφ' ἡμέρας ὀκτὼ βαλλόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν πολε-
 541 μίων ἀήτητον ἐφύλαττε τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄχρι οὗ Δημοσθένης ἑάλω καὶ τὸ μετ' ἐκείνου στρατεύμα,¹⁵ περὶ τὴν Πολυζήλειον ἀύλην ἐν τῷ διαμάχεσθαι καὶ ὑπολείπεσθαι κυκλωθέν. Αὐτὸς δὲ Δημοσθένης σπασάμενος τὸ ξίφος ἐπληξε μὲν ἑαυτόν, οὐ μὴν ἀπέθανε, ταχὺ τῶν πολεμίων περισχόντων καὶ συλλαβόντων αὐτόν. Ὡς δὲ τῷ Νικίᾳ προσελάσαντες ἐφραζον οἱ Συρα-
 20 κούσιοι καὶ πέμψας ἵππεας ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρατεύματος ἄλωσιν, ἠξίου σπείσασθαι πρὸς τὸν Γύλιππον, ὅπως ἀφῶσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκ Σικελίας ὄμηρα λαβόντες ὑπὲρ τῶν χρημάτων, ὅσα Συρακουσίοις ἀνά-
 λωτο πρὸς τὸν πόλεμον. Οἱ δ' οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ πρὸς 25 ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς ἀπειλοῦντες καὶ λοιδοροῦντες ἔβαλλον ἤδη πάντων ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν ἀναγκαίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρτέρησε καὶ τὴν ἐπι-
 οῦσαν ἡμέραν προῆει βαλλόμενος πρὸς τὸν Ἀσίναρον ποταμόν. Ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συννευγκόντες 30 ἐνέσεισαν εἰς τὸ ρεῖθρον, οἱ δὲ φθάνοντες ὑπὸ δίψους ἔρριπτον ἑαυτούς· καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα μόρος ἦν καὶ
 3*

ώμοτατος ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομέ-
νων, ἄχρι Νικίας Γυλίππῳ προσπεσῶν εἶπεν· „Ἐλεος
ὑμᾶς, ὦ Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς,
ὅς ἐπὶ τηλικαύταις εὐτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν
5 δ' ἄλλων Ἀθηναίων, ἐννοηθέντας, ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ
τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πράως ἐχρή-
σαντο ἐν οἷς εὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς.“ Τοιαῦτα
τοῦ Νικίου λέγοντος ἐπαθε μὲν τι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν
αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ Γύλιππος· ἦδει γὰρ τοὺς
10 Λακεδαιμονίους εὖ πεπουθότας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς γε-
νομένας διαλύσεις· μέγα δ' ἠγείτο πρὸς δόξαν, εἰ ζῶν-
τας ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. Διὸ τὸν τε Νικίαν
ἀναλαβὼν ἐθάρρυνε καὶ τοὺς ἄλλους ζωοῦν παρήγ-
γειλε. Βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διῴκνουμένου
15 πολλῶ τῶν φονευθέντων ἐλάττωτες οἱ διασωθέντες ἐγέ-
νοντο· καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιω-
τῶν. Τοὺς δὲ φανερώς ἐαλωκότας ἀθροίσαντες τὰ μὲν
κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν
ἀνέδησαν αἰχμαλώτοις πανοπλίαις, ἔστεφανωμένοι δὲ
20 αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες ἵππους διαπρεπῶς, κείραντες δὲ
τοὺς τῶν πολεμίων εἰσήλαυνον εἰς τὴν πόλιν, ἀργῶνα
λαμπρότατον, ὃν Ἕλληνας πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο
καὶ νίκην τελεωτάτην κράτει πλείστῳ καὶ ῥώμῃ μερίστη
προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατωρθώκοτες.
25 XXVIII. Ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ
τῶν συμμάχων γενομένης, Εὐρυκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἔγρα-
ψε πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ τὸν Νικίαν ἔλαβον,
ἱερὰν ἔχειν θύοντας καὶ σχολάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν
τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας· ἡμέρα δ' ἦν
30 τετραὸς φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνός, ὃν Ἀθηναῖοι
Μεταγειτνιαῖα προσαγορεύουσι· τῶν δ' Ἀθηναίων
τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδόσθαι καὶ τοὺς ἄλλους συμμά-

χοις, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φρουρεῖν ἐμβα-
λόντας εἰς τὰς λατομίας πλὴν τῶν στρατηγῶν, ἐκείνους
δὲ ἀποκτείνειν. Ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακου-
σίων Ἐρμοκράτης μὲν εἰπὼν, ὅτι τοῦ νικῶν κρείττον
ἔστι τὸ καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθορυβήθη, 5
Γύλιππον δὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτού-
μενον ζῶντας ἀγαγεῖν Λακεδαιμονίοις ὑβρίζοντες ἤδη
τοῖς εὐτυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι κακῶς ἔλεγον, ἄλλως
τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ
Λακωνικὸν τῆς ἐπιστάσις οὐ ῥαδίως ἐνηνοχότες, ὡς δὲ 10
542 Τίμαιός φησι, καὶ μικρολογίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κα-
τεγνακότες, ἀρρώστημα πατρῶον, ἐφ' ᾧ καὶ Κλεανδρί-
δης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δῶρων ἀλοὺς ἐφυγε, καὶ οὗτος αὐ-
τὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Λύσανδρος ἐπεμψεν
εἰς Σπάρτην, ὑφελόμενος τριάκοντα καὶ κρύψας ὑπὸ 15
τὸν ὄροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς, αἰσχίστα πάν-
των ἐξέπεσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ
μᾶλλον διηκριβῶνται. Δημοσθένην δὲ καὶ Νικίαν ἀπο-
θανεῖν Τίμαιος οὐ φησὶν ὑπὸ Συρακουσίων κελευσθέν-
τας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ' Ἐρμο- 20
κράτους πέμψαντος, ἔτι τῆς ἐκκλησίας συνεστῶσης, καὶ
δι' ἐνὸς τῶν φυλάκων παρέντων αὐτοὺς δι' αὐτῶν
ἀποθανεῖν· τὰ μέντοι σώματα πρὸς ταῖς πύλαις ἐκβλη-
θέντα κείσθαι φανερὰ τοῖς θεομένοις τοῦ θεάματος.
Πυνθάνομαι δὲ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κει- 25
μένην πρὸς ἱερῷ δεικνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην,
χρυσοῦ δὲ καὶ πορφύρας εὖ πως πρὸς ἄλληλα μεμιγμέ-
νων δι' ὑφῆς συγκεκροτημένην.

XXIX. Τῶν δ' Ἀθηναίων οἱ μὲν πλείστοι διεφθά-
ρησαν ἐν ταῖς λατομίαις ὑπὸ νόσου καὶ διαίτης πονηρᾶς, 30
εἰς ἡμέραν ἐκάστην κοτύλας δύο κριθῶν λαμβάνοντες
καὶ μίαν ὕδατος, οὐκ ὀλίγοι δ' ἐπράθησαν διακλαπέν-

τες ἢ καὶ διαλαθόντες ὡς οἰκείται. Καὶ τούτους ὡς οἰ-
 κέτας ἐπάλουν στίζοντες ἵππου εἰς τὸ μέτωπον· ἀλλ'
 ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν ὑπομένοντες.
 Ἐβόηθει δὲ καὶ τούτοις ἢ τ' αἰδῶ καὶ τὸ κόσμιον· ἢ
 5 γὰρ ἠλευθεροῦντο ταχέως ἢ τιμώμενοι παρέμενον τοῖς
 κεκτημένοις. Ἐνιοὶ δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν.
 Μάλιστα γάρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν
 αὐτοῦ τὴν μουσάν οἱ περὶ Σικελίαν· καὶ μικρὰ τῶν
 ἀφικνουμένων ἐκάστοτε δείγματα καὶ γεύματα κομι-
 10 ζόντων ἐκμανθάνοντες ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλή-
 λοις. Τότε γοῦν φασὶ τῶν σωθέντων οἴκαδε συχνούς
 ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγείσθαι
 τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείδησαν ἐκδιδάξαντες ὅσα
 τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνητο, τοὺς δ', ὅτι πλανώ-
 15 μενοι μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον τῶν
 μελῶν ἄσαντες. Οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν, ὅτι τοὺς Καννίους
 φασὶ πλοίου προσφερομένου τοῖς λιμέσιν ὑπὸ ληστρί-
 δων διακομένου μὴ δέχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀπειρ-
 γειν, εἶτα μέντοι διαπνυθανομένους, εἰ γινώσκουσιν
 20 ἄσματα τῶν Εὐριπίδου, φησάντων ἐκείνων, οὕτω παρ-
 εῖναι καὶ καταγαγεῖν τὸ πλοῖον.

XXX. Ἀθηναίοις δὲ φασὶ τὴν συμφορὰν οὐχ ἥμιστά
 διὰ τὸν ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. Ξένος γάρ τις, ὡς
 ἔοικεν, ἀποβὰς εἰς Πειραιᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ κουρεῖον
 25 ὡς ἐγνωκόταν ἤδη τῶν Ἀθηναίων λόγους ἐποιεῖτο περὶ
 τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους
 πνυθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ καὶ προσ-
 βαλὼν τοῖς ἄρχουσιν εὐθύς κατ' ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν
 λόγον. Ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς, ὡς εἰκός, γενομέ-
 30 νης οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες εἰσήγαγον
 τὸν ἄνθρωπον· ὡς δ' ἐρωτώμενος, παρ' οὗ πύθοιτο,
 σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι καὶ

ταράττειν τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταθεθεὶς ἐστρε-
 βλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακόν,
 ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Οὕτω μόλις ὁ Νικίας ἐπι-
 στεύθη παθῶν ἃ πολλὰκις αὐτοῖς προεῖπεν.

5

ΚΡΑΣΣΟΣ.

10

543 I. Μάρκος δὲ Κράσσος ἦν τιμητικοῦ καὶ θριαμβι-
 κοῦ πατρός, ἐτράφη δ' ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ μετὰ δυοῖν ἀδελ-
 φῶν. Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γυναῖκες ἦσαν ἔτι τῶν
 γονέων ζώντων, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐφοίτων
 τράπεζαν, ὅθεν οὐχ ἥμιστά δοκεῖ καὶ διὰ τοῦτο σώφρων 15
 καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν δίαιταν. Ἀποθανόντος
 δὲ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῇ γυναικὶ συνώκησε καὶ
 τοὺς παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἥττον καὶ περὶ
 ταῦτα Ῥωμαίων εὐτακτος γενόμενος. Καίτοι προῖων
 καθ' ἡλικίαν αἰτίαν ἔσχε Λικιννία συνιέναι τῶν Ἐστιά- 20
 δων μιᾷ παρθένων· καὶ δίκην ἔφυγεν ἡ Λικιννία Πλω-
 τίου τινὸς διώκοντος. Ἦν δὲ προάστειον αὐτῇ καλόν,
 ὃ βουλόμενος λαβεῖν ὀλίγης τιμῆς ὁ Κράσσος καὶ διὰ
 τοῦτο προσκείμενος αἰεὶ τῇ γυναικὶ καὶ θεραπεύων εἰς
 τὴν ὑποψίαν ἐκείνην ἐνέπεσε· καὶ τρόπον τινα τῇ φιλο- 25
 πλουτίᾳ τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ἀπολυσάμενος ὑπὸ τῶν
 δικαστῶν ἀφείθη. Τὴν δὲ Λικιννίαν οὐκ ἀνῆκε πρότε-
 ρον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι.

II. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν λέγουσι πολλὰς ἀρεταῖς τοῦ
 Κράσσου κακίαν μόνην ἐπισκοτῆσαι τὴν φιλοπλουτίαν· 30
 ἔοικε δὲ μία πασῶν ἐρωμενεστέρα τῶν ἐν αὐτῷ κακιῶν
 γενομένη τὰς ἄλλας ἀμαυρῶσαι. Τεκμήρια δὲ τῆς φιλο-

πλουτίας αὐτοῦ μέγιστα ποιοῦνται τὸν τε τρόπον τοῦ
 πορισμοῦ καὶ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος. Τριακοσίων γὰρ
 οὐ πλείω κεκτημένος ἐν ἀρχῇ τάλαντων, εἶτα παρὰ τὴν
 ὑπατείαν ἀποθύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ τὴν δεκάτην καὶ
 5 τὸν δῆμον ἐστίασας, τρεῖς δὲ μῆνας ἐκάστῳ Ῥωμαίων
 σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχών, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ
 Πάρθους στρατείας αὐτὸς αὐτῷ θέμενος ἐκλογισμὸν τῆς
 οὐσίας εὗρεν ἑκατὸν τάλαντων τίμημα πρὸς ἑπτακισχι-
 10 λίοις. Τὰ δὲ πλείστα τούτων, εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας
 εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς
 κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. Ὅτε
 γὰρ Σύλλας ἐλὼν τὴν πόλιν ἐπώλει τὰς οὐσίας τῶν ἀνη-
 ρημένων ὑπ' αὐτοῦ, λάφυρα καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων,
 καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ κρατίστοις προσομόρ-
 15 ξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτ' ἀνούμενος ἀπέειπε.
 Πρὸς δὲ τούτοις ὁρῶν τὰς συγγενεῖς καὶ συνοίκους τῆς
 Ῥώμης κῆρας ἐμπρησμούς καὶ συνιζήσεις διὰ βάρους καὶ
 πληθὸς οἰκοδομημάτων, ἐώνεῖτο δούλους ἀρχιτέκτονας
 καὶ οἰκοδόμους. Εἰτ' ἔχων τούτους ὑπὲρ πεντακοσίους
 20 ὄντας, ἐξηγόραξε τὰ καιόμενα καὶ γειννιῶντα τοῖς καιο-
 μένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα τῶν δεσποτῶν ἀπ' ὀλί-
 γης τιμῆς προΐεμένων, ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλείστον μέ-
 ρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. Τοσούτους δὲ κεκτημένος τε-
 χνίτας οὐδὲν φκοδόμησεν αὐτὸς ἢ τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ'
 25 ἔλεγε τοὺς φιλοκοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύε-
 σθαι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. Ὅντων δ' αὐτῷ παμπόλλων
 ἀργυρείων, πολυτιμῆτου δὲ χώρας καὶ τῶν ἐργαζομέ-
 νων ἐν αὐτῇ, ὅμως ἂν τις ἠγῆσαιτο μηδὲν εἶναι ταῦτα
 πάντα πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν τιμὴν· τοσούτους ἐκέκτητο
 30 καὶ τοιούτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμο-
 νας, διοικητάς, τραπεζοκόμους, αὐτὸς ἐπιστατῶν μαν-
 θάνουσι καὶ προσέχων καὶ διδάσκων καὶ ὅλως νομίζων

τῷ δεσπότῃ προσήκειν μάλιστα τὴν περὶ τοὺς οἰκέτας
 ἐπιμέλειαν ὡς ὄργανα ἔμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. Καὶ
 τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κράσσος, εἶπερ, ὡς ἔλεγεν, ἠγείτο
 τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῶν οἰκετῶν χρῆναι, τοὺς δὲ οἰκέτας
 δι' αὐτοῦ κυβερνᾶν· τὴν γὰρ οἰκονομικὴν ἐν ἀψύχοις 5
 χρηματιστικὴν οὖσαν ἐν ἀνθρώποις πολιτικὴν γιγνομέ-
 νην ὁρῶμεν· ἐκεῖνο δὲ οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ
 φάσκεν εἶναι πλούσιον, ὅς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς
 οὐσίας στρατόπεδον (ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖ-
 10 ται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον, ὥσθ' ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦ-
 τος ἀόριστος), καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρημέ-
 νως. Ἐκεῖνος γάρ, ἐπεὶ κατ' ἄνδρα νείμας ἐκάστῳ δέκα
 καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς ἔγνω πλέον ἐπιζητοῦντας,
 „Μηδεὶς“ ἔφη „γένοιτο Ῥωμαίων ὀλίγην ἠγούμενος τὴν
 15 τρέφειν ἀρκούσαν.“

III. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους ἦν φιλότιμος ὁ
 Κράσσος· ἀνέσκατο γὰρ ἢ οἰκία πᾶσι, καὶ τοῖς φίλοις ἐδά-
 νειζεν ἄνευ τόκων, ἀπῆται δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου
 παρελθόντος, εἰς ὃν ἐδάνεισε, καὶ τὸ προῖκα πολλῶν
 ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον. Ἐν δὲ τοῖς δειπνοῖς ἢ μὲν 20
 κληῖσις ἦν ὡς τὰ πολλὰ δημοτικὴ καὶ λαώδης, ἢ δ' εὐ-
 τέλεια τὴν καθαριότητα καὶ τὴν φιλοφροσύνην ἠδίονα
 τοῦ πολυτελοῦς εἶχε. Παιδείας δὲ τῆς περὶ λόγον μά-
 λιστα μὲν τὸ ῥητορικὸν καὶ χρεῖσθες εἰς πολλοὺς ἠ-
 σκησε, καὶ γενόμενος δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥω- 25
 μαίων ἐπιμελεία καὶ πόνῳ τοὺς εὐφρευστάτους ὑπερέ-
 βαλεν. Οὐδεμίαν γὰρ οὕτω δίκην φασὶ μικρὰν οὐδ'
 εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαράσκευος ἦλ-
 θεν, ἀλλὰ καὶ Πομπηίου πολλάκις ὀκνοῦντος καὶ Καί-
 σαρος ἐξαναστῆναι καὶ Κικέρωνος ἐκεῖνος ἀνεπλήρου 30
 τὴν συνηγορίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἤρεσκεν ὡς
 ἐπιμελής καὶ βοηθητικός. Ἦρεσκε δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς

δεξιώσεις και προσαγορεύσεις φιλόφρονος αὐτοῦ και δημοτικόν. Οὐδενὶ γὰρ οὕτως ἀπήντησε Ῥωμαίων ἀδόξω και ταπεινῶ Κράσσοι, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγόρευσε ἐξ ὀνόματος. Λέγεται δὲ και πολυμαθὴς καθ' ἱστορίαν γενέσθαι, και τι και φιλοσοφῆσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις προσθέμενος, ὃν διδάσκαλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον εὐκολίας και πραότητος ἀπόδειξιν διδόντα τὴν πρὸς Κράσσον συνήθειαν. Οὐ γὰρ ἦν ἀποφήνασθαι ῥαδίως, πότερον προσῆλθεν αὐτῶ πενέστερος 10 ἢ προσελθὼν ἐγένετο. Μόνος γοῦν αἰεὶ τῶν φίλων αὐτῶ συναποδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανε εἰς τὴν ὁδὸν και τοῦτ' ἐπανελθὼν ἀπητείτο. [Φεῦ τῆς ὑπομονῆς, οὐδὲ τὴν πενίαν ὁ τλήμων ἀδιάφορον ἠγούμενος.] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

15 IV. Ἐπεὶ δὲ Κίννας και Μάριος κρατήσαντες εὐθύς ἦσαν ἐνδηλοὶ κατιόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος, ἐπ' ἀναιρέσει δ' ἀντικρὺς και ὀλέθρῳ τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέντες ἀπέθνησκον, ὃν ἦν και ὁ πατήρ Κράσσου και ὁ ἀδελφός, αὐτὸς δὲ νέος ὢν παντάπασι 20 τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε, πάντη δὲ περιβαλλόμενον ἑαυτὸν αἰσθανόμενος και κυνηγετούμενον ὑπὸ τῶν τυράννων τρεῖς φίλους ἀναλαβὼν και θεράποντας δέκα, τάχει δ' ὑπερβάλλοντι χρησάμενος εἰς Ἰβηρίαν ἔφυγε, γεγυῶς πάλαι στρατηγούντος τοῦ πατρὸς αὐτόθι και 25 φίλους πεποιημένος. Εὐρῶν δὲ πάντας περιδεεῖς και τὴν ἀμότητα τὴν Μαρίου καθάπερ ἐφεστῶτος αὐτοῖς τρέμοντας, οὐδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἐθάρρησεν, ἀλλ' εἰς 545 ἀγροὺς ἐμβαλὼν παραλίους Οὐτίβιου Πακιακοῦ σπήλαιον ἔχοντας εὐμέγεθες ἐκρυψεν ἑαυτόν. Πρὸς δὲ τὸν 30 Οὐτίβιον ἐπεμψεν ἕνα δοῦλον ἀποπειρώμενος, ἥδη και τῶν ἐφοδίων ἐπιλιπόντων. Ὁ δὲ Οὐτίβιος ἀκούσας ἤσθη τε σωζομένῳ και πυθόμενος τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῶ

και τὸν τόπον αὐτὸς μὲν οὐκ ἦλθεν εἰς ὄψιν, τὸν δὲ τῶν χωρίων ἐπίτροπον προσαγαγὼν ἐγγὺς ἐκέλευσε καθ' ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζειν, και τιθέντα παρὰ τὴν πέτραν ἀπέρχεσθαι σιωπῆ και μὴ πολυπραγμονεῖν μηδ' ἐξετάζειν, προειπὼν πολυπραγμονοῦντι θάνατον, 5 συμπράττοντι δὲ τοῦτο πιστῶς ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ σπήλαιον οὐκ ἄπωθεν μὲν ἐστὶ θαλάσσης, κρημνοὶ δὲ περὶ αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτὴν και ἀσαφῆ παραπέμπουσι λαύραν ἄγουσαν εἰσω, παρελθόντι δ' ὕψος τε θαυμαστὸν ἀναπέπταται και κατ' εὖρος ἔχει κόλπους δι' ἀλ- 10 λήλων ἀνοιγομένους μεγάλαις περιφερείαις. Ἀμοιρεῖ δ' οὔτε ὕδατος οὔτε φωτός, ἀλλὰ πηγὴ μὲν ἠδίστου νάματος ὑπορρεῖ παρὰ τὸν κρημνόν, αὐτοφνεῖς δὲ ῥωχοὶ τῆς πέτρας ἢ μάλιστα περιπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν ὑπολαμβάνουσι, και καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον. Ὁ δ' 15 ἐντὸς ἀῆρ ἀστάλακτος και καθαρός, πύκνότητι τῆς πέτρας τὸ νοτερόν και ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκπιεζούσης.

V. Ἐνταῦθα διατρίβοντι τῶ Κράσσῳ τὰ ἐπιτήδεια καθ' ἡμέραν ἐφοῖτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν 20 οὐχ ὄρων ἐκείνους οὐδὲ γινώσκων, ὑπ' ἐκείνων δὲ καθορώμενος εἰδότην και παραφυλαττόντων τὸν καιρόν. Ἦν δ' ἄφθονα και πρὸς ἡδονὴν, οὐ μόνου χρείαν, ποιούμενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐτίβιος ἀπάσῃ φιλοφροσύνῃ θεραπεύειν τὸν Κράσσον, ὃ γε και τὸ 25 τῆς ᾄρας ἐν νῶ λαβεῖν ἐπῆλθεν, ὡς παντάπασι νεανίας εἶη και τι και ταῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτοῦ χαριστέον, ἐπεὶ τὴν γε χρείαν ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύμως ὑπουργοῦντος εἶναι. Δύο δὲ θεραπευίδας εὐπρεπείς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Ὡς δ' ἦλθεν 30 ἐπὶ τὸν τόπον, δείξας τὴν ἀνοδὸν ἐκέλευεν εἰσω πορεύεσθαι και θαρρεῖν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον ἰδόντες

προσερχομένας ἔδεισαν, μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἶη τὸ χωρίον· ἀνέκρινον οὖν αὐτάς, τί βούλονται καὶ τίνας εἶσιν. Ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδασκόμενοι δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθῶν ὁ Κράσσος τοῦ Οὐτίβου τὴν πρὸς αὐτὸν παιδίαν καὶ φιλοφροσύνην ἀνέλαβε τὰς παιδίσκας· καὶ συνῆσαν αὐτῷ τὸν λοιπὸν χρόνον ὧν ἔδειτο φράζεσθαι καὶ διαγγέλλουσαι πρὸς τὸν Οὐτίβου. Τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβύτιν οὖσαν ὁ Φαινεστέλλας ἰδεῖν αὐτὸς, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημέ-

10 νης ταῦτα καὶ διεξιούσης προθύμως.
 VI. Ὁ δὲ Κράσσος ὀκτῶ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ διακλαπεῖς, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν Κίωνα τελευταίην φανερός γενόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους 15 ἐπήροχετο τὰς πόλεις· καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφασιν, αὐτὸν δὲ φασὶν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας. Ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς Λιβύην ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἐνδοξὸν ἄνδρα, συνειλοχότα στρατιάν 20 οὐκ εὐκαταφρόνητον. Οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐνταῦθα παρέμεινεν, ἀλλὰ στασιάζας τῷ Μετέλλῳ πρὸς Σύλλαν ἀπῆρε καὶ συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα τιμώμενος. Ἐπεὶ δὲ διαβὰς εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας πάντας ἐβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέους ἔχειν ἐνεργοὺς καὶ πρὸς ἄλλην ἄλλον ἔτατ- 25 τε πράξιν, ἀποστελλόμενος εἰς Μαρσούς ἐπὶ στρατιάν ὁ Κράσσος ἦται φύλακας· ἢ γὰρ πάροδος ἦν παρὰ τοὺς πολεμίους. Εἰπόντος δὲ τοῦ Σύλλα σὺν ὀργῇ καὶ σφό- 546 δρα πρὸς αὐτόν, „Αἰδωμί σοι φύλακας τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφόν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, ὧν παρανόμως 30 καὶ ἀδίκως ἀναιρεθέντων ἔργῳ μετέρχομαι τοὺς φονεῖς,“ οὕτω παθῶν τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσσος εὐθύς ἐξῆλθε, καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὠσάμενος εὐρώστως δυνάμιν

τε συχνὴν ἠθροῖσε καὶ πρόθυμον αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῷ Σύλλῳ παρεῖχεν. Ἀπ' ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέγουσιν αὐτῷ πρῶτον ἐγγενέσθαι τὴν πρὸς Πομπηίου ὑπὲρ δόξης ἄμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν. Ὁ γὰρ Πομπηῖος ἡλικία τε λειπόμενος αὐτοῦ καὶ πατὴρ γεγονώς ἀδοξή- 5 σαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μισηθέντος ἔσχατον μῖσος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἐξέλαμψε καὶ διεφάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ἃ πρεσβυτέροις καὶ ἰσοτίμοις οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπεξανίστασθαι προσιόν- 10 τος αὐτοῦ καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι καὶ προσειπεῖν αὐτοκράτορα. Ταῦτα διέκαιε καὶ παρώξυνε τὸν Κράσσον οὐκ ἀλόγως ἐλασσούμενον. Ἐμπειρίας τε γὰρ ἐνδεὴς ἦν καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφήρουν αἱ συγγενεῖς κῆρες ἐπιφερόμεναι, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία. Καὶ γὰρ πόλιν Ὀμβρικήν Τουδερίαν ἐλὼν ἔδοξε πλεῖ- 15 στα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι, καὶ διεβλήθη πρὸς Σύλλαν. Ἄλλ' ἐν γε τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι πάντων γενομένῳ μεγίστῳ καὶ τελευταίῳ Σύλλας μὲν ἠττήθη, τῶν κατ' αὐτὸν ὠσθέντων καὶ συντριβέντων, Κράσσος δὲ τὸ δεξιὸν κέρασ ἐχὼν ἐνίκησε καὶ μέχρι νυκτὸς διώξας τοὺς πολεμίους ἐπεμψε πρὸς Σύλλαν, δεῖπνον αἰτῶν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων. Ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς ἠκούσεν, ἀνούμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα καὶ δωρεὰς αἰτῶν. Ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προ- 25 γράφαι τινα οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ἐπὶ χρηματισμῷ, δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα πρὸς μηθὲν ἔτι χρῆσθαι δημόσιον αὐτῷ. Καίτοι δεινότατος ἦν Κράσσος πάντας ἀνθρώπους κολακείᾳ κατεργάσασθαι, πάλιν δ' αὐτὸς ὑπὸ πάντων διὰ κολακείας εὐάλωτος. Ἴδιον δὲ 30 κἀκεῖνο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα μάλιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους.

VII. Ἦνία δὲ Πομπήϊος αὐτὸν εὐήμερων ἐν ἡγεμονίαις καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν θριαμβεύων καὶ Μάγνος, ὅπερ ἐστὶ μέγας, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναγορευθεῖς. Καί ποτε καὶ φήσαντός τινος, ὡς Πομπήϊος Μάγνος 5 πρόσεισι, γελᾶσας ἠρώτησεν, ὀπηλίκος. Ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκείνον ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν, σπουδαῖς καὶ συνηγορίαις καὶ δανεισμοῖς καὶ τῷ συμπαραγγέλλειν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τι τοῦ δήμου κτώμενος δύναμιν ἀντίπαλον καὶ δόξαν ἢ 10 Πομπήϊος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν. Καὶ πρῶγμα συνέβαινε αὐτοῖς ἰδιον. Μείζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπήϊου καὶ κράτος ἐν τῇ πόλει διὰ τὰς στρατείας· παρῶν δὲ πολλάκις ἠλαττοῦτο τοῦ Κράσσου, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου φεύ- 15 γων τὰ πλήθη καὶ ἀναδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ προθύμως βοηθῶν, ὡς ἀκμαιότεραν ἔχει τὴν δύναμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. Ὁ δὲ Κράσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων καὶ σπάνιος οὐκ ὦν οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσαις αἰεὶ ταῖς σπου- 20 δαῖς ἀναστρεφόμενος, τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρωπῶ περιεγίνετο τῆς ἐκείνου σεμνότητος. Σώματος δὲ ἀξίωμα καὶ λόγου πειθῶ καὶ προσώπου χάριν ἀγωγὸν ἀμφοτέροις ὁμοίως προσεῖναι λέγουσιν. Οὐ μέντοι πρὸς ἐχθρῶν τι- 547 νὰ τὸν Κράσσον ἢ κακόνοιαν ἐξήνεγκεν οὗτος ὁ ξῆλος, 25 ἀλλὰ καὶ Πομπήϊω καὶ Καίσαρι τιμωμένοις μὲν ὑπὲρ αὐτὸν ἠχθετο, τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ ταύτῃ δυσμένειαν ἢ κακοήθειαν οὐ συνῆπτε· καίτοι Καῖσαρ ὑπὸ ληστῶν ἀλοῦς ἐν Ἀσίᾳ καὶ φρουρούμενος ἀνεβόησεν· „Ἡλίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσεις πυθόμενος τὴν ἐμὴν ἄλωσιν.“ 30 Ἀλλ' ὕστερόν γε φιλικῶς ἀλλήλοις προσεφέροντο· καί ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὲν εἰς Ἰβηρίαν ἐξιέναι στρατηγῷ, χρήματα δ' οὐκ ἔχοντι τῶν δανειστῶν ἐπιπεσό-

των καὶ τῆς παρασκευῆς ἐπιλαμβανομένων ὁ Κράσος οὐ περιεΐδεν, ἀλλ' ἀπήλλαξεν ὑποθεῖς αὐτὸν ἔγγυον τριάκοντα καὶ ὀκτακοσίων ταλάντων. Καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς τρεῖς νενεμημένης δυνάμεις, τὴν Πομπήϊου, τὴν Καίσαρος, τὴν Κράσσου (Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μεί- 5 ζων ἦν τῆς δυνάμεως καὶ τὸ θαυμαζόμενον πλέον ἰσχυ-εν), ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθεστῶσα μερὶς ἐν τῇ πόλει Πομπήϊον ἐθεράπευε, τὸ δ' ὄξυ καὶ φερόμενον μετ' εὐ-χερείας ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐπηκολούθει, Κράσος δὲ μέσος ὦν ἀμφοτέροις ἐχρῆτο, καὶ πλείστας μεταβολὰς 10 ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβαλλόμενος οὔτε φίλος ἦν βέβαιος οὔτε ἀνήμεστος ἐχθρὸς, ἀλλὰ θαδίως καὶ χάριτος καὶ ὀργῆς ἐξέπιπτεν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν ἀνθρώπων, πολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν συνήγορος καὶ ἀντίδικος. Ἴσχυε δὲ καὶ χά- 15 ριτι καὶ φόβῳ, φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. Ὁ γοῦν πλείστα πράγματα παρασχῶν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι καὶ δημαγωγοῖς, Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρήγησι, χόρτον αὐτὸν ἔχειν ἐφησεν ἐπὶ τοῦ κέρατος. Εἰώθεισαν δὲ Ῥωμαῖοι 20 τὸν κυριόττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρασ.

VIII. Ἡ δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λεηλασία τῆς Ἰταλίας, ἣν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνομάζουσιν, ἀρχὴν ἔλαβεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου 25 τινὸς Βατιάτου μονομάχου ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὦν οἱ πολλοὶ Γαλάται καὶ Θράκες ἦσαν, ἐξ αἰτιῶν οὐ πονηρῶν, ἀλλ' ἀδικία τοῦ πριαμένου συνειργθέντες ὑπ' ἀνάγκης ἐπὶ τῷ μονομαχεῖν, ἐβουλεύσαντο μὲν διακόσιοι φεύγειν, γενομένης δὲ μηνύσεως οἱ προαισθόμενοι 30 καὶ φθάσαντες ὀρδοῦντα δεῦν δέοντες ἐκ τινος ὀπτα-νείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους ἐξεπήδησαν,

έντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμάξαις ὄπλα κομιζούσαις
 μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν ἀφῆρπασαν καὶ ὠπλίσαντο·
 καὶ τόπον τινὰ καρτερόν καταλαβόντες ἠγεμόνας εἶλον-
 το τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θραξ τοῦ Νο-
 5 μαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην
 ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων
 καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. Τούτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε
 πρῶτον εἰς Ῥώμην ὄνιος ἦχθη, δράκοντα κοιμημένῳ
 περιπεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον, ἢ γυνὴ δ'
 10 ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος
 τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ἔφραζε τὸ σημεῖον
 εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς ἀτυχὲς τέλος
 ἐσομένης δυνάμεως· ἢ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέ-
 φευγε.

15 IX. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὠσα-
 μένοι καὶ πολλῶν ὄπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων
 ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον, ἀπορρίψαντες ὡς ἄτιμα
 καὶ βάρβαρα τὰ τῶν μονομάχων· ἔπειτα Κλωδίου στρα-
 τηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης καὶ πο-
 20 λιοκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ
 στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλωδῖος ἐφρούρει, τὰ δ' ἄλλα 548
 κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ πολλὴν
 ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ
 χρήσιμα, καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας εὐτό-
 25 νους καὶ βαθείας, ὥστ' ἀνωθεν ἀνησθημένους παρὰ τὸ
 κρημνωῶδες ἄπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφα-
 λῶς δι' αὐτῶν πλὴν ἑνός. Οὗτος δὲ τῶν ὄπλων ἕνεκα
 μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὄπλα καὶ βαλὼν
 ἅπαντα τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. Ταῦτ' ἠγνόουν
 30 οἱ Ῥωμαῖοι· διὸ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς ἐξέπληξαν τῷ
 αἰφνιδίῳ, καὶ φυγῆς γενομένης ἔλαβον τὸ στρατόπεδον.

Καὶ προσεγίνοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτῆρων καὶ ποι-
 μένων αὐτοῖς, πλήκται καὶ ποδάκεις ἄνδρες, ὧν τοὺς
 μὲν ὠπλιζον, τοῖς δὲ προδρομοῖς καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο.
 Δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς Πούπλιος
 Βαρίνος, οὐ πρῶτα μὲν ὑποστρατηγὸν τινα Φούριον 5
 ἔχοντα διςχιλίους στρατιώτας ἐτρέψαντο συμβαλόντες·
 ἔπειτα σύμβουλον αὐτῷ καὶ συνάρχοντα Κοσσίνιον
 ἀποσταλέντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρ-
 τακος λουόμενον περὶ Σαλίνας μικρὸν ἐδέησε συναρ-
 πάσαι. Χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις ἐκφυγόντος εὐθύς μὲν 10
 ἐκράτησε τῆς ἀποσκευῆς, ἐκ ποδὸς δὲ κατέχων καὶ διώ-
 κων φόνῳ πολλῷ τὸ στρατόπεδον εἶλεν. Ἔπεσε δὲ καὶ
 Κοσσίνιος. Αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν ἄλλαις μάχαις πολ-
 λαῖς καταγωνισάμενος, τέλος δὲ τοὺς τε ἑαβδούχους καὶ
 τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβὼν, ἦδη μὲν μέγας καὶ φοβερός ἦν, 15
 ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα, καὶ μὴ προσδοκᾶν ὑπερβαλέσθαι
 τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἤγειν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν στρατόν,
 οἴομενος δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτὰς ἐπὶ τὰ οἰκεία χω-
 ρεῖν, τοὺς μὲν εἰς Θρακίην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. Οἱ δὲ
 πλήθει τε ὄντες ἰσχυροὶ καὶ μέγα φρονούντες οὐχ ὑπή- 20
 κουνον, ἀλλ' ἐπόρθουν ἐπιπορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. Οὐκ
 ἐτ' οὖν τὸ παρ' ἀξίαν καὶ τὸ αἰσχρὸν ἠνώχλει τῆς ἀπο-
 στάσεως τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ δὴ διὰ φόβον τε καὶ
 κίνδυνον ὡς πρὸς ἓνα τῶν δυσκολωτάτων πολέμων καὶ
 μεγίστων ἀμφοτέρους ἐξέπεμπον τοὺς ὑπάτους. Ὡν 25
 Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήματι τῶν
 Σπαρτακείων ἀποσχισθὲν ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν διέ-
 φθειρε, Λέντλον δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλους στρατο-
 πέδοις περιλαβόντος ὀρμήσας ὁμοσε καὶ μάχην συνάψας
 ἐκράτησε μὲν τῶν πρεσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν 30
 ἅπασαν. Ὡθουμένῳ δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος
 ὁ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας στρατηγὸς ἔχων μυρίους

ἀπήντησε· καὶ γενομένης μάχης κρατηθεὶς καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν μόλις αὐτὸς ἐξέφυγε.

Κ. Ταῦθ' ἡ βουλὴ πυθομένη τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς ὄργην ἐκέλευσεν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσον δὲ τοῦ πολέμου στρατηγὸν εἴλετο· καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνεστράτευον τῶν ἐπιφανῶν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμεινε πρὸ τῆς Πικηνίδος ὡς τὸν Σπάρτακου ἐκεῖ φερόμενον δεξιόμενος, Μόμμιον δὲ πρεσβευτὴν ἄγοντα δύο τάγματα κύκλῳ περιέπεμψε, ἕπεσθαι κελεύσας τοῖς 10 πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ μῆδὲ ἀψιμαχεῖν. Ὁ δ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐπ' ἐλπίδος γενέσθαι μάχην θέμενος ἠτήθη· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δὲ ἄνευ τῶν ὀπλῶν φεύγοντες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ Κράσσος αὐτὸν τε τὸν Μόμμιον ἐδέξατο τραχέως, καὶ τοὺς στρατιώτας ὀπλί- 15 ζων αὐθις ἐγγυητὰς ἦτει τῶν ὀπλῶν, ὅτι φυλάξουσι, πεντακοσίους δὲ τοὺς πρῶτους, καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας, εἰς πεντήκοντα διανείμας δεκάδας ἀφ' ἐκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κλήρω λαχόντα, πατριὸν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγα- 20 γῶν. Καὶ γὰρ αἰσχύνῃ τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φορικῶδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἀπάντων θεωμένων. Οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς 549 ἄνδρας ἤγεεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπέ-εχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ πορθμῷ 25 ληστρίσι Κιλίσσαις ἐπιτυχῶν ὤρμησεν ἄψασθαι Σικελίας καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον αὐθις ἐκώπυρῆσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον, οὕτω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. Ὁμολογήσαντες δὲ οἱ Κίλικες αὐτῷ καὶ δῶρα 30 λαβόντες ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. Οὕτω δὲ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναξεύξας ἐκάθισε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χερσόνησον. Ἐπελθὼν δ' ὁ Κράσσος, καὶ τοῦ

τόπου τὴν φύσιν ὁρῶν ὑφηγομένην τὸ δέον, ὤρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμὸν, ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. Μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἦνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ 5 θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ ἀνχένος σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος ἴσον πεντεκαίδεκα ποδῶν· ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν. Ὡν ὁ Σπάρτακος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ἐπιλειπούσης προῖεναι βουλό- 10 μενος συνείδε τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χερσονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνευμά τι χειμέριον παραφυλάξας ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῆ καὶ ὕλη καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατιᾶς περαιῶσαι τὸ τρίτον. 15

XI. Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὄρμη τὸν Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, ἐθάρρησε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ' αὐτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἣν φασὶ τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν καὶ αὐ- 20 θις ἄλμυρὰν καὶ ἄποτον. Τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφηρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπάρτακου καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. Γεγραφῶς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρῆ καὶ Λούκουλλον ἐκ Θράκης καλεῖν 25 καὶ Πομπήϊον ἐξ Ἰβηρίας, μετενόει, καὶ πρὶν ἤκειν ἐκείνους ἔσπευδε διαπράξασθαι τὸν πόλεμον, εἰδὼς ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ βοηθήσαντος, οὐκ αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα δόξει. Πρῶτον μὲν οὖν διαγνοὺς τοῖς ἀφιστάσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομένοις, ὧν ἀφηγοῦντο Γάιος 30 Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέσθαι, λόφον τινα προκαταληφουμένους ἄνδρας ἑξακισχιλίους ἀπέστειλε, λαυθάνειν

πειρᾶσθαι κελεύσας. Οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν τὴν αἰσθησὶν ἀποκρούπειν τὰ κράνη καταμπέχοντες, ὀφθέντες δ' ὑπὸ θυεῖν γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις ἐκινδύνευσαν, εἰ μὴ Κράσσος ὀξέως ἐπιφανεῖς μάχην ἔθετο πασῶν 5 καρτερωτάτην, ἐν ἣ τριακοσίους ἐπὶ δισχιλίους καὶ μυριάσις καταβαλὼν δύο μόνους εὔρε κατὰ νότου τετραμένους, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐστῶτες ἐν τάξει καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέθανον. Σπαρτάκω δὲ μετὰ τὴν τούτων ἦτταν ἀναχωροῦντι πρὸς τὰ ὄρη τὰ Πετηλίνα 10 Κόιντος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμόνων καὶ Σκωρῶφας ταμίας ἔξαπτόμενοι παρηκολούθουν. Ἐπιστρέψαντος δὲ γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων, καὶ μόλις τρωθέντα τὸν ταμίαν ἀρπάσαντες ἀπεσώθησαν. Τοῦτο τὸν Σπαρτάκον ἀπώλεσε τὸ κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγενομένου 5 τοῖς δραπέταις. Οὐκέτι γὰρ ἤξιουν φυγομαχεῖν οὐδ' ἐπείθοντο τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντας ἐν τοῖς ὄπλοις περισχόντες ἠνάγκασαν αὐτοὺς ὀπίσω διὰ τῆς Δευκανίας ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς ταῦτό τῳ Κράσσω σπεύδοντες. Ἦδη γὰρ ὁ Πομπήιος προσιὼν ἀπηγ- 550 20 γέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσήκειν· ἐλθόντα γὰρ εὐθύς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλεμον. Ἐπειγόμενος οὖν διαγωνίσασθαι καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις ἄρτυτε τάφρον, πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ δοῦ- 25 λοι προσεμάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. Ἄει δὲ πλειόνων ἐκατέρωθεν ἐκβοηθούντων ὄρων τὴν ἀνάγκην ὁ Σπαρτάκος ἅπαν παρέταξε τὸ στράτευμα. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου προσαχθέντος αὐτῷ σπασάμενος τὸ ξίφος καὶ εἰπῶν, ὅτι νικῶν μὲν ἔχει πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς 30 τῶν πολεμίων, ἠττώμενος δὲ οὐ δεῖται, κατέσφαξε τὸν ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσσον αὐτὸν ὠθούμενος διὰ πολλῶν ὄπλων καὶ τραυμάτων ἐκείνου μὲν οὐκ ἔτυχεν,

ἐκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνείλε. Τέλος δὲ 5 φυγόντων τῶν περὶ αὐτόν, αὐτὸς ἐστῶς καὶ κνικωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῆ τύχῃ χρησαμένου καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντος, ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα 5 τὴν Πομπηίου δόξαν. Οἱ γὰρ διαφυγόντες ἐμ*]πεσόντες αὐτῷ διεφθάρησαν, ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς δραπέτας φανερᾶ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ὄξιν ἀνήρηκε. Πομπήιος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφα- 10 νῶς ἐθριάμβευσε, Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν, ἐδόκει δὲ καὶ τὸν πεζόν, οὐρανὸν δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. Τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει καὶ περὶ τῆς κλήσεως, ἐν τῳ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται. 15

XII. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου, ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάρξειν ὅμως οὐκ ὠκνησε τοῦ Πομπηίου δεηθῆναι. Δεξιόμενος δὲ τὴν χρεῖαν ἀσμένως ἐκείνος (ἐπεθύμει γὰρ ἀμῶς γέ πως αἰεὶ χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν 20 Κράσσον) ἐσπούδασε προθύμως, καὶ τέλος εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάρχοντος ἔξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ ταύτης τῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγον δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι καὶ πάντα δυσκολαίνου- 25 τες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες ἀπολίτευτον καὶ ἀπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν, πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος εἰστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν καὶ σίτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης ἔτυχον μὲν 30 ἐκκλησιάζοντες, ἀνὴρ δὲ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροΐκος δὲ τῳ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐ-

ρήλιος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ὄψιν διη-
γείτο κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ γενομένην. „Ὁ γὰρ Ζεὺς“
ἔφη „μοι φανείς προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν, ὅπως μὴ
πρότερον περιῖδητε τοὺς ὑπάτους ἀποδέσθαι τὴν ἀρχὴν
5 ἢ φίλους γενέσθαι.“ Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ
τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος ὁ μὲν Πομπήιος
ἠσυχίαν ἤγειν ἐστῶς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν
αὐτῷ πρότερος „Οὐδέν“ εἶπεν „ᾧ ἄνδρες, οἶμαι, πολι-
ται, ταπεινὸν πράττειν οὐδ’ ἀνάξιον ἐμαυτοῦ καταρχό-
μενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήιον, ὃν ὑμεῖς μήπω
γενειῶντα Μέγαν ἀνηγορεύσατε καὶ μήπω μετέχοντι
βουλῆς ἐψηφίσασθε θριάμβον.“

XIII. Ἡ μὲν οὖν ὑπατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ’ ἔσχευ
ἄξια μνήμης, ἣ δὲ τιμητεία παντάπασιν ἀτελής καὶ
15 ἄπρακτος αὐτῷ διήλθεν, οὔτε γὰρ βουλῆς ἐξέτασιν οὔθ’
ἐπέων ἐπίσκεψιν οὔτ’ ἀποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο, 551
καίτοι συνάρχοντα Ῥωμαίων ἔχοντι τὸν πρώτατον Λου-
τάτιον Κάτλον. Ἀλλὰ φασιν ἐπὶ δεινὸν ὀργήσαντι τῷ
Κράσσῳ πολίτευμα καὶ βίαιον, Αἴγυπτον ποιεῖν ὑποτε-
20 λῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβῆναι τὸν Κάτλου ἐρωμένως· ἐκ δὲ
τούτου γενομένης διαφορᾶς ἐκόντας ἀποδέσθαι τὴν ἀρ-
χήν. Ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίαν πράγμασι μεγάλοις καὶ
μικροῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην ἤψατο μὲν τις
ὑπόνοια τοῦ Κράσσου καὶ προσῆλθεν ἄνθρωπος ὀνομά-
25 ζων ἀπὸ τῆς συνωμοσίας, οὐδεὶς δὲ ἐπίστευσεν. Ὅμως
δ’ ὁ Κικέρων ἐν τινι λόγῳ φανερὸς ἦν Κράσσῳ καὶ Καί-
σαρι τὴν αἰτίαν προστριβόμενος. Ἀλλ’ οὗτος μὲν ὁ λόγος
ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀμφοῦν τελευτήν, ἐν δὲ τῷ Περι
ὑπατείας ὁ Κικέρων νύκτωρ φησὶ τὸν Κράσσον ἀφι-
30 κέσθαι πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν κομίζοντα τὰ περὶ τὸν
Κατιλίαν ἐξηγουμένην, ὡς ἤδη βεβαιοῦντα τὴν συνω-
μοσίαν. Ὁ δ’ οὖν Κράσσος αἰεὶ μὲν ἐμίσει τὸν Κικέρωνα

διὰ τοῦτο, τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν ἐμποδῶν εἶχε
τὸν υἱόν. Ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλόλογος καὶ φιλομαθῆς
ἐξήρτητο τοῦ Κικέρωνος, ὥστε καὶ συμεταβαλεῖν αὐτῷ
τὴν ἐσθῆτα κρινομένῳ καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταῦτα
ποιούοντας παρασχεῖν. Τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φί- 5
λον ἐποίησεν.

XIV. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας,
παρασκευαζόμενος ὑπατείαν μετιέναι καὶ Κράσσον ὄρων
καὶ Πομπήιον αὐθις ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας,
οὔτε θατέρου δεηθεὶς ἐβούλετο λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἔτε- 10
ρου, οὔτε μηδετέρου συνεργοῦντος ἤλπιζε κατορθώσειν.
Ἐπραττεν οὖν διαλλαγὰς αὐτοῖς προσκείμενος καὶ δι-
δάσκων, ὡς καταλύοντες ἀλλήλους αὔξουσι Κικέρωνας
καὶ Κάτλους καὶ Κάτωνας, ὧν οὐδεὶς λόγος, ἂν ἐκεῖνοι
συνενεγκόντες εἰς ταῦτὸ τὰς φιλίας καὶ τὰς εταιρείας 15
ἐνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν ἄγωσι. Πείσας δὲ
καὶ διαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ τῶν τριῶν
ἰσχὺν ἄμαχον, ἣ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλήν καὶ τὸν
δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι’ ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι’ ἐκεί-
νων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος. Εὐθύς γὰρ ἀρ- 20
θεὶς ὑπ’ ἀμφοτέρων ὑπατος ἀπεδείχθη λαμπρῶς. Ὑπα-
τεύοντι δ’ αὐτῷ [καλῶς] ψηφισάμενοι στρατευμάτων
ἠγεμονίαν καὶ Γαλατίαν ἐγκραίσαντες ὥσπερ εἰς ἀκρό-
πολιν κατέστησαν, οἰόμενοι καθ’ ἠσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ
λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνῳ βεβαιοῦντες ἦν ἔλαχεν ἀρ- 25
χήν. Πομπήιος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρον ταῦτ’
ἔπραττε· τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἢ φι-
λοπλουτία καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον ἐπι-
ταῖς Καίσαρος ἀριστεταῖς τροπαίων καὶ θριάμβων, οἷς
γε μόνοις ἐλαττοῦσθαι προὔχοντα τοῖς ἄλλοις, αὐτὸν 30
οὐκ ἀνῆκεν οὐδ’ ἐλώφησε πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀκλεῆ καὶ
δημοσίας συμφορᾶς τελευτῆσαι. Καῖσαρος γὰρ εἰς Λου-

καὶ πόλιν ἐκ Γαλατίας καταβάντος ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγενόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐγνωσαν ἐγκρατέστερον ἔχειν τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις μένοντος, ἄλλας δὲ ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊου καὶ Κράσσου λαβόντων. Ἐνταῦθα δ' ὁδὸς ἦν μία δευτέρως ὑπατείας αἰτησίς· ἦν μετιόντων ἐκείνων ἔδει συμπράττειν Καίσαρα, τοῖς τε φίλοις γράφοντα καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμ-
10 ποντα πολλοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας.

XV. Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπανελθόντες εὐθύς ἦσαν ὑποπτοί, καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ γεγονέναι τὴν σύνοδον αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομίτιου
15 Πομπήϊον ἐρωτῶντων, εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνα- 552
το τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι· καὶ πάλιν ἐρωτώμενος ἔφη μετιέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετιέναι δὲ τοῖς ἀδίκτοις. Τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι μετριώτε-
20 ρον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει συμφέρει, μετιέναι τὴν ἀρχήν, εἰ δὲ μὴ, πεπαύσεσθαι. Διὸ καὶ τινες ἐθάρρησαν ὑπατείαν μετελθεῖν, ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. Γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις οἱ μὲν ἄλλοι δεισαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκείον
25 ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχειν τῆς ἐλπίδος ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας· οὐ γὰρ ὑπατείας Πομπήϊον δεῖσθαι καὶ Κράσσον, ἀλλὰ τυραννίδος, οὐδ' ἀρχῆς αἰτησίαν, ἀλλ' ἀρπαγῆν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων εἶναι τὰ πραττόμενα. Ταῦτα
30 δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονῶν ὁ Κάτων μονοῦ βία προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον, καὶ συνίσταντο πολλοὶ πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ ὀλίγον ἦν, „Τί

δὴ δευτέρως οὗτοι χρήσουσιν ὑπατείας; τί δὲ πάλιν μετ' ἀλλήλων; τί δ' οὐ μετ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν ἄνδρες ἡμῖν οὐκ ἀνάξιοι δήπου Κράσσω καὶ Πομπήϊω συνάρχειν.“ Ἐκ τούτου δεισαντες οἱ περὶ Πομπήϊον οὐδενὸς ἀπείχοντο τῶν ἀκοσμοτάτων καὶ βιαιοτάτων, ἀλλὰ πρὸς 5 πᾶσι τοῖς ἄλλοις λόχον ὑφέντες τῷ Δομίτιῳ νυκτὸς ἐτι μετὰ τῶν ἄλλων κατερχομένῳ κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ αὐτοῦ, συντιτρώσκουσι δὲ πολλοὺς, ὧν ἦν καὶ Κάτων. Τρεψάμενοι δὲ καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους ἀνηγορεύθησαν ὑπατοί· καὶ μετ' 10 οὐ πολὺν χρόνον αὐτῶν ὅπλοις περισχόντες τὸ βῆμα καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες καὶ τινὰς ὑποστάντας ἀποκτείναντες, Καίσαρι μὲν ἄλλην ἐπέδοσαν πενταετίαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφίσαντο Συρίαν καὶ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. Κληρουμένων δὲ 15 Συρίαν ἔλαχε Κράσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπήϊος.

XVI. Ἦν δὲ οὐκ ἀκούσιος ὁ κληρὸς ἅπασιν. Οἱ τε γὰρ πολλοὶ Πομπήϊον μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλοντο, καὶ Πομπήϊος ἐρῶν τῆς γυναικὸς αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρέβειν ἔμελλε, Κράσσος δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθύς ἐκπε- 20 σόντι τῷ κλήρῳ καταφανῆς ἦν οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι τοῦ παρόντος ἡγούμενος, ὡς μόλις ἐν ἀλλοτριῶν καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ κενὰ καὶ μειρακιώδη λέγειν παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα κομπαστῆς ἢ σο- 25 βαρὸς τῷ βίῳ γεγυῶς. Τότε δ' ἐπηρμένος κομιδῇ καὶ διεφθαρμένος οὐ Συρίαν οὐδὲ Πάρθους ὄρον ἐποιεῖτο τῆς εὐπραξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Δουκούλου πρὸς Τιγράνην καὶ Πομπήϊου πρὸς Μιθριδάτην ἄχρι Βακτριῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς ἕξω θαλάσσης ἀνῆγεν 30 ἑαυτὸν ταῖς ἐλπίσι. Καίτοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ Παρθικὸς πόλεμος οὐ προσῆν. Ἦιδεσαν δὲ πάν-

τες, ὅτι πρὸς τοῦτο Κράσσος ἐπτόηται· καὶ Καίσαρ ἐκ
 Γαλατίας ἔγραφεν αὐτῷ τὴν ὁρμὴν ἐπαινῶν καὶ παρο-
 ξυνῶν ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ δημαρχῶν Ἀτήϊος
 ἔμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι, καὶ συνίσταντο
 5 πολλοὶ χαλεπαίνοντες, εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦ-
 σιν, ἀλλ' ἐνσπόνδοις πολεμήσων ἄπεισι, δεισας ὁ Κράσ-
 σος ἐδέηθη Πομπηίου παραγενέσθαι καὶ συμπροπέμ-
 ψαι. Μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα·
 καὶ τότε παρεσκευασμένους πολλοὺς ἐνίστασθαι καὶ κα-
 10 ταβοᾶν ὀρώμενος πρὸ αὐτοῦ παιδρῶ βλέμματι καὶ προ-
 σῶπῳ κατεπράυνεν ὁ Πομπηῖος, ὥσθ' ὑπέκειν σιωπῇ
 δι' αὐτῶν προῖοῦσιν. Ὁ δ' Ἀτήϊος ἀπαντήσας πρῶτον 553
 μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν,
 ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν ἀφάμενον τοῦ σώματος
 15 κατέχειν. Ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ ἐόντων, ὁ μὲν ὑπη-
 ρέτης ἀφῆκε τὸν Κράσσον, ὁ δ' Ἀτήϊος προδραμῶν ἐπὶ
 τὴν πύλην ἔδηκεν ἐσχαρίδα καιομένην, καὶ τοῦ Κράσ-
 σου γενομένου κατ' αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων
 ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτὰς καὶ φρικώδεις, δεινοὺς
 20 δὲ τινὰς θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ
 ὀνομάζων. Ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους
 καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν
 μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ
 τὸν χρησάμενον, ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ'
 25 ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. Καὶ τότε οὖν ἐμέμφοτο τὸν
 Ἀτήϊον, εἰ δι' ἦν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐ-
 τὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην.

XVII. Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν. Ἐτι δ'
 ἀστατούσης χειμῶσι τῆς θαλάσσης οὐ περιέμεινεν, ἀλλ'
 30 ἀνήχθη καὶ συχνὰ τῶν πλοίων ἀπέβαλε, τὴν δ' ἄλλην
 ἀναλαβῶν δύναμιν ἠπέιγετο πεζῇ διὰ Γαλατίας. Εὐ-
 ρῶν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνν μὲν ὄντα γηραιὸν

ἦδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπέσκωψεν εἰπών· „ὦ βα-
 σιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχη.“ Γελάσας δ'
 ὁ Γαλάτης· „Ἄλλ' οὐδ' αὐτός“ εἶπεν „ὦ αὐτόκρατορ,
 ὡς ὄρω, πρῶτ' ἴαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις.“ Ἦν δ' ὁ
 Κράσσος ἐξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάττων, πρεσβύτερος δ'
 5 δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. Ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέ-
 ξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον. Καὶ
 γὰρ ἔξευξε θάδῳ τὸν Εὐφράτην καὶ διήγαγε τὸν στρα-
 τὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κα-
 τέσχεν ἐκουσίως προσθεμένας. Ἐν μιᾷ δ', ἧς Ἀπολλώ-10
 νιος ἐτυράννει, στρατιωτῶν ἑκατὸν ἀναιρεθέντων ἐπα-
 γαγῶν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ κρατήσας διήρπασε τὰ
 χρήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδοτο· Ζηνοδοτίαν ἐκά-
 λουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. Ἐπὶ ταύτης ἀλούσης δεξά-
 15 μενος αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθῆναι
 πολλὴν ὄφλεν αἰσχύνην, καὶ ταπεινὸς ἐφάνη καὶ περὶ
 τὰ μείζονα δύσελπις οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγαπη-
 κῶς. Ἐμβαλῶν δὲ φρουρὰς ταῖς προσκεχωρηκυῖαις πό-
 λεσιν, ὧν ἀριθμὸς ἦν ἑπτακισχίλιοι πεζοί, χίλιοι δ' ἰπ-
 20 πείς, ἀνεχώρησεν αὐτὸς ἐν Συρίᾳ διαχειμᾶσων καὶ δε-
 ξόμενος αὐτόθι τὸν υἱὸν ἦκοντα παρὰ Καίσαρος ἐκ Γα-
 λατίας αὐτὸν τε κεκοσμημένον ἀριστεῖοις καὶ χίλιους
 ἰππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα. Τοῦτο πρῶτον ἀμαρτεῖν ἔδο-
 25 ξεν ὁ Κράσσος μετὰ γε τὴν στρατείαν αὐτὴν μέγιστον
 ἀμάρτημα τῶν γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν θέον ἔχε-
 σθαί τε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν ἀεὶ Πάρ-
 θοις πόλεων, χρόνον ἐνέδωκε τοῖς πολεμίοις παρα-
 σκευῆς. Ἐπειτα τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς ἠτιῶντο χρη-
 ματιστικὰς μᾶλλον οὔσας ἢ στρατηγικὰς· οὐ γὰρ ὄπλων
 ἀριθμὸν ἐξετάζων οὐδὲ γυμνασιῶν ποιούμενος ἀμίλλας, 30
 ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἐκλογιζόμενος καὶ τὰ χρήματα
 τῆς ἐν Ἰερσπόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυτάναις μεταχει-

ριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπιγράφων δὲ καὶ δήμοις καὶ δυνάσταις στρατιωτῶν καταλόγους, εἴτ' ἀνιῖς ἀργύριον δίδοντας, ἠδόμενος καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. Γίνεται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης, ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἄρχαίαν καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχούσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. Ἐξιώντων γὰρ ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρῶτος ἐσφάλη κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας Κράσσος, εἴτ' ἐπ' αὐτῷ περιπεσῶν ὁ πρεσβύτερος.

554

XVIII. Ἦδη δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συνθροίζοντος αὐτοῦ πρέσβεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύν τινα λόγον κομίζοντες. Ἔφασαν γὰρ, εἰ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρατὸς ἀπέσταλται, πόλεμον ἄσπονδον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον, εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης, ὡς πυνθάνονται, Κράσσος ἰδίων ἕνεκα κερδῶν ὅπλα Πάρθοις ἐπενήνοχε καὶ χώραν κατείληψε, μετριάξειν Ἀρσάκην καὶ τὸ μὲν Κράσσου γῆρας οἰκτεῖρειν, ἀφιέναι δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φρουρομένους μάλ-
20 λον ἢ φρουροῦντας. Πρὸς ταῦτα Κράσσου κομπιάσαντος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τὰς ἀποκρίσεις, γελᾶσας ὁ πρεσβύτατος τῶν πρέσβειων Οὐαρίσης καὶ τῆς χειρὸς ὑπίας δείξας τὸ μέσον „Ἐντεῦθεν“ εἶπεν „ὦ Κράσσε, φύσσονται τρίχες πρότερον ἢ σὺ ὄψει Σελεύκειαν.“
25 Οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαυνον ὡς βασιλέα Ἰρῶδην πολεμητέα φράσοντες, ἐκ δὲ τῶν πόλεων, ἃς ἐφρούρουν Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, παραβόλως τινὲς διεκπεσόντες ἄξια φροντίδων ἀνήγγελλον, αὐτόπται μὲν γεγυνοότες τοῦ τε πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῶν ἀγῶνων,
30 ὧν ἠγωνίσαντο προσμαχόμενοι ταῖς πόλεσιν, οἷα δὲ φιλεῖ πάντα πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφουκτοι μὲν οἱ ἄνδρες διώκοντες, ἄληπτοι δὲ φεύγοντες,

βέλη δὲ πτηνὰ προθέοντα τῆς ὄψεως καὶ πρὶν ὀφθῆναι τὸν βάλλοντα χωροῦντα διὰ τοῦ προστυχόντος, τῶν δὲ καταφράκτων ὅπλα τὰ μὲν διὰ παντὸς ὠθεῖσθαι, τὰ δὲ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. Ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκούοντων τὸ θράσος ὑπέπιπτε. Πεπεισμένοι γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων διαφέρειν Πάρθους οὐδὲ Καππαδοκῶν, οὓς ἄγων καὶ φέρων Λούκουλλος ἀπέειπε, καὶ τοῦ πολέμου τὸ χαλεπώτατον ἠγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἐσεσθαι καὶ διώξιν ἀνθρώπων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιζόμενων, παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέγαν προσεδό-
10 κων, ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἰεσθαι δεῖν ἐπισχόντα τὸν Κράσσον αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ὄλων γνώμην προθέσθαι. Τούτων ἦν Κάσσιος ὁ ταμίας. Ἠσυχῆ δὲ παρεδήλου καὶ οἱ μάντις, ὡς αἰεὶ πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκδυτα προφαίνοντο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. Ἄλλ' οὔτε τού-
15 τοις προσεῖχεν οὔτε τοῖς ἕτερον τι πλὴν ἐπείγεσθαι παραινούσιν.

XIX. Οὐχ ἥκιστα δ' αὐτὸν Ἀρταβάξης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέρωσεν· ἦλθε γὰρ εἰς τὸ στρατόπεδον μεθ' ἑξακισχιλίων ἱππέων. Καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες
20 καὶ προπομποὶ βασιλέως· ἑτέρους δὲ μυρίους ὑπισχνεῖτο καταφράκτους καὶ τρισμυρίους πεζοὺς οἰκοσίτους. Ἐπειθε δὲ Κράσσον ἐμβαλεῖν δι' Ἀρμενίας εἰς τὴν Παρθίαν· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιάν αὐτοῦ παρέχοντος, ἀλλὰ καὶ πορεύεσθαι δι'
25 ἀσφαλείας, ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὴν ἵππον, ἢ μόνη Πάρθων ἀλκή, προβαλλόμενον. Ὁ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς βοηθείας μετρίως ἠγάπησε, βαδιεῖσθαι δ' ἔφη διὰ Μεσοποταμίας, ὅπου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ῥο-
30 μαίων ἄνδρας ἀπέλειπεν. Ὁ μὲν οὖν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλαυνε. Τῷ δὲ Κράσσῳ διαβιβάζοντι τὴν στρα

τιάν κατά τὸ Ζεῦγμα πολλὰ μὲν ὑπερφρεῖς βρονταὶ περιερρήγνυντο, πολλὰ δὲ κατήστραπτεν ἐναντία τῷ στρατῷ, πνεῦμα δὲ νέφει καὶ προσητῆρι μεμιγμένον ἐρεΐσαν αὐτοῦ κατὰ τῆς σχεδίας ἀνέροηξε πολλὰ καὶ 5 συνέτριψεν. Ἐβλήθη δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χάρος, οὗ στρατοπεδεύειν ἐμελλεν. Ἴππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος βία συνεπισπάσας τὸν ἠνίοχον εἰς τὸ φεῖθρον ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. Λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀετῶν ὁ πρῶτος ἀρθεῖς ἀπὸ ταυτομάτου μεταστρα- 555
10 φῆναι. Πρὸς δὲ τούτοις συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν μετρομένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις πρῶτα πάντων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἄλας, ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένδιμα καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, αὐτοῦ τε Κράσ- σου δημηγοροῦντος ἐξέπεσε φωνὴ δεινῶς συγγέασα τὸν 15 στρατόν. Ἐφη γὰρ τὸ Ζεῦγμα τοῦ ποταμοῦ διαλύειν ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἐπανέλθη. Καὶ δέον, ὡς ἦσθετο τοῦ δήματος τὴν ἀτοπίαν, ἀναλαβεῖν καὶ διασαφῆσαι πρὸς τοὺς ἀποδειλιῶντας τὸ εἰρημένον, ἠμέλησεν ὑπὸ αὐθαδείας. Τέλος δὲ τὸν εἰθισμένον καθαρόν ἐσφαγιάζετο, 20 καὶ τὰ σπλάγγνα τοῦ μάντεως αὐτῷ προσδόντος ἐξέβαλε τῶν χειρῶν· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα δυσχεραίνοντας ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμειδίασε καὶ, „Τοιοῦτον“ ἔφη „τὸ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὅπλων οὐδὲν ἂν ἐκφύγοι τὰς 30 χεῖρας.“

XX. Ἐκ τούτου παρὰ τὸν ποταμὸν ἐξήλαυνεν ἑπτὰ μὲν ἔχων ὀπλιτῶν τάγματα καὶ τετρακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας ἵππεῖς, ψιλούς δὲ τοῖς ἵππεῦσι παραπλησίους. Τῶν δὲ προδρομῶν τινὲς ἀπὸ σκοπιᾶς ἐπανελθόντες ἠγγέλλον ἀνθρώπων μὲν ἔρημον εἶναι τὴν χώ- 30 ραν, ἵππων δ' ἐντετυχημέναι πολλῶν ἔχρυσιν οἶον ἐκ μεταβολῆς ὀπίσω διωκομένων. Ὄθεν αὐτός τε Κράσ- σος ἔτι μᾶλλον εὐέλπις ἦν, καὶ τοῖς στρατιώταις παντά-

πασι τῶν Πάρθων παρέστη καταφρονεῖν, ὡς οὐκ ἀφι- ξομένων εἰς χεῖρας. Ὅμως δ' οἱ περὶ Κράσιον αὐτίς διελέγοντο τῷ Κράσσῳ, καὶ παρήνουν μάλιστα μὲν ἐν πόλει τινὶ τῶν φρουρουμένων ἀναλαβεῖν τὴν δύναμιν, ἄχρι οὗ τι πύθεται περὶ τῶν πολεμίων βέβαιον, εἰ δὲ 5 μὴ, χωρεῖν ἐπὶ Σελευκείας παρὰ τὸν ποταμόν· εὐπορίαν γὰρ τὰ σιτηγὰ τῆς ἀγορᾶς παρέξειν ἅμα συγκαταί- ροντα πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ φύλακα τοῦ μὴ κυκλωθῆναι τὸν ποταμὸν ἔχοντας ἀπ' ἴσθης ἀεὶ πρὸς ἐναντίους μαχεῖσθαι τοὺς πολεμίους. 10

XXI. Ταῦτα τοῦ Κράσσου διασκοποῦντος ἔτι καὶ βουλευομένον παραγίνεται φύλαρχος Ἀράβων, Ἀριάμνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ καὶ πάντων, ὅσα συνήνεγκεν εἰς ὄλεθρον ἢ τύχη κακὰ, μέγιστον αὐ- τοῖς καὶ τελειότατον γενόμενον· τοῦτον δ' ἠδεσαν ἔνιοι 15 τῶν Πομπητῶν συνεστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας καὶ δόξαντα φιλορρώμαιον εἶναι· τότε δ' ὑφείτο τῷ Κράσσῳ μετὰ γνώμης τῶν βασιλέως στρατηγῶν, εἰ δύναίτο παρατρέψας αὐτὸν ἀπα- τάτω τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ὑπηρεῖων εἰς πεδίον ἐκβα- 20 λεῖν ἀχανὲς καὶ περιελαυνόμενον. Πάντα γὰρ διανοοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ στόμα προσφέρεσθαι Ῥωμαίοις. Ἐλθὼν οὖν πρὸς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (ἦν δὲ καὶ πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπητῶν μὲν ὡς εὐεργέτην ἐπῆνει, Κράσσον δὲ τῆς δυνάμεως μακαρίσας ἐμέμφετο τῆς δια- 25 τριβῆς μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὥσπερ ὅπλων αὐτῷ δεῆσον, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τῶν ταχίστων ἐπ' ἀνθρώπους, οἳ πάσαι ζητοῦσιν ἀρπάσαντες τὰ τιμιώ- τατα τῶν χρημάτων καὶ σωμάτων εἰς Σκύθας ἢ Ἰρκα- νούς ἀναπτέσθαι. „Καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας“ ἔφη 30 „σπεύδειν ἔδει, πρὶν ἄπασαν ἐν ταύτῳ γενέσθαι τὴν δύναμιν ἀναθαρσῆσαντος βασιλέως· ἐπεὶ νῦν γε Σου-

ρήνας ὑμῖν προβέβληται καὶ Σιλλάκης ἐφ' αὐτοὺς ἀνα-
 δεξάμενοι τὴν δίωξιν, ὁ δ' οὐδαμῆ φανερός ἐστι. “
 Ταῦτα δὲ ἦν ψευδῆ πάντα. Διχῆ γὰρ εὐθύς Ἰρῶδης
 διελὼν τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν ἐπόρθει τι-
 5 νύμενος Ἀρταουάσδην, Σουρήναν δ' ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥω-
 μαίους, οὐχ ὑπερφροσύνη χρώμενος, ὡς ἐνοιό φασι·
 οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ Κράσσου μὲν ἀπαξιούν ἀνταγωνι-
 στήν, ἄνδρα Ῥωμαίων πρῶτον, Ἀρταουάσδη δὲ προσπο- 556
 λεμεῖν καὶ ταῖς Ἀρμενίων ἐπιόντα κώμαις ἐξαιρεῖν,
 10 ἀλλὰ καὶ πάννυ δοκεῖ καταδείσας τὸν κίνδυνον αὐτὸς
 μὲν ἐφεδρεῖν καὶ καταδοκεῖν τὸ μέλλον, Σουρήναν
 δὲ προκαθεῖναι πειρασόμενον μάχης καὶ περιέλεγοντα
 τοὺς πολεμίους. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρή-
 νας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ μετὰ βασιλέα
 15 δεύτερος, ἀνδρεία δὲ καὶ δεινότητι τῶν καθ' αὐτὸν ἐν
 Πάρθοις πρῶτος, ἔτι δὲ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος ὡς
 οὐδεὶς ἕτερος. Ἐξήλαυνε δὲ καθ' ἑαυτὸν αἰεὶ χιλίαις
 σκευοφορούμενος καμηλοῖς, καὶ διακοσίας ἀπήνας ἐπή-
 γετο παλλακίδων, ἵππεις δὲ κατάφρακτοι χίλιοι, πλείο-
 20 νες δὲ τῶν κούφων παρέπεμπον, εἶχε δὲ τοὺς σύμπαν-
 τας ἵππεις ὁμοῦ πελάτας τε καὶ δούλους μυριάων οὐκ
 ἀποδέοντας. Κατὰ γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο βα-
 σιλεῖ γενομένῳ Πάρθων ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος,
 Ἰρῶδην δὲ τοῦτον αὐτὸν ἐξεληλαμένον εἰς Πάρθους
 25 κατήγαγε, καὶ Σελεύκειαν αὐτῷ τὴν μεγάλην εἶλε πρῶ-
 τος ἐπιβὰς τοῦ τείχους καὶ τρεψάμενος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς
 ἀντιστάοντας. Οὐπῶ δὲ γεγονὼς ἔτη τριάκοντα κατ'
 ἐκείνου τὸν χρόνον εὐβουλίας καὶ συνέσεως δόξαν εἶχε
 μερίστην, οἷς οὐχ ἦκιστα καὶ τὸν Κράσσον ἔσφηλε, διὰ
 30 θάρσους καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ δέους καὶ συμ-
 φορῶν ταῖς ἀπάταις εὐχείρωτον γενόμενον.

XXII. Τότε οὖν ὁ βάρβαρος, ὡς ἐπεισεν αὐτόν, ἀπο-

σπάσας τοῦ ποταμοῦ διὰ μέσων ἤγε τῶν πεδίων ὁδὸν
 ἐπιεικῆ καὶ κούφην τὸ πρῶτον, εἶτα μοχθηράν, ἄμμου
 βαθείας ὑποδεχομένης καὶ πεδίων ἀδένδρων καὶ ἀνύ-
 δρων καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῆ πέρας ἐφικτὸν αἰσθήσει
 πανομένων, ὥστε μὴ μόνον δίψει καὶ χαλεπότητι τῆς 5
 πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἀπαρα-
 μύθητον ἀθυμίαν παρέχειν οὐ φυτόν ὄρωσιν, οὐ ρεῖ-
 θρον, οὐ προβολὴν ὄρους καδιέντος, οὐ πόαν διαβλα-
 στάνουσαν, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα θινῶν τι-
 νων ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. Ἦν μὲν οὖν καὶ 10
 ἀπὸ τούτων ὁ δόλος ὑποπτος· ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ Ἀρτα-
 ουάσδου τοῦ Ἀρμενίου παρήσαν ἄγγελοι φράζοντες, ὡς
 πολλῶ συνέχοιτο πολέμῳ θύέντος ἐπ' αὐτὸν Ἰρῶδου,
 καὶ πέμπειν μὲν ἐκείνῳ βοήθειαν οὐ δύναται, παραινεῖ
 δὲ Κράσσῳ μάλιστα μὲν ἐκεῖ τραπέσθαι καὶ γενόμενον 15
 μετ' Ἀρμενίων ὁμοῦ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Ἰρῶδην,
 εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν ἵαεὶ τὰ ἱππά-
 σιμα φεύγοντα καὶ προσχωροῦντα τοῖς ὄρεινοις, Κράσ-
 σος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπ' ὄργῆς καὶ σκαιότητος
 ἀπεκρίνατο νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ σχολάζειν, αὐτῷ δ' 20
 ἀφίξεσθαι δίκην ἐπιθήσαν Ἀρταουάσδη τῆς προδοσίας.
 Οἱ δὲ περὶ Κράσσιον αὐτῷ ἠγανάκτου, καὶ Κράσσον μὲν
 ἀχθόμενον αὐτοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν
 βάρβαρον ἐλοιδόρου· „Τίς σε δαίμων πονηρός, ὦ κά-
 κιστε ἀνθρώπων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις 25
 καὶ γοητείαις ἐπεισας Κράσσον εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ
 βύθιον ἐκχέαντα τὴν στρατιάν ὁδὸν ὀδεύειν Νομάδι λη-
 στάρχῃ μᾶλλον ἢ Ῥωμαίων αυτοκράτορι προσήκουσαν;“
 Ὁ δὲ βάρβαρος ἀνὴρ ὢν ποικίλος ἐκείνους μὲν ὑποπί-
 πτων ἐθάρονε καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι, 30
 τοὺς δὲ στρατιώτας ἅμα συμπαραθέων καὶ παραβοηθῶν
 ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος· „Ἦμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας

ὁδεύειν οἴεσθε κρήνας καὶ νάματα καὶ σκιάς καὶ λου-
τρα δὴλαδὴ καὶ πανδοκεῖα ποδοῦντες; οὐ μέμνησθε δὲ
τὴν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθορίαν;“
Οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγωγῆσε τοὺς Ῥωμαί-
ους, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι φανερὸς ἔξαπατῶν ἀφίππευ-
σεν, οὐ λαθὼν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας, ὡς 557
ὑπεργάσεται καὶ διαταράξει τὰ τῶν πολεμίων.

XXIII. Λέγεται δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον
οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν φοινικίδι
10 προελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι, καὶ τοῦτο μὲν εὐ-
θὺς ἀλλάξει προνοήσαντα, τῶν δὲ σημαιῶν ἐνίας μόλις
ὥσπερ πεπηγυῖας πολλὰ παθόντας ἀνελέσθαι τοὺς φέ-
ροντας. Ὡν ὁ Κράσσος καταγελαῶν ἐπετάχυνε τὴν πο-
ρείαν, προσβιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς
15 ἵππεῦσι, πρὶν γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ κατασκοπῆν ἀποσταλέν-
των ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι
τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς δὲ μόλις ἐκ-
φυγεῖν, ἐπιέναι δὲ μαχουμένους πλήθει πολλῶ καὶ
θάρσει τοὺς ἄνδρας. Ἀπαντες μὲν οὖν ἐδορυβήθησαν,
20 ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη παντάπασι καὶ διὰ σπουδῆς οὐ
πάνυ καθεστηκῶς παρέταττε, πρῶτον μὲν, ὡς οἱ περὶ
Κάσσιον ἠξίου, ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὀπλιτῶν
ἐπὶ πλείστον ἀνάγων τοῦ πεδίου πρὸς τὰς κυκλώσεις,
τοὺς δ' ἵππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν· ἔπειτα μετέδοξε,
25 καὶ συναγαγὼν ἀμφίστομον ἐποίησε καὶ βαθὺ πλινθίον
ἐν δώδεκα σπεύραις προερχομένης τῶν πλευρῶν ἐκά-
στης. Παρὰ δὲ σπεύραν ἴλην ἵππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν
ἔχει μέρος ἐνδεὲς ἱπικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν
ὁμαλῶς προσφέροιτο πεφραγμένος. Τῶν δὲ κεράτων τὸ
30 μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ τῷ νέῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς
δ' εἰς μέσον κατέστη. Καὶ προάγοντες οὕτως ἐπὶ φει-
δρον ἦλθον ὃ καλεῖται Βάλισσος, οὐ πολὺ μὲν ἄλλως

οὐδὲ ἄφθονον, ἀσμένοις δὲ τότε τοῖς στρατιώταις φανέν
ἐν αὐχμῶ καὶ καύματι καὶ παρὰ τὴν ἄλλην ἐπίπονον
καὶ ἄνδρον πορείαν. Οἱ μὲν οὖν πλείστοι τῶν ἡγεμό-
νων ᾤοντο δεῖν ἐνταῦθα καταυλισαμένους καὶ νυκτε-
ρεύσαντας καὶ πυθομένους, ἐφ' ὅσον οἶόν τε, πλήθος 5
καὶ τάξιν τῶν πολεμίων, ἅμ' ἡμέρα χωρεῖν ἐπ' αὐτούς.
Κράσσος δὲ τῷ παιδί καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἵππεῦσιν
ἐγκελευομένοις ἄγειν καὶ συνάπτειν ἐπαρθεῖς ἐκέλευ-
σεν ἐστῶτας ἐν τάξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς δεομένους.
Καὶ πρὶν ἢ τοῦτο διὰ πάντων γενέσθαι καλῶς, ἤγγεν οὐ 10
σχέδην οὐδ' ὡς ἐπὶ μάχην διαναπαύων, ἀλλ' ὄξεια καὶ
συντόνῳ χρώμενος τῇ πορείᾳ μέχρι οὐ κατώφθησαν οἱ
πολέμιοι, παρὰ δόξαν οὔτε πολλοὶ φανέντες οὔτε σοβαροὶ
τοῖς Ῥωμαίοις. Τὸ μὲν γὰρ πλήθος ὑπέστειλε τοῖς προ-
τάκτοις Σουρήνας, τὴν δὲ λαμπρότητα κατέκρυψε τῶν 15
ὀπλων ἱμάτια καὶ διφθέρας προῖσχεσθαι κελεύσας. Ὡς
δ' ἐγγὺς ἐγένοντο καὶ σημεῖον ἤρθη παρὰ τοῦ στρατη-
γοῦ, πρῶτον μὲν ἐπίμπλαντο φθογγῆς βαρείας καὶ
βρόμου φρικώδους τὸ πεδῖον. Πάρθοι γὰρ οὐ κέρασιν
οὐδὲ σάλπιγγιν ἐποτρύνουσιν ἑαυτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ 20
ρόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλ-
κοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι, τὰ δὲ φθέγγεται
βύθιόν τι καὶ δεινόν, ὠρυγῆ θηριώδει καὶ τραχύτητι
βροντῆς μειγμένον, εὖ πως συνεωρακότες, ὅτι τῶν
αἰσθητηρίων ἀκοῇ ταρακτικώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ 25
τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ καὶ μάλιστα ἐξίστησι
τὴν διάνοιαν.

XXIV. Ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν
ἦχον ἐξαίφνης τὰ προκαλύμματα τῶν ὀπλων καταβα-
λόντες ᾤφθησαν αὐτοῖ τε φλογοειδεῖς κράνεσι καὶ θώ- 30
ραξι, τοῦ Μαργιανοῦ σιδήρου στήλβοντος ὄξυν καὶ περι-
λαμπές, οἱ δ' ἵπποι καταπεφραγμένοι χαλκοῖς καὶ σιδη-

ροῖς σκεπάσμασιν, ὁ δὲ Σουρήνας μέγιστος καὶ κάλ-
 λιστος αὐτός, τῇ δὲ κατ' ἀνδρείαν δόξῃ τὴν θηλύτητα
 τοῦ κάλλους οὐκ εἰκώς, ἀλλὰ Μηδικώτερον ἐσκενα-
 σμένος ἐντρίμμασι προσώπου καὶ κόμης διακρίσει, τῶν
 5 ἄλλων Πάρθων ἔτι Σκυθικῶς ἐπὶ τὸ φοβερόν τῶν ἀνα-558
 σίλλων κομώντων. Καὶ πρῶτον μὲν διεννοοῦντο τοῖς
 κοντοῖς εἰσελαύνοντες ᾧθεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς προ-
 τάκτους· ὡς δ' ἐώρων τὸ τε βάθος τοῦ συνασπισμοῦ
 καὶ τῶν ἀνδρῶν τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκός, ἀνήγον
 10 ὀπίσω καὶ σκίδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν
 τάξιν ἐλάνθανον ἐν κύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίου
 αὐτῶν. Κράσσου δὲ τοὺς ψιλοὺς ἐκδραμεῖν κελεύσαν-
 τος οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύ-
 μασιν ἐντυχόντες ταχὺ καὶ συμπαρέντες αὐθις ἐνε-
 15 δύνοντο τοῖς ὀπλίταις, καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ
 θεοὺς ὁρῶσι τὸν τόνον τῶν ὀιστῶν καὶ τὴν ῥώμην ὄπλα
 τε ῥηγνύντων καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως ἀντι-
 τύπου καὶ μαλακοῦ στεγασματος. Οἱ δὲ Πάρθοι δια-
 στάντες ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν,
 20 οὐ τὴν ἀκριβῆ τοξείαν (ἢ γὰρ συνέχεια καὶ πυκνότης
 τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τῷ βουλομένῳ διαμαρτάνειν ἀνδρὸς
 παρεῖχεν), εὐτόνους δὲ τὰς πληγὰς καὶ βιαλοὺς διδόντες
 ἀπὸ τόξων κραταιῶν καὶ μεγάλων καὶ τῇ σκολιότητι τῆς
 καμπῆς ἠναγκασμένον τὸ βέλος ἀποστελλόντων. Ἦν
 25 οὖν αὐτόθεν ἤδη μοχθηρὰ τὰ Ῥωμαίων· καὶ γὰρ μέ-
 νοντες ἐν τάξει συνετιτρώσκοντο, καὶ χωρεῖν ὁμόσε πει-
 ρώμενοι τοῦ μὲν ποιεῖν ἴσον ἀπέχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον.
 Ὑπέφευγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι, καὶ τοῦτο
 κράτιστα ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν
 30 ἀμυνομένους ἔτι σώζεσθαι καὶ τῆς φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ
 αἰσχρόν.

XXV. Ἄχρι μὲν οὖν ἤλπιζον αὐτοὺς ἐκχεαμένους

τὰ βέλη στήσεσθαι μάχης ἢ συνάψειν εἰς χεῖρας ἐκαρ-
 τέρου· ὡς δ' ἔγνωσαν, ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστῆσι
 τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν περιελαύνοντες οἱ πρῶτοι
 λαμβάνουσιν, οὐδὲν πέρας ὁρῶν ὁ Κράσσος ἠθύμει, καὶ
 σκοπεῖν ἐκέλευεν, ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱόν, ὅπως 5
 προσμῖξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις πρὶν ἢ κυκλωθῆναι·
 μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέπιπτον καὶ περιέππευον τὸ
 κέρας ὡς κατὰ νότου γεννησόμενοι. Λαβῶν οὖν ὁ νεα-
 νίας ἱππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, ὧν οἱ χίλιοι παρὰ
 Καίσαρος ἦσαν, καὶ τοξότας πεντακοσίους καὶ τῶν ἐγ- 10
 ριστα θυρεοφόρων ὀκτὼ σπείρας συνήγαγεν εἰς ἐμβο-
 λήν. Τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελαύνοντες, εἴτε τέλμασιν
 ἐντυχόντες, ὡς ἐνιοὶ φασιν, εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον
 ἀπωτάτω τοῦ πατρὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες
 ἐδίωκον. Ὁ δὲ βοήσας, ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, 15
 ἤλανε, καὶ σὺν αὐτῷ Κηρσωρίνος τε καὶ Μεγάβακχος,
 ὁ μὲν εὐψυχία καὶ ῥώμη διαφέρων, Κηρσωρίνος δὲ
 βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα καὶ δεινὸς εἰπεῖν, ἑταῖροι δὲ
 Κράσσου καὶ παραπλήσιοι καθ' ἡλικίαν. Ἐπισπομένων
 δὲ τῶν ἱππέων οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπελείπετο προθυμία καὶ 20
 χαρὰ τῆς ἐλπίδος· νικᾶν γὰρ ᾤοντο καὶ διώκειν, ἄχρι
 οὐ πολὺ προελθόντες ἤσθοντο τὴν ἀπάτην, μεταβαλ-
 λομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων καὶ πλειόνων ἄλ-
 λων ἐπιφερομένων. Ἐνταῦθα ἔστησαν, οἰόμενοι συνά-
 ψειν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ὀλίγοις οὖσι τοὺς πολεμίους. Οἱ 25
 δὲ τοὺς καταφράκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥω-
 μαίοις, τὴν δ' ἄλλην ἵππον ἄτακτον περὶ αὐτοὺς ἐλαύ-
 νοντες, καὶ συνταράττοντες τὸ πεδίον, ἀνίστασαν ἐκ βυ-
 θοῦ θῖνας ἄμμου κοριορτὸν ἐπαρούσας ἄπλετον, ὡς
 μήτε διορᾶν ῥαδίως μήτε φθέγγεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, 30
 εἰλουμένους δὲ ἐν ὀλίγῳ καὶ συμπίπτοντας ἀλλήλοις
 βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ ῥάδιον οὐδ' ὄξυν θά-

νατον, ἀλλ' ὑπὸ σπασμοῦ καὶ ὀδύνης δυσανασχετοῦντας καὶ κυλινομένους περὶ τοῖς ὀπίσθιοις ἐναποθραύειν τοῖς τραύμασι, βίᾳ τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκιστρομένους 559 ἀκίδας καὶ δεδυκνίας διὰ φλεβῶν καὶ νεύρων προσαναρρηγνύουσι καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. Οὕτω δὲ πολλῶν ἀποθνησκόντων ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν πρὸς ἀλκὴν· καὶ τοῦ Ποπλίου παρακαλοῦντος ἐμβαλεῖν εἰς τὴν κατάφρακτον, ἐπεδείκνυσαν ἑαυτῶν χεῖρας τε θυρεοὺς συμπεπερονημένας καὶ πόδας διαμπᾶξ προσε- 10 ληλαμένους πρὸς τοῦδαφος, ὥστε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμηχάνους εἶναι καὶ πρὸς ἄμυναν. Αὐτὸς οὖν τοὺς ἵππους παρορμήσας προσέβαλε μὲν ἐρρωμένως καὶ συνῆψε τοῖς ἀνδράσιν, ἦν δὲ ἄνισος ἐν τε ταῖς πληγαῖς καὶ τῷ φυλάττεσθαι, παιῶν μὲν ἀσθενέσι καὶ μικροῖς δορατίοις 15 θώρακας ἀμοβύρσους καὶ σιδηροῦς, παιόμενος δὲ κοντοῖς εἰς εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα τῶν Γαλατῶν· τούτοις γὰρ ἐθάρρει μάλιστα, καὶ μετὰ τούτων ἔργα θαυμασιὰ διεπράττετο. Τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπελαμβάνοντο, καὶ συμπλεκόμενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν 20 τῇ βαρύτητι τοῦ ὀπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας, πολλοὶ δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀπολείποντες ἵππους καὶ ὑποδυόμενοι τοῖς ἐκείνων ἔτυπτον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δ' ἀνεσκίρτων ὑπ' ὀδύνης, καὶ συμπατοῦντες ἐν ταύτῳ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς πολεμίους ἀναπεφυρμένους ἀπέθνησκον. 25 Ἐπίεξε δὲ τοὺς Γαλάτας μάλιστα τό τε θάλπος καὶ τὸ δίψος, ἀμφοτέρων ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων ἀπολώλεισαν οἱ πλείστοι πρὸς ἐναντίους ἐλαννόμενοι τοὺς κοντούς. Ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς ὀπίσθιους, ἔχοντες τὸν Ποπλίον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κα- 30 κῶς διακείμενον. Ἰδόντες δὲ θῖνα βουνῶδη πλησίον ἐχώρουν ἐπ' αὐτήν, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέδησαν, ἐξώθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες ᾤοντο

ἄσθον ἀμυνεῖσθαι τοὺς βαρβάρους. Ἀπέβαινε δὲ τοῦναντίον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ὀμαλῷ τοῖς ὀπίσθεν ἀμῶς γέ πως παρέχουσι οἱ πρότακτοι ῥαστώνην, ἐκεῖ δ' ἄλλον ὑπὲρ ἄλλον διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνέχοντος τοῦ χωρίου καὶ μᾶλλον αἰετὸν κατόπιον ἐξαίροντος οὐδὲν ἦν τὸ δια- 5 φεῦγον, ἀλλ' ἐβάλλοντο πάντες ὀμρῶς ὀδυρόμενοι τὴν ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. Ἦσαν δὲ περὶ τὸν Ποπλίον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοικούντων ἐν Κάρραις, Ἰερώνυμος καὶ Νικόμαχος, οἱ συνέπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν μετ' αὐτῶν καὶ διαφεύ- 10 γειν εἰς Ἴχνας, πόλιν ἠρημένην τὰ Ῥωμαίων καὶ οὐ μακρὰν οὖσαν. Ὁ δὲ φήσας οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσεσθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Ποπλίος ἀπολείπει τοὺς ἀπολλυμένους δι' αὐτόν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε σώζεσθαι καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν, αὐτὸς δὲ τῇ χειρὶ 15 χρῆσασθαι μὴ δυνάμενος (διελήλατο γὰρ βέλει), τὸν ὑπασπιστὴν ἐκέλευσε πατάξαι τῷ ξίφει παρασχῶν τὸ πλευρόν. Ὁμοίως δὲ καὶ Κηρσωρῖνον ἀποθανεῖν λέγουσι· Μεγάβακχος δ' αὐτὸς αὐτὸν διεχρήσατο καὶ τῶν ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. Τοὺς δ' ὑπολελειμμένους ἀνα- 20 βαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλαννον μαχομένους· ζῶντας δ' οὐ πλείονας ἀλώναί φασι πεντακοσίων. Τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Ποπλίον ἀποκόψαντες ἤλαννον εὐθύς ἐπὶ τὸν Κράσσον.

XXVI. Εἶχε δὲ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως. Ὡς ἐκέλευσε 25 τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις καὶ τις ἠγγειλεν αὐτῷ μακρὰν τροπὴν εἶναι καὶ δίωξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων, ἐώρα δὲ καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους ὁμοίως (ἐκεῖ γὰρ ἐρρήσαν οἱ πλείστοι), μικρὸν ἀνεθάρρησε, καὶ συναγαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσ- 30 ἄντεσι τὸν στρατὸν, αὐτίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανήξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. Τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ

Ποπλίου πρὸς αὐτόν, ὡς ἐκινδύνευεν, οἱ μὲν πρῶτοι διεφθάρησαν ἐμπεσόντες εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δ' ὕστεροι μόγεις διαφυγόντες ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν Πόπλιον, εἰ μὴ ταχεῖα καὶ πολλή βοήθεια παρ' ἐκείνου 560
 5 γένοιτο. Τὸν δὲ Κράσσου ἅμα πολλὰ πάθη κατέσχε· καὶ λογισμῶ μὲν οὐδὲν ἔτι τῶν πραγμάτων ἑώρα, φόβῳ δὲ περὶ τοῦ σύμπαντος ἅμα καὶ πόθῳ τοῦ παιδὸς ἐλκόμενος βοηθεῖν καὶ μὴ βοηθεῖν τέλος, ὥρμησε προάγειν τὴν δύναμιν. Ἐν τούτῳ δ' οἱ πολέμιοι προσεφέροντο
 10 κλαγγῇ καὶ παιᾶνι φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ τῶν τυμπάνων αὐτοῖς περιεμνῆτο τοὺς Ῥωμαίους ἐτέρας μάχης ἀρχὴν προσδοκῶντας. Οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποπλίου κομίζοντες ὑπὲρ αἰχμῆς ἀναπεπηγυῖαν ἐγγὺς προσελάσαντες ἀνέδειξαν, ὕβρει πνυθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ
 15 γένος· οὐ γὰρ δὴ πρόπειν γε Κράσσου πατρὸς ἀνανδροτάτου καὶ κακίστου γενναίου οὕτω παῖδα καὶ λαμπρὸν ἀρετῇ γενέσθαι. Τοῦτο τὸ θέαμα Ῥωμαίων ὑπὲρ ἅπαντα τᾶλλα δεινὰ τὰς ψυχὰς κατέκλασε καὶ παρέλυσεν, οὐ θυμοῦ πρὸς ἄμυναν, ὥσπερ ἦν εἰκός, ἀλλὰ φρίκης καὶ
 20 τρόμου πᾶσιν ἐγγενομένου. Καίτοι τὸν γε Κράσσου αὐτοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει φανῆναι λέγουσιν· ἑβόα γὰρ ἐπιῶν τὰς τάξεις· „Ἐμὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τοῦτο τὸ πένθος ἰδίον ἐστίν· ἢ δὲ μεγάλη τύχη καὶ δόξα τῆς Ῥώμης ἐν ὑμῖν ἔστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ ἀή-
 25 τητος. Εἰ δὲ καὶ ἐμοῦ τις οἶκτος ἀφηρημένου παῖδα πάντων ἄριστον, ἐπιδείξασθε τοῦτο ὄργῃ πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἀφέλεσθε τὴν χαρὰν αὐτῶν, τιμωρήσασθε τὴν ἀμώτητα, μὴ καταπλαγῆτε τοῖς γεγενημένοις, εἰ δεῖ τι καὶ παθεῖν μεγάλων ἐφιεμένους. Οὐδὲ Λούκουλλος
 30 Τιγράνην ἀναιμωτὶ καθεῖλεν, οὐδὲ Σκηπίων Ἀντίοχον, χιλίας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ περὶ Σικελίαν ἀπώλεσαν, ἐν δ' Ἰταλίᾳ πολλοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς, ὧν

οὐδεὶς προητηθεὶς ἐκώλυσε αὐτοὺς κρατῆσαι τῶν νενικηκότων. Οὐ γὰρ εὐτυχία τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνη καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωροῦντων εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμειος.“

XXVII. Τοιαῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσ- 5
 σος οὐ πολλοὺς ἑώρα προθύμως ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ συναλαλάξαι κελεύσας ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατήφειαν, ὡς ἀσθενῆ καὶ ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν ἐποίησαντο· ἢ δὲ παρὰ τῶν βαρβάρων λαμπρὰ καὶ θρασεῖα κατεῖχε. Τραπομένων δὲ πρὸς ἔργον οἱ μὲν οἰκέται 10
 καὶ πελάται πλάγιοι περιελαύνοντες ἐτόξευον, αὐτοὶ δὲ τοῖς κοντοῖς οἱ πρότακτοι χρώμενοι συνέστελλον εἰς ὀλίγον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ὑπὸ τῶν τοξευμάτων φεύγοντες θάνατον ἀπετόλμων παραβόλως εἰς αὐτοὺς φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλέπτοντες, ὀξέως δὲ θνήσκοντες 15
 ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ καιρίων, παχὺν ἐπωθούντων τῷ σιδήρῳ τὸν κόντον εἰς τοὺς ἵππους, πολλάκις δὲ καὶ διὰ θυεῖν ἀνδρῶν ὑπὸ θύμης διαπορευόμενον. Οὕτω δὲ ἀγωνισάμενοι νυκτὸς ἐπιούσης ἀπηλλάγησαν, εἰπόντες ὅτι Κράσσω χαρίζονται νύκτα μίαν ἀπο- 20
 θρηνηῆσαι τὸν υἱόν, ἦν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ σκεψάμενος ἐλθεῖν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην ἢ κομισθῆναι. Οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ἦσαν· νύξ δὲ χαλεπὴ τοὺς Ῥωμαίους κατελάμβανε, οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων οὔτε θεραπείας 25
 τῶν τετραμένων καὶ ψυχορραγούντων ποιουμένους λόγον, ἐκάστου δ' ἑαυτὸν ἀποκλαίοντος. Ἄφηνκτα γὰρ ἐφαίνετο τὴν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείνασι καὶ νύκτωρ εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβαλοῦσιν· οἳ τε τραυματαίαι πολλὴν ἀπορίαν παρεῖχον, καὶ κομίζειν, ἐμποδῶν τῷ τάχει τῆς 30
 φυγῆς ἐσόμενοι, καὶ ἀπολείπειν, βοῆ τὴν ἀπόδρασιν ἐξαγγελοῦντες. Τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἀπάντων

νομίζοντες, ἐπόθουν ὅμως τὴν τε ὄψιν καὶ τὴν φωνήν.
 Ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότους ἐκείτο, 561
 παράδειγμα τοῖς πολλοῖς τύχης, τοῖς δ' εὖ φρονοῦσιν
 ἀβουλίας καὶ φιλοτιμίας, δι' ἣν οὐκ ἠγάπα πρῶτος
 5 ὦν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τосαύταις, ἀλλ'
 ὅτι θυεῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκρίνετο τοῦ παντός,
 ἀποθεῖν νομίζων. Τότε δ' οὖν αὐτὸν Ὀκταούσιος ὁ πρε-
 σβευτῆς καὶ Κάσσιος ἀνίστασαν καὶ παρεθάρρουν. Ὡς
 δ' ἀπηγορεύκει παντάπασιν, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἑκα-
 10 τουτάρχας καὶ λοχαγούς, ὡς ἔδοξε βουλευομένοις μὴ
 μένειν, ἀνίστασαν τὸν στρατὸν ἄνευ σάλπιγγος καὶ δι'
 ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἴτ' αἰσθόμενων ὡς ἀπελείποντο
 τῶν ἀδυνάτων, ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις μετ' οἰω-
 γῆς καὶ βοῆς τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Ἐκ τούτου δὲ
 15 ταραχὴ καὶ πτοία προΐοντες αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, ὡς
 ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων. Καὶ πολλάκις μὲν ἐκτρε-
 πόμενοι, πολλάκις δὲ εἰς τάξιν καθιστάμενοι, τῶν δὲ
 τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν τοὺς μὲν ἀναλαμβάν-
 οντες, τοὺς δὲ ἀποτιθέμενοι διατριβὴν εἶχον, πλήν
 20 τριακοσίων ἰππέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων προσέμιξε ταῖς
 Κάρραις περὶ μέσας νύκτας. Φθεγξάμενος δὲ Ῥωμαῖστί
 τοῖς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ὑπήκουσαν, ἐκέλευσε Κοπω-
 νίῳ τῷ ἄρχοντι φράζειν, ὅτι γέγονε μάχη μεγάλη Κράσ-
 σῳ πρὸς Πάρθους, ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν οὐδ' αὐτὸν
 25 ὅστις ἦν ἀπήλαυνεν ἐπὶ τὸ Ζεῦγμα, καὶ διέσωσε μὲν
 τοὺς σὺν αὐτῷ, κακῶς δ' ἤκουσε καταλιπὼν τὸν στρα-
 τηρόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὤνησέ γε τὸν Κράσσον ἢ προσρι-
 φεῖσα τότε τῷ Κοπωνίῳ φωνή· συμφρονήσας γάρ, ὅτι
 οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλλειν ἔχοντος ἐστὶ τὸ τάχος καὶ τὸ
 30 συγκεχυμένον τοῦ λόγου, παρήγγειλεν εὐθύς ἐξοπλίζε-
 σθαι τοὺς στρατιώτας· καὶ ἅμα τῷ πρῶτον αἰσθῆσθαι

τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον ἀπαντήσας ἀνελάμ-
 βανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιάν εἰς τὴν πόλιν.

XXVIII. Οἱ δὲ Πάρθοι νυκτὸς μὲν αἰσθόμενοι τὴν
 ἀπόδρασιν οὐκ ἐδίωκον, ἅμα δ' ἡμέρα τοὺς μὲν ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ καταλειφθέντας οὐ μείους τετρακισχιλίων ὁ
 ἐπελθόντες ἀπέσφαξαν, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους
 πολλοὺς ἰππασάμενοι συνέλαβον. Τέσσαρας δ' ὁμοῦ
 σπείρας, ἃς ἔτι νυκτὸς ἀπέροηξε Βαργοντήσιος ὁ πρε-
 σβευτῆς, ἐκπεσούσας τῆς ὁδοῦ περισχόντες ἐν τινι λό-
 φῳ διέφθειραν ἀμυνομένας πλήν ἀνδρῶν εἴκοσι. Τού- 10
 τούς δὲ γυμνοὺς τοῖς ξίφεσιν ὠθομένους δι' αὐτῶν
 θουμάσαντες εἶξαν, καὶ διέξοδον ἀπιούσι βάρην εἰς τὰς
 Κάρρας ἐδίδοσαν. Τῷ δὲ Σουρήνῳ προσέπεσε ψευδῆς
 λόγος ἐκπεφευγέναι Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων, τὸ δ'
 εἰς Κάρρας συνερρηκὸς ὄχλον εἶναι σύμμικτον οὐκ ἔ-
 15 ἀξίαν σπουδῆς ἀνθρώπων. Οἰόμενος οὖν ἀποβεβληκέ-
 ναι τὸ τῆς νίκης τέλος, ἔτι δ' ἀμφιδοξῶν καὶ μαθεῖν
 βουλόμενος τὰληθές, ὅπως ἢ προσμένων ἐνταῦθα πο-
 λιορκίῃ Κράσσον ἢ διώκοι χαίρειν ἔσας Καρρηνοὺς,
 ὑποπέμπει τινὰ τῶν παρ' αὐτῷ διγλώττων πρὸς τὰ 20
 τεῖχη, κελεύσας ἴεντα Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καλεῖν Κράσ-
 σον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνα διὰ λόγων ἐθέλον-
 τος αὐτοῖς συγγενέσθαι. Ταῦτα τοῦ διγλώττου φρά-
 σαντος, ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο τὰς
 προκλήσεις· καὶ μετὰ μικρὸν ἤκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων 25
 Ἄραβες, οἱ Κράσσον εὖ καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώ-
 ριζον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸ τῆς μάχης γεγονότες. Οὐ-
 τοι τὸν Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τεύχους ἔλεγον, ὅτι
 Σουρήνας σπένδεται καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὔσι
 βασιλέως σώζεσθαι Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι· τοῦτο γὰρ 30
 ὄραν λυσιτελεῖς ἀμφοτέροις πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης.
 Δεξαμένου δὲ τοῦ Κασσίου, καὶ τόπον ὀρισθῆναι καὶ

χρόνον ἀξιούντος, ἐν ᾧ συνίασι Σουρήνας καὶ Κράσ-⁵⁶²
σος, οὕτω φάμενοι ποιήσιν ἀπήλαννον.

XXIX. Ἦσθεις οὖν ὁ Σουρήνας ἐπὶ τῷ τοὺς ἄνδρας
ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ, μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοὺς Πάρ-
5 θους πολλὰ καθυβρίζοντας καὶ κελεύοντας, εἰ βούλον-
ται τυχεῖν σπουδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι
καὶ Κάσσιον δεδεμένους. Οἱ δ' ἤχθοντο μὲν ἡπατημέ-
νοι, μακρὰς δὲ καὶ κενὰς τὰς Ἀρμενίων ἐλπίδας κατα-
βάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες εἶχοντο δρασμοῦ· καὶ
10 τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καρρηνηῶν πυθέσθαι.
Πυνθάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος, ὑπὸ
Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς καὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγε-
μονίαν. Οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος
τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕναστον. Ἐπεὶ δὲ νυκτομαχεῖν
15 οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐδὲ ῥάδιον, ἐξῆει δὲ νύκτωρ
ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσῃσι πολὺ τῇ διώξει
στρατηγῶν ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο,
καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἕλη βαθέα καὶ χωρία τάφρων
μεστὰ τὴν πορείαν, χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην
20 τοῖς ἐπισπομένοις. Ἐγένοντο γάρ τινες, οἳ μηδὲν ὑγιὲς
τὸν Ἀνδρομάχον στρέφειν καὶ περιελίττειν εἰκάσαντες
οὐκ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς
Κάρρας πάλιν, καὶ τῶν ὁδηγῶν (Ἀραβες δ' ἦσαν) ἀνα-
μένειν κελεύοντων, ἄχρι ἂν σελήνη παραλλάξῃ τὸν
25 σκορπίον, „Ἄλλ' ἔγωγε“ εἰπὼν „ἔτι τούτου μᾶλλον
φοβοῦμαι τὸν τοξότην“ ἀπήλανθεν εἰς Συρίαν μεθ'
ἱππέων πεντακοσίων· ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδη-
γοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὀρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα,
καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸ ἡμέρας. Οὔτοι περὶ
30 πεντακισχιλίου ἦσαν· ἠγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς
Ὀκταούϊος. Τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ἐπι-
βουλευόμενον ὑπ' Ἀνδρομάχου περὶ τὰς δυσχωρίας καὶ

τὸ ἔλος. Ἦσαν δὲ τέσσαρες σπεῖραι σὺν αὐτῷ θυρεοφό-
ρων, ἱππεῖς δὲ παντελῶς ὀλίγοι καὶ πέντε ῥαβδοῦχοι,
μεθ' ὧν ἐπιπόνως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις καταστάς, ἤδη
τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, ὅσον δώδεκα σταδίους ἀπο-
λιπὼν τοῦ συμμῆξαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐπ' ἄλλον 5
ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὕτω μὲν ἀφιππον οὐδ' ὄχυρόν,
ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ συνηρημένον ἀν-
χένι μακρῷ διὰ μέσου κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς
τοῦτον. Ἦν οὖν ἐν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούϊον ὁ
κίνδυνος αὐτοῦ. Καὶ πρῶτος Ὀκταούϊος ἔδει μετ' ὀλί- 10
γων ἄνωθεν ἐπιβοηθῶν, εἴτα οἱ λοιποὶ κακίσαντες ἑαυ-
τοὺς ἐπεφέροντο, καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς
πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου περιέσχον ἐν μέσῳ τὸν Κράσ-
σον καὶ προεβάλλοντο τοὺς θυρεοὺς μεγαληγοροῦντες,
ὡς οὐκ ἔστι Πάρθοις βέλος, ὃ προσπεσεῖται τῷ σώματι 15
τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν ἢ σφᾶς ἅπαντας ὑπὲρ αὐτοῦ
μαχομένους ἀποθανεῖν.

XXX. Ὁρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τοὺς τε Πάρθους ἀμ-
βλύτερον ἤδη κινδυνεύοντας, καὶ ἦν ἢ τε νύξ ἐπίσχη
καὶ τῶν ὀρῶν οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, παντάπασιν αὐτοὺς 20
ἐσομένους ἀλήπτους, ἐπῆγε τῷ Κράσσῳ δόλον. Ἀφεί-
θησαν μὲν γὰρ ἐνιοὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀκηκοότες ἐν τῷ
στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων πρὸς ἀλλήλους ἐπίτηδες
διαλεγόμενων, ὡς οὐ βούλεται βασιλεὺς ἄσπονδον αὐ-
τῷ τὸν πόλεμον εἶναι πρὸς Ῥωμαίους, τὴν δὲ φιλίαν 25
ἀναλαβεῖν χάριτι, Κράσσῳ χρησάμενος φιλανθρωπῶς,
ἔσχοντο δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρήνας δὲ μετὰ τῶν
ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τῷ λόφῳ τοῦ μὲν τόξου τὸν
τόνον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινεν, ἐκάλει δὲ τὸν
Κράσσον ἐπὶ συμβάσει, εἰπὼν, ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας καὶ 30
δυνάμεως ἄκοντος πεπεύραται βασιλέως, προαότητα δ'
αὐτοῖς καὶ φιλοφροσύνην ἐκὼν ἐπιδείκνυται σπενδόμε-

νος ἀπιούσι καὶ παρέχων σώζεσθαι. Ταῦτα τοῦ Σου-563
ρήνα λέγοντος οἱ μὲν ἄλλοι προθύμως ἐδέξαντο καὶ
περιχαρεῖς ἦσαν, ὁ δὲ Κράσσος οὐδὲν ὅ τι μὴ δι' ἀπά-
της ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς μετα-
5 βολῆς ἄλογον ἠγοούμενος, οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβου-
λεύετο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν βοῶντων καὶ κελεύοντων,
εἶτα λοιδορούντων καὶ κακιζόντων ὡς προβάλλοντα
μαχουμένους αὐτούς οἷς αὐτὸς ἀνόπλιος εἰς λόγους οὐ
θαρρεῖ συνελθεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειράτο δεῖσθαι καὶ
10 λέγειν, ὅτι τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας διακαρτε-
ρήσαντες ἐν τοῖς ὄρεινοις καὶ τραχέσι δύνανται διὰ
νυκτὸς ἵεναι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδείκνυε, καὶ παρεκάλει τὴν
ἐλπίδα μὴ προέσθαι τῆς σωτηρίας ἐγγὺς οὕσης. Ὡς δὲ
χαλεπαίνοντες αὐτῷ καὶ τὰ ὄπλα κρούοντες ἠπέλλουν,
15 φοβηθεῖς ἐχώρει, καὶ τοσοῦτον εἶπε μεταστραφεῖς·
„Ὀκταοῦτε καὶ Πετρῶνιε καὶ ὅσοι πάρεστε Ῥωμαίων
ἄρχοντες, ὑμεῖς ὁρᾶτε τῆς ἐμῆς ὁδοῦ τὴν ἀνάγκη, καὶ
σύνιστε παρόντες, ὡς αἰσχροῦ πάσχω καὶ βίαια, τοῖς δ'
ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις λέγετε σωθέντες, ὡς Κράσ-
20 σος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεὶς ὑπὸ
τῶν πολιτῶν ἀπώλετο.“

XXXI. Οὐ μὴν ἔμειναν οἱ περὶ τὸν Ὀκταοῦτον, ἀλλὰ
συγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου· τοὺς δὲ ῥαβδούχους ἐπο-
μένους ὁ Κράσσος ἀπήλασε. Πρῶτοι δὲ τῶν βαρβάρων
25 ἀπήντησαν αὐτῷ δύο μιξέλληνες, οἱ καὶ προσεκύνησαν
τὸν Κράσσον ἀπὸ τῶν ἵππων ἀλόμενοι, καὶ προσαγορεύ-
σαντες ἐλλάδι φωνῇ παρεκάλουν προπέμψαι τινάς, οἷς
ἐπιδείξεται Σουρήνας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνό-
πλους καὶ ἀσιδήρους προσερχομένους. Ὁ δὲ Κράσσος
30 ἀπεκρίνατο μὲν ὡς, εἰ καὶ τὸν ἐλάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν
λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθεν, ὅμως δὲ δύο
Ῥωσκίους ἀδελφοὺς ἐπεμψε πευσομένους, ἐπὶ τίσιν καὶ

πόσοι συνίασιν. Οὗς εὐθύς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας
κατεσχευ, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἱππότης προσήει
καὶ „Τί τοῦτ’“ ἔφη „πεξὸς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ,
ἡμεῖς δὲ ὀχούμεθα;“ καὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον
αὐτῷ. Τοῦ δὲ Κράσσου φήσαντος, οὔτε αὐτὸν ἀμαρ-5
τάνειν οὔτ’ ἐκείνον, ὡς ἐκατέρω πατριὸν ἐστὶ ποιουμέ-
νους τὴν σύνοδον, εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη σπονδὰς καὶ
εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ἐρωδῆ τε βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις,
δεῖν δὲ γράψασθαι τὰς συνθήκας ἐπὶ τὸν ποταμὸν
προσελθόντας· „οὐ γὰρ ὑμεῖς γε“ ἔφη „πάνυ μνή-10
μονες ὁμολογιῶν οἱ Ῥωμαῖοι“, καὶ προὔτεινε τὴν
δεξιὰν αὐτῷ. Μεταπεμπομένου δ’ ἵππον οὐδὲν ἔφη
δεῖν· „βασιλεὺς γὰρ σοι δίδωσι τοῦτον.“ Ἄμα δ’ ἵπ-
πος τε τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, οἱ τε ἀνα-
βολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι περιεβίβασαν καὶ παρείποντο 15
πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες. Ὀκταοῦτος δὲ πρῶτος
ἀντιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν, καὶ μετ’ ἐκείνον εἰς τῶν
χιλιάρχων Πετρῶνιος, εἶτα οἱ λοιποὶ περιίσταντο τὸν
τε ἵππον ἀνακόπτειν πειρώμενοι καὶ τοὺς πιεζοῦντας
τὸν Κράσσον ἐξ ἐκατέρου μέρους ἀφέλλοντες. Ὠθισμοῦ 20
δὲ γενομένου καὶ ταραχῆς, εἶτα πληγῶν, Ὀκταοῦτος
μὲν ἀνασπάσας τὸ ξίφος ἐνὸς τῶν βαρβάρων κτείνει
τὸν ἱπποκόμον, ἕτερος δὲ τὸν Ὀκταοῦτον ἐκ τῶν ὀπι-
σθεν πατάξας. Πετρῶνιος δὲ ὄπλου μὲν οὐκ εὐπόρη-
σεν, εἰς δὲ τὸν θώρακα πληγὴς ἀπεπήδησεν ἄτρωτος· 25
τὸν δὲ Κράσσον ὄνομα Πομαξάθρης Πάρθος ἀπέκτει-
νεν. Οἱ δ’ οὐ φασιν, ἀλλ’ ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀπο-
κτείναντα, τοῦτον δὲ κειμένου τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι
καὶ τὴν δεξιάν. Εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γινώσκε-
ται· τῶν γὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν 30
Κράσσον ἀνηρέθησαν, οἱ δ’ εὐθύς ἀνεπήδησαν ἐπὶ τὸν
564 λόφον. Ἐπελθόντων δὲ τῶν Πάρθων καὶ λεγόντων, ὅτι

Κράσσοσ μὲν δίκην δέδωκε, τοὺς δ' ἄλλοις κελεύει Σουρήνας κατιέναι θαρροῦντας, οἱ μὲν ἐνεχείρισαν αὐτοὺς καταβάντες, οἱ δὲ τῆς νυκτὸς ἐσπάρησαν, καὶ τούτων ὀλίγοι παντάπασι διεσώθησαν· τοὺς δ' ἄλλοις 5 ἐκθηρεύοντες οἱ Ἄραβες συνελάμβανον καὶ διεφθειρον. Λέγονται δ' οἱ πάντες δισμύριοι μὲν ἀποθανεῖν, μύριοι δὲ ἀλῶναι ζῶντες.

XXXII. Ὁ δὲ Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου καὶ τὴν χεῖρα πρὸς Ἰσθμὸν ἐπέμψεν εἰς Ἀρμενίαν, αὐ- 10 τὸς δὲ διαδοὺς λόγον ὑπ' ἀγγέλων εἰς Σελεύκειαν, ὡς ζῶντα Κράσσον ἄγοι, παρεσκευάζετο πομπὴν τινα γελοῖαν ὕβρει προσαγορεύων θρίαμβον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμφερέστατος Κράσσω τῶν αἰχμαλώτων Γάτος Πακκιανός, ἐσθῆτα βασιλικὴν γυναικὸς ἐνδύς καὶ διδαχθεὶς Κράσ- 15 σος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτωρ τοῖς καλοῦσιν, ἐφ' ἵππου καθήμενος ἤγετο· πρὸ αὐτοῦ δὲ σαλπικταὶ καὶ φάβδουχοὶ τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαννον· ἐξήρτητο δὲ τῶν φάβδων βάλαντια καὶ παρὰ τοὺς πελέκεις πρόσφατοι κεφαλαὶ Ῥωμαίων ἀποτετμημένοι. Κατόπιον δ' εἰ- 20 πομποὶ Σελευκίδες ἑταῖροι μουσουργοί, πολλὰ βωμολόχα καὶ γελοῖα δι' ἄσμάτων εἰς θηλύτητα καὶ ἀνανδρίαν τοῦ Κράσσου λέγουσαι. Ταῦτα μὲν οὖν πάντες ἐθεώοντο. Τὴν δὲ γερουσίαν τῶν Σελευκῶν ἀθροίσας εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν Ἀριστείδου Μιλησια- 25 κῶν, οὗτι ταῦτά γε καταψευδάμενος· εὐρέθη γὰρ ἐν τοῖς Ῥωσίων σκευοφόροις, καὶ παρέσχε τῷ Σουρήνα καθυβρίσαι πολλὰ καὶ κατασκῶψαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰ μὴδὲ πολεμοῦντες ἀπέχεσθαι πραγμάτων καὶ γραμμάτων δύνανται τοιούτων. Τοῖς μὲντοι Σελευκεῦσιν ἐδό- 30 κει σοφὸς ἀνὴρ Ἀἰσώπος εἶναι, τὸν Σουρήναν ὁρῶσι τὴν τῶν Μιλησιακῶν ἀκολαστημάτων πῆραν ἐξηρητημένον πρόσθεν, ὀπίσθεν δὲ Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον

σαύταις παλλακίδων ἀμάξαις, τρόπον τινὰ ταῖς λεγομέναις ἐχίδναις καὶ σκυτάλαις ἀντιμόρφως τὰ μὲν ἐμφανῆ καὶ πρόσθια μέρη φοβερὰ καὶ θηριώδη δόρασι καὶ τόξοις καὶ ἵπποις προβαλλομένην, κατ' οὐρανὸν δὲ τῆς φάλαγγος εἰς χορείας καὶ κρόταλα καὶ ψαλμοὺς καὶ 5 παννυχίδας ἀκολάστους μετὰ γυναικῶν τελευτῶσαν. Ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥώσιος, ἀναιδεὶς δὲ Πάρθοι τὰ Μιλησιακὰ ψέγοντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν ἐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἑταίρων γεγονότες Ἀρσακίδαι.

XXXIII. Τούτων δὲ πραττομένων Ἰσθμὸς ἐτύγχα- 10 νεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναῖκα Πακόρῳ τῷ παιδί καθωμολογημένος, ἐστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. Ἦν γὰρ οὔτε φωνῆς οὔτε γραμμάτων 15 Ἰσθμὸς Ἑλληνικῶν ἄπειρος, ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγωδίας ἐποίησε καὶ λόγους ἔγραψε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔναι διασώζονται. Τῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ἐπὶ θύρας ἀπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι, τραγωδιῶν δὲ ὑποκριτῆς Ἰάσων ὄνομα Τραλλιανὸς ἦδεν 20 Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαθήν. Εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ Σιλλάκης ἐπιστὰς τῷ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας προὔβαλεν εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλὴν. Κρότῳ δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀραμένων, τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλιναν οἱ ὑπηρέται 25 βασιλέως κελεύσαντος, ὁ δ' Ἰάσων τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρέδωκε τιμὴ τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας ἐπέβαινεν ἐκεῖνα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ᾠδῆς

Φέρομεν ἐξ ὄρεος

ἔλικα νεότομον ἐπὶ μέλαθρα,
μακαρίαν θήραν.

30

Καὶ ταῦτα μὲν πάντας ἔτερεπεν· ἀδομένων δὲ τῶν ἐφ' 555
 ἑξῆς ἀμοιβαίων πρὸς τὸν χορὸν

A. τίς ἐφόνευσεν;

B. ἐμὸν τὸ γέρας·

5 ἀναπηδήσας ὁ Πομαξάθρης (ἐτύγχανε δὲ δειπνῶν) ἀν-
 τελαμβάνετο τῆς κεφαλῆς, ὡς ἑαυτῷ λέγειν ταῦτα μάλ-
 λον ἢ ἐκείνῳ προσῆκον. Ἦσθεις δ' ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν
 οἷς πάτριόν ἐστιν ἔδωρήσατο, τῷ δ' Ἰάσονι τάλαντον
 ἔδωκεν. Εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρα-
 10 τηρίαν ὡσπερ τραγωδίαν τελευτήσαι. Δίκη μέντοι καὶ
 τῆς ἀμότητος Ἰσθμίου καὶ τῆς ἐπιτοκίας Σουρήναν
 ἀξία μετήλθε. Σουρήναν μὲν γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρό-
 νον Ἰσθμίου φθόνῳ τῆς δόξης ἀπέκτεινεν, Ἰσθμίου δὲ
 ἀποβαλόντι Πάμορον ὑπὸ Ῥωμαίων μάχῃ κρατηθέντα,
 15 καὶ νοσήσαντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπέισαν, Φραάτης ὁ
 υἱὸς ἐπιβουλεύων ἀκόνιτον ἔδωκεν. Ἀναδεξαμένης δὲ
 τῆς νόσου τὸ φάρμακον εἰς ἑαυτήν, ὥστε συνεκκριθῆ-
 ναι, καὶ τοῦ σώματος κουφισθέντος, ἐπὶ τὴν ταχίστην
 τῶν ὁδῶν ἐλθὼν ὁ Φραάτης ἀπέπνιξεν αὐτόν.

20

[ΝΙΚΙΟΥ ΚΑΙ ΚΡΑΣΣΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

25

I. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τῷ
 Κράσσου παραβαλλόμενος ἀμεμπτοτέραν ἔχει τὴν κτῆ-
 σιν. Ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἂν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ με-
 τάλλων ἐργασίαν, ἧς τὰ πλεῖστα περαινεται διὰ κακούρ-
 30 γων ἢ βαρβάρων, ἐνίων δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν
 τόποις ὑπούλοις καὶ νοσεροῖς· παραβαλλομένη δὲ πρὸς
 τὰ Σύλλα δημιόπρατα καὶ τὰς περὶ τὰ πῦρ ἐργολαβίας

ἐπιεικεστέρα φανεῖται. Ταύταις γὰρ ὁ Κράσσος ἀνα-
 φανδὸν ὡς τῷ γεωργεῖν ἐχρήτο καὶ τῷ δανείζειν· ἃ δὲ
 ἕξαρος ἦν ἐλεγχόμενος, ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν
 καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν καὶ γυναῖα περιτῶν κολα-
 κεύειν καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰ- 5
 τίαν οὐδὲ ψευδῇ ποτε Νικίας ἔλαβεν, ἄλλως δὲ διδοὺς
 καὶ προέμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις
 ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀρι-
 στείδῃ μὴ πρέπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον οὐκ εὖ πεφυκότι
 πρὸς τὸ θαρρεῖν. Ὡς καὶ Λυκοῦργος ὕστερον ὁ ρήτωρ 10
 ἐπαρησιάζατο πρὸς τὸν δῆμον αἰτίαν ἔχων ἐξωνήσα-
 σθαί τινα τῶν συκοφαντῶν· „Ἦδομαι γάρ“ εἶπεν „εἰ
 τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος παρ' ὑμῖν διδοὺς πε-
 φώραμαι πρότερον ἢ λαμβάνων.“ Ἦν δὲ ταῖς δαπάναις
 πολιτικώτερος μὲν ὁ Νικίας ἀναθήμασι καὶ γυμνασίου 15
 χίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος, ὧν δ' ὁ
 Κράσσος ἀνάλωσεν ἐστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας
 ἀνθρώπων, εἶτα θρέψας πάλιν, οὐδὲν ἦν μέρος ἢ Νικίας
 ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνάλωσεν, ὥστε θαναμάζειν, εἰ τινα λέ-
 ληθε τὸ τὴν κακίαν ἀνωμαλίαν εἶναι τινα τρόπου καὶ 20
 ἀνομολογίαν, ὁρῶντα τοὺς αἰσχροῦς συλλέγοντας εἰτ'
 ἀχρήστως ἐκχέοντας.

II. Περὶ μὲν τοῦ πλοῦτος τοσαῦτα· τοῖς δὲ πολιτευ-
 μασι τοῦ μὲν Νικίου πανοῦργον οὐδὲν οὐδὲ ἀδικον οὐδὲ
 βίαιον πρόσεστιν οὐδὲ θρασύτης, ἀλλ' ἐξηπατᾶτο μάλ- 25
 λον ὑπὸ Ἀλκιβιάδου καὶ τῷ δήμῳ προσῆει μετ' εὐλα-
 βείας. Τοῦ δὲ Κράσσου πολλὴν μὲν ἐν ταῖς πρὸς ἔχθραν
 καὶ φιλίαν μεταβολαῖς ἀπιστίαν καὶ ἀνελευθερίαν κα-
 τηγοροῦσι, βία δ' οὐδ' αὐτὸς ἤρνετο τὴν ὑπατείαν με-
 τιέναι μισθωσάμενος ἄνδρας τοὺς Κάτωνι καὶ Δομιτίῳ 30
 τὰς χεῖρας προσοίσοντας. Ἐν δὲ τῇ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν
 ψηφοφορίᾳ τοῦ δήμου πολλοὶ μὲν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ
 6*

τέσσαρες, αὐτὸς δ', ὅπερ ἡμᾶς ἐν τῇ διηγῆσει παρελή-
λυθε, Λεύκιον Ἀννάλιον, ἄνδρα βουλευτήν, ἀντιλέγοντα
πύξ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον ἐξέβαλεν ἡμαγμένον. Ὡς
δὲ περὶ ταῦτα βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννικός, οὕτως
5 αὐτὸν πάλιν ἐκείνου τὸ ψοφοδεῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἄτολ-566
μον καὶ τοῖς κακίστοις ὑφειμένον τῶν μεγίστων ἐπιλή-
ψεων ἄξιον· ὁ δὲ Κράσσος ὑψηλὸς περὶ γε ταῦτα καὶ
μεγαλόφρων, οὐ πρὸς Κλέωνα οὐδ' Ὑπερβόλους, μὰ
Δία, τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἀλλὰ πρὸς τὴν Καίσαρος λαμ-
10 πρότητα καὶ τρεῖς τοῦ Πομπηίου θριαμβοῦς, οὐχ ὑπέ-
ξας, ἀλλ' ἀντάρας ἑκατέρω τὴν δύναμιν, ἀξιωματι δὲ τῆς
τιμητικῆς ἀρχῆς καὶ Πομπηίου ὑπερβαλόμενος. Δεῖ γὰρ
ἐπὶ μεγίστοις οὐ τὸ ἀνεπίφθονον, ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν ἐν πο-
15 λιτείᾳ λαμβάνειν μεγέθει δυνάμεως ἐξαμαυροῦντα τὸν
φθόνον. Εἰ δ' ἐξ ἅπαντος ἀγαπᾶς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυ-
χίαν καὶ δέδιας Ἀλκιβιάδην μὲν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐν δὲ
Πύλῳ Λακεδαιμονίους, Περδικκάν δ' ἐν Θοράκῃ, πολλὴν
εὐρυχωρίαν ἢ πόλιν ἔχει σχολῆς ἐκ μέσου γενόμενον κα-
θῆσθαι πλέκοντα τῆς ἀταραξίας σεαυτῷ στέφανον, ὡς
20 ἔνιοι σοφισταὶ λέγουσιν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ἔρως
θεῖος ἦν ὡς ἀληθῶς, καὶ τὸ λύσαι τὸν πόλεμον Ἑλληνι-
κώτατον πολίτευμα· καὶ τῆς πράξεως ἕνεκα ταύτης οὐκ
ἄξιον Νικίᾳ παραβαλεῖν Κράσσον, οὐδ' εἰ τὸ Κάσπιον
φέρον πέλαγος ἢ τὸν Ἴνδον ὠκεανὸν τῇ Ῥωμαίων ἡγε-
25 μονίᾳ προσώρισε·

III. πόλει μέντοι χρώμενον ἀρετῆς αἰσθανομένη καὶ
κρείττονα ὄντα τῇ δυνάμει χάραν οὐ δοτέον τοῖς πονη-
ροῖς οὐδ' ἀρχὴν μὴ ἀρχουσιν οὐδὲ πίστιν ἀπιστουμένοις,
ὅπερ ἐποίησεν ὁ Νικίας, τὸν Κλέωνα μὴδὲν ὄντα πλέον
30 ἐν τῇ πόλει τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναισχυντίας καὶ
κραυγῆς αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν καταστήσας. Οὐκ ἐπαι-
νῶ μὲν ἐγὼ τὸν Κράσσον ἐν τοῖς Σπαρτακείοις ἐπει-

χθέντα θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι, καίτοι
φιλοτιμίας ἦν τὸ δεῖσαι, μὴ Πομπηῖος ἐλθὼν ἀφέληται
τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφείλετο Μετέλλου Μόμμιος
τὴν Κόρινθον· τὸ δὲ τοῦ Νικίου παντάπασιν ἄτοπον καὶ
δεινόν. Οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ ῥαστώνην ἐχούσης ἐξέστη 5
τῷ ἐχθρῷ φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώ-
μενος ἐν τῇ στρατηγίᾳ μέγαν ἠγάπησε τὸ καθ' αὐτὸν ἐν
ἀσφαλεῖ θέμενος προέσθαι τὸ κοινόν. Καίτοι ὁ γε Θε-
μιστοκλῆς, ἵνα μὴ φαῦλος ἄνθρωπος ἐν τοῖς Περσικοῖς
καὶ ἄφρων στρατηγῆσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρίῳ 10
τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν αὐτόν, καὶ Κάτων ὅτε μάλιστα
ἑώρα πράγματα καὶ κινδύνους ἐχούσαν ὑπὲρ τῆς πόλεως
τὴν δημοκρατίαν μετήλθεν· ὁ δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν Μίνωαν
καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους τοὺς τάλαιπῶρους φυλάττων
στρατηγόν, εἰ θεοὶ μάχεσθαι Λακεδαιμονίοις, ἀποδυόμε- 15
νος τὴν χλαμύδα καὶ τῇ Κλέωνος ἀπειρία καὶ θρασύτητι
ναῦς καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας
ἄκρας δεομένην παραδιδούς, οὐ τὴν ἑαυτοῦ προῖεται
δόξαν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν.
Ὅθεν ὕστερον οὐχ ἑκὼν οὐδὲ βουλούμενος Συρακουσίοις 20
πολεμεῖν ἠναγκάζετο, δοκῶν οὐ λογισμῷ τοῦ συμφέρον-
τος, ἀλλὰ ῥαστώνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ παρ' αὐτὸν ἀποστε-
ρεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. Ἐκείνο μέντοι μεγάλης ἐπιει-
κειας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολεμεῖν αἰεὶ καὶ
φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτονοῦντες 25
ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον· τῷ δὲ Κράσσῳ παρὰ
πάντα τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας οὐχ ὑπῆρξε τυ-
χεῖν, πλὴν ἐπὶ τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομ-
πηίου καὶ Μετέλλου καὶ Λουκούλλων ἀμφοτέρων ἀπόν-
των, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖ- 30
στον. Ἄλλ', ὡς εἶοικε, καὶ τοῖς σπουδάζουσι περὶ αὐτὸν
ἔδοκει κατὰ τὸν κωμικὸν ἀνῆρ

ἄριστος εἶναι τὰλλα πλὴν ἐν ἀσπίδι.

Καὶ τοῦτο Ῥωμαίους οὐδὲν ᾤνησεν ἐκβιασθέντας ὑπὸ 567
τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ
ἄκουσα Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους
5 δὲ Κράσσοις ἄκουσας ἐξήγαγε· καὶ διὰ μὲν τοῦτον ἡ πό-
λις, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν πόλιν ἠτύχησεν.

IV. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν
ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν τὸν Κράσσοι. Ὁ μὲν γὰρ ἐμπειρία καὶ
λογισμῶ χρησάμενος ἡγεμόνος ἐμφορονος οὐ συνηπατήθη
10 ταῖς ἐλπίσι τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀπέειπε καὶ ἀπέγνω λήψε-
σθαι Σικελίαν· ὁ δ' ὡς ἐπὶ ῥᾶστον ἔργον τὸν Παρθικὸν
ὁρμήσας πόλεμον ἤμαρτεν. Ὁρέχθη δὲ μεγάλων, Καί-
σαρος τὰ ἐσπέρια καὶ Κελτοῦς καὶ Γερμανοῦς καταστρε-
φομένου καὶ Βρεττανίαν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Ἰν-
15 δικήν ἐλάσαι θάλασσαν καὶ προσεργάσασθαι τὴν Ἀσίαν
οἷς Πομπήλιος ἐπῆλθε καὶ Λούκουλλος ἀντέσχευ, ἄνδρες
εὐμενεῖς καὶ πρὸς πάντα ἀγαθοὶ διαμείναντες, προελό-
μενοι δ' ὅμοια Κράσσῳ καὶ τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις λαβόν-
τες, ἐπεὶ καὶ Πομπητῶ τῆς ἀρχῆς διδομένης ἡ σύγκλη-
20 τος ἠναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριάκοντα Γερ-
μανῶν τρεψάμενον συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἐκδοῦναι
τοῖς ἠττημένοις καὶ τρέφαι τὸ μῆνιμα τοῦ παρασπονδή-
ματος εἰς ἐκεῖνον· ὁ δὲ δῆμος ἐρωῶσθαι φράσας Κάτωνι
πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἔθυσεν ἐπιβίβια καὶ περιχαρῆς ἦν.
25 Πῶς οὖν ἂν διετέθη καὶ πόσας ἔθυσεν ἡμέρας, εἰ Κράσ-
σος ἐκ Βαβυλῶνος ἔγραψε νικῶν, εἴτ' ἐπελθὼν Μηδίαν,
Περσίδα, Ἰσκανοῦς, Σοῦσα, Βάκτρα, Ῥωμαίων ἐπαρχίας
ἀπέδειξεν; εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, κατὰ τὸν Εὐρι-
πίδην, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους μηδὲ χρῆσθαι τοῖς
30 παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ Σκάνδειαν, οὐ Μένδην
ἐκκοπτέου, οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινήτας ἀπολελοιπότας
τὴν ἑαυτῶν, ὥσπερ ὄρουθας εἰς ἑτέραν χώραν ἀποκε-

κρυμμένους, ἐκδηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον τὸ ἀδι-
κεῖν, μὴ ῥαδίως μηδ' ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ὡς τι φαῦλον ἢ
μικρὸν, προειμένους τὸ δίκαιον. Οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλε-
ξάνδρου στρατείας ὁρμὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσοι
ψέγοντες, οὐκ εὖ τὰ πρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευ-
ταίων.

V. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς Νικίου μὲν οὐκ
ὀλίγα γενναῖα· καὶ γὰρ μάχαις πολλαῖς ἐνίκησε τοὺς πο-
λεμίους, καὶ τοῦ λαβεῖν Συρακούσας ὀλίγον ἐδέησε, καὶ
πάντα δι' αὐτὸν οὐκ ἔπταισεν, ἀλλὰ καὶ νόσον ἂν τις 10
αἰτιάσαιτο καὶ φθόνον τῶν οἰκοι πολιτῶν· Κράσσοι δὲ
διὰ πλῆθος ἀμαρτημάτων οὐδὲν τῆ τύχῃ χρηστὸν ἀπο-
δείξασθαι παρήκεν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν ἀβελτε-
ρίαν οὐ τῆς Πάρθων δυνάμεως ἠττηθεῖσαν, ἀλλὰ τῆς
Ῥωμαίων εὐτυχίας περιγενομένην. Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν μηδε- 15
νὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πάντα ὑπερο-
ρῶν ὁμοίως ἀπώλοντο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφά-
λεια καὶ δύσκριτος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς· τοῦ παρα-
νόμου καὶ ἀνθάδους τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνή-
θους δι' εὐλάβειαν ἀμαρτανόμενον. Περὶ μέντοι τὴν 20
τελευτὴν ἀμειπτότερος ὁ Κράσσοι οὐ παραδοῦς ἑαυτὸν
οὐδὲ δεθεῖς οὐδὲ φενακισθεῖς, ἀλλ' εἴξας τοῖς φίλοις
θεομένοις καὶ παρασπονδηθεῖς ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ
Νικίας αἰσχρῶς καὶ ἀκλεοῦς ἐλπίδι σωτηρίας ὑποπεσῶν
τοῖς πολεμίοις αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν. 25

Σ Ε Ρ Τ Ω Ρ Ι Ο Σ.

568

I. Θαυμαστὸν μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπίρῳ τῷ
χρόνῳ τῆς τύχης ἄλλοτε ἄλλως φεύσης, ἐπὶ ταῦτα συμ-

30

πτώματα πολλάκις καταφέρεσθαι τὸ αὐτόματον. Εἴτε γὰρ οὐκ ἔστι τῶν ὑποκειμένων ὠρισμένον τὸ πλῆθος, ἄφθονον ἔχει τῆς τῶν ἀποτελουμένων ὁμοιότητος χορηγὸν ἢ τύχη τὴν τῆς ὕλης εὐπορίαν, εἴτ' ἔκ τινων ὠρισμένων ἀριθμῶν συμπλέκεται τὰ πράγματα, πολλάκις ἀνάγκη ταῦτα γίνεσθαι διὰ τῶν αὐτῶν περαινόμενα. Ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἐνιοὶ τὰ τοιαῦτα συνάγουσιν ἱστορίαν καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων ὅσα λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔργοις ἔοικεν, οἷον ὅτι θυεῖν Ἄττεων γενομένων ἐμφανῶν, τοῦ μὲν Σύρου, τοῦ δὲ Ἀρκάδος, ἑκάτερος ὑπὸ σὺς ἀπώλετο, θυεῖν δὲ Ἀκταιῶνων, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐραστῶν διεσπάσθη, θυεῖν δὲ Σκηπιῶνων, ὑφ' οὗ μὲν ἐνικήθησαν Καρχηδόνιοι πρότερον, ὑφ' οὗ δὲ ὕστερον ἄρδην ἀνηρέθησαν, ἑάλω δὲ τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ τὰς Λαιομέδοντος ἵππους καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τοῦ δουρείου προσαγορευθέντος ἵππου, τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου, ταῖς πύλαις ἵππου τινὸς ἐμπεσόντος ἀποκλείσαι ταχὺ τῶν Ἰλιέων μὴ δυνηθέντων, θυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδεστάτοις φυτοῖς πόλεων, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὅμηρον ἐν ἧ μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ἐν ἧ δὲ ἀποθανεῖν, φέρε καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ πολεμικώτατοι καὶ πλεῖστα δόλω κατεργασάμενοι μετὰ δεινότητος ἑτερόφθαλμοι γέγονασιν, Φίλιππος, Ἀντιγό- 25 νος, Ἀντίβας [καὶ *] περὶ οὗ τόδε τὸ σύγγραμμα Σερτώριος, ὃν Φίλιππου μὲν ἂν τις ἀποφαίνοιτο σωφρονέστερον περὶ τὰς γυναῖκας, Ἀντιγόπου δὲ πιστότερον περὶ φίλους, Ἀντίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους, λειπόμενον δὲ συνέσει μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχη δὲ πάντων, ἢ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρα περὶ πάντα χρησάμενος ἐπανίσωσεν ἑαυτὸν ἐμπειρία μὲν τῆ Μετέλλου, τόλμη δὲ τῆ Πομπηίου, τύχη δὲ τῆ Σύλλα,

δυνάμει δὲ τῆ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ἐπηλυσῶν ἀντιταξάμενος. Τούτῳ δὲ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμένην· ἀμφοτέρω γὰρ ἀρχικοί καὶ σὺν δόλω πολεμικοί, καὶ τῆς μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἡγησάμενοι δ' ἄλλοδαπῶν, τύχη δὲ χρησάμενοι βιαίῳ καὶ ἀδίῳ περὶ τὴν τελευταίαν· ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφοτέρω, μεθ' ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνηρέθησαν.

II. Κοῖνῳ Σερτώριῳ γένος ἦν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νούσσοις τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ 10 μητρὶ χήρᾳ πατρὸς ὄρφανὸς ὑπερφυνῶς δοκεῖ φιλομήτωρ γενέσθαι. Ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν. Ἠσκητο μὲν οὖν καὶ περὶ δίκας ἱκανῶς, καὶ τινα καὶ δύναιμι ἐν 569 τῇ πόλει μειράκιον ὧν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔσχεν· αἱ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ κατορθώσεις 15 ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέστησαν.

III. Πρώτον μὲν οὖν Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν στρατευόμενος ὑπὸ Καιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων καὶ τροπῆς γενομένης ἀποβεβληκῶς τὸν ἵππον καὶ κατατετραμένον τὸ 20 σῶμα τὸν Ῥοδανὸν διεπέρασεν, αὐτῷ τε τῷ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον ῥεῦμα πολὺ νηχόμενος· οὕτω τὸ σῶμα ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ καὶ διάπουνον τῇ ἀσκήσει. Δεύτερον δὲ τῶν αὐτῶν ἐπερχομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ τὸ μένειν ἄνδρα Ῥω- 25 μαίων ἐν τάξει τότε καὶ τὸ πείθεσθαι τῷ στρατηγῷ μέγα ἔργον εἶναι, Μάριος μὲν ἡγεῖτο, Σερτώριος δὲ κατασκοπὴν ὑπέστη τῶν πολεμίων. Ἐσθῆτι δὲ Κελτικῇ σκευασάμενος καὶ τὰ κοινότατα τῆς διαλέκτου πρὸς ἐντευξίν ἐπὶ καιροῦ παραλαβών, ἀναμίγνυται τοῖς βαρβά- 30 ροῖς· καὶ τὰ μὲν ἰδῶν, τὰ δ' ἀκοῇ πυνθόμενος τῶν ἐπιγόντων ἐπανῆλθε πρὸς Μάριον. Τότε μὲν οὖν ἀρι-

στειών ἔτυχεν· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ στρατείᾳ πολλὰ καὶ συν-
 5 ἔσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος εἰς ὄνομα καὶ
 πίστιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ προήχθη. Μετὰ δὲ τὸν Κίμ-
 βρων καὶ Τευτόνων πόλεμον ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Δειδίου
 5 στρατηγῶ χιλιαρχος ἐπὶ Ἰβηρίας ἐν τῇ πόλει Καστλῶνι
 παρεχέμαζε τῆς Κελτιβήρων. Ἐπεὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν
 ἐν ἀφθόνοις ὑβρίζοντων καὶ τὰ πολλὰ μεθύοντων κατα-
 φρονήσαντες οἱ βάρβαροι μετεπέμψαντο νυκτὸς ἐπικου-
 ρίαν παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Γυρισουινῶν καὶ κατ' οἰ-
 10 κίας ἐπιόντες ἔκτεινον αὐτούς, ὑπεκδύς ὁ Σερτώριος
 μετ' ὀλίγων καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας συναγαγὼν κύκλῳ
 τὴν πόλιν περιῆλθε· καὶ καθ' ἃς οἱ βάρβαροι πύλας
 ἔλαθον παρεισπεσόντες ἀνεωργμένας εὐρῶν οὐ ταύτων
 15 ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φρουρὰς ἐπιστήσας καὶ καταλα-
 βῶν πανταχόθεν τὴν πόλιν ἔκτεινε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάν-
 τας. Ὡς δὲ ἀνηρέθησαν, ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας
 πάντας τὰ μὲν αὐτῶν ὄπλα καὶ τὴν ἐσθῆτα καταθέσθαι,
 τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐνσκευασαμένους ἔπεσθαι πρὸς
 τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεστάλησαν οἱ νύκτωρ ἐπιπε-
 20 σόντες αὐτοῖς. Ψευδάμενος δὲ τῇ τῶν ὄπλων ὄψει τοὺς
 βαρβάρους τὰς τε πύλας ἀνεωργμένας εὗρε καὶ πλήθος
 ἀνθρώπων ἔλαβεν οἰομένων ἀπαντᾶν εὖ πεπραχόσι φί-
 λοις καὶ πολίταις. Διὸ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων
 ἐσφάττοντο περὶ τὰς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες
 25 ἑαυτοὺς ἐπράθησαν.

IV. Ἐκ τούτου Σερτώριος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ διεβόηθη·
 καὶ ὅτε πρῶτον ἐπανῆκεν εἰς Ῥώμην ταμίης ἀποδείκνυ-
 ται τῆς περὶ Πάδου Γαλατίας ἐν δέοντι. Τοῦ γὰρ Μαρ-
 σικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε προστα-
 30 χθὲν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὄπλα ποιεῖσθαι, σπουδῆν καὶ
 τάχος προσθεῖς τῷ ἔργῳ παρὰ τὴν τῶν ἄλλων νέων
 βραδυτήτα καὶ μαλακίαν ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου

δόξαν ἔσχευ. Οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς στρατιωτικῆς τόλ-
 μης εἰς ἀξίωμα προεληλυθὸς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς
 ἐπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαστά καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶ-
 σιν ἀφειδῶς ἐπιδιδούς τῶν ὄψεων ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν
 5 ἔκκοπιῖσαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος αἰεὶ διε-
 τέλει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ αἰεὶ τὰ μαρτύρια τῶν
 ἀριστειῶν περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι στρεπτά
 καὶ δόρατα καὶ στεφάνους, αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας
 παραμένειν τὰ γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρε-
 τῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. Ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ 10
 δῆμος αὐτῷ τιμὴν πρέπουσαν. Εἰσελθόντα γὰρ εἰς θέα-
 τρον ἐξεδέξαντό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν, ὧν οὐδὲ
 τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικία τε καὶ δόξη τυχεῖν ἦν ῥά-
 διον. Δημαρχίαν μέντοι μετιῶν Σύλλα καταστασιάσαν-
 570 τος αὐτὸν ἐξέπεσε· διὸ καὶ δοκεῖ γενέσθαι μισοσύλλας. 15
 Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρατηθεὶς ἔφρευγε, Σύλ-
 λας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρε, τῶν δὲ ὑπάτων
 Ὀκτάβιος μὲν ἐπὶ τῆς Σύλλα προαιρέσεως ἔμενε, Κίν-
 νας δὲ νεωτερίζων ὑποφερομένην ἀνεκαλεῖτο τὴν Μα-
 ρίου στάσιν, τούτῳ προσένειμεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, 20
 ἄλλως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὄρῳ αὐτὸν μὲν ἀμβλύτε-
 ρον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. Γενομέ-
 νης δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης Ὀκτάβιος
 μὲν ἐκράτησε, Κίννας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῶ ἐλάτ-
 25 τους τῶν μυρίων ἀποβαλόντες ἔφυγον· καὶ τῶν περὶ
 τὴν Ἰταλίαν ἐτι διεσπαρμένων στρατοπέδων προσαγόμε-
 νοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς
 περὶ τὸν Ὀκτάβιον.

V. Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης καὶ τῷ
 Κίννα προστιθέντος ἑαυτὸν ὡς ιδιώτην ὑπάτῳ, τοῖς 30
 μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δὲ ἀπηγόρευεν,
 εἴτε τὸν Κίνναν ἤττον οἰόμενος ἑαυτῷ προσέξειν, ἀν-

δρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύτητα τοῦ Μαρίου δεδοικῶς, μὴ πάντα τὰ πράγματα συγγένη θυμῷ μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν προερχόμενος. Ἐλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι τὸ ὑπολειπόμενον ἔργον 5 αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι, δεξαμένων δὲ τὸν Μάριον τὸ σύμπαν οἴσεσθαι τῆς δόξης ἐκείνον καὶ τῆς δυνάμεως, χαλεπὸν ὄντα πρὸς κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. Εἰπόντος δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαι τὸν Σερτώριον, αἰδεῖσθαι δὲ καὶ διαπορεῖν, ὅπως ἀπίσεται 10 τὸν Μάριον αὐτὸς ἐπὶ κοινωνία πραγμάτων κεκληκῶς, ὑπολαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν· „Ἄλλ' ἐγὼ μὲν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ Μάριον ἤκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν τὸ συμφέρον ἐσκόπουν, σοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ βουλευέσθαι καλῶς εἶχεν ἡκοντος ὃν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ 15 χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τῆς πίστεως μηδενὶ λογισμῷ χάραν διδούσης.“ Οὕτως μεταπέμπεται τὸν Μάριον Κίννας· καὶ τριχῆ τῆς δυνάμεως διανεμηθείσης ἤρχον οἱ τρεῖς. Διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῶν περὶ τὸν Κίνναν καὶ Μάριον ἐμφορουμένων ὕβρεώς τε καὶ 20 πικρίας ἀπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδείξαι Ῥωμαίοις τὰ τοῦ πολέμου κακά, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτε ἀποκτεῖναι τινα πρὸς ὀργὴν οὔτε ἐνυβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ Μαρίῳ δυσχεραίνειν καὶ τὸν Κίνναν ἐντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ δεόμενος μετριώτερον ποιεῖν. Τέλος δὲ 25 τῶν δούλων, οὓς Μάριος συμμάχους μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, δορυφόρους δὲ τῆς τυραννίδος ἔχων ἰσχυροὺς καὶ πλουσίους ἐποίησε, τὰ μὲν ἐκείνου δίδοντας καὶ κελεύοντος, τὰ δὲ καὶ βία παρανομούντων εἰς τοὺς δεσπότης, σφαττόντων μὲν αὐτούς, ταῖς δὲ δεσποίναις πλησιαζόντων 30 καὶ βιαζομένων τοὺς παῖδας, οὐκ ἀνασχετὰ ποιούμενος ὁ Σερτώριος ἅπαντας ἐν ταύτῳ στρατοπεδεύοντας κατηκόντισεν, οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας.

VI. Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε καὶ Κίννας ἀνηρέθη μικρὸν ὕστερον, ὁ δὲ νεανίας Μάριος ἄκοντος αὐτοῦ παρὰ τοὺς νόμους ὑπατείαν ἔλαβε, Κάρβωνες δὲ καὶ Νωρβανοὶ καὶ Σηηπίωνες ἐπιόντι Σύλλα κακῶς ἐπολέμουν, καὶ τὰ μὲν ἀνανδρία καὶ μαλακία τῶν στρα- 5 τηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δὲ οἱ προδιδόντες ἀπώλλυσαν, ἔργον δὲ οὐδὲν ἦν αὐτοῦ παρόντος τοῖς πράγμασι μοχθηρῶς ὑποφερομένοις διὰ τὸ χειρὸν φρονεῖν τοὺς μᾶλλον δυναμένους, τέλος δὲ Σύλλας Σηηπίωνι παραστρα- 10 τοπεδεύσας καὶ φιλοφρονούμενος, ὡς εἰρήνης ἐσομένης, διέφθειρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα προλέγων Σηηπίωνι καὶ διδάσκων Σερτώριος οὐκ ἔπειθε, παντάπασιν ἀπογνοὺς τὴν πόλιν ὤρμησεν εἰς Ἰβηρίαν, ὡς, εἰ φθάσει τὴν ἐκεῖ κρατυνάμενος ἀρχὴν, καταφυγὴ τοῖς πταί- 15 571 οῦσιν ἐνταῦθα τῶν φίλων ἐσόμενος. Χειμῶσι δὲ χαλε- 15 ποῖς χρησάμενος ἐν χωρίοις ὄρεινοῖς ὑπὸ βαρβάρων ἐπράττετο τέλη καὶ μισθοὺς τοῦ παρελθεῖν τὴν ὁδόν. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ δεινολογουμένων, εἰ Ῥωμαίων ἀνθύπατος τέλη καταβαλεῖ βαρβάροις ὀλέθροις, μικρὰ φροντίσας τοῦ δοκοῦντος αἰσχροῦ καὶ 20 καιρὸν ὠνεῖσθαι φήσας, οὗ σπανιώτερον οὐδὲν ἀνδρὶ μεγάλων ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐθεράπευσε χρήμασι, τὴν δ' Ἰβηρίαν ἐπειχθεὶς κατέσχε. Παραλαβὼν δὲ ἔθνη πλήθει μὲν καὶ ἡλικία ἀκμάζοντα, πλεονεξία δὲ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἐκάστοτε στρατηγῶν 25 πρὸς ὅλην κακῶς διακείμενα τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμβανεν ὁμιλία τε τοὺς δυνατοὺς καὶ φόρων ἀνέσει τοὺς πολλούς. Μάλιστα δὲ τῶν ἐπισταθμίων ἀπαλλάξας ἠγαπήθη· τοὺς γὰρ στρατιώτας ἠνάγκαζεν ἐν τοῖς προαστείοις χειμᾶδια πῆγνυσθαι, πρῶτος αὐτὸς οὕτω κατα- 30 σκηνῶν. Οὐ μὲν ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων εὐνοίᾳ τὸ πᾶν ἐποιήσατο, Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι μετοικούντων τοὺς

ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας μηχανάς τε παντοδαπὰς καὶ ναυπηγίας τριήρων ὑποβαλόμενος διὰ χειρὸς εἶχε τὰς πόλεις, ἡμερος μὲν ὢν ἐν ταῖς εἰρηναῖς χρεῖαις, φοβερὸς δὲ τῇ παρασκευῇ κατὰ τῶν πολεμίων φαινόμενος.

5 VII. Ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τῆς Ῥώμης κρατεῖν, ἔρρειν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάρβωνος στάσιν, ἀντίνα προσδοκῶν στρατιὰν διαπολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφίξασθαι φράγγνται τὰ Πυρρηναῖα ὄρη
10 διὰ Ἰουλίου Σαλινάτορος ἑξακισχιλίους ὀπλίτας ἔχοντος. Καὶ μετ' οὐ πολὺν Γάϊος Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον ὄραν ἐν ἀπόρῳ καθῆστο παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις. Καλπουρνίου δὲ τινος ἐπίκλησιν Λαναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰούλιον καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρρήνης ἐκλιπόντων, ὑπερβαλὼν
15 Ἄννιος ἐπήει χειρὶ μεγάλη τοὺς ἐμποδῶν ἀνιστάς. Σεργάριος δὲ οὐκ ὢν ἀξιόμαχος μετὰ τρισχιλίων εἰς Καρχηδόνα τὴν νέαν καταφυγῶν, κἀκεῖθεν ἐπιβὰς τῶν νεῶν καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος, Λιβύη κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσέσχευ. Ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις ὑδρευομένοις τῶν βαρβάρων ἐπιπεσόντων, συχνοὺς ἀποβαλὼν αὐτοὺς εἰς Ἰβηρίαν ἀπέπλει· καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλισσῶν δὲ ληστρίδων αὐτῷ προσγενομένων Πιτυούσση νήσῳ προσέβαλε, καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἄννιου φρουρὰν βιασάμενος. Ἄννιος δὲ μετ' οὐ πολὺν παρῆν
25 ναυσὶ τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίοις ὀπλίταις, πρὸς ὃν ἐπεχείρησε μὲν διαναναμαχεῖν, καίπερ ἑλαφροῖς καὶ πρὸς τάχος, οὐ πρὸς ἀλκὴν, πεποιημένοις σκιάφεσι χρώμενος, ξεφύρω δὲ λαμπρῷ τοῦ πελάγους ἀνισταμένου καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σεργαρίου πλοίων ὑπὸ κουφότητος
30 πλάγια ταῖς ῥαχίαις περιβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις ναυσὶ τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς

ἐναντίου κύμα καὶ κλύδωνα τραχὺν ἐπιπόνως διεκαρτέρησεν.

VIII. Ἐνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τισὶν ἐναυλίξεται σποράσιν ἀνύδροις· κἀκεῖθεν ἄρας καὶ διεκβαλὼν τὸν Γαδειραῖον πορθμὸν ἐν δεξιᾷ τοῖς 5 ἐκτὸς ἐπιβάλλει τῆς Ἰβηρίας, μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν, ὃς εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐκφερόμενος θάλατταν ὄνομα τῇ περὶ αὐτὸν Ἰβηρία παρέσχευ. Ἐνταῦθα ναῦται τινες ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ νέον ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀναπεπλευνότες, αἱ δὲ δύο μὲν εἰσὶ 10 λεπτῷ παντάπασι πορθμῷ διαιρούμεναι, μυρίους δ' ἀπέχουσι Λιβύης σταδίου καὶ ὀνομάζονται Μακάρων. 572 Ὀμβροὶς δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πύονα χώραν, ἀλλὰ 15 καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. Ἄηρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. Οἱ μὲν γὰρ ἐνθένδε τῆς γῆς ἀποπνέοντες ἔξω βορέαι καὶ ἀπηλιῶται 20 διὰ μῆκος ἐκπεσόντες εἰς τόπον ἀχανῆ διασπείρονται καὶ προαπολείπουσι, πελάγιοι δὲ περιρρέοντες ἀργέσται καὶ ξέφυροι βληχρῶς μὲν ὑετοὺς καὶ σποράδας ἐκ θαλάττης ἐπάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νοτερὰς αἰθρίας ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν, ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων 25 διίχθαι πίστιν ἰσχυρὰν αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον εἶναι πεδίον καὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἰκησιν, ἣν Ὀμηρος ὑμνησε.

IX. Ταῦθ' ὁ Σεργάριος ἀκούσας ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχευ οἰκῆσαι τὰς νήσους καὶ ξῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγείς καὶ πολέμων ἀπαύστων. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ 30 Κίλικες οὐθὲν εἰρήνης δεόμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύρων, εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν, Ἀσκαλίω

τὸν Ἰφθα κατάζοντες ἐπὶ τὴν Μαυρουσίαν βασιλείαν. Οὐ μὴν ἀπέκαμεν ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸν Ἄσκαλιν διαπολεμοῦσιν ἔγνω βοηθεῖν, ὡς οἱ σὺν αὐτῷ καινὴν τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρχὴν καὶ πράξεων ἐτέρων ὑπόθεσιν μὴ διαλυθεῖεν ὑπὸ τῆς ἀπορίας. Ἀσμένοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος εἶχετο ἔργου, καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἄσκαλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Πακκιανὸν ἐπέμψαντος βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἄσκαλιν μετὰ δυνάμεως, συμβαλὼν ὁ Σερτώριος τὸν μὲν 10 Πακκιανὸν ἀπέκτεινε, τὴν δὲ στρατιάν κρατήσας προσηγάγετο, καὶ τὴν Τίγγιν, εἰς ἣν ὁ Ἄσκαλις συνέφυγε μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐξεπολιόρκησεν. Ἐνταῦθα τὸν Ἄνταϊον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κείσθαι· καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψε τοῖς βαρβάροις ἀπιστιῶν διὰ 15 μέγεθος. Ἐντυχῶν δὲ τῷ σώματι πηχῶν ἐξήκοντα μήκος, ὡς φασί, κατεπλάγη, καὶ σφάγιον ἐντεμῶν συνέχωσε τὸ μνήμα, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ φήμην συνηύξησε. Τίγγιται δὲ μυθολογοῦσιν Ἄνταϊοῦ τελευτήσαντος τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν, 20 Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον βασιλεῦσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδείξει, Σόφακος δὲ παῖδα γενέσθαι Διοδώρον, ᾧ πολλὰ τῶν Λιβυκῶν ἔθνῶν ὑπήκουσεν Ἑλληνικὸν ἔχοντι στρατεύμα τῶν αὐτόθι κατοικισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιανῶν καὶ Μυκηναίων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πάντων ἱστορικωτάτου βασιλέων· ἐκείνου γὰρ ἱστοροῦσι τοὺς προγόνους Διοδώρου καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι· Σερτώριος δὲ πάντων ἐγκρατῆς γενόμενος τοὺς δεηθέντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχε δεξάμενος δίδόντων.

Χ. Ἐντεῦθεν ὅποι χρῆ τραπέσθαι βουλευόμενον ἐκάλουν Λυσιτανοὶ πρόεσβεις πέμψαντες ἐφ' ἡγεμονίαν, πάντως μὲν ἄρχοντος ἀξίωμα μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχοντος δεόμενοι πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνῳ δὲ πιστεύοντες αὐτοὺς μόνῳ [καὶ] πυνθανόμενοι παρὰ τῶν 5 συγγεγονότων τὸ ἦθος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος οὔτε ὑφ' ἡδονῆς οὔτε ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι, φύσει δὲ ἀνέκπληκτος ὢν παρὰ τὰ δεινὰ καὶ μέτριος εὐτυχίαν ἐνεργεῖν, καὶ πρὸς μὲν εὐθυμαχίαν οὐδενὸς ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, ὅσα δὲ κλω- 10 πείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας περὶ τόπους ἔχουρους καὶ διαβάσεις τάχους δεομένης ἀπάτης τε καὶ ψευδῶν ἐν δέοντι, σοφιστῆς δεινότητος. Ἐν δὲ ταῖς τιμαῖς τῶν ἀνδραγαθημάτων δαψιλῆς φαινόμενος, περὶ τὰς τιμωρίας ἐμετρίαζε τῶν ἀμαρτημάτων. Καίτοι δοκεῖ περὶ 15 τὸν ἔσχατον αὐτοῦ βίον ἀμότητος καὶ βαρυθυμίας τὸ περὶ τοὺς ὀμήρους πραχθὲν ἔργον ἐπιδείξει τὴν φύσιν οὐκ οὔσαν ἡμερον, ἀλλ' ἐπαμπεχομένην λογισμῷ διὰ τὴν ἀνάγκην. Ἐμοὶ δὲ ἀρετὴν μὲν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ λόγον συνεστῶσαν οὐκ ἂν ποτε δοκεῖ τύχη τις ἐκστήσαι 20 πρὸς τοῦναντίον, ἄλλως δὲ προαιρέσεις καὶ φύσεις χρηστὰς ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων παρ' ἀξίαν κακωθείσας οὐκ ἀδύνατον τῷ δαίμονι συμμεταβαλεῖν τὸ ἦθος. Ὅ καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν ἤδη τῆς τύχης αὐτὸν ἐπιλειπούσης, ἐκτραχυνόμενον ὑπὸ τῶν πραγμάτων γινο- 25 μένων πονηρῶν πρὸς τοὺς ἀδικούντας.

ΧΙ. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τῶν Λυσιτανῶν καλούντων ἀπῆρεν ἐκ Λιβύης. Καὶ τούτους συνέταπτεν εὐθύς αὐτοκράτωρ στρατηγός, καὶ τὴν ἐγγὺς Ἰβηρίαν ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλείστων ἐκουσίως προστιθεμέ- 30 νων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρᾶον αὐτοῦ καὶ δραστήριον, ἔστι δὲ ἅ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν

ἐμηχανᾶτο. Καὶ πρῶτόν γε πάντων τὸ περὶ τὴν ἔλαφον.
 Ἦν δὲ τοιόνδε· Σπανὸς ἀνὴρ δημότης τῶν ἐπὶ χώρας
 βιούντων ἐλάφῳ νεοτόκῳ φευγούσῃ κυνηγέτας ἐπιτυχῶν
 αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρόν ἐκπλαγείς τῇ και-
 5 νότητι τῆς χόρας (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμβάνει διώξας.
 Κατὰ τύχην δὲ Σερωρίου τοῖς τόποις ἐναυλισαμένου
 καὶ πᾶν ὃ τις ἐξ ἄγρας ἢ γεωργίας ἦκοι κομίζων δῶρον
 ἀσμένως δεχομένου καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς
 θεραπεύοντας, ἐγχειρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρόν. Ὁ
 10 δὲ δεξάμενος ἀντίκα μὲν ἦσθη μετριῶς, χρόνῳ δὲ ποιη-
 σάμενος τιθασὸν οὕτω καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ κα-
 λοῦντος ἀκούειν καὶ βαδίζοντί ποι παρακολουθεῖν, ὄχλου
 τε καὶ θορύβου παντὸς ἀνέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ
 μικρὸν ἐξεθείλαξε φάσκων Ἀρτέμιδος δῶρον τὴν ἔλαφον
 15 εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν ἀδήλων ἐπεφημίζεν αὐτῷ δηλοῦν,
 γινώσκων εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν εἶναι φύσει τὸ
 βαρβαρικόν. Ὁ δὲ καὶ προσετεχνᾶτο τοιάδε· γνοὺς γὰρ
 ἂν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμβεβληκότας ποι τῆς ὑπ' αὐ-
 τὸν χώρας ἢ πόλιν ἀφιστάντας, προσεποιεῖτο τὴν ἔλαφον
 20 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους διειλέχθαι, κελεύουσιν ἐν ἐτοι-
 μῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν. Αὐτὸς δὲ νύκην τινὰ τῶν ἐαυ-
 τοῦ στρατηγῶν ἀκούσας τὸν μὲν ἄγγελον ἐκρυπτε, τὴν
 δὲ ἔλαφον ἐστεφανωμένην ἐπ' εὐαγγελίῳ προῆγεν, εὐ-
 θυμείσθαι παρακαλῶν καὶ τοῖς θεοῖς θύειν ὡς ἀγαθόν
 25 τι πενσομένους.

XII. Οὕτω δὲ χειροῆθεις ποιησάμενος αὐτοὺς ἐχρήτο
 πρὸς ἅπαντα μετριωτέροις, οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ
 λογισμῶν, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειθομένοις,
 ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυροῦντων τῷ παρὰ λό-
 30 γον τὴν δύναμιν αὐξάνεσθαι. Δισχιλίοις γὰρ ἑξακο-
 σίοις, οὓς ἠνόμαζε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακο-
 σίοις Λιβύων εἰς Ἀσσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβάσει πελτα-

στὰς τετρακισχιλίους Ἀσσιτανῶν καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους
 προσλαβὼν ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ὑφ'
 οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισ-
 χίλιοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχιλίοι, πόλεις δὲ
 ἀναρίθμητοι τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἴκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ 5
 κεντημένος. Ἄλλ' ὅμως ἀσθενὴς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξά-
 μενος οὐ μόνον ἐθνῶν ἐκράτησε μεγάλων καὶ πόλεις
 εἶλε πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατήγων Κότταν μὲν
 ἐν τῷ περὶ τὴν Μελλαρίαν πορθμῷ κατεναυμάχησε,
 574 Φουφίδιον δὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς περὶ τὸν Βαῖ- 10
 τιν ἐτρέφατο δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων, Δομέτιον
 δὲ Λεύκιον ἀνθύπατον οὕτα τῆς ἐτέρας Ἰβηρίας διὰ
 τοῦ ταμίου καταγωνισάμενος καὶ Θωράνιον, ἄλλον ἡγε-
 μόνα τῶν ὑπὸ Μετέλλου πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως,
 ἀνείλεν, αὐτὸν τε τὸν Μέτελλον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν 15
 τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλ-
 μασι περιβαλὼν εἰς τοσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε
 Λεύκιον μὲν Μάλλιον ἐκ τῆς περὶ Ναρβῶνα Γαλατίας
 ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθόν, Πομπήιον δὲ Μάγνον ἐκ Ῥώμης
 κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. Οὐ γὰρ εἶχεν 20
 ὁ Μέτελλος ὅ τι χρήσαιτο προσπολεμῶν ἀνδρὶ τολμητῇ
 πάσης ἐξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μετα-
 βαλλομένῳ μεταβολὴν εὐσταλεία καὶ κουφότητι τῆς Ἰβη-
 ρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὀπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητῆς
 γεγυμνασμένῳ ἀγῶναι καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῦς καὶ μονίμου 25
 φάλαγγος, ὥσασθαι μὲν εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους
 καὶ καταβαλεῖν ἄριστα γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ
 καὶ συνηρητῆσθαι διώξεσι καὶ φρυγαῖς ἀπαύστοις ἀνθρώ-
 πων ὑψημελίων καὶ λιμὸν ἀνέχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπυ-
 ρον καὶ ἄσκηνον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης. 30

XIII. Ἔτι δὲ αὐτὸς μὲν ἦδη πρεσβύτερος ἦν καὶ τι
 καὶ πρὸς ἀνεμμένην ἦδη καὶ τρυφερὰν δίαιταν ἐκ πολ-

λων ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐνδεδικώς, τῷ δὲ Σερτωρίῳ
 συνειστέκει πνεύματος ἀκμαίου γέμουτι καὶ κατεσκευα-
 σμένον ἔχοντι θαυμασίως τὸ σῶμα ῥώμῃ καὶ τάχει καὶ
 λιτότητι. Μέθης μὲν γὰρ οὐδὲ ῥαθυμῶν ἤπιετο, πό-
 5 νους δὲ μεγάλους καὶ μακρὰς ὁδοιπορίας καὶ συνεχεῖς
 ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἶθιστο καὶ φαύλοις ἀρκούμενος σι-
 τίοις διαφέρειν, πλάνοις δὲ χρώμενος αἰεὶ καὶ κυνηγε-
 σίοις, ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως φεύγοντι καὶ
 διώκοντι κυκλώσεως ἀβάτων τε καὶ βασίμων τόπων ἐμ-
 10 πειρίαν προσειλήφει. Διὸ τῷ μὲν εἰργομένῳ μάχης ὅσα
 νικώμενοι πάσχουσιν ἄνθρωποι βλάπτεσθαι συνέβαι-
 νεν, ὁ δὲ τῷ φεύγειν εἶχε τὰ τῶν διωκόντων. Καὶ γὰρ
 ὑδρείας ἀπέκοπτε καὶ σιτολογίας εἶργε, καὶ προϊόντι μὲν
 ἐκποδῶν ἦν, ἐκίνει δὲ ἰδρυνθέντα, πολιορκοῦντι δὲ
 15 ἄλλους ἐπιφαινόμενος ἀντεπολιόρκει ταῖς τῶν ἀναγ-
 καίων ἀπορίαις, ὥστε τοὺς στρατιώτας ἀπαγορεύειν
 καὶ τοῦ Σερτωρίου μονομαχῆσαι προκαλουμένου τὸν
 Μέτελλον βοᾶν καὶ κελεύειν μάχεσθαι στρατηγὸν στρα-
 τηγῶ καὶ Ῥωμαῖον Ῥωμαῖον, ἀναδυόμενον δὲ χλευάζειν.
 20 Ὁ δὲ τούτων μὲν, εὖ ποιῶν, κατεγέλα· στρατηγοῦ γὰρ,
 ὡς ἔφη Θεόφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν
 στρατηγόν, οὐ πελταστοῦ τοῦ τυχόντος· ὁρῶν δὲ τοὺς
 Λαγγοβρίτας οὐ μικρὰ τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομέ-
 νους, δίψῃ δὲ ὄντας εὐαλώτους (ἐν γὰρ ἦν αὐτοῖς φρέαρ
 25 ἐν τῇ πόλει, τῶν δ' ἐν τοῖς προαστείοις καὶ παρὰ τὰ
 τείχη ναμάτων ὁ πολιορκῶν ἐπικρατεῖν ἐμελλεν), ἤκειν
 ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς ἡμέραις δυοὶ συναιρήσων τὴν πολιορ-
 κίαν, ὕδατος οὐκ ὄντος. Διὸ καὶ πέντε ἡμερῶν ἐπιφέ-
 ρεσθαι σιτία μόνον προείρητο τοῖς στρατιώταις. Ὁ
 30 Σερτώριος δ' ὀξέως βοηθήσας ἐκέλευσε δισχιλίους
 ἀσκούς ὕδατος ἐμπλῆσαι, καθ' ἕναστος ἀσκὸν ἀργύριον
 συχνὸν τάξας. Καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ

Μαυρουσίων ὑφισταμένων τὸ ἔργον, ἐπιλεξάμενος ἄν-
 5 δρας εὐρώστους ἅμα καὶ ποδώκεις ἐπέμψε διὰ τῆς ὄρει-
 νῆς, κελεύσας, ὅταν παραδῶσι τοὺς ἀσκούς τοῖς ἐν τῇ
 πόλει, τὸν ἄχρηστον ὑπεξαγαγεῖν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῆ
 τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ποτόν. Ἐκπύστου δὲ τούτου γενο-
 575 μένου πρὸς τὸν Μέτελλον, ἤχθητο μὲν ἤδη τὰ ἐπιτή-
 δεια τῶν στρατιωτῶν ὑπαναλωκότων, ἐξέπεμψε δὲ ἐπὶ
 σιτολογίαν Ἀκύνον ἐξακισχιλίων ἡγούμενον. Αἰσθόμε-
 νος δὲ ὁ Σερτώριος καὶ προλοχίσας τὴν ὁδὸν ἐπανερχο-
 μένῳ τῷ Ἀκύνῳ τρισχιλίους ἄνδρας ἐκ τινος συσκίου 10
 χαράδρας ἐπανίστησιν, αὐτὸς δὲ κατὰ στόμα προσβαλὼν
 τρέπεται, καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει
 ξῶντας. Ἀκύνον δὲ μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τὸν ἵππον
 ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος αἰσχρῶς ἀπήει, πολλὰ
 χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων. 15

XIV. Ἐκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπᾶτο παρὰ
 τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος, καὶ ὅτι Ῥωμαίκοις ὀπλι-
 σμοῖς καὶ τάξεσι καὶ συνθήμασιν ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν
 καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς ἀντὶ λησθηρίου μεγάλου
 στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. Ἔτι δ' ἀργύρῳ χρώμε- 20
 νος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κράνη τε κατεκόσμη καὶ θυ-
 ρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλε, καὶ χλαμύσιν ἀνθιναῖς καὶ
 χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων καὶ χορηγῶν εἰς ταῦτα καὶ
 συμφιλοκαλῶν ἐδημαγῶγει. Μάλιστα δὲ εἶλεν αὐτοὺς
 τὰ τῶν παίδων. Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν 25
 ἔθνων συναγαγὼν εἰς Ὀσκαν, πόλιν μεγάλην, διδα-
 σκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθη-
 μάτων ἔργῳ μὲν ἐξωμηρεύσατο, λόγῳ δὲ ἐπαίδευεν, ὡς
 ἀνδράσι γενομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς.
 Οἱ δὲ πατέρες ἤδοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περι- 30
 πορφύροις ὀρῶντες μάλα κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ δι-
 δασκαλεῖα καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τε-

λοῦντα καὶ πολλάκις ἀποδείξεις λαμβάνοντα καὶ γέρα τοῖς ἀξίοις νέμοντα καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωρούμενον, ἃ Ῥωμαῖοι βούλλας καλοῦσιν. Ἔθους δ' ὄντος Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναπο-
5 θνήσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων κατάσπεισιν ὀνομαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἐταίρων, Σερτώριῳ δὲ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεσπεικότων ἑαυτοὺς ἠκολούθουν. Λέγεται δὲ πρὸς τινὶ πόλει τροπῆς γενομέ-
10 νης καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων τοὺς Ἰβηρας ἀμείλιχας αὐτῶν τὸν Σερτώριον σώζειν καὶ τοῖς ἅμοις ἐπαραμένους ἄλλους πρὸ ἄλλων ἀνακουφίσει πρὸς τὰ τεῖχη, γενομένου δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος, οὕτω τρέπεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν.

15 XV. Οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἰβηρσιν ἦν ποθεινός, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατενομένοις. Περπέννα γοῦν Οὐέντωνος ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτώριῳ στάσεως εἰς Ἰβηρίαν παραγενομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγάλης δυνάμεως, ἰδίᾳ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκός πολεμεῖν
20 πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐδυσχέραινον οἱ στρατιῶται, καὶ πολὺς ἦν τοῦ Σερτώριου λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸν Περπένναν ἀνιῶν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ τετυφωμένον. Οὐ μὴν ἄλλ' ἐπεὶ Πομπήιος ἠγγέλλετο τὴν Πυρήνην ὑπερβάλλον, ἀναλαβόντες οἱ στρατιῶται τὰ ὄπλα καὶ
25 τὰ σημεῖα τῶν τάξεων ἀναρπάσαντες κατεβόησαν τοῦ Περπέννα, κελεύοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς· εἰ δὲ μὴ, καταλιπόντες ἐκεῖνον ἠπείλουν αὐτοὶ βαδιεῖσθαι πρὸς ἄνδρα σώζεσθαι καὶ σώζειν δυνάμενον. Συγγωρήσας δὲ ὁ Περπέννας ἤγαγεν αὐτούς, καὶ συνέ-
30 μιξε τῷ Σερτώριῳ πεντήκοντα καὶ τρεῖς ἔχων σπείρας.

XVI. Σερτώριος δὲ, τῶν ἐντὸς Ἰβηρος αὐτῷ ποταμοῦ πάντων ὁμοῦ τι προστιθεμένων, πλήθει μὲν ἦν

μέγας· ἐπέφθον γὰρ αἰεὶ καὶ συνεφέροντο πανταχόθεν πρὸς αὐτόν· ἀταξία δὲ βαρβαρικῇ καὶ θρασυτήτι ταραττόμενος ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις βοῶντων καὶ τὴν τριβὴν δυσανασχετούντων ἐπειράτο παραμυθεῖσθαι διὰ λόγων. Ὡς δὲ ἑώρα χαλεπαίνοντας καὶ βιαζομένους
5 ἀκαίρως, προήκατο καὶ περιεῖθε συμπλεκομένους τοῖς πολεμίοις ἐν οἷς οὐ παντελῶς συντριβέντας, ἀλλὰ πληγὰς λαβόντας ἤλπιξε πρὸς τὰ λοιπὰ κατηκόους μᾶλλον ἔξειν. Ὡν δὲ εἶκαζε γενομένων, ἐπιβοηθήσας ἀνέλαβέ τε φεύγοντας αὐτούς καὶ κατέστησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ
10 στρατόπεδον. Βουλόμενος δὲ καὶ τὴν ἀδυμίαν ἀφελεῖν, μεθ' ἡμέρας ὀλίγας πάνδημον ἐκκλησίαν ἀθροίσας ἵππους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δὲ ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν καὶ ἰσχυρόν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐραν
15 ἔχοντα. Παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ μέγας ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος, τῷ δὲ ἰσχυρῷ μικρὸς ἕτερος καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. Σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου τὴν κέρκον ὡς ἀπορρήξων εἶλκε βίᾳ πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ
20 ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπέπειν, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἀκαρεὶ καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐραν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος „Ὁρᾶτε“ εἶπεν „ἄνδρες
25 σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὐσαν καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν. Ἄμαχον γὰρ τὸ ἐνδελεχές, ᾧ πᾶσαν ἐπιὼν ὁ χρόνος αἰρεῖ καὶ κατεργάζεται δύναμιν, εὐμενὴς ᾧν σύμμαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, τοῖς
30 δὲ ἀκαίρως ἐπειγομένοις πολεμιώτατος.“ Τοιαῦτα μὲν ὁ

Σερτώριος ἐκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις διεπαιδαγώγει τὸν καιρὸν.

XVII. Οὐδενὸς δὲ ἦττον αὐτοῦ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθανμάσθη τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς.
 5 Εἰσὶ δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγώνιον ποταμὸν, οὐκ ἄστει-
 σιν οὐδὲ κώμας ἐνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν εὐμεγέ-
 θης καὶ ὑψηλὸς ἄντρα καὶ κοιλάματα πετρῶν βλέποντα
 πρὸς βορέαν περιέχων. Ἡ δ' ὑποκειμένη πᾶσα χώρα
 10 πηλὸν ἀργιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαννότητος εὐθρυπτον
 ἀναδίδωσιν, οὔτε τοὺς ἐπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτε-
 ράν, καὶ μικρὸν ἀψαμένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν,
 ἐπὶ πολὺ διαχεομένην. Τῶν οὖν βαρβάρων, ὅσάκις
 φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὴν λείαν
 15 εἴσω συναγαγόντες ἀτρεμοῖεν, ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ
 βίας, τὸν δὲ Σερτώριον τότε διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ
 Μετέλλου καὶ καταστρατοπεδεύσαντα παρὰ τὸν λόφον
 ὑπερφρονούντων ὡς κερρατημένον, εἴτε ὑπ' ὄργῆς
 ἐκεῖνος εἴτε μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος ἅμ' ἡμέρα
 20 προσελάσας κατεσκέπτετο τὸν τόπον. Οὐδαμῶθεν δὲ
 προσβολὴν ἔχοντας, ἄλλως ἀλύων καὶ κεναῖς χρώμενος
 ἀπειλαῖς ὄρᾳ τῆς γῆς ἐκείνης κονιορτὸν ἄνω πολὺν ὑπὸ
 πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. Τέτραπται μὲν γάρ,
 ὡς ἔφην, τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν, ὃ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρκτου
 25 ῥέων ἄνεμος, Καικίαν ἐνιοὶ καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα
 καὶ πλείστος ἐστὶ τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων
 καὶ νιφοβόλων συμπνσάμενος ὄρῶν, τότε δὲ καὶ θέ-
 ρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος τῇ τῶν ὑπαρ-
 κτίων ἀνέσει πάγων ἠδιστος ἐπέπνει καὶ κατεῖχεν αὐ-
 30 τοὺς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. Ταῦτα δὲ συλ-
 λογιζόμενος ὁ Σερτώριος καὶ παρὰ τῶν ἐγγχωρίων ἀκούων
 ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀραιᾶς καὶ τεφρώδους
 γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ παραφέροντας καταντικρὺ

τοῦ λόφου θῖνα ποιεῖν, ἣν οἱ βάρβαροι χώματος ἐπ' αὐ-
 τοὺς εἶναι κατασκευὴν ὑπονοοῦντες ἐχλεύαζον. Τότε
 μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς
 ἀπήγαγεν· ἅμα δ' ἡμέρα πρῶτον μὲν αὔρα μαλακὴ
 προαπέπνει διακινούσα τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ
 5 λειότατον ὥσπερ ἄχνην σκιδνάμενον, ἔπειτα σοβαροῦ
 τοῦ Καικίου πρὸς τὸν ἥλιον ἐκχεομένου καὶ τῶν λόφων
 577 κονιωμένων ἐπιστάντες οἱ στρατιῶται τὸν τε χοῦν ἀνέ-
 τρεπον διὰ βάρους καὶ τὸν σπῖλον ἔκοπτον, ἐνιοὶ δὲ καὶ
 τοὺς ἵππους ἄνω καὶ κάτω διεξήλασαν ἀνιστάντες τὸ
 10 χάνωμα καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. Ἡ δ'
 ὑπολαμβάνουσα πᾶν τὸ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον
 ἄνω προσέβαλλε τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων κατὰ θύ-
 ρας δεχομένοις τὸν Καικίαν. Οἱ δὲ, ἅτε δὴ τῶν σπη-
 15 λαίων μίαν ἐκείνην ἀναπνοὴν ἐχόντων, ἢ τὸ πνεῦμα
 προσέπιπτε, ταχὺ μὲν ἀπεσκοτοῦντο τὰς ὄψεις, ταχὺ δ'
 ἀνεπίμπλαντο πνιγῶδους ἄσθματος, τραχὺν αἴρα καὶ
 πολλῇ κόνει συμπεφυρμένον ἔλκοντες. Ὅθεν ἡμέρας
 δύο μόλις ἀνασχόμενοι τῇ τρίτῃ παρέδωκαν ἑαυτοὺς,
 οὐ τοσοῦτον Σερτωρίῳ δυνάμεως, ὅσον δόξης, προσ-
 20 θέντες, ὡς τὰ δι' ὄπλων ἀνάλωτα σοφία κατεργασα-
 μένω.

XVIII. Μέχρι μὲν οὖν τοῖς περὶ Μετέλλον ἐπολέ-
 μει, τὰ πλείστα κατευτυχεῖν ἐδόκει, γῆρα καὶ φυσικῇ
 βραδυτῆτι τοῦ Μετέλλου πρὸς ἄνδρα τολμητὴν καὶ λη-
 25 στρικῆς μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς ἠγούμενον δυνάμεως
 οὐκ ἀναφέροντος· ἐπεὶ δὲ καὶ Πομπηῖον τὴν Πυρήνην
 ὑπερβαλόντι παραστρατοπεδεύσας καὶ πᾶσαν ἅμα μὲν
 30 διδοῦς, ἅμα δὲ λαμβάνων στρατηγικῶν παλαισμάτων
 πείραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος πλείον
 εἶχε, κομιδῇ διεβοήθη μέχρι Ῥώμης ὡς δεινότατος ὢν
 πόλεμον μεταχειρίσασθαι τῶν τότε στρατηγῶν. Οὐ γάρ

τι μικρόν ἦν τὸ Πομπηίου κλέος, ἀλλ' ἦνθει τότε μάλιστα πρὸς δόξαν ἐκ τῶν περὶ Σύλλα ἀνδραγαθημάτων, ἐφ' οἷς καὶ Μάγνος ὑπ' αὐτοῦ, τουτέστι μέγας, ἐπωνομάσθη τιμῶν τε θριαμβικῶν οὕτω γενειῶν ἔτυ-
 5 χεν. Ὄθεν καὶ πολλὰ τῶν ὑπὸ Σερτωρίῳ πόλεων ἀποβλέψασαι πρὸς αὐτὸν ὁρμὴν μεταβολῆς ἔσχον, εἶτα ἐπαύσαντο, τοῦ περὶ Λαύρωνα πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκούντος αὐ-
 10 τοὺς ἦκε Πομπηῖος πανστρατιᾶ βοηθήσων· εἶτα ὁ μὲν λόφον εὖ δοκοῦντα πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προληψόμενος, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσων ἠπειγέτο. Τοῦ δὲ Σερ-
 τωρίου φθάσαντος ἐπιστήσας τὸν στρατὸν ὁ Πομπηῖος ἔχαιρε τῇ συντυχίᾳ, νομίζων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς
 15 αὐτοῦ στρατιᾶς ἀπειληφθαι τὸν Σερτώριον· καὶ πρὸς τοὺς Λαυρωνίτας εἰσέπεμψε θαρρεῖν κελεύων καὶ καθῆσθαι περὶ τὰ τεῖχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερ-
 τώριον. Ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασε, καὶ τὸν Σύλλα μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπηῖον ἐπισκώπτων προση-
 γόρευεν) αὐτὸς ἔφη διδάξειν, ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν κα-
 20 τόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. Ταῦτα δὲ λέγων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἑξακισχι-
 λλους ὀπλίτας ὑπ' αὐτοῦ καταλελειμμένους ἐπὶ τοῦ προτέρου χάρακος, ὅθεν ὁρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λό-
 φον, ὅπως ἐπὶ σφᾶς τρεπομένῳ τῷ Πομπηίῳ κατὰ νό-
 25 του προσπέσοιεν. Ὁ δὲ καὶ Πομπηῖος ὄψε μάλᾳ συμφρονήσας ἐπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάρρει κύκλωσιν δεδοικώς, ἀπολιπεῖν δὲ ἠσχύνετο κινδυνεύοντας ἀνθρώ-
 πους, παρῶν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὄραν ἀπολυμένους· ἀπέγνωσαν γὰρ αὐτοὺς οἱ βάρβαροι καὶ τῷ
 30 Σερτωρίῳ παρέδωκαν. Ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφείσατο καὶ πάντας ἀφῆκε, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησεν, οὐχ ὑπ' ὀργῆς οὐδ' ὀμότητος, ἐλάχιστα γὰρ δοκεῖ θυμῷ

χαρίσασθαι τῶν στρατηγῶν οὗτος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ κατηφείᾳ τῶν τεθναμακότων Πομπηίου, ἵνα ἢ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρῶν ἐγγύς καὶ μονο-
 5 νονοῦ θερμαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμαχῶν οὐ προσ-
 ἤμυνεν.

XIX. Ἦται μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείονες συνέ-
 578 βαινον, αὐτὸν μὲν ἀήττητον αἰεὶ φυλάττοντι καὶ τοὺς καθ' αὐτόν, θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἠγεμόνας· ἐκ δὲ ὧν ἐπηνωρθοῦτο τὰς ἤττας μᾶλλον ἐθανμάζετο
 νικῶντων τῶν ἀντιστρατηγῶν, οἷον ἐν τῇ περὶ Σού- 10
 κρωνι μάχῃ πρὸς Πομπηίου, καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ Του-
 ρίαν πρὸς τε τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. Ἡ μὲν οὖν περὶ Σούκρωνι μάχῃ λέγεται γενέσθαι τοῦ Πομπηίου
 κατεπείξαντος, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Ὁ
 δὲ Σερτώριος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπηίῳ, πρὶν ἐπελθεῖν 15
 τὸν Μέτελλον, διαγωνίσασθαι, παραγαγῶν δὲ ἐσπέρας ἤδη συνέβαλεν, οἴομενος ξένοις οὔσι καὶ ἀπείροις τῶν
 χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσεσθαι καὶ φεύγουσιν ἐμπόδιον καὶ διώκουσι. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χει-
 20 ρσὶν ἔτυχε μὲν οὐ πρὸς Πομπηίου αὐτὸς, ἀλλὰ πρὸς 20
 Ἀφράνιον ἐν ἀρχῇ συνεστηκῶς ἔχοντα τὸ ἀριστερόν, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος. Ἀκούσας δὲ τῷ Πομ-
 πηίῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωρεῖν ἐγκειμένῳ καὶ κρα-
 τεῖσθαι, τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ' ἄλλοις ἐποιήσατο στρατηγός, πρὸς δὲ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοηδρόμει. Καὶ 25
 τοὺς μὲν ἤδη τρεπομένους, τοὺς δὲ ἔτι μένοντας ἐν τάξει συναγαγῶν καὶ ἀναθαρρύννας ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλε
 τῷ Πομπηίῳ διώκοντι, καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλήν, ὅτε καὶ Πομπηῖος ἐγγύς ἐλθὼν ἀποθανεῖν καὶ τραυματι-
 30 σθεὶς παραλόγως διέφυγεν. Οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου 30
 Αἰβυες, ὡς ἔλαβον αὐτοῦ τὸν ἵππον χρυσῷ κεκοσμημέ-
 νον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων πολυτελεῶν, ἐν τῷ διανέμε-

σθαι και διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους προήκοντο τὴν δῖωξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶτας πρὸς αὐτὸν ἅμα τῷ Σερτώριον ἀπελθεῖν ἐπὶ θάτερα βοηθοῦντα τρεψάμενος εἰς τὸ στρατόπεδον κατήραξε· και συνεισπεσῶν 5 ἐπόρθει σκότους ἤδη ὄντος, μήτε τὴν Πομπηίου φυγὴν εἰδὼς μήτε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀρπαγῆς ἐπισχεῖν δυνάμενος. Ἐν τούτῳ δὲ Σερτώριος ἀνέστρεψε τὸ καθ' αὐτὸν νενικηκῶς· και τοῖς Ἀφρανίου δι' ἀταξίαν ταρασσομένοις ἐπιπεσῶν πολλοὺς διέφθειρε. Πρωὶ δὲ αὐ- 10 θις ἐξοπλισθεὶς ἐπὶ μάχην κατέβαινε, εἶτα Μέτελλον αἰσθόμενος ἐγγὺς εἶναι λύσας τὴν τάξιν ἀνέξευξεν, εἰπὼν „Ἄλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ παρῆν ἢ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἂν νουθετήσας εἰς Ῥώμην ἀπεστάλκειν.“

15 XX. Ἡθύμει δὲ δεινῶς διὰ τὸ μηδαμοῦ φανερὰν τὴν ἔλαφον ἐκείνην εἶναι· μηχανῆς γὰρ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐστέρητο θανμαστῆς, τότε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένους. Εἶτα μέντοι νυκτὸς ἄλλως πλανώμενοι τινες ἐπιτυγχάνουσι αὐτῇ, και γνωρίζαντες ἀπὸ τῆς 20 χροῆς λαμβάνουσι. Ἀκούσας δὲ ὁ Σερτώριος ἐκείνοις μὲν ὁμολόγησεν, ἂν μηδενὶ φράσωσι, χρήματα πολλὰ δώσειν, ἀποκρύψας δὲ τὴν ἔλαφον και διαλιπὼν ὀλίγας ἡμέρας προῆει μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ἐπὶ τὸ βῆμα, διηγούμενος τοῖς ἡγεμόσι τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθόν τι 25 μέγα τοῦ θεοῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους· εἶτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐχρημάτιζεν. Ἡ δὲ ἔλαφος ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφεθεῖσα και κατιδοῦσα τὸν Σερτώριον ἐχώρει δρόμῳ περιχαρῆς πρὸς τὸ βῆμα, και παραστᾶσα τὴν κεφαλὴν 30 ἐπέθηκε ταῖς γόνασιν αὐτοῦ και τῷ στόματι τῆς δεξιᾶς ἔψαυεν, εἰθισμένη και πρότερον τοῦτο ποιεῖν. Ἀντιφλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερτωρίου πιθανῶς και τι και

δακρῦσαντος, ἐκπληξίς εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶτον, εἶτα κρότῳ και βοῇ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα και θεοῖς φίλον οἰκᾶδε προπέμψαντες ἐν εὐθυμίαις και χρησταῖς ἐλπῖσιν ἦσαν.

XXI. Ἐν δὲ τοῖς τῶν Σαγουντίνων πεδίοις εἰς τὰς 5 ἐσχάτας ἀπορίας κατακεκλεικῶς τοὺς πολεμίους ἠναγκάσθη 579 σθη συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαίνουσιν ἐφ' ἀρπαγὴν και σιτολογίαν. Ἡγωνίσθη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων. Καὶ Μέμμιος μὲν ὁ τῶν ὑπὸ Πομπηίῳ στρατηγῶν ἡγεμονικώτατος ἐν τῷ καρτερωτάτῳ τῆς μάχης ἐπεσεν, 10 ἐκράτει δὲ Σερτώριος και φόνῳ πολλῶ τῶν ἐτι συνεστῶτων ἐωθεῖτο πρὸς αὐτὸν Μέτελλον. Ὁ δὲ παρ' ἡλικίαν ὑποστὰς και περιφανῶς ἀγωνιζόμενος παίεται δόρατι. Τοῦτο τοὺς μὲν ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ ἀκούσαντας αἰδῶς ἐσχεν ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἡγεμόνα, και 15 θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. Προθέμενοι δὲ τοὺς θυρεοὺς και συνεξενεγκόντες εὐρώστως ἐξωθοῦσι τοὺς Ἴβηρας· και γενομένης οὕτω πάλιντρόπου τῆς νίκης, ὁ Σερτώριος ἐκείνοις τε φυγὰς ἀδεεῖς μηχανώμενος και τεχνάζων ἐτέραν αὐτῷ δύναμιν συνελθεῖν 20 ἐφ' ἡσυχίας, εἰς πόλιν ὄρεινὴν και καρτερὰν ἀναφυγὰν ἐφράγγνυτο τὰ τεῖχη και τὰς πύλας ὠχυροῦτο, πάντα μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπομένειν διανοούμενος, ἀλλ' ἐξηπάτα τοὺς πολεμίους. Ἐκείνῳ γὰρ προσκαθεζόμενοι και τὸ χωρίον οὐ χαλεπῶς λήψεσθαι προσδοκῶντες, τοὺς τε 25 φεύγοντας τῶν βαρβάρων προῖεντο και τῆς ἀθροισμένης αὐθις τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἠμέλησαν. Ἡθροίξετο δὲ πέμψαντος ἡγεμόνας ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ και κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἄγγελον ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἀπέστειλαν, σὺν οὐδενὶ 30 πόνῳ διεκπαισάμενος τοὺς πολεμίους συνέμιξε τοῖς ἑαυτοῦ· και πάλιν ἐπήει πολὺς γεγυνῶς και περιέκοπτεν

αὐτῶν τὴν μὲν ἀπὸ τῆς γῆς εὐπορίαν ἐνέδραιοι καὶ κυ-
κλώσει καὶ τῷ πανταχόσε φοιτᾶν ὄξυς ἐπιών, τὰ δ' ἐκ
θαλάττης ληστρικοῖς σκάφεσι κατέχων τὴν παραλίαν,
ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες ὁ μὲν εἰς
5 Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήιος δὲ περὶ Βακκίους δια-
χειμάσαι μοχθηρῶς ὑπὸ ἀχρηματίας, γράφων πρὸς τὴν
σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατόν, εἰ μὴ πέμποιεν ἀρ-
γύριον αὐτῷ· καταναλωκέναι γὰρ ἤδη τὰ αὐτοῦ προ-
πολεμῶν τῆς Ἰταλίας. Καὶ πολὺς ἦν οὗτος ἐν Ῥώμῃ
10 λόγος, ὡς Πομπηίου πρότερος εἰς Ἰταλίαν ἀφίξειτο
Σερτώριος· εἰς τοσοῦτον τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτά-
τους τῶν τότε στρατηγῶν ἢ Σερτωρίου δεινότης κατέ-
στησεν.

XXII. Ἐδήλωσε δὲ καὶ Μέτελλος ἐκπεπληγμένος
15 τὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἠγούμενος. Ἐπεκλήρουξε γὰρ, εἰ-
τις αὐτὸν ἀνέλοι Ῥωμαῖος, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα
δώσειν καὶ πλέθρα δισμύρια γῆς· εἰ δὲ φυγᾶς, κάθοδον
εἰς Ῥώμην, ὡς ἀπογνώσει φανερᾶς ἀμύνης ὠνούμενος
τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας. Ἔτι δὲ νικήσας ποτὲ μάχῃ
20 τὸν Σερτώριον οὕτως ἐπήρθη καὶ τὴν εὐτυχίαν ἠγάπη-
σεν, ὥστε αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι, θυσίαις δ' αὐ-
τὸν αἱ πόλεις ἐπιφοιτῶντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο. Λέγε-
ται δὲ καὶ στεφάνων ἀναδέσεις προσίεσθαι καὶ δείπνων
σοβαρωτέρων ὑποδοχάς, ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων
25 ἔπινε καὶ Νίκαι πεποιημέναι δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων
χρῦσεια τρόπαια καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο,
καὶ χοροὶ παίδων καὶ γυναικῶν ἐπινικίους ὕμνους ᾄδον
εἰς αὐτόν. Ἐφ' οἷς εἰκότως ἦν καταγέλαστος, εἰ δρα-
πέτην Σύλλα καὶ λείψανον τῆς Κάβωνος φυγῆς ἀπο-
30 καλῶν τὸν Σερτώριον οὕτω κεχαύνωται καὶ περιχαρῆς
γέγονεν, ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ περιγενόμενος. Μεγα-
λοφροσύνης δὲ τοῦ Σερτωρίου πρῶτον μὲν τὸ τοὺς φεύ-

γοντας ἀπὸ Ῥώμης βουλευτὰς καὶ παρ' αὐτῷ διατρι-
βοντας σύγκλητον ἀναγορεῦσαι, ταμίας τε καὶ στρατη-
γοὺς ἐξ ἐκείνων ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις
νόμοις τὰ τοιαῦτα κοσμεῖν· ἔπειτα τὸ χρώμενον ὄπλοις
καὶ χρήμασι καὶ πόλεσι ταῖς Ἰβήρων μὴδ' ἄχρι λόγου 5
580 τῆς ἄκρας ἐξουσίας ὑφίεσθαι πρὸς αὐτούς, Ῥωμαίους
δὲ καθιστάναι στρατηγούς καὶ ἄρχοντας αὐτῶν, ὡς Ῥω-
μαίοις ἀνακτώμενον τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἐκείνους αὐ-
ξοντα κατὰ Ῥωμαίων. Καὶ γὰρ ἦν ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ
πολὺν ἔχων ἕμερον τοῦ κατελθεῖν· ἀλλὰ δυσπραγῶν 10
μὲν ἠνδραγάθει καὶ ταπεινὸν οὐδὲν ἔπραττε πρὸς τοὺς
πολεμίους, ἐν δὲ ταῖς νίκαις διεπέμπετο πρὸς Μέτελλον
καὶ πρὸς Πομπήιον ἔτοιμος ὦν τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ
βιοῦν ἰδιώτης καθόδου τυχῶν· μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν
ἀσημότατος ἐν Ῥώμῃ πολίτης ἢ φεύγων τὴν ἑαυτοῦ 15
πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων αὐτοκράτωρ ἀναγορευέσθαι.
Λέγεται δὲ οὐχ ἥμισυ τῆς πατρίδος ἐπιθυμεῖν διὰ τὴν
μητέρα, τραφεὶς ὀρφανὸς ὑπ' αὐτῆ καὶ τὸ σῦμπαν ἀνα-
κείμενος ἐκείνῃ. Καλοῦντων δὲ τῶν περὶ τὴν Ἰβηρίαν
φίλων αὐτὸν ἐφ' ἠγεμονία, πυθόμενος τὴν τελευταίην τῆς 20
μητρὸς ὀλίγον ἐδέησεν ὑπὸ λύπης προέσθαι τὸν βίον.
Ἐπὶ γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δοὺς οὔτε ὀφθεῖς τι-
τῶν φίλων ἔκειτο, καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμοτι-
μοι τὴν σκηνὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελ-
θόντα τοῖς στρατιώταις ἐντυχεῖν καὶ τῶν πραγμάτων 25
εὖ φερομένων ἀντιλαμβάνεσθαι. Διὸ καὶ πολλοῖς ἔδο-
ξεν ἡμέρος ἀνὴρ φύσει γεγυῶς καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἔχων
ἐπιεικῶς δι' αἰτίας παρὰ γνώμην ταῖς στρατηγικαῖς ἀρ-
χαῖς χρῆσθαι, καὶ μὴ τυγχάνων ἀδείας, ἀλλὰ συνελαι-
νόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὄπλα φρουρὰν ἀναγ- 30
καίαν τοῦ σώματος περιβάλλεσθαι τὸν πόλεμον.

XXIII. Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πο-

λιτεύματα μεγαλοφροσύνης. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδάτης ὥσπερ εἰς πάλαισμα δεύτερον ἀνιστάμενος αὐτὸς ἐπεχείρησε τῇ Ἀσίᾳ, μέγα δὲ ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφόρτα πανταχόσε καὶ τῶν 5 περὶ αὐτοῦ λόγων ὥσπερ φορτίων ξενικῶν οἱ πλείοντες ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἀναπεπλήκυσαν τὸν Πόντον, ὥρμητο διαπρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτόν, ἐπηρμένους μάλιστα ταῖς τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἳ τὸν μὲν Σερτώριον Ἀν- νίβα, τὸν δὲ Μιθριδάτην Πύρρον παρεικάζοντες οὐκ ἂν 10 ἔφασαν Ῥωμαίους πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεις τε καὶ δυνάμεις ἐπιχειρουμένους διχόθεν ἀντισχεῖν, τοῦ δει- νοτάτου στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων προσγε- νομένου. Πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἰβη- ρίαν γράμματα Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι' ὧν 15 αὐτὸς μὲν ἐπηγγέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπ' ἐκείνου δὲ ἡξίου τὴν Ἀσίαν αὐτῷ βε- βαιοῦσθαι πᾶσαν, ἧς ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς πρὸς Σύλλαν γενομένας συνθήκας. Ἀθροίσαντος δὲ Σερτωρίου βουλὴν, ἣν σύγκλητον ἀνόμαζε, καὶ τῶν 20 ἄλλων δέχεσθαι τὰς προκλήσεις καὶ ἀγαπᾶν κελευόντων (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν αἰτουμένους περὶ τῶν οὐκ ὄντων ἐπ' αὐτοῖς ἀντὶ τούτων λαμβάνειν ὧν μάλιστα δεόμενοι τυγχάνουσιν), οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ Βιθυνίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνοντι 25 Μιθριδάτῃ μὴ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν προσήκοντα Ῥωμαίοις, ἣν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥω- μαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν ἀφελόμενος καὶ κατασχῶν πολεμῶν μὲν ἐξέπεσεν ὑπὸ Φιμβρίου, σπενδόμενος δὲ πρὸς Σύλλαν ἀφῆκε, ταύτην οὐκ ἔφη περιόψεσθαι πᾶ- 30 λιν ὑπ' ἐκείνῳ γενομένην· δεῖν γὰρ αὐξέσθαι τὴν πό- λιν ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει τῶν ἐκείνης

κρατεῖν αὐτόν· γευναίῳ γὰρ ἀνδρὶ μετὰ τοῦ καλοῦ νι- κᾶν αἰρετόν, αἰσχρῶς δὲ οὐδὲ σώζεσθαι.

581 XXIV. Ταῦτα ἀπαγγεληθέντα Μιθριδάτης διὰ θάμ- βους ἐποιεῖτο· καὶ λέγεται μὲν εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους· „Τί δῆτα προστάξει Σερτώριος ἐν Παλατίῳ καθεζόμε- 5 νος, εἰ νῦν εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐξεωσμένος θάλασσαν ὄρους ἡμῶν τῇ βασιλείᾳ τίθησι καὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον;“ οὐ μὲν ἀλλὰ γίνονται γε συνθήκαι καὶ ὄρκοι, Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν ἔχειν Μιθριδά- την, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ στρατιώτας πέμ- 10 ποντος, Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου λαβεῖν τρισχί- λια τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. Πέμπεται δὲ καὶ στρατηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ βουλῆς πεφευγόντων πρὸς αὐτόν Μάρκος Μάριος, ᾧ συνεξελῶν τινὰς πόλεις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης εἰσελαύνοντι 15 μετὰ θάβδων καὶ πελέκεων αὐτὸς εἶπετο δευτέραν τάξιν καὶ σχῆμα θεραπεύοντος ἐκουσίας ἀνειληφῶς. Ὁ δὲ τὰς μὲν ἡλευθέρου, ταῖς δὲ ἀτέλειαν γράφων χάριτι Σερ- τωρίου κατήγγελεν, ὥστε τὴν Ἀσίαν αὐτὸς ἐνοχλουμέ- νην μὲν ὑπὸ τῶν τελωνῶν, βαρυνομένην δὲ ταῖς πλεο- 20 νεξίαις καὶ ὑπερηφανίαις τῶν ἐπισκῆνων, ἀναπτοηθῆ- ναι πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ ποθεῖν τὴν προσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας.

XXV. Ἐν δ' Ἰβηρίᾳ τῶν περὶ Σερτώριον συγκλη- τικῶν καὶ ἰσοτίμων, ὡς πρῶτον εἰς ἀντίπαλον ἐλπίδα 25 κατέστησαν, ἐπανέντος τοῦ φόβου, φθόνος ἤπτετο καὶ ζῆλος ἀνόητος τῆς ἐκείνου δυνάμεως. Ἐνήγε δὲ Περ- πέννας δι' εὐγένειαν ἐπαιρόμενος φρονήματι κενῷ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, καὶ λόγους μοχθηροὺς διεδίδου κρύφα τοῖς ἐπιτηδεύουσιν· „Τίς ἄρα πονηρὸς ἡμᾶς ὑπολαβῶν ἐκ 30 κακῶν εἰς χεῖρονα φέρει δαίμων, οἳ Σύλλα μὲν ὁμοῦ τι συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ θαλάττης ποιεῖν τὸ προστατ-

τόμενον οὐκ ἤξειοῦμεν οἴκοι μένοντες, δεῦρο δὲ φθα-
 ρέντες ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι δουλεύομεν ἐκουσίως
 τὴν Σερτωρίου δορυφοροῦντες φυγὴν, ὄνομα χλευαζό-
 μενον ὑπὸ τῶν ἀκούοντων, σύγκλητος, ὄντες, ὕβρεις
 5 δὲ καὶ προστάγματα καὶ πόρους οὐκ ἐλάττονας Ἰβήρων
 καὶ Λυσιτανῶν ὑπομένοντες;“ Τοιούτων ἀναπιμπλά-
 μενοι λόγων οἱ πολλοὶ φανερώς μὲν οὐκ ἀφίσταντο, δε-
 δοικότες αὐτοῦ τὴν δύναμιν, κρύφα δὲ τὰς τε πράξεις
 ἐλυμαίνοντο καὶ τοὺς βαρβάρους ἐκάκουν κολάζοντες
 10 πικρῶς καὶ δασμολογοῦντες, ὡς Σερτωρίου κελεύον-
 τος. Ἐξ ἧν ἀποστάσεις ἐγίνοντο καὶ ταραχαὶ περὶ τὰς
 πόλεις. Οἱ δὲ πεμπόμενοι ταῦτα θεραπεύειν καὶ ἀπο-
 πραῦνειν ἐπανήρχοντο πλείονας ἐξειργασμένοι πολέ-
 μους καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἠὲ ξηρότερες ἀπειθείας, ὥστε
 15 τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς προτέρας ἐπιεικείας καὶ πραότη-
 τος μεταβαλόντα περὶ τοὺς ἐν Ὀσκη τρεφομένους παρα-
 νομῆσαι παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς
 δὲ ἀποδόμενον.

XXVI. Ὁ δ' οὖν Περπέννας πλείονας ἐνωμότους
 20 ἔχων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν προσάγεται καὶ Μάλλιον, ἕνα
 τῶν ἐφ' ἡγεμονίας. Οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ᾧρα μει-
 ρακίου καὶ φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸ φράζει τὴν ἐπι-
 βουλήν, κελεύων ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων ἐραστῶν αὐτῷ
 μόνῳ προσέχειν ὡς ἐντὸς ἡμερῶν ὀλίγων μεγάλῳ γενη-
 25 σομένῳ. Τὸ δὲ μειράκιον ἐτέρῳ τινὶ τῶν ἐραστῶν Ἀν-
 φιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς ἐκφέρει τὸν λόγον. Ἀκού-
 σας δὲ ὁ Ἀνφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτὸς μετεῖχε τῆς
 ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μὲντοι τὸν Μάλλιον ἐγί-
 νωσκε μετέχοντα. Περπένναν δὲ καὶ Γρακίνον καὶ τι-
 30 νας ἄλλους, ἧν αὐτὸς ἦδει συνωμοτῶν, ὀνομάζοντος
 τοῦ μειρακίου, διαταραχθεὶς πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἐξεφλαύ-
 ριξε τὸν λόγον, καὶ παρεκάλει τοῦ Μαλλίου καταφρο-

νεῖν ὡς κενῷ καὶ ἀλαζόνος, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Περ-
 πένναν πορευθεὶς καὶ φράσας τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ
 καὶ τὸν κίνδυνον ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν. Οἱ δὲ ἐπεί-
 θοντο, καὶ παρασκευάσαντες ἄνθρωπον γράμματα κομι-
 582 ζοντα τῷ Σερτώριῳ προσήγαγον. Ἐδήλου δὲ τὰ γράμ- 5
 ματα νίκην τινὸς τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγῶν καὶ φόνον
 πολὺν τῶν πολεμίων. Ἐφ' οἷς τοῦ Σερτωρίου περιχα-
 ροῦς ὄντος καὶ θύοντος εὐαγγέλια, Περπέννας ἐστίασιν
 αὐτῷ καὶ τοῖς παροῦσι φίλοις (οὔτοι δὲ ἦσαν ἐκ τῆς
 συνωμοσίας) ἐπηγγέλλετο, καὶ πολλὰ λιπαρήσας ἐπεισεν 10
 ἔλθεῖν. Ἄει μὲν οὖν τὰ μετὰ Σερτωρίου δεῖπνα πολ-
 λὴν εἶχεν αἰδῶ καὶ κόσμον, οὔτε ὄραν τι τῶν αἰσχυρῶν
 οὔτε ἀκούειν ὑπομένοντος, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας εὐ-
 τάκτοις καὶ ἀνυβρίστοις παιδιαῖς χρῆσθαι καὶ φιλοφρο-
 σύναις ἐθίζοντος· τότε δὲ, τοῦ πότου μεσοῦντος, ἀρχὴν 15
 ἀψιμαχίας ζητοῦντες ἀναφανθὸν ἀκολάστοις ἐχρῶντο
 ῥήμασι, καὶ πολλὰ προσποιούμενοι μεθύειν ἠσέλγαινον
 ὡς παροξυνούντες ἐκεῖνον. Ὁ δὲ εἶτε δυσχεραίνων τὴν
 ἀκοσμίαν, εἶτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ θρασυτητι τῆς
 λαλιᾶς καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὀλιγωρίᾳ συμφρονησας, 20
 μετέβαλε τὸ σχῆμα τῆς κλισίας, ὑπτίον ἀνεῖς ἑαυτόν, ὡς
 οὔτε προσέχων οὔτε κατακούων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Περπέννας
 φιάλην τινὰ λαβὼν ἀκράτου [καὶ] μεταξὺ πίνων ἀφῆ-
 κεν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ ψόφον ἐποίησεν, ὅπερ ἦν αὐτοῖς
 σύμβολον, Ἀντώνιος ὑπερκατακείμενος παῖει τῷ ξίφει 25
 τὸν Σερτώριον. Ἀναστρέψαντος δὲ πρὸς τὴν πληγὴν
 ἐκείνου καὶ συνεξανισταμένου, περιπεσὼν εἰς τὸ στῆ-
 θος κατέλαβε τὰς χεῖρας ἀμφοτέρως, ὥστε μὴδὲ ἀμυνό-
 μενον πολλῶν παιόντων ἀποθανεῖν.

XXVII. Οἱ μὲν οὖν πλείστοι τῶν Ἰβήρων εὐθύς 30
 ᾤχοντο καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἐπιπρεσβευσάμενοι τοῖς
 περὶ Πομπήλου καὶ Μέτελλον· τοὺς δὲ συμμείναντας ὁ
 8*

Περπένας ἀναλαβὼν ἐπεχείρει τι πράττειν. Χρησάμενος δὲ ταῖς Σερτωρίου παρασκευαῖς ὅσον ἐνασχημονῆσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι μήτε ἄρχειν μήτε ἄρχεσθαι πεφυκῶς, Πομπητῶ προσέβαλε· καὶ ταχὺ συντριβείς ὑπ' αὐτοῦ καὶ γενόμενος αἰχμάλωτος οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε συμφορὰν ἡγεμονικῶς, ἀλλὰ τῶν Σερτωρίου γραμμάτων κύριος γεγονὼς ὑπισχνεῖτο Πομπητῶ δεῖξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ δυναμένων αὐτογράφους ἐπιστολάς, καλούντων Σερτώριον εἰς Ἰταλίαν, ὡς πολλῶν ποθοῦντων τὰ παρόντα κινήσαι καὶ μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν. Ἔργον οὖν ὁ Πομπητῶς οὐ νέας φρενός, ἀλλ' εὖ μάλα βεβηκυίας καὶ κατηρτυμένης ἐργασάμενος μεγάλων ἀπήλλαξε τὴν Ῥώμην φόβων καὶ νεωτερισμῶν. Τὰς μὲν γὰρ ἐπιστολάς ἐκείνας καὶ τὰ γράμματα τοῦ Σερτωρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν οὔτε ἀναγνοὺς οὔτε ἐάσας ἕτερον· αὐτὸν δὲ τὸν Περπέναν κατὰ τάχος ἀνείλε, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων πρὸς τινὰς ἀποστάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. Τῶν δὲ τῶ Περπένα συνομοσαμένων οἱ μὲν ἐπὶ Πομπητῶν ἀναχθέντες διεφθάρησαν, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς Διβύην ὑπὸ Μαυρουσίω κατακοντίσθησαν. Διέφυγε δ' οὐδεὶς πλὴν Ἀνφίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστής· οὗτος δὲ ἢ λαθῶν ἢ παραμεληθεὶς ἐν τινὶ βαρβάρῳ κάμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγήρασεν.

25

ΕΤΜΕΝΗΣ.

30

I. Εὐμένη δὲ τὸν Καρδιανὸν ἱστορεῖ Δοῦρις πατρὸς μὲν ἀμαξεύοντος ἐν Χερρονήσῳ διὰ πενίαν γενέ-

σθαι, τραφῆναι δὲ ἐλευθερίως ἐν γράμμασι καὶ περὶ παλαιστραν· ἔτι δὲ παιδὸς ὄντος αὐτοῦ Φίλιππον παρῆμιδοῦντα καὶ σχολὴν ἄγοντα τὰ τῶν Καρδιανῶν θεάσασθαι παγκράτια μειρακίων καὶ παλαίσματα παιδῶν, ἐν οἷς εὐήμερήσαντα τὸν Εὐμένη καὶ φανέντα συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον ἀρεῖσαι τῷ Φιλίππῳ καὶ ἀναληφθῆναι. Δοκοῦσι δὲ εἰκότα λέγειν μᾶλλον οἱ διὰ ξενίαν καὶ φιλίαν πατρῶαν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προαχθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὔτε συνέσει τινὸς οὔτε πίστει λείπεσθαι δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἐκαλεῖτο μὲν ἀρχιγραμματεὺς, τιμῆς δὲ ὡσπερ οἱ μάλιστα φίλοι καὶ συνήθεις ἐτύγχανεν, ὥστε καὶ στρατηγὸς ἀποσταλῆναι κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ἐφ' ἑαυτοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ τὴν Περδίκου παραλαβεῖν ἱππαρχίαν, ὅτε Περδίκας ἀποθανόντος Ἡφαιστίανος εἰς τὴν ἐκείνου προῆλθε τάξιν. Διὸ καὶ Νεοπτολέμου τοῦ ἀρχιυπασιπτοῦ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν λέγοντος, ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐμένης δὲ γραφεῖον ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέλων οἱ Μακεδόνες, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τὸν Εὐμένη καὶ τῆς κατὰ τὸν γάμον οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες ἀξιώθεντα. Βαρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάξου πρώτην ἐν Ἀσίᾳ γνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔσχεν Ἡρακλέα, τῶν ταύτης ἀδελφῶν Πτολεμαίῳ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμένει δὲ Βαρσίνην ἐξέδωκεν, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διέ-
25
ναιμε καὶ συνῴκισε τοῖς ἑταίροις.

II. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλεξάνδρῳ καὶ παρεκινδύνευσεν δι' Ἡφαιστίωνα. Πρωτὸν μὲν γὰρ Εὐτῶ τῷ ἀύλητῇ τοῦ Ἡφαιστίανος οἰκίαν κατανείμαντος, ἣν οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμένει προκατελήφότες, ἐλθὼν ὑπὸ ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐμένης ἐβόα μετὰ Μέντορος, ὡς αὐλεῖν εἶη κράτιστον ἢ

30

τραγωδεῖν τὰ ὄπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν, ὥστε Ἀλέξανδρον αὐτῷ συναγανακτεῖν καὶ λουδορεῖσθαι τῷ Ἡφαιστίῳ. Ταχὺ μὲντοι μεταπεσῶν αὐτῶν εἶχε τὸν Εὐμένη δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ παρησιῶ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. Ἐπειτα Νέαρχον ἐκπέμπων μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν ἕξω θάλασσαν ἤτει χρήματα τοὺς φίλους· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βασιλείῳ. Τοῦ δ' Εὐμένους αἰτηθέντος μὲν τριακόσια τάλαντα, δόντος δὲ ἑκατὸν μόνα, καὶ ταῦτα γλίσχρως καὶ μόλις αὐτῷ συναλλάχθαι διὰ τῶν ἐπιτρόπων φάσκοντος, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ δεξάμενος ἐκέλευσε τοὺς παῖδας κρύφα τῇ σκηνῇ τοῦ Εὐμένους πῦρ ἐνεῖναι, βουλόμενος ἐκκομιζόμενων τῶν χρημάτων λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμενον. Ἐφθῆ δὲ ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα, καὶ μετενόησε τῶν γραμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ δὲ συγχυθὲν χρυσίον καὶ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνευρέθη πλείον ἢ χιλίων τάλαντων. Ἐλαβε δὲ οὐδέν, ἀλλὰ καὶ γράψας τοῖς πανταχοῦ σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἀντίγραφα τῶν διεφθαρένων ἀποστέλλειν πάντα παραλαμβάνειν ἐκέλευσε τὸν Εὐμένη. Πάλιν δὲ περὶ δωρεῆς τινος εἰς διαφορὰν καταστὰς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, καὶ πολλὰ μὲν ἀκούσας κακῶς, πολλὰ δὲ εἰπὼν, τότε μὲν οὐκ ἔλαττον ἔσχε· μετ' ὀλίγον δὲ τελευτήσαντος Ἡφαιστίανος περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσιν, οὓς ἐδόκει ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπιχαίρειν δὲ τεθνηκότι τραχέως ὁμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὢν, μάλιστα τὸν Εὐμένη δι' ὑποψίας εἶχε, καὶ προὔφερε πολλάκις τὰς διαφορὰς καὶ λουδορίας ἐκείνας. Ὁ δὲ πανοῦργος ὢν καὶ πιθανὸς ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλλυτο σῶζειν ἑαυτόν. Κατέφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλεξάνδρου καὶ χάριν, ὑφηγούμενός τε τιμᾶς, αἱ μάλιστα

κοσμεῖν ἔμελλον τὸν τεθνηκότα, καὶ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καὶ προθύμως.

III. Ἀποθανόντος δὲ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς φάλαγγος διεστώσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τοῦτοῖς προσένειμεν ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δὲ λόγῳ κοινός τις ἦν πρὸς ἀμφοτέρους καὶ ἰδιώτης, ὡς οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον ξένῳ ὄντι πολυπραγμονεῖν ταῖς Μακεδόνων διαφοραῖς. Καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐκ Βαβυλῶνος ἀνασκευασαμένων αὐτὸς ὑπολειφθεὶς ἐν τῇ πόλει κατεπράυνε πολλοὺς τῶν πεζῶν καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἠδίους ἐποίησεν. Ἐπεὶ δὲ ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις οἱ στρατηγοὶ καὶ καταστάντες ἐκ τῶν πρώτων ταραχῶν διενέμοντο σατραπείας καὶ στρατηγίας, Εὐμένης λαμβάνει Καππαδοκίαν καὶ Παφλαγονίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ μέχρι Τραπεζοῦντος, οὕτω τότε Μακεδόνων οὔσαν, Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν, ἀλλ' ἔδει Λεοννάτου καὶ Ἀντίγονου χειρὶ μεγάλη τὸν Εὐμένη κατάγοντας ἀποδείξει τῆς χώρας σατράπην. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ προσέσχε τοῖς γραφεῖσιν ὑπὸ Περδίκκου, μετέωρος ὢν ἤδη καὶ περιφροσῶν ἀπάντων, Λεοννάτος δὲ κατέβη μὲν ἄνωθεν εἰς Φρυγίαν ἀναδεξόμενος Εὐμένη τὴν στρατείαν, Ἐκαταίου δὲ τοῦ Καρδιανῶν τυράννου συμμίξαντος αὐτῷ καὶ δεομένου βοηθεῖν μᾶλλον Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόνων τοῖς ἐν Λαμία πολιορκουμένοις, ὥρμητο διαβαίνειν καὶ τὸν Εὐμένη παρεκάλει καὶ διήλαττε πρὸς τὸν Ἐκαταῖον. Ἦν γὰρ αὐτοῖς πατρικὴ τις ἐκ πολιτικῶν διαφορῶν ὑποψία πρὸς ἀλλήλους· καὶ πολλάκις ὁ Εὐμένης ἐγγόνει φανερός κατηγορῶν τοῦ Ἐκαταίου τυραννοῦντος καὶ παρακαλῶν Ἀλέξανδρον ἀποδοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν. Διὸ καὶ τότε τοῦ Εὐμένους παραιτουμένου τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν καὶ δεδιέναι φάσκοντος Ἀν-

τίπατρον, μήπως Ἐκαταίῳ χαρίζομενος καὶ πάλαι μισῶν αὐτὸν ἀνέλη, πιστεύσας ὁ Λεοννάτος οὐδὲν ὦν ἐφρόνει πρὸς αὐτὸν ἀπεκρύφατο. Λόγος μὲν γὰρ ἦν ἡ βοήθεια καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δὲ διαβὰς εὐθὺς ἀντιποιεῖσθαι 5 Μακεδονίας· καὶ τινὰς ἐπιστολάς ἔδειξε Κλεοπάτρας μεταπεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς γαμησομένης. Ὁ δ' Εὐμένης, εἶτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικῶς εἶτε τὸν Λεοννάτου ἐμπληκτον ὄντα καὶ φορᾶς μεστὸν ἀβεβαίου καὶ ὀξείας ἀπογνοῦς, νύκτωρ ἀνέξευξε τὴν ἑαυτοῦ λα- 10 βῶν ἀποσκευὴν. ἔλαχε δὲ τριακοσίους μὲν ἵππεῖς, διακοσίους δὲ τῶν παίδων ὀπλοφόρους, ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς ἀργυρίου λόγον τάλαντα πεντακισχίλια. Φυγῶν δὲ οὕτως πρὸς Περδίκκην καὶ τὰ Λεοννάτου βουλευματα κατειπῶν εὐθὺς μὲν ἴσχυε μέγα παρ' αὐτῷ καὶ τοῦ συνε- 15 δρίου μετεῖχεν, ὀλίγον δὲ ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν κατήχθη μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ 585 στρατηγοῦντος. Ἀριαράθου δὲ ληφθέντος αἰχμαλώτου καὶ τῆς χώρας ὑποχειρίου γενομένης ἀποδείκνυται σατραπῆς. Καὶ τὰς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέ- 20 δωκε καὶ φρουράρχους ἐγκατέστησε καὶ δικαστὰς ἀπέλιπε καὶ διοικητὰς οὓς ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος, αὐτὸς δὲ συνανέξευξεν ἐκεῖνόν τε θεραπεύων καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι μὴ βουλόμενος.

25 IV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἐφ' ἃ μὲν ᾤρητο πιστεύων δι' αὐτοῦ προσάξεσθαι, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα δεῖσθαι δραστηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος, ἀπέπεμψεν ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένην, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ δὲ τὴν ὁμορον Ἀρμενίαν τε- 30 ταραγμένην ὑπὸ Νεοπτόλεμου διὰ χειρὸς ἔχοντα. Τοῦτον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, καίπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι κενῷ διεφθαρμένον, ἐπειρᾶτο ταῖς ὀμιλίαις κατέχειν·

αὐτὸς δὲ τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ θρασεῖαν εὐρῶν, ὥσπερ ἀντίταγμα κατεσκευάζεν αὐτῇ δύναμιν ἱππικὴν, τῶν μὲν ἐγχωρίων τοῖς ἱππεύειν δυναμένοις ἀνεισφορίας διδοῦς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὠνητούς διανέμων ἵππους, 5 φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τὰ φρονήματα παροξύνων καὶ τὰ σώματα κινήσει καὶ μελέταις διαπονῶν, ὥστε τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς δὲ θαρρῆσαι τῶν Μακεδόνων, ὁρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἱπ- 10 πεῖς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων.

V. Ἐπεὶ δὲ Κρατερός καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων περιγενομένοι διεβαινόντες εἰς Ἀσίαν τὴν Περδίκκου καταλύσοντες ἀρχὴν καὶ προσηγέλλοντο μέλλοντες ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδίκκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολεμαῖον στρατεύων ἀπέδειξε τὸν Εὐμένην τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ 15 καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν· καὶ περὶ τούτων ἐπιστολάς ἐπέμψεν, Ἀλκέταν μὲν καὶ Νεοπτόλεμον Εὐμένει προσέχειν κελεύσας, Εὐμένην δὲ χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἐγνώκειν. Ἀλκέτας μὲν οὖν ἀντικρὺς ἀπέιπατο τὴν στρατείαν, ὡς τῶν ὑπ' 20 αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν αἰδουμένων μάχεσθαι, Κρατερόν δὲ καὶ δέχεσθαι δι' εὐνοίαν ἐτοίμων ὄντων· Νεοπτόλεμος δὲ βουλευσὼν μὲν ἐπ' Εὐμένει προδοσίαν οὐκ ἔλαθε, καλούμενος δὲ οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλὰ παρέταττε τὴν δύναμιν. Ἐνθα πρῶτον ὁ Εὐμέ- 25 νης ἀπέλαυσε τῆς ἑαυτοῦ προνοίας καὶ παρασκευῆς· ἠττώμενος γὰρ ἤδη κατὰ τὸ πεζὸν ἐτρέψατο τοῖς ἱππεῦσι τὸν Νεοπτόλεμον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβεν αὐτοῦ, καὶ τῇ φάλαγγι διεσπαρμένην περὶ τὴν δίωξιν ἄθρους ἐπέ- λάσας ἠνάγκασε τὰ ὄπλα θέσθαι καὶ [δόντας καὶ*] λα- 30 βόντας ὄρκους αὐτῷ συστρατεύειν. Ὁ μὲν οὖν Νεοπτόλεμος ὀλίγους τινὰς συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς ἔφυγε

πρὸς Κρατερόν καὶ Ἀντίπατρον, παρ' ἐκείνων δὲ ἀπέσταλτο πρεσβεία πρὸς Εὐμένην παρακαλοῦσα μεταδῆσθαι πρὸς αὐτούς, καρπούμενον μὲν ἅς εἶχε σατραπείας, προσλαβόντα δὲ στρατιάν καὶ χώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν ἀντ' ἐχθροῦ φίλον γενόμενον, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πολέμιον. Ταῦτα ὁ Εὐμένης ἀκούσας Ἀντιπάτρῳ μὲν οὐκ ἂν ἔφη παλαιὸς ὢν ἐχθρὸς νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὄρᾳ τοῖς φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρώμενον, Κρατερόν δὲ Περδίκκα διαλλάττειν ἔτοιμος εἶναι καὶ συνάγειν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις, ἄρχοντας δὲ πλεονεξίας τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρι ἂν ἐμπνέῃ, καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν προήσασθαι.

VI. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον πυθόμενοι ταῦτα κατὰ σχολὴν ἐβουλεύοντο περὶ τῶν ὄλων, ὁ Νεοπτόλεμος δὲ μετὰ τὴν φυγὴν ἀφικόμενος πρὸς αὐτούς 586 τὴν τε μάχην ἀπήγγελλε καὶ παρακάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους, πάντως δὲ Κρατερόν· ποθεῖσθαι γὰρ ὑπερφυῶς ἐκείνου ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κἂν μόνον ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φωνὴν ἀκούσασιν, μετὰ τῶν ὄπλων ἤξειν φερομένους. Καὶ γὰρ ἦν ὄντως ὄνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ μνημονεύοντες, ὅτι καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον ὑπὲρ αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλὰς ἀπεχθείας πολλάς, ὑποφερομένου πρὸς τὸν Περσικὸν ξῆλον ἀντιλαμβανόμενος καὶ τοῖς πατρίοις ἀμύνων διὰ τρυφὴν καὶ ὄγκον ἤδη περιυβριζομένοις. Τότε δ' οὖν ὁ Κρατερὸς τὸν μὲν Ἀντίπατρον εἰς Κιλικίαν ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν πολὺ μέρος ἐπὶ τὸν Εὐμένην μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου προῆγεν, οἴομενος οὐ προσδεχομένῳ καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξία καὶ περὶ πότους ἔχοντι τὴν δύναμιν ἐπιπεσεῖσθαι. Τὸ

μὲν οὖν προαισθῆσθαι τὴν ἐφοδὸν αὐτοῦ τὸν Εὐμένην καὶ προπαρασκευάσασθαι νηφούσης ἂν τις ἡγεμονίας, οὐ μὴν ἄκρας θελήσει δεινότητος· τὸ δὲ μὴ μόνον τοὺς πολέμιους ἀ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθῆσθαι διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους ἀγνοοῦντας ᾧ 5 μαχοῦνται προενσεῖσαι τῷ Κρατερῷ καὶ ἀποκρούσαι τὸν ἀντιστράτηγον, ἰδίον δοκεῖ τούτου τοῦ ἡγεμόνος ἔργον γενέσθαι. Διέδωκε μὲν οὖν λόγον, ὡς Νεοπτόλεμος αὐθις ἐπίοι καὶ Πύργης ἔχοντες ἰππεῖς καὶ Καππαδοκῶν καὶ Παφλαγόνων. Νυκτὸς δὲ ἀναξεῦξαι βουλόμενος, 10 εἶτα καταδαρθῶν ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον. Ἐδόκει γὰρ ὄρᾳ Ἀλεξάνδρους δύο παρασκευαζομένους ἀλλήλοις μάχεσθαι, μιᾶς ἐκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος· εἶτα τῷ μὲν τὴν Ἀθηναῖαν, τῷ δὲ τὴν Δήμητραν βοηθοῦσαν ἐλθεῖν, γενομένου δὲ ἀγῶνος ἰσχυροῦ κρατηθῆναι τὸν 15 μετὰ τῆς Ἀθηναῖας, τῷ δὲ νικῶντι σταχύων δρεπομένην τὴν Δήμητραν συμπλέκειν στέφανον. Αὐτόθεν μὲν οὖν τὴν ὄψιν εἶκαζεν εἶναι πρὸς αὐτοῦ μαχομένου περὶ γῆς ἀρίστης καὶ τότε πολὺν καὶ καλὸν ἐχούσης ἐν κάλυκι στάχυν· ἅπαντα γὰρ κατέσπαρτο καὶ παρείχεν εἰρήνην 20 πρέπουσαν ὄψιν ἀμφιλαφῶς τῶν πεδίων κομάντων· μᾶλλον δὲ ἐπερρώσθη πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολέμοις Ἀθηναῖαν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητραν δὲ καὶ αὐτὸς ἐδίδου σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαι τε πάντας ἐκέλευε καὶ καταστέφειν τὰ ὄπλα τῶν σταχύων 25 λαμβάνοντας. Ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἐξαγορευθεῖσαι καὶ φράσαι τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ στρατηγοῖς πρὸς ὃν ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὐτῷ θέμενος ἀποκρούσαι καὶ κατασχεῖν ἀπόρρητον οὕτως ἀναγκαῖον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς καὶ διεπίστευσε 30 τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον.

VII. Ἀντέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα,

δύο δὲ ἱππαρχίας ξενικᾶς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβά-
 ζου καὶ Φοῖνιξ ὁ Τενέδιος ἠγοῦντο, διακελευσάμενος
 ὀφθέντων τῶν πολεμίων ἐλαύνειν κατὰ τάχος καὶ συμ-
 πλέκεσθαι, μὴ δίδοντας ἀναστροφὴν μηδὲ φωνὴν μηδὲ
 5 κήρυκα πεμπόμενον προσιεμένους. Ἐδεδίει γὰρ ἰσχυ-
 ρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερόν
 οἰχῶνται μεταβαλλόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. Αὐτὸς δὲ τοὺς
 ἐρωμενεστάτους ἱππεῖς τριακοσίους εἰς ἄγλημα συντά-
 ξας καὶ παρελάσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐμελλε τοῖς περὶ Νεο-
 10 πτόλεμον ἐπιχειρεῖν. Ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερ-
 βαλόντες ὤφθησαν ὀξεῖαν καὶ μεθ' ὄρησιν σφοδρότερας
 ποιούμενοι τὴν ἐφοδὸν, ἐκπλαγεῖς ὁ Κρατερός καὶ πολ-
 λά λαιδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον, ὡς ἐξηπατημένος
 ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων μεταβολῆς, ἐγχε- 587
 15 λευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἠγεμόσιν ἀν-
 τεξήλασε. Γενομένης δὲ τῆς πρώτης συρράξεως βαρείας
 καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τοῦ δὲ ἀγῶνος ἐν
 τοῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ κατασχύνας ὁ Κρατερός τὸν
 Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλὼν, πολλάκις
 20 δὲ τρεψάμενος τοὺς ἀντιταταγμένους, τέλος δὲ πληγεῖς
 ὑπὸ Θρακῶς ἐκ πλαγίων προσελάσαντος ἀπερρῆν τοῦ
 ἵππου. Πιθόντα δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνο-
 οῦντες, Γοργίας δὲ τῶν Εὐμήνου στρατηγῶν ἐγνω τε
 καὶ καταβὰς περιέστησε φρουρὰν τῷ σώματι κακῶς ἤδη
 25 διακειμένου καὶ δυσθανατοῦντος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ
 Νεοπτόλεμος Εὐμένει συνήρχετο. Μισοῦντες γὰρ ἀλ-
 λήλους πάλαι καὶ δι' ὄρησιν ἔχοντες ἐν μὲν δυσὶν ἀνα-
 στροφαῖς οὐ κατείδον, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ γνωρίσαντες εὐ-
 θὺς ἤλαννον σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ βοῶντες.
 30 Τῶν δ' ἵππων ἐξ ἐναντίας βία συμπεσόντων ὥσπερ
 τριήρων, τὰς ἠνίας ἀφέντες ἀλλήλων ἐπεδράξαντο ταῖς
 χερσὶ, τὰ τε κράνη περισπῶντες καὶ περιρρηγνύντες ἐκ

τῶν ἐπωμίδων τοὺς θώρακας. Πρὸς δὲ τὸν σπαραγμὸν
 ὑπεκδραμόντων ἅμα τῶν ἵππων, ἀπορρῶντες εἰς γῆν
 καὶ περιπεσόντες ἀλλήλοις ἐν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπά-
 λαιον. Εἶτα ὁ μὲν Εὐμένης τοῦ Νεοπτόλεμου προεξ-
 ανισταμένου τὴν ἰγνύαν ὑπέκοψεν αὐτὸς εἰς ὀρθὸν φθά- 5
 σας καταστήναι, ὁ δὲ Νεοπτόλεμος εἰς θάτερον ἐρεῖσά-
 μενος γόνυ, θάτερον δὲ πεπηρωμένος ἠμύνετο μὲν εὐ-
 ρώστως κάτωθεν, οὐ θανασίμους δὲ πληγὰς ὑποφέρων,
 πληγεῖς δὲ παρὰ τὸν τράχηλον ἐπεσε καὶ παρείδη. Τοῦ
 δὲ Εὐμήνου δι' ὄρησιν καὶ μῖσος παλαιὸν τὰ τε ὄπλα 10
 περισπῶντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἔτι τὸ ξίφος
 ἔχων ἔλαθεν ὑπὸ τὸν θώρακα τρώσας ἢ παρέψαυσε τοῦ
 βουβῶνος ἀποβάς. Ἡ δὲ πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ
 ἐβλάψε τὸν Εὐμένην δι' ἀσθένειαν ἀμυδρὰ γενομένη.
 Σκυλεύσας δὲ τὸν νεκρὸν εἶχε μὲν χαλεπῶς ὑπὸ τραυ- 15
 μάτων μηρῶν καὶ βραχίονας διακεκομμένος, ὅμως δὲ
 ἀναβληθεῖς ἐπὶ τὸν ἵππον ἐδίωκε πρὸς θάτερον κέρας,
 ὡς ἔτι συνεστῶτων τῶν πολεμίων. Πυθόμενος δὲ τὴν
 Κρατεροῦ τελευτὴν καὶ προσελάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέου-
 τα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἀπεδάκρυσε καὶ τὴν δεξιὰν 20
 ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον,
 πολλὰ δὲ ἐκεῖνον μὲν ὤκτισατο τῆς τύχης, αὐτὸν δὲ τῆς
 ἀνάγκης, δι' ἣν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεισό-
 μενος ἢ δράσων συνηνέχθη.

VIII. Ταύτην τὴν μάχην Εὐμένης ἡμέραις δέκα 25
 σχεδὸν τι μετὰ τὴν προτέραν ἐνίκησε· καὶ δόξη μὲν
 ἦρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφία, τὰ δὲ ἀνδρεία
 κατειργασμένος, φθόνου δὲ πολὺν ἔσχε καὶ μῖσος ὁμα-
 λῶς παρὰ τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἐπη-
 λυς ἀνὴρ καὶ ξένος ὄπλοισι καὶ χερσὶ τῶν Μακεδόνων 30
 τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνηρηκῶς. Ἄλλ'
 εἰ μὲν ἐφθη Περδίκκας πυθόμενος τὴν Κρατεροῦ τε-

λευτήν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· νυνὶ δὲ ἀνηρημένου Περδίκκου κατὰ στάσιν ἐν Αἰγύπτῳ δυσὴν ἡμέραις πρότερον ἦκεν οὗτος ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ πρὸς ὄργην εὐθύς οἱ Μακεδόνες θάνατον τοῦ Εὐμένους κατέγνωσαν. Ἀπεδείχθη δὲ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετὰ Ἀντιπάτρου στρατηγός. Ἐπεὶ δὲ Εὐμένης τοῖς βασιλικοῖς ἰπποφορβίοις περὶ τὴν Ἰδην νεμομένοις ἐπιτυχῶν καὶ λαβῶν ἵππους ὅσων ἐχορῆζε τοῖς ἐπιμεληταῖς τὴν γραφὴν 10 ἐπεμψε, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον καὶ εἰπεῖν, ὅτι θαυμάζει τὸν Εὐμένην τῆς προνοίας, ἐλπίζοντα λόγον αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν ἢ λήψεσθαι παρ' αὐτῶν. Περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβούλετο μὲν ἰπποκρατῶν ὁ Εὐμένης τοῖς Λυδοῖς ἐναγωνίσασθαι πεδίους, ἅμα καὶ 588 15 τῇ Κλεοπάτρῃ τὴν δύναμιν ἐπιδείξαι φιλοτιμούμενος· αὐτῆς δὲ ἐκείνης δεηθείσης (ἐφοβεῖτο γὰρ αἰτίαν τινὰ λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν καὶ διεχειμάζεν ἐν Κελαιναῖς· ὅπου τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ 20 ἡγεμονίας διαφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν „Τοῦτο ἦν“ ἔφη „τὸ λεγόμενον, Ὀλέθρου δ' οὐθ' εἰς λόγος“, τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν μισθὸν ἀποδώσειν ἐπίπρασεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν χώραν ἐπαύλεις καὶ τετραπυργίας σωμάτων καὶ βοσκη- 25 μάτων γεμούσας. Ὁ δὲ πριάμενος ἡγεμῶν τάγματος ἢ ξεναγὸς ὄργανα καὶ μηχανὰς τοῦ Εὐμένους παρέχοντος ἐξεπολιόρκει· καὶ πρὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ στρατιῶται διενέμοντο τῶν ἀλισκομένων ἕκαστον. Ἐκ δὲ τούτου πάλιν ὁ Εὐμένης ἠγαπάτο· καὶ ποτε γραμ- 30 μάτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ φανέντων, ἃ διέκριψαν οἱ τῶν πολεμίων ἡγεμόνες, ἕκατὸν τάλαντα καὶ τιμὰς διδόντες τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένην, σφόδρα παρωξύνθησαν οἱ

Μακεδόνες καὶ δόγμα ποιοῦνται χιλίους τῶν ἡγεμονικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφοροῦντας εἶναι καὶ φυλάττειν ἐν περιόδῳ καὶ παρανυκτερεύειν. Οἱ δὲ ἐπελθόντο καὶ τιμὰς ἠγάπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες ἄς οἱ φίλοι παρὰ τῶν βασιλέων. Ἐξῆν γὰρ Εὐμένει καὶ καυσίας 5 ἀλουργεῖς καὶ χλαμύδας διανέμειν, ἥτις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσι.

IX. Τὸ μὲν οὖν εὐτυχεῖν καὶ τοὺς φύσει μικροῦς συνεπικουφίζει τοῖς φρονήμασιν, ὥστε φαίνεσθαι τι μέγεθος περὶ αὐτοὺς καὶ ὄγκον ἐκ πραγμάτων ὑπερε- 10 χόντων ἀποβλεπομένους· ὁ δὲ ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος ἐν τοῖς σφάλμασι μᾶλλον καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται κατάδηλος, ὥσπερ Εὐμένης. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις τῆς Καππαδοκίας ἠττηθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου διὰ προδοσίας καὶ διωκόμενος οὐ παρήκε 15 τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς διαπεσεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ συλλαβῶν ἐκρέμασε. Φεύγων δὲ τὴν ἑναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσι μετέβαλε λαθῶν, καὶ παραλλάξας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὐ τὴν μάχην συνέβη γενέσθαι, κατεστρατοπέδευσε, [καὶ*] συναγαγὼν τοὺς νε- 20 κροῦς καὶ τῶν ἐν κύκλῳ κωμῶν τὰ θυρώματα κατασχίσας ἔκαυσεν ἰδίᾳ μὲν ἡγεμόνας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ πολυάνδρια χάσας ἀπῆλθεν, ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἐπελθόντα θαυμάζειν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐστάθειαν. Ἐπειτα ταῖς ἀποσκευαῖς τοῦ Ἀντιγόνου 25 περιπεσῶν καὶ λαβεῖν ῥαδίως δυνάμενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολλὴν δὲ θεραπείαν καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ λεηλασιῶν ἠθροισμένον, ἔδεισε μὴ καταπλησθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων οἱ σὺν αὐτῷ βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν καὶ μαλακώτεροι τὰς 30 πλάνας ὑπομένειν καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέψων τὸν Ἀντι-

γονον. Ἐπεὶ δὲ ἀντικρὺς χαλεπὸν ἦν ἀποτρέπειν Μακεδόνας χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευσε θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας οὕτω βαδίξειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Αὐτὸς δὲ πέμπει 5 κρύφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδόμενος αὐτοῦ φίλου γεγονότος καὶ συνήθους, φυλάξασθαι παραινῶν καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρόμων καὶ ταπεινῶν πρὸς τὴν ἐγγὺς ὑπώρειαν ἄφιππον οὖσαν καὶ κνικλώσεις οὐκ ἔχουσαν. Τοῦ δὲ Μενάνδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀνασκευασαμένου, κατασκόπους ἔπεμπεν ὁ Εὐμένης φανερωῶς, καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις 589 ὀπλιζέσθαι καὶ τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῦν ὡς προσάξων τοῖς πολεμίοις. Τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων, 15 ὅτι παντάπασιν ὁ Μένανδρος ἄληπτος εἶη καταπεφυγῶς εἰς τόπους χαλεπούς, ἄχθεσθαι προσποιούμενος ὁ Εὐμένης ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Λέγεται δὲ, τοῦ Μενάνδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμένην καὶ φιλανθρω- 20 πότερον διατεθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχῦναι παρὸν ἐφείσατο καὶ παρήκεν „Ἄλλ' ἐκείνός γε“ φάναι τὸν Ἀντίγονον „οὐχ ὑμῶν, ᾧ μακάριοι, κηδόμενος παρήκεν, ἀλλ' αὐτῷ φεύγοντι δεδιῶς περιθεῖναι πέδας τοσαύτας.

25 X. Ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμένης καὶ ὑποφεύγων ἔπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενος αὐτῶν εἴτε ἐφέλκεσθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὲν τοῦ μάχεσθαι, πλείονας δὲ τοῦ λανθάνειν ὄντας. Καταφυγῶν δὲ εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν με- 30 θορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας, μετὰ πεντακοσίων ἰππέων καὶ διακοσίων ὀπλιτῶν, κἀντεῦθεν αὖθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεήθησαν ἀφεθῆναι τοῦ χωρίου τὴν χαλε-

πότητα καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες, πάντας ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. Ὡς δὲ ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλει πρὸς τῆς πολιορκίας, ἀπεκρίνατο πολλοὺς εἶναι τοὺς Ἀντιγόνου φίλους καὶ μετὰ Ἀντίγονον ἡγεμόνας, ᾧν δὲ αὐ- 5 τὸς προπολεμει μὴδὲν λείπεσθαι μετ' αὐτόν· ὁμήρους δὲ πέμπειν ἐκέλευσεν, εἰ χοῖζι διὰ λόγων αὐτῷ γενέσθαι. Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου κελεύοντος ὡς κρείττονι λαλεῖν „Οὐδένα“ εἶπεν „ἐμαντοῦ κρείττονα νομίζω, μέχρι ἂν ᾧ τοῦ ξίφους κύριος.“ Ὅμως δὲ πέμψαντος τοῦ 10 Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν Πτολεμαῖον εἰς τὸ χωρίον, ὥσπερ ἤξιωσεν ὁ Εὐμένης, κατέβη, καὶ περιβαλόντες ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἰκείως, ἅτε δὴ ἀλλήλοις κερημένοι πολλὰ καὶ συνήθεις γεγονότες. Λόγων δὲ γενομένων πολλῶν καὶ τοῦ Εὐμένουσ οὐχ ὑπὲρ ἀσφα- 15 λείας μεμνημένου καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σατραπείας ἀξιοῦντος αὐτῷ βεβαιοῦσθαι καὶ τὰς δωρεὰς ἀποδίδοσθαι, θαῦμα τοὺς παρόντας εἶχε τὸ φρόνημα καὶ τὴν εὐτολμίαν ἀγαμένους. Ἄμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον τῶν Μακεδόνων ἰδεῖν ὅστις ἐστὶ τὸν Εὐμένην ποθοῦν- 20 τες· οὐ γὰρ ἑτέρου λόγος ἦν τοσοῦτος ἐν τῷ στρατῷ μετὰ τὴν τοῦ Κρατεροῦ τελευτήν. Δείσας δὲ ὁ Ἀντίγονος ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ τι πάθῃ βίαιον, πρῶτον μὲν ἀπηγόρευε μὴ προσιέναι βοῶν, καὶ τοῖς λίθοις ἔβαλλε τοὺς ἐπιφερομένους, τέλος δὲ ταῖς χερσὶ τὸν Εὐμένην περιβα- 25 λῶν καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύνων τοῖς δορυφόροις μόλις εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀποκατέστησε.

XI. Τὸν τεῦθεν ὁ μὲν περικτείσας τὰ Νῶρα καὶ φρουρὰν καταλιπὼν ἀνέξεν· Εὐμένης δὲ πολιορκούμενος ἐγκρατῶς, τοῦ χωρίου [γέρονε] σίτον καὶ ὕδωρ 30 ἄφθονον καὶ ἄλας καὶ ἄλλο μὴδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον μὴδὲ ἠδυσμα πρὸς τὸν σίτον, ἐκ τῶν παρόντων ὅμως

κατεσκεύαζε τοῖς συνοῦσιν ἰλαρὰν τὴν διαίταν, ἐν μέρει
 τε παραλαμβάνων πάντα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν, καὶ
 τὸ συσσίτιον ὁμιλίᾳ χάριν ἐχούσῃ καὶ φιλοφροσύνην
 ἐφηδύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδύς, οὐ πολεμικῶ καὶ
 5 τετριμμένῳ δι' ὄπλων εἰκῶς, ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεο-
 πρεπὴς καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος ὡς ὑπὸ τέχνης
 ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θανυμαστὴν συμμετρίαν ἔχουσιν, εἰ-
 πεῖν δὲ οὐ δεινός, αἰμύλος δὲ καὶ πιθανός, ὡς ἐκ τῶν
 ἐπιστολῶν συμβάλλειν ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ
 10 πολιορκουμένους ἢ στενοχωρία μάλιστα πάντων ἔβλα- 590
 πτεν, ἐν οἰκῆμασι μικροῖς καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίοις ἔχουσι
 τὴν περίμετρον ἀναστρεφόμενος, τροφήν δὲ ἀγυμνά-
 στοὺς μὲν αὐτοὺς λαμβάνοντας, ἀργοῖς δὲ τοῖς ἵπποις
 προσφέροντας, οὐ μόνον τὸν ἄλλοι αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπρα-
 15 ξίας μαραινομένων ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς φυγὴν, εἰ παραπέσοι καιρὸς, ἀμῶς γέ πως ἡσκημέ-
 νοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἶκον, ὃς ἦν μέγι-
 στος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μήκος, ἀπέ-
 δεῖξε περίπατον, κατὰ μικρὸν ἐπιτείνειν τὴν κίνησιν κε-
 20 λεύων, τῶν δ' ἵππων ἕκαστον ῥυτῆρσι μεγάλοις εἰς τὴν
 ὄροφὴν ἀναδεδεμένοις ὑποζώσας ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐ-
 χένα μερῶν ἐμετεώριζε καὶ παρήγειρε διὰ τροχίλλιας,
 ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδε-
 σθαι, τοῖς δὲ ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκρωνύχους ἐπιψαύειν.
 25 Οὕτω δ' ἀνηρτημένους οἱ ἵπποκόμοι παρεστῶτες ἅμα
 ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μᾶστιξιν ἐπηρέθιζον· οἱ δὲ
 πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐνήλ-
 λοντο καὶ διεσκίρτων σκέλεσι, τοῖς δὲ μετεώροις ἐφιέ-
 μενοι στηρίσασθαι καὶ κροτοῦντες τὸ ἔδαφος κατετεί-
 30 νοντο πᾶν τὸ σῶμα καὶ πολὺν ἠφίεσαν ἰδρωῖτα καὶ στα-
 λαγμόν, οὔτε πρὸς τάχος οὔτε πρὸς ῥώμην γυμναζόμενοι

κακῶς. Τὰς δὲ κριτὰς ἐνέβαλλον αὐτοῖς ἐπιτιμμένας,
 ἵνα κατεργάζωνται θάττον καὶ πέττωσι βέλτιον.

XII. Ἦδη δὲ τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης
 Ἀντίγονος τεθνηκέναι πυνθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν
 Μακεδονίᾳ καὶ τεταράχθαι τὰ πράγματα Κασάνδρου 5
 καὶ Πολυσπέρχοντος διαφερομένων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν
 ἐλπίζων, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὴν ὅλην περιβαλλόμενος ἡγε-
 μονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμένη φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν
 ἐπὶ τὰς πράξεις. Διὸ πέμψας Ἰερώνυμον ἐσπέυδετο τῷ
 Εὐμένει, προτείνοντας ὄρκον, ὃν ὁ Εὐμένης διορθώσας ἐπέ- 10
 τρεψεν ἐπικρίναι τοῖς πολιορκουμένοις αὐτὸν Μακεδόσι,
 πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν γὰρ ἀφοσιώ-
 σεως ἔνεκεν ἐν ἀρχῆ τῶν βασιλέων ἐπιμνησθεὶς τὸν λοι-
 πὸν ὄρκον εἰς ἑαυτὸν ὄρκιζεν, Εὐμένης δὲ πρώτην μὲν
 ἐνέγραψε τοῖς ὄρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων, 15
 ἔπειτα ὤμνυεν οὐκ Ἀντιγόνα μόνον εὐνοήσειν οὐδ'
 ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔξειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ
 Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ὡν δικαιότερων φα-
 νέντων, οἱ Μακεδόνες ταῦτα ὄρκισάντες τὸν Εὐμένη
 τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέ- 20
 στελλον, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῶ τῷ Εὐμένει τὸν ὄρκον.
 Ἐν τούτῳ δὲ Εὐμένης ὅσους εἶχεν ἐν Νάροις τῶν Καπ-
 παδοκῶν ὁμήρους ἀπεδίδου, λαμβάνων ἵππους καὶ ὑπο-
 ζύγια καὶ σκηνάς παρὰ τῶν κομιζομένων, καὶ συνῆγε
 τῶν στρατιωτῶν ὅσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπλα- 25
 νῶντο κατὰ τὴν χώραν, ὥστε περὶ αὐτὸν ἵππεῖς ὀλίγω
 τῶν χιλίων ἀποδέοντας γενέσθαι, μεθ' ὧν ἐξελάσας
 ἐφυγεν, ὀρθῶς φοβηθεὶς τὸν Ἀντίγονον. Οὐ γὰρ μόνον
 ἐκείνον ἐκέλευσε πολιορκεῖν αὐτίς περιτειχίσαντας,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς Μακεδόσι πικρῶς ἀντέγραψε δεξαμένους 30
 τοῦ ὄρκου τὴν διορθώσιν.

XIII. Φεύγοντι δὲ Εὐμένει γράμματα κομίζεται
 9*

παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν Ἀντιγόνου δεδοικότεν αὐ-
 ξησιν, Ὀλυμπιάδος μὲν παρακαλοῦσης ἐλθόντα τὸ Ἀλε-
 ξάνδρου παιδίον παραλαβεῖν καὶ τρέφειν ὡς ἐπιβου-
 λευόμενον, Πολυσπέρχοντος δὲ καὶ Φιλίππου τοῦ βασι-
 5 λέως κελευόντων Ἀντιγόνῳ πολεμεῖν τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ
 δυναμέως ἄρχοντα, καὶ τῶν ἐν Κουῖνδοις χρημάτων πεν-
 τακόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἐπανόρ-
 θωσιν, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ὅποσους βούλεται χρῆσθαι.
 Περὶ δὲ τούτων καὶ Ἀντιγένη καὶ Τευτάμῳ τοῖς τῶν
 10 ἀργυρασπίδων ἡγουμένοις ἐγεγράφεισαν. Ἐπεὶ δὲ λα- 591
 βόντες ἐκεῖνοι τὰ γράμματα τῷ μὲν λόγῳ φιλανθρωπῶς
 ἐδέξαντο τὸν Εὐμένη, φθόνου δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφαί-
 νοντο μεστοί, δευτερεύειν ἀπαξιούντες ἐκείνῳ, τὸν μὲν
 φθόνον ὁ Εὐμένης ἐθεράπευε τῷ τὰ χρήματα μὴ λαβεῖν
 15 ὡς οὐδὲν δεόμενος, ταῖς δὲ φιλονεικίαις καὶ φιλαρχίαις
 αὐτῶν μῆτε ἡγεῖσθαι δυναμένων μῆτε ἐπεσθαι βουλο-
 μένων ἐπήγε δεισιδαιμονίαν. Ἔφη γὰρ Ἀλέξανδρον
 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανῆναι, καὶ δεῖξαι τινα σκη-
 νὴν κατεσκευασμένην βασιλικῶς καὶ θρόνον ἐν αὐτῇ
 20 κείμενον· εἶτα εἰπεῖν, ὡς ἐνταῦθα συνεδρεύουσιν αὐ-
 τοῖς καὶ χρηματίζουσιν αὐτὸς παρέσται καὶ συνεφέψεται
 βουλῆς τε πάσης καὶ πράξεως ἀρχομένοις ἀπ' αὐτοῦ.
 Ταῦτα ῥαδίως ἔπεισε τὸν Ἀντιγένη καὶ τὸν Τευτάμον,
 οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτόν, οὔτε
 25 αὐτὸς ἀξιῶν ἐπὶ θύραις ἑτέρων ὄρασθαι. Καὶ τιθέντες
 οὕτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον Ἀλέξανδρῳ κατα-
 πεφημισμένον ἐκεῖ συνεπορεύοντο βουλευόμενοι περὶ
 τῶν μεγίστων. Ἐπεὶ δὲ προλοῦσιν αὐτοῖς εἰς τὴν ἄνω
 χώραν ὁ Πευκέστας μετὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἀπὴν-
 30 τησε φίλος ὢν καὶ συνεμίξαντο τὰς δυνάμεις, πλήθει
 μὲν ὄπλων καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς ἐπέρωσαν τοὺς
 Μακεδόνας, αὐτοὶ δὲ ἀνάγωγοι ταῖς ἐξουσίαις καὶ μα-

λακοὶ ταῖς διαταῖς γεγονότες μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τε-
 λευτὴν καὶ φρονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρ-
 βαρικαῖς ἀλαζονείαις ἐπὶ ταῦτόν συνενεγκάμενοι, πρὸς
 μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ
 Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως καὶ καταχορη- 5
 γοῦντες εἰς δεῖπνα καὶ θυσίας ὀλίγου χρόνου τὸ στρα-
 τόπεδον ἀσωτίας πανηγυριζούσης καταγώγιον ἐποίησαν
 καὶ δημαγωγοῦμενον ἐπὶ αἰρέσει στρατηγῶν ὄχλον,
 ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Εὐμέ-
 νης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ 10
 φοβουμένους καὶ παραφυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο
 καιρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι καὶ συνεδανείσατο
 τάλαντα πολλὰ παρὰ τῶν μάλιστα μισούντων αὐτόν, ἵνα
 καὶ πιστεύωσι καὶ ἀπέχωνται περὶ τῶν δανείων ἀγω-
 νισαῖντες· ὥστε συνέβη τὸν ἀλλότριον πλοῦτον αὐτῷ 15
 φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ σωτηρίᾳ
 διδόντων μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφά-
 λειαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἀδείας μὲν οὔσης
 ἐφθείροντο πρὸς τοὺς διδόντας καὶ τὰς ἐκείνων θύρας 20
 ἐθεράπευον δορυφορουμένων καὶ στρατηγιῶντων· ἐπεὶ
 δὲ Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατοπέδευσε μετὰ πολλῆς
 δυνάμεως καὶ τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα τὸν ἀληθι-
 νὸν ἐκάλεε στρατηγόν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ
 Εὐμένει προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τρυφῇ 25
 μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκε καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν
 σιωπῇ τὴν δοθεῖσαν φυλάττοντα τάξιν. Καὶ γὰρ τοι
 περὶ τὸν Πασιτίγγριν ποταμὸν ἐπιχειρήσαντα διαβαίνειν
 τὸν Ἀντίγονον οἱ μὲν ἄλλοι παραφυλάττοντες οὐδὲ
 ἦσθοντο, μόνος δὲ Εὐμένης ὑπέστη, καὶ συνάψας μάχην 30
 πολλοὺς μὲν κατέβαλε καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ρεῖθρον,
 ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. Μάλιστα δὲ οἱ

Μακεδόνες περὶ τὴν συμβᾶσαν ἀρρωστίαν αὐτῷ κατα-
 φανεῖς ἐγένοντο τοὺς μὲν ἄλλους ἐστιᾶν λαμπρῶς καὶ
 πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἠγοῦμε-
 νοὶ μόνον ἐκείνου. Ὁ μὲν γὰρ Πευκέστας ἐν τῇ Περ-
 5 σίδι λαμπρῶς αὐτοὺς ἐστιᾶσας καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς
 λερεῖον εἰς θυσίαν ἤλπιζεν εἶναι μέγιστος· ὀλίγαις δὲ
 ὕστερον ἡμέραις τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους
 βადίζόντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης ἐκ νόσου τινὸς ἐπι-
 σφαλοῦς ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος
 10 ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρυπνίας. Μικρὸν δὲ προελθοῦσιν
 αὐτοῖς ἄφνω λόφους τινὰς ὑπερβάλλοντες ἐξεφάνησαν 592
 οἱ πολέμιοι, καταβαίνοντες εἰς τὸ πεδίου. Ὡς οὖν αἱ τε
 τῶν χρυσῶν ὄπλων αὐγαὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐξέλαμψαν
 ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγῆματος ἐν τάξει πορευομένων καὶ
 15 τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω καὶ τὰς πορφύρας εἶδον,
 ὅσπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις, ἐπιστή-
 σαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν ἐβόων Εὐμένην καλεῖν
 αὐτοῖς, οὐ γὰρ ἂν προελθεῖν ἐκείνου μὴ στρατηγοῦν-
 τος, καὶ τὰ ὄπλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες ἀλλήλοις μέ-
 20 νειν διεκελεύοντο καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν καὶ
 χωρὶς Εὐμένους μὴ μάχεσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς
 τοὺς πολεμίους. Ἀκούσας δὲ ὁ Εὐμένης ἦκε πρὸς αὐ-
 τοὺς δρόμῳ τοὺς κομίζοντας ἐπιταχύνας, καὶ τοῦ φορείου
 τὰς ἐκατέρωθεν αὐλαίας ἀνακαλύψας προὔτεινε τὴν δε-
 25 ξίαν γεγηθῶς. Οἱ δὲ ὡς εἶδον, εὐθύς ἀσπασάμενοι
 Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ τὰς τε ἀσπίδας ἀνείλοντο καὶ ταῖς
 σαρίσαις ἐπιδουπήσαντες ἠλάλαξαν, προκαλούμενοι τοὺς
 πολεμίους ὡς τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῖς παρόντος.

XV. Ἀντίγονος δὲ παρὰ τῶν ἀλισκομένων ἀκούων
 30 τὸν Εὐμένην νοσεῖν καὶ κομίζεσθαι κακῶς διακείμενον,
 οὐ μέγα ἔργον ἠγεῖτο συντριῖψαι τοὺς ἄλλους ἐκείνου
 νοσοῦντος. Διὸ καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν μάχην προσῆγεν.

Ὡς δὲ τῶν πολεμίων εἰς τάξιν καθισταμένων παρελά-
 σας κατεῖδε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, ἐκπλαγεῖς
 ἐπέστη πλείω χρόνον· εἶτα ὤφθη τὸ φορεῖον ἀπὸ θατέ-
 ρου κέρως ἐπὶ θατέρον διαφερόμενον. Γελάσας οὖν ὁ
 Ἀντίγονος, ὥσπερ εἰώθει, μέγα καὶ πρὸς τοὺς φίλους 5
 εἰπὼν „τοῦτο ἦν τὸ φορεῖον, ὡς ἔοικε, τὸ ἀντιπαρατατ-
 τόμενον ἡμῖν“, εὐθύς ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὀπίσω καὶ
 κατεστρατοπέδευσεν. Οἱ δὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντες αὐ-
 θις ἐδημαγωγοῦντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἐντροφῶντες σχε-
 δὸν ὅλην εἰς τὰ χειμάδια κατενείμαντο τὴν Γαβηνῶν, 10
 ὥστε τοὺς ἐσχάτους τῶν πρώτων ἀποσκηνοῦν ὁμοῦ τι
 χιλίους σταδίους. Ταῦτα γνοὺς ὁ Ἀντίγονος ὄρμησεν
 ἐξαίφνης ἐπ' αὐτοὺς ὑποστρέψας χαλεπὴν ὁδὸν καὶ ἄνυ-
 δρον, σύντομον δὲ καὶ βραχεῖαν, ἐλπίζων, εἰ διεσπαρ-
 μένοις ἐπιπέσοι περὶ τὰ χειμάδια, μηδ' ἂν συνελθεῖν 15
 ἔτι τὸ πλῆθος ῥαδίως εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς στρατηγοῖς. Ἐμ-
 βαλόντι δὲ εἰς γῆν ἀόκητον αὐτῷ πνεύματά τε δεινὰ
 καὶ κρῆν μεγάλα διελυμαίνετο τὴν πορείαν ἐνοχλουμέ-
 νου τοῦ στρατεύματος. Ἦν οὖν ἀναγκαῖα βοήθεια πυρᾶ
 πολλὰ καίειν· ὅθεν οὐκ ἔλαθε τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ 20
 τῶν βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀόκητον ὄρη
 νεμόμενοι θαυμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος ἐπεψαν
 ἱππαστρίαις καμήλοις ἀγγέλους πρὸς Πευκέσταν. Ὁ δὲ
 ὡς ἤκουσεν, αὐτὸς τε παντάπασιν ἔκφορον ὑπὸ δέους
 γενόμενος καὶ τοὺς ἄλλους ὄρων ὁμοίως ἔχοντας ὄρητο 25
 φεύγειν, ἀναστήσας τοὺς καθ' ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μά-
 λιστα τῶν στρατιωτῶν· Εὐμένης δὲ τὴν ταραχὴν ἀφή-
 ρει καὶ τὸν φόβον, ὑπισχνόμενος ἐπιστήσειν τῶν πο-
 λεμίων τὸ τάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέραις ἢ προδ-
 δοκῶνται παραγενέσθαι. Πεισθέντων δὲ αὐτῶν ἅμα 30
 μὲν ἀγγέλους περιέπεμπε τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμα-
 δίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων,

ἄμα δὲ αὐτὸς ἐξίππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, καὶ τόπον ἐξ ἀπόπτου καταφανῆ τοῖς ὀδεύουσι τὴν ἐρημον περιβαλλόμενος καὶ διαμετρῆσας, ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ καίειν ἐν διαστήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες.

5 Γενομένου δὲ τούτου καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγονου ἐκ τῆς ὄρεινῆς καταφανέντων, ἄχθος ἔσχε καὶ δυσθυμία τὸν Ἀντίγονον, οἴομενον ἡσθημένους ἐκπαλαίτους πολεμίους ἀπαντᾶν. Ἴν' οὖν μὴ κατάκοπος καὶ τετραυμένος ἐκ πορείας ἀναγκάζεται μάχεσθαι πρὸς ἀνθρώπους ἐτοιμούς καὶ καλῶς κεχειμακότας, προέμενος 593 τὴν σύντομον ἤγε διὰ κωμῶν καὶ πόλεων καθ' ἡσυχίαν ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. Μηδενὸς δὲ ἐμποδῶν οὗτος, ὥσπερ εἰώθειν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ περιχώρων λεγόντων στράτευμα μηδὲν ὄφθαι, πυρῶν 15 δὲ κεκαυμένων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ἥσθητο καταστρατηγημένος ὑπὸ Εὐμένους, καὶ βαρέως φέρων προσῆγεν ὡς φανερᾶ μάχῃ κριθησόμενος.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως περὶ τὸν Εὐμένην τὸ πλεῖστον ἠθροισμένον ἐθαύμαζε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ, 20 καὶ μόνον ἐκέλευεν ἄρχειν· ἐφ' ᾧ λυπούμενοι καὶ φθονοῦντες οἱ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ Τεύταμος, ἐπεβούλευον αὐτῷ, καὶ τοὺς πλείστους τῶν τε σατραπῶν καὶ τῶν στρατηγῶν συναγαγόντες ἐβουλεύοντο, πότε χρῆ καὶ πῶς τὸν Εὐμένην διαφθεῖραι.

25 Συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀποχρησασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ, μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθύς ἀνελεῖν, Εὐδαμος ὁ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος ἐξαγγέλλουσι κρύφα τῷ Εὐμένει τὰ δεδογμένα, δι' εὐνοίαν μὲν οὐδεμίαν ἢ χάριν, εὐλαβούμενοι δέ, μὴ τῶν χρημάτων, ἃ δεδανεί- 30 κεσαν αὐτῷ, στερηθῶσιν. Εὐμένης δὲ τούτους μὲν ἐπήνεσεν, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν ἀπελθὼν καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, ὡς ἐν πανηγύρει θηρίων ἀναστρέφοιτο,

διαθήκας ἔγραψε καὶ τὰ γραμματεῖα κατέσχισε καὶ διέφθειρεν, οὐ βουλόμενος αὐτοῦ τελευτήσαντος ἐκ τῶν ἀπορρήτων αἰτίας καὶ συκοφαντήματα τοῖς γράψασι γενέσθαι. Ταῦτα διοικησάμενος ἐβουλεύετο τὴν νίκην παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις, ἢ φυγῶν διὰ Μηθίας καὶ Ἀρ- 5 μενίας ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. Οὐδὲν δὲ κυρώσας τῶν φίλων παρόντων, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ πολυτρόπῳ παρὰ τὰς τύχας οὐσῆ κινήσας αὐτὸν ἐξέταττε τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορμῶν, ὑπὸ δὲ τῆς φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐ- 10 τὸς παρακαλούμενος θαρρεῖν, ὡς οὐ δεχομένων τῶν πολεμίων. Καὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὥσπερ ἀθληταὶ πολέμων ἀήττητοι καὶ ἀπτῶτες εἰς ἐκεῖνο χρόνου, πολλοὶ μὲν ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότες, νεώτερος δὲ οὐδεὶς ἐξη- 15 κονταετοῦς. Διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον ἐπιόντες ἐβόων· „Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἀμαρτάνετε, ὧ κακαὶ κεφαλαί“· καὶ μετ' ὀργῆς ἐμπεσόντες ὅλην ὁμοῦ τὴν φάλαγγα συνέτριψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτούς, τῶν δὲ πλείστων ἐν χερσὶ διαφθαρέντων. Ταύτῃ μὲν οὖν 20 ὁ Ἀντίγονος ἠττάτο κατὰ κράτος, τοῖς δ' ἰππεῦσιν ἐπεκράτει· τοῦ δὲ Πεννέστου παντάπασιν ἐκλελυμένως καὶ ἀγεννῶς ἀγωνισαμένου καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβε πᾶσαν, αὐτῷ τε νήφοντι χρησάμενος παρὰ τὰ δεινὰ καὶ τοῦ τόπου συνεργοῦντος. Ἀχανὲς γὰρ ἦν τὸ πεδίον, 25 οὔτε βαθυτέρον οὔτε ἀπόκροτον καὶ στερεόν, ἀλλὰ δι- νῶδες καὶ μεστὸν ἀλμυρίδος ἀνχηρᾶς, ἢ τοσοῦτων μὲν ἵππων, τοσοῦτων δὲ ἀνθρώπων ξαινομένη δρόμοις ὑπὸ τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐξήνθει κόνιν ὥσπερ ἄσβεστον, ἀπολευκαίνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαθο- 30 λοῦσαν. Ἢ καὶ θάδιον λαθὼν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων ἐκράτησε.

XVII. Πανσαμένης δὲ τῆς μάχης εὐθύς οἱ περὶ τὸν Τεύταμον ἐπρεσβεύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγό-
 νου δὲ καὶ ταύτην ἀποδώσειν ὑπισχνουμένου τοῖς ἀρ-
 5 γυράσπιδι καὶ τὰλλα χρήσεσθαι φιλανθρωπῶς, εἰ πα-
 ραλάβοι τὸν Εὐμένη, βούλευμα δεινὸν οἱ ἀργυράσπιδες
 ἐβουλεύσαντο, ἐγχειρίσαι ζῶντα τοῖς πολεμίοις τὸν ἄν-
 δρα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀνυπόπτως προσεπέλαζον αὐτῷ
 καὶ παρεφύλαττον, οἱ μὲν ἀποδυσόμενοι περὶ τῆς ἀπο-
 σκευῆς, οἱ δὲ θαρρεῖν ὡς νενικηκότα κελεύοντες, οἱ δὲ
 10 τῶν ἄλλων ἠγεμόνων κατηγοροῦντες. Ἐπειτα προσπε- 594
 σόντες ἐξήρασαν τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ καὶ τῇ ζώνῃ τὰς
 χεῖρας ἀποστρέψαντες ἔδησαν. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Ἀντιγόπου
 Νικάνωρ ἐπέμφθη παραληψόμενος αὐτόν, ἔδειτο λόγου
 τυχεῖν ἀγόμενος διὰ τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δέησιν ἢ
 15 παραίτησιν, ἀλλ' ὡς περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων
 διαλεξόμενος. Γενομένης δὲ σιωπῆς ἐν ὑψηλῷ τι κα-
 ταστὰς καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένας προτείνας, „Ποῦτον“
 εἶπεν, „ὦ κάκιστοι Μακεδόνων, τρόπαιον Ἀντίγονος
 ἐθελήσας ἂν ἔστησε καθ' ὑμῶν, οἶον ὑμεῖς καθ' αὐτῶν
 20 ἀνίστατε τὸν στρατηγὸν αἰχμάλωτον ἐκδιδόντες; Οὐκ
 ἄρα δεινὸν ἦν κρατοῦντας ὑμᾶς ἦτταν ἐξομολογεῖσθαι
 διὰ τὰς ἀποσκευὰς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ ἐν τοῖς
 ὄπλοις τοῦ κρατεῖν ὄντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠγεμόνα πέμ-
 πετε λύτρον τῆς ἀποσκευῆς. Ἐγὼ μὲν οὖν ἀήτητος
 25 ἄγομαι νικῶν τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν συμμάχων
 ἀπολλύμενος· ὑμεῖς δέ, πρὸς Διὸς στρατίου καὶ θεῶν
 ὀρκίων, ἐνταῦθά με δι' αὐτῶν κτείνατε. Πάντως κάκει
 κτεινόμενος ὑμέτερον ἔργον εἰμί. Μέμψεται δὲ οὐδὲν
 Ἀντίγονος· νεκροῦ γὰρ Εὐμένους δεῖται καὶ οὐ ζῶν-
 30 τος. Εἰ δὲ φεῖδεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν ἐμῶν ἢ
 ἑτέρα λυθεῖσα πράξει τὸ ἔργον. Εἰ δὲ οὐ πιστεύετε μοι
 ξίφος, ὑπορρίψατε τοῖς θεοῖσι δεδεμένον. Καὶ ταῦτα

πράξαντας ὑμᾶς ἀφίημι τῆς ἐπ' ἐμοὶ δίκης ὡς ἄνδρας
 ὀσιωτάτους καὶ δικαιοτάτους περὶ τὸν αὐτῶν στρατη-
 γὸν γενομένους.“

XVIII. Ταῦτα τοῦ Εὐμένους λέγοντος τὸ μὲν ἄλλο
 πλήθος ἄχθει κατείχετο καὶ κλαυθμὸς ἦν, οἱ δὲ ἀργυ- 5
 ράσπιδες ἄγειν ἐβόων καὶ μὴ φλυαροῦντι προσέχειν·
 οὐ γὰρ εἶναι δεινόν, εἰ Χερρονησίτης ὄλεθρος οἰμώξε-
 ται μυρίοις γυμνάσας πολέμοις Μακεδόνας, ἀλλ' εἰ τῶν
 Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου στρατιωτῶν οἱ κράτιστοι το-
 σαῦτα καμόντες ἐν γῆρα στέρονται τῶν ἐπάθλων καὶ 10
 τροφῆν παρ' ἑτέρων λαμβάνουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες αὐ-
 τῶν ἤδη τρίτην νύκτα τοῖς πολεμίοις συγκαθεύδουσιν.
 Ἄμα δὲ ἦγον αὐτὸν ἐπιτεχύνοντες. Ἀντίγονος δὲ δει-
 σασ τὸν ὄχλον (ἀπελείφθη γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ) δέκα τοὺς κρατιστεύοντας ἐλέφαντας ἐξέπεμψε 15
 καὶ λογχοφόρους συκνοὺς Μήδους καὶ Παρθυαίους δια-
 κρουσομένους τὸ πλήθος. Εἶτ' αὐτὸς μὲν ἰδεῖν οὐχ
 ὑπέμεινε τὸν Εὐμένη διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν
 καὶ συνήθειαν, πυνθανομένων δὲ τῶν παρεληφόντων
 τὸ σῶμα, πῶς φυλάξουσιν, „Οὕτως“ εἶπεν, „ὡς ἐλέ- 20
 φαντα ἢ ὡς λέοντα.“ Μετὰ μικρὸν δὲ συμπαθῆς γενό-
 μενος τῶν τε δεσμῶν τοὺς βαρεῖς ἐκέλευσεν ἀφελεῖν
 καὶ παῖδα παραδέξασθαι τῶν συνήθων, ὅπως ἀλεί-
 ψαιτο, καὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ βουλομένῳ συνδιημε-
 ρεῖν καὶ κομίζειν τὰ ἐπιτήδεια. Βουλευόμενος δὲ 25
 περὶ αὐτοῦ πλείονας ἡμέρας προσίετο καὶ λόγους καὶ
 ὑποσχέσεις, Νεάρχου τε τοῦ Κρητὸς καὶ Δημητρίου
 τοῦ υἱοῦ φιλοτιμουμένων τὸν Εὐμένη σῶσαι, τῶν δὲ
 ἄλλων ὁμοῦ τι πάντων ἐνισταμένων καὶ κελευόντων
 ἀναιρεῖν. Λέγεται δὲ τὸν Εὐμένη τοῦ φυλάσσοντος αὐ- 30
 τὸν Ὀνομάρχου πυνθέσθαι, τί δήποτε Ἀντίγονος ἐχθρὸν
 ἄνδρα καὶ πολέμιον λαβὼν ὑποχείριον οὔτε ἀποκτίν-

νυσι ταχέως οὔτε εὐγενῶς ἀφίησι· τοῦ δὲ Ὀνομάρχου πρὸς ὕβριν εἰπόντος, ὡς οὐ νῦν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μάχης ἔδει πρὸς θάνατον ἔχειν εὐθαρσῶς, „Ναὶ μὰ τὸν Δία“ φάναι τὸν Εὐμένη, „καὶ τότε εἶχον· ἐροῦ δὲ τοὺς εἰς 5 χεῖρας ἔλθοντας· ἀλλ' οὐδενὶ κρείττονι προστυχῶν οἶδα.“ Καὶ τὸν Ὀνομάρχον „Οὐκοῦν ἐπεὶ νῦν“ φάναι „τὸν κρείττονα εὐρηκας, τί οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐκείνου καιρὸν;“

XIX. Ὡς δ' οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμένην 10 κτείνειν, ἐκέλευσεν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἀφελεῖν. Καὶ δύο 595 μὲν ἡμέρας ἢ τρεῖς ἄσιτος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν. Αἰφνίδιον δὲ ἀναξυγῆς γενομένης εἰσπέμφαντες ἄνθρωπον ἀποσφάττουσιν αὐτόν. Τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδούς ὁ Ἀντίγονος ἐπέτρεψε καῦσαι καὶ τὰ 15 λείψανα συνθέντας εἰς ἀργυρᾶν ὑδρίαν κομίζειν, ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισίν. Οὕτω δὲ ἀποθανόντος Εὐμένουσ οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τὴν τιμωρίαν ἐποιήσατο τῶν προδόντων αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος προβαλλόμενος ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις τοὺς ἀργυράσπιδας 20 παρέδωκε Σιβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν, πάντα τρόπον ἐκτρέφει καὶ καταφθεῖραι κελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπεισι μηδὲ ὄψεται τὴν Ἑλληνικὴν θάλατταν.

25

[ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

30

I. Ταῦτα ἔστιν, ἃ περὶ Εὐμένουσ καὶ Σερτωρίου μνήμης ἄξια παρειλήφμεν. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει κοι-

κὸν μὲν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τὸ ξένους καὶ ἀλλοδαπούσ καὶ φυγάδας ὄντας ἐθνῶν τε παντοδαπῶν καὶ στρατευμάτων μαχίμων τε καὶ μεγάλων δυνάμεων ἡγουμένους διατελεῖν, ἴδιον δὲ Σερτωρίῳ μὲν τὸ παρὰ πάντων τῶν 5 συμμάχων δεδομένην ἔχειν διὰ τὸ ἀξίωμα τὴν ἀρχήν, 5 Εὐμένει δὲ τὸ πολλῶν διαφερομένων περὶ τῆς ἡγεμονίας πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν τὸ πρωτεῖον· καὶ τῷ μὲν ἄρχεσθαι βουλόμενοι δικαίως εἰποντο, τῷ δὲ ἄρχειν μὴ δυνάμενοι πρὸς τὸ συμφέρον ὑπήκουον. Καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν Ῥω- 10 μαῖος, ὁ δὲ Χερρονησίτης Μακεδόνων ἤρχεν, ὧν οἱ μὲν ἐκπαλαί Ῥωμαίοις ἐδούλευον, οἱ δὲ τότε πάντας ἀνθρώπους ἐδουλοῦντο. Καὶ Σερτώριος μὲν ἀπὸ βουλῆς καὶ στρατηγίας θαναμαζόμενος, Εὐμένης δὲ διὰ τὴν γραμματεῖαν καταφρονοῦμενος ἐφ' ἡγεμονίαν προῆλ- 15 θεν. Οὐ μόνον τοίνυν ἐλάττωσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀφορμαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζοσι πρὸς τὴν αὐξήσει, ἐχρήσατο κωλύμασιν Εὐμένης. Καὶ γὰρ ἀντικρυς τοὺς ἐνισταμένους καὶ κρύφα τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἶχε πολλοὺς, οὐχ ὥσπερ τῷ ἐτέρῳ φανερῶς μὲν οὐδεὶς, λάθρα δὲ ὕστερον 20 καὶ ὀλίγοι τῶν συμμάχων ἐπανέστησαν. Διὸ τῷ μὲν ἦν πέρας τοῦ κινδυνεύειν τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τῷ δὲ ἐκ τοῦ νικᾶν ὁ κίνδυνος ὑπὸ τῶν φθονούντων.

II. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν στρατηγίαν ἐφάμιλλα καὶ παράλληλα· τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐ- 25 μένης καὶ φιλόνεικος, ἡσυχίας δὲ καὶ πραότητος οἰκείος ὁ Σερτώριος. Ὁ μὲν γὰρ, ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τιμῆς βιοῦν ἐξὸν ἐκποδῶν γενομένῳ τοῖς πρώτοις, μαχόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλεσε, τῷ δὲ οὐδὲν δεομένῳ πραγμάτων ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας πρὸς 30 οὐκ ἔωντας εἰρήνην ἄγειν ἦν ὁ πόλεμος. Εὐμένει μὲν γὰρ Ἀντίγονος ἐκστάντι τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν ἀγώ-

νων ἡδέως ἂν ἐχοῖτο τὴν μετ' αὐτὸν ἀγαπῶντι τάξιν, Σερτωρίω δὲ οἱ περὶ Πουπήλον οὐδὲ ζῆν ἀπραγμόνως ἐπέτρεπον. Διὸ τῷ μὲν ἐκοντὶ συνέβαινε πολεμεῖν ἐπ' ἀρχῇ, τῷ δὲ ἀκουσίως ἄρχειν διὰ τὸ πολεμεῖσθαι. Φιλοπόλεμος μὲν οὖν ὁ τῆς ἀσφαλείας τὴν πλεονεξίαν προτιμῶν, πολεμικὸς δὲ ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ μὴν θανεῖν γε συνέβη τῷ μὲν οὐ προαισθημένῳ, τῷ δὲ καὶ προσδεχομένῳ τὴν τελευταίην, ὧν τὸ μὲν ἐπιεικείας, φίλοις γὰρ ἐδόκει πιστεύειν, τὸ δὲ ἀσθενείας, βουλόμενος γὰρ φυγεῖν συνελήφθη. Καὶ τοῦ μὲν οὐ κατήσχυνε τὸν βίον ὁ θάνατος πάσχοντος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἢ τῶν πολεμίων αὐτὸν οὐδεὶς ἐποίησεν, ὁ δὲ φεύγειν μὲν πρὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεὶς, 596 ζῆν δὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουληθεὶς, οὔτε ἐφυλάξατο 15 καλῶς τὴν τελευταίην οὔθ' ὑπέμεινε, ἀλλὰ προσλιπαρῶν καὶ δεόμενος τοῦ σώματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.

20

Α Γ Η Σ Ι Α Α Ο Σ.

I. Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς 25 Λακεδαιμονίων κατέλιπεν υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου Λαμπιδοῦς Ἄγιν, καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπωλίας τῆς Μελησιππίδα θυγατρὸς Ἀγησίλαου. Ἐπεὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον ἰδιώτης ἐδόκει βιοτεύσειν ὁ Ἀγησίλαος, ἤχθη τὴν λεγομένην ἀγωγὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὖσαν τῇ διαίτῃ καὶ πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἄρχεσθαι. Διὸ καὶ φασιν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου τὴν Σπάρτην προσηγο-

ρεῦσθαι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθνῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροθήεις ποιῶσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους. Ταύτης ἀφίησιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένους παῖδας. Ἀγησίλαῳ δὲ καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἰδίον, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχειν μὴ ἀπαίδευτον ἄρχεσθαι. Διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστότατον αὐτὸν τοῖς ὑπηκόοις παρέσχε, τῷ φύσει ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ προσκτησάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον. 10

II. Ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφόμενων παίδων Λύσανδρον ἔσχεν ἐραστήν, ἐκπλαγέντα μάλιστα τῷ κοσμίῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Φιλονεικότατος γὰρ ὧν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις καὶ πάντα πρωτεύειν βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ θαυ- 15 δαῖον ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, εὐπειθεῖα πάλιν αὐτὸν καὶ πραότητι τοιοῦτος ἦν, οἷος φόβῳ μηδὲν, αἰσχύνη δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλγύνεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς πόνους βαρύνεσθαι. Τὴν δὲ τοῦ σκέλους πήρωσιν ἢ τε ὄρα τοῦ σώματος ἀνθοῦντος 20 ἐπέκρυπτε, καὶ τὸ θαδίως φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὸ τοιοῦτο, παίζοντα καὶ σκώπτουτα πρῶτον ἑαυτὸν, οὐ μικρὸν ἦν ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκδηλοτέραν ἐποίησε, πρὸς μηδένα πόνον μηδὲ πράξιν ἀπαγορεύοντος αὐτοῦ διὰ τὴν χολότητα. Τῆς δὲ μορφῆς 25 εἰκόνα μὲν οὐκ ἔχομεν (αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων ἀπέειπε μήτε πλαστὰν μήτε μιμητὰν τινα ποιήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα), λέγεται δὲ μικρὸς τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος ἢ δὲ ἱλαρότης καὶ τὸ εὐθυμον ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ παιγνισῶδες, 30 ἀχθεινὸν δὲ καὶ τραχὺ μηδέποτε μήτε φωνῇ μήτε ὄψει, τῶν καλῶν καὶ ὠραίων ἐρασμιώτερον αὐτὸν ἄχρι γή-

πως παρείχεν. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἐξημίωσαν οἱ ἔφοροι γήμαντα γυναῖκα μικρὰν· „Οὐ γὰρ βασιλεῖς“ ἔφασαν „ἄρμιν, ἀλλὰ βασιλείδια 597 γεννάσει.“

5 III. Βασιλεύοντος δὲ Ἀγιδος ἦκεν Ἀλκιβιάδης ἐκ Σικελίας φηγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐν τῇ πόλει διάγων αἰτίαν ἔσχε τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τιμαίᾳ συνεῖναι. Καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς παιδάριον οὐκ ἔφη γινώσκειν ὁ Ἄγεις, ἀλλ' ἐξ Ἀλκιβιάδου 10 γεγενῆσθαι. Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ δυσκόλως τὴν Τιμαίαν ἐνεγκεῖν φησι Δοῦρις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἰλωτίδας Ἀλκιβιάδην τὸ παιδίον, οὐ Λεωτυχίδην, καλεῖν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν τῇ Τιμαίᾳ φάναι πλησιάζειν, ἀλλὰ 15 φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιάτας ὑπὸ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ γεγονότων. Διὰ ταῦτα μὲν τῆς Λακεδαίμονος Ἀλκιβιάδης ὑπεξῆλθε φοβηθεὶς τὸν Ἄγιν· ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ὑποπτος ἦν τῷ Ἀγιδι καὶ γνησίου τιμῆν οὐκ εἶχε παρ' αὐτῷ, νοσοῦντι δὲ προσπεσῶν 20 καὶ δακρύων ἐπεισεν υἱὸν ἀποφῆναι πολλῶν ἐναντίον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τελευτήσαντος τοῦ Ἀγιδος ὁ Λύσανδρος, ἤδη κατανεναυμαχηκῶς Ἀθηναίους καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὴν βασιλείαν προῆγεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τῷ Λεωτυ- 25 χίδῃ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησίλαου καὶ τὸ συντετραφῆσθαι καὶ μετεσχημέναι τῆς ἀγωγῆς ἐφιλοτιμοῦντο καὶ συνέπραττον αὐτῷ προθύμως. Ἦν δὲ Διοπίδης ἀνὴρ χρησμολόγος ἐν Σπάρτῃ μαντείων τε παλαιῶν ὑπόπλευς καὶ δοκῶν περὶ τὰ 30 θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. Οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι τῆς Λακεδαίμονος βασιλέα καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνεγίνωσκε·

Φράξο δὴ, Σπάρτη, καίπερ μέγαν λαὸς εὐῖσα, μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάστη χωλὴ βασιλεία· δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε κατασχέσουσιν ἄελπτοι φθισιβρότου τ' ἐπὶ κῆμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς, εἰ πάνυ φοβοῖντο 5 τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιάται, φυλακτέον αὐτοῖς εἶη τὸν Λεωτυχίδην· οὐ γὰρ, εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βασιλεύοι, τῷ θεῷ διαφέρειν, ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδὲ Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσειδῶ καταμαρτυρεῖν τοῦ 10 Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν ἐκβαλόντα σεισμῷ τοῦ θαλάμου τὸν Ἄγιν· ἀπ' ἐκείνου δὲ πλεον ἢ δέκα μηνῶν διελθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδην.

IV. Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εὐθύς εἶχε καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἀγιδος, ὡς 15 νόθον ἀπελάσας τὸν Λεωτυχίδην. Ὅρων δὲ τοὺς ἀπὸ μητρὸς οἰκείους ἐπιεικῆς μὲν ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ πενομένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεα τῶν χρημάτων, εὐνοίαν ἑαυτῷ καὶ δόξαν ἀντὶ φθόνου καὶ δυσμενείας ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ κατασκευαζόμενος. Ὁ δὲ φησὶν ὁ Ξενο- 20 φῶν, ὅτι πάντα τῇ πατρίδι κεινόμενος ἴσχυε πλεῖστον, ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοιο, τοιοῦτόν ἐστι. Τῶν ἐφόρων ἦν τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον ἐν τῇ πολιτείᾳ κράτος, ὧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἄρχουσι μόνου, οἱ δὲ γέροντες 25 διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμὴν, ἐπὶ τῷ μὴ πάντα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξεῖναι συνταχθέντες, ὡς ἐν τοῖς περὶ Ἀνκούργου γέγραπται. Διὸ καὶ πατρικὴν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν εὐθύς οἱ βασιλεῖς φιλονεικίαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε, καὶ τὸ πολεμεῖν 30 καὶ τὸ προσκρούειν αὐτοῖς ἔασας ἐθεράπευε, πάσης μὲν ἀπ' ἐκείνων πράξεως ἀρχόμενος, εἰ δὲ κληθείη, θάπτον

ἢ βάδην ἐπειγόμενος, ὅσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θώκῳ καὶ χρηματίζων, ἐπιούσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο, τῶν δ' εἰς τὴν γερούσιαν αἰὲ καταταττο- 598 μένων ἐκάστῳ χλαῖναν ἐπεμπε καὶ βοῦν ἀριστεῖον. Ἐκ δὲ τούτων τιμῶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς ἐλάττανεν αὐξῶν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ τῇ βασιλείᾳ προστιθέμενος μέγεθος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον.

V. Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμιλίαις 10 ἐχθρὸς ἦν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. Τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε. Καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἠσχύνετο μὴ τιμῶν κατορθοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἐδύνατο ψέγειν ἀμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθῶν ἠγάλλετο καὶ συνεξα- 15 μαρτάνων αὐτοῖς· οὐδὲν γὰρ ᾤετο τῶν φιλικῶν ὑποურγημάτων αἰσχρὸν εἶναι. Τοῖς δ' αὖ διαφόροις παιίσασι πρῶτος συναχθόμενος καὶ δεηθεῖσι συμπράττων προθύμως ἐδημαγῶγει καὶ προσήγετο πάντας. Ὀρῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν ἐξη- 20 μίωσαν αὐτὸν, αἰτίαν ὑπειπόντες, ὅτι τοὺς κοινοὺς πολίτας ἰδίους κτάται. Καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸ νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ἔριν, εἰ τῶν ὄλων ἔξαιρεθείη, στήναι μὲν ἂν τὰ οὐράνια, παύσασθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντα πάντων ἁρμονίας, οὐ- 25 τως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλότιμον καὶ φιλόνοιον, αἰεὶ τινα τοῖς ἀγαθοῖς διαφορὰν καὶ ἀμιλλαν εἶναι πρὸς ἀλλήλους βουλούμενος, τὴν δὲ ἀνθυπεΐκουσαν τῷ ἀνελέγκτῳ χάριν ἀργὴν καὶ ἀναγώνιστον οὔσαν 30 οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. Τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονται τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τοῦ

Ἀχιλλέως εἰς λοιδορίαν προαχθέντων ἐκ πάλαι εἰπέ- 5 σσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ξῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων. Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἀπλῶς συγχωρήσειεν· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τῶν φιλονεικιῶν χαλεπαὶ ταῖς πόλεσι 5 καὶ μεγάλους κινδύνους ἔχουσι.

VI. Τοῦ δὲ Ἀγησίλαου τὴν βασιλείαν νεωστὶ πα- 5 ραιληφότος ἀπήγγελλον τινες ἐξ Ἀσίας ἦκοντες, ὡς ὁ Περσῶν βασιλεὺς παρασκευάζοιτο μεγάλῳ στόλῳ Λακε- 10 δαιμονίους ἐμβαλεῖν τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ Λύσανδρος ἐπιθυμῶν αὐτῶν εἰς Ἀσίαν ἀποσταλῆναι καὶ βοηθῆσαι τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἄρχοντας καὶ κυρίους τῶν πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρώμενοι καὶ βιαίως τοῖς πράγμασιν ἐξέπιπτον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον, 15 ἀπέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ καὶ προ- 15 πολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος, ἀπωτάτω διαβάντα καὶ φθάσαντα τὴν τοῦ βαρβάρου παρασκευήν. Ἀμα δὲ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ φίλοις ἐπέστειλε πέμπειν εἰς Λακεδαίμονα καὶ στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. Παρελθὼν οὖν εἰς τὸ 20 πλῆθος Ἀγησίλαος ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοῖεν αὐ- 20 τῷ τριάκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιά- 25 τας, νεοδαμῶδεις δὲ λογάδας δισχιλίους, τὴν δὲ συμμαχίην εἰς ἑξακισχιλίους δύναμιν. Συμπράττοντος δὲ τοῦ Λυσάνδρου πάντα προθύμως ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγη- 30 σίλαον ἐξέπεμπον ἔχοντα τοὺς τριάκοντα Σπαρτιάτας, 25 ἂν ὁ Λύσανδρος ἦν εὐθύς πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησίλαου φιλίαν, ᾧ μείζον ἐδόκει τῆς βασιλείας ἀγαθὸν διαπε- 30 ρᾶσθαι τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. Ἀθροισμένης δὲ τῆς ἀνάμεως εἰς Γεραιστὸν, αὐτὸς εἰς Ἀυλίδαν κατελθὼν 30 κατὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους πείν τινα πρὸς αὐτὸν, Ὡ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι 10*

μὲν οὐδείς τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείχθη στρα-
τηγὸς ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκείνου,
ἐννοεῖς δὴ πουθεν· ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν αὐτῶν ἄρχεις ἐκεί-
νω, τοῖς δὲ αὐτοῖς πολεμεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν αὐτῶν τόπων
5 ὁρμᾶς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκὸς ἐστὶ καὶ θύσαι σε τῇ θεῷ
θύσιαν ἢν ἐκεῖνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν.“ Ἀμα
δέ πως ὑπῆλθε τὸν Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφραγισμὸς,
ἢν ὁ πατὴρ ἔσφαξε πεισθεὶς τοῖς μάντεσιν. Οὐ μὴν διε-
τάραξεν αὐτόν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φί-
10 λοις τὰ φανέντα τῆν μὲν θεὸν ἔφη τιμῆσειν οἷς εἰκὸς
ἐστὶ χαίρειν θεὸν οὐσαν, οὐ μιμήσεσθαι δὲ τὴν ἀμαθίαν
τοῦ τότε στρατηγοῦ. Καὶ καταστέψας ἔλαφον ἐκέλευσεν
ἀπάρξασθαι τὸν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὥσπερ εἰώθει τοῦτο
ποιεῖν ὁ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεταγμένος. Ἀκούσαντες οὖν
15 οἱ βοιωτάρχαι πρὸς ὀργὴν κινηθέντες ἐπεμψαν ὑπηρέ-
τας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησίλαῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς
νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. Οἱ δὲ καὶ ταῦτα ἀπήγ-
γειλαν καὶ τὰ μηρία διέρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Χαλε-
πῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος ἀπέπλει, τοῖς τε Θηβαίοις
20 διωρισμένος καὶ γεγονὼς δύσελπις διὰ τὸν οἰωνόν, ὡς
ἀτελῶν αὐτῷ τῶν πράξεων γενησομένων καὶ τῆς στρα-
τείας ἐπὶ τὸ προσῆμον οὐκ ἀφιζομένης.

VII. Ἐπεὶ δὲ ἦκεν εἰς Ἐφεσον, εὐθύς ἀξίωμα μέγα
καὶ δύναμις ἦν ἐπαχθῆς καὶ βαρεῖα περὶ τὸν Λύσανδρον,
25 ὄχλου φοιτῶντος ἐπὶ τὰς θύρας ἐκάστοτε καὶ πάντων
παρακολουθούτων καὶ θεραπευόντων ἐκείνου, ὡς ὄνο-
μα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα
διὰ τὸν νόμον, ἔργῳ δὲ κύριον ἀπάντων καὶ δυνάμενον
καὶ πράττοντα πάντα τὸν Λύσανδρον. Οὐδείς γὰρ δει-
30 νότερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκείνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν
ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μείζονα τοὺς
φίλους ἀνὴρ ἄλλος εὐεργέτησεν οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα

τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησεν. Ὡς ἔτι προσφάτων ὄντων οἱ
ἄνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως δὲ τὸν μὲν Ἀγησίλαον
ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ δημοτικὸν ὀρῶντες,
ἐκείνω δὲ τὴν αὐτὴν ὁμοίως σφοδρότητα καὶ τραχύτητα
καὶ βραχυλογίαν παροῦσαν, ὑπέπιπτον αὐτῷ παντάπασι 5
καὶ μόνῳ προσεῖχον. Ἐκ δὲ τούτου πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ
Σπαρτιᾶται χαλεπῶς ἔφερον ὑπηρέται Λυσάνδρου μάλ-
λον ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ
Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερός ἦν μηδὲ ἤχθετο τοῖς τι-
μωμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὢν σφόδρα καὶ φιλόνεικος 10
ἐφοβείτο, μὴ, κἂν ἐνέγκωσί τι λαμπρὸν αἰ πράξεις,
τοῦτο Λυσάνδρου γένηται διὰ τὴν δόξαν. Οὕτως οὖν
ἰποῖει· πρῶτον ἀντέκρουε ταῖς συμβουλίαις αὐτοῦ, καὶ
πρὸς ἃς ἐκεῖνος ἔσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἔων χαίρειν
καὶ παραμελῶν ἕτερα πρὸ ἐκείνων ἐπραττεν· ἔπειτα τῶν 15
ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἰσθοῖτο Λυσάνδρῳ
μάλιστα πεποιθότας ἀπράκτους ἀπέπεμπε· καὶ περὶ τὰς
κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκεῖνος ἐπηρεάζοι, τούτους ἔδει πλέον
ἔχοντας ἀπελθεῖν, καὶ τὸναντίον οὓς φανερός γένοιτο
προθυμούμενος ἀφελεῖν χαλεπὸν ἢν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. 20
Γινομένων δὲ τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ πα-
ρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσαν-
δρος οὐκ ἀπεκρύπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν,
ὡς δι' αὐτὸν ἀτιμάζοιτο, καὶ παρεκάλει θεραπεύειν ἰόν-
τας τὸν βασιλέα καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους. 25

VIII. Ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει
φθόνον ἐκείνω μηχανώμενος, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ καθά-
φασθαι βουλόμενος Ἀγησίλαος ἀπέδειξε κρεοδαίτην καὶ
προσεῖπεν, ὡς λέγεται, πολλῶν ἀκούοντων· „Νῦν οὖν
θεραπευέτωσαν οὗτοι ἀπιόντες τὸν ἐμὸν κρεοδαίτην.“ 30
Ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἥιδεις
ἴσα σαφῶς, Ἀγησίλαε, φίλους ἐλαττοῦν.“ „Ἥιδειν“ ἔφη

„τὸς ἐμοῦ μείζον δύνασθαι βουλομένους.“ Καὶ ὁ Ἀύσανδρος „Ἄλλ' ἴσως“ ἔφη „ταῦτα σοὶ λέλεκται βέλτιον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. Δὸς δέ μοι τινὰ τάξιν καὶ χώραν, ἕνθα μὴ λυπῶν ἔσομαι σοὶ χρήσιμος.“ Ἐκ τούτου πέμ-
 5 πεται μὲν ἐφ' Ἑλλήσποντον, καὶ Σπιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσῃν, ἀπὸ τῆς Φαρναβάξου χώρας μετὰ χρημάτων συχῶν καὶ διακοσίων ἵππέων ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησί-
 λαον, οὐκ ἔληγε δὲ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ βαρέως φέρων ἦδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἐβούλευεν, ὅπως τῶν δυεῖν οἴκων
 10 τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος εἰς μέσον ἅπασιν ἀποδοίη Σπαρτιάταις. Καὶ ἐδόκει μεγάλην ἂν ἀπεργάσασθαι κίνησιν ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύ-
 τησεν εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. Οὕτως αἱ φιλότιμοι φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλαξάμεναι τοῦ
 15 ἀγαθοῦ μείζον τὸ κακὸν ἔχουσι. Καὶ γὰρ εἰ Ἀύσανδρος ἦν φορτικός, ὥσπερ ἦν, ὑπερβάλλων τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρὸν, οὐκ ἠγνόει δήπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμεμ-
 πτοτέραν ἐπανόρθωσιν οὔσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλο-
 20 τίμου πλημμελοῦντος. Ἄλλ' εἶοικε ταύτῳ πάθει μήτε ἐνεργεῖν ἀρχοντος ἐξουσίαν γυνῶναι μήτε οὗτος ἄγνοιαν ἐνεργεῖν συνήθους.

IX. Ἐπεὶ δὲ Τισαφέρνης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον ἐποίησατο σπονδὰς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνίδας ἀφήσοντος αὐτονόμους βασιλέως, ὕστερον δὲ
 25 πεισθεὶς ἔχειν δύναμιν ἱκανὴν ἐξήνεγκε τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. Προσδοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἠγείτο τοὺς μὲν σὺν Ξενοφῶντι μυρίους ἦκειν ἐπὶ θάλατταν, ὅσάκις ἐβου-
 λήθησαν αὐτοὶ τοσαυτάκις βασιλέα νενικηκότας, αὐτοῦ
 30 δὲ Λακεδαιμονίων ἀρχοντος ἠγουμενῶν γῆς καὶ θαλάσσης μηδὲν ἔργον ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Εὐθύς οὖν ἀμυνόμενος ἀπάτην δικαίαν τὴν Τι-

σαφέρονος ἐπιτοκίαν ἐπέδειξεν ὡς ἐπὶ Καρίαν προάξων. Ἐκεῖ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου συναθροίσαντος ἄρας εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. Καὶ πόλεις μὲν εἰς συχρὰς καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν, ἐπιδεικνύμενος τοῖς φίλοις, ὅτι τὸ μὲν σπείσάμενον ἀδικεῖν τῶν θεῶν ἔστι 5 καταφρονεῖν, ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολεμίους οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἐνεστι. Τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐλαττωθεὶς καὶ τῶν ἰσθῶν ἀλόβων φανέντων ἀναχωρήσας εἰς Ἐφε-
 10 σου ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προειπῶν, εἰ μὴ βού-
 λονται στρατεύεσθαι, παρασχεῖν ἕκαστον ἵππον ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα. Πολλοὶ δ' ἦσαν οὗτοι, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησίλῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ δειλῶν ὀπιτῶν. [Ἐμισθοῦντο γὰρ οἱ μὴ βουλό-
 15 μνοι στρατεύεσθαι τοὺς βουλομένους στρατεύεσθαι, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἱππεύειν τοὺς βουλομένους ἱππεύειν.] Καὶ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι καλῶς, ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλ-
 20 λαξε τῆς στρατείας. Ἐπεὶ δὲ κελεύσαντος αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδύοντες ἐπίπρασκον οἱ λαφυροπῶλαι,
 καὶ τῆς μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ὠνηταὶ πολλοί, τῶν δὲ σωμά-
 25 των λευκῶν καὶ ἀπαλῶν παντάπασι διὰ τὰς σκιατραφίας γυμνουμένων κατεγέλων ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἐπιστὰς ὁ Ἀγησίλαος „Οὗτοι μὲν“ εἶπεν „οἷς μά-
 χεσθε, ταῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν μάχεσθε.“

X. Καιροῦ δὲ οὗτος αὐθις ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολε-
 30 μίαν προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκέτι ψευδόμενος ἐνταῦθα τὸν Τισαφέρνην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἐμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀγησίλῳ
 301 καὶ νῦν γοῦν αὐτὸν ἄψεσθαι τῆς Καρίας νομίζων οὔσης
 δυσίππου πολὺ τῷ ἱππικῷ λειπόμενον. Ἐπεὶ δέ, ὡς προεῖπεν, ὁ Ἀγησίλαος ἦκεν εἰς τὸ περὶ Σάρδεις πεδίου,

ἠναγκάζετο κατὰ σπουδὴν ἐκείθεν αὐτὸ βοηθεῖν ὁ Τισαφέρνης· καὶ τῇ ἵππῳ διεξελάντων διεφθειρε πολλοὺς τῶν ἀτάκτως τὸ πεδίου πορθούντων. Ἐννοήσας οὖν ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι τοῖς πολεμίοις οὐπὼ πάρεστι τὸ πεζόν, 5 αὐτῷ δὲ τῆς δυνάμεως οὐδὲν ἄπεστιν, ἔσπευσε διαγωνίσασθαι. Καὶ τοῖς μὲν ἵππευσιν ἀναμίξας τὸ πελταστικὸν ἐλάυνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις, αὐτὸς δὲ εὐθύς τοὺς ὀπλίτας ἐπῆγε. Γενομένης δὲ τροπῆς τῶν βαρβάρων ἐπακολουθήσαντες οἱ 10 Ἕλληνες ἔλαβον τὸ στρατόπεδον καὶ πολλοὺς ἀνείλον. Ἐκ ταύτης τῆς μάχης οὐ μόνον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἄρειν καὶ φέρειν ἀδεῶς τὴν βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην ἐπιδεῖν Τισαφέρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων ἀπεχθέστατον. Ἐπεμψε γὰρ εὐθέως 15 ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην ἐπ' αὐτόν, ὃς ἐκείνου μὲν τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἡξίου διαλυσάμενον ἀποπλεῖν οἰκαδὲ καὶ χρήματα διδοὺς αὐτῷ προσέπεμψε. Ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν, αὐτὸς δὲ πλουτίζων τοὺς στρατιώτας ἠδεσθαι μᾶλλον ἢ πλου- 20 τῶν αὐτός· καὶ ἄλλως γε μέντοι νομίζειν Ἕλληνας κἀλὸν οὐ δῶρα λαμβάνειν, ἀλλὰ λάφυρα παρὰ τῶν πολεμίων. Ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστη χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὅτι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐτετιμώρητο Τισαφέρνην, ἀπήγαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στρατεύμα, λαβὼν ἐφό- 25 διον παρ' αὐτοῦ τριάκοντα τάλαντα. Καὶ καθ' ὁδὸν ὦν σκυτάλην δέχεται παρὰ τῶν οἰκοὶ τελῶν κελεύουσιν αὐτὸν ἄρχειν ἅμα καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Τοῦτο μόνῳ πάντων ὑπῆρξεν Ἀγησίλαῳ. Καὶ μέριστος μὲν ἦν ὁμολογουμένως καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἰ- 30 ρηκέ που καὶ Θεόπομπος, ἑαυτῷ γε μὴν ἐδίδου δι' ἀρετὴν φρονεῖν μείζον ἢ διὰ τὴν ἡγεμονίαν. Τότε δὲ τοῦ ναυτικοῦ καταστήσας ἄρχοντα Πείσανδρον ἀμαρτεῖν

ἔδοξεν, ὅτι πρεσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν καὶ τῇ γυναικὶ χαριζόμενος, ἥς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πείσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν ναυαρχίαν.

XI. Αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ 5 Φαρναβάξῳ τεταγμένην χώραν οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις διῆγε πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ προελθὼν ἄχρι Παφλαγονίας προσηγάγετο τὸν βασιλέα τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιθυμήσαντα τῆς φιλίας αὐτοῦ δι' ἀρετὴν καὶ πίστιν. Ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀπο- 10 στάς τοῦ Φαρναβάξου τὸ πρῶτον ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, αἰεὶ συναπεδήμει καὶ συνεστράτευεν αὐτῷ, κάλλιστον υἱὸν μὲν ἔχων Μεγαβάτην, οὐ παιδὸς ὄντος ἦρα σφοδρῶς Ἀγησίλαος, καλὴν δὲ καὶ θυγατέρα παρθένον ἐν ἡλικίᾳ γάμου. Ταύτην ἐπεισε γῆμαι τὸν Κότυν ὁ 15 Ἀγησίλαος· καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἵππεῖς καὶ δισχιλίους πελταστάς αὐτὸς ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν καὶ κακῶς ἐποίησε τὴν Φαρναβάξου χώραν οὐχ ὑπομένοντος οὐδὲ πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ ἔχων αἰεὶ τὰ πλείστα σὺν ἑαυτῷ τῶν τιμίων καὶ ἀγαπητῶν ἐξεχώρει 20 καὶ ὑπέφευγεν ἄλλοτε ἀλλαχόσε τῆς χώρας μεθιδρούμενος, μέχρι οὐ παραφυλάξας αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης καὶ παραλαβὼν Ἡριπίδαν τὸν Σπαρτιάτην ἔλαβε τὸ στρατόπεδον καὶ τῶν χρημάτων ἀπάντων ἐκράτησεν. Ἐνθα δὲ μικρὸς ὦν ὁ Ἡριπίδας ἐξεταστὴς τῶν κλαπέντων 25 καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίθεσθαι καὶ πάντα ἐφορῶν καὶ διερευνώμενος παρῶξινε τὸν Σπιθριδάτην, ὥστε ἀπελθεῖν εὐθύς εἰς Σάρδεις μετὰ τῶν Παφλαγόνων. Τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησίλαῳ γενέσθαι πάντων 30 ἀνιαρότατον. Ἦχθητο μὲν γὰρ ἄνδρα γενναῖον ἀποβεβληκῶς τὸν Σπιθριδάτην καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἠσχύνετο δὲ τῇ διαβολῇ τῆς μικρολογίας καὶ

ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν πα-
 τρίδα καθαρεύουσιν αἰεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο. Χωρὶς
 δὲ τῶν ἐμφανῶν τούτων ἐκνίζεν αὐτὸν οὐ μετρίως ὁ
 τοῦ παιδὸς ἔρωσ ἐνεσταγμένος, εἰ καὶ πάνυ παρόντος
 5 αὐτοῦ τῷ φιλονεικῶ χρώμενος ἐπειρᾶτο νεανικῶς ἀπο-
 μάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ ποτε τοῦ Μεγαβά-
 του προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσουτος ἐξέκλι-
 νεν. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος αἰσχυνθεὶς ἐπαύσατο καὶ τὸ λοι-
 πὸν ἀπαθεν ἤδη προσηγόρευεν, ἀχθόμενος αὐτὸν πάλιν
 10 καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος
 προσεποιεῖτο θαυμάζειν, ὅτι δὴ παθῶν αὐτὸν ὁ Μεγα-
 βάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. „Σὺ γὰρ αἴτιος“
 οἱ συνήθεις ἔφασαν „οὐχ ὑποστάς, ἀλλὰ τρέσας τὸ φί-
 λημα τοῦ καλοῦ καὶ φοβηθεὶς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἂν ἔλθοι
 15 σοι πεισθεὶς ἐκεῖνος ἐντὸς φιλήματος· ἀλλ’ ὅπως αὐτίς
 οὐκ ἀποδειλιάσεις.“ Χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γε-
 νόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ διασιωπήσας „Οὐδέν“ ἔφη
 „δεινὸν πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον· ἐγὼ γάρ μοι δοκῶ τήναι
 τὰν μάχαν τὰν περὶ τοῦ φιλάματος ἄδιον ἂν μάχεσθαι
 20 πάλιν ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι.“ Τοι-
 οὔτος μὲν ἦν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος, ἀπελθόντος γε-
 μῆν οὕτω περικαῶς ἔσχεν, ὡς χαλεπὸν εἰπεῖν, εἰ πάλιν
 αὐτὸν μεταβαλομένου καὶ φανέντος ἐνεκαρτέρησε μὴ φιλη-
 θῆναι.

25 XII. Μετὰ ταῦτα Φαρνάβαζος εἰς λόγους αὐτῷ συν-
 ελθεῖν ἠθέλησε, καὶ συνῆγεν ἀμφοτέρους ὦν ξένος ὁ
 Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. Πρῶτος δὲ μετὰ τῶν φίλων
 ὁ Ἀγησίλαος ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ σκιᾷ τιμὴ πύλας
 οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐνταῦθα περιέμενε
 30 τὸν Φαρνάβαζον. Ὁ δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ὑποβεβλημένων
 αὐτῷ κωδίων τε μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπιδων, αἰδε-
 σθεὶς τὸν Ἀγησίλαον οὕτω κατακείμενον κατεκλίθη καὶ

αὐτὸς, ὡς ἔτυχεν, ἐπὶ τῆς πύλας χαμᾶζε, καίπερ ἐσθῆτα
 θαυμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφαῖς ἐνδεδυκώς. Ἀσπασά-
 μνοι δὲ ἀλλήλους ὁ μὲν Φαρνάβαζος οὐκ ἠπόρει λόγων
 δικαίων, ἅτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρή-
 σιμος γεγονὼς ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, νῦν δὲ 5
 πορθούμενος ὑπ’ αὐτῶν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὁρῶν τοὺς
 σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ’ αἰσχύνῃς κύπτοντας εἰς τὴν
 γῆν καὶ διαποροῦντας (ἀδικούμενον γὰρ ἑώρων τὸν
 Φαρνάβαζον) „Ἡμεῖς“ εἶπεν „ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι
 ὄντες πρότερον βασιλέως ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγ-10
 μασι φιλικῶς καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες πολεμικῶς.
 “Ἐν οὖν καὶ σὲ τῶν βασιλέως κτημάτων ὁρῶντες εἶναι
 βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκεῖνον. Ἀφ’
 ἧς δ’ ἂν ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιώσης Ἑλλήνων φίλον καὶ
 σύμμαχον μᾶλλον ἢ δοῦλον λέγεσθαι βασιλέως, ταύτην 15
 νόμιζε τὴν φάλαγγα καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πάν-
 τας ἡμᾶς τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶναι καὶ τῆς
 ἐλευθερίας, ἧς ἄνευ καλὸν ἀνθρώποις οὐδὲν οὐδὲ ζη-
 λωτόν ἐστιν.“ Ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβα-
 ζος ἣν εἶχε διάνοιαν. „Ἐγὼ γάρ“ εἶπεν „ἐὰν μὲν ἄλλον 20
 ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγόν, ἔσομαι μεθ’ ὑμῶν, ἐὰν
 δ’ ἐμοὶ παραδῶ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυ-
 μίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὲρ ἐκείνου.“
 Ταῦτα δ’ ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἤσθη, καὶ τῆς δεξιᾶς
 αὐτοῦ λαβόμενος καὶ συνεξαναστάς „Εἶθε“ εἶπεν „ὦ 25
 Φαρνάβαζε, τοιοῦτος ὦν φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ
 πολέμιος.“

XIII. Ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρναβάζου μετὰ τῶν φί-
 λων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησίλαῳ καὶ
 μειδιῶν εἶπεν „Ἐγὼ σε ξένον, ὦ Ἀγησίλαε, ποιῶμαι“ 30
 603 καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. Δεξάμενος
 οὖν ὁ Ἀγησίλαος καὶ ἤσθεις τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφρο-

σύνη τοῦ παιδὸς ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας, εἴ τις ἔχοι
 τι τοιοῦτον, οἷον ἀντιδοῦναι καλῶ καὶ γενναίῳ δῶρον.
 Ἰδὼν δὲ ἵππον Ἀδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φα-
 λάροις, ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. Καὶ
 5 τὸ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ πε-
 ριούντι τὸν οἶκον ἀποστερηθέντος αὐτοῦ καὶ φυγόντος
 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον ἰσχυρῶς ἐπεμε-
 λείτο· καὶ τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. Ἡρά-
 σθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηνῶν· ἐπεὶ δὲ μέγας
 10 ὦν καὶ σκληρὸς Ὀλυμπίᾳσιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι,
 καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης δεόμενος ὑπὲρ
 τοῦ παιδός· ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλόμενος αὐτῷ χαρίζε-
 σθαι μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ.
 Τάλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φι-
 15 λικοῖς πρόφασιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. [Ἀνα]-
 φέρεται γοῦν ἐπιστόλιον αὐτοῦ πρὸς Ἰδριέα τὸν Κῆρα
 τοιοῦτο· „Νικίας εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ,
 ἡμῖν ἄφες, πάντως δὲ ἄφες.“ Ἐν μὲν οὖν τοῖς πλεί-
 στοῖς τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος· ἔστι δὲ
 20 ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρῆτο τῷ καιρῷ μᾶλλον, ὡς
 ἐδήλωσεν, ἀναξυγῆς αὐτῷ θορυβωδεστέρας γενομένης,
 ἀσθενοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώμενον. Ἐκείνου γὰρ
 δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπίοντα μεταστραφεὶς
 εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν. Τουτὶ μὲν
 25 Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἰστόρηκεν.

XIV. Ἦδη δὲ περιόντος ἐνιαυτοῦ δευτέρου τῆ
 στρατηγία πολὺς ἄνω λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησίλαου, καὶ
 δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ
 εὐτελείας καὶ μετριότητος. Ἐσκήνου μὲν γὰρ ἀποδημῶν
 30 καθ' αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγιωτάτοις ἱεροῖς, ἃ μὴ πολλοὶ κα-
 θορῶσιν ἄνθρωποι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων τοὺς θεοὺς
 ποιούμενος ἐπόπτας καὶ μάρτυρας· ἐν δὲ χιλιάσι στρα-

τιωτῶν τοσαύταις οὐ ἑαδίως ἂν τις εἶδε φαυλοτέραι
 στιβάδα τῆς Ἀγησίλαου. Πρὸς τε θάλλπος οὕτω καὶ
 ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος αἰεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ κεκραμέναις ὤραις πεφυκώς. Ἦδιστον δὲ θέαμα
 τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἕλλησιν ἦσαν οἱ πάσαι βα- 5
 ρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαρρέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ
 τρυφῆς ὑπαρχοὶ καὶ στρατηγοὶ δεδιότες καὶ θεραπεύον-
 τες ἄνθρωπον ἐν τρίβωνι περιούντα λιτῶν, καὶ πρὸς ἔι-
 δῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἀρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ με-
 τασχηματίζοντες, ὥστε πολλοῖς ἐπήει τὰ τοῦ Τιμοθέου 10
 λέγειν, „Ἄρης τύραννος· χρυσὸν δὲ Ἕλλας οὐ
 δέδοικε.“

XV. Κινουμένης δὲ τῆς Ἀσίας καὶ πολλαχοῦ πρὸς
 ἀπόστασιν ὑπεικούσης ἀρμολάμενος τὰς αὐτόθι πόλεις,
 καὶ ταῖς πολιτείαις δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθρώπων 15
 ἀποδοὺς τὸν προσήκοντα κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν
 καὶ τὸν πόλεμον διάραι ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης
 περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ καὶ τῆς ἐν Ἐκβατάνοις καὶ
 Σούσοις εὐδαιμονίας διαμάχεσθαι, καὶ περισπάσαι πρῶ-
 τον αὐτοῦ τὴν σχολήν, ὡς μὴ καθέξοιτο τοὺς πολέμους 20
 βραβεύων τοῖς Ἕλλησι καὶ διαφθείρων τοὺς δημαγω-
 γούς. Ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυνδίδας
 ὁ Σπαρτιάτης ἀπαγγέλλων, ὅτι πολὺς περιέστηκε τὴν
 Σπάρτην πόλεμος Ἑλληνικὸς καὶ καλοῦσιν ἐκείνου οἱ
 ἔφοροι καὶ κελεύουσι τοῖς οἴκοι βοηθεῖν. 25

Ὡ βάρβαρ' ἔξευρόντες Ἕλληνες κακά·
 τί γὰρ ἂν τις ἄλλο τὸν φθόνον ἐκείνον προσείποι καὶ
 τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλή-
 νων; οἱ τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ
 ὄπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα καὶ τὸν πόλεμον 30
 604 ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωκισμένον αὐθις εἰς ἑαυτοὺς ἔτρε-
 ψαν. Οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τῷ Κορινθίῳ Δημα-

ράτω μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελειφθαι φήσαντι τοὺς μὴ
 θεασαμένους Ἕλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρό-
 νῳ καθήμενον, ἀλλ' εἰκότως ἂν οἶμαι θαυμάσαι συν-
 νοήσαντας, ὅτι ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέ-
 5 λιπον οἱ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγούς περὶ Λεῦ-
 κτρα καὶ Κορώνειαν καὶ Κόρινθον καὶ Ἀρκαδίαν κατ-
 ανήλωσαν. Ἀγησιλάῳ μὲντοι οὐδὲν κρείσσον ἢ μείζον
 ἐστὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνης διαπεπραγμένου, οὐδὲ γέ-
 γονε παράδειγμα πειθαρχίας καὶ δικαιοσύνης ἕτερον
 10 κάλλιον. Ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πράττων καὶ
 περιωπθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας μάλα μόλις ὑπήκουσε
 τοῖς ἐπὶ τὸν οἶκον πόλεμον καλοῦσιν, Ἀλέξανδρος δὲ
 καὶ προσεπέσκαψε πνθόμενος τὴν πρὸς Ἄγιν Ἀντιπά-
 15 τρου μάχην εἰπὼν „Εοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρείου
 ἡμεῖς ἐνικῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τις ἐν Ἀρκαδίᾳ γεγονέ-
 ναι μυομαχία.“ πῶς οὐκ ἦν ἄξιον τὴν Σπάρτην μακα-
 ρίσαι τῆς Ἀγησιλάου τιμῆς πρὸς ταύτην καὶ πρὸς τοὺς
 νόμους τῆς εὐλαβείας; ὅς ἅμα τῷ τὴν σκυτάλην ἐλθεῖν
 εὐτυχίαν τοσαύτην καὶ δύναμιν παροῦσαν καὶ τηλικαύ-
 20 τας ἐλπίδας ὑφηγουμένας ἀφείς καὶ προέμενος εὐθύς
 ἀπέπλευσεν ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ, πολὺν ἑαυτοῦ
 πόθον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπών, καὶ μάλιστα δὴ τὸν
 Ἐρασιστράτου τοῦ Φαίακος ἐλέγξας λόγον εἰπόντος, ὡς
 εἰσὶ δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθη-
 25 ναῖοι. Βασιλέα γὰρ ἑαυτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ἐπι-
 δειξάμενος, ἐτι βελτίονα καὶ ἡδίωνα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ
 φίλον καὶ συνήθη παρέσχε. Τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσμα-
 τος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναξευγνύων ἔφη μυρίοις
 τοξόταις ὑπὸ βασιλείᾳ ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας· τοσού-
 30 των γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων καὶ δια-
 δοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι
 πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας.

XVI. Ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιζε διὰ
 τῆς Θράκης, ἐδεήθη μὲν οὐδενὸς τῶν βαρβάρων, πέμ-
 κων δὲ πρὸς ἐκάστους ἐπνυθάνετο, πότερον ὡς φιλίαν
 ἢ ὡς πολεμίαν διαπορεύηται τὴν χώραν. Οἱ μὲν οὖν
 ἄλλοι πάντες φιλικῶς ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκα- 5
 στος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τράλλεις, οἷς
 καὶ Ξέρξης ἔδωκεν, ὡς λέγεται, δῶρα, τῆς διόδου μι-
 σθὸν ἤτουν τὸν Ἀγησίλαον ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα
 καὶ τοσαύτας γυναῖκας. Ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐ-
 τοὺς καὶ φήσας „Τί οὖν οὐκ εὐθύς ἤλθου ληψόμε- 10
 νοι;“ προῆγε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς παρατεταγμένοις
 ἐτρέφατο καὶ διέφθειρε πολλούς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῷ
 βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα προσέπεμψε· φήσαν-
 τος δὲ βουλευέσθαι, „Βουλευέσθω τὸν ἐκεῖνος“ εἶ-
 πεν „ἡμεῖς δὲ δὴ πορευόμεθα.“ Θαυμάσας οὖν τὴν τόλ- 15
 μαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ὡς φίλον
 προάγειν. Τῶν δὲ Θετταλῶν τοῖς πολεμίοις συμμα-
 χούντων ἐπόρθει τὴν χώραν. Εἰς δὲ Λάρισσαν ἐπεμψε
 Ξενοκλέα καὶ Σκύθην περὶ φιλίας· συλληφθέντων δὲ
 τούτων καὶ παραφυλασσομένων οἱ μὲν ἄλλοι βαρέως 20
 φέροντες ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον περιστρατοπεδεύ-
 σαντα πολιορκεῖν τὴν Λάρισσαν, ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν
 ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν ἀπολέσας τῶν ἀνδρῶν
 τὸν ἕτερον ὑποσπόνδους αὐτοὺς ἀπέλαβε. Καὶ τοῦτο
 ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάῳ θαυμαστὸν οὐκ ἦν, ὅς πνθόμενος 25
 μάχην μεγάλην γεγονέναι περὶ Κόρινθον καὶ [ἄνδρας
 τῶν πάντων ἐνδόξων ὡς ἐνὶ μάλιστα αἰφνίδιον ἀπολωλέ-
 ναι καὶ] Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους παντάπασιν τεθνηκέ-
 ναι, παμπόλλους δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ᾤφθη περιχα-
 ρῆς οὐδὲ ἐπηρμένος, ἀλλὰ καὶ πάντων βαρὺ στενάξας 30
 „Φεῦ τῆς Ἑλλάδος“ ἔφη „τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλε-
 κίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ

σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. Τῶν δὲ Φαρ-605
σαλίων προσκειμένων αὐτῷ καὶ κακούντων τὸ στρα-
τευμα, πεντακοσίοις ἰππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελεύσας σὺν
αὐτῷ καὶ τρεψάμενος ἔστησε τρόπαιον ὑπὸ τῷ Ναρθα-
5 κίῳ. Καὶ τὴν νίκην ὑπερηγάπησεν ἐκείνην, ὅτι συστη-
σάμενος ἰππικὸν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τούτῳ μόνῳ τοὺς μέ-
ριστον ἐφ' ἰππικῇ φρονοῦντας ἐκράτησεν.

XVII. Ἐνταῦθα Διφρίδας οἰκοθεὺν ἐφορος ὧν ἀπήν-
τησεν αὐτῷ κελεύων εὐθύς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν.
10 Ὁ δὲ, καίπερ ἀπὸ μελζονος παρασκευῆς ὕστερον τοῦτο
ποιῆσαι διανοούμενος, οὐδὲν ἦτο δεῖν ἀπειθεῖν τοῖς
ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ προείπεν ἐγγὺς εἶ-
ναι τὴν ἡμέραν, ἐφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἤκουσι, καὶ δύο μό-
ρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατενομένων.
15 Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι τιμῶντες αὐτὸν ἐκή-
ρυξαν τῶν νέων ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον τῷ βα-
σιλεῖ βοηθεῖν. Ἀπογραψαμένων δὲ πάντων προθύμως,
οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ ῥωμα-
λεωτάτους ἐκλέξαντες ἀπέστειλαν. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἰσὼ
20 Πυλῶν παρελθὼν καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην οὖ-
σαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη καὶ περὶ τὴν Χαι-
ρώνειαν κατεστρατοπέδευσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον ἐκλεί-
ποντα καὶ γινόμενον μηνοειδῆ κατείδεν, ἅμα δὲ ἤκουσε
τεθνῆναι Πείσανδρον ἠττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κνίδου
25 ὑπὸ Φαρναβάξου καὶ Κόνωνος. Ἠχθέσθη μὲν οὖν, ὡς
εἰκός, ἐπὶ τούτοις καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν πόλιν,
ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ μάχην βαδίζουσιν ἀθυ-
μία καὶ φόβος ἐμπέσῃ, τάναντία λέγειν ἐκέλευσε τοὺς
ἀπὸ θαλάττης ἤκοντας, ὅτι νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ· καὶ
30 προελθὼν αὐτὸς ἐστεφανωμένος ἔδυσεν εὐαγγέλια καὶ
διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ προῖων καὶ γενόμενος ἐν Κορωνείᾳ

κατείδε τοὺς πολεμίους καὶ κατώφθη, παρετάξατο δούς
Ὀρχομενίοις τὸ εὐώνυμον κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν
ἐπήγευ. Οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοί, τὸ δὲ
εὐώνυμον Ἀργεῖοι. Λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν ἐκεί-
νην οἶαν οὐκ ἄλλην τῶν πώποτε γενέσθαι· καὶ παρῆν 5
αὐτὸς τῷ Ἀγησίλαῳ συναγωνιζόμενος ἐξ Ἀσίας διαβε-
βηκῶς. Ἡ μὲν οὖν πρώτη σύρραξις οὐκ ἔσχεν ὠθισμόν
οὐδὲ ἀγῶνα πολύν, ἀλλὰ οἷ τε Θηβαῖοι ταχὺ τοὺς Ὀρ-
χομενίους ἐτρέψαντο καὶ τοὺς Ἀργεῖους ὁ Ἀγησίλαος·
ἐπεὶ δὲ ἀκούσαντες ἀμφοτέρω τὰ εὐώνυμα πιέζεσθαι 10
καὶ φεύγειν ἀνέστρεψαν, ἐνταῦθα τῆς νίκης ἀκινδύνου
παρούσης, εἰ τῆς κατὰ στόμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θη-
βαίοις ἠθέλησε καὶ παλεῖν ἐπόμενος παραλλάξαντας, ὑπὸ
θυμοῦ καὶ φιλονεικίας ἐναντίος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν
ᾧσασθαι κατὰ κράτος βουλόμενος. Οἱ δὲ οὐχ ἦττον ἐρ- 15
ρωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη γίνεται δι' ὅλου μὲν ἰσχυρὰ
τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' ἐκείνον αὐτὸν ἐν
τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον, ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἢ
φιλοτιμία τῷ βασιλεῖ γενέσθαι καὶ σωτήριος. Ἀγωνιζό-
μενοι γὰρ ἐκθύμως καὶ προκινδυνεύοντες ἄτροτον μὲν 20
αὐτὸν οὐκ ἐδυνήθησαν φυλάξαι, πολλὰς δὲ διὰ τῶν
ὄπλων δεξάμενον εἰς τὸ σῶμα πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι
μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα, καὶ συμφράξαντες πρὸ αὐτοῦ
πολλοὺς μὲν ἀνήρουν, πολλοὶ δὲ ἐπιπτον. Ὡς δὲ μέγα
ἔργον ἦν ᾧσασθαι προτροπάδην τοὺς Θηβαίους, ἠναγ- 25
κάσθησαν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλοντο ποιῆσαι. Διέ-
στησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέσχον, εἶτα ἀτα-
κτότερον ἤδη πορευομένους, ὡς διεξέπεσον, ἀκολου-
θοῦντες καὶ παραθέοντες ἐκ πλαγίων ἔπαιον. Οὐ μὴν
ἐτρέψαντό γε, ἀλλ' ἀπεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὸν 30
Ἐλικῶνα μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ'
αὐτοὺς γεγονότες.

XIX. Ἀγησίλαος δέ, καίπερ ὑπὸ τραυμάτων πολ-606
 λῶν κακῶς τὸ σῶμα διακείμενος, οὐ πρότερον ἐπὶ σκη-
 νὴν ἀπῆλθεν ἢ φοράδην ἐνεχθῆναι πρὸς τὴν φάλαγγα
 καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδεῖν ἐντὸς τῶν ὄπλων συγκεκομισμέ-
 5 νους. Ὅσοι μὲντοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν κατέφυ-
 γον, πάντας ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι. Πλησίον γὰρ ὁ νεὸς
 ἐστὶν ὁ τῆς Ἰωνίας Ἀθηνᾶς, καὶ πρὸ αὐτοῦ τρόπαιον
 ἔστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ Σπάρτωνος στρατηγούτου
 ἐνταῦθα νικήσαντες Ἀθηναίους καὶ Τολμίδην ἀποκτεί-
 10 ναντες ἔστησαν. Ἄμα δ' ἡμέρα βουλούμενος ἐξελέγξει
 τοὺς Θηβαίους ὃ Ἀγησίλαος, εἰ διαμαχοῦνται, στεφα-
 νοῦσθαι μὲν ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλεῖν δὲ τοὺς
 αὐλητάς, ἰστάναι δὲ καὶ κοσμεῖν τρόπαιον ὡς νενικηκό-
 15 τας. Ὡς δὲ ἐπεμφαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰ-
 τοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσά-
 μενος εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγομένων, καὶ
 τὴν τε πομπὴν ἐπετέλει τῷ θεῷ καὶ τὴν δεκάτην ἀπέδνε
 τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομέ-
 20 νην. Ἐπεὶ δὲ ἀπενόστησεν οἴκαδε, προσφιλῆς μὲν ἦν
 εὐθὺς τοῖς πολίταις καὶ περίβλεπτος ἀπὸ τοῦ βίου καὶ
 τῆς διαίτης· οὐ γὰρ, ὥσπερ οἱ πλείστοι τῶν στρατηγῶν,
 καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης καὶ κεινημένος ὑπ'
 ἀλλοτριῶν ἐθῶν καὶ δυσκολαίνων πρὸς τὰ οἴκοι καὶ ζυ-
 25 γομαχῶν, ἀλλὰ ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὸν Εὐρώταν
 διαβεβηκόσι τὰ παρόντα τιμῶν καὶ στέργων οὐ δείπνον
 ἠλλαξεν, οὐ λουτρόν, οὐ θεραπείαν γυναικός, οὐχ
 ὄπλων κόσμον, οὐκ οἰκίας κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς
 θύρας ἀφῆκεν οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιάς, ὡς δοκεῖν
 εἶναι ταύτας ἐκείνας, ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. Καὶ
 30 τὸ κἀνναθρόν φησιν ὁ Ξενοφῶν οὐδέν τι σεμνότερον
 εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν ἄλλων. Κἀνναθρα
 δὲ καλοῦσιν εἰδῶλα γρουπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν

οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς. Ὁ μὲν οὖν
 Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε,
 καὶ ὁ Δικαίνορχος ἐπηγανάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησι-
 λάου θυγατέρα μήτε τὴν Ἐπαμινάνδου μητέρα γινω-
 σκόντων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ εὗρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς
 5 ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου
 Κλεόραν, θυγατέρας δὲ Εὐπωλίαν καὶ Προλύταν. Ἔστι
 δὲ καὶ λόγην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακε-
 δαίμονι μηδὲν τῶν ἄλλων διαφέρουσαν.

XX. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁρῶν ἐνίοις τῶν πολιτῶν ἀπὸ 10
 ἱπποτροφίας δοκοῦντας εἶναι τινὰς καὶ μεγάλα φρο-
 νοῦντας ἐπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκην ἄρμα καθεῖσαν
 Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι, βουλούμενος ἐνδείξασθαι τοῖς
 Ἕλλησιν, ὡς οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀρετῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ
 15 δαπάνης ἢ νίκης. Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων μεθ' ἑ-
 αυτοῦ σπουδαζόμενον ἐκέλευε τοὺς παῖδας ἐν Λακε-
 δαίμονι τρέφειν μεταπεμφόμενον, ὡς μαθησομένους
 τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν.
 Τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος εὐρῶν ἐταιρείαν
 πολλὴν συνεστῶσαν, ἣν ἐκεῖνος εὐθὺς ἐπανελθὼν ἀπὸ 20
 τῆς Ἀσίας συνέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν
 αὐτὸν ἐξελέγχειν, οἷος ἦν ζῶν πολίτης· καὶ λόγον ἀνα-
 γνοὺς ἐν βιβλίῳ ἀπολελειμμένον, ὃν ἔγραψε μὲν Κλέων
 ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβῶν ὁ Λύσαν-
 25 δρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ πραγμάτων καινῶν καὶ μεταστά-
 σεως τοῦ πολιτεύματος, ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξευεγκεῖν.
 Ἐπεὶ δὲ τις τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς καὶ φο-
 βηθεὶς τὴν δεινότητα συνεβούλευσε μὴ τὸν Λύσανδρον
 ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύτ-
 30 τειν, ἐπέισθη καὶ καθησύχαξε. Τοὺς δὲ ὑπεναντιου-
 μένους αὐτῷ φανερώς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπραττόμε-
 νος δὲ πέμπεσθαι τινὰς αἰεὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἐξ

αὐτῶν ἐπεδείκνυε γενομένους ἐν ταῖς ἐξουσίαις πονη-607
 ροὺς καὶ πλεονέκτας, εἶτα κρινομένοις πάλιν αὐτῶν βοηθῶν
 καὶ συναγωνιζόμενος οἰκείους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο καὶ
 μεθίστη πρὸς αὐτόν, ὥστε μηθένα ἀντίπαλον εἶναι. Ὁ
 5 γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ πατὴρ μὲν αὐτῶν
 φυγάδος, ἡλικία δὲ παντάπασιν μειράκιον, φύσει δὲ
 πρᾶος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἐπραττεν.
 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χειροῆθη. Συσσιτοῦσι
 γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶντες φιδίτιον, ὅταν
 10 ἐπιδημῶσιν. Εἰδὼς οὖν ἐνοχὸν ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς
 τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτός, ἀεὶ τινοσὶ ὑπῆρχε λό-
 γου περὶ τῶν ἐν ᾧρα· καὶ προῆγε τὸν νεανίσκον εἰς
 ταῦτα καὶ συνήρα καὶ συνέπραττε, τῶν Λακωνικῶν
 ἐρώτων οὐδὲν αἰσχρόν, αἰδῶ δὲ πολλὴν καὶ φιλοτιμίαν
 15 καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου
 γέγραπται.

XXI. Μέγιστον οὖν δυνάμενος ἐν τῇ πόλει δια-
 πράττεται Τελευτίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τοῦ
 ναυτικοῦ γενέσθαι. Καὶ στρατευσάμενος εἰς Κόρινθον
 20 αὐτὸς μὲν ἦρει κατὰ γῆν τὰ μακρὰ τεῖχη, ταῖς δὲ ναυ-
 σὶν ὁ Τελευτίας Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων
 τότε καὶ τὰ Ἰσθμια συντελούντων, ἐπιφανεῖς ἐκείνους
 μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τῷ θεῷ τεθυκότας, τὴν παρασκευὴν
 ἅπασαν ἀπολιπόντας· ἐπεί δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυ-
 25 γάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα
 διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκείνων
 διατιθέντων καὶ συντελούντων παρέμεινε καὶ παρέσχεν
 ἀσφάλειαν. Ὑστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ πάλιν ὑπὸ
 Ἀργείων ἤχθη τὰ Ἰσθμια, καὶ τινες μὲν ἐνίκησαν πάλιν
 30 λιν, εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον, ἠττημένοι δὲ ὕστε-
 ρον ἀνεγράφησαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δει-
 λίαν κατηγορεῖν ἑαυτῶν τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος,

εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὴν ἀγωνοθεσίαν ἡγούμενοι
 μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. Αὐτὸς δὲ πρὸς
 ταῦτα πάντα μετρίως ᾤετο δεῖν ἔχειν· καὶ τοὺς μὲν οἰ-
 κοι χοροὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμη καὶ συμπαρῆν αἰεὶ φι-
 λοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ᾦν καὶ οὔτε παίδων οὔτε 5
 παρθένων ἀμίλλης ἀπολειπόμενος, ἃ δὲ τοὺς ἄλλους
 εἴωρα θαναμάζοντας ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. Καὶ ποτε
 Καλλιπίδης ὁ τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτῆς ὄνομα καὶ
 δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἑλλησι καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάν-
 των, πρῶτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα 10
 σοβαρῶς εἰς τοὺς συμπεριπατοῦντας ἐμβάλων ἑαυτὸν
 ἐπεδείκνυτο νομίζων ἐκείνον ἄρξειν τινὸς φιλοφροσύ-
 νης, τέλος δὲ εἶπεν, „Οὐκ ἐπιγινώσκεις με, ᾧ βασιλεῦ;“
 Κακείνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „Ἀλλὰ οὐ σύγε
 ἐσσι Καλλιπίδας ὁ δεικηλίκτας;“ οὕτω δὲ Λακεδαιμό- 15
 νιοι τοὺς μίμους καλοῦσι. Παρακαλούμενος δὲ πάλιν
 ἀκοῦσαι τοῦ τὴν ἀηδῶνα μιμουμένου παρητήσατο φήσας
 „Αὐτᾶς ἄκουκα.“ Τοῦ δὲ ἱατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ
 κατατυχῶν ἐν τισὶν ἀπεγνωσμέναις θεραπαίαις Ζεὺς
 ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτῃ χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ 20
 καὶ δὴ καὶ πρὸς ἐκείνον ἐπιστεῖλαι τολμήσαντος οὕτως·
 „Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησίλαῳ χαίρειν.“ ἀντέ-
 γραψε· „Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτει ὑγιαίνειν.“

XXII. Διατρίβοντος δὲ περὶ τὴν Κορινθίων αὐτοῦ
 καὶ τὸ Ἡραῖον εἰληφότος καὶ τὰ αἰχμάλωτα τοὺς στρα- 25
 τιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ἐπιβλέποντος, ἀφίκοντο
 πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. Ὁ δὲ μισῶν μὲν αἰεὶ
 τὴν πόλιν, οἰόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν ἐνυβρίσαι,
 προσεποιεῖτο μήτε ὁρᾶν αὐτοὺς μήτε ἀκούειν ἐντυγγα-
 νόντων. Ἐπαθε δὲ πρᾶγμα νευροσητόν· οὐπω γὰρ ἀπηλ- 30
 λαγμένων τῶν Θηβαίων ἤκόν τινες ἀπαγγέλλοντες αὐ-
 τῷ τὴν μόραν ὑπὸ Ἰφικράτους κατακεκόφθαι. Καὶ πάλιν

θος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς· πολλοὺς γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέβαλον κρατηθέντας ὑπὸ τε πελταστῶν ὀπλίτας καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμονίους. Ἀνεπήδησε μὲν οὖν εὐθύς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοή- 608
5 θήσων· ἐπεὶ δὲ ἔγνω διαπεπραγμένους, αὐτίς εἰς τὸ Ἡραῖον ἦκε, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελύσας ἐχρημάτιζεν. Ὡς δὲ ἀνθυβρίζοντες ἐκείνοι τῆς μὲν εἰρήνης οὐκ ἐμέμνηντο, παρεθῆναι δὲ ἤξιον εἰς Κόρινθον, ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν· „Εἶγε βούλεσθε
10 τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ’ οἷς εὐτυχοῦσιν, αὐρίον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦτο ὑπάρξει.“ Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραίᾳ τὴν τε χώραν τῶν Κορινθίων ἐκοπτε καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. Οὕτω δὲ τοὺς Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμύνεσθαι μὴ τολμῶντας
15 ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν. Αὐτὸς δὲ τοὺς περιλειμμένους ἄνδρας ἐκ τῆς μόρας ἀναλαβὼν ἀπήγευ εἰς Λακεδαίμονα, πρὸ ἡμέρας ποιούμενος τὰς ἀναξεύξεις καὶ πάλιν σκοταίους τὰς καταλύσεις, ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βασκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων μὴ ἐπιχαίρωσιν. Ἐκ τούτου
20 χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς διέβαινε εἰς Ἀκαρνανίαν στρατιᾶ μετ’ αὐτῶν, καὶ πολλὴν μὲν ἤλασато λείαν, μάχη δὲ τοὺς Ἀκαρνανίους ἐνίκησε. Δεομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως τὸν χειμῶνα παραμείνας ἀφέληται τὸν σπόρον τῶν πολεμίων, τούναντίον ἔφη ποιήσειν, μᾶλλον γὰρ φοβηθήσεσθαι τὸν πόλεμον αὐτοῦς, ἢ ἐσπαρμένην τὴν γῆν εἰς ἄρας ἔχουσιν· ὃ καὶ συνέβη. Παραγγελλομένης γὰρ αὐτίς ἐπ’ αὐτοὺς στρατείας διηλλάγησαν τοῖς Ἀχαιοῖς.

XXIII. Ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασι-
30 λέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες ἐπόρθουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, ἐτειχίσθη δὲ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων Φαρναβάζου χρήματα δόντος, ἔδοξε τοῖς Λακε-

δαιμονίοις εἰρήνην ποιείσθαι πρὸς βασιλέα· καὶ πέμπουσιν Ἀνταλκίδα πρὸς Τιρίβαζον, αἰσχίστα καὶ παρανομώτατα τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, ὑπὲρ ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεῖ παραδιδόντες. Ὅθεν ἤκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησίλαῳ μετα- 5
σχεῖν. Ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ καὶ τὴν εἰρήνην ἐξ ἅπαντος ἐπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγησίλαον αὐξήσας καὶ ποιῶντος ἐνδοξότατον καὶ μέγιστον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα τοὺς Λακεδαιμονίους μηδίξειν ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο μᾶλλον 10
τοὺς Μήδους λακωνίζειν. Τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις δέχεσθαι τὴν εἰρήνην ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον ἠνάγκασεν ἐμμένειν ἅπαντας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε, μάλιστα διὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιωτίαν ἀφέντες ἀσθενέστεροι γένωνται. Ἀῆλον δὲ τοῦτο 15
τοῖς ὑστερον ἐποίησεν. Ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδας ἔργον εἰργάσατο δεινὸν ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρήνῃ τὴν Καδμεῖαν καταλαβὼν, καὶ πάντες μὲν ἠγανάκτουσιν οἱ Ἕλληνες, χαλεπῶς δὲ ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ μάλιστα οἱ διαφερόμενοι τῷ Ἀγησίλαῳ μετ’ ὀργῆς ἐπυνθάνοντο τοῦ Φοι- 20
βίδου, τίνας ταῦτα κελύσαντος ἐπραξεν, εἰς ἐκεῖνον τὴν ὑπόνοιαν τρέποντες, οὐκ ὤκνησε τῷ Φοιβίδᾳ βοηθῶν λέγειν ἀναφανδόν, ὅτι δεῖ τὴν προᾶξιν αὐτὴν, εἴ τι χρήσιμον ἔχει, σκοπεῖν· τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακεδαιμονίᾳ καλῶς ἔχειν αὐτοματίξεσθαι, κἂν μηδεὶς κε- 25
λεύσῃ. Καίτοι τῷ λόγῳ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην ἀπέφαινε πρωτεύειν τῶν ἀρετῶν· ἀνδρείας μὲν γὰρ οὐδὲν ὄφελος εἶναι, μὴ παρουσίας δικαιοσύνης, εἰ δὲ δίκαιοι πάντες γένωντο, μηδὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι ταῦτα δοκεῖ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, „Τί 30
δ’ ἐκεῖνος ἐμοῦ“ εἶπε „μείζων, εἰ μὴ καὶ δικαιότερος;“ ὁρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τῷ δικαίῳ καθάπερ μέ-

τῶ βασιλικῷ μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος. Ἦν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἐπεμψεν αὐτῷ περὶ ξενίας 609 καὶ φιλίας ἐπιστολὴν ὃ βασιλεὺς οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἐξαρκεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν καὶ μηδὲν ἰδίας δεήσεσθαι μενούσης ἐκείνης. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις οὐκέτι ταύτην διαφυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλονεικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἐπεισεν εἰς αὐτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα καὶ 10 κατέχειν τὴν Καδμείαν δι' ἑαυτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίαν καὶ Λεοντίδαν ἀποδείξει κυρίους, δι' ὧν ὃ Φοιβίδας εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν.

XXIV. Ἦν μὲν οὖν εὐθύς ἐκ τούτων ὑπόνοια Φοι- 15 βίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλευμα δὲ Ἀγησιλάου τὸ πεπραγμένον· αἱ δὲ ὕστερον πράξεις ὁμολογουμένην ἐποίησαν τὴν αἰτίαν. Ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Θηβαῖοι τὴν φρουρὰν καὶ τὴν πόλιν ἠλευθέρωσαν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς, ὅτι τὸν Ἀρχίαν καὶ τὸν Λεοντίδαν ἀπεκτόνεσαν, ἔργω 20 μὲν τυράννους, λόγῳ δὲ πολεμάρχους ὄντας, ἐξήνεγκε πόλεμον πρὸς αὐτούς. Καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ δυνάμεως· ὃ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γεγονώς ἀφ' ἧβης καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τῶν νό- 25 μων, ἔφυγε τὴν στρατείαν ἐκείνην, αἰσχυρόμενος, εἰ Φλιασίους ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγᾶδων πεπολεμηκώς αὐτίς ὀφθήσεται Θηβαίους κακῶς ποιῶν διὰ τοὺς τυράννους. Ἦν δὲ τις Λάκων Σφοδρίας ἐκ τῆς ὑπεναντίας στάσεως τῷ Ἀγησιλάῳ τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἀρ- 30 μοστής, οὐκ ἄτολμος μὲν οὐδ' ἀφιλότιμος ἀνὴρ, ἀεὶ δ' ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστός. Οὗτος ἐπιθυμῶν ὀνόματος μεγάλου καὶ τὸν Φοιβίδαν νομίζων

ἐνδοξον γεγονέναι καὶ περιβόητον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας 5 τολμήματος, ἐπέσθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότερον, εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβοι δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλασσαν ἐκ γῆς ἀπροσδοκῆτως ἐπελθῶν. Λέγουσι δὲ τοῦτο μηχανήμα γενέσθαι τῶν 5 περὶ Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα βοιωταρχῶν. Ὑπέπεμψαν γὰρ ἀνθρώπους λακωνίζειν προσποιουμένους, οἱ τὸν Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τηλικούτου μόνον ἄξιον ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέσθαι πρᾶξιν ἄδικον μὲν ὁμοίως ἐκείνη καὶ παράνομον, 10 τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐνδεᾶ γενομένην. Ἡμέρα γὰρ αὐτὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψε ἐλπίσαντα νυκτὸς προσμίξειν τῷ Πειραιεῖ· καὶ φῶς ἀφ' ἱερῶν τινῶν Ἐλευσινόθεν ἰδόντας λέγουσι φρεῖσαι καὶ περιφόβους γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. Αὐτὸς δὲ τοῦ 15 θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν ἦν, καὶ τινα βραχείαν ἀρπαγὴν θέμενος αἰσχυρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως εἰς τὰς Θεσπιάς. Ἐκ δὲ τούτου κατηγοροὶ μὲν ἐπέμφθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηναίων, εὐρον δὲ κατηγορῶν μηδὲν ἐπὶ τὸν Σφοδρίαν δεομένους τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ 20 θανάτου κρῖσιν αὐτῷ προειρηκότας, ἦν ἐκεῖνος ὑπομένειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν αἰσχυρομένων τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλομένων συναδικεῖσθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν.

XXV. Εἶχεν οὖν υἱὸν ὃ Σφοδρίας Κλεώνυμον, οὗ 25 παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὃ Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἦρα. Καὶ τότε συνηγωνία μὲν αὐτῷ κινδυνεύοντι περὶ τοῦ πατρὸς, συμπράττειν δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ ὃ Σφοδρίας ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. Τοῦ δὲ Κλεωνύμου 30 προσελθόντος αὐτῷ καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐντυχόντος, ὅπως τὸν Ἀγησίλαον εὖνον παράσχη, μά-

λιστα γὰρ ἐκείνον αὐτοῖς φοβερόν εἶναι, τρεῖς μὲν ἢ
 τέσσαρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ θεδιῶς
 σιωπῇ παρηκολούθει· τέλος δὲ τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὐ-
 σης ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι Κλεώ-
 5 νυμος αὐτοῦ δεηθεῖη περὶ τοῦ πατρός. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος
 εἰδὼς ἐρώντα τὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔπαυσεν· ἦν γὰρ ὁ
 Κλεώνυμος εὐθύς ἐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴ τις καὶ ἄλλος,
 ἀνὴρ ἔσσεσθαι σπουδαῖος. Οὐ μὴν ἐνέδωκέ τι τότε χρη-
 στὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν δεομένῳ τῷ παιδί, σκέψε-
 10 σθαι δὲ φήσας, ὅτι καλῶς ἔχει καὶ πρεπόντως, ἀπῆλ-
 θεν. Αἰδούμενος οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ἐξέλειπε τὸ προσίε-
 ναι τῷ Κλεωνύμῳ, καίπερ εἰσθῶς πολλάκις τοῦτο τῆς
 ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. Ἐκ δὲ τούτου κἀκεῖνοι τὰ κατὰ
 τὸν Σφοδρίαν μᾶλλον ἀπέγνωσαν, ἄχρι οὗ τῶν Ἀγησι-
 15 λάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἐν τιμῇ κοινολογία πρὸς αὐτοὺς
 ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησίλαου· τὸ μὲν γὰρ
 ἔργον ὡς ἐνὶ μάλιστα ψέγειν αὐτόν, ἄλλως γεμῆν ἄνδρα
 τὸν Σφοδρίαν ἀγαθὸν ἠγεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ὁρᾶν τοι-
 ούτων στρατιωτῶν δεομένην. Τούτους γὰρ ὁ Ἀγησί-
 20 λαος ἐκάστοτε τοὺς λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῆς δίκης τῷ
 παιδί χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον
 εὐθύς αἰσθάνεσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχίδαμου καὶ
 τοὺς φίλους τοὺς τοῦ Σφοδρίου θαρροῦντας ἤδη βοη-
 θεῖν. Ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως·
 25 καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδείας λέγουσιν, ὅτι μικροῖς
 τοῖς παιδίοις οὐσι κάλαμον περιβεβηκὼς ὥσπερ ἵππου
 οἴκοι συνέπαιξεν, ὁφθαλμοὶ δὲ ὑπὸ τινος τῶν φίλων πα-
 ρεκάλει μηδενὶ φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατήρ παί-
 δων γένηται.

30 XXVI. Ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου καὶ τῶν
 Ἀθηναίων, ὡς ἐπύθοντο, πρὸς πόλεμον τραπομένων,
 σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε δι' ἐπιθυμίαν ἄτο-

πον καὶ παιδαριώδη δοκῶν ἐμποδῶν γεγονέναι κρίσει
 δικαία καὶ τὴν πόλιν παραίτιον ἀπειργάσθαι παρανο-
 μημάτων τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεὶ δὲ τὸν
 Κλεόμβροτον οὐχ ἑώρα πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν τοῖς
 Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαίρειν τὸν νόμον ἔασας, ᾧ πρόσθεν 5
 ἐχρήτο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβα-
 λεν ἤδη καὶ κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους καὶ πάλιν ἀν-
 τέπασχεν, ὥστε καὶ τρωθέντος αὐτοῦ ποτε τὸν Ἀνταλ-
 κίδαυ εἰπεῖν, „Ἡ καλὰ τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων
 ἀπολαμβάνεις μὴ βουλομένους μηδὲ ἐπισταμένους μά- 10
 χεσθαι διδάξας.“ Τῷ γὰρ ὄντι Θηβαίους αὐτοὺς ἑαυ-
 τῶν πολεμικωτάτους τότε γενέσθαι φασί, ταῖς πολλαῖς
 στρατείαις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοὺς ὥσπερ ἐγ-
 γυμνασασμένους. Διὸ καὶ Ἀνκουργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς
 καλουμέναις τρισὶ ῥήτραις ἀπέειπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς 15
 αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. Ἦν
 δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθῆς ὁ
 Ἀγησίλαος, ὡς δι' οὐδὲν ἔγκλημα δημόσιον, ἀλλὰ θυμῷ
 τινι καὶ φιλονεικίᾳ τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. Οὐ-
 δὲν οὖν ἔλεγον δεόμενοι φθείρεσθαι δεῦρο κἀκεῖσε καθ' 20
 ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τοσοῦτοι συνακολουθοῦντες.
 Ἐνθα δὲ δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον ἐξελέγξαι βουλόμε-
 νον αὐτῶν τὸ πλῆθος τόδε μηχανήσασθαι. Πάντας ἐκέ-
 λευσε καθίσει τοὺς συμμάχους μετ' ἀλλήλων ἀναμειγ-
 μένους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ἑαυτῶν. Εἶτα 25
 ἐκήρυττε τοὺς κεραιεῖς ἀνίστασθαι πρῶτον· ὡς δὲ ἀνέ-
 στησαν οὗτοι, δεύτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα
 τέκτονας ἐφεξῆς καὶ οἰκοδόμους καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν
 ἐκάστην. Πάντες οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ σύμμα-
 311 χοι, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδεῖς· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς 30
 τέχνην ἐργάζεσθαι καὶ μανθάνειν βίβανσον. Οὕτω δὴ

γελάσας ὁ Ἀγησίλαος „Ὅρατε“ εἶπεν „ὦ ἄνδρες, ὅσῳ πλείονας ὑμῶν στρατιώτας ἐκπέμπομεν ἡμεῖς.“

XXVII. Ἐν δὲ Μεγάροις, ὅτε τὴν στρατιάν ἀπῆγεν ἐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντας αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν 5 ἀκρόπολιν σπάσμα καὶ πόνον ἰσχυρὸν ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος· ἐκ δὲ τούτου διογκωθὲν μεστὸν αἵματος ἔδοξε γεγονέναι καὶ φλεγμονὴν ὑπερβάλλουσαν παρεῖχεν. Ἰατροῦ δέ τινος Συρακουσίου τὴν ὑπὸ τῷ σφυρῷ φλέβα 10 σχάσαντος, αἱ μὲν ἀλγηδόνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολλοῦ φερομένου καὶ ῥέοντος ἀνεπισχέτως λιποψυχία πολλή καὶ κίνδυνος ὄξυς ἀπ’ αὐτῆς περιέστη τὸν Ἀγησί- λαον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε· καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα πολὺν χρόνον ἔσχευ ἀρρώστως καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἀδυνατῶς. Ἐν 15 δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη πταίσματα τοῖς Σπαρ- τιάταις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· ὧν ἦν τὸ περὶ Τεγύρας μέγιστον, ὅπου πρῶτον ἐκ παρατάξεως κρατη- θέντες ὑπὸ Θηβαίων ἠττήθησαν. Ἔδοξεν οὖν πᾶσι 20 Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς δια- λύσεις. Ὡν εἷς ἦν Ἐπαμεινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ἐπὶ παι- δεῖα καὶ φιλοσοφία, στρατηγίας δὲ πείραν οὐπω δεδω- κώς. Οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄλλους ἅπαντες ὑποκατακλινο- μένους τῷ Ἀγησίλαῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παρ- 25 ρησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν, τὸν μὲν πόλεμον ἀποδεικνύων αὐξοῦσα τὴν Σπάρτην ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ λοιποὶ κακῶς πάσχουσι, τὴν δὲ εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ 30 δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων· οὕτω γὰρ αὐτὴν διαμενεῖν, ἴσων ἀπάντων γενομένων.

XXVIII. Ὅρων οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγα- μένους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν,

εἰ νομίζει δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. Ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ταχὺ καὶ τεταραρρηκότως, εἰ κάκεινος οἴεται δίκαιον αὐτονο- 5 μείσθαι τὴν Λακωνικὴν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος μετ’ ὀργῆς ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτόν, εἰ τὴν Βοιωτίαν οὐ ἀφίησιν αὐτόνομον. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπα- μεινώνδου φήσαντος, εἰ τὴν Λακωνικὴν ἀφίησιν αὐτό- νομον, οὕτω τραχέως ἔσχευ ὁ Ἀγησίλαος καὶ τὴν προ- φασιν ἠγάπησεν, ὡς εὐθύς ἐξαλείψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης καὶ προειπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς 10 δὲ ἄλλους Ἕλληνας διαλλαγέοντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεστὰ τῆς εἰρήνης, τὰ δὲ ἀνήκεστα τοῦ πολέμου ποιοῦντας. Ἔργον γὰρ ἦν πάσας ἐκκαθᾶραι καὶ διαλυ- σαι τὰς ἀμφιλογίας. Ἐτυχε δὲ κατ’ ἐκείνον τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὧν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. Εὐθύς 15 οὖν ἐπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες αὐτόν ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς συμμαχοὺς περιπέμπον- τες ἠθροίζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὐπω δὲ θαρροῦντας ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Πολλῶν δὲ σημείων μο- 20 χθηρῶν γενομένων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπαμεινώνδου γέ- γραπται, καὶ Προθόου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ’ ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μὲν, [αὐτονόμου] τῆς Ἑλλά- 25δος ὅλης ὑπαρχούσης, ἐκσπόνδων δὲ τῶν Θηβαίων γε- νομένων, καιρὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ’ αὐτῶν. Ἀηλοῖ δὲ τὸ σὺν ὀργῇ μᾶλλον ἢ λογισμῷ γενέσθαι τὴν στρα- 30τείαν ἐκείνην ὁ καιρὸς. Τῇ γὰρ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ Σκίροφοριῶνος μηνὸς ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς ἐν Λακε- δαίμονι, τῇ δὲ πέμπτῃ τοῦ Ἐκατομβαιῶνος ἠττήθησαν 30 ἐν Λεύτροις ἡμερῶν εἴκοσι διαγενομένων. Ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων καὶ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς

καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμόν φασὶ τὸν Σφοδρίου τὸν καλὸν τρεῖς πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοσαυτὰκις ἔξαναστάντα καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.

5 XXIX. Συμβάντος δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις παι-
σματος ἀπροσδοκίτου καὶ τοῖς Θηβαίοις παρὰ δόξαν εὐ-
τυχήματος οἷον οὐ γέγονεν ἄλλοις Ἑλλήσι πρὸς Ἑλλη-
νας ἀγωνισαμένοις, οὐδὲν ἂν τις ἤττον ἐξήλωσε τῆς
ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἠττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν.
10 Ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τι
καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ διατριβὰς ἀξιο-
μνημόνευτον, ὀρθῶς λέγων· ἔστι δὲ οὐχ ἤττον, ἀλλὰ
καὶ μᾶλλον ἀξίον κατανοεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἢ
15 παρὰ τὰς τύχας πράττουσι καὶ λέγουσι διευσχημονοῦν-
τες. Ἐτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα καὶ ξένων
οὔσα μεστή· γυμνοπαιδία γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χο-
ρῶν ἐν τῷ θεάτρῳ· παρήσαν δ' ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν
συφορὰν ἀπαγγέλλοντες. Οἱ δὲ ἔφοροι, καίπερ εὐθύς
ἦντος καταφανοῦς, ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα καὶ
20 ἦν ἀρχὴν ἀπολωλέκασιν, οὔτε χορὸν ἐξελεῖν εἴασαν
οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν, ἀλλὰ
κατ' οἰκίαν τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα
πέμψαντες αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θῆραν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν
χορῶν ἔπραττον. Ἄμα δὲ ἡμέρα φανερῶν ἤδη γεγονό-
25 των πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν
τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκεῖοι κατα-
βαίνοντες εἰς ἀγορὰν ἀλλήλους ἐδεξιοῦντο λιπαροὶ τὰ
πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ γήθους, οἱ δὲ τῶν
σωζομένων, ὥσπερ ἐπὶ πένθει, μετὰ τῶν γυναικῶν οἴκοι
30 διέτριβον, εἰ δέ τις ὑπ' ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι
καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλ-
μένος. Ἐτι δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πυνθέ-

σθαι τὴν μὲν ζῶντα προσδεχομένην υἷον ἀπὸ τῆς μάχης
κατηφῆ καὶ σιωπηλὴν, τὰς δὲ τῶν πεπτωκέναι λεγομέ-
νων ἐν τε τοῖς ἱεροῖς εὐθύς ἀναστρεφομένας καὶ πρὸς
ἀλλήλας ἰλαρῶς καὶ φιλοτίμως βαδιζούσας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσταντο 5
μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδοκᾶτο δὲ νενικηκῶς Ἐπαμεινών-
δας καὶ μεγαλοφρονῶν ἐμβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἐν-
νοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε πρὸς τὴν χολότητα τοῦ
Ἀγησίλαου καὶ δυσθυμία πολλὴ καὶ πτοία πρὸς τὸ
θεῖον, ὡς διὰ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι 10
τὸν ἀρτίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες εἴλοντο χολὸν
καὶ πεπηρωμένον· ὁ παντὸς μᾶλλον αὐτοὺς ἐδίδασκε
φράζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ δαιμόνιον. Διὰ δὲ τὴν
ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν οὐ μόνον
ἐχρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ 1
καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποριῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ, τοῖς ἐν
τῇ μάχῃ καταδειλιάσασιν, οὓς αὐτοὶ τρέσαντας ὀνομά-
ζουσιν, ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν,
πολλοῖς οὔσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ'
αὐτῶν. Οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ 20
καὶ δοῦναί τιμι τούτων γυναικῶν καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι
παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. Οἱ
δὲ καρτεροῦσι περιϊόντες ἀύχηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβω-
νὰς τε προσερχαμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι καὶ
ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπῆνης, μέρος δὲ τρέφουσι. Δεινὸν 25
οὖν ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς οὐκ
ὀλίγων δεομένη στρατιωτῶν. Καὶ νομοθέτην αἰροῦνται
τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ μήτε προσθεῖς τι μήτε ἀφελῶν
μήτε μεταγράψας εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακε-
30 δαιμονίων· καὶ φήσας, ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον
ἔαν καθεύδειν, ἐκ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίους εἶναι
πρὸς τὸ λοιπόν, ἄμα τοὺς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς

ἄνδρας ἐπιτίμους ἐφύλαξε. Βουλόμενος δὲ τὴν παροῦσαν ἀθυμίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχην μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συναψαι τοῖς ἐναντίοις, ἐλὼν δὲ πολίχνην τινὰ τῶν Μαντινέων καὶ τὴν χώραν ἐπιδραμῶν ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἠδία τὴν πόλιν ὡς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένην.

XXXI. Ἐκ δὲ τούτου παρῆν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττους ἔχων 10 τετρακισμυρίων ὀπλιτῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄνοπλοι πρὸς ἀρπαγὴν συνηκολούθουν, ὥστε μυριάδας ἑπτὰ τοῦ σύμπαντος ὄχλου συνεισβαλεῖν εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἦν μὲν δὴ χρόνος οὐκ ἐλάττων ἐτῶν ἑξακοσίων, ἀφ' οὗ κατώκουν τὴν Λακεδαίμονα Λωριεῖς· ἐν δὲ τού- 15 τῳ παντὶ τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλὰ ἀδήωτον καὶ ἀδικτον οὖσαν ἐμβالόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον ἄκρι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως, μηδενὸς ἐπέξιόντος. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἶα πρὸς τοσοῦτον, ὥς φησι Θεό- 20 πομπος, θεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τῆς πόλεως τὰ μέσα καὶ κυριώτατα τοῖς ὀπλίταις περιεσπειραμένος ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαίων, προκαλουμένων ἐκεῖνον ὀνομαστὶ καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κε- 25 λευόντων, ὅς τῶν κακῶν αἰτιὸς ἐστὶν ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. Οὐχ ἥττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὸν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν τε πρεσβυτέρων δυσανασχετούντων τὰ γινόμενα καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παν- 30 τάπασιν ἐκφρόνων οὖσῶν πρὸς τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. Ἦνία δὲ καὶ τὸ τῆς δόξης αὐτόν, ὅτι τὴν πόλιν μεγίστην παραλαβῶν καὶ δυνατωτάτην ἐώρα

συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ αὐχμημα κεκο- λουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις εἰπὼν, ὅτι γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐχ ἐώρακε πολέμιον. Λέγεται δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναίου τινὸς ἀμφισβητοῦντος ὑπὲρ ἀνδρείας πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντος „Ἡμεῖς μέντοι 5 πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν,“ ὑποτυχεῖν· „Ἄλλ' ἡμεῖς γε οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα.“ Παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν ἀσημοτέρων τις Σπαρτιατῶν· ὁ μὲν γὰρ εἶπε· „Πολλοὶ ὑμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κείνται,“ ὁ δὲ ἀπήντησεν „Τμῶν 10 δέ γε οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ.“

XXXII. Τότε μέντοι τὸν Ἀνταλκίδα φασὶν ἐφορον ὄντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ὑπεκδέσθαι περίφοβον γενόμενον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πό- 15 λιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ ὑψηλῶν. Ἐρρῶν δὲ πλεῖστος ἑαυτοῦ καὶ μέγιστος τότε ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων, καὶ τὸ θεῦμα μᾶλλον ὑπὸ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγένετο σκληρὸν καὶ χαλεπὸν τοῖς Θηβαίοις. Πορευόμενον δὲ πρῶτον τῆς φά- 20 λαγγος τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐδείκνυσάν τινες τῷ Ἀγησίλαῳ· κακεῖνος, ὡς λέγεται, πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐτῷ καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μόνον εἶπεν· „Ὁ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου.“ Ἐπεὶ δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχην 25 συναψαι καὶ στήσαι τροπαιὸν οὐκ ἰσχυσε ἐξαγαγεῖν οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀναξεύξας πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν, ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῶν πάλαι τινὲς ὑπούλων καὶ πονηρῶν ὡς διακόσιοι συστραφέντες κατελάβοντο τὸ Ἰσώριον, οὗ τὸ τῆς Ἀρ- 30 τέμιδος ἱερὸν ἐστὶν, εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον. Ἐφ' οὗς βουλομένων εὐθὺς ὠθεῖσθαι τῶν Λακεδαιμο-

νίων, φοβηθεὶς τὸν νεωτερισμὸν ὃ Ἀγησίλαος ἐκέλευσε
 τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν, αὐτὸς δὲ ἐν ἱματίῳ καὶ
 μεθ' ἑνὸς οἰκέτου προσήει, βοῶν ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ
 5 προστάγματος αὐτοῦς· οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεῦσαι συν-
 ελθεῖν οὐδὲ πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δείξας ἕτερον
 τόπον), τοὺς δὲ ἀλλάχουσε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ ἀκούσαντες
 ἤσθησαν οἰόμενοι λανθάνειν, καὶ διαστάντες ἐπὶ τοὺς
 τόπους οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν ἀπεχώρουν. Ὁ δὲ τὸ μὲν
 Ἰσώριον εὐθύς μεταπεμφάμενος ἑτέρους κατέσχε, τῶν
 10 δὲ συστάντων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκά τινας συλλα-
 βῶν νυκτὸς ἀπέκτεινεν. Ἄλλη δὲ μελίων ἐμηνύθη συν-
 ωμοσία καὶ σύνοδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ πράγμασι
 νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων, οὓς καὶ κρί-
 νειν ἄπορον ἦν ἐν ταραχῇ τοσαύτῃ καὶ περιορᾶν ἐπι-
 15 βουλεύοντας. Ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν
 ἐφόρων βουλευσάμενος ὃ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς
 δίχα δίκης τεθνατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. Ἐπεὶ
 δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὅπλα περιοίκων καὶ
 εἰλώτων ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολε-
 20 μίους καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρεῖχεν, ἐδίδαξε
 τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ἐπιφοιτᾶν ταῖς στιβάσι καὶ
 τὰ ὅπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύ-
 πτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. Ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς
 Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι χει-
 25 μῶνων γενομένων καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀρξάμενων ἀπιέ-
 ναι καὶ διαρρεῖν ἀτάκτως, οἱ δὲ τρεῖς μῆνας ἐμμεμενη-
 κότητας ὅλους καὶ τὰ πλείστα τῆς χώρας διαπεπορθηκότητας
 Θεόπομπος δὲ φησιν, ἤδη τῶν βοιωταρχῶν ἐγνωκότων
 ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φριξόν, ἄνδρα Σπαρ-
 30 τιάτην, παρὰ Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς
 ἀναχωρήσεως μισθόν, ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πράτ-

τουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον παρὰ τῶν πολεμίων προσπεριγε-
 νέσθαι.

XXXIII. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ
 ἄλλοι, μόνος δὲ Θεόπομπος ἤσθητο. Τοῦ δὲ σωθῆναι
 τὴν Σπάρτην τότε πάντες αἴτιον ὁμολογοῦσι γενέσθαι ὃ
 5 τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλο-
 νεικίας καὶ φιλοτιμίας, ἀποστὰς ἐχρήσατο τοῖς πράγμα-
 σιν ἀσφαλῶς. Οὐ μέντοι τὴν γε δύναμιν καὶ τὴν δόξαν
 ἐδυνήθη τῆς πόλεως ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ πταίσματος, ἀλλ'
 ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δὲ ἀκριβεῖ καὶ κατησκη- 10
 μένη κεχρημένου διαίτη παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἁμαρ-
 τία μία καὶ ῥοπή τὴν πᾶσαν ἐκλινεν εὐτυχίαν τῆς πό-
 λεως· οὐκ ἀλόγως. Πρὸς γὰρ εἰρήνην καὶ ἀρετὴν καὶ
 ὁμόνοιαν ἄριστα συντεταγμένῳ πολιτεύματι προσαγα-
 γόντες ἀρχὰς καὶ δυναστείας βιαίους, ὧν οὐδενὸς ἠγεῖτο 15
 δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὃ Λυκούργος,
 ἐσφάλησαν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὃ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς
 στρατείας ἀπειρήκει διὰ τὸ γῆρας, Ἀρχίδαμος δὲ ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ τὴν ἐκ Σικελίας ἤκουσαν παρὰ τοῦ τυράννου
 βοήθειαν ἔχων ἐνίκησεν Ἀρκάδας τὴν λεγομένην ἄδα- 20
 κρον μάχην· οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συχνούς
 δὲ τῶν ἐναντίων ἀνεῖλεν. Αὕτη μάλιστα τὴν ἀσθένειαν
 ἤλεγξεν ἢ νίκη τῆς πόλεως. Πρότερον μὲν γὰρ οὕτω
 σύνηδες ἠγοῦντο καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι τὸ
 νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς θεοῖς πλὴν 25
 ἀλεκτρούνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει μήτε μεγαληγορεῖν
 τοὺς ἀγωνισαμένους μήτε ὑπερχαίρειν τοὺς πυνθανο-
 μένους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γενομένης, ἣν
 Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φράσαντι τὴν νίκην οἱ
 30 ἄρχοντες ἐκ φιδιτίου κρέας ἐπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο
 δὲ οὐδέν· τότε δὲ τῆς μάχης ἀγγελθείσης καὶ τοῦ Ἀρχι-
 δάμου προσιόντος οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτος ὃ

πατήρ ἀπήντα δακρύων ὑπὸ χαρᾶς καὶ μετ' ἐκείνου τὰ ἀρχαία, τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν ποταμὸν κατήει τὰς τε χεῖρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεωσμένης τὰ παρ' ἀξίαν ὀνειδίη τῆς Σπάρτης καὶ λαμπρὸν αὐθις ἐξ ἀρχῆς τὸ φῶς ὀρώσης· ἐπεὶ πρότερόν γε φασιν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἐπταῖσαν.

XXXIV. Οἰκισομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων, διαμάχεσθαι μὲν οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ κωλύειν ἐδύνατο, χαλεπῶς δὲ καὶ βαρέως πρὸς τὸν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν οὔτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάττωσα καὶ πρωτεύουσαν ἀρετῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχοντες καὶ καρπούμενοι χρόνον τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. Διὸ καὶ προτεινομένην ὑπὸ τῶν Θηβαίων τὴν εἰρήνην ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. Μὴ βουλούμενος δὲ τῷ λόγῳ προσέσθαι τοῖς ἔργῳ κρατοῦσι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλονεικῶν, ἐκείνην μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ τὴν Σπάρτην προσαπέβαλε καταστρατηγηθεῖς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὐθις ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων καὶ μετεπέμποντο τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἔξεστρατευμένον μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ προσιόντα, λαθῶν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέξενξε νυκτὸς ἐκ Τεγέας ἄγων ἐπ' αὐτὴν τὴν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητὸς τινος, ἐξαγγελίαντος τῷ Ἀγησίλαῳ, ταχὺ προπέμψας ἵππεά τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσσοντα μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέ-

βαινον τὸν Εὐρώταν καὶ προσέβαλλον τῇ πόλει μάλα ἔφρωμένως τοῦ Ἀγησίλαου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμεινωτός. Οὐ γάρ, ὡς πρότερον, ἀσφαλείας ἑώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύσας οὐδὲ χρησάμενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν πόλιν ἐξαρπάσας καὶ στήσας τρόπαιον καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποδιδόντας, ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον ὑπερηφάνως τῇ τε ῥώμῃ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώματος, ὅξέως ἐπὶ τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέντα διὰ τῶν στενωπῶν καὶ πανταχοῦ μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις. Ἰσίδαν δὲ δοκῶ, τὸν Φοιβίδου υἱόν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις θέαμα φανῆναι καλὸν καὶ ἀγαστόν. Ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπῆς τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὦραν δὲ ἐν ἧ τὸ ἥδιστον ἀνθοῦσιν ἄνθρωποι παριόντες εἰς ἄνδρας ἐκ παιδῶν εἶχε, γυμνὸς δὲ καὶ ὄπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων λίπα χρυσάμενος τὸ σῶμα καὶ τῇ μὲν ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος ἐξήλατο τῆς οἰκίας καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο παίων τὸν προστυχόντα καὶ καταβάλλον. Ἐτρώθη δὲ ὑπ' οὐδενός, εἴτε θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτόν, εἴτε μείζον τι καὶ κρείττον ἀνθρώπου φανείς τοῖς ἐναντίοις. Ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτόν εἴτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὄπλων διακινδυνεύειν ἐτόλμησεν.

XXXV. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις περὶ τὴν Μαντινείαν ἐμαχέσαντο, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἤδη κρατοῦντα τῶν πρώτων, ἐτι δὲ ἐγκείμενον καὶ κατασπεύ-

δοντα τὴν δίωξιν Ἀντικράτης Λάκων ὑποστάς ἐπαισε
 δόρατι μὲν, ὡς Διοσκουρίδης ἱστορήκε, Λακεδαιμόνιοι
 δὲ Μαχαιρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικρά-
 5 τούς καλοῦσιν, ὡς μαχαίρα πατάξαντος. Οὕτω γὰρ
 νώουδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψη-
 φίσασθαι, γένει δ' ἀτέλειαν, ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἔχει
 Καλλικράτης, εἰς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων. Μετὰ
 δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνου γενομένης
 10 εἰρήνης τοῖς Ἑλλησι πρὸς αὐτούς, ἀπήλαυνον οἱ περὶ
 τὸν Ἀγησίλαον τοῦ ὄρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν
 οὐκ ἔχοντας. Ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο καὶ
 τοὺς ὄρκους ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λα-
 κεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἦν ἐλπίζουσιν
 15 ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. Βίαιος οὖν ἐδόκει καὶ
 ἀτενῆς καὶ πολέμων ἀπληστος ὁ Ἀγησίλαος εἶναι, τὰς
 μὲν κοινὰς διαλύσεις πάντα τρόπον ὑπορύττων καὶ ἀνα-
 βάλλων, πάλιν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκαζόμε-
 νος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις καὶ δανείζεσθαι καὶ
 20 συνερανίζεσθαι, δεῖον ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς τοῦτο πε-
 ριήκοντι τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύ-
 την γενομένην ἀφεικότα καὶ πόλεις καὶ γῆν καὶ θάλατ-
 ταν ὑπὲρ τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ κτημάτων καὶ προσόδων
 σφραδάζειν.

25 XXXVI. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἠδόξεσε Τάχῳ τῷ Αἰγυπτίῳ
 στρατηγὸν ἐπιδοῦς ἑαυτόν. Οὐ γὰρ ἠξίουν ἄνδρα τῆς
 Ἑλλάδος ἄριστον κεκριμένον καὶ δόξης ἐμπεληκότα
 τὴν οἰκουμένην ἀποστάτη βασιλέως, ἀνθρώπῳ βαρβά-
 ρῳ, χρῆσαι τὸ σῶμα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν δόξαν ἀποδό-
 30 σθαι χρημάτων ἔργα μισθοφόρου καὶ ξεναγοῦ διαπρα-
 τόμενον. Κεῖ γὰρ ὑπὲρ ὀγδοήκοντα γεγονώς ἔτη καὶ
 πᾶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶμα κατακεκομμένος ἐκείνην

αὐτὸς ἀνεδέξατο τὴν καλὴν καὶ περιβλεπτοὺς ἡγεμο-
 νίαν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, οὐ πάμπαν
 ἄμεμπτον εἶναι τὴν φιλοτιμίαν· τοῦ γὰρ καλοῦ και-
 ρὸν οἰκτεῖον εἶναι καὶ ὄραν, μᾶλλον δὲ ὅλως τὰ καλὰ
 τῶν αἰσχυρῶν τῷ μετρίῳ διαφέρειν. Οὐ μὴν ἐφρόν-
 5 τιζε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲ ᾤετο παρ' ἀξίαν εἶναι
 λειτούργημα δημόσιον οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάξιον
 ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει καὶ καθῆσθαι πε-
 ριμένοντα τὸν θάνατον. Ὄθεν ἠθροῖσε μισθοφόρους
 ἀφ' ὧν ὁ Τάχως αὐτῷ χρημάτων ἐπέμψα, καὶ πλοῖα 10
 πληρώσας ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλους ἔχων μεθ'
 ἑαυτοῦ Σπαρτιάτας, ὡς πρότερον. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευ-
 σεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εὐθύς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν
 ἡγεμόνων καὶ διοικητῶν ἐβάδιζον ἐπὶ ναῦν θεραπεύου-
 15 τες αὐτόν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων σπουδὴ τε
 μεγάλη καὶ προσδοκία διὰ τοῦνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ
 Ἀγησιλάου, καὶ συνετρόχαζον ἅπαντες ἐπὶ τὴν θείαν. Ὡς
 δὲ ἐώρων λαμπρότητα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν,
 ἄνθρωπον δὲ πρεσβύτην κατακείμενον ἐν τινὶ πόρᾳ παρὰ
 τὴν θάλασσαν, εὐτελεῖ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα, τραχὺ καὶ 20
 φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γε-
 λωτοποιεῖν ἐπήει καὶ λέγειν, ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μυθολο-
 γούμενον· ὠδίνειν ὄρος, εἶτα μῦν ἀποτεκεῖν. Ἐτι δὲ
 μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀτοπίαν ἐθαύμασαν, ὅτε ξενίων προσ-
 25 κομισθέντων καὶ προσαχθέντων ἄλευρα μὲν καὶ μό-
 σχος καὶ χῆνας ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμματα καὶ
 μύρα διωθεῖτο, καὶ βιαζομένων λαβεῖν καὶ λιπαρούντων
 ἐκέλευσε τοῖς εἰλωσι διδόναι κομίζοντας. Τῇ μέντοι
 617 στεφανωτρίδι βύβλῳ φησὶν αὐτὸν ἠσθέντα Θεόφρα-
 στος διὰ τὴν λιτότητα καὶ καθαριότητα τῶν στεφάνων 30
 αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ὅτε ἀπέπλει, παρὰ τοῦ βασιλέως.
 XXXVII. Τότε δὲ συμμίξας τῷ Τάχῳ παρασκευαζο-

μένω πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ, ὡσπερ ἤλπιζεν, ἀπάσης
στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μισθο-
φόρων μόνων, τοῦ δὲ ναυτικοῦ Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος
ἡγεμῶν δὲ συμπάντων αὐτὸς ἦν ὁ Τάχως. Καὶ τοῦτο
5 πρῶτον ἠνίασε τὸν Ἀγησίλαον· ἔπειτα τὴν ἄλλην ἀλα-
ζουεῖαν καὶ κενοφροσύνην τοῦ Αἰγυπτίου βαρυνόμενος
ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέπλευσεν ἐπὶ τοὺς Φοίνι-
κας αὐτῷ, παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν φύσιν
ὑπέικων καὶ καρτερῶν, ἄχρι οὗ καιρὸν ἔλαβε. Νεκτά-
10 ναβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τοῦ Τάχου καὶ μέρος ἔχων ὑφ'
ἑαυτῷ τῆς δυνάμεως ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰ-
γυπτίων ἀναγορευθεὶς διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον
ἀξίων αὐτῷ βοηθεῖν· τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν πα-
ρακάλει, μεγάλας ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς.
15 Αἰσδομένου δὲ ταῦτα τοῦ Τάχου καὶ τραπομένου πρὸς
δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐπειράτο καὶ τὸν Ἀγησί-
λαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Τάχου πείθων καὶ παραμυθούμε-
νος κατέχειν, ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶπεν, ὅτι „Σοὶ μὲν, ὦ
Χαβρία, κατὰ σεαυτὸν ἀφιγμένῳ χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ
20 λογισμοῖς ἔξεστιν, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰ-
γυπτίοις στρατηγός. Οὐκ οὖν ἂν ἔχοι μοι καλῶς οἷς
ἐπέμψθη σύμμαχος πολεμεῖν, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ πατρίς
κελεύσῃ.“ Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἐπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄν-
δρας, οἱ τοῦ μὲν Τάχου κατηγορήσειν, ἐπαινέσεσθαι δὲ
25 τὸν Νεκτάναβιν ἔμελλον. Ἐπεμψαν δὲ κἀκεῖνοι δεόμε-
νοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος γε-
γονὸς καὶ φίλος, ὁ δὲ ὡς εὖνους καὶ προθυμότερος περὶ
τὴν πόλιν ἐσόμενος. Ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι
τοῖς μὲν Αἰγυπτίοις ἀπεκρίναντο φανερώς Ἀγησίλαῳ
30 περὶ τούτων μελήσειν, ἐκείνῳ δὲ ἐπέστειλαν ὄρᾶν κε-
λεύοντες, ὅπως πράξει τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον. Οὕτω
δὴ λαβὼν τοὺς μισθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος ἀπὸ τοῦ Τάχου

μετέστη πρὸς τὸν Νεκτάναβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου
πράγματος παρακαλύμματι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος
χρησάμενος· ἐπεὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως ἀφαιρε-
θείσης τὸ δικαιοτάτον ὄνομα τῆς πράξεως ἦν προδοσία.
Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς
5 πατρίδος συμφέροντι διδόντες οὔτε μανθάνουσιν οὔτε
ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο πλὴν ὃ τὴν Σπάρτην αὔξειν
νομίζουσιν.

XXXVIII. Ὁ μὲν οὖν Τάχως ἐρημωθεὶς τῶν μισθο-
φόρων ἔφυγεν, ἐκ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπανίσταται τῷ
10 Νεκτανάβιδι βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς· καὶ συναγαγὼν
δέκα μυριάδας ἀνθρώπων ἐπήει. Θαρσύνοντος δὲ τοῦ
Νεκτανάβιδος τὸν Ἀγησίλαον καὶ λέγοντος, ὅτι πολλοὶ
μὲν εἰσιν οἱ πολέμιοι, μιγάδες δὲ καὶ βάνουσοι καὶ δι'
ἀπειρίαν εὐκαταφρόνητοι „Καὶ μὴν οὐ τὸ πλῆθος αὐ-
15 τῶν“ ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν „ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν φοβοῦμαι
καὶ τὴν ἀμαθίαν ὡς δυσεξαπάτητον. Αἱ γὰρ ἀπάται τὸ
παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς πρὸς ἄμνηαν ὑπονοοῦσι καὶ
προσδοκῶσι τροπομένοις, ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μηδὲ ὑπο-
νοῶν μηδὲν οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λαβὴν, ὡσπερ
20 οὐδὲ τῷ παλαίοντι ῥοπήν ὁ μὴ κινούμενος.“ Ἐκ τούτου
καὶ ὁ Μενδήσιος ἐπεμπε πειρῶν τὸν Ἀγησίλαον. Ἐδει-
σεν οὖν ὁ Νεκτάναβις, καὶ κελεύοντος αὐτοῦ διαμάχε-
σθαι τὴν ταχίστην καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς ἀνθρώ-
πους ἀπείρους ἀγῶνος, πολυχειρία δὲ περιελθεῖν καὶ
25 περιταφρεῦσαι καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυνα-
μένους, ἔτι μᾶλλον ἐν ὑποψίᾳ καὶ φόβῳ γενόμενος
πρὸς αὐτὸν ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν εὐερκῆ καὶ μέγαν
18 ἔχουσαν περίβολον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν
ἀπιστούμενος καὶ βαρέως ἔφερεν, αἰσχνόμενος δὲ καὶ
30 πάλιν μεταστῆναι πρὸς τὸν ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν
ἄπρακτος ἠμολούθησε καὶ συνεισῆλθεν εἰς τὸ τεῖχος.

XXXIX. Ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ περιταφρευόντων τὴν πόλιν, αὐθις αὐθις δεισας τὴν πολιορκίαν ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα συμποθυμουμένους εἶχεν· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ χωρίῳ σί-
 5 τος. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔων, ἀλλὰ κωλύων ἤκουε μὲν ἔτι μᾶλλον κακῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως, ἔφερε δὲ πρότερον ἤδη τὰς διαβολὰς καὶ προσεῖχε τῷ καιρῷ τοῦ στρατηγή-
 10 ματος. Ἦν δὲ τοιούδε. Τάφρον ἔξωθεν ἤγον οἱ πολέ-
 15 μιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν ὡς παντάπασιν ἀποκλείου-
 20 τες αὐτούς. Ὡς οὖν ἐγγὺς ἦσαν αἱ τελευταῖαι τοῦ ὀρύγ-
 25 ματος ἀπαντῶντος αὐτῷ καὶ περιούντος ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν, ἐσπέραν ἀναμείνας γενέσθαι καὶ κελεύσας ἐξο-
 30 πλῆξασθαι τοὺς Ἕλληνας ἔλεγεν ἔλθων πρὸς τὸν Αἰγύ-
 35 πτιον „Ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὡς νεανία, καιρὸς οὗτός ἐστιν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι φοβούμενος οὐκ ἔφραζον, πρὶν ἔλθειν. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ δια τῶν χειρῶν παρεσκευάκασιν τσαύτην ὀρυζάμενοι τάφρον, ἧς τὸ μὲν ἐξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδῶν ἐστὶ
 20 τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλείπον ἡμῖν δίδωσιν ἰσῶ καὶ δι-
 25 καίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε νῦν, προ-
 30 θυμηθεὶς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενέσθαι καὶ μεθ' ἡμῶν ἐπι-
 35 σπόμενος δρόμῳ σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὴν στρατιάν. Ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν κατὰ στόμα τῶν πολεμίων οὐχ ὑπομε-
 40 νοῦσιν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν.“ Ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάναβις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δει-
 45 νότητα, καὶ δούς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὄπλα καὶ προσπεσὼν ἐτρέψατο βραδίως τοὺς ἀντιστάτας. Ὡς δὲ ἅπαξ ἔλαβε πειθόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάναβιν ὁ Ἀγη-
 50 σίλαος, αὐθις ἐπῆγε τὸ αὐτὸ στρατήγημα καθάπερ πά-
 55 λαισμα τοῖς πολεμίοις. Τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ ὑπάγων, τὰ δὲ ἀντιπεριχωρῶν ἐμβάλλει τὸ πλήθος αὐ-

τῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρουχα βαθεῖαν ἐξ ἑκατέρας πλευ-
 ρᾶς παραρρέουσιν, ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας καὶ καταλα-
 βὼν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχο-
 μένους τῶν πολεμίων τὸ πλήθος, οὐκ ἔχοντας περιδρο-
 μὴν καὶ κύκλωσιν. Ὅθεν οὐ πολὺν χρόνον ἀντιστάντες 5
 ἐτρόποντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ φεύγον-
 10 τες ἐσκεδάσθησαν καὶ διεσπάρησαν.

XL. Ἐκ δὲ τούτου καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ
 βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ
 φιλοφρονούμενος ἐδεῖτο μείναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ' 10
 αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ ὠρμητο πρὸς τὸν οἶκοι πό-
 λεμον, εἰδὼς χρημάτων δεομένην τὴν πόλιν καὶ ξενο-
 τροφοῦσαν. Προὔπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγα-
 λοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα τιμᾶς καὶ δωρεᾶς καὶ πρὸς
 τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. 15
 Χειμῶνος δὲ ὄντος ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ καὶ
 παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἐρημον κομισθεὶς, ὃ κα-
 λοῦσι Μενελάου λιμένα, θνήσκει, βιώσας μὲν ὄγδοή-
 κοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τῆς Σπάρτης ἐνὶ
 τῶν τεσσαράκοντα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα 20
 πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος καὶ σχεδὸν
 ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς νομισθεὶς ἄχρι
 τῆς ἐν Δεύκτροις μάχης. Ἔθους δὲ ὄντος Λακωνικοῦ
 τῶν μὲν ἄλλων ἐπὶ ξένης ἀποθανόντων αὐτοῦ τὰ σώ-
 25 ματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οὐ-
 30 καδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιᾶται κηρὸν ἐπιτήξαν-
 35 τες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος, ἀπῆγον εἰς Λακε-
 40 δαίμονα. Τὴν δὲ βασιλείαν Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ
 45 παρέλαβε, καὶ διέμεινε τῷ γένει μέχρις Ἀγιδος, ὃν ἐπι-
 50 χειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν ἀπέκτεινε 30
 55 Λεωνίδας πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

Π Ο Μ Π Η Ι Ο Σ.

5

I. Πρὸς Πομπήιον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ λέγων

Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον.

10 Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγόν, ὡς τὸν Πομπήιον πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν (ἦν γὰρ ἀνὴρ πολεμικώτατος), ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κα-
15 τασπάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες, οὔτε μὴν εὐνοίαν αὐτῷ πάλιν σφοδρότεραν ἢ θάσσον ἀρξάμενην ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν ἢ πταίσαντι παραμείναςαν βεβαιότερον ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήιος. Αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων
20 ἄπληστος ἐπιθυμία, τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίκαιαν, ἀσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἡθούς, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὡς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι μηδὲ ἡδίων ὑπουργῆσαι δεομένῳ. Προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπα-
25 χθὲς διδόντος καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

II. Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχευεν οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. Τὸ γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρωπίας, καὶ [ἐν*] τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινευ εὐθύς ἢ
30 ἀκμὴ τὸ γεραρόν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἡθούς. Ἦν δέ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ὀφθαλμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου, ποιοῦσα μᾶλλον λεγο-

μένην ἢ φαινομένην ὁμοίότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἦι καὶ τοῦνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόντων οὐκ ἔφευγεν ὁ Πομπήιος, ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίοις ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. Διὸ καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικός, συνηγορῶν αὐ- 5 τῷ μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὢν φιλαλέξανδρός ἐστι. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη πρεσβυτέραν οὔσαν ἐπεικῶς αἰεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς Πομπήιον ὁμιλίας, λέγουσαν, ὡς οὐκ ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσάμενην ἀδήκτως ἀπελθεῖν. Πρὸς 10 δὲ τούτοις διηγείσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαι τινα τῶν Πομπήϊου συνήθων αὐτῆς Γεμίνιον, καὶ πράγματα πολλὰ παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαιμένης οὐκ ἂν ἐθέλησαι διὰ Πομπήιον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίνιον διαλέγεσθαι τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμίνιῳ, μηκέτι 15 δὲ αὐτὸν ἄψασθαι τὸ παράπαν μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καίπερ ἔρῶν δοκοῦντα· τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσῆσαι. Καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ γενέσθαι περιβόητον, ὥστε Κελλίον Μέτελλον ἀν- 20 δριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεῶν τῶν Διοσκουρων κάκεινης εἰκόνα γραφάμενον ἀναθεῖναι διὰ τὸ κάλ-
620 λος. Πομπήιος δὲ καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου γυναικί, πλεῖστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ καὶ τετρακισχιλίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρῆτο παρὰ τὸν 25 αὐτοῦ τρόπον οὐκ ἐπεικῶς οὐδὲ ἐλευθερίας, φοβηθεὶς τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς ἄμαχόν τινα καὶ περιβόητον οὔσαν, ὡς μὴ φανεῖη κεκρατημένος. Οὔτω δὲ πάνυ πρόρωθεν εὐλαβῆς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος, ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον, ἀλλ' 30 ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐσυκοφαντεῖτο πολλὰ τῶν κοινῶν παριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. Τῆς δὲ περὶ

τὴν διαίταν εὐκολίας καὶ λιτότητος καὶ ἀπομνημόνευμα λέγεται τοιοῦτον. Ἰατρὸς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. Ὡς δὲ ζητοῦντες οὐχ εὐρον ὄνιον (ἦν γὰρ παρ' ὠραν), ἔφη δὲ τις εὐρεθῆσεσθαι παρὰ Λευκόλλῳ δι' ἔτους τρεφομένας, „Εἶτα“ εἶπεν „εἰ μὴ Λεύκολλος ἐτρόφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησε;“ καὶ χαίρειν ἑάσας τὸν ἰατρὸν ἔλαβέ τι τῶν εὐπορίστων. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

III. Ἐτι δὲ μειράκιον ὦν παντάπασι καὶ τῷ πατρὶ 10 συστρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν Λεύκιόν τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηρον. Οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισθεὶς χρήμασιν αὐτὸς μὲν ἔμελλε Πομπήϊον ἀποκτενεῖν, ἕτεροι δὲ τὴν σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. Μηνύσεως δὲ τῷ Πομπήϊῳ περὶ δεῖπνον ὄντι 15 προσπεσούσης, οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλὰ καὶ πιῶν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπεκρυεὶς τῆς σκηνῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἡσύχαζεν. Ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος 20 τὸ ξίφος ἀνέστη καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπήϊου προσελθὼν ὡς κατακειμένου πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς στρώμασιν. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται μέγα κίνημα μίσει τοῦ στρατηγοῦ καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, τὰς τε σκηνὰς ἀνασπώντων καὶ τὰ ὅπλα λαμβανόντων. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προήει δεδιῶς τὸν θόρυβον, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἰκέτευε, τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδῶν ἔκειτο κλαίων καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας, ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν 30 ὑπ' αἰδοῦς καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

IV. Ἄμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα δίκην

κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήϊος. Καὶ τὰ μὲν πλείστα φωράσας ἕνα τῶν ἀπελευθέρων ὁ Πομπήϊος νενοσφισμένον Ἀλέξανδρον ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσιν, αὐτὸς δὲ λίνα θηρατικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. Ταῦτα δὲ 5 ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐλόντος τὸ Ἄσκλον, ἀπώλεσε δὲ τῶν Κίννα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὠσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. Ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατηγορον. Ἐν οἷς ὀξὺς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐσταθῆς 10 φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν, ὥστε Ἀντίστιον στρατηγοῦντα καὶ βραβεύοντα τὴν δίκην ἐκείνην ἐρασθῆναι τοῦ Πομπήϊου καὶ γυναῖκα διδόναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις διαλέγεσθαι. Δεξαμένου δὲ Πομπήϊου καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορ- 15 ρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ Ἀντιστίου σπουδῆν. Τέλος δὲ τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικαστῶν ἀπολύουσιν, ὥσπερ ἐκ παραγγέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους πα- 20 λαιοῦ, Ταλασίῳ. Τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασὶ τοιαύτην. Ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θεῶν ἀγῶ- 621 νος εἰς Ῥώμην παραγενομένης οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἤρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες πελάται καὶ βοτῆρες ἀράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην 25 ἐκόμιζον. Ὅπως οὖν μὴ προστυχῶν τις ἀφέληται τῶν κρειπτόνων, ἐβόων θέοντες ἅμα Ταλασίῳ (τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τις ἦν ὁ Ταλάσιος), ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοῦνομα κροτεῖν καὶ βοᾶν οἶον συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. Ἐκ τούτου φασὶ (καὶ γὰρ εὐ- 30 τυχῆς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. Οὗτος ὁ

λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. Ὀλίγαις δ' οὖν ὕστερον ἡμέραις Πομπήτος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

V. Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίνναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευθεὶς ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε καὶ ταχὺ λαθῶν ἐκποδῶν ἐποίησεν ἑαυτὸν, οὐκ ὄντος ἐμφανοῦς αὐτοῦ θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος, ὡς ἀνηγήκοι τὸν νεανίσκον ὁ Κίννας· ἐκ δὲ τούτου οἱ πάσαι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὤρμησαν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ 10 φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγίδα προὔτεινε πολύτιμον οὔσαν. Ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν „Ἄλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρη- 15 σόμενος τύραννον,“ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Οὕτω δὲ τοῦ Κίννα τελευτήσαντος ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνέχευε Κάβων ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος, ἐπήει δὲ Σύλλας τοῖς πλείστοις ποθεινός, ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἠγοούμενος 20 ἀγαθόν. Εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὡς δουλείαν ἐπιεικεστέραν ζητεῖν ἀπογνωσθεὶς τῆς ἐλευθερίας.

VI. Τότε οὖν ὁ Πομπήτος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλεον 25 ταῖς πόλεσιν ἠδόμενος οἰκειῶς καὶ φιλικῶς πατρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. Ὅρων δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολείποντας τὰ οἰκεῖα καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον ὥσπερ εἰς λιμένα καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρᾶς οὐδὲ 30 ἀσύμβολος οὐδὲ χρήζων βοηθείας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς χάριτος ἐνδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. Ὅθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. Οἱ δὲ ὑπή-

κονον αὐτῷ προθύμως καὶ τοῖς παρὰ Κάβωνος ἤκουσιν οὐ προσείχον. Οὐδήδιον δὲ τινος εἰπόντος, ὅτι δημαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παραπεπήδηκεν ὁ Πομπήτος, οὕτως ἠγανάκτησαν, ὥστε εὐθύς ἀνελεῖν προσπεσόντες τὸν Οὐδήδιον. Ἐκ τούτου Πομπήτος ἔτη 5 μὲν τρία καὶ εἴκοσι γεγονώς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένος στρατηγός, αὐτὸς ἑαυτῷ δοὺς τὸ ἄρχειν ἐν Ἀυξίμῳ, πόλει μεγάλῃ, βῆμα θείας ἐν ἀγορᾷ καὶ τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίους ὑπὲρ Κάβωνος ἀντιπράττοντας διατάγματι μεταστῆναι 10 τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἐκάστοις τὰς κύκλω πόλεις ἐπήει τὸ αὐτὸ ποιῶν. Ἐξανισταμένων δὲ καὶ ὑποχωρούντων ὅσοι τὰ Κάβωνος ἐφρόνου, τῶν δὲ ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων αὐτούς, οὕτω κατανεί- 15 μας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφήν πορίσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἀμάξας καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν παρασκευήν, ἤγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρέβων καθ' ὁδὸν ἐν τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους καὶ πᾶν ὅσον ἐπήει 20 τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάβωνος.

VII. Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτόν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ 2 πολέμιοι, Καρίνας καὶ Κλοίλιος καὶ Βρούτος, οὐκ ἐναντίοι πάντες οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλω τρισὶ στρατοπέδοις περιχωροῦντες ὡς ἀναρπασόμενοι. Ὁ δὲ οὐκ ἔδεισεν, 25 ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταῦτό τὴν δύναμιν συναγαγὼν ὤρμησεν ἐφ' ἐν τὸ τοῦ Βρούτου στρατεύμα τοὺς ἵππεῖς, ἐν οἷς ἦν αὐτός, προτάξας. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων ἀντεξίππευσαν οἱ Κελτοί, τὸν πρῶτον καὶ ῥωμαλεώτατον φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβα- 30 λῶν. Οἱ δὲ ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ πεζὸν συνετάραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. Ἐκ δὲ τούτου

στασιάσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε, Πομπηῖω δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. Αὐτῶν δὲ Σκηπίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβο-
5 λαῖς ὑσῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκηπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηίου μετεβάλοντο, Σκηπίων δὲ ἔφυγε. Τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄρσιν πο-
ταμὸν ἱππέων συχνὰς ἴλας ἐφέντος, εὐρώστως ὑποστὰς
καὶ τρεψάμενος εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πάντας
10 ἐμβάλλει διώκων· οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὄρων-
τες ἐνεχείρισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἵππων.

VIII. Οὐπω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο, πρὸς δὲ
τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικῶς
ἐν τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφόμενου στρατη-
15 γοῖς πολεμίοις ἐδίωκε βοηθήσων. Γνοὺς δὲ ὁ Πομπηῖος
ἐγγὺς ὄντα προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίζειν καὶ δια-
κοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ
λαμπροτάτῃ φανείη· μεγάλας γὰρ ἤλπιζε παρ' αὐτοῦ
τιμὰς· ἔτυχε δὲ μειζύων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλ-
20 λας προσιόντα καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν εὐανδρία
τε θαυμαστὴν καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπηρομένην καὶ
ἰλαράν, ἀποκηδήσας τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθεὶς,
ὡς εἰκός, αὐτοκράτωρ ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκρά-
τορα τὸν Πομπηῖον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἀνδρὶ
25 νέω καὶ μηδέπω βουλῆς μετέχοντι κοινώσασθαι τοῦ-
νομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκηπίωσι καὶ Μαρίοις
ἐπολέμει. Καὶ τὰλλα δὲ ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις
φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομ-
πηῖω καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον, ἃ πρὸς
30 ἄλλον οὐ φάδιως ἑώρατο ποιῶν, καίπερ ὄντων πολλῶν
καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. Οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις
ὁ Πομπηῖος, ἀλλ' εὐθύς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ

πεμπόμενος, ἦν ἔχων ὁ Μετέλλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον
πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν πρε-
σβύτερον καὶ προὔχοντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι,
βουλομένω μόντοι τῷ Μετέλλω καὶ κελεύοντι συμπολε-
μεῖν καὶ βοηθεῖν ἔτοιμος εἶναι. Δεξαμένου δὲ τοῦ Με-
5 τέλλου καὶ γράψαντος ἠκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτι-
κὴν αὐτὸς τε καθ' ἑαυτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο
καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον ἤδη σβεν-
νύμενον ὑπὸ γήρωσ αὐτῶν ἐξεργάζετο καὶ συνεξεθέρ-
μαινεν, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πε-
10 πηγότι καὶ ψυχρῷ περιχυθεὶς λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον
ἀννγραίνειν καὶ συνανατῆκειν. Ἄλλα γάρ, ὥσπερ
ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι καὶ τοὺς πανταχοῦ
καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας εἰς οὐδένα λόγον τὰς παι-
δικὰς τίθενται νίκας οὐδ' ἀναγράφουσιν, οὕτως ἄς 15
ἐπράξε τότε πράξεις ὁ Πομπηῖος αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς
ὑπερφυεῖς οὔσας, πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων
ἀγῶνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένης ἐδεδλεῖν κινεῖν,
μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης τῶν
μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ 20
παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

IX. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας
καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας
καὶ στρατηγοὺς ἡμίβητο πλουσίους ποιῶν καὶ προά-
γων ἐπὶ ἀρχὰς καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως 25
ἂν ἕκαστος ἐδεῖτο, Πομπηῖον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν
καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν
ἐσπούδασεν ἁμῶς γέ πως οἰκειότητι προσθέσθαι. Συμ-
βουλομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης,
πείδουσι τὸν Πομπηῖον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιστίας λα-
30 βεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Με-
τέλλης καὶ Σκαύρου γεγεννημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦ-

σαν ἤδη καὶ κύνουσαν τότε. Ἦν οὖν τυραννικὰ τὰ τοῦ γάμου καὶ τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπηίου τρόποις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος παρ' ἐτέρου πρὸς αὐτόν, ἐξελαυνομένης δὲ τῆς Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἄτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἐναργῆς ἐστερημένης διὰ τὸν ἄνδρα· κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντιστίος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δοκῶν τὰ Σύλλα φρονεῖν διὰ Πομπήϊον· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδοῦσα ταῦτα προήκατο τὸν βίον ἐκουσίας, ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῆ 10 περὶ τὸν γάμον ἐκείνου τραγωδία προσγενέσθαι καὶ νῆ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν εὐθὺς διαφθαρεῖναι παρὰ τῷ Πομπηίῳ τίκτουςαν.

Χ. Ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγγέλλετο Περπένας αὐτῷ κρατύνεσθαι καὶ τοῖς περιοῦσιν ἔτι τῆς ἐναντίας 15 στάσεως ὀρηγήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῶ καὶ Δομετίου Λιβύη προσπεπτωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ἀποδουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἐφθῆσαν ἀποδράντες. Ἐπὶ τούτους Πομπήϊος ἀπεστάλη μετὰ 20 πολλῆς δυνάμεως. Καὶ Περπένας μὲν εὐθὺς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετραχωμένας καὶ φιλανθρωπῶς πάσαις ἐχρήτο πλὴν Μαμερτίωνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. Παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥω- 25 μαίων ἀπειρημένα, „Οὐ παύσεσθε“ εἶπεν „ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;“ Ἐδοξε δὲ καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως ἐνυβρίσαι συμφοραῖς. Εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτόν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνελεῖν, εὐθὺς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν 30 τὸ ἔργον. Ὁ δὲ δέσμιον προαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαῖον τρὶς ὑπατεύσαντα καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων

τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. Ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτόν, ὡς εἶδεν ἐλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῷ καὶ χρόνον βραχύν, ὡς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάτος δὲ Ὀπ- 5 πῖος ὁ Καίσαρος ἐταῖρος ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοῖντῳ Ὀυάλλερίῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον. Ἐπιστάμενον γάρ, ὡς ἔστι φιλολόγος ἀνὴρ καὶ φιλομαθῆς ἐν ὀλίγοις ὁ Ουάλλεριος, ὡς ἤχθη πρὸς αὐτόν, ἐπισπασάμενον καὶ συμπεριπατήσαντα καὶ πυθόμενον ὧν ἐχρήζε καὶ μαθόντα, προστάξει τοῖς ὑπηρέταις εὐθὺς ἀνελεῖν ἀπα- 10 γαγόντας. Ἄλλ' Ὀππίῳ μὲν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετὰ εὐλαβείας· Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων καὶ φανερῶς ἀλισκομένους ἀναγκαιῶς ἐκόλαξε, τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν περιεώρα λα- 15 θάνοντας, ἐνίους δὲ καὶ συνεξέπεμπε. Τὴν δ' Ἰμεραίων πόλιν ἐγνωκότος αὐτοῦ κολάζειν γεννημένην μετὰ τῶν πολεμίων, Σθένις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, εἰάν τὸν αἴτιον ἀφίεις ἀπολέση τοὺς μηδὲν ἀδικούντας. Ἐρομένου δὲ 20 ἐκείνου, τίνα λέγει τὸν αἴτιον, εἰαυτὸν ὁ Σθένις ἔφη, τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. Ἀγασθεῖς οὖν τὴν παρρησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκείνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. Ἀκούων δὲ τοὺς 25 στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

XI. Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτευόμενος ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα κελεύοντα εἰς Λιβύην πλεῖν καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ κατὰ κρά- 30 τος, ἠθροικότι πολλαπλασίαν δύναμιν ἧς ἔχων Μάριος οὐ πάλαι διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχει

τὰ Ῥωμαίων πράγματα τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. Ὁξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς, αὐτὸς δὲ ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακρὰς ἑκατὸν 5 εἰκοσι, φορητοῖς δὲ σίτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀντακοσίαις. Κατασχόντι δὲ αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύκην ναυσὶ, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν, αὐτὸς δὲ ἤγευ ἕξ ἔντελῃ τάγματα. Συμβῆναι δὲ αὐτῷ 10 πρᾶγμα γελοῖον ἱστοροῦσι. Στρατιῶται γὰρ τινες, ὡς εἴποιε, θησαυρῷ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. Τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ δόξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον ἐν ταῖς ποτε τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτεθειμένων. Οὐδὲν 15 οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιήει γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρυσσούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδῖον, ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπη βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὡς δίκην ἱκα- 20 νῆν τῆς ἀβελτερίας δεδωκότας.

XII. Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομετίου καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περᾶσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν, ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσασθαι τὸν Δομέτιον ἀναξυγῆν παραγγεῖλαι. Πομπήϊος δὲ τοῦτου αὐτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν ὀξέως ἐπήει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. Οἱ δὲ ἀτάκτως καὶ θορυβούμενοι καὶ οὐ πάντες οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσταντο, καὶ τὸ πνεῦμα περιήει τὴν ζάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. 30 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμῶν ἐτάραξεν οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς, αὐτὸς τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν ἐρωτῶντι στρατιώτη

το σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. Ὁσάμενοι δὲ πολλῷ φόβῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἠσπάσαντο. Φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν, ἕως ὀρθὸν ἔστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, 5 εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκεῖνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὤρμησαν εὐθύς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπήϊος ἄνευ κράνους ἠγωνίζετο δεδοικὼς τὸ πρότερον πάθος. Ἀλίσκεται δὴ τὸ στρατόπεδον καὶ ἀποθνήσκει Δομέτιος. Τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐ- 10 θὺς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. Εἶλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρφαν τὸν συμμαχῆσαντα Δομετίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμφα παρέδωκε. Χρῶμενος δὲ τῇ τύχῃ καὶ τῇ ὀύμῃ τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε· καὶ πολλῶν ὁδῶν ἡμερῶν ἐλάσας καὶ πάντων 15 κρατήσας, οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἦδη τῶν βαρβάρων ἐξεργνηκὸς αὐτίς ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν ἐγκαταστήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀπειρα θώμης καὶ τόλ- 20 μης ἀπολείπειν. Ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάντων ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλὰς· ταῖς δὲ πάσαις, ὡς φασί, τεσσαράκοντα τοὺς πολεμίους συνείλε καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο καὶ διήτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἐκεῖνο τέταρτον καὶ εἰκοστὸν.

XIII. Ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα 25 κομίζεται Σύλλα προστάττοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἐνὸς τάγματος περιμένειν αὐτότι τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἤχθητο καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δὲ ὁ στρατὸς ἠγανάκτει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπήϊου προ- 30 ελθεῖν τὸν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον κάκεινον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν οὐδὲ εἶων πιστεύειν τῷ

τυράννα. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήλιος ἐπειρᾶτο
 πρᾶννεν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε,
 καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῆει δεδα-
 κρυμένος. Οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν αὐθις ἐπὶ τοῦ βή-
 5 ματος κατέστησαν· καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνη-
 λώθη, τῶν μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελευόντων, τοῦ δὲ
 πείθεσθαι δεομένου καὶ μὴ στασιάζειν, ἄχρι οὗ προσ-
 λιπαρῶντων καὶ καταβοῶντων ὤμοσεν ἀναιρήσειν ἑαν-
 τόν, εἰ βιάζονται, καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο. Τῷ δὲ
 10 Σύλλα πρώτη μὲν ἦλθεν ἀγγελία τὸν Πομπήλιον ἀφε-
 στάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπωμέ-
 νον ἦν αὐτῷ γενομένῳ γέροντι παιδῶν ἀγῶνας ἀγωνί-
 ξεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῇ
 πλείστα πράγματα παρασχεῖν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους πε-
 15 ριστῆσαι κινδύνους, πυθόμενος δὲ τάληθῇ καὶ πάντας
 ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραπέμπειν
 τὸν Πομπήλιον ὠρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερ-
 βαλέσθαι· καὶ προσελθὼν ἀπήντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιω-
 σάμενος ὡς ἐνῆν προθυμότητα μεγάλη φωνῇ Μάγνον
 20 ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας οὕτως ἐκέλευσε προσαγο-
 ρεῦσαι. Σημαίνει δὲ τὸν μέγαν ὁ Μάγνος. Ἔτεροι δὲ φα-
 σιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ
 παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ δύναμιν ὑπὸ
 Σύλλα βεβαιωθέν. Αὐτὸς μὲντοι πάντων ὕστατος καὶ
 25 μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς
 ἐπὶ Σεργάριον ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστο-
 λαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήλιον· οὐκ ἐτι
 γὰρ ἦν ἐπίφθορον τοῦνομα σύνηδες γενόμενον. Ὅθεν
 εἰκότως ἀγασθεῖη καὶ θαυμάσειεν ἂν τις τοὺς πάλαι
 30 Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυ-
 μίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἡμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κα-
 τορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ

ἀρετὰς ἐκόσμου. Δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ με-
 γίστους, ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος· Οὐαλλέριον μὲν ἐπὶ
 τῷ διαλλάξει στασιάζουσιν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, Φά-
 βιον δὲ Ῥοῦλλον, ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων
 γεγονότας καὶ καταλεγεμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέ- 5
 βαλεν.

XIV. Ἐκ τούτου θρίαμβον ἤτει Πομπήλιος, ἀντέ-
 λεγε δὲ Σύλλας. Ὑπάτω γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνον, ἄλλῳ
 δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. Διὸ καὶ Σκηπίων ὁ πρῶτος
 ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειττόνων ἀγῶνων ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχη- 10
 δουίαν κρατήσας οὐκ ἤτησε θρίαμβον· ὕπατος γὰρ οὐκ
 ἦν οὐδὲ στρατηγός. Εἰ δὲ Πομπήλιος οὐπω πάνυ γε-
 νειῶν εἰσελᾷ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς διὰ
 τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθορον ἔσεσθαι
 καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνῳ. Ταῦτα 11
 πρὸς Πομπήλιον ὁ Σύλλας ἔλεγεν, ὡς οὐκ ἐάσων, ἀλλὰ
 ἐνστησόμενος αὐτῷ καὶ κωλύσων τὸ φιλονεικῶν ἀπει-
 θοῦντος. Ὁ δὲ Πομπήλιος οὐκ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν
 ἐκέλευσε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλειό-
 20 νες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν, ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομέ-
 νης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινόμενης ἐκείνῳ τῆς δυνά-
 μεως. Ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἐξακούσας, ὁρῶν
 δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήμα-
 τος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθέν εἴη.
 Πυθόμενος δὲ καὶ καταπλαγείς τοῦ Πομπηίου τὴν τόλ- 25
 μαν ἀνεβόησε δις ἐφεξῆς „Θριαμβευσάτω.“ Πολλῶν δὲ
 δυσχεραίνοντων καὶ ἀγανακτούντων, ἔτι μᾶλλον αὐτούς,
 ὡς φασί, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήλιος ἐπεχείρησεν
 ἐλεφάντων ἄρματι τεττάρων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν· ἤγαγε
 γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· 30
 ἀλλὰ τῆς πύλης στενωτέρας οὔσης ἀπέστη καὶ μετῆλθεν
 ἐπὶ τοὺς ἵππους. Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες

ἡλικῶν προσεδόκησαν ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφήσειν τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. Ὅτε δὴ καὶ Σερουτίλιος, ἀνὴρ ἐπιφανῆς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστάς 5 τοῦ Πομπηίου, νῦν ἔφη τὸν Πομπηίου ὄραν καὶ μέγαν ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριαμβίου. Δῆλον δ' ἐστίν, ὅτι καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥαδίως ἔτυχεν. Ἄλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἐνδοξὸν ἐκ τοῦ παραδόξου θηρώμενος. Οὐ γὰρ ἦν θαυμαστὸν, εἰ πρὸ ἡλικίας 10 ἐβούλευε Πομπηίος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον, ὅτι μηδέπω βουλευῶν ἐθρίαμβευσεν. Τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς εὐνοίαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρὸν· ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θρίαμβου ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἔξεταζομένων.

XV. Σύλλας δὲ ἠνιᾶτο μὲν ὄρων εἰς ὅσον δόξης 15 πρόεισι καὶ δυνάμεως, αἰσχυρόμενος δὲ κωλύειν ἡσυχίαν ἦγε· πλὴν, ὅτε βία καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδου εἰς ὑπατείαν κατέστησε συναρχαιρεσιάσας καὶ τὸν δῆμον εὐνοία τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών, θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς 20 ὁ Σύλλας· „Ὅρῶ σε“ εἶπεν „ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλὰ, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδου τὸν πάντων κάκιστον ἀποδειχθῆναι πρότερον ὑπάτου, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὦρα μέντοι σοὶ μὴ καθεῦδειν, ἀλλὰ 25 προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ παρεσκευάσας.“ Ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας, ὅτι πρὸς Πομπηίου οὐκ εὐμενῶς εἶχε ταῖς διαθήκαις ὡς ἔγραψεν. Ἐτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰς ἀπολιπὼν καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους τὸν Πομπηίου ὅλως παρήλθεν. Ἦνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκείνος, ὥστε, Λέπιδου καὶ τινῶν 30 ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πε-

δίῳ μὴδὲ δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

XVI. Ἐπεὶ δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς παρήει τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποικῶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐ κύκλῳ περιῶν οὐδὲ 5 μετὰ σχήματος, ἀλλὰ εὐθύς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφνυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὐτῶν ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος, ὁ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν 10 ἐν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκείος εἶναι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποδούντων τὸν Πομπηίου οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείχθη στρατεύ- 15 ματος ἡγεμῶν ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεινηκότα καὶ τὴν ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκρά- 20 627 τῆσε ῥαδίως ἐπελθὼν ὁ Πομπηίος· ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον· ἐν ᾧ 20 Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἔνυξ καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν ὑπατείαν ἤτει δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος τοὺς ἔνδον. Ἐλυσε δὲ τὸν φόβον ἐπιστολῇ παρὰ Πομπηίου κοιμισθεῖσα κατωρθωκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. Ὁ γὰρ Βρούτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐ- 25 τός, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλομένης ἐκείνης, ἐνεχείρισεν τῷ Πομπηίῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἱππεῖς προπομποὺς ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιον τι τῶν περὶ τὸν Πάδου, ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν, ἐπιπέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηίου Γεμίνιον, ἀνηρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομ- 30 πηίου αἰτίαν. Γεγραφὼς γὰρ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἐκὼν αὐτῷ πρόσδοιτο

Βροῦτος, ἑτέρας αὐτῆς ἐπεμψεν ἐπιστολάς ἐνηρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. Τούτου Βροῦτος ἦν υἱὸς ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίω κτείννας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μῆτε πολεμήσας μῆτε ἀποθανῶν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθύς ἐκπεσῶν τῆς Ἰταλίας ἀπεπέρασεν εἰς Σαρδόναν· κἀκεῖ νοσήσας ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὡς φασιν, ἀλλὰ γραμματικῶ περιπεσῶν, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς ἐφώρασε.

10 XVII. Λεπίδῳ δὲ οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερτώριος ἐπηρεαζέτο Ῥωμαίοις φοβερός, ὥσπερ ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρηκότεον, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλατόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα, Μετέλλῳ δὲ Πίῳ τότε 15 συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δὲ ἀργότερον ὑπὸ γήρωσ ἐπεσθαι τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων ἀρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερτωρίου παραβόλως καὶ ληστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταράττον- 20 τος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νομίμων ἀθλητῆν ἀγῶνων καὶ δυνάμεως στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. Πρὸς ταῦτα Πομπήϊος ἔχων τὴν στρατιάν ὑφ' ἑαυτῷ διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν 25 πόλιν ἀσὶ τινὰς ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν Λευκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. Ὅτε καὶ φασιν ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς καὶ θαναμάζοντος, εἰ Πομπήϊον ἀνθύπατον οἰεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος· „Οὐκ ἔγωγε“ φάναι τὸν Φίλιππον 30 „ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων,“ ὡς ἀμφοτέρους τοὺς τότε ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξίους ὄντας.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἀψάμενος ὁ Πομπήϊος,

οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἐτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ μὴ πάνυ βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπήϊου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν 5 αὐτῷ δεῖσθαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. Ἔργῳ μὲντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικῶς τὸν Πομπήϊον ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. Καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἂν τις ἀήθη, διετέθρουπτο τῷ βίῳ 10 κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδικώς, καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν, ὥστε τῷ Πομπήϊῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὐνοίαν ἄμα δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην· φύσει γὰρ ἦν σώ- 15 φρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. Τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ιδέας ἔχοντος, ἠνίασε μάλιστα τὸν Πομπήϊον 628 ἢ Δαύρωνος ἄλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. Κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι 20 δεδιὼς ἐπεὶδε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἐρέννιον δὲ καὶ Περπένην, ἄνδρας ἡγεμονικούς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγόντων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν. 25

XIX. Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν ἐπ' αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Περὶ δὲ Σούκρῳι ποταμῷ τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης συνέβαλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ δια- 30 γωνίσαιτο. Τὸ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχευ ὁ ἀγών· ἐκατέρου γὰρ θάτερον κέρως ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατη-

γῶν πλέον ἠνέγκατο Σερτώριος· ἐτρέφατο γὰρ τὸ καθ' αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντιταχθεὶς. Πομπηῖω δὲ ἀνὴρ μέγας ἰσχύος πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ γενομένων ἐν λαβαῖς ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν
 5 εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ Πομπηῖος μόνον, ἐκεῖνον δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. Πλειόνων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γεγενημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ πε-
 10 ρικεῖμενον. Ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπελείφθησαν. Ἄμα δὲ ἡμέρα παρετάξαντο μὲν ἀμφοτέροι πάλιν ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα, Μετέλλου δὲ προσιόντος ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ
 15 διαλύσεις καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλάκις μόνον πλανᾶσθαι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δὲ ἀνδρὶς ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρου ἐξαίφνης πιμπλάμενον. Ὁ δ' οὖν Πομπηῖος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ καὶ
 20 πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφείναι τὰς ῥάβδους, θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μετέλλον. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε καὶ τᾶλλα χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλέον, ἀλλ' ἢ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδεύοντων εἰς
 25 ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. Διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διίστη ποικίλος ὢν ὁ πολέμιος καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆσαι καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. Τέλος δὲ περικόπτων μὲν ἀγορᾶς, ληξόμενος δὲ
 30 τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς ἀλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας ἀπορίας τῶν ἐπιτηδείων.

XX. Πομπηῖος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἰδίων ἐξανηλωκῶς καὶ κατακεκρημένος εἰς τὸν πόλεμον ἦτει χρήματα τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιζόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυνάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. Ὑπατεύων δὲ Λεύκολλος τότε καὶ Πομπηῖω μὲν ὢν διάφορος, μνῶμενος δ' ἑαυτῷ τὸν
 5 Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρήματα, φοβούμενος αἰτίαν Πομπηῖω παρασχεῖν δεομένῳ Σερτώριον ἀφεῖναι καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι, λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχείριστον δὲ φαινόμενον ἀνταγωνιστήν. Ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος ὑπὸ
 10 τῶν φίλων δολοφονηθεὶς· ὢν Περπέννας ὁ κορυφαίωτατος ἐπεχείρησεν ἐκεῖνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν μὲν ὀρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμὸν. Εὐθύς οὖν ὁ Πομπηῖος ἐπεξελθὼν καὶ θεμβόμενον ἐν τοῖς
 15 πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν δέλεαρ αὐτῷ δέκεσπειρας ὑφῆκεν, εἰς τὸ πεδίον δίεσπαρῆναι κελεύσας. Τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας ἐκεῖνον καὶ διώκοντος, ἄθρους ἐπιφανεῖς καὶ συνάφας μάχην ἐκράτησε πάντων. Καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν
 20 τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλη δὲ διανοία καὶ σωτηρίῳ τῶν ὄλων γνώμη χρησάμενος. Ὁ γὰρ Περπέννας τῶν Σερτωρίου γραμμάτων γεγονὼς κύριος
 25 ἐδείκνυεν ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀνδρῶν, οἳ τὰ παρόντα κινήσαι βουλόμενοι πράγματα καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν ἐκάλουν τὸν Σερτώριον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Πομπηῖος ταῦτα, μὴ μείζονας ἀναστήσει τῶν πεπανμένων πολέμων, τὸν τε Περ-
 30 πένναν ἀνέλλε καὶ τὰς ἐπιστολὰς οὐδ' ἀναγνοὺς κατέκαυσεν.

XXI. Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς
 μεγαλύτεας κατασβέσαι ταραχὰς καὶ τὰ φλεγμαίνοντα μά-
 λιστα καταστήσαι καὶ διαλύσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν
 εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατὸν, ἀκμάζοντι τῷ δουλικῷ πολέμῳ
 5 κατὰ τύχην φερόμενος. Διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς
 ἠπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατευτύχησε δισχι-
 λίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιούσης ἀμῶς γέπως τῷ
 κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ
 10 τῆς μάχης ἐνέπεσον εἰς αὐτόν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας
 ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας, ὡς Κράσσος
 μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς
 δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ῥιζῶν παντάπασιν ἀνήρηκε. Καὶ
 ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὐνοίαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέ-
 15 γειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον οὐδὲ
 παίξων ἄν τις εἶπεν ἐτέρου καὶ μὴ Πομπήϊου τὸ πᾶν
 ἔργον εἶναι. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ
 ἀνδρὸς ὅμως ἐνῆν καὶ ὑποψία τις καὶ δέος, ὡς οὐ προ-
 ησομένου τὸ στράτευμα, βαδιουμένου δὲ δι' ὅπλων καὶ
 20 μοναρχίας ἀντικρὺς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. Ὅθεν
 οὐκ ἐλάττους ἦσαν τῶν δι' εὐνοίαν τρεχόντων καὶ φι-
 λοφρονουμένων καθ' ὁδὸν οἱ φόβῳ ταῦτα ποιούντες.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπήϊος
 προειπῶν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θριάμβον,
 25 ἐν αἰτιάσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι
 τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ
 τῆς δημοκρατίας ἀξίωμα, Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν
 ἀνιστάσθαι καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς, ὅπερ ἦν ἀληθές.
 Οὐ γὰρ ἔστιν οὐτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἠράσθη
 30 δῆμος καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς ἐπιθεῖν
 ἐκείνην, ὥστε καὶ Πομπήϊον εὐτύχημα ποιῆσθαι μέγα
 τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρὸν, ὡς οὐκ ἂν εὐρόντα χάριν

ἄλλην, ἢ τὴν εὐνοίαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύ-
 την ἕτερος προέλαβε.

XXII. Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου
 καὶ ὑπατείας οὐ διὰ ταῦτα θαυμαστὸς ἐδόκει καὶ μέγας,
 ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι 5
 Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος
 καὶ δεινότητος εἶπειν καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπήϊον
 ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρρησεν
 ὑπατείαν μετιέναι πρότερον ἢ Πομπήϊου δεηθῆναι. Καὶ
 μέντοι Πομπήϊος ἠγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς 10
 ὑπάρξει καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δε-
 ξιοῦσθαι προθύμως καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγ-
 γελλόμενος χάριν ἔξειν οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος
 ἢ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὕπατοι διε-
 15 φέροντο πάντα καὶ προσέεχρονον ἀλλήλοις· καὶ ἐν μὲν 15
 τῇ βουλῇ μᾶλλον ἰσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ
 μέγα τὸ Πομπήϊου κράτος ἦν. Καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν
 δημοκρασίαν αὐτῷ καὶ τὰς δίκας περιεῖδεν αὐτοῖς εἰς τοὺς
 ἰππέας νόμῳ μεταφερομένης. Ἡδίστον δὲ θέαμα τῷ
 δήμῳ παρέσχευ αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν στρατείαν παραιτού- 20
 μενος. Ἔθος γὰρ ἔστι Ῥωμαίων τοῖς ἰππεῦσιν, ὅταν
 στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν
 τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἀνδρας, οὓς τιμητὰς καλοῦσι,
 καὶ καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρα-
 25 τόρων ἕκαστον, ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας ἐν- 25
 θύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. Νέμεται δὲ καὶ τιμῇ
 καὶ ἀτιμίᾳ προσήκουσα τοῖς βίοις ἐκάστων. Τότε δὲ
 προεκάθητο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντος ἐν
 κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἰππέων ἐξεταζομένων, ὥφθη
 δὲ Πομπήϊος ἀνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν 30
 ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς
 ἄγων τὸν ἵππον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανῆς ἔγε

γόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. Ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τοὺς τε ἄρχοντας αἰδῶς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν ἔσχευ. Ἐῖτα ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώ-
5 τησε· „Πυνθάνομαι σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;“ Πομπήϊος δὲ μεγάλη φωνῇ· „Πάσας“ εἶπεν „ἐστράτευμαι, καὶ πά-
σας ὑπ' ἑμαντῷ αὐτοκράτορι.“ Τοῦτο ἀκούσας ὁ δή-
μος ἐξέκραγε, καὶ κατασχεῖν οὐκέτι τὴν βοήν ὑπὸ χαρᾶς
10 ἦν, ἀλλ' ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οὐ-
καδε, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἐπομένους καὶ κροτοῦσιν.

XXIII. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαινομένης τῷ Πομ-
πήϊῳ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσου ἀξιομένης διαφορᾶς, Γά-
τος τις Αὐρήλιος, ἀξίωμα μὲν ἱππικὸν ἔχων, βίῳ δὲ
15 ἀπράγμοι κεχημένος, ἐκκλησίας οὕσης ἀναβὰς ἐπὶ τὸ
βῆμα καὶ προσελθὼν ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ τὸν
Δία φανῆναι κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι, μὴ πρό-
τερον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέ-
σθαι. Ῥηθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Πομπήϊος ἠσυχίαν
20 ἦγεν ἐστῶς, ὁ δὲ Κράσσος ἀρξάμενος δεξιούσθαι καὶ
προσαγορεύειν αὐτόν· „Οὐδέν“ εἶπεν „οἶμαι ποιεῖν
ἀγεννῆς οὐδὲ ταπεινόν, ὦ πολῖται, Πομπήϊῳ πρότερος
ἐνδιδοῦς, ὃν ὑμεῖς μήπω μὲν γενειῶντα Μέγαν ἠξιώ-
σατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε
25 δύο θριάμβους.“ Ἐκ τούτου διαλλαγέντες ἀπέθεντο τὴν
ἀρχὴν. Καὶ Κράσσος μὲν ὄνπερ ἐξ ἀρχῆς εἴλετο τρό-
πον τοῦ βίου διεφύλαττε, Πομπήϊος δὲ τὰς τε πολλὰς
ἀνεδύετο συνηγορίας καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέ-
λειπε καὶ προῆει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, αἰεὶ δὲ μετὰ
30 πλήθους. Οὐ γὰρ ἦν ἐτι θάδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυ-
χεῖν οὐδ' ἰδεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἠδιστος ὁμοῦ πολλοῖς καὶ
ἀθροοῖς ἐφκίνετο σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου

τῇ ὄψει καὶ ὄγκῳ, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεσι καὶ
συνηθείαις ἄδικτον οἰόμενος δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν.
Ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλῆς ἐστὶ πρὸς ἀδοξίαν τοῖς
ἐν τῶν ὄπλων μέγαλοις καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν
ἀσυμμέτροις· αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν,
5 ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι, τοῖς δὲ ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον ἐν-
ταῦθα γοῦν μὴ πλεον ἔχειν οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. Διὸ τὸν
ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρόν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ
λάβωσιν, ὑπὸ χεῖρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι, τῷ
δὲ ἀπολεγόμενῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ
10 δύναμιν ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. Ἐδήλωσε δὲ αὐτὰ
τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

XXIV. Ἦ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὠρμήθη μὲν ἐκ
Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ
λανθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχευ ἐν τῷ Μι-
15 θριδατικῷ πολέμῳ, χρῆσασα ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις
ἐαυτήν. Ἐῖτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ
θύρας τῆς Ῥώμης συμπεσόντων, ἔρημος οὕσα φρουρᾶς
ἢ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοῦς ἐφείλκετο καὶ προῆγεν,
οὐκέτι τοῖς πλέουσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νη-
20 σους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. Ἦδη δὲ καὶ
χρημάσι δυνατοὶ καὶ γένεσι λαμπροὶ καὶ τὸ φρονεῖν
ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες ἐνέβαινον εἰς τὰ ληστρικὰ
καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ
ἔργου φέροντος. Ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πει-
25 ρατικὰ καὶ φρυκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέ-
πιπτον οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρῆσις οὐδὲ τέχναις
κυβερνητῶν οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκη-
μένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον
αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσι
30 χρουσαῖς καὶ παραπετάσμασιν ἀλουργοῖς καὶ πλάταις
ἐπαργύροις ὥσπερ ἐντροφάντων τῷ κακουργεῖν καὶ
14*

καλλωπιζομένων. Αύλοι δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρα
 πᾶσαν ἀκτὴν καὶ σωματῶν ἡγεμονικῶν ἀρπαγαὶ καὶ
 πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις ὄνειδος ἦσαν τῆς
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν ληστρίδες
 5 νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν τε-
 τρακόσιαι. Τῶν δὲ ἀσύλων καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν
 ἐξέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Λιδυμαῖον, τὸ Σα-
 μοθράκιον, τὸν ἐν Ἐρμιόνη τῆς Χθονίας νεῶν καὶ τὸν
 ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἰσθμοῦ καὶ Ται-
 10 νάρῳ καὶ Καλαυρία τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δὲ Ἀπόλλω-
 νος τὸν ἐν Ἀκτίῳ καὶ Λευκάδι, τῆς δὲ Ἡρας τὸν ἐν
 Σάμῳ, τὸν ἐν Ἀργεῖ, τὸν ἐπὶ Λακινίῳ. Ξένας δὲ θυ-
 σίας ἔθνον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινας
 ἀπορρήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίθρου καὶ μέχρι δεῦρο
 15 διασώζεται καταδειχθεῖσα πρῶτον ὑπ' ἐκείνων. Πλεῖ-
 στα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες ἔτι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν
 ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐληίζοντο καὶ τὰς ἐγγυὺς
 ἐπαύλεις ἐξέκοπτον. Ἦρπασαν δὲ ποτε καὶ στρατηγούς
 δύο Σεξιτίλιον καὶ Βελλίνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ
 20 τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ φαβδοφόρους ᾤχοντο σὺν αὐτοῖς
 ἐκείνοις ἔχοντες. Ἦλω δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου, θρι-
 αμβικῶ ἀνδρός, εἰς ἀγρὸν βαδίζουσα, καὶ πολλῶν χρη-
 μάτων ἀπελυτρώθη. Ἐκεῖνο δὲ ἦν ὑβριστικώτατον.
 Ὅποτε γάρ τις ἐαλωκῶς ἀναβοήσῃε Ῥωμαῖος εἶναι καὶ
 25 τοῦνομα φράσειεν, ἐκπεπλήχθαι προσποιούμενοι καὶ
 δεδιέναι τοὺς τε μηρούς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ
 συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολοῦντες· ὁ δὲ ἐπέιδετο ταπει-
 νούς ὄρων καὶ θεομένους. Ἐκ τούτου δὲ οἱ μὲν ὑπέ-
 δουν τοῖς καλκίοις αὐτῶν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον,
 30 ὡς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθεῖη. Πολὺν δὲ χρόνον οὕτω
 κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου
 τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες ἐκέλευον

ἐμβαίνειν καὶ ἀπιέναι χαίροντα, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον
 ᾄθουντες αὐτοὶ κατέδνον.

XXV. Ἐπειείματο δὲ ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ
 τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστε ἄπλουν καὶ ἄβατον
 ἐμπορία πάση γενέσθαι. Τοῦτο δὴ μάλιστα Ῥωμαῖους 5
 ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ καὶ σπάνιῳ μεγάλῃ
 προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπηίου ἀφαιρησόμενον τῶν
 πειρατῶν τὴν θάλασσαν. Ἐγραψε δὲ Γαβίνιος, εἰς τῶν
 Πομπηίου συνήθων, νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἀντικρὺς δὲ
 μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀν- 10
 θρώπους ἀνυπεύθυνον. Ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος
 αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἡπείρου
 δὲ πάσης ἐπὶ σταδίους τετρακοσίους ἀπὸ θαλάσσης.
 Τοῦτο δὲ οὐ πᾶνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οἰ-
 κουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν 15
 ἔθνων καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιελαμβάν-
 20 νοντο. Πρὸς δὲ τούτοις ἐλέσθαι πεντεκαίδεκα πρε-
 σβευτάς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας,
 χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμείων καὶ παρὰ τῶν
 τελωνῶν ὅσα βούλοιο καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα 20
 πλήθους καὶ καταλόγου στρατιᾶς καὶ πληρωμάτων ἐρε-
 τικῶν. Ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν δῆμος ὑπερ-
 φυῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυ-
 νατωτάτοις ἔδοξε μείζον μὲν φθόνου, φόβου δὲ ἄξιον
 εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. Ὄθεν 25
 ἐνίσταντο τῷ νόμῳ πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει
 τῷ νόμῳ, Πομπηίου μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδνό-
 μενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς ἑαυτῷ καὶ κτώμενος. Οἱ
 δὲ ἄλλοι τοῦ Πομπηίου σφοδρῶς καθήπτοντο. Καὶ τῶν
 μὲν ὑπάτων ἄτερος εἰπὼν πρὸς αὐτόν, ὅτι Ῥωμύλον 30
 ξηλῶν οὐ φεύζεται ταῦτον ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσεν
 ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρήναι· Κάλου δὲ κατὰ τοῦ

νόμου προσελθόντος πολλήν μὲν αἰδούμενος ὁ δῆμος ἤσυχίαν παρεῖχεν, ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθό-
 5ως ὑπὲρ τοῦ Πομπηίου διελθῶν συνεβούλευε φείδε-
 σθαι καὶ μὴ προβάλλειν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνοις
 10 ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις. „Ἡ τίνα“ εἶπεν „ἔξετε ἄλλον,
 ἂν ἀπολέσγητε τοῦτον;“ ἐκ μιᾶς γνώμης ὑπεφώνησαν
 ἅπαντες „Σὲ αὐτόν.“ Ὁ μὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἐπει-
 15θεν, ἀπέστη. Ῥωσκίου δὲ προσελθόντος οὐδεὶς ἤκου-
 σεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε μὴ μόνον, ἀλλὰ
 20 δευτέρον αἰρεῖσθαι Πομπηίου. Ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσ-
 χεράναντα τὸν δῆμον τηλικούτου ἀνακραγεῖν, ὥστε
 ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφωθῆναι καὶ κα-
 25 ταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. Ὅθεν οὐ δοκεῖ ῥῆξι τοῦ ἀέρος
 καὶ διασπασμῷ κενὸν πολὺ λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν
 30 τὰ πίπτοντα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ
 τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κύμα ποιῆσῃ
 35 πολλή καὶ ἰσχυρὰ φερομένη.

XXVI. Τότε μὲν οὖν διελύθησαν· ἡ δὲ ἡμέρα
 τὴν ψῆφον ἐποίσειν ἐμελλον ὑπεξῆλθεν ὁ Πομπηῖος εἰς
 20 ἀργόν. Ἀκούσας δὲ κεκυρῶσθαι τὸν νόμον εἰσῆλθε νύ-
 κτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαν-
 τήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. Ἄμα δὲ ἡμέρα προελ-
 25 θῶν ἔδυσσε· καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ διεπράξατο
 πρόσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ἤδη, μικροῦ
 30 διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. Πεντακόσια μὲν γὰρ
 αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὀπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα
 καὶ πεντακισχίλιοι ἵππεις ἠθροίσθησαν. Ἡγεμονικοὶ δὲ
 καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς ἄνδρες εἰκο-
 35 σιτέσσαρες ὑπ' αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρήσαν. Αἱ δὲ
 40 τιμαὶ τῶν ἀνίων εὐθὺς πεσοῦσαι λόγον ἠδομένῳ τῷ
 δήμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοῦνομα τοῦ Πομπηίου λέλυκε
 τὸν πόλεμον. Οὐ μὲν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη καὶ τὸ

διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ
 νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἐκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα παν-
 5ταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθείσῃ τὰ μὲν ἐμπύπτοντα τῶν
 πειρατικῶν ἀθρόα περιλαμβάνων εὐθὺς ἐξεθηρᾶτο καὶ
 κατῆγεν· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες 5
 ὥσπερ εἰς σμῆνος ἐδύοντο πανταχόθεν καταφερόμενοι
 τὴν Κιλικίαν, ἐφ' οὓς αὐτὸς ἐπέλλετο ναῦς ἔχων ἐξή-
 κοντα τὰς ἀρίστας. Οὐ μὲν πρότερον ἐπ' ἐκείνους ἐξέ-
 10 πλευσεν ἢ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόθι ληστηρίων
 τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκόν, τὸ περὶ Σαρδόνα 10
 καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα ταῖς
 πάσαις, αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρυτῶ καὶ τοῖς στρατηγοῖς
 προθύμοις.

XXVII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὄργῃ
 καὶ φθόνῳ λυμαινομένου τὴν παρασκευὴν καὶ διαλύον- 15
 20 τος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον πε-
 25 33 ριέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυρρηνίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαι-
 νεν. Αἰσθόμενοι δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδόν,
 ὥσπερ οὐ πρὸς ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν.
 Ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ' ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς 20
 τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης.
 Ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆ-
 25 ναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένον.
 Ἄλλὰ καὶ τοῦτο διεκάλυψεν ὁ Πομπηῖος καὶ τὰλλα χρη-
 ματίσας ἐπιεικῶς καὶ διαπραξάμενος ὧν ἔδειτο καταβάς 25
 εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. Ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ
 καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς ὅμως οὐ παρ-
 30 ἤλθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβάς δὲ καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ
 35 προσαγορεύσας τὸν δῆμον εὐθὺς ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν
 εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς 30
 πύλης·

Ἐφ' ὅσον ὦν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός·
τὸ δ' ἐκτός·

Προσεδοκῶμεν, προσεκυνούμεν, εἶδομεν, προπέμ-
πομεν.

5 Ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστῶτων ἐτι καὶ πλανωμένων ἔξω πει-
ρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπιεικῶς ἐχρήσατο καὶ παρα-
λαβὼν τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν,
ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἄλλους
διέφευγον ἡγεμόνας, Πομπηίῳ δὲ φέροντες ἑαυτοὺς
10 μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐνεχειρίζον. Ὁ δὲ πάντων
ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἐτι λανθάνοντας
ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόλαξεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς
ἀνήκεστα συνειδόμενος.

XXVIII. Οἱ δὲ πλείστοι καὶ δυνατώτατοι γενεᾶς μὲν
15 αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον ἐν φρου-
ρίοις καὶ πολισίμασι καρτεροῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον
ἀποκείμενα, τὰς δὲ ναῦς πληρῶσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ
Κορακῆσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπηῖον ἐδέ-
ξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκούντο.
20 Τέλος δὲ πέμψαντες ἱκετηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ
πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χα-
λεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. Κατελύθη μὲν
οὖν ὁ πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ ληστήρια τῆς θαλάσσης
ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν, ναῦς δὲ
25 πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέ-
λαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισμυρίων πλείονας γενομένους ἀνε-
λεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιῦδειν
σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὐθις ἀπόρους καὶ πολεμι-
κοὺς τοὺς πολλοὺς ὄντας οὐκ ᾔετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοή-
30 σας οὖν, ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ'
ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ
κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ

βίων μεταβολαῖς ἐξεμεροῦνται, καὶ θηρία [δὲ*] διαίτης
κοινωνοῦντα προτιέρας ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλε-
πὸν, ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θα-
λάσσης καὶ βίου γεύειν ἐπιεικοῦς, συνεθισθέντας ἐν πό-
λεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐνίοις μὲν οὖν αἱ μικραὶ 5
καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλικίων πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμι-
ξαν ἑαυταῖς χάραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίαν ἡρη-
μωμένην ἐναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασι-
λέως ἀναλαβὼν ἴδρυσεν πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολ-
λοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Λύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν 10
ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

XXIX. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς
δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ
φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. Ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκείος ὦν
ἐκείνου τοῦ συνάρχαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπηίῳ στρα- 15
τηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπηῖον
ἀίρεθῆναι· δευτέρᾳ γὰρ τις ἦν αὐτῆ τῶν πειρατηρίων
πηγὴ μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβὼν ὁ
Μέτελλος ἐξήρει καὶ διέφθειρεν. Οἱ δὲ περιόντες ἐτι
καὶ πολιορκούμενοι πέμψαντες ἱκετηρίαν ἐπεκαλοῦντο 20
τὸν Πομπηῖον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὐ-
σαν ἀρχῆς καὶ πανταχοῦθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέτρον
τὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ δὲ δεξάμενος ἔγραψε τῷ Μετέλλῳ
καλύων τὸν πόλεμον. Ἐγραψε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ
προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἐπέμψε τῶν ὑφ' 25
ἑαυτὸν ἀρχόντων ἕνα Λεύκιον Ὀκταούτιον, ὃς συνεισελ-
θὼν εἰς τὰ τεῖχη τοῖς πολιορκουμένοις καὶ μαχόμενος
μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ἐπαχθῆ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ κα-
ταγέλαστον ἐπολεῖ τὸν Πομπηῖον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις
καὶ ἀθέοις τοῦνομα κυχράντα καὶ περιάπτοντα τὴν αὐ- 30
τοῦ δόξαν ὡς περὶ ἀλεξιφάρμακον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλο-
τιμίας τῆς πρὸς τὸν Μέτελλον. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλέα

ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἐκτορα,

Μὴ τις κῦδος ἄροιτο βαλῶν, ὁ δὲ δευτερός ἔλθοι.

6 Πομπήϊον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων ἐπὶ τῷ τὸν θριάμβον ἀφελῆσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεπονηκότος. Οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τοὺς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο καὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας
10 ἀφῆκεν.

XXX. Ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην πέρασ ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊον ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἰς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὅσης Δεύκολλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως Πομπήϊον παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα
15 δὲ καὶ Βιθυνίαν, ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτη καὶ Τιγράνη τοῖς βασιλευσίν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἦν ἐφ' ἐνὶ συλλήβδην γενέσθαι
20 τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἐφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων, αἷς Δεύκολλος κατεπολέμησε Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην. Ἀλλὰ Δευκόλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπήϊου βαρέως φέροντες ὡς τυραννίδα καθισταμένην,
30 ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρουνον αὐτοὺς ἐπιλαβῆσθαι τοῦ νόμου καὶ μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐν-

στάντος δὲ τοῦ καιροῦ τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιποι καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί, Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας καὶ τοῦ δημάρχου, μηδένα δὲ πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ βήματος κερραγῶς πολλάκις ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνόν, ὅπου καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἐκκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος, ὡς λέγουσι, πάσαις ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρῶν ὁ Πομπήϊος ἀπάντων σχεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὄπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. Αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα καὶ πνυθόμενος
10 τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδόμενων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι καὶ εἰπεῖν ὡς ἂν βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν. „Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἓνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε
15 παύσομαι στρατευόμενος μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδύς ἐν ἀργῷ διαιτήσομαι μετὰ τῆς γυναικός.“ Ἐφ' οἷς λεγομένοις οὐδ' οἱ πάντες συνηθῆεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκτανμα τὴν πρὸς Δεύκολλον ἔχων διαφο-
20 ρὰν μειζόνως ἔχαιρεν.

XXXI. Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. Πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεῖς διαγράμματα τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. Ἐπιῶν τε τὴν χώραν
25 οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Δευκόλλου γεγονότων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνήκε πολλοῖς καὶ δωρεὰς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἐπραττεν ἐπιδειξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θαυμάζουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. Ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων ἔδοξε συνελθεῖν εἰς
30 ταῦτό· καὶ συνηλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. Οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων δάφναις

ἀνεστεμμένας ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς ῥάβδους οἱ ὑπῆρ-
 ται ἀπήντων· ἀλλὰ Λεύκολλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν
 καὶ κατασκίων προσήει, Πομπήιος δὲ πολλὴν ἄδενδρον
 καὶ κατεψυγμένην ἔτυχε διεληλυθῶς. Ἰδόντες οὖν οἱ
 5 τοῦ Λευκόλλου ῥαβδοφόροι τοῦ Πομπήϊου τὰς δάφνας
 ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασι, ἐκ τῶν ἰδίων
 προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες ἐπεκόσμησαν καὶ κατέ-
 στεψαν τὰς ἐκείνου ῥάβδους. Ὁ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι
 τοῦ τὰ Λευκόλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον
 10 ἔρχεσθαι Πομπήϊον. Ἦν δὲ Λεύκολλος μὲν ἐν ὑπατείᾳς
 τε τάξει καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομ-
 πήϊου μείζον ἀξίωμα τοῖς δυοῖν θριάμβοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ
 φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα
 15 καὶ συνηθόμενοι τοῖς κατορθώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις
 πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ
 λαιδορήσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκολλον,
 ὁ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκείνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις διε-
 λύθησαν. Καὶ Λεύκολλος μὲν ἐν Γαλατίᾳ διέγραψε
 20 χώρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεᾶς ἄλλας οἷς ἐβούλετο,
 Πομπήιος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας ἐκώλυε
 προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο
 πλὴν χιλίων ἑξακοσίων, οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας
 ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λευκόλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι.
 25 Πρὸς δὲ τούτοις διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς ἔλεγε τρα-
 γωδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς
 τὸν Λεύκολλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρο-
 νισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ
 ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτου καταφεύγοντος. Ἀμυνό-
 30 μενος δὲ ὁ Λεύκολλος εἰδῶλε καὶ σκιᾷ πολέμου τὸν
 Πομπήϊον ἔφη μαχόμενον βαδίζειν, εἰθισμένον ἄλλο-
 τρείοις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀργόν, ἐπικαταίρειν καὶ

λείψανα πολέμων σπαράσσειν. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπι-
 γράψαι Σερωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακείοις, τὰ μὲν
 Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατορθωκότος.
 Ὅθεν οὐ θαυμάζειν, εἰ τῶν Ἀρμενικῶν καὶ Ποντικῶν
 πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς 5
 δραπετικὸν θρίαμβον ἀμῶς γέπως ἐμβαλεῖν μηχανησά-
 μενος.

XXXII. Ἐκ τούτου Λεύκολλος μὲν ἀπῆρε, Πομ-
 πήιος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσ-
 πόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν 10
 ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι
 καὶ δισχιλλίους ἵππους, μάχεσθαι δὲ μὴ θαρροῦντα. Καὶ
 πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερόν ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ
 στρατοπεδεύων ἔτυχε, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ
 τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήιος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστα- 15
 νόντων καὶ ταῖς συγκλιναῖς τῶν τόπων τεκμαιρόμενος
 ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ
 φρέατα. Καὶ μεστὸν ἦν εὐθύς ὕδατος ἀφθόρου τὸ στρα-
 τόπεδον, ὥστε θαυμάζειν, εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο
 20 Μιθριδάτης ἠγνόησεν. Ἐπειτα περιστρατοπεδεύσας πε-
 ριετείχιζεν αὐτόν. Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολι-
 ορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδράς μετὰ τῆς ἐρωμενε-
 στάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦν-
 τας. Ἔλτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτόν
 ὁ Πομπήιος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιῶς μὴ φθάσῃ 25
 περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὀπλι-
 σμένην τὴν στρατιάν· καθ' ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μι-
 θριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦ-
 σαν. Ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν
 πέλαγος ἤδη Βόσπορον καθορᾶν καὶ φιλοφρονεῖσθαι 30
 τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἂν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βε-
 βαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἔρημος ἐπὶ

λεπτοῦ ναναγίου διαφερόμενος. Ἐν τοιούτοις δὲ αὐτὸν
 ὄντα πάθεισι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φί-
 λοι, φράζοντες ἐπιέναι Πομπήϊον. Ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης
 μαχητέον ὑπὲρ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρα-
 5 τηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. Αἰσθόμενος δὲ τὴν παρα-
 σκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος ὤκνει κατὰ σκότος εἰς κίν-
 δυνον ἔλθειν, καὶ κύκλω μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν,
 ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχει-
 ρεῖν. Οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ
 10 παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν
 παντάπασι, ἀλλὰ ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἔτι
 τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἐποψιν. Καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς
 βασιλικούς ἐσφηλεν. Ἐπήεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ
 νότου τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς
 15 δύοσας τοῦ φωτὸς αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἐμπρο-
 σθεν προῖοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον οὐ δυναμέ-
 νοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν
 ἤδη γεγυότων τοὺς ὕσους ἀφέντες μάτην οὐδενὸς
 ἐφίκοιτο. Τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς
 20 ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγ-
 μένους καὶ φεύγοντας ἐκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας
 μυρίων ἀποθανεῖν, ἀλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς
 δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἵππεῦσι διέ-
 κοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων
 25 σκεδασθέντων ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. Ἐν οἷς ἦν Ὑψι-
 κράτεια παλλακίς, αἰεὶ μὲν ἀνδρώδης τις οὔσα καὶ παρά-
 τολμος· Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει·
 τότε δὲ ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον οὔτε
 τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν οὔτε
 30 θεραπεύουσα τοῦ βασιλέως τὸ σῶμα καὶ τὸν ἵππον ἐξέ-
 καμεν, ἄχρι ἤκον εἰς χωρίον Σίνωρα χρημάτων καὶ κει-
 μηλίων βασιλικῶν μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης

ἰσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς
 αὐτὸν ἐκ τῆς φυγῆς. Ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἐκάστῳ
 φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑπο-
 χεῖριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. Ἐντεῦθεν ὠρμητο μὲν
 ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην, ἐκείνου δὲ ἀπαγορευόν- 5
 τος καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρούσαντος αὐτῷ παραμει-
 ψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου διὰ τῆς Κολχίδος
 ἔφυγε.

XXXIII. Πομπήϊος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε τοῦ
 νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει 10
 τοῦ πατρὸς καὶ συνήνητσε τῷ Πομπήϊῳ περὶ τὸν Ἀρά-
 ξην ποταμὸν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ
 τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς εἰς τὸ
 Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. Οὗτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα
 τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης 15
 ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἡμερον δὲ
 τινα τῷ τρόπῳ καὶ πρῶτον πνιθόμενος εἶναι τὸν Πομ-
 πήϊον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουρᾶν, ἀναλαβὼν
 δὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτὸς ἐπορεύετο παρα-
 20 δάσων ἑαυτόν. Ὡς δὲ ἦλθεν ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα,
 ῥαβδούχοι δύο τοῦ Πομπήϊου προσελθόντες ἐκέλευσαν
 αποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἔλθειν· οὐδένα γὰρ ἀν-
 δρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατο-
 πέδῳ πώποτε ὀφθῆναι. Καὶ ταῦτα οὖν ὁ Τιγράνης
 ἐπέειθετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου· 25
 καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελό-
 μενος τὴν κίταριν ὠρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι καὶ
 καταβαλὼν ἑαυτόν, αἰσχιστα δὴ πάντων, προσπεσεῖν
 αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. Ἄλλ' ὁ Πομπήϊος ἐφθῆ τῆς δεξιᾶς
 αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι· καὶ πλησίον ἰδρυσά- 30
 μενος ἑαυτοῦ, τὸν δὲ νῖον ἐπὶ θάτερα, τῶν μὲν ἄλλων
 ἔφησε δεῖν αἰτιάσθαι Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφη-

ρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σω-
 φηνην ἃ δὲ ἄχρῃ ἑαυτοῦ διατετήρηκεν, ἕξιν ἐκτίσαντα
 ποινην ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σω-
 φηνης δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τι-
 5 γρανης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐ-
 τὸν βασιλέα περιχαρῆς γενόμενος ἐπηγγείλατο στρατιώ-
 τη μὲν ἡμιμυαίου ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχῃ δὲ
 μνᾶς δεκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον· ὁ δ' υἱὸς ἐδυσφόρει,
 καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηίου δεῖσθαι
 10 τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥω-
 μαίων. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο.
 Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος
 ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξιῶν
 δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρω χοῆσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομ-
 15 πῆτος δὲ ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλ-
 λον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὄρω δὲ χρῆσεσθαι τῷ
 δικαίῳ.

XXXIV. Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφρά-
 νιον αὐτὸς ἐβάδιζε διὰ τῶν περιουκούντων τὸν Καύκα-
 20 σον ἔθνων ἀναγκαίως ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δὲ
 αὐτῶν ἐστὶν [ἔθνη] Ἄλβανοι καὶ Ἴβηρες, Ἴβηρες μὲν
 ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἄλ-
 βανοὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασ-
 σαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηίῳ δίοδον ἐδο-
 25 σαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατιάν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος
 καὶ τῆς Κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης
 γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους ἐπεχείρησαν
 αὐτοῖς διαβάντες τὸν Κύρνον ποταμόν, ὃς ἐκ τῶν Ἴβη-
 ρικῶν ὄρων ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν
 30 Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἐξίησι δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ
 Κάσπιον. Οἱ δὲ οὐ φασι τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἀρά-
 ξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτόν, ἐγγὺς δὲ ποιείσθαι τὴν ἐκβο-

λὴν εἰς ταῦτὸ πέλαγος. Πομπῆτος δὲ, καίπερ ἐυστήναι
 δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμοῖς, περιεῖθε
 διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαγαγὼν ἐτρέψατο καὶ
 διέφθειρε παμπληθεῖς. Τῷ δὲ βασιλεὶ δεηθέντι καὶ
 πέμψαντι πρέσβεις ἀφείλ τὴν ἀδικίαν καὶ σπείσάμενος 5
 ἐπὶ τοὺς Ἴβηρας ἐβάδιζε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττονας,
 μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἑτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλο-
 μένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὸν
 Πομπῆτον. Οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν
 Ἴβηρες, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχὴν, Ἄλε- 10
 ξάνδρον διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ἰστανίας ἀπάραντος. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλη τρεψάμενος ὁ Πομ-
 πῆτος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν ἑνακισχιλίους, ἀλῶναι δὲ
 πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς
 τὸν Φάσιν αὐτῷ Σερουίλιος ἀπήντησε τὰς ναῦς ἔχων, 15
 αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

XXXV. Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δῖωξις ἐνδεδυκός
 εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν ἀπορίας
 εἶχε μεγάλας· Ἄλβανοὶ δὲ αὐτῷ ἀφεστῶτες αὐτῷ προσ-
 20 ηγγέλθησαν. Πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐπι-
 στρέψας τὸν τε Κύρνον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διε-
 πέρασεν ἐπὶ πολὺν σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκε-
 χαρακωμένον, καὶ μακρᾶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου
 καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ μυρίους ἀσκούς ὕδατος ἐμπλησάμε-
 νος ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε πρὸς 25
 Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς
 καὶ δισχιλίους ἵππεὶς ἐπὶ μυρίοις, ὀπλισμένους δὲ φαν-
 λως καὶ δέσμασι θηρίων τοὺς πολλοὺς. Ἠγεῖτο δὲ αὐ-
 τῶν βασιλέως ἀδελφὸς ὄνομα Κῶσις. Οὗτος ἐν χειρὶ
 τῆς μάχης γενομένης ἐπὶ τὸν Πομπῆτον ὀρμήσας αὐτὸν 30
 ἔβαλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι,
 Πομπῆτος δὲ ἐκείνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Ἐν

ταύτη τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμάδοντα ποταμὸν ὄρων καταβάσαι. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κο-
5 θόροις ἐνετύγχανον, σῶμα δὲ οὐδὲν ᾤφθη γυναικεῖον. Νέμονται δὲ τοῦ Καννάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ῥομανίαν θάλασσαν οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Αἴγες οἰκοῦσι διὰ μέσον· καὶ τούτοις ἔτους
10 ἐκάστου δύο μῆνας εἰς ταῦτό φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμά-
δοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγεί-
σαι βιοτεύουσιν.

XXXVI. Ὀρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήιος ἐλαύνει ἐπὶ τὴν Ῥομανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ
15 πλήθους ἐρπετῶν θανασίμων ἀπετράπη τριῶν ὁδῶν
ἡμερῶν ἀποσχῶν, εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώ-
ρησε. Καὶ τῷ μὲν Ἐλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμ-
ψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθον εἰς
τὴν Γορδυνηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτουτα τοὺς
ὑπὸ Τυγράνη πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν ἐξήλασε
20 διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. Ὅσαι δὲ τῶν Μιθρι-
δάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας
δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμπεν. Ἦσαν γὰρ αἱ
πολλαὶ θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυνα-
στῶν. Στρατονίκη δέ, ἣ μέριστον εἶχεν ἀξίωμα καὶ τὸ
25 πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἦν μὲν, ὡς
ἔοικε, ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τάλλα, πρεσβύτου δὲ
θυγάτῃ, οὕτω δὲ εὐθύς εἶλε παρὰ πότον ψήλασα τὸν
Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ
πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσρή-
30 σεως τυχεῖν ἐπιεικοῦς. Ὡς μέντοι περὶ ὄρθρον ἐγερωθεὶς
εἶδεν ἐνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τρα-
πέζας, ὄχλον δὲ θεραπείας πολὺν, εὐνούχους δὲ καὶ

παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελεῶν προσφέροντας αὐτῷ καὶ
πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἐστῶτα κεκοσμημένον, ὥσπερ οἱ
τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα
καὶ παιδιὰν ἠγνούμενος ὤρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. Τῶν
δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανομένων καὶ λεγόντων, ὅτι 5
πλουσίου τεθνηκότος ἐναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασι-
λεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικρὰ τινες ἀπαρχαὶ καὶ δείγ-
ματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν, οὕτω
πιστεύσας μόλις καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν καὶ ἀνα-
πηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως βοῶν· 10
„Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστὶ.“ Πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας
οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἶναι θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις
βάλλει τοὺς ἀπαντῶντας ὑφ' ἠδονῆς μαινόμενος. Ταύ-
της μὲν ἦν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. Τῷ δὲ
Πομπηίῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο καὶ δῶρα πολ- 15
λὰ προσήνεγκεν, ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον λεροῖς καὶ λαμ-
πρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο λαβὼν μόνα, τὰ
λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἐκέλευε κεντῆσθαι χαίρουσαν.
Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίνην τε καὶ
20 τράπεζαν καὶ θρόνον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ
καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδω-
κεν εἰς τὸ δημόσιον.

XXXVII. Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν
ἀπορρήτοις ὁ Πομπήιος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ
διῆλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἥθους κα- 25
τανόησιν. Ὑπομνήματα γὰρ ἦν, ἐξ ὧν ἐφωράθη φαρμά-
κοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνη-
ρηκῶς καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκαῖον, ὅτι παρενδοκίμη-
σεν αὐτὸν ἵππους ἀγωνιστὰς ἐλαύνων. Ἦσαν δὲ ἀνα-
γεγραμμένοι καὶ κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς
ἔωράκει, τὰ δὲ ἐναι τῶν γυναικῶν, ἐπιστολαὶ τε Μο-
νίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐ-

τήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ρουτίλιου λόγον εὐρεθῆναι φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. Ὁ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλείστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι, τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον εἰκότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπηίου, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

XXXVIII. Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἔλθων ὁ Πομπηῖος πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. Πολλὰ γὰρ τὸν 10 Λεύκολλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ τιμὰς, ἃ συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντε- 15 τελεσμένων ἀπάντων, ἔπραττε ταῦτά, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανεμῶν δωρεὰς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. Ὅθεν οὐδὲ ἠξίωσε τὸν Πάρθου ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγο- 20 ρεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. Αὐτὸν δὲ τις ἔρωσ καὶ ζῆλος εἶχε Συρίαν ἀναλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιῶντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὁκεανῷ προσμιξέει νικῶν· καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν 25 προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ᾤρισάτο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἔναγχος Ἀλβανούς διώκων ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰορκανίαν θάλασσαν. Ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας ἀνίστατο. Καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδά- 30 τιν ἐώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

XXXIX. Διὸ τούτῳ μὲν εἰπὼν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ

πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν ἐπέστησε φυλακὰς τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλείοντας εἰς Βόσπορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἀλίσκομένοις. Ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε· καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ 5 πεσόντων ἐντυχῶν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτιμῶς ἅπαντας, ὃ δοκεῖ παραλειφθῆναι οὐχ ἤμιστα Λευκόλλῳ μίσους αἰτιον γενέσθαι. Χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας καὶ καταβὰς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσαν 10 γνησίους βασιλεῖς ἐπαρχίαν ἀπέφηνε καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων, τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. Πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιζε, τὰς δὲ ἡλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυραννοῦς. Τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν 15 ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν ἐφ' ἃ δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις περὶ ἧς διεφέροντο χάρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτάς. Μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς 20 ὀδυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ προφύτου· ὧ καὶ τὰ πλείστα τῶν περὶ αὐτὸν ἀμαρτήματα φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρουπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκῶς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονε- 25 ξίας καὶ βαρύντητας εὐκόλως ὑπομένειν.

XI. Ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τὰλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τῇ τύχῃ χρώμενος· περὶ οὗ καὶ τοιούδε τι λέγεται. Κάτων ὁ φιλόσοφος ἔτι μὲν ἂν νέος, ἤδη δὲ με- 30 γάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηίου, βουλόμενος

ιστορήσαι τὴν πόλιν. Αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεὶ, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδενον ἵπποις χρώμενοι. Κατιδῶν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν τοὺς ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν οἴομενος εἰς τιμὴν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου ταῦτα γίνεσθαι. Τοὺς μὲντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆναι καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον 10 καὶ ῥάβδον ἀπήντησε, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. Τοὺς μὲν οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλωσ ἔλαβεν, ὁ δὲ Κάτων εἰπὼν· „Ὡ τῆς ἀθλίας πόλεως“ παρηλθεν, οὐδὲν ἕτερον ἀποκρινάμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον 15 τὸν Δημήτριον ἤτιον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήιος ἐντροφώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δυσκολαίνων. Λέγεται γάρ, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομπήϊου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους ἐκεῖνος ἤδη κατέκειτο σοβαρὸς, ἔχων δι' ἄτων κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. Οὕτω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανελλυθὼς ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια καὶ τῶν ἠβητηρίων τὰ κάλλιστα, καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ τρίτου θριάμβου μετρίως καὶ ἀφελῶς ᾤκησεν. Ὑστερον 25 δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς θέατρον, ὥσπερ ἐφόλκιόν τι, παρετεκτήνατο λαμπρότερον οἰκίαν ἐκεῖνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην, ὥστε τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπήϊου εἰσελθόντα θαυμάζειν καὶ πυνθάνεσθαι, ποῦ Πομπήϊος Μάγνος ἐδείπνει. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

XLI. Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμέ-

νου, τότε δὲ δεισαντος ἰσχυρῶς καὶ γράψαντος, ὅτι πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήϊος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πάνυ τι τοῖς πολλοῖς ἄμικτον στρατείαν. Ἀπόδρασιν γὰρ ᾤοντο τῆς Μιθριδάτου διώ- 5 ξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἠξίουν τρέπεσθαι τὸν ἀρχαίου ἀνταγωνιστήν, αὐθις ἀναξωπυροῦντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ δὲ ῥᾶον οἴομενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος ἢ 10 τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος οὐκ ἐβούλετο τρίβεσθαι μάτην περὶ τὴν δίωξιν, ἐτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθήκας ἐποιεῖτο καὶ τὸν χρόνον εἵλκεν. Ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν. Οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν ὁδὸν ἀπέχοντος, ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης βεβλημένου 15 χάρακα καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ παρὰ τὸ στρατόπεδον γραμματηφόροι προσήλαννον ἐκ Πόντου κομίζοντες εὐαγγέλια. Δῆλοι δ' εὐθύς εἰσι ταῖς αἰχμαῖς τῶν δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. Τούτους ἰδόντες 20 οἱ στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς τὸν Πομπήϊον. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεῖν, βοῶντων δὲ καὶ δεομένων καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ λαβὼν τὰ γράμματα προῆει. Βήματος δὲ οὐκ ὄντος οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὁ ποιοῦσιν αὐτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ' ἀλλήλων 25 συντιθέντες), ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν. Ἐπὶ τοῦτο προβάς ὁ Πομπήϊος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι Μιθριδάτης τέθνηκε στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησάμενος αὐτόν, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα πράγματα Φαρ- 30 νάκης κατεκληρώσατο καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε ποιούμενος.

XLII. Ἐκ τούτου τὸ μὲν στράτευμα τῇ χαρᾷ χρώμε-
 νον, ὡς εἰκός, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν
 τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολεμίων.
 Πομπήιος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις
 5 κεφαλὴν ἐπιτεθεικῶς οὐ πάνυ ῥαδίως οὕτω προσδοκη-
 θείσαν εὐθύς ἀνέξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς
 ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ
 κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα,
 πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν, αὐτὸν δὲ τὸν Μιθρι-
 10 δάτου νεκρὸν οὐ πάνυ γνωρίμον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆσαι τοὺς θεραπεύοντας)
 ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάμα-
 τος. Οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήιος ἰδεῖν ὑπέμεινε, ἀλλ'
 ἀφοσιωσάμενος τὸ νημεσητὸν εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε.
 15 Τῆς δ' ἐσθῆτος, ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὄπλων τὸ μέγεθος
 καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε· καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα
 πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων τάλαντων Πόπλιος κλέ-
 φας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ, τὴν δὲ κίταριν Γάιος ὁ τοῦ
 Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα δεηθέντι Φάυστῳ
 20 τῷ Σύλλα παιδί, θαυμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. Ὁ τότε
 τὸν Πομπήιον διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνούς ὕστερον ἐτι-
 μωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. Διοικῆσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ
 καταστησάμενος οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρήτο τῇ
 πορείᾳ. Καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τὴν τε πό-
 25 λιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πά-
 τριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς
 ἐκείνου πράξεις. Ἡσθεῖς δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράψατο
 τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμε-
 νος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μείζον δὲ καὶ σεμνότερον. Ἐν δὲ Ῥόδῳ
 30 γενόμενος πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν καὶ
 δωρεὰν ἐκάστῳ τάλαντον ἔδωκε· Ποσειδώνιος δὲ καὶ
 τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἐρ-

μαγόραν τὸν φήτορα περὶ τῆς καθόλου ζητήσεως ἀντι-
 ταξάμενος. Ἐν δὲ Ἀθήναις τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσό-
 φους ὅμοια τοῦ Πομπηίου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδοὺς εἰς ἐπι-
 σκευὴν πεντήκοντα τάλαντα λαμπρότατος ἀνθρώπων
 ἠλπίζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθήσε- 5
 σθαι τοῖς οἴκοι ποθοῦσιν. Ὡς δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ
 καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν αἰεὶ τινα κεραι-
 νύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο
 ὑποικούρει πάλαι παρασκευάζον αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν
 ἐπάνοδον. Ἐξύρριος γὰρ ἡ Μουκία παρα τὴν αποδη- 10
 μίαν αὐτοῦ. Καὶ πόρρω μὲν ὢν ὁ Πομπήιος κατεφρό-
 νει τοῦ λόγου· πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος καὶ σχο-
 λάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὡς ἔοικε, τῆς αἰτίας ἀψά-
 μενος ἐπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεςιν, οὔτε τότε γράψας οὔθ'
 ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπών· ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κι- 15
 κέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

XLIII. Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηίου
 προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς,
 42 ὡς εὐθύς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα καὶ μο-
 ναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσος δὲ τοὺς παῖδας καὶ 20
 τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ἀληθῶς,
 εἴτε μᾶλλον, ὡς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ
 καὶ τὸν φθόνον ποιῶν τραχύτερον. Εὐθύς οὖν ἐπιβὰς
 Ἰταλίας ὁ Πομπήιος καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
 στρατιώτας καὶ τὰ πρόποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρο- 25
 νησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἐκάστους
 καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεία, μεμνημένους αὐθις ἐπὶ
 τὸν θρόμβον αὐτῷ συνελθεῖν. Οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς
 σκεδασθείσης καὶ πυνθανομένων πάντων πράγμα
 συνέβη θαυμαστόν. Ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπηίου 30
 Μάγνον ἄνοπλον καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ
 ἐξ ἄλλης ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι'

εὐνοίαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατήγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἴ τι κινεῖν διανοεῖτο καὶ νεώτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

5 XLIV. Ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος οὐκ εἶα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρῶν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐν-
10 στάντος οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλευμάτος. Θαυμάσας δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερώως ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἀμῶς γέ πως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ δυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτωνι τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν
15 δὲ τῷ παιδί συνοικίσει. Τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπιδομένου τὴν πείραν, ὡς διαφθορὰν οὐσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἢ τε ἀδελφῆ καὶ ἢ γυνῆ χαλεπῶς ἔφερον, εἰ Πομπηίου Μάγνον ἀποτρίψεται κηδεστήν. Ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὑπάτον ἀπο-
20 δεῖξαι Πομπηῖος Ἀφράνιον ἀργύριον εἰς τὰς φυλάς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπηίου κήπους ἐλάμβανον, ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι καὶ τὸν Πομπηίου ἀκούειν κακῶς, ἥς αὐτὸς ἀρχῆς ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ὡς μεγίστης ἔτυχε,
25 ταύτην ὄντιον ποιῶντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. „Τούτων μέντοι“ πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε „τῶν ὄνειδῶν κοινωνητέον οἰκέλοις Πομπηίου γενομένοις.“ Αἱ δὲ ἀκούσασαι συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκείνον λογιζέσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.

30 XLV. Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίπερ εἰς ἡμέρας δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρακεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θείας ἐξέπεσεν, ἑτέρας

ἀποχρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. Γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. Ἦν δὲ τάδε· Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἰβήρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Πα-
5 λαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῆ καὶ θαλάσῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἑνακοσίων ἀποδέουσαι, πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσιοι, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταρά-
10 κοντα. Πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλια μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελεῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισ-
χιλλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀρ-
15 γυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τέλαντα πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων, ὧν ὁ τοῦλάχιστον ἀφρων κατὰ λόγον δραχμᾶς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. Αἰχμάλωτοι δ' ἐπομπεύθησαν ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρὸς,
20 αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνῆ Ζωσίμη καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δὲ ἀδελφῆ καὶ πέντε τέκνα καὶ Σκυθίδες γυναῖκες, Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὄμηροι καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως, καὶ τρόπαια πάμπολλα καὶ ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις, ἃς
25 ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. Μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πρόποτε Ῥωμαίων γεγονός, ὅτι τὸν τρίτον θριάμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἡπείρου κατήγαγεν. Ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Αἰ-
30 βυης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τε-

λευταίον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινα τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις.

XLVI. Ἡλικία δὲ τότε ἦν, ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσβιβάζοντες 5 ἀξιούσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθεία δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. Ὡς ὠνητό γ' αὖ ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος, ἄχρι οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην ἔσχευ· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς δυσ- 10 τυχίας. Ἦν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτίσαστο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε ῥώμῃ καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθεῖς. Καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη 15 καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθῃσι τὴν αὐτῶν ἰσχύν, οὕτως διὰ τῆς Πομπηίου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεῖς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἰσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Λεύκολλον, ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ 20 Ἀσίας ὑπὸ Πομπηίου περιυβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἢ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἐτι Πομπηίου παραγενομένου κολούουσα τὴν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ τᾶλλα μὲν ἀμβλύς ἦν ἤδη καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικόν, ἠδονῆ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν 25 πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς, ἐπὶ δὲ Πομπηίου εὐθὺς ἀΐξας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ περὶ τε τῶν διατάξεων, ἃς ἔλυσε, ἐκράτει καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ συναγωνιζομένου Κάτωνος. Ἐκπίπτων δὲ καὶ περιωπθούμενος ὁ Πομπηῖος ἠναγνάζετο δημαρχοῦσι 30 προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις· ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπέροψε τῷ δήμῳ, καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν

ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων ἐχρήτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιοτή, καὶ προσέτι μισθὸν ἤτει, ὥσπερ οὐ καταισχύων, ἀλλὰ εὐεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηίου, προέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα καὶ πλείστα δὴ 5 πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. Κινδυνεύοντι γὰρ αὐτῷ καὶ δεομένῳ βοηθείας οὐδὲ εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἤκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὐλειὸν ἐτέραις θύραις ᾤχετο ἀπιῶν. Κικέρων δὲ φουβηθεὶς τὴν κρίσιν ὑπέξῆλθε τῆς Ῥώμης. 10

XLVII. Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας ἤψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαυθίς ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπηίου ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. Ὑπατείαν μὲν γὰρ μετήει πρώ- 15 την· ὁρῶν δὲ ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπηίου διαφερομένου θατέρῳ προσθέμενος ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἑτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, προᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ φανύλη καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθεὲν ἐπιβούλων. Ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφῃ τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχύς 20 εἰς ἐν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία τὴν πάντα πράγματα καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ῥοπήν ἐποίησεν. Ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καῖσαρα Πομπηίῳ 25 διαφορᾶς ἀνατραπῆναι τὴν πόλιν ἀμαρτάνειν ἔλεγεν αἰτιωμένους τὸ τελευταίον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἐχθρὰν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει κακὸν πρώτου γενέσθαι καὶ μέγιστον. Ἡρέθη μὲν γὰρ ὑπάτος Καῖσαρ· εὐθὺς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα κατοικίας πόλεων καὶ νομᾶς ἀγρῶν 30 ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα καὶ τρόπον τινα δημαρχίαν τὴν ὑπατείαν καθιστάς. Ἐναντιουμένου δὲ

τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βύβλου, καὶ Κάτωνος ἐρωμενε-
 στατα τῷ Βύβλω παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προαγα-
 γῶν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπηίου ἐφανῆ καὶ
 προσαγορεύσας ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ
 5 δὲ συμφήσαντος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ἂν τις τοὺς νόμους
 βιάζηται, εἰς τὸν δῆμον ἀφίξη βοηθῶν;“ „Πάνυ μὲν
 οὖν“ ἔφη ὁ Πομπηῖος „ἀφίξομαι πρὸς τοὺς ἀπειλοῦν-
 τας τὰ ξίφη μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων.“ Τούτου
 Πομπηῖος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μέχρι τῆς
 10 ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν, ὥστε καὶ τοὺς
 φίλους ἀπολογεῖσθαι φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ
 καιροῦ τὸ ῥῆμα. Τοῖς μὲντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις
 φανερὸς ἦν ἤδη παντάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρή-
 σασθαι παραδεδωκῶς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυ-
 15 γατέρα Καιπίωνι καθωμολογημένην καὶ γαμεισθαι
 μέλλουσαν ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαν-
 τος ἔρημε Πομπηῖος, μελίγμα Καιπίωνι τῆς ὀργῆς τὴν
 ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας Φαύστῳ τῷ παιδί Σύλλα
 πρότερον ἐγγεγνημένην. Αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔρημε Καλ-
 20 πουργίαν τὴν Πείσωνος.

XLVIII. Ἐκ δὲ τούτου Πομπηῖος ἐμπλήσας στρα-
 τιωτῶν τὴν πόλιν ἅπαντα τὰ πράγματα βία κατεῖχε.
 Βύβλω τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λευ-
 κόλλου καὶ Κάτωνος ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν
 25 τὰς θάβδους, αὐτοῦ δὲ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς
 τοῦ Βύβλου κατεσκέδασε, δύο δὲ δῆμαρχοι τῶν συμ-
 προπεμπόντων ἐτρώθησαν. Οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων
 τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς δια-
 νομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεῖς ὁ δῆμος εἰς
 30 πᾶσαν ἤδη τιδασὸς αὐτοῖς ἐγγεγόνει καὶ κατάντης πρᾶ-
 ξιν, οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς
 γραφομένοις τὴν ψῆφον. Ἐκυρώθησαν οὖν Πομπηῖω

μὲν αἱ διατάξεις, ὑπὲρ ὧν Λεύκολλος ἤριξε, Καῖσαρι
 δὲ τὴν ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν καὶ
 Ἰλλυριοὺς εἰς πενταετίαν καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια
 στρατιωτῶν, ὑπάτους δὲ εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα
 τὸν Καῖσαρος πενθερὸν καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομ- 5
 πηίου κολάκων ὑπερφυέστατον. Πραττομένων δὲ τού-
 των Βύβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος ὀκτῶ
 μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμπε διαγράμ-
 ματα βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας, Κά-
 των δὲ ὥσπερ ἐπίπλους καὶ φοιβόληπτος ἐν τῇ βουλῇ 10
 τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηῖῳ προηγόρευε,
 Λεύκολλος δὲ ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἤγεν ὡς οὐκέτι πρὸς
 πολιτείαν ὥρατος· ὅτε δὴ καὶ Πομπηῖος ἔφη, γέροντι
 τὸ τρυφᾶν ἀωρότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. Ταχὺ
 μὲντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι καὶ 15
 προσεῖχεν ἐκείνῃ τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς
 καὶ κήποις, ἡμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων,
 ὥστε καὶ Κλώδιον αὐτοῦ καταφρονῆσαι δημαρχοῦντα
 τότε καὶ θρασυτάτων ἄψασθαι πραγμάτων. Ἐπεὶ γὰρ
 ἐξέβαλε Κικέρωνα, καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς 20
 Κύπρον ἀπέπεμψε, Καῖσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακό-
 25 τος, αὐτῷ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἐώρα πάντα πράτ-
 τουντι καὶ πολιτενομένῳ πρὸς χάριν, εὐθύς ἐπεχείρει
 τῶν Πομπηίου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην
 τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φί- 25
 λοις δίκας ἐπῆγε, πείραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηίου λαμ-
 βάνων δυνάμεως. Τέλος δὲ, προελθόντος αὐτοῦ πρὸς
 τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελ-
 γείας καὶ ὀλιγορίας μεστὸν αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τό-
 πον καταστάς ἐρωτήματα τοιαῦτα προῦβαλλε· „Τίς ἐστίν 30
 αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἐνὶ
 δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλὴν;“ οἱ δὲ, ὥσπερ χορὸς

εἰς ἀμοιβὰτα συγκεκοτημένους, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασεύοντος ἐφ' ἑκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο· „Πομπήϊος.“

XLIX. Ἦνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήϊον ἀήθη
 5 τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα καὶ μάχης τοιαύτης ἀπειρον·
 ἤχθετο δὲ μᾶλλον αἰσθανόμενος τὴν βουλὴν ἐπιχαίρου-
 σαν αὐτῷ προπηλακιζομένῳ καὶ διδόντι δίκην τῆς Κι-
 κέρωνος προδοσίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρι
 τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τις οἰκίτης
 10 παραδύομενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστῶτων πρὸς τὸν
 Πομπήϊον ἠλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιούμενος πρό-
 φασιν, ἄλλως δὲ τοῦ Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς
 βλασφημίας δεδιώς, οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν ὅσον
 ἐκείνος ἤρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκε-
 15 πτόμενος μετὰ τῶν φίλων, ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βου-
 λῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν. Κουλλέωνι
 μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι καὶ μεταβαλέ-
 σθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας οὐ
 προσέσχε, τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιούσιν, ἄνδρα
 20 καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστα-
 τον, ἐπέισθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεό-
 μενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων
 καὶ τινῶν ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. Καὶ
 νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων τὴν τε βουλὴν εὐθύς τῷ
 25 Πομπήϊῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν
 τρόπῳ τινὶ πάλιν γῆς καὶ θαλάττης, ὅσῃν ἐκέκτηντο
 Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίησε Πομπήϊον. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγί-
 νοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις, ἐνὶ λόγῳ,
 τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων.
 30 Κλωδίου δὲ ἠτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν
 σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη γεγυμέναι τὴν
 σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λιποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην

τὴν δύναμιν ἀρχῇ νέα πάλιν ἀναζωπυροῦντος καὶ ἀνα-
 λαμβάνοντος. Ἐτεροὶ δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθῆρος ἀπο-
 φαίνουσι τοῦτο σόφισμα κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μεί-
 ζονα Πομπήϊον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῆ Πτολεμαίῳ τῷ
 βασιλεὶ βοηθῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε 5
 δημαρχῶν νόμον, ἄνευ στρατιᾶς Πομπήϊον ἔχοντα φα-
 βδούχους δύο διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα.
 Καὶ Πομπήϊος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν, ἡ
 δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν, εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι
 περὶ τὰνδρός. Ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διερριμμένοις 10
 κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ὡς δὴ Πτολε-
 μαίου δεομένου Πομπήϊον αὐτῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ
 Σπινθῆρος δοθῆναι. Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτο-
 λεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ κατα-
 λιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πράττοντος 15
 Πομπήϊῳ χρηματισμοὺς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθε-
 σιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἡ Θεοφάνους μοχθηρία
 πιθανόν, ὡς ἄπιστον ἡ Πομπήϊου ποιεῖ φύσις, οὐκ ἔχου-
 σα κακόηθες οὐδ' ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον.

L. Ἐπισταθεῖς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομίᾳ καὶ 20
 πραγματεία πολλοχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ
 φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδόνια
 25 καὶ Λιβύην ἤθροιζε σίτον. Ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων πνευ-
 ματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος καὶ τῶν κυβερνη-
 τῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυ-
 ραν αἶρειν ἀνεβόησε· „Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη.“
 Τοιαύτη δὲ τόλμη καὶ προθυμία χρώμενος μετὰ τύχης
 ἀγαθῆς ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια καὶ πλοίων τὴν θά-
 λασσαν, ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκέσαι τὴν
 περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθά- 30
 περ ἐκ πηγῆς ἀφθονον ἀπορροὴν εἰς πάντας.

LI. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦσαν οἱ Κελτικοὶ
 PLUT. VI. III. 16

πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν πορρωτάτω τῆς Ῥώμης ἀπεινῆσαι καὶ συνηρηθῆσαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ Βρεττανοῖς ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸν 5 Πομπήϊον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν περικείμενος οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίῳ τοῖς πρὸς ἐκείνους ἀγῶσι γυμνάζων διεκόνει καὶ κατεσκευάζεν ἄμαχον καὶ φοβεράν, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τᾶλλα λάφυρα καὶ 10 τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολέμων τοσοῦτων περιγι- νόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων καὶ διαπειρωτὰς ταῖς δωροδοκίαις καὶ συγχρηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατη- γοῖς καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξὶν αὐτῶν ᾠκειοῦτο πολ- λούς· ὥστε ὑπερβαλόντος αὐτοῦ τὰς Ἄλπεις καὶ δια- 15 χειμάζοντος ἐν Λούκη, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμιλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος γενέσθαι, συγκλητικούς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομ- πήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ ταῖς Καίσαρος θύραις ὄφθη- 20 ναι. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων καὶ χρημάτων ἀπέστειλε, Κράσσω δὲ καὶ Πομπήϊῳ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο συνθήκαι, μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκεί- νους καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς, πέμποντα τῶν στρατιωτῶν συχνούς ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἐπὶ δὲ αἰρεθῶσι 25 τάχιστα, πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέ- δων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ τὰς οὐσας βεβαιοῦν εἰς ἄλλην πενταετίαν. Ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς πολλούς χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῆνος ἐν τῷ δήμῳ καταστὰς ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν, εἰ 30 μετίασιν ὑπατείαν. Καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνασθαι κελευόντων, πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν ἂν μετέλθοι, τάχα δὲ οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολι-

τικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν, ὁποτέρως ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνόσειν. Ἐπιφρομένου δὲ Πομπήϊῳ Μαρκελλῆνου καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπήϊος ἔφη πάντων ἀδικώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλῆνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγιος μὲν ἐξ ἀφῶνου δι' αὐτόν, ἐμετι- 5 κός δὲ ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

ΛΙΓ. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποστάντων τοῦ παρ- αγγέλλειν ὑπατείαν, Λεύκιον Δομέτιον Κάτων ἐπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. 10 Οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπήϊον φοβηθέντες τὸν τόνου τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλὴν ἔχων ἅπασαν ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἶασαν εἰς ἀγο- ρὰν κατελθεῖν τὸν Δομέτιον, ἀλλ' ἐπιπέμψαντες ἐνό- πλους ἀνδρας ἀπέκτειναν μὲν τὸν προηγούμενον λυχνό- 15 φόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομέτιου. Τοιαύτη δὲ ὁδῶ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τᾶλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρατηγὸν αἰρουμένου καὶ 20 τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπήϊος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν οἰωνοῦς αἰτιώμενος, ἀντὶ δὲ Κάτωνος Βατίνιον ἀνη- γόρευσαν ἀργυρίῳ τὰς φυλάς διαφθείραντες. Ἐπειτα 7 νόμους διὰ Τρεβανίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καί- σαρι μὲν, ὥσπερ ἠμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας 25 πενταετίαν, Κράσσω δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν διδόντας, αὐτῷ δὲ Πομπήϊῳ Λιβύην ἅπασαν καὶ Ἰβηρίαν ἑκατέραν καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλα- 30 χίαν ἀπαλλαγῆς τῆς ὑπατείας, Πομπήϊος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἤγε γυμνικούς καὶ μουσικούς ἐπὶ τῇ

καθιερώσει και θηρῶν ἀμίλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνηρέθησαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχευ.

LIII. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμαστωθεὶς και ἀγαπηθεὶς 5 αὐθὶς οὐκ ἐλάττονα φθόνου ἔσχευ, ὅτι πρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα και τὰς ἐπαρχίας αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἠβητηροῖς μετιῶν ἄλλοτε ἀλλαχόσε μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν· και γὰρ και 10 τούτο λέγεται. Καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλανδρον οὐ καθ' ὄραν ποθοῦσης τὸν Πομπηίου, ἀλλ' αἰτιον ἔοικεν ἢ τε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι μόνην γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην, ἢ τε σεμνότης οὐκ ἄκρατον, ἀλλ' εὐχαριν ἔχουσα τὴν ὀμίλιαν και μάλιστα γυναικῶν 15 ἀγωγόν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλώραν ἀλῶναι τὴν ἐταίραν ψευδομαρτυριῶν. Ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χεῖράς τινων ἐλθόντων και φουευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀναπλησθεὶς αἵματος ἠλλαξε τὰ ἱμάτια. Πολλοῦ δὲ θοροῦβου και δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γε- 20 νομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἡ κόρη κύνουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τῆβεννον ἐξέλιπε και μόλις ἀνήνεγκεν, ἐκ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης και τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. Ὅθεν οὐδὲ οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα Πομπηίου 25 φιλίαν ἠτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικὸς. Αὐθὶς μέντοι κνήσασα και τεκοῦσα θῆλυ παιδίον ἐκ τῶν ὀδίνων ἐτελεύτησε, και τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. Παρεσκευασμένου δὲ τοῦ Πομπηίου τὸ σῶμα θάπτειν ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίου 30 κατήνεγκεν, οἰκτῶ τῆς κόρης μᾶλλον ἢ Πομπηίῳ και Καίσαρι χαριζόμενος. Αὐτῶν δὲ ἐκείνων μείζον ἐδόκει μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος ἢ Πομπηίῳ παρ-

οντι τῆς τιμῆς. Εὐθύς γὰρ ἐκύμαιεν ἡ πόλις και πάντα τὰ πράγματα σάλου εἶχε και λόγους διαστατικούς, ὡς ἢ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείρουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνήρηται. Μετ' οὐ πολὺ δὲ και Κράσσοσ ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλ- 5 λετο· και τοῦτο κῶλυμα ὄν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδῶν ἐγγόνει· δεδιότες γὰρ ἐκείνον ἀμφοτέροι τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμῶς γέ πως ἐνέμενον δικαίοις. Ἐπεὶ δὲ ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθύς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικόν, ὡς ἄτερος πρὸς 10 τὸν ἔτερον

ὑπαλείφεται τὰ χεῖρέ θ' ὑποκονίεται.

Οὕτως ἡ τύχη μικρὸν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βᾶθος ἠγεμονίας και μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀν- 15 δροῖν οὐκ ἐπέσχευ, ἀλλ' ἀκούοντες και ἀναγινώσκοντες, ὅτι τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται τοῖς θεοῖς, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς, ἐαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυοῖν οὐσί τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

LIV. Καίτοι Πομπηίος εἶπέ ποτε δημηγορῶν, ὅτι 20 πᾶσαν ἀρχήν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε και κατάσθοιτο θᾶπτον ἢ προσεδοκήθη. Καὶ νῆ Δία μαρτυρούσας εἶχεν ἀεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. Τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν ἐξήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὀχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτόν, ἄλλο δὲ 25 οὐδὲν ἐνεωτέριζεν οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον και καταφρονεῖν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἐώρα βραβευομένας, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· και λόγος εὐθύς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὄν πρῶτος 30 εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δήμαρχος, τῷ δήμῳ παραινῶν ἐλέσθαι δικτάτορα Πομπηίου. Ἐπι-

λαβομένου δὲ Κάτωνος οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δημοκρατίαν ἀποβαλεῖν, ὑπὲρ δὲ Πομπηίου πολλοὶ τῶν φίλων ἀπελογοῦντο παριόντες ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς ἐκείνης οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπηίου ἐπαι-
 5 νέσαντος καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆ-
 ναι, τότε μὲν αἰδεσθεῖς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν ὑπατοὶ Δομέτιος καὶ Μεσσάλας, ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρ-
 χίας γινομένης καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτά-
 10 τωρος λόγον ἐγειρόντων ἰταμώτερου, φοβηθέντες οἱ περὶ
 Κάωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχὴν τινα τῷ Πομ-
 πηίῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέψαι τῆς ἀκράτου καὶ
 τυραννικῆς ἐκείνης. Καὶ Βύβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηίῳ
 πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ Πομπηίου μό-
 15 ούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ.
 Φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κά-
 των ἀναστὰς καὶ παρασχῶν δόκησιν, ὡς ἀντιλέξοι, γε-
 νομένης σιωπῆς εἶπε τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς
 μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσενηνεγμένη δὲ ὑφ' ἑτέρου
 20 πείθεσθαι κελεύειν, πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἰρού-
 μενος ἀναρχίας, Πομπηίου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν ἐν
 ταρχαῖς τηλικαύταις νομίζων. Δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς
 καὶ ψηφισαμένης, ὅπως ὑπατος αἰρεθεῖς ὁ Πομπηίος
 ἄρχοι μόνος, εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ θᾶτ-
 25 τον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἔλοιτο, κατασταθεῖς οὕτως
 καὶ ἀποδειχθεῖς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὑπατος
 ἠσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάωνα, πολλὴν ὁμολογῶν
 χάριν ἔχειν καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ
 τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομ-
 30 πηίου οὐκ ἤξιον· δι' ἐκείνον γὰρ ὢν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν,
 διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακα-

λούμενος, εἰ μὴ παρακαλῆται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. Τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι.

LV. Πομπηίος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐγήμε Κορνηλίαν θυγατέρα Μετέλλου Σκηπίωνος, οὐ παρ-
 5 θένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου
 τοῦ Κράσσου παιδός, ᾧ συνώκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν
 Πάρθοις τεθνηκότος. Ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα
 δίχα τῶν ἀφ' ὧρας. Καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς
 ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλο-
 σόφων εἰθιστο χρησίμως ἀκούειν. Καὶ προσῆν τούτοις 10
 ἡθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προσ-
 τρέβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατήρ δὲ καὶ
 γένους ἔνεκα καὶ δόξης ἄμειπτος. Ἄλλ' ὅμως τοῦ γά-
 μου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· νῆν γὰρ
 αὐτοῦ συνοικεῖν ὧραν εἶχεν ἡ Κορνηλία μᾶλλον· οἱ δὲ 15
 κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἡγοῦντο παρεωρακέναι τὸν
 Πομπηίου ἐν τύχαις οὔσης, ὢν ἐκείνον ἰατρὸν ἤρηται
 καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν· ὁ δὲ στέφανοῦται καὶ
 20 συμφορὰν οὐκ ἂν οὕτω παρανόμως δοθεῖσαν εὐτυχού-
 σης τῆς πατρίδος. Ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν
 καὶ δεκασιμῶν ἐπιστάς καὶ νόμους γράψας, καθ' οὓς αἱ
 κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ
 καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν αὐ-
 25 τοῦ προσκαθημένου μεθ' ὅπλων τοῖς δικαστηρίοις παρ-
 ἔχων, Σκηπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μετα-
 πεμφάμενος οἴκαδε τοὺς ἐξήκοντα καὶ τριακοσίους δι-
 καστὰς ἐνέτυχε βοηθεῖν, ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς
 δίκης ἰδὼν τὸν Σκηπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς
 ὑπὸ τῶν δικαστῶν, πάλιν οὖν ἤκουε κακῶς, ἔτι δὲ 30
 μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν
 κρινομένων ἐπαίνους αὐτὸς εἰσῆλθε Πλάγκον ἐπαινε-

σόμενος. Καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρῖνων) ἐπισχόμενος τὰ ὄτα ταῖς χερσὶν οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. Ὄθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον, ἕαλω δὲ ταῖς ἄλλαις 5 ὁ Πλάγκος σὺν ἀισχύρῃ τοῦ Πομπηίου. Καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις Ὑφαίος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύγων καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπηῖον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα λελουμένον, ἐκέτευσεν τῶν γονάτων λαβόμενος. Ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπερσπτικῶς εἰπὼν διαφθείρειν τὸ δεῖ- 10 πνον αὐτόν, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. Οὕτως οὖν ἀνίσχος εἶναι δοκῶν αἰτίας εἶχε. Τὰ δ' ἄλλα καλῶς ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσεείλετο συνάροντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοῖπους πέντε μῆνας. Ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τε- 15 τραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, ἀφ' ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικόν.

LVI. Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες ἠξίουσαν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζόμε- 20 νου τοσοῦτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἑτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρατεία χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. Οὕσης δὲ περὶ τούτων 25 ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν φθόνον ὁ Πομπηῖος ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν βουλομένου λαβεῖν διάδοχον καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μὲντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἰτήσιν αὐτῷ δοθῆναι. Πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν 30 περὶ Κάτωνα καὶ κελευόντων ἰδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὄπλα καταθέμενον εὐρίσκεσθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, οὐκ ἐξερίσσας, ἀλλ' οἷον ἠττηθεὶς ὁ Πομπηῖος

ὑποπτος ἦν μᾶλλον ὧν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. Ἐπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν, ὡς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρδικὰ ποιούμενος πρόφασιν. Ὁ δὲ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπηγεῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρη- 5 σάμενος.

LVII. Ἐκ τούτου δὲ Πομπηῖος ἐν Νεαπόλει νοσή- 5 σας ἐπισφαλῶς ἀνέρρωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. Μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιιόντος τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ με- 10 γάλῃ πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐώρταξε. Τοὺς δὲ ἅπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θνόντων. Πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμ- 15 πάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον, ὥστε τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. Οὐδενὸς μὲντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. Φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραῖρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς 20 χαρᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς ἀσφαλὲς αἰεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὡς οὔτε ὄπλων ἐπ' αὐτόν οὔτε τινὸς ἐργώδους πραγματείας δεη- 25 σόμενος, ἀλλὰ πολὺν ῥᾶον καθαιρήσων ἢ πρότερον ἠΰ- 30 ξησε τὸν ἄνδρα. Πρὸς δὲ τούτοις Ἀππίος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἣν ἔχρησε Πομπηῖος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριξε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπηῖον ἀπειρώως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ 30 δόξης ἑτέροις ὄπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν, ὅταν

πρώτον ὄφθῃ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. Οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπήρθη καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγαρίας διὰ τὸ θαρρεῖν ἐγένετο μεστός, ὥστε καὶ τῶν δε-
5 διότων τὸν πόλεμον κατεγέλα καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνῃ Καῖσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὄραῖν δυνάμεις, αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυ- μένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν· „Ὅπου γὰρ ἂν“ ἔφη „τῆς Ἰτα-
10 λίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πε-
10 ζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις.“

LVIII. Ἦδη δὲ καὶ Καῖσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμα-
σιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκέτι μακρὰν τῆς Ἰτα-
λίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν αἰετὸς τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάζοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποι-
15 κουρῶν καὶ διαφθειρῶν ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὑπάτος ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μετα- βαλόμενος, καὶ Κουρίων ὁ δῆμαρχος ἀμηγάνων πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ Μάρκος Ἀντώ-
20 νιος διὰ φίλαν Κουρίωνος ὧν ὠφειλεῖτο μετέχων. Ἐλέ-
20 χθη μὲν οὖν, ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος τα-
ξιαρχῶν ἐστὼς παρὰ τὸ βουλευτήριον καὶ πυθόμενος, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ βουλὴν Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος „Ἀλλὰ τοῦτο δώσει.“ Καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε
25 τὴν διάνοιαν. Αἱ μέντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρα- κλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. Δυσεῖν γὰρ ἡξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήϊον ἀπαιτεῖν ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ'
30 οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν· ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν ἦν φοβεῖται δύνάμιν διπλασιάζει. Πρὸς ταῦτα Μαρκέλ- λου τοῦ ὑπάτου ληστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα καὶ

ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὄπλα, Κουρίων ὁμως ἰσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξαι τὴν σύγκλητον. Ἐκέλευσε γὰρ με-
ταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὄπλα καταθέσθαι κε-
λεύοντας, Πομπήϊον δὲ ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλει- 5
ους. Αὐθις δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέ-
ρους ἀρέσκει τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπήϊος μὲν εἴκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάν-
τες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. Κάκεινος μὲν ὡς νενικη-
κὼς λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ 10
καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξιούμενον αὐτόν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπήϊος οὐ παρήν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρα-
τοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δὲ ἀνα-
στάς οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὄρων ὑπερφαινόμενα τῶν Ἀλπεων ἤδη δέκα τάγματα βαδίζειν 15
καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

LIX. Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετε-
βάλλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι' ἀγορᾶς ἐβά-
διξε τῆς βουλῆς ἐπομένης, καὶ καταστάς ἐναντίος· „Κε- 20
651 λεύω σε“ εἶπεν „ὦ Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ
χρησθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεσι καὶ καταλέ-
γειν ἑτέρας.“ Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. Ἀρξα-
μένου δὲ τοῦ Πομπήϊου καταλέγειν οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, 25
ὀλίγοι δὲ γλίσχως καὶ ἀπροθύμως συνήεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. Καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσα-
ρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ βιασάμενος τὴν βουλήν, ἔχουσαν ἐπαγωγὸς ὄχλου προκλήσεις. Ἠξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς στρα- 30
τιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. Οἱ δὲ περὶ Λέν-

τλον ὑπατεύοντες ἤδη βουλὴν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ Κιλικίας ἀφικνόμενος Κικέρων ἐπραττε διαλλαγὰς, ὅπως Καίσαρ ἐξελθὼν Γαλατίας καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν ἀφεί-
5 ῖσεν ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν ὑπατεῖαν περιμένη. Πομπηίου δὲ δυσκολαίνοντος ἐπέ-
σθησαν οἱ Καίσαρος φίλοι θάτερον ἀφεῖναι· Λέντλου δὲ ἀντιφρούσαντος καὶ Κάτωνος αὐτίς ἀμαρτάνειν τὸν Πομπηίου ἐξαπατῶμενον βοῶντος οὐκ ἔσχον αἱ διαλύ-
σεις πέρας.

10 LX. Ἐν τούτῳ δὲ ἀπαγγέλλεται Καίσαρ Ἀρίμινον, πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας, κατειληφῶς καὶ βαδίζων ἀντικρὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. Τοῦτο δὲ ἦν ψεῦδος. Ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἰπ-
πέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὴν δὲ
15 ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων οὐσαν οὐ περιέ-
μενε, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον ἢ χρόνον δοῦς ἐκ παρασκευῆς μάχε-
σθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῇ
20 καὶ διεμέλλησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. Εἶτα, ὥσπερ οἱ πρὸς βά-
θος ἀφιέντες ἀχανῆς ἀπὸ κρημνοῦ τινος ἑαυτούς, μύσας τῷ λογισμῷ καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοή-
25 σας, „Ἀνεροίφθω κύβος,“ διεβίβαζε τὸν στρατόν. Ὡς δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετὰ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὕτω πρότε-
ρον, εὐθύς μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπηίου συνέτρεχε καὶ παρήσαν αἱ ἀρχαί, πυθομένου δὲ τοῦ
30 Τύλλου περὶ στρατιᾶς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Πομπηίου μετὰ τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος, ὅτι τοὺς παρὰ Καίσαρος ἤκοντας ἐτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ καὶ τοὺς

κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συναΐξιν τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, „Ἐξηπάτημας ἡμᾶς, ὦ Πομπηίε,“ συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀπο-
στέλλειν, Φαώνιος δὲ τις, ἀνὴρ τᾶλλα μὲν οὐ πονηρός, ἀνθαδεία δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἰόμενος
5 ἀπομιμῆσθαι παρρησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπηίου τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν ὥς ὑπισχνεῖτο δυνάμεις ἀνακα-
λούμενον. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πράως· τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καί-
σαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἰ-
10 ναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπ’ αὐτοῦ πε-
πράχθαι.

LXI. Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἰρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα Πομπηίου, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. Οὗτος μὲν οὖν
15 εὐθύς ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρ-
χιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος [εἰς*] ὥς ἐκληρώθη. Τῆς δ’ Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης ἀνισταμένης ἀπορίαν εἶχε τὸ γι-
νόμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ παντα-
χόθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰ-
20 κούντες ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλειπον τὴν πόλιν ἐν χειμῶνι καὶ ταραχῇ τοσοῦτῳ τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενῆς ἔχουσαν, τὸ δὲ ἀπειθὲς ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον τοῖς ἄρχουσιν. Οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἰσέ-
25 τις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπηίου, ἀλλ’ ὥς
τις ἐνετύγχανε πάθει, φοβηθεῖς ἢ λυπηθεῖς ἢ διαπορή-
σας, τούτῳ φέρων ἐκείνον ἀνεπίμπλη· καὶ τάναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλευμάτα, καὶ πυθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ διὰ τὸ πολ-
30 λούς ἀπαγγέλλειν, ὅ τι τύχοιεν, εἶτα ἀπιστοῦντι χαλε-
παίνειν. Οὕτω δὲ ψηφισάμενος ταραχὴν ὄραν καὶ κε-
λεύσας ἅπαντας ἔπεσθαι [αὐτῷ] τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ

προειπών ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δειλὴν ὄψιν ἀπέλιπε τὴν πόλιν. Οἱ δὲ ὑπατοὶ μηδὲ θύσαντες ἂ νομίζετο πρό πολέμων ἔφυγον. Ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ ζηλωτὸς ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐ-
5 τὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατη-
γίαν μεμφομένων οὐδεὶς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὔρε τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν φευ-
ρόντων τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήϊον μὴ δυναμένους.

LXII. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις Καῖσαρ εἰσελά-
10 σας καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράυνε, τῶν δὲ δημάρχων ἐνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου θά-
νατον ἠπέλιψε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον· ἔφη γάρ, ὡς τοῦτο φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μᾶλ-
15 λον ἢ προᾶξει. Τρεψάμενος δὲ τὸν Μέτελλον οὕτω καὶ λαβῶν ὧν ἔχρηξεν, ἐδίωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. Ὁ δὲ τὸ Βρεντέσιον κατασχὼν καὶ πλοίων εὐ-
πορήσας τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθύς ἐμβιβάσας καὶ μετ'
20 αὐτῶν σπέρας τριάκοντα προεξέπεμψεν εἰς Ἀνυράχιον, Σκηπίωνα δὲ τὸν πενθερὸν καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συ-
ρίαν ἀπέστειλε ναυτικὸν κατασκευάσοντας. Αὐτὸς δὲ φραζάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτά-
τους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσίνοὺς ἀτρε-
25 μείν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὅλην ἐντὸς τὴν πόλιν ἀνέ-
σκαψε καὶ διετάφρευσε, καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς πλὴν θυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κα-
τῆλθεν. Ἡμέρα δὲ τρίτη τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ
30 τείχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας καὶ κατα-
δραμόντας ὀξέως ἀναλαβῶν ἀπεπέρασεν. Ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς εἶδεν ἐκλειμμένα τὰ τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος

μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὀρύγ-
μασι περιπετῆς γενέσθαι, τῶν δὲ Βρεντεσίνων φρα-
σάντων φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιῶν ἀνηγμένους εὔρε πάντας πλὴν θυεῖν πλοίων στρατιώτας
τινάς οὐ πολλοὺς ἐχόντων. 5

LXIII. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπήϊου τὸν ἀπό-
πλου ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν, ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὄχυρὰν καὶ
προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις καὶ θαλασσοκρα-
τῶν ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. Αἰτιᾶται καὶ 10
Κικέρων, ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνοις. Ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. Ἐλὼν γὰρ Νουμέριον Πομπήϊου φίλον ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις 15
ἀξίῳ διαλλαγῆναι· Νουμέριος δὲ Πομπήϊῳ συνεξέ-
πλευσεν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέραις ἐξήκοντα κύριος γε-
ρονῶς ἀναιματὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης ἐβούλετό μὲν εὐθύς Πομπήϊον διώκειν, πλοίων δὲ μὴ παρόντων ἀποστρέψας εἰς Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαγαγέσθαι 20
βουλόμενος.

LXIV. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομ-
3 πῆϊῳ δύναμις, ἣ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀνανταγώ-
νιστος (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσιοι, λιβυρνίδων δὲ καὶ κατασκοπῶν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς), ἵππεις δὲ 25
Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνδοῦν, ἑπτακισχίλιοι, γένεσι καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες· τὴν δὲ πεζὴν σύμμικτον οὖσαν καὶ μελέτης δεομένην ἐγύμναζεν ἐν Βεροίᾳ καθήμενος οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. Μεγάλῃ γὰρ ἦν 30
ῥοπῇ πρὸς τὸ θαρρεῖν τοῖς ὀρώσι Πομπήϊον Μάγνον ἐξήκοντα μὲν ἔτη θυεῖν λείποντα γεγενημένον, ἐν δὲ

τοῖς ὄπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἶτα ἱππότην αὐθις ἐλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ φάμην ἐπιδεικνύμενον εἰς 5 μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. Ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. Ἦλθε δὲ καὶ Λαβειῶν ἀπολιπῶν Καίσαρα φίλος γεγυνώς καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατία, καὶ Βρούτος, 10 υἱὸς ὧν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων καὶ μηδέποτε Πομπηίου προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον ὡς φονεὴ τοῦ πατρός, τότε δὲ ὡς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δὲ, καίπερ ἄλλα γεγραφώς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως 15 κατηδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. Ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρος ἀνὴρ θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν· ὃν τῶν ἄλλων γελῶντων καὶ χλευαζόντων, ὃ Πομπηῖος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων 20 μαρτύριον εἶναι καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ δύναμιν αἰρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

LXV. Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ πα- 25 ρατάξεως ἀναιρεῖν μηδὲ διαρπάξαι πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ Πομπηίου μερὶς ἡγαπήθη· καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου πόρρω κατοικοῦσιν ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, 30 ἡγνούμενοι θεοῖς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρόν ᾧ μὴ καθ' ἡδονὴν ἐστὶ νικᾶν Πομπηίου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καίσαρ εὐγνώμονα παρῆγεν ἑαυτόν ἐν τῷ κρατεῖν, ὅς

καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηίου δυνάμεις ἐλὼν [καὶ] καταπολεμήσας ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχοῆτο. Καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν εἰς Βρεντέσιον ἦκεν ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος 5 αὐτὸς μὲν εἰς Ὠρικόν παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπηίου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ πρὸς Πομπηίου ἀνέστειλε, προκαλούμενος εἰς ἐν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλύσαι τὰ στρατεύματα καὶ γενομένους φίλους καὶ ὁμόσσαντας ἐπανελθεῖν εἰς 10 Ἰταλίαν. Ταῦτα Πομπηῖος αὐθις ἐνέδραον ἡγεῖτο· καὶ καταβὰς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἔδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλλεῖς ἔχοντα καὶ ναύλοχα καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι 15 διὰ θαλάττης, ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηῖῳ σίτον· ἢ στρατιᾶν ἢ χρήματα κομίζοντα, Καίσαρα δὲ δυσχερεῖαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν περιεχόμενον ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι καὶ προκαλούμενον ἐκάστοτε τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆ- 20 ναι καὶ τὴν στρατιᾶν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηίου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι τροπῆς ἀπάντων καὶ φόνου 4 δισχιλίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπασεῖν μὴ δυνηθέντος ἢ φοβηθέντος, ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους ὅτι „Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ 25 τὸν νικῶντα εἶχον.“

LXVI. Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηίου διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπηῖος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκῶς ἔγραψε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠρρώδει, τῷ χρόνῳ 30 καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὄπλοις καὶ συνειθισμένους νικᾶν μετ'

ἀλλήλων πολλὸν ἤδη χρόνον, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρα-
 τείαν καὶ πλάνας καὶ μεταβάσεις καὶ τάφρων ὀρύξεις
 καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρωσ, καὶ
 διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆ-
 5 ναι σπεύδοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἀμῶς γέ πως
 παρήγε πελθῶν τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπήιος·
 ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καίσαρ ὑπὸ τῶν ἀποριῶν ἀνα-
 στάς ἐβάδιξε δι' Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι κα-
 θεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καί-
 10 σαρα βοῶντες οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον,
 οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν, οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώ-
 μην καὶ φίλους ἐπεμπον οἰκίας προκαταληψομένους ἐγ-
 γύς ἀγορᾶς ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. Ἐθελονταὶ δὲ
 πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἐπλεον εἰς Λέσβον εὐαγγελισό-
 15 μενοι πέρας ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέ-
 πεμψεν ὁ Πομπήιος. Ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς Ἀφρά-
 νιος μὲν ἀπεφαίνεται γνώμην ἔχεσθαι τῆς Ἰταλίας, ταύ-
 την γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἄθλον, προστι-
 θέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθὺς Σικελίαν, Σαρδόνα,
 20 Κύρον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἧς τε δὴ πλείστος
 ὁ λόγος Πομπηίου πατρίδος ὀρεγοῦσης χεῖρας ἐγγύθεν,
 οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾶν προπηλακισομένην καὶ δου-
 λεύουσαν οἰκέταις καὶ κόλαξι τυράννων. Αὐτὸς δὲ Πομ-
 πήιος οὔτε πρὸς δόξαν ἠγεῖτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν
 25 φυγὴν φεύγειν Καίσαρα καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώ-
 κειν διδούσης, οὔτε ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν Σηηπίωνα καὶ
 τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἀνδρας ὑπατικούς
 εὐθὺς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ
 30 τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθῆς
 κακῶν οὔσα καὶ ἀνήκοος περιμένη τὸν κρατοῦντα.

LXVII. Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης

μὲν ἐγνωκῶς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς
 ἀπορίαις ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. Καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα
 συμφέρειν ἠγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς
 Ἰππεῦσι φερόμενος, ὡς χρὴ τάχιστα τρεψαμένους Καί-
 5 σαρα συγκαταλύειν καὶ κείνον αὐτόν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ διὰ 5
 τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομ-
 πήιον, ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα πρὸς θαλάσ-
 ση καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς φοβηθέντα, μὴ Καί-
 σαρὸς ἀναιρεθέντος ἀναγκάσῃ καὶ κείνον εὐθὺς ἀποθέ-
 σθαι τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς 10
 πολεμοῖς ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν, ὡς οὐ Καί-
 σαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βου-
 λήν, ὅπως διὰ παντὸς ἀρχὴ καὶ μηδέποτε παύσῃται τοῖς
 ἀξιούσι τῆς οἰκουμένης ἀρχεῖν χρώμενος ὑπηρέταις καὶ
 δορυφόροις. Δομέτιος δὲ αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Ἀγαμέ- 15
 μνονα καλῶν καὶ βασιλέα βασιλέων ἐπίφθονον ἐποίει.
 Καὶ Φαώνιος οὐχ ἦττον ἦν ἀηδῆς τῶν παρορησιαζομέ-
 νων ἀκαίρως ἐν τῷ σκώπτειν „Ἀνθρωποὶ“ βοῶν „οὐδὲ
 τῆτες ἔσται τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν;“
 55 Δεύμιος δὲ Ἀφράνιος ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀπο- 20
 βαλῶν ἐν αἰτία προδοσίας γεγυῶς, τότε δὲ τὸν Πομ-
 πήιον ὀρῶν φηγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατη-
 γοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν
 οὐ μάχονται προελθόντες. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ
 λέγοντες ἄνδρα δόξης ἦττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους 25
 αἰδοῦς τὸν Πομπήιον ἐξεβιάσαντο καὶ συνεπεσπάσαντο
 ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι καὶ ὄρμαῖς ἐπακολουθῆσαι προέμε-
 νον τοὺς ἀρίστους λογισμούς, ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερ-
 νήτη, μήτιγε τοσοῦτων ἔθνων καὶ δυνάμεων αὐτοκρά-
 30 τορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσήκον. Ὁ δὲ τῶν μὲν ἰα-
 τρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπή-
 νεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατιᾶς ἐνέδωκε,

δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. Πῶς γὰρ ἂν τις
 φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπα-
 τείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινο-
 5 στοῦντες ἐμνῶντο, Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομετίῳ καὶ Σκη-
 πίῳ περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἐριδες ἦσαν καὶ
 φιλονεικίαι καὶ δεξιώσεις; ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ
 Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος ἢ τοῦ Ναβαταίων βα-
 σιλέως, ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως, ἢ
 χιλίας μὲν ἤρῃκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα
 10 τριακοσίων ὑπῆκτο, Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχη-
 μένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἂν τις ἀριθμῆσαι μάχας ἑκατὸν
 μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τρε-
 ψάμενος ἐκ παρατάξεως.

LXVIII. Ἄλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες,
 15 ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδίον, ἠνάγκασαν
 βουλὴν προθεῖναι τὸν Πομπήϊον, ἐν ἧ Ἀβιηνὸς ὁ τῶν
 ἱππέων ἀρχὴν πρῶτος ἀναστὰς ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν
 ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δὲ
 αὐτὰ καὶ πάντες ὤμνυσαν. Τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ
 20 τοὺς ὑπνους Πομπήϊος εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ
 κροταῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὸν Ἀφροδίτης
 νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. Καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ
 δὲ ὑπέθραττεν αὐτὸν ἢ ὄψις, δεδοκίκα μὴ τῷ γένει τῷ
 Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης
 25 ἀπ' αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοί τινες θόρυβοι διάττον-
 τες ἐξανέστησαν αὐτόν. Ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ
 Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἠσυχίαν ἄγοντος ἐξέ-
 λαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθείσα φλογο-
 εἰδῆς ἐπὶ Πομπήϊου κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι
 30 Καίσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. Ἄμα δὲ ἡμέρα μέλ-
 λοντος αὐτοῦ πρὸς Σκοτοῦσαν ἀναξενγνύειν καὶ τὰς
 σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων καὶ προπεμπόν-

των ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἦκου οἱ σκοποὶ φράζον-
 5 τες ὅπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων
 διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ
 μάχην ἐξιόντων. Μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρήσαν εἰς
 τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρῶτους λέγοντες. Ὁ μὲν 5
 οὖν Καίσαρ εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἠκεῖν ἡμέραν,
 ἐν ἧ πρὸς ἄνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦν-
 ται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι
 τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ
 σύμβολον. Οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι μετὰ βοῆς καὶ 10
 χαρᾶς τὰς σκηνὰς ἀφέντες ἐφέροντο πρὸς τὰ ὅπλα. Καὶ
 τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν ἕκαστος ὥσπερ
 χορὸς ἄνευ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πρῶτος
 καθίστατο.

LXIX. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων ἐμελ- 15
 λεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκη-
 πίῳ τὸν πενθερὸν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ, τὸ δὲ
 εὐώνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομέτιος, ἐρρώσθη δὲ τῷ
 πλήθει τῶν ἱππέων. Ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπαν-
 20 τες ἐρρήσαν, ὡς Καίσαρα βιασόμενοι καὶ τὸ δέκατον 20
 τάγμα διακόφοντες, οὐ πλεῖστος ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμω-
 τάτου, καὶ Καίσαρ ἐν ἐκείνῳ ταττόμενος εἰώθει μάχε-
 σθαι. Κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππων τοσαύτη τῶν πο-
 λεμίων τὸ εὐώνυμον καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ
 ὀπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπείρας ἐξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων 25
 καὶ κατέστησεν ὀπίσθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἠσυχίαν
 ἄγειν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελαύ-
 νωσιν οἱ ἱππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας μὴ
 προέσθαι τοὺς ὑσσοῦς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι
 σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω συν- 30
 τιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ
 γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροῦς πυρριχι-

στάς διὰ τὸν ὠραϊσμόν οὐδὲ ἀντιβλέπειν πρὸς τὸν σί-
δηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ
Καῖσαρ ἦν. Ὁ δὲ Πομπήιος ἀφ' ἵππου τὴν παράταξιν
ἐπισκοπῶν, ὡς εἴωρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας
5 τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὐτῶ
στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον
ἀπειρία καὶ θορυβούμενον, εἶδισε μὴ διασπασθῆναι παν-
τάπασιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης, καὶ παράγγελμα τοῖς προ-
τεταγμένοις ἔδωκεν ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας
10 ἀραρότως δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶ-
ται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ
ἐπιδρομῆς τόνου ἀμαυρῶσαι καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολ-
λοὺς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίους πληροῦσαν ἐν-
θουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ
15 δρόμῳ τὸν θυμὸν αὖξουσιν, ἀφελόντα πῆξαι καὶ κα-
ταψύξαι τοὺς ἄνδρας. Ἦσαν δὲ οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος
δισχίλιοι πρὸς δισμυρίοις, οἱ δὲ μετὰ Πομπηίου βραχεῖ
πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

LXX. Ἦδη δὲ συνδήματος διδομένου παρὰ ἀμφο-
20 τέρων καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκεινέσθαι πρὸς
τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ'
αὐτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι καὶ τινες Ἑλλή-
νων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινόν,
ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅπου φέ-
25 ρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. Ὅπλα γὰρ συγγενικά
καὶ τάξεις ἀδελφαὶ καὶ κοινὰ σημεῖα καὶ μιᾶς πόλεως
εὐανδρία τοσαύτη καὶ δύναμις αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν συνέ-
πιπτεν, ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν
πάθει γενομένη τυφλὸν ἐστὶ καὶ μανιῶδες. Ἦν μὲν γὰρ
30 ἤδη καθ' ἡσυχίαν χηρῶσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν
κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς
καὶ θαλάσσης ὑπήκοον, ἦν δ' ἔτι τροπαίων καὶ θριάμ-

βων ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι καὶ διψῶντας ἐμπί-
πλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. Πολὺ δὲ
καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον καὶ Ἴνδοί, καὶ πρόφασις
οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας ἡμερᾶσαι τὰ βαρ-
βαρικά. Τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος ἢ τοξεύματα Πάρ-
θων ἢ πλοῦτος Ἴνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἐπὶ Ῥωμαίων
ἐν ὅπλοις ἐπερχομένας Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἡγου-
μένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥω-
μαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα
νικῶντες ἐπῆλθον. Τότε δὲ ἀλλήλοις μαχοῦμενοι συνῆ-
10 σαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν, δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφεί-
δουν, οἰκτεῖραντες, ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικῆτων
προσαγορευομένων. Ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια
καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα καὶ γάμος ἐκεῖνος εὐθύς ἦν ἀπα-
τηλὰ καὶ ὑποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρεῖα συνισταμένης 15
ὀμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχευ.

LXXI. Ὡς δ' οὖν τὸ Φαρσάλιον πεδῖον ἀνδρῶν καὶ
ἵππων καὶ ὅπλων ἀνεπέπληστο καὶ μάχης ἤρθη παρ'
ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος
ἐξέδραμε Γάιος Κρασσιανός, ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχα- 20
657 γῶν, μεγάλην ἀποδιδούς ὑπόσχεσιν Καίσαρι. Πρῶτον
γὰρ αὐτὸν ἐξιὼν τοῦ χάρακος εἶδε καὶ προσαγορευσας
ἤρето, πῶς φρονοῖη περὶ τῆς μάχης. Ὁ δὲ τὴν δεξιὰν
προτείνας ἀνεβόησε „Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ·
ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις.“ Τούτων 25
τῶν λόγων μεμνημένος ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο
πολλοὺς καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους.
Γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθύς ἐν ξίφεσι καὶ πολλῶν
φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς
πρώτους ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, 30
ᾧστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἀνασχεῖν κατὰ τὸ ἰνίον.
Πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρ-

ροπος ἢ μάχη, τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήιος οὐ ταχέως ἐπὶ-
 γεν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα καὶ τὸ τῶν ἱππέων
 ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. Ἦδη δὲ ἐκεῖνοι τοὺς οὐ-
 λαμοὺς ἀνῆγον ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς
 5 προτεταγμένους ἱππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλοῦντες εἰς
 τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄραυτος, οἱ μὲν ἱπ-
 πεῖς ἐξανεχώρησαν, αἱ δὲ ἐπιτεταγμέναι σπεῖραι πρὸς
 τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαν-
 τιάζουσι τοὺς πολεμίους καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππων,
 10 ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμε-
 νοι τῶν προσώπων. Οἱ δὲ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι,
 τοιαύτην δὲ μὴ προσδοκῆσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ
 ἐτόλμων οὐδὲ ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στό-
 μασι οὕσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προϊσχύμενοι
 15 τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας ἀκλεῶς ἐτρέποντο. Φευρόντων δὲ
 τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πε-
 ζοὺς, ἢ μάλιστα τῶν ἱππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περι-
 δρομὴν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. Ἄμα δὲ τούτων ἐκ πλα-
 γίου προσπεσόντων καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσ-
 20 μίξαντος οὐχ ὑπέμειναν οὐδὲ συνέστησαν, ὀρῶντες ἐν
 ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἠλπίζον αὐτοὺς τοῦτο
 πάσχοντας.

LXXII. Τραπομένων δὲ τούτων, ὡς κατεῖδε τὸν κο-
 νιορτὸν ὁ Πομπήιος καὶ τὸ περὶ τοὺς ἱππέας πάθος εἰ-
 25 κασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἶπεν, μάλι-
 στα δὲ ὅμοιος παράφρονι καὶ παραπλήγι τὴν διάνοιαν,
 καὶ μὴδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήιος ἐννοοῦντι, μηδένα
 προσειπῶν ἀπῆει βιάην εἰς τὸν χάρακα, πάνν τοῖς ἔπεσι
 πρέπων ἐκείνοις·

30 Ζεὺς δὲ πατήρ Αἰανθ' ὑψίζυγος ἐν φόβου ᾤρσε·
 στῆ δὲ ταφῶν, ὅπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἑπταβόειον,
 τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὀμίλου.

Τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν ἄφθογγος καθῆστο,
 μέτρι οὐ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπι-
 πτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφείς ταύτην „ Οὐκοῦν καὶ
 ἐπὶ τὴν παρεμβολήν; “ ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς
 καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρόπευσαν ὑπεξῆλ- 5
 θεν. Ἐφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θερα-
 πόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἑξακισχιλίους πεσεῖν
 φησὶν Ἀσίννιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην
 μετὰ Καίσαρος. Αἰροῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον ἐθεῶντο 10
 τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. Πᾶσα γὰρ
 σκηνὴ μυρσίνας κατέστεπτο καὶ στρωματῖς ἀνθιναις
 ἤσκητο καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆ-
 ρες οἴνου προῦκειντο καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος ἦν τε-
 θυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον ἢ πρὸς μάχην 15
 ἐξοπλιζόμενων. Οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι καὶ
 γέμοντες ἀνοήτου θράσους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

LXXIII. Πομπήιος δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προ-
 ελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ
 αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῆει καθ' ἡσυχίαν, 20
 ἐν διαλογισμοῖς ᾧ οἶον εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον
 ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων
 25 εἰδιζόμενον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γῆρα
 λαμβάνοντα πείραν, ἐννοούμενον δὲ ἐξ ὅσων ἀγάνων
 καὶ πολέμων ἠϋξήμενην ἀποβαλὼν ᾧρα μιᾶ δόξαν καὶ 25
 δύναμιν, [ἢ] πρὸ μικροῦ τοσούτοις ὄπλοις καὶ ἵπποις
 καὶ στόλοις δορυφορούμενος ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω
 γεγονῶς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας
 τοὺς πολεμίους. Παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἠλ-
 30 θεν ἐπὶ τὰ Τέμπε, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδι-
 ψηκῶς ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιζε
 διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρι οὐ κατῆλθεν ἐπὶ θάλατταν.

Ἐκεῖ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυ-
 βίῳ τινὶ σαγηνέῳ καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβάς ποτα-
 μίου πλοίου, καὶ τῶν ἐπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλα-
 βάν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας
 5 καὶ μὴ δεδιέναι, παρὰ γῆν κομιζόμενος εἶδεν εὐμεγέθη
 φορτηγὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐνανκλήσει Ῥω-
 μαῖος ἀνὴρ οὐ πάνυ Πομπηῖον συνήθης, γινώσκων δὲ
 τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐπεκαλεῖτο. Τούτῳ συνεβε-
 βήκει τῆς παρωχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους
 10 Πομπηῖον, οὐχ ὄν ἐωράκει πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν
 καὶ κατηγῆ προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. Καὶ ταῦτα τοῖς
 συμπλέουσιν ἐτύγγανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ
 πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολὴν
 ἄγοντας. Ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδῶν,
 15 ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσεται καὶ κατα-
 σείουσί τινες ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέ-
 γουσι πρὸς αὐτούς. Ἐπιστήσας οὖν ὁ Πετίκιος εὐθύς
 ἔγνω τὸν Πομπηῖον οἶον ὄναρ εἶδε· καὶ πληξάμενος
 τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παρα-
 20 βαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε καὶ προσεκάλει τὸν Πομ-
 πήϊον, ἧδη συμφρονῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ μετα-
 βολὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας
 οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβάν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ
 (Λέντουλοι δὲ ἦσαν ἀμφοτέροι καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη·
 25 καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμιλλώμενον Δη-
 ἰόταρον τὸν βασιλέα προσαναλαμβάνουσιν. Ἐπεὶ δὲ
 καιρὸς ἦν δείπνου καὶ παρεσκευάσεν ὁ ναύκληρος ἐκ
 τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορία τὸν
 Πομπηῖον ἀρχόμενον αὐτὸν ὑπολύειν προσέδραμε καὶ
 30 ὑπέλυσε καὶ συνήλειψε. Καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου πε-
 ριέπων καὶ θεραπεύων ὅσα δεσπότης δοῦλοι, μέχρι
 νύψεως ποδῶν καὶ δείπνου παρασκευῆς διετέλεσεν, ὥστε

τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενον
 ἂν τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον εἰπεῖν·

Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

LXXIV. Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως
 ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπεραιούτο, βουλόμενος τὴν 5
 Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ προσέσχε
 τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλόν, ἐπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον,
 οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγ-
 γελλομένοις καὶ γραφομένοις ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου
 κεραιμένου περὶ Δυρράχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι 10
 Πομπηῖον τὴν Καίσαρος δίωξιν. Ἐν τούτοις οὖσαν αὐ-
 τὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέ-
 μεινε, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δά-
 κρουσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας σπεύδειν ἐκέλευσεν,
 εἰ βούλεται πως Πομπηῖον ἰδεῖν ἐπὶ νεῶς μιᾶς καὶ ἀλ- 15
 λοτρίας. Ἡ δὲ ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν χαμᾶζε
 καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἀναυδος ἔκειτο, μόλις δέ
 πως ἔμφρων γενομένη καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ
 ὄντα θρήνων καὶ δακρύων ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως
 ἐπὶ θάλατταν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηῖου καὶ δε- 20
 ξαμένου ταῖς ἀγκάλας αὐτὴν ὑπερειπομένην καὶ περι-
 πίπτουσαν „Ὅρω σε“ εἶπεν „ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης
 659 ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσεφριμμένον ἐνὶ σκάφει τὸν
 πρὸ τῶν Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην
 περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Τί με ἤλθες ἰδεῖν καὶ 25
 οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καὶ σὲ δυστυχίας
 ἀναπλήσασαν τσαύτης; Ὡς εὐτυχῆς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ
 πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον
 ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σάφρων δὲ καὶ μετ' ἐκεῖ-
 νον, ὥσπερ ὠρησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον· ἐσω- 30
 ζόμεν δ' ἄρα καὶ Πομπηῖον Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι.“

LXXV. Ταῦτα εἰπεῖν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι, τὸν

δὲ Πομπήϊου ἀποκρίνασθαι· „Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τὴν ἀμείνονα, ἢ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν γενομένους ἀνθρώπους καὶ τῆς 5 τύχης ἔτι πειρατέον. Οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον.“ Ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπασαμένων καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, 10 οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κἀκείνους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρσεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν. Αὐτὸς δὲ πρὸς Κρατίππον τραπούμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀψόμενος αὐτὸν), ἐμέμψατο καὶ συνδιηπόρησε βραχεία περὶ τῆς προ- 15 νοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου καὶ παράγοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄκαιρος ἀντιλέγων εἴη. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει 20 διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δέ· „Πῶς, ὦ Πομπήϊε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν, ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἑατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν.“

LXXVI. Ἀναλαβῶν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους 25 ἐκομίζετο προσίσχων ὄρμοις ἀναγκαίους ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. Εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρώτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. Ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήντησαν ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιῶται συνελέγοντο καὶ τῶν συγκλητικῶν πάλιν ἐξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν. Ἀκούων 30 δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Λιβύην ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα

τῷ πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδριότητι δυνάμει πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι μηδὲ περιορμίσαι τὸ ναυτικόν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλὲς εὐθύς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύναμιν τοσαύτην. Οὐδὲν γὰρ ἀμάρτημα Πομπήϊου μείζον οὐδὲ δεινότε- 5 ρον στρατήγημα Καίσαρος ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν ἀποσπᾶσθαι τῆς ναυτικῆς βοηθείας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων κρίνειν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμενος ἐπὶ τὰς πόλεις περιέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περιπλέων ἤτει χρήματα καὶ ναῦς ἐπλήρου. Τὴν δ' ὀξύτητα 10 τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθῶν, ἐσκόπει καταφυγὴν ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. Ἐπαρχία μὲν οὖν οὐδεμία φύξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς, τῶν δὲ βασιλειῶν αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων Ἰκανωτά- 15 την οὔσαν ἐν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὐθίς τε ῥῶσάι καὶ προπέμψαι μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν εἰς Λιβύην καὶ Ἰόβαν ἔτρεπον τὴν γνώμην, Θεοφάνει δὲ τῷ Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχου- 20 σαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντα καὶ Πτολεμαῖον, ἡλικίαν μὲν ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῶας ὑπόχρεων, 660 Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτὸν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ Ρωμαίῳ μὲν ἀνδρὶ κηδεστῇ γενομένῳ τὰ δευτέρα λέγοντα πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς 25 ἐκείνου μετριότητος, Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυτοῦ τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα νέαν οἴκου τοῦ Σκηπίωνος εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας, ἢ, κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ δὲ παθεῖν, δεινὸν ἔστιν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι 30 δυναμένοις γενομένη. Τοῦτο μόνον, ὥς φασιν, ἀπέτρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπήϊου· εἰ δὲ τις

ἔτι Πομπηίου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφηρείτο τὴν ὁδόν.

LXXVII. Ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεὶς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς 5 γυναικός (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακροῖς ὁμοίως ναυσίν, οἱ δὲ ἐν ὀκτάσιν ἅμα συμπαρέπλεον), τὸ μὲν πέλαγος διεπέρασεν ἀσφαλῶς, πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλουσίῳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς πολεμοῦντα πρὸς τὴν ἀδελφὴν, ἐκεῖ κατέσχε προπέμψας τὸν φρά- 10 σοντα τῷ βασιλεῖ καὶ δεησόμενον. Ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῆ νέος· ὁ δὲ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινὸς ἠθροῖσε βουλὴν τῶν δυνατωτάτων· ἐδύναντο δὲ μέγιστον οὓς ἐκεῖνος ἐβούλετο· καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἣν ἔχει γνώμην ἕκαστος. Ἦν οὖν δεινὸν περὶ Πομπηίου 15 Μάγνου βουλευέσθαι Ποθεινὸν τὸν εὐνοῦχον καὶ Θεόδοτον τὸν Χίου, ἐπὶ μισθῷ δητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀνειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν· κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν κατευνασταῖς καὶ τιθηνοῖς τοῖς ἄλλοις οὗτοι σύμβουλοι. Καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον 20 Πομπήιος ἐπ' ἀγκυρῶν πρόσω τῆς χώρας ἀποσαλεύων περιέμενεν, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἱ γνώμαι διέστησαν, ὅσον οἱ μὲν ἀπελαύνειν ἐκέλευον, οἱ δὲ καλεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα· Θεόδοτος δὲ δεινότητα λόγου 25 καὶ δητορείαν ἐπιδεικνύμενος οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλές, ἀλλὰ δεξαμένους μὲν ἔξειν Καίσαρα πολέμιον καὶ δεσπότην Πομπήιον, ἀπωσαμένους δὲ καὶ Πομπηίῳ τῆς ἐκβολῆς ὑπαιτίους ἔσεσθαι καὶ Καίσαρι τῆς διώξεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν 30 τὸν ἄνδρα· καὶ γὰρ ἐκείνῳ χαριεῖσθαι καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. Προσεπέειπε δὲ διαμειδιάσας, ὡς φασιν, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει.

LXXVIII. Ταῦτα κυρώσαντες ἐπ' Ἀχιλλᾶ ποιοῦνται τὴν πράξιν. Ὁ δὲ Σεπτίμιόν τινα πάλαι γεγονότα Πομπηίου ταξίαρχον παραλαβὼν καὶ Σάλβιον ἕτερον ἑκατοντάρχη καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας ἀνήχθη πρὸς τὴν Πομπηίου ναῦν. Ἐτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν 5 οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως εἶδειεν τὸ πραττόμενον. Ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἀλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπείδοντο τὴν ὀλιγωρίαν καὶ τῷ Πομπηίῳ 10 παρήνου εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἕξω βέλους εἰσίν. Ἐν τούτῳ δὲ πελαγούσης τῆς ἀλιάδος φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη καὶ Ῥωμαῖστὶ τὸν Πομπηίου αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. Ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ παρεκάλει μετελθεῖν εἰς 15 τὴν ἀλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλόιμον τριήρει τὴν θάλατταν ὑπόψαμμον οὖσαν. Ἄμα δὲ καὶ ναῦς τινες ἐωρῶντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὀπλίται κατεῖχον, ὥστ' ἄφικτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆν τὸ 20 διδόναι τοῖς φονεῦσι τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας 61 ἀπολογία. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προεμβῆναι κελεύσας, καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη 25 τῶν περὶ τὸν Ἀχιλλᾶν ἐκ τῆς ἀλιάδος, μεταστραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἱαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
κείνου ἔστι δούλος, κἂν ἐλεύθερος μόλη.

LXXIX. Ταῦτα δ' ἔσχατα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθεγ- 30 ξάμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόν-

των ἐγένετο λόγος φιλόφρωνος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον „Οὐ δὴ πού σε“ εἶπεν „ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ;“ κἀκεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσειπὼν οὐδὲ φιλοφρονηθεῖς. Πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς ὁ Πομπήτιος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσπέυαστο χοῦσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαίου, ἀνεγίνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῆ προσεπέλασον, ἢ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθῆς οὔσα τὸ μέλλον ἀπεσκοπεῖτο, καὶ θαρραλεῖν ἤρχετο πολλοὺς ὀρώσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν οἶον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιῶσει συνερχομένους. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήτιον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρός, ὅπως ῥῶον ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ἕξει διελαύ-
15 νει/πρωτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκείνου, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπίασεν τὰς μαχίρας. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ μηδὲ ποιήσας ἀλλὰ στενάξας μόνον ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα μὲν ἐνὸς 20 δέοντα βεβιωκῶς ἔτη, μιᾶ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

LXXX. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰωγῆν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἔφυγον, ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. Καὶ πνεῦμα 25 λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκδέουσιν, ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. Τοῦ δὲ Πομπήτιου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιάδος τοῖς δεομένοις τοιοῦτου θεάματος ἀπέλιπον. Παρέμεινε δὲ αὐτῷ 30 Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν

τὸν αἰγιαλὸν εὔρε μικρᾶς ἀλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῷ γυμνῷ καὶ οὐδὲ ὄλω πυρκαϊᾶν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. Ταῦτα συγκομίζουτος αὐτοῦ καὶ συντιθέντος ἐπιστὰς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἤδη γέρον, τὰς δὲ πρώτας στρατείας ἔτι νέος Πομπήτιον συνεστρατευμένος 5 „Τίς ὦν, ὦ ἄνθρωπε“ ἔφη „θάπτειν διανοῆ Μάγνον Πομπήτιον;“ Ἐκεῖνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος· „Ἄλλ' οὐ μόνω σοί“ ἔφη „τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· καμὲ δὲ ὥσπερ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν ἀντὶ πολλῶν 10 ἀνιάρων τοῦτο γοῦν εὐράμενος, ἄψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων.“ Οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήτιος. Τῇ δ' ὕστεραία Λεύκιος Λέντλος οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν νομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ 15 πυρᾶν καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον, οὐπω καθορώμενος· „Τίς ἄρα“ ἔφη „τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπανται;“ καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας „Τάχα δέ“ εἶπε „σύ, Πομπήτιε Μάγνε.“ Καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβάς καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Τοῦτο Πομπήτιου 20 τέλος. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον ἄγους τοσοῦτου καταπεπλησμένην τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ Πομπήτιου δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ λέων ξιφῆρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέ- 25 σφαξεν· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς μάχη λειφθεὶς περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἢ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· φυγῶν γὰρ Αἴγυπτον ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν 30 αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε.

Τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηίου Κορνηλία δεξαμένη κομισθέντα περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθηκαν.

5

[ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

I. Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ
10 ταχέως τὰ ποιούντα τὰς διαφορὰς παρ' ἄλληλα συνάγου-
τες. Ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δι-
καιοτάτου τρόπου παρήλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐ-
τὸς ὀρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλα
τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκα-
15 τεργασάμενος, Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν
οὔτε τὰ πρὸς θεοὺς ἄμεμπτος οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους,
κρίνας νοθείας Δεωτυχίδην, ὃν υἱὸν [αὐτοῦ] ἀπέδειξεν
ὁ ἀδελφὸς γνήσιον, τὸν δὲ χρησμὸν κατειρωνευσάμενος
τὸν περὶ τῆς χωλότητος. Δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλ-
20 λαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε καὶ τεθνηκότος ἐκή-
δευσε βιασάμενος Δέπιδον τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φάν-
στῳ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνώκησεν, Ἀγησίλαος δὲ
Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως ὑπεξέροψε καὶ
καθύβρισε. Καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἔτυχεν
25 ἢ Πομπηῖῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ
τῆς Σπάρτης βασιλέα καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίη-
σε. Τρίτον δὲ αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ τῶν δικαίων παρα-
βάσεις Πομπηῖῳ μὲν δι' οἰκειότητος ἐγένοντο· τὰ γὰρ
πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκηπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς
30 οὔσιν· Ἀγησίλαος δὲ Σφοδρίαν μὲν ἐφ' οἷς Ἀθηναίους
ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι
χαριζόμενος ἐξήρπασε, Φοιβίδα δὲ Θηβαίους παρασπου-

δήσαντι δῆλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοη-
θῶν. Καθόλου δὲ ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπηῖος ἢ
ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονει-
κία Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε τὸν Βοιωτίου
ἐκκαύσας πόλεμον.

5

II. Εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρου τοῖς
σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἢ Πομπηῖου
Ῥωμαίους, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ
προειδόμενος οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν.
Καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Δεωτυχίδης ἀλλότριος εἰ-
10 ναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυπωντίδαι γνή-
σιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρασχεῖν, εἰ
μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος.
Οἷον μέντοι τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορία προσήγαγεν ὁ
Ἀγησίλαος λαμα μετὰ τὴν ἐν Δεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύ-
15 σας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεύδειν, οὐ γέ-
γονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικόν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομ-
πηῖου παραπλήσιον, ἀλλὰ τοῦναντίον οὐδ' οἷς αὐτὸς
ἐτίθει νόμοις ἦτο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς
φίλοις ἐνδεικνύμενος. Ὁ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστάς τοῦ
20 λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε
τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψουσι μήτε ὅπως οὐ βλά-
ψωσι λυθῆσονται. Τίθεμαι δὲ κἀκεῖνο τὸ ἀμίμητον ἔρ-
γον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησίλαου, τὸ δεξάμενον
τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. Οὐ γὰρ,
25 ὡς Πομπηῖος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν ὠφέλει τὸ
κοινόν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν τηλικαύτην ἀφῆκε
δύναμιν καὶ δόξαν, ἠλικὴν οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστε-
ρον πλὴν Ἀλέξανδρος ἔσχεν.

III. Ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις 30
καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀριθμῷ μὲν τροπαίων καὶ μεγέθει
δυνάμεων, ἃς ἐπηγάγετο Πομπηῖος, καὶ πλήθει παρα-

τάξεων, ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκεῖ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας, ᾧ διὰ τὰλλα καλὰ καθάπερ γέρας ἐξαίρετον δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. Οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς 5 πολεμίους ἐπιεικείᾳ διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. Ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοκίσασθαι βουλόμενος, ἦν μὲν ὁμόκληρον τῆς πατρίδος, ἦν δὲ μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἤλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν· ὁ δὲ 10 καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλομένοις πόλεις ἔδωκε καὶ Τιργάνην τὸν Ἀρμενίων βασιλέα γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι σύμμαχον ἐποιήσατο φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. Εἰ μὲντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὄπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρός ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ προήκατο τὴν πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν ἑπτὰ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων ὀλίγους ἔχων ὀπλίτας καὶ προνευικημένους ἐν Λεύκτροις· Πομπήιος δὲ, πεν- 20 τακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσοῦτοις εἴξας ἀγεννῶς ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας· καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπῶν 25 ἐφυγε, δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἦν γὰρ πολίτης καὶ οἰκείος· νῦν δὲ ᾧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετρῆσαι καὶ ὑπατεῖαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι 30 κἀκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

IV. Ὁ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μά-

λιστα, κρείττονα μὲν ὄντα βιάσασθαι τοὺς πολεμίους μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει μὴ βιασθῆναι, τοῦτο ποιῶν Ἀγησίλαος αἰεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον· Πομπήιον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διέφυγε μὴ βλαβῆναι, καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισά- 5 μενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐθύς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης, ὑφ' ὧν διεπέπρακτο ἂν ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων. Τὸ δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα μέγιστόν ἐστιν ἐγκλημα στρατηγοῦ τηλικούτου. Νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα δορύ- 10 βοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιταραχθέντα τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκός ἐστι καὶ συγγνωστόν· Πομπήιον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν σκηνὴν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας τοὺς ἐν Ῥώμῃ πο- 15 λιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκάλουν, ἀρχόμενον δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἐγνώσαν, πάσας δὲ αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς στρατείας, τίς ἂν ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Δομετίου, καὶ ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα 20 τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρροῦσαι κίνδυνον; ὅς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον, ὧφειλεν ἀντιστὰς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ μὴ τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατήγημα Θεμιστόκλειον ὕστερον ἐν αἰσχρῷ τίθεσθαι τὴν ἐν 25 664 Θετταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στάδιον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίου, οὐδὲ ὑπὸ κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιῶν ἢ λιπεῖν ἑτέρῳ τὸν στέφανον, ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ 30 γῆν ἄπλετον ἢ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε βουλόμενῳ μιμεῖσθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον καὶ

αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττωνας μὲν ἐν Σπάρτῃ θο-
 ρύβους ὑπέμεινε βουλομένων Θηβαίους ὑπὲρ τῆς χώρας
 μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας
 καὶ ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν ἡσυχίαν ἄγειν κε-
 5 λεύων, χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις ὡς ἐβούλετο λο-
 γισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ
 τὴν Σπάρτην ἐν τοσοῦτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διε-
 φύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν
 τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὐτοῖς ἐκ τοῦ τότε μὴ
 10 προαπολέσθαι βιασαμένους. Ὄθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ
 τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπηρεῖτο σωθέντων, Πομπή-
 ιος δὲ δι' ἄλλους ἀμαρτῶν αὐτοῦς, οἷς ἐπέισθη, κατη-
 γόρους εἶχε. Καίτοι φασὶ τινες, ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ
 Σκηπίωνος ἐξηπατήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων
 15 ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσεσθαι
 καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκέτι χρη-
 μάτων ὄντων. Ὁ κὰν ἀληθὲς ἦν, παθεῖν οὐκ ὤφειλεν
 ὁ στρατηγός, οὐδὲ θάδῳς οὕτω παραλογισθεῖς ἀποκιν-
 20 δυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐ-

V. Εἰς Αἰγυπτου δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπλευσε φεύ-
 γων, ὁ δὲ οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν,
 ὅπως ἔχη τοῖς Ἑλλήσι πολεμεῖν ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις
 ἐστρατήγησεν. Εἶτα ἂν διὰ Πομπήιον Αἰγυπτίους ἐγκα-
 25 λοῦμεν, ταῦτα Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησίλαου. Ὁ
 μὲν γὰρ ἠδικήθη πιστεύσας, ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέ-
 λιπε καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἐπλευσε
 συμμαχήσων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

I. Τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως βίον καὶ τοῦ 5
 Καίσαρος, ὃν κατελύθη Πομπήιος, ἐν τούτῳ τῷ
 βιβλίῳ γράφοντες, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποκειμένων
 πράξεων οὐδὲν ἄλλο προερούμεν ἢ παραιτησόμεθα τοὺς
 ἀναγινώσκοντας, εἰ μὴ πάντα μηδὲ καθ' ἕναστον
 ἐξειροασμένως τι τῶν περιβοήτων ἀπαγγέλλωμεν, ἀλλὰ 10
 ἐπιτέμνοντες τὰ πλεῖστα, μὴ συκοφαντεῖν. Οὔτε γὰρ
 ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστά-
 ταις πράξεσι πάντως ἐνεστι δῆλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας,
 665 ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺν πολλάκις καὶ ὄημα καὶ παιδιὰ τις
 ἐμφασιν ἤθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχαι μυριόνηκροι καὶ 15
 παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων. Ὡσπερ
 οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ
 τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀνα-
 λαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες,
 οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐν- 20
 δύεσθαι καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἐκάστου βίου,
 εἰσάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.

II. Ἀλέξανδρος ὅτι τῷ γένει πρὸς πατρός μὲν ἦν
 Ἡρακλείδης ἀπὸ Καραίου, πρὸς δὲ μητρός Αἰακίδης
 ἀπὸ Νεοπτολέμου, τῶν πάνυ πεπιστευμένων ἐστί. Λέ- 25
 γεται δὲ Φίλιππος ἐν Σαμοθράκῃ τῇ Ὀλυμπιάδι συμ-
 μνηθεὶς αὐτός τε μαιράκιον ὧν ἔτι κἀκείνης παιδὸς ὀρ-
 φανῆς γονέων ἐρασθῆναι καὶ τὸν γάμον οὕτως ἀρόσαι,
 πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρύμβαν. Ἡ μὲν οὖν νύμφη
 πρὸ τῆς νυκτός, ἣ συνειρχθησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔδοξε 30
 βροντῆς γενομένης ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν,
 ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθέν, εἶτα ὄγγνύμενον

εἰς φλόγας πάντη φερομένης διαλυθῆναι. Ὁ δὲ Φίλιππος ὑστέρῳ χρόνῳ μετὰ τὸν γάμον εἶδεν ὄναρ αὐτὸν ἐπιβάλλοντα σφραγίδα τῇ γαστρὶ τῆς γυναικός· ἢ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγίδος, ὡς ᾤετο, λέοντος εἶχεν εἰκόνα.

5 Τῶν δὲ ἄλλων μάντεων ὑφορωμένων τὴν ὄψιν, ὡς ἀκριβεστέρας φυλακῆς δεομένων τῷ Φιλίππῳ τῶν περὶ τὸν γάμον, Ἀρίστανδρος ὁ Τελμησσεὺς κύειν ἔφη τὴν ἀνδρωπον, οὐθὲν γὰρ ἀποσφραγίζεσθαι τῶν κενῶν, καὶ κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν.

10 Ὁφθῆ δὲ ποτε καὶ δράκων κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος παρεκτεταμένος τῷ σώματι· καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμαυρῶσαι λέγουσιν, ὡς μηδὲ φοιτᾶν ἐτι πολλάκις παρ' αὐτὴν ἀναπαυσόμενον, εἴτε δεισαντὰ τινὰς μαγείας ἐπ' αὐτῷ

15 καὶ φάρμακα τῆς γυναικός, εἴτε τὴν ὁμιλίαν ὡς κρείττονι συνοῦσης ἀφοσιούμενον. Ἐτερος δὲ περὶ τούτων ἐστὶ λόγος, ὡς πᾶσαι μὲν αἱ τῆδε γυναικὲς ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὔσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἐκ τοῦ πάνυ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες

20 ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἡδωνίσι καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἴμον Θρησσαις ὅμοια δρῶσιν, ἀφ' ὧν δοκεῖ καὶ τὸ θρησκεύειν ὄνομα ταῖς κατακόροις γενέσθαι καὶ περιέργοις ἱερουργίαις, ἢ δὲ Ὀλυμπιάς μᾶλλον ἑτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐξάγουσα

25 βαρβαρικώτερον ὄφεις μεγάλους χειροήθεις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἳ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδυόμενοι καὶ περιελιττόμενοι τοῖς θύροισι τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις ἐξέπληττον τοὺς ἀνδρας.

30 III. Οὐ μὴν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαντι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς χρησμὸν κομισθῆναι λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ κελεύοντος

Ἀμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν· ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἑτέραν, ἣν τῷ τῆς θύρας ἀρμῷ προσβαλὼν κατώπτειυσεν ἐν μορφῇ δράκοντος συννευαζόμενον τῇ γυναικὶ τὸν θεόν. Ἡ δὲ Ὀλυμπιάς, ὡς Ἐρατοσθένης φησί, προπέμπουσα τὸν 5 Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόρρητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως. Ἐτεροι δὲ φασιν αὐτὴν ἀφοσιουῖσθαι καὶ λέγειν· „Οὐ παύσεται με διαβάλλον Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν Ἥραν;“ Ἐγευνήθη δ' οὖν Ἀλέξανδρος Ἰσταμένου 10 μηνὸς Ἐκατομβαιῶνος, ὃν Μακεδόνες Λῶον καλοῦσιν, ἕκτη, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεῶς· ᾧ γ' Ἡγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊάν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν 15 νεῶν τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλέξανδρου μαίωσιν. Ὅσοι δὲ τῶν μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατρίβοντες ἔτυχον, τὸ περὶ τὸν νεῶν πάθος ἠγούμενοι πάθους ἑτέρου σημεῖον εἶναι, διέθεον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι καὶ βοῶντες ἄτην ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην 20 τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τετοκένοι. Φιλίππῳ δὲ ἄρτι Ποτίδαιαν ἠροηκότι τρεῖς ἦκον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἢ μὲν Ἰλλυριοὺς ἠττάσθαι μάχῃ μεγάλην διὰ Παρμενίωνος, ἢ δὲ Ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλῃτι νενικημένοι, τρίτη δὲ περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως. Ἐφ' 25 οἷς ἠδόμενον, ὡς εἰκὸς, ἐτι μᾶλλον οἱ μάντεϊς ἐπῆραν ἀποφαινόμενοι τὸν παῖδα τρισὶ νίκαις συγγεγεννημένον ἀνίκητον ἔσεσθαι.

IV. Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Ἀνσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν, ὑφ' οὗ μόνου 30 καὶ αὐτὸς ἤξιον πλάττεσθαι. Καὶ γὰρ μάλιστα ἂ πολλοὶ τῶν διαδόχων ὑστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμοῦντο,

τὴν τε ἀνάτασιν τοῦ ἀνέχενος εἰς εὐώνυμον ἡσυχῇ κε-
κλιμένου καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρηκεν
ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. Ἀπελλῆς δὲ γράφων τὸν κεραινο-
φόρον οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χροάν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ
5 πεπινωμένον ἐποίησεν. Ἦν δὲ λευκός, ὡς φασιν· ἡ δὲ
λευκότης ἐπεφοίνισεν αὐτοῦ περὶ τὸ στήθος μάλιστα
καὶ τὸ πρόσωπον. Ὅτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἡδιστον ἀπέπνει
καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν,
ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, ἀνέγνωμεν ἐν ὑπο-
10 μνήμασιν Ἀριστοξενείοις. Αἰτία δὲ ἴσως ἡ τοῦ σώμα-
τος κρᾶσις πολυθερμὸς οὖσα καὶ πυρῶδης· ἡ γὰρ εὐω-
δία γίνεταί πέσει τῶν ὑγρῶν ὑπὸ θερμότητος, ὡς οἴεται
Θεόφραστος. Ὅθεν οἱ ξηροὶ καὶ διάπυροὶ τόποι τῆς οἰ-
κουμένης τὰ πλείστα καὶ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων φέ-
15 ρουσιν· ἔξαιρεί γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ὑγρὸν ὥσπερ ὕλην
σηπεδόνοσ ἐπιπολάζον τοῖς σώμασιν. Ἀλέξανδρον δὲ ἡ
θερμότης τοῦ σώματος, ὡς εἴκε, καὶ ποτικὸν καὶ θυ-
μοειδῆ παρεῖχεν. Ἔτι δὲ ὄντος αὐτοῦ παιδὸς ἡ τε σω-
φροσύνη διεφαίνετο τῷ πρὸς τᾶλλα ῥαγδαῖον ὄντα καὶ
20 φερόμενον σφοδρῶς ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα
δυσκίνητον εἶναι καὶ μετὰ πολλῆς πραότητος ἄπτεσθαι
τῶν τοιούτων, ἡ τε φιλοτιμία παρ' ἡλικίαν ἐμβριθὲς
εἶχε τὸ φρόνημα καὶ μεγαλόψυχον. Οὔτε γὰρ ἀπὸ παν-
τὸς οὔτε πᾶσαν ἡγάπα δόξαν, ὡς Φίλιππος λόγου τε
25 δεινότητι σοφιστικῶς καλλωπιζόμενος καὶ τὰς ἐν Ὀλυμ-
πία νίκας τῶν ἀρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίσμασιν,
ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων, εἰ βούλοιτ'
ἀν' Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι στάδιον, ἦν γὰρ ποδῶκης,
„Εἰ γε“ ἔφη „βασιλεῖς ἐμελλον ἔξειν ἀνταγωνιστάς.“
30 Φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος
ἀλλοτριῶς ἔχων· πλείστους γέ τοι θεῖς ἀγῶνας οὐ μόν-
νον τραγῶδων καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρῶδων, ἀλλὰ καὶ

τραγῶδων, θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ἑβδομαχίας, οὔτε
πυγμαῖς οὔτε παγκρατίου μετὰ τινος σπουδῆς ἔθηκεν
ἄθλον.

V. Τοὺς δὲ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις
ἦκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων καὶ γενόμε- 5
νος συνήθης οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ καὶ τῷ
μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι μηδὲ μικρὸν, ἀλλ'
ὀδῶν τε μήκη καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπυνθά-
νεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς
τοὺς πολέμους, καὶ τίς ἡ Περσῶν ἀλκή καὶ δύναμις, 10
ὥστε θαυμάζειν ἐκείνους καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου
δεινότητα μηδὲν ἠρεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὀρμὴν
καὶ μεγαλοπραγμοσύνην. Ὅσακις γοῦν ἀπαγγελθεῖη
Φίλιππος ἡ πόλιν ἐνδοξὸν ἠρηκῶς ἡ μάχην τινὰ περι-
βόητον νενικηκῶς, οὐ πάνυ φαιδρὸς ἦν ἀκούων, ἀλλὰ 15
πρὸς τοὺς ἡλικιώτας ἔλεγεν „ὦ παῖδες, πάντα προλή-
φεται ὁ πατήρ· ἐμοὶ δὲ οὐδὲν ἀπολείψει μεθ' ὑμῶν
167 ἔργον ἀποδείξασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν.“ Οὐ γὰρ ἠδο-
νὴν ζηλῶν οὐδὲ πλοῦτον, ἀλλ' ἀρετὴν καὶ δόξαν, ἐνό-
μιζεν, ὅσα πλείονα λήψεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλάττονα 20
κατορθώσειν δι' ἑαυτοῦ. Διὸ τοῖς πράγμασιν ἀξιομέ-
νοισ καταναλίσκεσθαι τὰς πράξεις εἰς ἐκεῖνον ἠγούμενος,
ἐβούλετο μὴ χρήματα μηδὲ τροφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ'
ἀγῶνας καὶ πολέμους καὶ φιλοτιμίας ἔχουσαν ἀρχὴν
παραλαβεῖν. Πολλοὶ μὲν οὖν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς 25
εἰκός, ἦσαν αὐτοῦ τροφεῖς καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκα-
λοι λεγόμενοι, πᾶσι δ' ἐφειστήκει Λεωνίδας, ἀνὴρ τό-
τε ἦθος ἀνστηρὸς καὶ συγγενῆς Ὀλυμπιάδος, αὐτὸς μὲν
οὐ φεύγων τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα καλὸν ἔργον
ἐχούσης καὶ λαμπρὸν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων διὰ τὸ ἀξίωμα 30
καὶ τὴν οἰκειότητα τροφεὺς Ἀλεξάνδρου καὶ καθηγητῆς
καλούμενος. Ὁ δὲ τὸ σχῆμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὴν

προσηγορίαν ὑποποιούμενος ἦν Λυσίμαχος, τῷ γένει Ἀναρνάν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχων ἀστεῖον, ὅτι δ' ἑαυτὸν μὲν ὠνόμαζε Φοίνικα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον Ἀχιλλέα, Πηλέα δὲ τὸν Φίλιππον, ἠγαπάτο καὶ δευτέραν εἶχε 5 χῶραν.

VI. Ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκεφάλαν ἀγαρόντος ὄνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον δοκιμάζοντες τὸν ἵππον, ἐδόκει τε χαλεπὸς εἶναι καὶ κομιδῇ δύσχρηστος, οὔτε 10 ἀναβάτην προσιέμενος οὔτε φωνὴν ὑπομένων τινὸς τῶν περὶ τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀπάντων λατεξανιστάμενος, δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Φιλίππου καὶ κελεύοντος ἀπάγειν ὡς παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀκόλαστον, παρῶν Ἀλέξανδρος εἶπεν „Οἷον ἵππον ἀπολλύουσι δι' ἀπειρίαν 15 καὶ μαλακίαν χρήσασθαι μὴ δυνάμενοι,“ τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Φίλιππος ἐσιώπησε· πολλάκις δὲ αὐτοῦ παραφθεγγομένου καὶ περιπαθοῦντος „Ἐπιτιμᾶς σὺ“ ἔφη „πρεσβυτέροις ὡς τι πλεόν αὐτὸς εἰδῶς ἢ μᾶλλον ἵππῳ χρήσασθαι δυνάμενος;“ „Τούτῳ γοῦν“ ἔφη „χρησαί- 20 μην ἂν ἑτέρου βέλτιον.“ „Ἄν δὲ μὴ χρήσῃ, τίνα δίκην τῆς προπετείας ὑφέξεις;“ „Ἐγὼ, νῆ Δί“ εἶπεν „ἀποτίσω τοῦ ἵππου τὴν τιμὴν.“ Γενομένου δὲ γέλωτος, εἶτα ὀρισμοῦ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ ἀργύριον, εὐθὺς προσδραμῶν τῷ ἵππῳ καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν ἐπέ- 25 στρεψε πρὸς τὸν ἥλιον, ὡς ἔοικεν, ἐννοήσας, ὅτι τὴν σκιὰν προπίπτουσαν καὶ σαλευομένην ὄρων πρὸ αὐτοῦ διαταράττειτο. Μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας καὶ καταψήσας, ὡς ἐώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα καὶ μετεωρίσας αὐτὸν 30 ἀσφαλῶς περιέβη. Καὶ μικρὰ μὲν περιλαβὼν ταῖς ἡνίαις τὸν χαλινὸν ἄνευ πληγῆς καὶ σπαραγμοῦ προσανέστειλεν· ὡς δὲ ἐώρα τὸν ἵππον ἀφεικότα τὴν ἀπειλήν, ὄρ-

γῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἐφείς ἐδίωκεν ἤδη φωνῇ θρασυτέρα καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. Τῶν δὲ περὶ τὸν Φίλιππον ἦν ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον· ὡς δὲ κάμψας ἐπέστρεψεν ὀρθῶς σοβαρὸς καὶ γεγηθῶς, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρυῦσαί 5 τι λέγεται πρὸς τὴν χαρὰν, καὶ καταβάντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν φιλήσας „ὦ πατὴρ“ φάναι „ζήτει σεαυτῷ βασιλείαν ἴσῃν· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ.“

VII. Καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσκίνητον μὲν οὔσαν ἐρίσαντος μὴ βιασθῆναι, ῥαδίως δὲ ἀγομένην 10 ὑπὸ λόγου πρὸς τὸ δέον, αὐτὸς τε πείθειν ἐπειρᾶτο μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν ἐπιστά- σιαν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὡς μελζονος οὔσαν πραγμα- 15 τείας καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα

πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἄμα, 668 μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λογιώτατον Ἀριστοτέλην, καλὰ καὶ πρόποντα διδασκάλια τελέσας αὐτῷ. Τὴν γὰρ Σταγειριτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένην συν- 20 φίλισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν πολιτῶν ἀποκατέστησε. Σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ διατριβὴν τὸ περὶ Μίεξαν νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἔδρας τε λιθίνας καὶ ὑποσκίους περιπάτους δεικνύουσιν. Ἔοικε δὲ Ἀλέξανδρος οὐ μό- 25 νον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαθυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ ἄνδρες ἰδίως ἀπροαματικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύ- οντες οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλοὺς, μετασχεῖν. Ἦδη γὰρ εἰς Ἀσίαν διαβεβηκῶς καὶ πυθόμενος λόγους τινὰς ἐν 30 βιβλίοις περὶ τούτων ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἐκδεδόσθαι, γράφει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ φιλοσοφίας παρρησιαζόμενος

ἐπιστολήν, ἧς ἀντίγραφόν ἐστιν. „Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοῦς τοὺς ἀκροαματικούς τῶν λόγων· τίτι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ, καθ' οὓς ἐπαιδευθήμεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; Ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίας ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ἐρρωσο.“ Ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης ἀπολογεῖται περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς καὶ ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων. 10 Ἀληθῶς γὰρ ἢ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται.

VIII. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιατρεῖν Ἀλεξάνδρου προστρίψασθαι μᾶλλον ἐτέρων Ἀριστοτέλης. Οὐ γὰρ 15 μόνον τὴν θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβόηθει τοῖς φίλοις καὶ συνέταττε θεραπείας τινὰς καὶ διαίτας, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν λαβεῖν ἔστιν. Ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος [καὶ φιλομαθῆς] καὶ φιλαναγνώστης. Καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλους διορθωσαντος ἦν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, εἶχε δὲ αἰεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησίκριτος ἰστόρηκε, τῶν δὲ ἄλλων βιβλίων οὐκ εὐπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις Ἄρπαλον ἐκέλευσε πέμψαι. 25 Κἀκεῖνος ἐπεμψεν αὐτῷ τὰς τε Φιλίστου βίβλους καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγωδιῶν συχνάς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου διδυρῆμβους. Ἀριστοτέλην δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἤττον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρὸς, ὡς δι' ἐκείνου μὲν 30 ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαι τι κακόν, ἀλλ' αἰ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκείνο καὶ στεροκτικὸν οὐκ ἔχουσαι πρὸς

αὐτὸν ἀλλοτριότητος ἐγένοντο τεκμήριον. Ὁ μέντοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκὸς καὶ συντετραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ξῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξεργήθη τῆς ψυχῆς, ὡς ἢ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει πεντήκοντα τάλαντα καὶ Δάνδαμις καὶ Καλανὸς 5 οὕτω σπουδασθέντες μαρτυροῦσι.

IX. Φιλίππου δὲ στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους ἦν μὲν ἐκκαίδεκέτης Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγίδος Μαίδων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἐλὼν 10 αὐτῶν τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξήλασε, συμμίκτους δὲ κατοικίσας Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσε. Ἐν δὲ Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. 15 Ἐτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρυς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν. Ἐκ μὲν οὖν τούτων, ὡς εἰκόσ, Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν, ὥστε καὶ χαίρειν τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν βασιλέα, Φίλιππον δὲ στρατηγὸν κα- 20 λούντων. Αἱ δὲ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαὶ διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ τρόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συννοσούσης πολλὰς αἰτίας καὶ μεγάλας διαφορὰς παρεῖχον, ἃς ἢ τῆς Ὀλυμπιάδος χαλεπότης, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικὸς, ἔτι μείζονας 25 ἐποίησε παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐκφανεστάτην δὲ Ἄτταλος παρέσχε ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ἦν ὁ Φίλιππος ἠγάγετο παρθένον, ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης. Θεῖος γὰρ ὦν αὐτῆς ὁ Ἄτταλος ἐν τῷ πότῳ μεθύων παρεκάλει τοὺς Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν 30 γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἐπὶ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξαν-

δρος και εἰπών· „Ἡμεῖς δέ σοι, κακῆ κεφαλῆ, νόθοι δοκοῦμεν;“ ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκείνον ἐξανέστη σπασάμενος τὸ ξίφος, εὐτυχία δὲ ἑκατέρου διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον ἔπεσε σφαλῆς. 5 Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐφύβριζων „Οὗτος μέντοι“ εἶπεν „ἄνδρες, εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται.“ Μετὰ ταύτην τὴν παροιμίαν ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ καταστήσας εἰς Ἡπειρον αὐτὸς ἐν Ἰλλυ- 10 ριοῖς διέτριβεν. Ἐν τούτῳ δὲ Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος ὢν τῆς οἰκίας καὶ παρρησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον. Μετὰ δὲ τὰς πρώτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας ἐπερωτῶντος τοῦ Φιλίππου, πῶς ἔχουσιν ὁμοιοῦσας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, „Πάνυ γοῦν“ ἔφη 15 „σοι προσήκει, Φίλιππε, κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τὸν οἶκον τὸν σεαυτοῦ στάσεως τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας.“ Οὕτω δὲ συμφρονήσας ὁ Φίλιππος ἔπεμψε καὶ κατήγαγε πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον.

20 X. Ἐπεὶ δὲ Πιξόδαρος ὁ Καρίας σατραπίης ὑποδύμενος δι' οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων Ἀρριδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναῖκα δοῦναι καὶ περὶ τούτων Ἀριστόκριτον εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλεν, αὐτὸς ἐγίνοντο λό- 25 γοι καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς Ἀρριδαῖον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. Ὅφ' ὧν διαταραχθεὶς πέμπει Θεσσαλὸν εἰς Καρίαν τὸν τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτὴν Πιξοδάρω διαλεξόμενον, ὡς 30 χροῖ τὸν νόθον ἑάσαντα καὶ οὐ φρενήρη μεθαρμοσάσθαι τὸ κῆδος εἰς Ἀλέξανδρον. Καὶ Πιξοδάρω μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν προτέρων μᾶλλον. Ὁ δὲ

Φίλιππος αἰσθόμενος ἰόντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἕνα Φιλώταν τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὡς ἀγεννή καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς ἀνθρώπου καὶ 5 βαρβάρῳ βασιλεῖ δουλεύοντος ἀγαπᾷ γαμβρὸς γενέσθαι. Τὸν δὲ Θεσσαλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ἐν πέδαις δεδεμένον. Τῶν δὲ ἄλλων ἐταίρων Ἀρπαλον καὶ Νέαρχον, ἔτι δ' Ἐριγύιον καὶ Πτολεμαῖον ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν, οὓς ὕστερον Ἀλέξανδρος κα- 10 ταγαγὼν ἐν ταῖς μεγίσταις ἔσχε τιμαῖς. Ἐπεὶ δὲ Πανσανίας Ἀττάλου γνώμη καὶ Κλεοπάτρας ὑβρισθεὶς καὶ μὴ τυχῶν δίκης ἀνεῖλε Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας περιῆλθεν, ὡς θυμουμένῳ τῷ νεανίσκῳ προσεργελευσαμένην καὶ παροξύνασαν, ἔδιγε 15 670 δέ τις καὶ Ἀλεξάνδρου διαβολή. Λέγεται γὰρ ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Πανσανίου μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην καὶ ἀποδυρομένου προενέγκασθαι τὸ τῆς Μηδείας ἰαμβεῖον·

τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην. 20

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασε, καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὡμῶς μεταχειρισαμένης ἠγανάκτησε.

XI. Παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεγονῶς εἴκοσι τὴν βα- 25 σιλείαν, φθόνους μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν. Οὔτε γὰρ τὰ βάρβαρα καὶ πρόσσοικα γένη τὴν δούλωσιν ἔφερε, ποθοῦντα τὰς πατρῶους βασιλείας, οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ Φίλιππος οἶον καταξυῖται καὶ τιθασεῦσαι χρόνον 30 ἔσχεν, ἀλλὰ μόνον μεταβαλὼν καὶ ταράξας τὰ πράγματα πολὺν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν ὑπὸ ἀηθείας ἀπέλιπε.

Φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν καιρὸν, καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ πάντως ἀφείναι καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δὲ ἀφισταμένους τῶν βαρβάρων ἀνακαλεῖσθαι πρῶτος καὶ θεραπεύειν τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν, αὐτὸς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν ὥρμησε τόλμη καὶ μεγαλοφροσύνη κτᾶσθαι τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν, ὡς, κἂν ὀτιοῦν ὑφιέμενος ὀφθῆ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἀπάντων. Τὰ μὲν οὖν βαρβαρικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ 10 πολέμους κατέπαυσεν ὀξέως ἐπιδραμῶν στρατῶ μέχρι πρὸς τὸν Ἰστρὸν, ἧ καὶ Σύρμον ἐνίκησε μάχῃ μεγάλη τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν· Θηβαίους δὲ ἀφεστάναι πυθόμενος καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίους [ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι] εὐθύς ἤγε διὰ Πυλῶν τὴν δύναμιν, εἰ- 15 πῶν ὅτι Δημοσθένης παῖδα μὲν αὐτόν, ἕως ἦν ἐν Ἰλ-λυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, ἀποκαλοῦντι, μειράκιον δὲ περὶ Θετταλίαν γενόμενον, βούλεται πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τεύχεσιν ἀνὴρ φανῆναι. Προσμίξας δὲ ταῖς Θήβαις καὶ δι-δούς ἐτι τῶν πεπραγμένων μετάνοιαν ἐξήτει Φοῖνικα καὶ Προθύτην, καὶ τοῖς μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν 20 ἄδειαν ἐκήρυττε. Τῶν δὲ Θηβαίων ἀντεξαιτούντων μὲν παρ' αὐτοῦ Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον, κηρυττόντων δὲ τοὺς τὴν Ἑλλάδα βουλομένους συνελευθεροῦν τάτ-τεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔτρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς 25 πόλεμον. Ἠγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δύναμιν ἀρετῆ καὶ προθυμίας τὰ παρὰ τῶν Θηβαίων πολλαπλασίοις οὔσι τοῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντων· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Καδ-μείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπιπτον αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κνκλωθέντες οἱ πλείστοι κατὰ τὴν 30 μάχην αὐτὴν ἔπεσον, ἧ δὲ πόλις ἦλω καὶ διαρπασθεῖσα κατεσκάφη, τὸ μὲν ὄλον προσδοκήσαντος αὐτοῦ τοὺς Ἕλληνας ἐκπλαγέντας πάθει τηλικούτῳ καὶ πτήξαντας

ἀτρεμήσειν, ἄλλως δὲ καὶ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι τοῖς τῶν συμμάχων ἐγκλήμασι· καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν Θηβαίων κατηγορήσαν. Ὑπεξελόμενος δὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ξένους τῶν Μακεδόνων ἅπαντας καὶ τοὺς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας καὶ τοὺς ὑπεναντιω- 5 θέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοὺς ἄλλους περὶ τρισμυρίους γενομένους· οἱ δὲ ἀποθανόν-τες ὑπὲρ ἑξακισχιλλίους ἦσαν.

XII. Ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθει καὶ χαλεποῖς ἐκεί-νοις, ἃ τὴν πόλιν κατεῖχε, Θρακῆς τινες ἐκκόψαντες οἰ- 10 κίαν Τιμοκλείας, γυναικὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος, αὐ-τοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δὲ ἡγεμῶν τῆ γυναικὶ πρὸς βίαν συγγενόμενος καὶ καταισχύνας ἀνέκρινεν, εἰ-που χρυσίον ἔχει κεκρυμμένον ἢ ἀργύριον. Ἡ δὲ ἔχειν ὁμολόγησε, καὶ μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα καὶ δεῖ- 15 ξασα φρέαρ, ἐνταῦθα ἔφη τῆς πόλεως ἀλισκομένης κα-ταβαλεῖν αὐτὴ τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων. Ἐγκύπτου-τος δὲ τοῦ Θρακῆος καὶ κατασκεπτομένου τὸν τόπον, ἔωσεν αὐτὸν ἐξόπισθεν γενομένη, καὶ τῶν λίθων ἐπεμ-βαλοῦσα πολλοὺς ἀπέκτεινεν. Ὡς δὲ ἀνήχθη πρὸς Ἀλέ- 20 ξανδρον ὑπὸ τῶν Θρακῶν δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσσεως ἐφάνη τις ἀξιωματικὴ καὶ μεγαλόφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἐπομένη τοῖς ἄγου-σιν· ἔπειτα τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος, ἧτις εἶη γυναι-κῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγονέναι τοῦ πα- 25 ραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ πεσόντος ἐν Χαιρωνείᾳ στρατηγοῦντος. Θαυμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν προᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων. 30

XIII. Ἀθηναῖοις δὲ διηλλάγῃ καίπερ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα· καὶ γὰρ τὴν τῶν 19*

μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες ὑπὸ πένθους ἀφῆ-
 καν, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάντων με-
 τεδίδοσαν τῶν φιλανθρωπῶν. Ἄλλ' εἶτε μεστὸς ὢν ἤδη
 τὸν θυμὸν, ὥσπερ οἱ λέοντες, εἶτε ἐπιεικὲς ἔργον ἄμο-
 5 τάτῳ καὶ σκνυθροποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ
 μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέ-
 λευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τὴν πόλιν, ὡς, εἴ τι
 συμβαλεῖ περὶ αὐτὸν, ἄρξουσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὑστερον
 μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἢ Θηβαίων ἀνιάσαι συμφορὰ λέ-
 10 γεται καὶ πρότερον οὐκ ὀλίγοις παρασχεῖν. Ὅλως δὲ
 καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον καὶ τὴν
 πρὸς Ἰνδοῦς τῶν Μακεδόνων ἀποδειλίαν, ὥσπερ ἀτε-
 λῆ τὴν στρατείαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ προεμένων, εἰς
 μῆριν ἀνήγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. Ἦν δὲ Θηβαίων
 15 οὐδεὶς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐντυχῶν τι καὶ δεηθεὶς
 ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν τὰ περὶ
 Θήβας.

XIV. Εἰς δὲ τὸν Ἰσθμὸν τῶν Ἑλλήνων συλλεγέν-
 των καὶ ψηφισαμένων ἐπὶ Πέρσας μετ' Ἀλεξάνδρου
 20 στρατεύειν ἡγεμῶν ἀνηγορεύθη. Πολλῶν δὲ καὶ πολι-
 τικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἀπηντηκότων αὐτῷ καὶ
 συνηδομένων, ἤλπιξε καὶ Διογένην τὸν Σινωπέα ταῦτό
 ποιῆσειν διατρέβοντα περὶ Κόρινθον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος
 ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων ἐν τῷ Κρανείῳ σχο-
 25 λῆν ἦγεν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν· ἔτυχε δὲ κατα-
 κείμενος ἐν ἡλίῳ. Καὶ μικρὸν μὲν ἀνεκάθισεν ἀνθρώ-
 πων τοσοῦτων ἐπερχομένων καὶ διέβλεψεν εἰς τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν
 αὐτὸν ἠρώτησεν, εἴ τινος τυγχάνει δεόμενος „Μικρὸν“
 30 εἶπεν „ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάστηθι.“ Πρὸς τοῦτο λέγεται
 τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι κατα-
 φρονηθέντα τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρός,

ᾧστε τῶν περὶ αὐτόν, ὡς ἀπήεσαν, διαγελῶντων καὶ
 σκαπτόντων „Ἀλλὰ μὴν ἐγὼ“ εἶπεν „εἰ μὴ Ἀλέξανδρος
 ἦμην, Διογένης ἂν ἦμην.“ Βουλόμενος δὲ τῷ θεῷ χρή-
 5 σασθαι περὶ τῆς στρατείας ἦλθεν εἰς Δελφοὺς· καὶ
 κατὰ τύχην ἡμερῶν ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νενό-
 μισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἐπεμπε παρακαλῶν
 τὴν πρόμαντιν. Ὡς δὲ ἀρνούμενης καὶ προῖσχομένης
 τὸν νόμον αὐτὸς ἀναβὰς βία πρὸς τὸν ναὸν εἶλκεν αὐ-
 τήν, ἢ δὲ ὥσπερ ἐξηττημένη τῆς σπουδῆς εἶπεν· „Ἀνί-
 κητος εἶ, ὦ παῖ,“ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος οὐκέτι 10
 ἔφη χοῦξεν ἑτέρου μαντεύματος, ἀλλ' ἔχειν ὄν ἐβού-
 λετο παρ' αὐτῆς χρησμόν. Ἐπεὶ δὲ ὥρμησε πρὸς τὴν
 στρατείαν, ἄλλα τε δοκεῖ σημεῖα παρὰ τοῦ δαιμονίου
 γενέσθαι, καὶ τὸ περὶ Λείβηθρα τοῦ Ὀρφέως ξόανον (ἦν
 δὲ κυπαρίττινον) ἰδρῶτα πολὺν ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας 15
 ἀφῆκε. Φοβουμένων δὲ πάντων τὸ σημεῖον Ἀρίσταν-
 δρος ἐκέλευε θαρρεῖν, ὡς ἀοιδίμους καὶ περιβοήτους
 20 κατεργασόμενον πράξεις, αἱ πολὺν ἰδρῶτα καὶ πόνον
 ὑμνοῦσι ποιηταῖς καὶ μουσικοῖς παρέξουσι.

XV. Τῆς δὲ στρατιᾶς τὸ πλῆθος οἱ μὲν ἐλάχιστον 20
 λέγοντες τρισμυρίους πεζοὺς καὶ τετρακισχιλίους ἵπ-
 πεις, οἱ δὲ πλείστον πεζοὺς μὲν τετρακισμυρίους καὶ
 τρισχιλίους, ἵππεας δὲ πεντακισχιλίους ἀναγράφουσιν.
 Ἐφόδιον δὲ τούτοις οὐ πλέον ἑβδομήκοντα ταλάντων
 ἔχειν αὐτὸν Ἀριστόβουλος ἱστορεῖ, Δοῦρις δὲ τριάκοντα 25
 μόνον ἡμερῶν διατροφὴν, Ὀνησίκριτος δὲ καὶ διακό-
 σια τάλαντα προσοφείλειν. Ἀλλὰ καίπερ ἀπὸ μικρῶν
 καὶ στενῶν οὕτως ὀρμώμενος, οὐ πρότερον ἐπέβη τῆς
 νεῶς ἢ τὰ τῶν ἐταίρων πράγματα σκεψάμενος ἀπονεί-
 30 μαι τῷ μὲν ἀγρόν, τῷ δὲ κώμην, τῷ δὲ συνοικίας πρόσ-
 οδον ἢ λιμένος. Ἦδη δὲ κατανηλωμένων καὶ διαγεγραμ-
 μένων σχεδὸν ἀπάντων τῶν βασιλικῶν ὁ Περδίκκας

„Σεαυτῷ δέ“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπεις;“ τοῦ δὲ φήσαντος ὅτι τὰς ἐλπίδας, „Οὐκοῦν“ ἔφη „καὶ ἡμεῖς τούτων κοινωνήσομεν οἱ μετὰ σοῦ στρατευόμενοι.“ Πα-
 5 ραιτησαμένου δὲ τοῦ Περδίκκου τὴν διαγεγραμμένην
 κτήσιν αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἐνιοὶ τὸ αὐτὸ ἐποίη-
 σαν. Τοῖς δὲ λαμβάνουσι καὶ δεομένοις προθύμως ἐχα-
 ρίζετο, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διανεμῶν οὐ-
 τως κατηγάλασε. Τοιαύτη μὲν ὁρμῇ καὶ παρασκευῇ
 διανοίας τὸν Ἑλλήσποντον διεπέρασεν. Ἀναβὰς δὲ εἰς
 10 Ἴλιον ἔθυσε τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τοῖς ἥρωσιν ἔσπεισε. Τὴν δὲ
 Ἀχιλλέως στήλην ἀλειψάμενος λίπα καὶ μετὰ τῶν ἐταί-
 ρων συναναδραμῶν γυμνός, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐστεφά-
 νωσε μακαρίσας αὐτόν, ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ καὶ
 τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχεν. Ἐν δὲ τῷ περιέ-
 15 ναι καὶ θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐρομένου τινὸς αὐ-
 τόν, εἰ βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχι-
 στα φροντίζειν ἐκεῖνης ἔφη, τὴν δ' Ἀχιλλέως ζητεῖν, ἢ
 τὰ κλέα καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
 ἐκεῖνος.

20 XVI. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Δαρείου στρατηγῶν μεγά-
 λην δύναμιν ἠθροικόντων καὶ παρατεταγμένων ἐπὶ τῇ
 διαβάσει τοῦ Γρανικοῦ, μάχεσθαι μὲν ἴσως ἀναγκαῖον
 ἦν, ὥσπερ ἐν πύλαις τῆς Ἀσίας, περὶ τῆς εἰσόδου καὶ
 ἀρχῆς· τοῦ δὲ ποταμοῦ τὸ βάθος καὶ τὴν ἀνωμαλίαν
 25 καὶ τραχύτητα τῶν πέραν ὄχθων, πρὸς οὓς ἔδει γίνε-
 σθαι τὴν ἀπόβασιν μετὰ μάχης, τῶν πλείστων δεδιό-
 των, ἐνίων δὲ καὶ τὸ περὶ τὸν μῆνα νενομισμένον οἴο-
 μένων δεῖν φυλάξασθαι (Δαισίον γὰρ οὐκ εἰώθεισαν οἱ
 βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἐξάγειν τὴν στρατιάν) τοῦτο μὲν
 30 ἐπηνωρθώσατο κελεύσας δεύτερον Ἀρτεμίσιον ἄγειν,
 τοῦ δὲ Παρμενίωνος, ὡς ὀψὲ τῆς ὄρας οὔσης, οὐκ ἔων-
 τος ἀποκινδυνεύειν, εἰπὼν ἀσχύνησθαι τὸν Ἑλλήσπον-

τον, εἰ φοβήσεται τὸν Γρανικὸν διαβεβηκῶς ἐκεῖνον,
 ἐμβάλλει τῷ ρεύματι σὺν ἱλαῖς ἵππεων τρισκαίδεκα· καὶ
 πρὸς ἐναντία βέλη καὶ τόπους ἀπορρώγας ὄπλοις κατα-
 πεφραγμένους καὶ ἵπποις ἐλαύνων, καὶ διὰ ρεύματος
 παραφέροντος καὶ περικλύζοντος, ἔδοξε μανικῶς καὶ πρὸς 5
 ἀπόνοιαν μᾶλλον ἢ γνώμῃ στρατηγεῖν. Οὐ μὲν ἄλλ'
 ἐμφὺς τῇ διαβάσει καὶ κρατήσας τῶν τόπων χαλεπῶς
 καὶ μόλις, ὑγρῶν καὶ περισφαλῶν γενομένων διὰ τὸν
 πηλόν, εὐθύς ἠναγκάζετο φύρδην μάχεσθαι καὶ κατ'
 ἄνδρα συμπλέκεσθαι τοῖς ἐπιφερομένοις, πρὶν εἰς τάξιν 10
 τινὰ καταστῆναι τοὺς διαβαίνοντας. Ἐνέκειντο γὰρ
 κραυγῇ καὶ τοὺς ἵππους παραβάλλοντες τοῖς ἵπποις
 ἐχρῶντο δόρασι, καὶ ξίφεσι τῶν δοράτων συντριβέντων.
 Ὁσαμένων δὲ πολλῶν ἐπ' αὐτόν (ἦν δὲ τῇ πέλτῃ καὶ
 τοῦ κράνους τῇ χαίτῃ διαπρεπής, ἧς ἐκατέρωθεν εἰστή- 15
 κει πτερόν λευκότητι καὶ μεγέθει θαυμαστόν), ἀκουτι-
 673 σθεῖς μὲν ὑπὸ τὴν ὑποπτυχίδα τοῦ θώρακος οὐκ ἐτρώ-
 θη, Ροισάκου δὲ καὶ Σπιθριδάτου τῶν στρατηγῶν προσ-
 φερομένων ἅμα, τὸν μὲν ἐκκλίνας, Ροισάκῃ δὲ προεμ-
 βαλὼν τεθωρακισμένῳ καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας ἐπὶ τὸ 20
 ἐγχειρίδιον ὤρμησε. Συμπεπτωκότων δὲ αὐτῶν ὁ Σπι-
 θριδάτης ὑποστήσας ἐκ πλαγίαν τὸν ἵππον καὶ μετὰ
 σπουδῆς συνεξαναστὰς κοπίδι βαρβαρικῇ κατήνεγκε·
 καὶ τὸν μὲν λόφον ἀπέρραξε μετὰ θατέρου πτεροῦ, τὸ
 δὲ κράνος πρὸς τὴν πληγὴν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀντέσχευ, 25
 ὥστε τῶν πρώτων ψαῦσαι τριχῶν τὴν πτέρυγα τῆς κο-
 πίδος. Ἐτέραν δὲ τὸν Σπιθριδάτην πάλιν ἐπαιρόμενον
 ἐφθασε Κλεῖτος ὁ μέλας τῷ ξυστῷ διελάσας μέσον.
 Ὁμοῦ δὲ καὶ Ροισάκης ἐπεσεν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ξίφει
 πληγείς. Ἐν τούτῳ δὲ κινδύνου καὶ ἀγῶνος οὔσης τῆς 30
 ἵππομαχίας ἢ τε φάλαγξ διέβαινε τῶν Μακεδόνων καὶ
 συνῆγον αἱ πεζαὶ δυνάμεις. Οὐ μὲν ὑπέστησαν εὐρω-

στας οὐδὲ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἔφυγον τραπόμενοι πλὴν τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. Οὗτοι δὲ πρὸς τιμὴν λόφου συστάντες ἦτον τὰ πιστὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ πρῶτος ἐμβαλὼν τὸν τε ἵππον ἀποβάλλει ξίφει πληγέντα διὰ τῶν πλευρῶν (ἦν δὲ ἕτερος, οὐχ ὁ Βουκεφάλας), καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀποθανόντων καὶ τραυματισθέντων ἐκεῖ συνέβη κινδυνεῦσαι καὶ πεσεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπεγνωκότας καὶ μαχίμους συμπλεκομένους. Λέγονται δὲ περὶ μὲν δισμύριοι τῶν βαρβάρων, ἵππεις δὲ δισχίλιοι πεντακόσιοι πεσεῖν. Τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀριστόβουλος φησι τέσσαρας καὶ τριάκοντα νεκροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας, ὧν ἑννέα πεζοὺς εἶναι. Τούτων μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀνασταθῆναι χαλκᾶς, ὡς Ἀύσιππος εἰργάσατο. Κοινοῦμενος δὲ τὴν νίκην τοῖς Ἑλλήσιν ἰδίᾳ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἐπεμψε τῶν αἰχμαλώτων τριακοσίας ἀσπίδας, κοινῇ δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐκέλευσεν ἐπιγράψαι φιλοτιμοτάτην ἐπιγραφήν· „Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων.“ Ἐκπώματα δὲ καὶ πορφύρας καὶ ὅσα τοιαῦτα τῶν Περσικῶν ἔλαβε, πάντα τῇ μητρὶ πλὴν ὀλίγων ἐπεμψεν.

XVII. Οὗτος ὁ ἀγὼν μεγάλην εὐθύς ἐποίησε τῶν πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἀλέξανδρον, ὥστε καὶ Σάρδεις, τὸ πρόσχημα τῆς ἐπὶ θαλάσῃ τῶν βαρβάρων ἡγεμονίας, παραλαβεῖν καὶ τᾶλλα προστίθεσθαι. Μόνη δὲ Ἀλικαρνασσὸς ἀντέστη καὶ Μίλητος, ὡς ἔλῶν κατὰ κράτος καὶ τὰ περὶ αὐτὰς πάντα χειρωσάμενος ἀμφίβολος ἦν πρὸς τὰ λοιπὰ τῇ γνώμῃ. Καὶ πολλάκις μὲν ἔσπευδε Δαρείῳ συμπεσὼν ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων, παλλάκις δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάσῃ πράγμασι καὶ χρήμασι διενόησε πρῶτον οἶον ἐνασκήσας καὶ ῥώσας αὐτὸν οὕτως

ἀναβαίνειν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἔστι δὲ τῆς Λυκίας κρήνη περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἧς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπείσης καὶ ὑπερβαλούσης ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καταλυθεῖσαν. Τούτοις ἐπαρθεῖς ἠπεύγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθῆρασθαι μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. Ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θεῖα τιμὴ τύχη παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θάλασσαν, ἄλλως αἰεὶ τραχείαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ ποτε λεπτοὺς καὶ προσεχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερρωγότα τῆς ὄρεινῆς πάγους διακαλύπτουσαν. Δηλοὶ δὲ καὶ Μένανδρος ἐν κωμῳδίᾳ παίξων πρὸς τὸ παράδοξον·

ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἦδη τοῦτο· κἄν ζητῶ τινα, αὐτόματος οὗτος παρέσται· κἄν διελθεῖν δηλαδὴ διὰ θαλάσσης δέη τόπον τιν', οὗτος ἔσται μοι βατός. Αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος ὁδοποιῆσαι φησι τὴν λεγομένην Κλίμακα καὶ διελθεῖν ὁρμήσας ἐκ Φασηλίδος. Διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δὲ Φασηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα ἀνακειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον ἐπεκώμασε μεθύων καὶ τῶν στεφάνων ἐπέρριψε πολλοὺς, οὐκ ἄχαριν ἐν παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμὴν τῇ γενομένῃ δι' Ἀριστοτέλην καὶ φιλοσοφίαν ὀμίλια πρὸς τὸν ἄνδρα.

XVIII. Μετὰ ταῦτα Πισιδῶν τε τοὺς ἀντιστάντας ἤρει καὶ Φρυγίαν ἐχειροῦτο· καὶ Γόρδιον πόλιν, ἑστίαν Μίδου τοῦ παλαιοῦ γενέσθαι λεγομένην, παραλαβὼν τὴν θρυλουμένην ἄμαξαν εἶδε φλοιῷ κρανίας ἐνδεμένην, καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ πιστευόμενον ὑπὸ τῶν βαρ-

βάρων ἤκουσεν, ὡς τῷ λύσαντι τὸν δεσμὸν εἵμαρται βασιλεὶ γενέσθαι τῆς οἰκουμένης. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ φασί, τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἔχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι' ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἐλιγμοῖς ὑποφερομένων, τὸν 5 Ἀλέξανδρον ἀμηχανοῦντα λύσαι διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ τὸ σῶμα καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κοπέντος ἀρχὰς φανῆναι. Ἀριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥαδίαν αὐτῷ τὴν λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι τοῦ θυμοῦ τὸν ἔστορα καλούμενον, ᾧ συνείχετο τὸ ζυγὸδεσμον, εἶθ' οὕτως ὑφελκύσαντι τὸν ζυγόν. Ἐντεῦθεν Παφλαγῶνας τε καὶ Καππαδόκας προσαγαγόμενος καὶ τὴν Μέμνονος ἀκούσας τελευτήν, ὃς τῶν ἐπὶ θαλάττῃ Δαρείου στρατηγῶν ἐπίδοξος ἦν Ἀλεξάνδρῳ πολλὰ πράγματα καὶ μυριάς ἀντιλήψεις καὶ ἀσχολίας παρέξειν, ἐπερωσάθη πρὸς τὴν 15 ἄνω στρατείαν μᾶλλον. Ἦδη δὲ καὶ Δαρεῖος ἐκ Σούσων κατέβαινε, ἐπαιρούμενός τε τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως (ἐξήκοντα γὰρ ἦγε μυριάδας στρατοῦ), καὶ τινος ὀνειρόρου θαρρύνοντος αὐτόν, ὃν οἱ μάγοι πρὸς χάριν ἐξηγοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ εἰκός. Ἔδοξε γὰρ πυρὶ νέμεσθαι πολλῷ τὴν Μακεδόνων φάλαγγα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον ἔχοντα στολήν, ἣν αὐτὸς ἐφόρει πρότερον ἀστάνδης ὢν βασιλέως, ὑπηρετεῖν αὐτῷ· παρελθόντα δὲ εἰς τὸ τοῦ Βήλου τέμενος ἀφανῆ γενέσθαι. Διὰ τούτων, ὡς εἰκοιεν, ὑπεδηλοῦτο παρὰ τοῦ θεοῦ λαμπρὰ μὲν γενήσεσθαι καὶ περιφανῆ τὰ τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξανδρον δὲ τῆς μὲν Ἀσίας κρατήσειν, ὥσπερ ἐκράτησε Δαρεῖος ἐξ ἀστάνδου βασιλεὺς γενόμενος, ταχὺ δὲ σὺν δόξῃ τὸν βίον ἀπολείψειν.

XIX. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρησε καταγνοὺς δειλίαν 30 Ἀλεξάνδρου πολὺν χρόνον ἐν Κιλικίᾳ διατρίψαντος. Ἦν δὲ ἡ διατριβὴ διὰ νόσον, ἣν οἱ μὲν ἐκ κόπων, οἱ δὲ λουσαμένῳ ἐν τῷ τοῦ Κύδνου ῥεύματι καταπαγέντι προσ-

πεσεῖν λέγουσι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰατρῶν οὐδεὶς ἐθάρρει βοηθήσειν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον οἰόμενοι πάσης ἰσχυρότερον εἶναι βοηθείας ἐφοβοῦντο τὴν ἐκ τοῦ σφαλῆναι διαβολὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας· Φίλιππος δ' ὁ Ἀκαρνᾶν μοχθηρὰ μὲν ἐώρα τὰ περὶ αὐτὸν ὄντα, τῇ δὲ 5 φίλᾳ πιστεύων καὶ δεινὸν ἠγούμενος, εἰ κινδυνεύοντι μὴ συγκινδυνεύσει μέχρι τῆς ἐσχάτης πείρας βοηθῶν καὶ παραβαλλόμενος, ἐπεχείρησε φαρμακεία καὶ συνέπεισεν αὐτὸν ὑπομεῖναι καὶ πιεῖν, σπεύδοντα ῥωσθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἐπεμψεν 10 ἐπιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου, διακελευόμενος αὐτῷ φυλάξασθαι τὸν Φίλιππον ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένον 675 ἐπὶ δωρεαῖς μεγάλαις καὶ γάμῳ θυγατρὸς ἀνελεῖν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς καὶ μηδενὶ δείξας τῶν φίλων ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. Ὡς 15 δὲ τοῦ καιροῦ παρόντος εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐταίρων ὁ Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλικι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν ἐπέδωκε τὴν ἐπιστολήν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο προθύμως καὶ ἀνυπόπτως, ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεατρικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, τοῦ μὲν ἀναγινώσκοντος, τοῦ δὲ 20 πίνοντος, εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένῳ τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εὐμένειαν καὶ πίστιν ἀποφαίνοντος, ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν διαβολὴν ἐξισταμένου καὶ ποτὲ μὲν θεοκλυτοῦντος καὶ πρὸς τὸν 25 οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας, ποτὲ δὲ τῇ κλίνῃ περιπίπτοντος καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ἀλέξανδρον εὐθυμεῖν καὶ προσέχειν αὐτῷ. Τὸ γὰρ φάρμακον ἐν ἀρχῇ κρατήσαν τοῦ σώματος οἶον ἀπέωσε καὶ κατέδυσε εἰς βάθος τὴν δύναμιν, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλιπεῖν καὶ τὰ 30 περὶ τὴν αἰσθησιν ἀσαφῆ καὶ μικρὰ κομιδῆ γενέσθαι, λιποθυμίας ἐπιπεσοῦσης. Οὐ μὴν ἀλλὰ ταχέως ἀναλη-

φθείς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ ῥαΐσας αὐτὸν ἐπέδειξε τοῖς Μακεδόσιν· οὐ γὰρ ἐπαύοντο πρὶν ἰδεῖν τὸν Ἀλέξανδρον ἀθυμοῦντες.

XX. Ἦν δέ τις ἐν τῷ Δαρείου στρατῷ πεφευγῶς ἐκ 5 Μακεδονίας ἀνὴρ Μακεδὼν, Ἀμύντας, οὐκ ἄπειρος τῆς Ἀλεξάνδρου φύσεως. Οὗτος ὠρμημένον ἰδὼν Δαρεῖον εἰσὼ τῶν στενῶν βαδίζειν ἐπ' Ἀλέξανδρον, ἐδέϊτο κατὰ χώραν ὑπομένειν ἐν πλάτος ἔχουσι πεδίοις καὶ ἀναπεπταμένοις πρὸς ἐλάττονας πλήθει τοσοῦτῳ δια- 10 μαχοῦμενον. Ἀποκρινάμενον δὲ Δαρείου δεδιέναι, μὴ φθάσωσιν αὐτὸν ἀποδράντες οἱ πολέμιοι καὶ διαφυγῶν Ἀλέξανδρος, „Ἄλλὰ τούτου γε“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, χάριν θάρρει· βαδιεῖται γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ σὲ καὶ σχεδὸν ἤδη βαδίζει.“ Ταῦτα λέγων Ἀμύντας οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' 15 ἀναστὰς ἐπορεύετο Δαρεῖος εἰς Κιλικίαν, ἅμα δὲ Ἀλέξανδρος εἰς Συρίαν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ διαμαρτόντες ἀλλήλων αὐθις ἀνέστρεφον, Ἀλέξανδρος μὲν ἠδόμενός τε τῇ συντυχίᾳ καὶ σπεύδων ἀπαντῆσαι περὶ τὰ στενὰ, Δαρεῖος δὲ τὴν προτέραν ἀναλαβεῖν στρατο- 20 πεδείαν καὶ τῶν στενῶν ἐξελεῖται τὴν δύναμιν. Ἦδη γὰρ ἐγνώκει παρὰ τὸ συμφέρον ἐμβεβληκῶς ἑαυτὸν εἰς χωρία θαλάττη καὶ ὄρεσι καὶ ποταμῷ διὰ μέσου θέοντι τῷ Πινάρῳ δύσιππα καὶ διεσπασμένα πολλαχοῦ καὶ πρὸς τῆς ὀλιγότητος τῶν πολεμίων ἔχοντα τὴν θέσιν. 25 Ἀλέξανδρον δὲ τὸν μὲν τόπον ἢ τύχην παρέσχε, ἐστρατήγησε δὲ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ὑπαρχόντων πρὸς τὸ νικῆσαι βέλτιον, ὅς γε τοσοῦτῳ πλήθει τῶν βαρβάρων λειπόμενος ἐκείνοις μὲν οὐ παρέσχε κύκλωσιν, αὐτὸς δὲ τῷ δεξιῷ τὸ εὐάνυμον ὑπερβαλὼν καὶ γενόμενος κατὰ 30 κέρας φυγὴν ἐποίησε τῶν καθ' αὐτὸν βαρβάρων, ἐν πρώτοις ἀγωνιζόμενος, ὥστε τρωθῆναι ξίφει τὸν μηρόν, ὡς μὲν Χάρης φησὶν, ὑπὸ Δαρείου (συμπεσεῖν γὰρ αὐ-

τοὺς εἰς χεῖρας), Ἀλέξανδρος δὲ περὶ τῆς μάχης ἐπιστέλλων τοῖς περὶ τὸν Ἀντίπατρον οὐκ εἶρηκεν, ὅστις ἦν ὁ τρώσας, ὅτι δὲ τρωθείη τὸν μηρόν ἐγχειριδίῳ, δυσχερὲς δ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τραύματος συμβαίη γέγραφε. Νικήσας δὲ λαμπρῶς καὶ καταβαλὼν ὑπὲρ ἑνδεκα μυ- 5 ριάδας τῶν πολεμίων, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἶλε τέτταρας σταδίους ἢ πέντε προλαβόντα τῇ φυγῇ, τὸ δὲ ἄρμα καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ λαβὼν ἐπανῆλθε· καὶ κατέλαβε τοὺς Μακεδόνας τὸν μὲν ἄλλον πλοῦτον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου φέροντας καὶ ἄγοντας ὑπερβάλλοντα πλή- 10 θει, καίπερ εὐζώνων πρὸς τὴν μάχην παραγενομένων καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἀποσκευῆς ἐν Δαμασκῷ καταλιπόν- 676 των, τὴν δὲ Δαρείου σκηνὴν ἐξηρηκότας ἐκείνῳ θερα- πείας τε λαμπρῶς καὶ παρασκευῆς καὶ χρημάτων πολ- λῶν γέμουσαν. Εὐθύς οὖν ἀποδυσάμενος τὰ ὄπλα πρὸς 15 τὸ λουτρόν ἐβάδιζεν εἰπών· „Ἴωμεν ἀπολουσόμενοι τὸν ἀπὸ τῆς μάχης ἰδρωῖτα τῷ Δαρείου λουτρῷ.“ Καὶ τις τῶν ἐταίρων „Μὰ τὸν Δία“ εἶπεν „ἀλλὰ τῷ Ἀλεξάνδρου· τὰ γὰρ τῶν ἠττωμένων εἶναί τε δεῖ καὶ προσα- 20 γορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος.“ Ὡς δὲ εἶδε μὲν ὄλκια καὶ 20 κρωσσούς καὶ πνέλους καὶ ἀλαβάστρους, πάντα χρυσοῦ, ἠσκημένα περιπτῶς, ἀδῶδει δὲ θεσπέσιον οἶον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος, ἐκ δὲ τούτου παρῆλθεν εἰς σκηνὴν ὕψει τε καὶ μεγέθει καὶ τῷ περὶ τὴν στρα- 25 μνὴν καὶ τραπέζας καὶ τὸ δεῖπνον αὐτοῦ κόσμῳ θαύμα- 25 τος ἀξίαν, διαβλέψας πρὸς τοὺς ἐταίρους „Τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν“ ἔφη „τὸ βασιλεύειν.“

XXI. Τρεπομένῳ δὲ πρὸς τὸ δεῖπνον αὐτῷ φράζει τις ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀγομένης μητέρα καὶ γυναῖκα Δαρείου καὶ θυγατέρας δύο παρθένους ἰδούσας τὸ 30 ἄρμα καὶ τὰ τόξα κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, ὡς ἀπολωλὸς ἐκείνου. Συχνὸν οὖν ἐπισχῶν χρόνον Ἀλέξανδρος

καὶ ταῖς ἐκείνων τύχαις μᾶλλον ἢ ταῖς ἑαυτοῦ ἐμπαθῆς
γενομένου πέμπει Λεοννάτου, ἀπαγγεῖλαι κελεύσας, ὡς
οὔτε Δαρεῖος τέθνηκεν οὔτε Ἀλέξανδρον δεδιέναι χρῆ·
Δαρεῖω γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας πολεμεῖν, ἐκείναις δὲ πάντα
5 ὑπάρξαι, ὧν καὶ Δαρείου βασιλεύοντος ἤξιοντο. Τοῦ
δὲ λόγου ταῖς γυναιξὶν ἡμέρου καὶ χρηστοῦ φανέντος
ἔτι μᾶλλον τὰ τῶν ἔργων ἀπήντα φιλάνθρωπα. Θά-
ψαι γὰρ ὅσους ἐβούλοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ
κόσμῳ χρησαμέναις 72 κῶν λαφύρων, θεραπείας τε
10 καὶ τιμῆς, ἣν εἶχον, οὐδ' ὀτιοῦν ἀφείλε, συντάξεις
δὲ καὶ μείζονας ἐκαρπούντο τῶν προτέρων. Ἡ δὲ
καλλίστη καὶ βασιλικωτάτη χάρις ἦν παρ' αὐτοῦ
γυναιξὶ γενναίαις γενομέναις αἰχμαλώτοις καὶ σώ-
φροσι μῆτε ἀκοῦσαι τι μῆτε ὑπονοῆσαι μῆτε προσδο-
15 κῆσαι τῶν αἰσχυρῶν, ἀλλ' ὡσπερ οὐκ ἐν στρατοπέδῳ
πολεμίων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς καὶ ἁγίοις φυλαττομένας παρ-
θενῶσιν ἀπόρητον ἔχειν καὶ ἀόρατον ἑτέροις δίαιταν.
Καίτοι λέγεται γε τὴν Δαρείου γυναῖκα πολὺ πασῶν
τῶν βασιλίδων εὐπρεπεστάτην γενέσθαι, καθάπερ καὶ
20 αὐτὸς Δαρεῖος ἀνδρῶν κάλλιστος καὶ μέγιστος, τὰς δὲ
παῖδας εἰκέναι τοῖς γονεῦσιν. Ἄλλ' Ἀλέξανδρος, ὡς
ἔοικε, τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βα-
σιλικώτερον ἡγούμενος οὔτε τούτων ἔθιγεν οὔτε ἄλλην
ἔγνω γυναῖκα πρὸ γάμου πλὴν Βαρσίνης. Αὕτη δὲ μετὰ
25 τὴν Μέμνονος τελευτὴν χήρα γενομένη περὶ Δαμασκῶν
ἐλήφθη. Πεπαιδευμένη δὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν καὶ τὸν
τρόπον ἐπιεικῆς οὔσα καὶ πατρὸς Ἀρταβάξου γεγονότος
ἐκ βασιλέως θυγατρὸς ἐγνώσθη, Παρμενίωνος προτρε-
ψαμένου τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς φησὶν Ἀριστόβουλος, κα-
30 λῆς καὶ γενναίας [καὶ τὸ κάλλος] ἄψασθαι γυναικός.
Τὰς δὲ ἄλλας αἰχμαλώτους ὁρῶν ὁ Ἀλέξανδρος κάλλει
καὶ μεγέθει διαφερούσας ἔλεγε παῖζων, ὡς εἰσὶν ἀλγη-

δόνες ὀμμάτων αὐτῶν Περσίδες. Ἀντεπιδεικνύμενος δὲ πρὸς
τὴν ἰδέαν τὴν ἐκείνων τὸ τῆς ἰδίας ἐγκρατείας καὶ σω-
φροσύνης κάλλος, ὡσπερ ἀψύχους εἰκόνας ἀγαλμάτων
παρέπεμψεν.

XXII. Ἐπεὶ δὲ Φιλόξενος ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ στρα- 5
τηγὸς ἔγραψεν εἶναι παρ' αὐτῷ Θεόδωρον τινα Ταραν-
τινον ἔχοντα παῖδας ὠνίους δύο τὴν ὄψιν ὑπερφυεῖς,
καὶ πυνθανόμενος, εἰ πρόηται, χαλεπῶς ἐνεργῶν ἐβόα
πολλάκις πρὸς τοὺς φίλους ἐρωτῶν, τί πάποτε Φιλόξε-
νος αἰσχρὸν αὐτῷ συνεργωκῶς τοιαῦτα ὄνειδη προξε- 10
νῶν κάθηται. Τὸν δὲ Φιλόξενον αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ
677 πολλὰ λοιδορήσας ἐκέλευσεν αὐτοῖς φορτίοις τὸν Θεό-
δωρον εἰς τὸν ὄλεθρον ἀποστέλλειν. Ἐπέπληξε δὲ καὶ
Ἄγωνι [νεανίσκῳ] γράψαντι πρὸς αὐτόν, ὅτι Κρωβύ-
λον εὐδοκιμοῦντα ἐν Κορίνθῳ βούλεται πριάμενος ἀγα- 15
γεῖν πρὸς αὐτόν. Πυνθανόμενος δὲ μισθοφόρων τινῶν
γύναια διεφθορῆναι Δάμωνα καὶ Τιμόθεον Μακεδό-
νας τῶν ὑπὸ Παρμενίωνι στρατευομένων, ἔγραψε Παρ-
μενίωνι κελεύων, ἐὰν ἐλεγχθῶσιν, ὡς θηρία ἐπὶ κατα-
φθορᾷ τῶν ἀνθρώπων γεγονότα τιμωρησάμενον ἀπο- 20
κτεῖναι. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ κατὰ λέξιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπι-
στολῇ γέγραφε· „Ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἑωρακῶς ἂν εὐρε-
θεῖην τὴν Δαρείου γυναῖκα ἢ βεβουλημένος ἰδεῖν, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν λεγόντων περὶ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς προσδε-
δεγμένος τὸν λόγον.“ Ἐλεγε δὲ μάλιστα συνιέναι θνη- 25
τὸς ὧν ἐκ τοῦ καθεῦδειν καὶ συνουσιάζειν, ὡς ἀπὸ μιᾶς
ἐγγινόμενον ἀσθενείας τῇ φύσει καὶ τὸ πονοῦν καὶ τὸ
ἠδόμενον. Ἦν δὲ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦτο
ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσε καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖ-
σιν, ἣν ἐποιήσατο μητέρα καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέ- 30
δειξεν. Ὡς γὰρ ἐκείνη φιλοφρονουμένη πολλὰ μὲν ὄψα
καθ' ἡμέραν ἀπέστελλεν αὐτῷ καὶ πέμματα, τέλος δὲ

τούς δοκοῦντας εἶναι δεινотάτους ὄψοποιούς καὶ ἀρτο-
ποιούς, ἔφη τούτων μηδενὸς δεῖσθαι· βελτίονας γὰρ
ὄψοποιούς ἔχειν ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ Λεωνίδου δεδο-
μένους αὐτῷ, πρὸς μὲν τὸ ἄριστον, νυκτοπορίαν, πρὸς
5 δὲ τὸ δεῖπνον, ὀλιγαριστίαν. „Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἀνήρ“
ἔφη „καὶ τῶν στρωμάτων ἐπιὼν τὰ ἀγγεῖα καὶ τῶν ἱμα-
τίων ἔλυσεν ἐπισκοπῶν, μὴ τί μοι τρυφερόν ἢ περισσὸν
ἢ μήτηρ ἐντέθεικεν.“

XXIII. Ἦν δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἤττον ἢ ἐδόκει κατα-
10 φερός. Ἐδοξε δὲ διὰ τὸν χρόνον, ὃν οὐ πίνων μᾶλλον
ἢ λαλῶν εἴλεκεν ἐφ' ἐκάστης κύλικος, ἀεὶ μακρόν τινα
λόγον διατιθέμενος, καὶ ταῦτα πολλῆς σχολῆς οὔσης.
Ἐπεὶ πρὸς γε τὰς πράξεις οὐκ οἶνος ἐκείνον, οὐχ ὕπνος,
οὐ παιδιὰ τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρα-
15 τηγούς, ἐπέσχε. Δηλοὶ δὲ ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν
παντάσῃ, πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν.
Ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς πρῶτον μὲν ἀναστὰς καὶ θύσας τοῖς
θεοῖς εὐθύς ἠρίστα καθήμενος· ἔπειτα διημέρευε κνη-
γῶν ἢ δικάζων ἢ συντάττων τι τῶν πολεμικῶν ἢ ἀναγι-
20 νώσκων. Εἰ δὲ ὁδὸν βαδίξοι μὴ λίαν ἐπιείγουσαν, ἐμάν-
θανεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν ἢ ἐπιβαίνειν ἄρμα-
τος ἐλαννομένου καὶ ἀποβαίνειν. Πολλάκις δὲ παίζων
καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευε καὶ ὄρνιθας, ὡς ἔστι λαβεῖν ἐκ
τῶν ἐφημερίδων. Καταλύσας δὲ καὶ τρεπόμενος πρὸς
25 λουτρον ἢ ἄλειμμα, τοὺς ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν καὶ μαγεί-
ρων ἀνέκρινεν, εἰ τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον εὐτρεπῶς ἔχουσι.
Καὶ δειπνεῖν μὲν ὄψε καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος
ἤρχετο, θαυμαστὴ δὲ ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ περίβλεψις ἐπὶ
τῆς τραπέζης, ὅπως μηδὲν ἀνίσως μηδὲ ὀλιγώρως δια-
30 νέμοιτο· τὸν δὲ πότον, ὥσπερ εἴρηται, μακρόν ὑπὸ
ἀδολεσχίας ἐξέτεινε. Καὶ τᾶλλα πάντων ἡδιστος ὢν βα-
σιλέων συνεῖναι καὶ χάριτος οὐδεμιᾶς ἀμοιβῶν, τότε ταῖς

μεγαλαυχίαις ἀηδῆς ἐγένετο καὶ λίαν στρατιωτικῆς, αὐ-
τὸς τε πρὸς τὸ κομπῶδες ὑποφερόμενος καὶ τοῖς κόλαξιν
ἑαυτὸν ἀνεικῶς ἱππασίμων, ὑφ' ὧν οἱ χαριέστεροι τῶν
παρόντων ἐπετίθοντο, μῆτε ἀμιλλᾶσθαι τοῖς κόλαξι
μῆτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. Τὸ μὲν δ
γὰρ αἰσχρὸν ἐδόκει, τὸ δὲ κίνδυνον ἔφερε. Μετὰ δὲ τὸν
πότον λουσάμενος ἐκάθευθε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέ-
78 ρας· ἔστι δ' ὅτε καὶ διημέρευεν ἐν τῷ καθεύδειν. Αὐ-
τὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατῆς ἦν, ὥστε καὶ τὰ σπα-
νιώτατα πολλάκις τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ κομιζομένων 10
ἀκροδρύων καὶ ἰχθύων ἐκάστῳ διαπεμπόμενος τῶν ἐταί-
ρων πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ μηδὲν καταλιπεῖν· τὸ μὲντοι
δειπνον ἦν ἀεὶ μεγαλοπρεπές, καὶ τοῖς εὐτυχήμασι τῆς
δαπάνης ἅμα συναυξομένης τέλος εἰς μυρίας δραχμὰς
προῆλθεν. Ἐνταῦθα δὲ ἔστη, καὶ τοσοῦτον ὠρίσθη τε- 15
λεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἴσσω πέμψας εἰς
Δαμασκὸν ἔλαβε τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ
τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Περσῶν. Καὶ πλείστα μὲν
ἠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς· τούτους γὰρ ἄν- 20
δρας ἀγαθοὺς διαφερόντως ἐν τῇ μάχῃ γενομένους
ἐπεμψεν ἐπίτηδες ἠφελῆθῆναι βουλόμενος· ἐνεπλή-
σθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν εὐπορίας στρατόπεδον. Καὶ γευ-
σάμενοι τότε πρῶτον οἱ Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀρ-
γύρου καὶ γυναικῶν καὶ διαίτης βαρβαρικῆς, ὥσπερ 25
κύνας ἔσπευδον ἀψάμενοι στίβου διώκειν καὶ ἀνιχνεύ-
ειν τὸν τῶν Περσῶν πλοῦτον. Οὐ μὲν ἄλλ' Ἀλέξανδρον
πρῶτον ἐδόκει κρατύνεσθαι τὰ πρὸς θαλάσση. Κύπρον
μὲν οὖν εὐθύς οἱ βασιλεῖς ἤκον ἐγχειρίζοντες αὐτῷ καὶ
Φοινίκην πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν ἐπὶ μῆ- 30
νας χῶμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ
θαλάττης, ὅναρ εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν

ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. Τῶν δὲ Τυρίων πολλοὶς
κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν, ὡς ἄπεισι
πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πρασσό-
μενα κατὰ τὴν πόλιν. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν ὥσπερ ἀνθρώ-
5 πον αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφώρῳ
τὸν θεὸν εἰληφότες σειρὰς τε τῷ κολοσσαῷ περιέβαλλον
αὐτοῦ καὶ καθήλουσαν πρὸς τὴν βᾶσιν, Ἀλεξανδριστὴν
καλοῦντες. Ἐτέραν δὲ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδε κατὰ τοὺς
ὑπνους. Σάτυρος αὐτῷ φανείς ἐδόκει προσπαίζειν πόρ-
10 ρωθεν, εἶτα βουλομένου λαβεῖν ὑπεξέφευγε· τέλος δὲ
πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ περιδραμόντος ἦλθεν εἰς χεῖ-
ρας. Οἱ δὲ μάντις τοῦνομα διαιροῦντες οὐκ ἀπιθάνως
ἔφασαν αὐτῷ· „Σὴ γενήσεται Τύρος.“ Καὶ κρήνην δὲ
τινα δεικνύουσι, πρὸς ἣν κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξε
15 τὸν Σάτυρον. Διὰ μέσου δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ τοὺς
Ἄραβας τοὺς προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύ-
σας ἐκινδύνευσε διὰ τὸν παιδαγωγὸν Λυσίμαχον· ἐξη-
κολούθησε γὰρ αὐτῷ λέγων τοῦ Φολίνικος οὐκ εἶναι χεί-
ρων οὐδὲ πρεσβύτερος. Ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὄρει-
20 νοῖς καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν
ἄλλοι πολὺ προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Λυσίμαχον, ἐσπέρας
ἤδη καταλαμβανούσης καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων,
ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ ὑπομένων ἀπολι-
πεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ παρακομίζων ἔλαθε τοῦ
25 στρατεύματος ἀποσπασθεὶς μετ' ὀλίγων καὶ σκότους
ἅμα καὶ θίγους σφοδροῦ νυκτερεύων ἐν χωρίοις χαλε-
ποῖς. Εἶδεν οὖν πόρρω πυρὰ πολλὰ καιόμενα σπορά-
δην τῶν πολεμίων. Θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ κουφό-
τητι καὶ τῷ πονεῖν αὐτὸς αἰεὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπο-
30 ρίαν τῶν Μακεδόνων, προσέδραμε τοῖς ἐγγιστα πῦρ καί-
ουσι· καὶ περικαθημένους τῇ πυρᾷ δύο βαρβάρους πα-
τάξας τῷ ἐγχειριδίῳ καὶ θαλὸν ἀρπάσας ἤκε πρὸς τοὺς

ἑαυτοῦ κομίζων. Ἐγκαύσαντες δὲ πῦρ πολὺ τοὺς μὲν
εὐθύς ἐφόβησαν ὥστε φυγεῖν, τοὺς δ' ἐπιόντας ἐτρέ-
ψαντο καὶ κατηυλίσθησαν ἀκινδύνως. Ταῦτα μὲν οὖν
Χάρης ἰστόρηκεν.

XXV. Ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔσχε πέρας. Ἀλε- 5
ξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος
ἀπὸ πολλῶν ἀγῶνων τῶν ἐμπροσθεν, ὀλίγους δὲ τινας,
679 ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τείχεσι προσάγου-
τος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα
κατιδὼν θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας ἐν 10
ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν. Γενομέ-
νου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ
μηνὸς ἡμέρα), διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ
συμφιλοτιμούμενος αἰεὶ τοῖς μαντεύμασιν ἐκέλευε μηκέτι
τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος 15
ἀριθμεῖν· καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀπεπειρᾶτο τῶν
τειχῶν ἐρωμενεέστερον ἢ περ ἐξ ἀρχῆς διενεώθη. Γενο-
μένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς καὶ μηδὲ τῶν ἐπὶ στρατο-
πέδου καρτερούντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοη-
θούντων, ἀπέπειπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἶλε κατ' 20
ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι
Γάζαν αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βῶ-
λος εἰς τὸν ὤμον ἀφειθεὶς ἄνωθεν ὑπὸ ὄρνιθος. Ὁ δὲ
ὄρνις ἐφ' ἐν τῶν μηχανημάτων καθίσας ἔλαθεν ἐν σχε-
θεῖς τοῖς νευρίνοις κερυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς ἐπιστρο- 25
φὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. Καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ
τὴν Ἀριστάνδρου πρόρρησιν· ἐτρώθη μὲν γὰρ Ἀλέξαν-
δρος εἰς τὸν ὤμον, ἔλαβε δὲ τὴν πόλιν. Ἀποστέλλων δὲ
πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι καὶ Κλεοπάτρῃ καὶ τοῖς
φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ παιδαγωγῷ τάλαντα 30
λιβανωτοῦ πεντακόσια καὶ σμύρνης ἑκατὸν, ἀναμνη-
σθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. Ὁ γὰρ Λεωνίδης, ὡς εἰοικεν,
20*

ἐν θυσίᾳ ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιδραξάμενον ἀφορέταις ταῖς χερσὶ καὶ καθαργίσαντα τοῦ θυμιάματος „Ὅταν“ ἔφη „τῆς ἀρωματοφόρου κρατήσεως, Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ φειδόμενος χρῶ 5 τοῖς παροῦσι.“ Τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς αὐτόν· „Ἀπεστάλκαμέν σοι λιβανωτὸν ἀφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως παύσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς μικρολογούμενος.“

XXVI. Κιβωτίου δὲ τινος αὐτῷ προσευχθέντος, οὗ πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφάνη τοῖς τὰ Δαρείου χρήματα 10 καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἠρώτα τοὺς φίλους, ὅ τι δοκοίη μάλιστα τῶν ἀξίων σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. Πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθέμενος. Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. Εἰ 15 δ', ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν Ἡρακλεΐδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὐκ οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. Λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς Αἰγύπτου κρατήσας ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα συνοικήσας ἐπώνυμον ἑαυτοῦ κατα- 20 λιπεῖν, καὶ τινα τόπον γνώμη τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ περιέβαλλεν. Εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος ὅψιν εἶδε θαυμαστήν· ἀνὴρ πολιὸς εὐμάλα τὴν κόμην καὶ γεραρὸς τὸ εἶδος ἔδοξεν αὐτῷ παραστάς λέγειν τὰ ἔπη τὰδε·

25 νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δὲ ἔκικλήσκουσιν.
Εὐθὺς οὖν ἐξαναστὰς ἐβράδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἣ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ διὰ χάματος ἀνείληπται πρὸς τὴν ἠπει- 30 ρον. Ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυντὰ διαφέροντα (ταινία γὰρ ἔστιν ἰσθμῷ πλάτος ἔχοντι σύμμετρον ἐπιεικῶς διείργουσα λίμνην τε πολλὴν καὶ θάλασσαν ἐν λιμένι μεγάλην

τελευτῶσαν), εἰπὼν ὡς Ὅμηρος ἦν ἄρα τὰ τε ἄλλα θαυμαστὸς καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττοντας. Καὶ γῆ μὲν οὐ παρῆν λευκὴ, τῶν δὲ ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ μελαγγεῖᾳ κυκλοτερεῖ κόλπον ἦγον, οὗ 5 τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθεῖαι βάσεις ὥσπερ ἀπὸ κρᾶσπέδων εἰς σχῆμα χλαμύδος ὑπελάμβανον ἐξ ἴσου συνάγουσαι τὸ μέγεθος. Ἡσθέντος δὲ τῆ διαδέσει τοῦ βασιλέως αἰφνίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης πλήθει τε ἄπειροι καὶ κατὰ γένος παντοδαποὶ καὶ 10 μέγεθος ἐπὶ τὸν τόπον καταίροντες νέφεσιν ἑοικότες οὐδὲ μικρὸν ὑπέλιπον τῶν ἀλφίτων, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν. Οὐ μὲν ἄλλα τῶν μάντεων θαρρεῖν παραινούντων (πολυαρκεστάτην γὰρ οἰκίζεσθαι πόλιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν ἀν- 15 θρώπων ἐσομένην τροφὸν) ἔργου κελεύσας ἔχεσθαι τοὺς ἐπιμελητὰς αὐτὸς ὠρμησεν εἰς Ἀμμωνος ὁδὸν μακρὰν καὶ πολλὰ μὲν ἔχουσαν ἐργάδη καὶ ταλαίπωρα, κινδύνους δὲ δύο, τὸν μὲν ἀνυδρίας, δι' ἣν ἐρημὸς ἐστὶν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν, τὸν δέ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμῳ βαθεῖα καὶ 20 ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὡς πού καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θῖνα μεγάλην καὶ κυματώσας τὸ πεδίον μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι. Ταῦτα πάντα σχεδὸν πάντες ἐλογίζοντο, χαλεπὸν δὲ ἦν Ἀλέξανδρον ἀποτρέ- 25 ψαι πρὸς ὀτιοῦν ὠρμημένον. Ἡ τε γὰρ τύχη ταῖς ἐπιβολαῖς ὑπέεικουσα τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίησε, καὶ τὸ θυμοειδὲς ἄχρῳ τῶν πραγμάτων ὑπεξέφερε τὴν φιλονεικίαν ἀήττητον, οὐ μόνον πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τόπους καὶ καιροὺς καταβιαζομένην. 30

XXVII. Ἐν γοῦν τῇ τότε πορείᾳ τὰ συντυχόντα ταῖς ἀπορίαις παρὰ τοῦ θεοῦ βοηθήματα τῶν ὑστέρων χρη-

σμῶν ἐπιστεύθη μᾶλλον· τρόπον δέ τινα καὶ τοῖς χρη-
 σμοῖς ἢ πίστις ἐκ τούτων ὑπῆρξε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ
 Διὸς ὕδωρ πολὺ καὶ διαρκεῖς ὕετοί γενόμενοι τὸν τε
 τῆς δίψης φόβον ἔλυσαν καὶ τὴν ξηρότητα κατασβέσαν-
 5 τες τῆς ἄμμου, νοτερᾶς γενομένης καὶ πρὸς αὐτὴν ξυμ-
 πεσούσης, εὐπνοῦν τὸν ἀέρα καὶ καθαρότερον παρέ-
 σχον. Ἐπειτα τῶν ὄρων, οἵπερ ἦσαν τοῖς ὁδηγοῖς, συγ-
 χυθέντων καὶ πλάνης οὐσης καὶ διασπασμοῦ τῶν βαδι-
 ζόντων διὰ τὴν ἄγνοιαν, κόρακες ἐκφανέντες ὑπελάμ-
 10 βανον τὴν ἡγεμονίαν τῆς πορείας, ἐπομένων μὲν ἐμ-
 προσθεν πετόμενοι καὶ σπεύδοντες, ὑστεροῦντας δὲ καὶ
 βραδύνοντας ἀναμένοντες· ὁ δὲ ἦν θαυμασιώτατος, ὡς
 Καλλισθένης φησί, ταῖς φωναῖς ἀνακαλούμενοι τοὺς
 πλανωμένους νύκτωρ καὶ κλάζοντες εἰς ἴχνος καθίστα-
 15 σαν τῆς πορείας. Ἐπεὶ δὲ διεξελθὼν τὴν ἔρημον ἦκεν
 εἰς τὸν τόπον, ὁ μὲν προφήτης αὐτὸν ὁ Ἄμμωνος ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ χάλρειν, ὡς ἀπὸ πατρὸς, προσεῖπεν· ὁ δὲ ἐπή-
 ρετο, μὴ τις αὐτὸν εἴη διαπεφευγῶς τῶν τοῦ πατρὸς
 φονέων. Εὐφημεῖν δὲ τοῦ προφήτου κελεύσαντος, οὐ
 20 γὰρ εἶναι πατέρα θνητὸν αὐτῷ, μεταβαλὼν ἐπυνθά-
 νετο, τοὺς Φίλιππου φονεῖς εἰ πάντας εἴη τετιμωρημέ-
 νος· εἶτα περὶ τῆς ἀρχῆς, εἰ πάντων αὐτῷ δίδωσιν ἀν-
 θρώπων κυρίῳ γενέσθαι. Χρησάντος δὲ τοῦ θεοῦ καὶ
 τοῦτο δίδοναι καὶ Φίλιππον ἀπέχειν ἔκπλεω τὴν δίκην,
 25 ἔδωκεν τὸν θεὸν ἀναθήμασι λαμπροῖς καὶ χρήμασι
 τοὺς ἀνθρώπους. Ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλείστοι
 γράφουσιν· αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν
 μητέρα φησὶ γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρη-
 30 τούς, ὡς αὐτὸς ἐπανελθὼν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην.
 Ἐνιοὶ δὲ φασὶ τὸν μὲν προφήτην Ἑλληνιστὶ βουλόμενον
 προσεῖπεν μετὰ τινος φιλοφροσύνης „ὦ παιδίον“ ἐν
 τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων ὑπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ

σίγμα ἐξενεχθῆναι καὶ εἰπεῖν „ὦ παιδίον“ ἀντὶ τοῦ νῦ
 τῷ σίγμα χρησάμενον, ἀσμένῳ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ
 σφάλμα τῆς φωνῆς γενέσθαι καὶ διαδοθῆναι λόγον, ὡς
 παῖδα Διὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ προσεῖπόντος. Λέγεται δὲ
 καὶ Ψάμμωνος ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ φιλοσόφου διακούσας 5
 ἀποδέξασθαι μάλιστα τῶν λεχθέντων, ὅτι πάντες οἱ ἀν-
 θρωποὶ βασιλεύονται ὑπὸ θεοῦ· τὸ γὰρ ἄρχον ἐν ἐκά-
 181 στῳ καὶ κρατοῦν θεῖόν ἐστιν· ἐτι δὲ μᾶλλον αὐτὸς περὶ
 τούτων φιλοσοφώτερον δοξάζειν καὶ λέγειν, ὡς πάντων
 μὲν ὄντα κοινὸν ἀνθρώπων πατέρα τὸν θεόν, ἰδίους δὲ 10
 ποιούμενον ἑαυτοῦ τοὺς ἀρίστους.

XXVIII. Καθόλου δὲ πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους σο-
 βαρὸς ἦν καὶ σφόδρα πεπεισμένῳ περὶ τῆς ἐκ θεοῦ γε-
 νέσεως καὶ τεκνωσέως ὁμοῖος, τοῖς δὲ Ἑλλήσι μετρίως
 καὶ ὑποφειδομένως ἑαυτὸν ἐξεθείαζε· πλήν περὶ Σάμου 15
 γράφων Ἀθηναίοις „Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄν“ φησὶν „ὑμῖν
 ἐλευθέραν πόλιν ἔδωκα καὶ ἐνδοξον· ἔχετε δὲ αὐτὴν
 λαβόντες παρὰ τοῦ τότε κυρίου καὶ πατρὸς ἐμοῦ προσ-
 αγορευομένου,“ λέγων τὸν Φίλιππον. Ἔσπερον δὲ
 πληγῇ περιπεσὼν ὑπὸ τοξεύματος καὶ περιαλγῆς γε- 20
 νόμενος· „Τοῦτο μὲν“ εἶπεν „ὦ φίλοι, τὸ θεῖον αἷμα
 καὶ οὐκ

„ἰχώρ, οἷός πέρ τε θεῖοι μακάρεσσι θεοῖσιν.“

Ἐπεὶ δὲ μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης καὶ πάντων
 ἐκπλαγέντων Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστῆς παρῶν ἔφη πρὸς 25
 αὐτὸν „Μὴ τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διὸς;“ γελάσας ἐκεῖ-
 νος „Οὐ βούλομαι γάρ“ εἶπε „φοβερὸς εἶναι τοῖς φί-
 λοις, ὥσπερ σὺ με κελεύεις ὁ καταφραυλίζων μου τὸ
 δεῖπνον, ὅτι ταῖς τραπέζαις ἰχθύας ὄρας ἐπικειμένους,
 οὐ σατραπῶν κεφαλὰς.“ Τῷ γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνά- 30
 ξαρχον ἰχθυδίων Ἡφαιστίῳ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ βα-
 σιλέως τὸν προειρημένον ἐπιφθέγγασθαι λόγον, οἷον

ἔξευτελλζοντα καὶ κατειρωνεύομενον τοὺς τὰ περιβλε-
πτα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διακόντας, ὡς οὐδὲν
ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεισι πλεον ἔχοντας τῶν
ἄλλων. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων
5 θῆλός ἐστιν αὐτὸς οὐδὲν πεπονθὼς οὐδὲ τετυφωμένος,
ἀλλὰ τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θειό-
τητος.

XXIX. Εἰς δὲ Φοινίκην ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου
θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ πομπὰς ἐπετέλει καὶ χορῶν
10 κυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας οὐ μόνον ταῖς παρα-
σκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀμύλλαις λαμπροὺς γενομένους.
Ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθή-
νησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φυλάς, καὶ ἠγωνίζοντο θαν-
μαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους. Μάλιστα δὲ Νικοκρέων
15 ὁ Σαλαμίνιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονείκη-
σαν. Οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς
χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν Ἀθηνοδόρω, Νικοκρέων δὲ
Θεσσαλῷ, περὶ ὃν ἐσπουδάκει καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος.
Οὐ μὴν διέφηγε τὴν σπουδὴν πρότερον ἢ ταῖς ψήφοις
20 ἀναγορευθῆναι νικῶντα τὸν Ἀθηνόδωρον. Τότε δέ, ὡς
ἔοικεν, ἀπιῶν ἔφη τοὺς μὲν κριτὰς ἐπαινεῖν, αὐτὸς μὲν-
τοι μέρος ἂν ἡδέως προέσθαι τῆς βασιλείας ἐπὶ τῷ μὴ
Θεσσαλὸν ἰδεῖν νενικημένον. Ἐπεὶ δὲ Ἀθηνόδωρος ὑπὸ
τῶν Ἀθηναίων ζημιωθεὶς, ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν
25 Διονυσίων οὐκ ἀπήντησεν, ἠξίου γράψαι περὶ αὐτοῦ
τὸν βασιλέα, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, τὴν δὲ ζημίαν
ἀπέστειλε παρ' ἑαυτοῦ. Λύκωνος δὲ τοῦ Σκαρφέως
εὐήμεροῦντος ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ στίχον εἰς τὴν κωμω-
δίαν ἐμβαλόντος αἰτήσιν περιέχοντα δέκα ταλάντων, γε-
30 λάσας ἔδωκε. Δαρείου δὲ πέμπαντος ἐπιστολὴν πρὸς
αὐτὸν καὶ φίλους δεομένους μύρια μὲν ὑπὲρ τῶν ἐαλω-
κότων λαβεῖν τάκαντα, τὴν δὲ ἐντὸς Εὐφράτου πᾶσαν

ἔχοντα καὶ γήμαντα μίαν τῶν θυγατέρων φίλον εἶναι
καὶ σύμμαχον, ἐκοινοῦτο τοῖς ἐταίροις· καὶ Παρμενίω-
νος εἰπόντος „Ἐγὼ μὲν, εἰ Ἀλέξανδρος ἤμην, ἔλαβον
ἂν ταῦτα“ „Κἀγὼ, νῆ Δία“ εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος „εἰ
Παρμενίων.“ Πρὸς δὲ τὸν Δαρεῖον ἔγραψεν, ὡς οὐδε- 5
νὸς ἀτυχήσει τῶν φιλανθρωπίων ἐλθῶν πρὸς αὐτόν, εἰ
δὲ μὴ, αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνον ἤδη πορεύεσθαι.

XXX. Ταχὺ μὲντοι μετεμελήθη τῆς Δαρείου γυ-
82 ναικὸς ἀποθανούσης ἐν ᾧδίσι· καὶ φανερὸς ἦν ἀνιῶμε-
νος ὡς ἐπίδειξιν οὐ μικρὰν ἀφηρημένος χρηστότητος. 10
Ἔθαψεν οὖν τὴν ἄνθρωπον οὐδεμιᾶς πολυτελείας φει-
δόμενος. Τῶν δὲ θαλαμηπόλων τις εὐνούχων, οἱ στυγα-
λώκεισαν ταῖς γυναιξίν, ἀποδράς ἐκ τοῦ στρατοπέδου
καὶ πρὸς Δαρεῖον ἀφιππασάμενος, Τείρεως ὄνομα,
φράζει τὸν θάνατον αὐτῷ τῆς γυναικός. Ὡς δὲ πληξά- 15
μενος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακλαύσας „Φεῦ τοῦ Περσῶν“
ἔφη „δαίμονος, εἰ τὴν βασιλέως γυναῖκα καὶ ἀδελφὴν
οὐ μόνον αἰχμάλωτον γενέσθαι ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ τελευ-
τήσασαν ἄμοιρον κείσθαι ταφῆς βασιλικῆς“ ὑπολαβὼν
ὁ θαλαμηπόλος „Ἀλλὰ ταφῆς γε χάριν“ εἶπεν „ᾧ βα- 20
σιλεῦ, καὶ τιμῆς ἀπάσης καὶ τοῦ πρόποντος οὐδὲν ἔχεις
αἰτιάσασθαι τὸν πονηρὸν δαίμονα Περσῶν. Οὔτε γὰρ
ζῶσῃ τῇ δεσποίνῃ Στατείρᾳ καὶ μητρὶ σῆ καὶ τέκνοις
ἐνέδει τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἢ τὸ σὸν ὄραν
φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψει λαμπρὸν ὁ κύριος Ὁρομάσδης, 25
οὔτε ἀποθανούσα κόσμου τινὸς ἄμοιρος γέγονεν, ἀλλὰ
καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσιν. Οὔτω γὰρ ἔστι χρη-
στός κρατήσας Ἀλέξανδρος, ὡς δεινὸς μαχόμενος.“
Ταῦτα ἀκούσαντα Δαρεῖον ἡ ταραχὴ καὶ τὸ πάθος ἐξέ-
φερε πρὸς ὑποψίας ἀτόπους· καὶ τὸν εὐνούχον ἐνδο- 30
τέρῳ τῆς σκηνῆς ἀπαγαγὼν „Εἰ μὴ καὶ σὺ μετὰ τῆς
Περσῶν“ ἔφη „τύχης μακεδονίζεις, ἀλλ' ἔτι σοι δεσπό-

της ἐγὼ Δαρείος, εἶπέ μοι σεβόμενος Μίθρου τε φῶς
 μέγα καὶ δεξιὰν βασιλείου, ἄρα μὴ τὰ μικρότατα τῶν
 Στατείρας κλαίω κακῶν, οἰκτρότερα δὲ ζωῆς ἐπάσχο-
 5 μεν καὶ μᾶλλον ἂν κατ' ἀξίαν ἐδυςτυχοῦμεν ὡμῶ καὶ
 σκυθρωπῶ περιπεσόντες ἐχθρῶ; τί γὰρ εὐπρεπὲς ἀνδρὶ
 νέφ' πρὸς ἐχθροῦ γυναῖκα καὶ μέχρι τιμῆς τοσαύτης
 συμβόλαιον; "Ἐτι λέγοντος αὐτοῦ καταβαλὼν ἐπὶ τοὺς
 πόδας Τείρεως αὐτὸν ἰκέτευεν εὐφημεῖν καὶ μῆτε Ἀλέ-
 ξανδρον ἀδικεῖν μῆτε τὴν τεθνεῶσαν ἀδελφὴν καὶ γυ-
 10 ναῖκα κατασιχῦναι, μῆτε αὐτοῦ τὴν μεγίστην ὧν ἔπται-
 κεν ἀφαιρεῖσθαι παραμυθίαν, τὸ δοκεῖν ὑπ' ἀνδρὸς
 ἠττῆσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,
 ἀλλὰ καὶ θαυμάζειν Ἀλέξανδρον, ὡς πλείονα τὰς Περ-
 σῶν γυναίξιν σωφροσύνην ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπίδε-
 15 δειγμένον. "Ἄμα δὲ ὄρκους τε φρικώδεις τοῦ θαλα-
 μηπόλου κινουῦντος ὑπὲρ τούτων καὶ περὶ τῆς ἄλλης
 ἐγκρατείας καὶ μεγαλοψυχίας τῆς Ἀλεξάνδρου λέγοντος,
 ἐξελθὼν πρὸς τοὺς ἐταίρους ὁ Δαρείος καὶ χεῖρας ἀνα-
 τείνας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπέυξατο. „Θεοὶ γενέθλιοι
 20 καὶ βασίλειοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδοίητε τὴν Περσῶν
 τύχην εἰς ὄρθον αὐτίς σταθεῖσαν ἐφ' οἷς ἐδεξάμην ἀγα-
 θοῖς ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάν-
 δρου χάριτας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα πταίσας ἔτυχον· εἰ δ'
 ἄρα τις οὗτος εἰμαρτὸς ἦκει χρόνος ὀφειλόμενος νεμέσει
 25 καὶ μεταβολῇ πανάσασθαι τὰ Περσῶν, μηδεὶς ἄλλος ἀν-
 θρώπων καθίσσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλε-
 ξάνδρου." Ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι τε καὶ λεχθῆναι
 φασιν οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων.

XXXI. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶ-
 30 σαν ὑφ' ἑαυτῶ ποιησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ Δαρείον ἑκα-
 τὸν μυριάσι στρατοῦ καταβαίνοντα. Καὶ τις αὐτῶ
 φράζει τῶν ἐταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἄξιον πρᾶγμα, τοὺς

ἀκολουθοῦντας παίζοντας εἰς δύο μέρη διηρηκέναι σφᾶς
 αὐτοὺς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν
 μὲν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγο-
 ρευόμενον· ἀρξάμενους δὲ βάλαις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς
 ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεκαῦσθαι τῇ φιλο- 5
 νεικίᾳ καὶ μέχρι λίθων καὶ ξύλων πολλοὺς καὶ δυσκατα-
 83 παύστους γεγονότας. Ταῦτα ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτοὺς
 μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας· καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον
 αὐτὸς ὥπλισε, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. Ἐθεῖατο δὲ ὁ
 στρατὸς ἐν οἰωνῶ τινι τοῦ μέλλοντος τιθέμενος τὸ γιγνό- 10
 μενον. Ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης ἐνίκησεν ὁ κα-
 λούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβε δῶδεκα κώμας
 καὶ στολῇ Περσικῇ χρῆσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Ἐρατοσθέν-
 ης ἱστορήκε. Τὴν δὲ μεγάλην μάχην πρὸς Δαρεῖον
 οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὥσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν 15
 Γαυγαμήλοις γενέσθαι συνέπεσε. Σημαίνειν δὲ φασιν
 οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπεὶ τῶν πάλαι τις βασι-
 λέων ἐκφυγῶν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος ἐν-
 ταῦθα καθίδρυσεν αὐτήν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ
 προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ 20
 Βοηδρομιῶνος ἐξέλιπε περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν
 Ἀθηνησιν ἀρχήν, ἐνδεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως νυκτὶ
 τῶν στρατοπέδων ἐν ὧν γεγονότων, Δαρεῖος μὲν ἐν
 ὄπλοις συνείχε τὴν δύναμιν ὑπὸ λαμπάδων ἐπιπορευό-
 25 μενος τὰς τάξεις, Ἀλέξανδρος δὲ τῶν Μακεδόνων
 ἀναπανομένων αὐτὸς πρὸ τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ μάντεως
 Ἀριστάνδρου διέτριβεν, ἱερουργίας τινὰς ἀπορρήτους
 ἱερουροῦμενος καὶ τῶ Φόβῳ σφαγιαζόμενος. Οἱ δὲ
 πρεσβύτεροι τῶν ἐταίρων καὶ μάλιστα Παρμενίων, ὡς
 τὸ μὲν πεδίον τὸ μεταξὺ τοῦ Νιφάτου καὶ τῶν ὄρων 30
 τῶν Γορδυαίων ἅπαν ἐωρᾶτο καταλαμπόμενον τοῖς βαρ-
 βαρικοῖς φέγγεσιν, ἀτέκμαρτος δὲ τις φωνὴ συμμε-

μιγμένη και θόρυβος ἐκ τοῦ στρατοπέδου καθάπερ ἐξ ἀγανῶν προσήχει πελάγους, θανμάσαντες τὸ πλῆθος καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες, ὡς μέγα καὶ χαλεπὸν ἔργον εἶη συμπεσόντας ἐκ προφανοῦς τοσοῦτον ὄσασθαι πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἰσῶν γενομένῳ τῷ βασιλεῖ προσελθόντες ἐπειθον αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι νύκτωρ τοῖς πολεμίοις καὶ τῷ σκότῳ τὸ φοβερώτατον συγκαλύψαι τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος. Ὁ δὲ τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν, „Οὐ κλέπτω τὴν νίκην“ ἐνίοις μὲν ἔδοξε μεираκιώδη καὶ κενὴν ἀπόκρισιν πεποιῆσθαι, παύσαν πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον, ἐνίοις δὲ καὶ τῷ παρόντι θαρρεῖν καὶ στοχάζεσθαι τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς, μὴ διδοὺς πρόφασιν ἡττηθέντι Δαρείῳ πρὸς ἄλλην αὐτίς ἀναθαρρῆσαι πείραν, αἰτιωμένῳ τούτων νύκτα καὶ σκότος, ὡς ὄρη καὶ στενὰ καὶ θάλασσαν τῶν προτέρων. Οὐ γὰρ ὄπλων οὐδὲ σωματίων ἀπορία παύσεσθαι πολεμοῦντα Δαρεῖον ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως καὶ χώρας τοσαύτης, ἀλλ' ὅταν ἀφῆ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα δι' ἐμφανοῦς ἡττης κατὰ κράτος ἐξελεγχθεῖς.

20 XXXII. Ἀπελθόντων δὲ τούτων κατακλιθεὶς ὑπὸ σκηνὴν λέγεται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτὸς ὑπνω βαθεῖ κρατηθῆναι παρὰ τὸ εἰωθός, ὥστε θανμάζειν ἐπελθόντας ὄρθρου τοὺς ἡγεμόνας καὶ παρ' αὐτῶν ἐξευρεῖν παρ' ἀγγέλμα πρῶτον ἀριστοποιεῖσθαι τοὺς στρατιώτας. 25 ἔπειτα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος εἰσελθόντα Παρμενίωνα καὶ παραστάντα τῇ κλίνῃ δις ἢ τρις αὐτοῦ φθέρξασθαι τοῦνομα· καὶ διεγερωθέντος οὕτως ἐρωτᾶν, ὅτι δὴ πεπονθὼς ὑπνον καθεύδοι νενικηκότος, οὐχὲ μέλλοντος ἀγωνιεῖσθαι τὸν μέγιστον τῶν ἀγῶνων. Τὸν 30 γοῦν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν διαμειδιάσαντα· „Τί γάρ; οὐκ ἤδη σοι νενικημένοι δοκοῦμεν ἀπηλλαγμένοι τοῦ πλανᾶσθαι καὶ διώκειν ἐν πολλῇ καὶ κατεφθαρμένη φυρο-

μαχοῦντα χώρα Δαρεῖον;“ Οὐ μόνον δὲ πρὸ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐπεδείξατο μέγαν καὶ συνεστηκότα τῷ λογίζεσθαι καὶ θαρρεῖν ἑαυτὸν. Ἔσχε γὰρ ὁ ἀγὼν ὑποτροπήν καὶ σάλον ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέραι κατὰ Παρμενίωνα, τῆς Βακτριανῆς ἵππου ῥόθῳ 5 πολλῷ καὶ μετὰ βίας παρεμπεισούσης εἰς τοὺς Μακεδόνας, Μαζαίου δὲ περιπέμφαντος ἔξω τῆς φάλαγγος ἵπ- 84 πεις τοῖς σκευοφυλακοῦσι προσβαλοῦντας. Διὸ καὶ θορυβούμενος ὑπ' ἀμφοτέρων ὁ Παρμενίων ἀπέστειλε πρὸς Ἀλέξανδρον ἀγγέλους φράζοντας οἴχεσθαι τὸν χά- 10 ρακα καὶ τὰς ἀποσκευάς, εἰ μὴ κατὰ τάχος βοήθειαν ὀχυρὰν ἀπὸ τοῦ στόματος πέμψειε τοῖς ὀπισθεν. Ἔτυχε μὲν οὖν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐφόδου διδοὺς σημεῖον· ὡς δὲ ἤκουσε τὰ παρὰ τοῦ Παρμενίωνος, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν αὐτὸν οὐδὲ ἐντὸς εἶναι τῶν λο- 15 γισμῶν, ἀλλ' ἐπιλελῆσθαι ταραττόμενον, ὅτι νικῶντες μὲν προσκτῆσονται καὶ τὰ τῶν πολεμίων, ἡττωμένοις δὲ φροντιστέον οὐ χρημάτων οὐδὲ ἀνδραπόδων, ἀλλ' ὅπως ἀποθανοῦνται καλῶς καὶ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι. Ταῦτα ἐπιστείλας Παρμενίωνι τὸ κράνος περιέθετο, τὸν 20 δὲ ἄλλον ὀπλισμὸν εὐθύς ἀπὸ σκηνῆς εἶχεν, ὑπένδυμα τῶν Σικελικῶν ζωστῶν, ἐπὶ δὲ τούτῳ θώρακα διπλοῦν λινοῦν ἐκ τῶν ληφθέντων ἐν Ἰσσοῖς. Τὸ δὲ κράνος ἦν μὲν σιδηροῦν, ἔστιλβε δὲ ὥσπερ ἄργυρος καθαρὸς, ἔργον Θεοφίλου, συνήρμοστο δὲ αὐτῷ περιτραχήλιον 25 ὁμοίως σιδηροῦν, λιθοκόλλητον· μάχαιραν δὲ θανματινὴν βαφῇ καὶ κουφότητι, δωρησαμένου τοῦ Κιτιέως βασιλέως, εἶχεν, ἡσκημένος τὰ πολλὰ χρῆσθαι μάχαρι, παρὰ τὰς μάχας. Ἐπιπόρωμα δὲ ἐφόρει τῇ μὲν ἐργασία σοβαρώτερον ἢ κατὰ τὸν ἄλλον ὀπλισμὸν· ἦν γὰρ 30 ἔργον Ἐλικῶνος τοῦ παλαιοῦ, τιμὴ δὲ τῆς Ῥοδίων πόλεως, ὑφ' ἧς ἐδόθη δῶρον· ἐχοῖτο δὲ καὶ τούτῳ πρὸς

τοὺς ἀγῶνας. Ἄχρι μὲν οὖν συντάττων τι τῆς φάλαγγος ἢ παρακελευόμενος ἢ διδάσκων ἢ ἐφορῶν παρεξήλαυνεν ἄλλον ἵππου εἶχε, τοῦ Βουκεφάλα φειδόμενος ἤδη παρήλικος ὄντος· χωροῦντι δὲ πρὸς ἔργον ἐκεῖνος προσήγετο, καὶ μεταβάς εὐθύς ἤρχεν ἐφόδου.

XXXIII. Τότε δὲ τοῖς Θετταλοῖς πλεῖστα διαλεχθεῖς καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἐπέρωσαν αὐτὸν βοῶντες ἄγειν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, τὸ ξυστὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν μεταβαλὼν τῇ δεξιᾷ παρεκάλει τοὺς θεοὺς, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ἐπευχόμενος, εἶπερ ὄντως Διόθεν ἐστὶ γεγυῶς, ἀμῦναι καὶ συνεπιρρῶσαι τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος χλαυίδα λευκὴν ἔχων καὶ χρυσοῦν στέφανον ἐπεδείκνυτο παριππεύων ἀετὸν ὑπὲρ κεφαλῆς Ἀλεξάνδρου συνεπαιωρούμενον καὶ κατευθύνοντα τῇ πτήσει ὄρθιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὥστε πολὺ μὲν θάρσος ἐγγενέσθαι τοῖς ὀρῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ θαρρεῖν καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους δρόμῳ τοῖς ἵππεῦσιν ἰεμένοις ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπικνυμάλειν τὴν φάλαγγα. Πρὶν δὲ συμμίξαι τοὺς πρώτους ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι, καὶ διωγμὸς ἦν πολὺς, εἰς τὰ μέσα συνακάνοντος Ἀλεξάνδρου τὸ νικώμενον, ὅπου Δαρεῖος ἦν. Πόρρωθεν γὰρ αὐτὸν κατεῖδε διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν βιάθει τῆς βασιλικῆς ἴλης ἐκφανέντα, καλὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἐφ' ἄρματος ὑψηλοῦ βεβῶτα, πολλοῖς ἵππεῦσι καὶ λαμπροῖς καταπεφραγμένον εὖ μάλα συνεσπειραμένοις περὶ τὸ ἄρμα καὶ παρατεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ δεινὸς ὄφθεις ἐγγύθεν Ἀλεξάνδρος καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας ἐξέπληξε καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. Οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναϊότατοι πρὸ τοῦ βασιλέως φονευόμενοι καὶ κατ' ἀλλήλων πίπτοντες ἐμποδῶν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περισπαίροντες αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Δαρεῖος δέ, τῶν δεινῶν

ἀπάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων καὶ τῶν προτεταγμένων δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐτόν, ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέψαι τὸ ἄρμα καὶ διεξελάσαι ῥάδιον, ἀλλ' οἳ τε τροχοὶ συνείχοντο πτώμασι πεφυρμένοι τοσοῦτοις οἳ τε ἵπποι καταλαμβανόμενοι καὶ ἀποκρυπτόμενοι τῷ πλήθει τῶν νεκρῶν ἐξήλλοντο καὶ συνετάραττον τὸν ἠνίοχον, ἀπολείπει μὲν τὸ ἄρμα καὶ τὰ ὄπλα, θήλειαν δέ, ὡς φασί, νεοτόκον ἵππον περιβάς ἐφυγεν. Οὐ μὴν τότε ἂν ἐδόκει διαφυγεῖν, εἰ μὴ πάλιν ἦκον ἕτεροι παρὰ τοῦ Παρμενίωνος ἵππεῖς μετακαλοῦντες Ἀλέξανδρον, ὡς συνεστάσης ἔτι πολλῆς δυνάμεως ἐκεῖ καὶ τῶν πολεμίων οὐκ ἐνδιδόντων. Ὅπως γὰρ αἰτιῶνται Παρμενίωνα κατ' ἐκείνην τὴν μάχην νωθρὸν γενέσθαι καὶ δύσεργον, εἴτε τοῦ γήραος ἤδη τι παραλύοντος τῆς τόλμης, εἴτε τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν ὄγκον, ὡς Καλλισθένης φησὶ, τῆς Ἀλεξάνδρου δυνάμεως βαρυνόμενον καὶ προσφθονοῦντα. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς ἀνιαθεὶς πῆ μεταπέμψει τοῖς μὲν στρατιώταις οὐκ ἔφρασε τὸ ἀληθές, ἀλλ' ὡς ἀνέχων τοῦ φονεύειν καὶ σκότους ὄντος ἀνάκλησιν ἐσήμανεν· ἐλαύνων δὲ πρὸς τὸ κινδυνεῦον μέρος ἤκουσε καθ' ὁδὸν ἠττησθαι παντάπασι καὶ φεύγειν τοὺς πολεμίους.

XXXIV. Τοῦτο τῆς μάχης ἐκείνης λαβούσης τὸ πέρας, ἢ μὲν ἀρχὴ παντάπασι ἢ Περσῶν ἐδόκει καταλελύσθαι, βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευμένος ἔθνε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ τοῖς φίλοις ἐδωρεῖτο πλοῦτους καὶ οἴκους καὶ ἡγεμονίας. Φιλοτιμούμενος δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔγραψε τὰς τυραννίδας πάσας καταλυθῆναι καὶ πολιτεύειν αὐτονόμους, ἰδίᾳ δὲ Πλαταιεῦσι τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παρέσχον. Ἐπεμψε δὲ καὶ Κροτωνιάταις εἰς

Ἰταλίων μέρος τῶν λαφύρων τὴν Φαῦλλον τοῦ ἀθλητοῦ
 τιμῶν προθυμίαν καὶ ἀρετὴν, ὃς περὶ τὰ Μηδικὰ τῶν
 ἄλλων Ἰταλιωτῶν ἀπεγνωστότατος τοὺς Ἕλληνας ἰδιόστο-
 λον ἔχων ναῦν ἐπλευσεν εἰς Σαλαμίνα τοῦ κινδύνου
 5 τι μεθέξων. Οὕτω τις εὐμενῆς ἦν πρὸς ἅπασαν ἀρετὴν
 καὶ καλῶν ἔργων φύλαξ καὶ οἰκείος.

XXXV. Ἐπιῶν δὲ τὴν Βαβυλωνίαν ἅπασαν εὐθύς
 ἐπ' αὐτῷ γενομένην ἐθαύμασε μάλιστα τὸ τε χάσμα τοῦ
 πυρός [ἐν Ἐκβατάνοις,] ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς ἀνα-
 10 φεραμένου καὶ τὸ ρεύμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος διὰ τὸ
 πληθὺς οὐ πόρρω τοῦ χάσματος, ὃς τὰλλα μὲν ἀσφάλτῳ
 προσέοικεν, οὕτω δὲ εὐπαθῆς πρὸς τὸ πῦρ ἐστίν, ὥστε
 πρὶν ἢ θιγεῖν τὴν φλόγα δι' αὐτῆς τῆς περὶ τὸ φῶς
 ἔξαπτόμενος ἀγῆς τὸν μεταξὺ πολλάκις ἀέρα συνεκ-
 15 καλεῖν. Ἐπιδεικνύμενοι δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ δύνα-
 μιν οἱ βάρβαροι τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ
 βασιλέως στενωπὸν ἐλαφρῶ τῷ φαρμάκῳ κατεψέκασαν·
 εἶτα στάντες ἐπ' ἄκρῳ τοῦ λαμπτήρος τοῖς βεβρογμέ-
 νοις προσέειπεν· ἤδη γὰρ συνεσκόταξε. Τῶν δὲ πρῶ-
 20 των εὐθύς ἀψαμένων οὐκ ἔσχεν ἡ νομὴ χρόνον αἰσθη-
 τόν, ἀλλ' ἅμα νοήματι διέκτο πρὸς θάτερον πέρας καὶ
 πῦρ ἐγγύονει συνεχῆς ὁ στενωπός. Ἦν δὲ τις Ἀθηνο-
 φάνης Ἀθηναῖος τῶν περὶ ἄλειμμα καὶ λουτρόν εἰωθό-
 των τὸ σῶμα θεραπεύειν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν διάνοιαν
 25 ἐμμελῶς ἀπάγειν ἐπὶ τὸ ῥάθυμον. Οὗτος ἐν τῷ λου-
 τρῶνι τότε παιδαρίον τῷ Ἀλεξάνδρῳ παρεστῶτος εὐτε-
 λοῦς σφόδρα καὶ γελοίου τὴν ὄψιν, ἄδοντος δὲ χαριέν-
 τως, Στέφανος ἐκαλεῖτο, „Βούλει“ φησὶν „ὦ βασιλεῦ,
 διάπειραν ἐν Στεφάνῳ τοῦ φαρμάκου λάβωμεν; ἂν γὰρ
 30 ἄψῃται τούτου καὶ μὴ κατασβεσθῇ, παντάπασιν ἂν
 φαίην ἅμαχον καὶ δεινὴν αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἶναι.“
 Προθύμως δὲ πῶς καὶ τοῦ παιδαρίου διδόντος ἑαυτὸν

πρὸς τὴν πείραν, ἅμα τῷ περιαιεῖσθαι καὶ θιγεῖν ἐξήν-
 θησε φλόγα τοσαύτην τὸ σῶμα καὶ πυρὶ κατεσχέθη τὸ
 πᾶν, ὥστε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πᾶν ἀπορίας καὶ δέους
 ἔλθειν· εἰ δὲ μὴ κατὰ τύχην πολλοὶ παρήσαν ἀγγελίαν
 πρὸς τὸ λουτρόν ὕδατος διὰ χειρῶν ἔχοντες, οὐκ ἂν
 5 ἔφθασεν ἡ βοήθεια τὴν ἐπινομήν. Ἀλλὰ καὶ τότε μόγις
 κατέσβεσαν τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς δι' ὅλου πῦρ γενομέ-
 νου, καὶ μετὰ ταῦτα χαλεπῶς ἔσχεν. Εἰκότως οὖν ἐνιοὶ
 τὸν μῦθον ἀνασώζοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦτό φασιν
 εἶναι τὸ τῆς Μηδείας φάρμακον, ᾧ τὸν τραγωδούμενον
 10 στέφανον καὶ τὸν πέπλον ἔχρισεν. Οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων οὐδὲ ἀπ' αὐτομάτου λάμψαι τὸ πῦρ, ἀλλὰ φλο-
 γὸς ἐγγύθεν παρατεθείσης ὀξεῖαν ὀλκὴν καὶ συναφὴν
 ἄδηλον αἰσθήσει γενέσθαι. Τὰς γὰρ ἀκτῖνας καὶ τὰ
 ρεύματα τοῦ πυρός ἀπῶθεν ἐπερχόμενα τοῖς μὲν ἄλλοις
 15 σώμασι φῶς καὶ θερμότητα προσβάλλειν μόνον, ἐν δὲ
 τοῖς ξηρότητα πνευματικὴν ἠνοτιδα λιπαρὰν καὶ διαρκῆ
 κεκτημένοις ἀθροίζόμενα καὶ πυριμενοῦντα μεταβάλ-
 λειν ὀξέως τὴν ὕλην. Παρεῖχε δὲ ἀπορίαν ἡ γένεσις...
 εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς ὑπορρεῖ τὸ ὑγρὸν
 20 ἐκ τῆς γῆς φύσιν λιπαρὰν καὶ πυριγόνον ἐχούσης. Καὶ
 γὰρ ἐστὶν ἡ Βαβυλωνία σφόδρα πυρώδης, ὥστε τὰς μὲν
 κριθὰς χαμόθεν ἐκπηδᾶν καὶ ἀποπάλλεσθαι πολλάκις,
 οἶον ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν τόπων σφυγμοὺς ἔχοντων,
 τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐν τοῖς καύμασιν ἐπ' ἀσκιῶν πεπλη-
 25 ρωμένων ὕδατος καθεύδειν. Ἀρπαλος δὲ τῆς χώρας
 ἀπολειφθεὶς ἐπιμελητῆς καὶ φιλοκαλῶν Ἑλληνικαῖς φυ-
 τελαῖς διακοσμήσαι τὰ βασίλεια καὶ τοὺς περιπάτους,
 τῶν μὲν ἄλλων ἐκράτησε, τὸν δὲ κικτὸν οὐκ ἔστεξεν ἢ
 30 γῆ μόνον, ἀλλ' αἰεὶ διέφθειρεν οὐ φέροντα τὴν κρᾶσιν·
 ἢ μὲν γὰρ πυρώδης, ὁ δὲ φιλόψυχρος. Τῶν μὲν οὖν

τοιούτων παρεκβάσεων, ἂν μέτρον ἔχωσιν, ἤττον ἴσως οἱ δύσκολοὶ κατηγορήσουσιν.

XXXVI. Ἀλέξανδρος δὲ Σούσων κυριεύσας παρέλαβεν ἐν τοῖς βασιλείοις τετρακισμύρια τάλαντα νομισματος, τὴν δὲ ἄλλην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον. Ὅπου φασὶ καὶ πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὐρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. Αἴτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἀλουργῶν, δι' ἐλαίου δὲ λευκοῦ τῶν λευκῶν· καὶ γὰρ τούτων τὸν ἴσον χρόνον ἔχοντων τὴν λαμπρότητα καθαροῦν καὶ στίλβουσιν ὁραῖσθαι. Δείνων δὲ φησι καὶ ὕδωρ ἀπὸ τε τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἰστροῦ μετὰ τῶν ἄλλων μετα-
10
15
πεμπομένους εἰς τὴν γάζαν ἀποτίθεσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἷον ἐκβεβαιούμενους τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ κυριεύειν ἀπάντων.

XXXVII. Τῆς δὲ Περσίδος οὔσης διὰ τραχύτητα δυσεμβόλου καὶ φυλαττομένης ὑπὸ γενναιοτάτων Περσῶν (Δαρεῖος μὲν γὰρ ἐπεφύγει) γίνεταί τινος περιόδου κύκλου ἐχούσης οὐ πολὺν ἠγεμῶν αὐτῷ δίγλωσσος ἄνθρωπος ἐκ πατρὸς Ἀνκίου, μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονώς· ὃν φασιν, ἔτι παιδὸς ὄντος Ἀλεξάνδρου, τὴν Πυθίαν προειπεῖν, ὡς λόκος ἔσται καθηγεμῶν Ἀλεξάνδρῳ τῆς ἐπὶ Πέρσας πορείας. Φόνον μὲν οὖν ἐνταῦθα πολὺν τῶν ἀλισκομένων γενέσθαι συνέπεσε· γράφει γὰρ αὐτός, ὡς νομίζων αὐτῷ τοῦτο λυσιτελεῖν ἐκέλευεν ἀποσφάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· νομισματος δὲ εὐρεῖν πλῆθος ὅσον ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἄλλην κατα-
25
30
σκευὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐκκομισθῆναι φασὶ μυρίοις ὄρκοις ζεύγεσι καὶ πεντακισχίλιαις καμήλοις. Ξέρξου δὲ ἀνδριάντα μέγαν θεασάμενος ὑπὸ πλῆθους τῶν ὄθου-

μένων εἰς τὰ βασίλεια πλημμελῶς ἀνατετραμμένον ἐπέστη, καὶ καθάπερ ἐμψυχον προσαγορεύσας· „Πάτερὸν σε“ εἶπε „διὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν κείμενον παρέλθωμεν ἢ διὰ τὴν ἄλλην μεγαλοφροσύνην καὶ ἀρετὴν ἐγείρωμεν;“ Τέλος δὲ πολὺν χρόνον πρὸς ἑαυτῷ γενόμενος καὶ σιωπήσας παρήλθε. Βουλόμενος δὲ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβεῖν (καὶ γὰρ ἦν χειμῶνος ὥρα) τέσσαρας μῆνας αὐτόθι διήγαγε. Λέγεται δὲ καθίσαντος αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ τὸν Κορίνθιον Δημάρατον εὖνον ὄντα ἄνδρα καὶ πατρῶον φίλον Ἀλεξάνδρου πρεσβυτικῶς ἐπιδακρῦσαι καὶ εἰπεῖν, ὡς μεγάλης ἡδονῆς στεροῖντο τῶν Ἑλλήνων οἱ τεθυηκότες πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον.

XXXVIII. Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον ἔτυχε μὲν εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἐταίροις ἑαυτὸν δεδωκώς, ὥστε καὶ γύναια συμπίνειν ἐπὶ κῶμον ἤκουτα πρὸς τοὺς ἐραστάς. Ἐν δὲ τούτοις εὐδοκιμοῦσα μάλιστα Θαις ἢ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον ἐταίρα, γένος Ἀττικῆ, τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ δὲ παίζουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον εἰπεῖν προήχθη τῷ μὲν τῆς πατρίδος ἦθει πρόποντα, μείζονα δὲ ἢ κατ' αὐτήν. Ἔφη γὰρ ὦν πεπόνηκε πεπλανημένη τὴν Ἀσίαν ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐντροφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασι-
25
λείοις· ἔτι δ' ἂν ἦδιον ὑποπρῆσαι κωμάσασα τὸν Ξέρξου τοῦ κατακαύσαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτῇ τὸ πῦρ ἄψασα τοῦ βασιλέως ὁρῶντος, ὡς ἂν λόγος ἔχη πρὸς ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων στρατηγῶν τὰ μετὰ Ἀλεξάνδρου γύναια μείζονα δίκην ἐπέδηκε Πέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κρότου καὶ θορύβου γενομένου καὶ παρακελεύ-
30

σεως τῶν ἐταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπισπασθεὶς ὁ βασι-
 λεὺς καὶ ἀναπηδήσας ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προ-
 ἦγεν· οἱ δὲ ἐπόμενοι κῶμῳ καὶ βοῇ περιίσταντο τὰ
 βασίλεια, καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι
 5 συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων χαίροντες. Ἦλπιζον γὰρ
 ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντός ἐστι τὸν νοῦν καὶ μὴ μέλλον-
 τος ἐν βαρβάροις οἰκεῖν τὸ πιμπράναι τὰ βασίλεια καὶ
 διαφθεῖρειν. Οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δὲ
 ἀπὸ γνώμης· ὅτι δ' οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι
 10 προσέταξεν ὁμολογεῖται.

XXXIX. Φύσει δὲ ὦν μεγαλοδωρότατος ἔτι μᾶλλον
 ἐπέδωκεν εἰς τοῦτο τῶν πραγμάτων ἀξιομένων· καὶ
 προσῆν ἢ φιλοφροσύνη, μεθ' ἧς μόνης ὡς ἀληθῶς οἱ
 δίδοντες χαρίζονται. Μνησθήσομαι δὲ ὀλίγων. Ἀρί-
 15 στων ὁ τῶν Παιόνων ἡγούμενος ἀποκτείνας πολέμιον
 ἄνδρα καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιδειξάμενος αὐτῷ „Τοῦτο“
 εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, παρ' ἡμῖν ἐκπώματος χρυσοῦ τιμᾶ-
 ται τὸ δῶρον.“ Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος γελάσας „Κενοῦ γε“
 εἶπεν „ἐγὼ δέ σοι μεστὸν ἀκράτου προπίομαι.“ Τῶν δὲ
 20 πολλῶν τις Μακεδόνων ἤλαυνεν ἡμίονον βασιλικὸν
 χρυσίον κομίζοντα· κάμνοντος δὲ τοῦ κτήνους αὐτὸς
 ἀράμενος ἐκόμιζε τὸ φορτίον. Ἴδων οὖν ὁ βασιλεὺς θλι-
 βόμενον αὐτὸν σφόδρα καὶ πυνθόμενος τὸ πρᾶγμα, μέλ-
 λοντος κατατίθεσθαι „Μὴ κάμης“ εἶπεν „ἀλλὰ πρόσθε
 25 ἔτι τὴν λοιπὴν ὁδὸν ἐπὶ τὴν σκιρῆν ἑαυτῷ τοῦτο κομι-
 σας.“ Ὅπως δὲ ἤχθητο τοῖς μὴ λαμβάνουσι μᾶλλον ἢ
 τοῖς αἰτούσι. Καὶ Φωκίῳ μὲν ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὡς
 οὐ χρησόμενος αὐτῷ φίλῳ τὸ λοιπὸν, εἰ διωδοῖτο τὰς
 χάριτας. Σεραπίῳ δὲ τῶν ἀπὸ σφαιρας τινὶ νεανίσκῳ
 30 οὐδὲν ἐδίδου διὰ τὸ μηδὲν αἰτεῖν. Ὡς οὖν εἰς τὸ σφαι-
 ρίζειν παραγενόμενος ὁ Σεραπίῳ ἄλλοις ἔβαλλε τὴν
 σφαῖραν, εἰπόντος δὲ τοῦ βασιλέως „Ἐμοὶ δὲ οὐ δί-

δως;“ „Οὐ γὰρ αἰτεῖς,“ εἶπε, τούτῳ μὲν δὴ γελάσας
 πολλὰ ἔδωκε. Πρωτῆα δὲ τινι τῶν περὶ σκώματα καὶ
 πότον οὐκ ἀμούσων ἔδοξε δι' ὀργῆς γεγενῆσθαι· τῶν δὲ
 φίλων δεομένων κάκεινον δακρύουτος ἔφη διαλλάτ-
 τεσθαι· κάκεινος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, δός τί μοι
 πιστὸν πρῶτον.“ Ἐκέλευσεν οὖν αὐτῷ πέντε τά-
 688 λαντα δοθῆναι. Περὶ δὲ τῶν τοῖς φίλοις καὶ τοῖς σωμα-
 τοφύλαξι νεμομένων πλούτων, ἠλίκον εἶχον ὄγκον,
 ἐμφαίνει δι' ἐπιστολῆς Ὀλυμπιάς, ἣν ἔγραψε πρὸς αὐ-
 τόν. „Ἄλλως“ φησὶν „εὖ ποιεῖ τοὺς φίλους καὶ ἐνδό-10
 ξους ἄγε· νῦν δ' ἰσοβασιλέας πάντας ποιεῖς καὶ πο-
 λυφιλίας παρασκευάζεις αὐτοῖς, ἑαυτὸν δὲ ἐρημοῖς.“
 Πολλάκις δὲ τοιαῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης ἐφύ-
 λαττεν ἀπόρητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος,
 ὥσπερ εἰώθει, λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώ-15
 σκοντος οὐκ ἐκάλυψεν, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος
 τὸν αὐτοῦ προσέθηκε τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγίδα.
 Μαζαίου δὲ τοῦ μεγίστου παρὰ Δαρείῳ γενομένου
 παιδὶ σατραπείαν ἔχοντι δευτέραν προσετίθει μείζονα.
 Παραιτούμενος δὲ ἐκεῖνος εἶπεν· „ὦ βασιλεῦ, τότε 20
 μὲν ἦν εἰς Δαρείος, νῦν δὲ σὺ πολλοὺς πεποίησας Ἀλε-
 ξάνδρους.“ Παρμενίωνι μὲν οὖν τὸν Βαγῶου ἔδωκεν
 οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων
 εὐρεθῆναι ἱματισμόν. Πρὸς δ' Ἀντίπατρον ἔγραψε κε-
 λεύων ἔχειν φύλακας τοῦ σώματος ὡς ἐπιβουλευόμενον. 25
 Τῇ δὲ μητρὶ πολλὰ μὲν ἔδωκετο καὶ κατέπεμπεν, οὐκ
 εἶα δὲ πολυπραγμονεῖν οὐδὲ παραστρατηγεῖν· ἐγκα-
 λούσης δὲ πράως ἔφερε τὴν χαλεπότητα. Πλὴν ἅπαξ
 ποτὲ Ἀντιπάτρον μακρὰν κατ' αὐτῆς γράψαντος ἐπι-
 στολὴν ἀναγνοὺς ἀγνοεῖν εἶπεν Ἀντίπατρον, ὅτι μυρίας 30
 ἐπιστολάς ἐν δάκρυον ἀπαλείφει μητρός.

XI. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἑώρα παντάπασιν

ἐκτετραφημίτας καὶ φορτικούς τὰς διαίτας καὶ πολυ-
 τελείαις ὄντας, ὥστε Ἄγωνα μὲν τὸν Τήλου ἀργυροῦς
 ἐν ταῖς κρηπίσιν ἦλους φορεῖν, Λεοννάτω δὲ πολλαῖς
 καμήλοις ἀπ' Αἰγύπτου κόνιν εἰς τὰ γυμνάσια παρακο-
 5 μίξασθαι, Φιλώτα δὲ πρὸς θήρας σταδίων ἑκατὸν ἀν-
 λαίας γεγονέναι, μύρω δὲ χρωμένους ἰέναι πρὸς ἄλειμμα
 καὶ λουτρὸν ὄσους οὐδὲ ἐλαίω, τρίπτας δὲ καὶ κατευ-
 ναστὰς περιαγομένους, ἐπετίμησε πρῶτος καὶ φιλοσόφως,
 θαυμάζειν φάμενος, εἰ τοσοῦτους ἠγωνισμένοι καὶ τη-
 10 λικούτους ἀγῶνας οὐ μνημονεύουσιν, ὅτι τῶν καταπο-
 νηθέντων οἱ καταπονήσαντες ἠδίων καθεύδουσιν, οὐδὲ
 ὀρώσι τοῖς Περσῶν βίοις τοὺς ἑαυτῶν παραβάλλοντες,
 ὅτι δουλικώτατον μὲν ἐστὶ τὸ τρυφᾶν, βασιλικώτατον
 δὲ τὸ πονεῖν. „Καίτοι πῶς ἂν τις“ ἔφη „δι' ἑαυτοῦ
 15 θεραπεύσειεν ἵππον ἢ λόγχην ἀσκήσειεν ἢ κράνος ἀπει-
 θικῶς τοῦ φιλάτου σώματος ἀπτεσθαι τὰς χεῖρας;“
 „Οὐκ ἴστε“ εἶπεν „ὅτι τοῦ κρατεῖν πέρας ἡμῖν ἐστὶ τὸ
 μὴ ταῦτα ποιεῖν τοῖς κεκρατημένοις;“ Ἐπέτεινε οὖν
 20 κυνηγείοις κακοπαθῶν καὶ παραβαλλόμενος, ὥστε καὶ
 Λάκωνα πρεσβευτὴν παραγενόμενον αὐτῷ λέοντα κα-
 ταβάλλοντι μέγαν εἰπεῖν. „Καλῶς γε, Ἀλέξανδρε, πρὸς
 τὸν λέοντα ἠγωνίσαι περὶ τῆς βασιλείας.“ Τοῦτο τὸ
 κυνήγιον Κρατερός εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκεν, εἰκόνας χαλ-
 25 κᾶς ποιησάμενος τοῦ λέοντος καὶ τῶν κυνῶν καὶ τοῦ
 βασιλέως τῷ λέοντι συνεστῶτος καὶ αὐτοῦ προσβοη-
 θοῦντος, ὧν τὰ μὲν Λύσιππος ἐπλασε, τὰ δὲ Λεω-
 χάρης.

XLI. Ἀλέξανδρος μὲν οὖν ἑαυτὸν ἀσκῶν ἅμα καὶ
 30 τοὺς ἄλλους παροξύνων πρὸς ἀρετὴν ἐκινδύνευεν· οἱ
 δὲ φίλοι διὰ πλοῦτον καὶ ὄγκον ἤδη τρυφᾶν βουλόμενοι
 καὶ σχολάζειν ἐβαρύνοντο τὰς πλάνας καὶ τὰς στρατείας,

καὶ κατὰ μικρὸν οὕτω προῆλθον εἰς τὸ βλασφημεῖν καὶ
 κακῶς λέγειν αὐτόν. Ὁ δὲ καὶ πάνυ πρῶτος ἐν ἀρχῇ πρὸς
 ταῦτα διέκειτο, φάσκων βασιλικὸν εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν
 εὐ ποιοῦντα. Καίτοι τὰ μικρότατα τῶν γενομένων τοῖς
 συνήθεσι παρ' αὐτοῦ σημεῖα μεγάλης ὑπῆρχεν εὐνοίας ὅ
 καὶ τιμῆς· ὧν ὀλίγα παραθήσομαι. Πενκῆστα μὲν
 ἔγραψε μεμφόμενος, ὅτι δηχθεὶς ὑπ' ἄρκτου τοῖς μὲν
 ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ δὲ οὐκ ἐδήλωσεν. „Ἀλλὰ νῦν
 689 γε“ φησί „γράψον πῶς ἔχεις καὶ μὴ τινὲς σε τῶν συγκυ-
 νηγετούτων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσι.“ Τοῖς δὲ 10
 περὶ Ἡφαιστίωνα διὰ πράξεις τινὰς ἀποῦσαι ἔγραψεν,
 ὅτι παιζόντων αὐτῶν πρὸς ἰχνεύμονα τῷ Περδίκκου
 δορατῷ περιπεσῶν Κρατερός τοὺς μηρούς ἐτρώθη.
 Πενκῆστα δὲ σωθέντος ἐκ τινος ἀσθενείας ἔγραψε πρὸς
 Ἀλέξιππον τὸν ἰατρὸν εὐχαριστῶν. Κρατεροῦ δὲ νο- 15
 σοῦντος ὅψιν ἰδὼν καθ' ὑπνον αὐτός τε τινὰς θυσίας
 ἔθυσε ὑπὲρ αὐτοῦ κακείνω θῦσαι ἐκέλευσεν. Ἐγραψε
 δὲ καὶ Πανσανίᾳ τῷ ἰατρῷ βουλομένῳ τὸν Κρατερόν
 ἐλλεβορίσαι, τὰ μὲν ἀγωνιῶν, τὰ δὲ παραινῶν, ὅπως
 20 χρήσεται τῇ φαρμακείᾳ. Τοὺς δὲ πρῶτους τὴν Ἀρπά-
 λου φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν ἀπαγγείλαντας ἔδησεν, Ἐφι-
 ἄλτην καὶ Κίσσον, ὡς καταψευδομένους τοῦ ἀνδρός.
 Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτοῦ καὶ γέροντας εἰς οἶ-
 κον ἀποστέλλοντος Εὐρύλοχος Αἰγαῖος ἐνέγραψεν ἑαυ-
 τὸν εἰς τοὺς νοσοῦντας, εἶτα φωραθεὶς ἔχων οὐδὲν 25
 κακὸν ὠμολόγησε Τελεσίππας ἐρᾶν καὶ συνεπακολου-
 θεῖν ἐπὶ θάλασσαν ἀπιούσης ἐκείνης, ἠρώτησε τίνων
 ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ γύναιον. Ἀκούσας δὲ ὅτι τῶν ἐλευ-
 θέρων ἑταιρῶν, „Ἡμᾶς μὲν“ εἶπεν „ὦ Εὐρύλοχε, συνε-
 ρῶντας ἔχεις· ὅρα δὲ ὅπως πείδωμεν ἢ λόγοις ἢ δώροις 30
 τὴν Τελεσίππαν, ἐπειδήπερ ἐξ ἐλευθέρων ἐστὶ.“

XLII. Θαυμάσαι δὲ αὐτὸν ἐστίν, ὅτι καὶ μέχρι τῶν

ούτων ἐπιστολῶν τοῖς φίλοις ἐσχόλαξεν, οἷα γράφει παῖδα Σελεύκου εἰς Κιλικίαν ἀποδεδρακότες κελεύων ἀναζητῆσαι, καὶ Πενκέσταν ἐπαινῶν, ὅτι Νίκωνα, Κρατεροῦ δοῦλον, συνέλαβε, καὶ Μεγαβύζω περὶ τοῦ θε-
 5 ράποντος τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένου, κελεύων αὐτόν, ἂν δύνηται, συλλαβεῖν ἔξω τοῦ ἱεροῦ προκαλεσάμενος, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ μὴ προσάπτεισθαι. Λέγεται δὲ καὶ τὰς δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικὰς τὴν χεῖρα τῶν ὄτων τῷ ἑτέρῳ προστιθέναι τοῦ κατηγοροῦ λέγον-
 10 τος, ὅπως τῷ κινδυνεύοντι καθαρὸν φυλάττηται καὶ ἀδιάβλητον. Ἄλλ' ὕστερόν γε αὐτόν ἐξετραχύναν αἱ πολλαὶ διαβολαὶ διὰ τῶν ἀληθῶν πάροδον ἐπὶ τὰ ψευδῆ λαβοῦσαι. Καὶ μάλιστα κακῶς ἀκούων ἐξίστατο τοῦ φρονεῖν καὶ χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος, ἄτε
 15 δὴ τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠραπηνκῶς. Τότε δὲ ἐξήλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ὡς πάλιν μαχοῦμενος· ἀκούσας δὲ τὴν ὑπὸ Βῆσσου γενομένην αὐτοῦ σύλληψιν ἀπέλυσε τοὺς Θεσσαλοὺς οἰκαδε, δισχίλια τάλαντα δωρεὰν ἐπιμετρούσας ταῖς μισθοφοραῖς. Πρὸς δὲ τὴν δίω-
 20 ξιν ἀργαλέαν καὶ μακρὰν γινομένην (ἔνδεκα γὰρ ἡμέραις ἱππάσατο τρισχιλίους καὶ τριακοσίους σταδίους) ἀπηγόρευσαν μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀνδροίαν. Ἐνθα δὴ Μακεδόνες ἀπήντησαν αὐτῷ τινες ὕδωρ ἐν ἄσκοις ἐφ' ἡμίονων κομίζοντες ἀπὸ τοῦ πο-
 25 ταμοῦ· καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη μεσημβρίας οὔσης κακῶς ὑπὸ δίψους ἔχοντα ταχὺ πλησάμενοι κράνος προσήνεγκαν. Πυθομένου δὲ αὐτοῦ, τίσι κομίζοιεν, „Ποῖς“ ἔφασαν „ἰδίῳ· ἀλλὰ σοῦ ζῶντος ἑτέρους ποιησόμεθα, κἂν ἐκείνους ἀπολέσωμεν.“ Ταῦτα ἀκού-
 30 σας ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ κράνος· περιβλέψας δὲ καὶ θεασάμενος τοὺς περὶ αὐτόν ἱππεῖς ἅπαντας ἐγκεκλιότας ταῖς κεφαλαῖς καὶ πρὸς τὸ ποτὸν βλέποντας ἀπέδω-

κεν οὐ πιῶν, ἀλλ' ἐπαινέσας τοὺς ἀνθρώπους, „Ἄν γὰρ αὐτός“ ἔφη „πίω μόνος, ἀδυμήσουσιν οὔτοι.“ Θεασάμενοι δὲ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ καὶ μεγαλοψυχίαν οἱ ἱππεῖς ἄγειν ἀνέκραγον θαρροῦντα καὶ τοὺς ἵππους ἐμάστιζον· οὔτε γὰρ κάμνειν οὔτε διψᾶν οὔθ' ὅλας
 5 θνητοὺς εἶναι νομίζειν αὐτούς, ἕως ἂν ἔχωσι βασιλέα τοιοῦτον.

690 XLIII. Ἡ μὲν οὖν προθυμία πάντων ἦν ὁμοία· μόνους δὲ φασιν ἐξήκοντα συνεισπεσεῖν εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν πολεμίων. Ἐνθα δὴ πολὺν μὲν ἄργυρον καὶ χρυ-
 10 σὸν ἐρριμμένον ὑπερβαίνοντες, πολλὰς δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἄρμαμάξας ἠμιόχων ἐρήμους διαφερομένας παρερχόμενοι, τοὺς πρώτους ἐδίωκον, ὡς ἐν ἐκείνοις Δαρεῖον ὄντα. Μόλις δὲ εὐρίσκεται πολλῶν ἀκοντισμάτων κατάπλεως τὸ σῶμα κείμενος ἐν ἄρμαμάξῃ, μι-
 15 κρὸν ἀπολείπων τοῦ τελευτᾶν. Ὅμως δὲ καὶ πιεῖν ἤτησε καὶ πιῶν ὕδωρ ψυχρὸν εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον· „ὦ ἄνθρωπε, τοῦτό μοι πέρασ γέγονε δυστυχίας ἀπάσης, εὖ παθεῖν ἀμείψασθαι μὴ δυνάμενον· ἀλλ' Ἀλέξανδρος ἀποδώσει σοὶ τὴν χάριν· Ἀλέξανδρῳ
 20 δὲ οἱ θεοὶ τῆς εἰς μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἐπιεικείας, ᾧ ταύτην δίδωμι τὴν δεξιὰν διὰ σοῦ.“ Ταῦτα εἰπὼν καὶ λαβόμενος τῆς τοῦ Πολυστράτου χειρὸς ἐξέλιπεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ἀλγῶν τε τῷ πάθει φανερὸς ἦν καὶ τὴν ἑαυτοῦ γλαμύδα λύσας ἐπέ-
 25 βαλε τῷ σώματι καὶ περιέστειλε. Καὶ Βῆσσον μὲν ὕστερον εὐρῶν διεσφενδόνησεν, ὀρθίῳ δένδρων εἰς ταῦτο καμφθέντων ἑκατέρῳ μέρος προσαρτήσας τοῦ σώματος, εἶτα μεθεῖς ἐκάτερον, ὡς ὄρητο ὄυμη φερόμενον, τὸ προσῆκον αὐτῷ μέρος νείμασθαι. Τότε δὲ τοῦ Δαρείου
 30 τὸ μὲν σῶμα κεκοσμημένον βασιλικῶς πρὸς τὴν μητέρα

ἀπέστειλε, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἐξάθρην εἰς τοὺς ἐταίρους ἀνέλαβεν.

XLIV. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ἀκμαιοτάτης δυνάμεως εἰς Ἰσθμὸν κατέβαινε· καὶ πελάγους ἰδὼν κόλπον οὐκ ἐλάττωνα μὲν τοῦ Πόντου φανέντα, γλυκύτερον δὲ τῆς ἄλλης θαλάττης, σαφὲς μὲν οὐδὲν ἔσχε πυνθέσθαι περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ εἰκάσε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπήν εἶναι. Καίτοι τοὺς γε φυσικοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαθε τάληθές, ἀλλὰ πολλοὺς ἔτεσιν ἐμπροσθεν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ἱστορήκασιν, ὅτι τεσσάρων κόλπων εἰσεχόντων ἀπὸ τῆς ἕξω θαλάσσης βορειότατος οὗτός ἐστι, τὸ Ἰσθμικὸν πέλαγος καὶ Κάσπιον ὁμοῦ προσαρροϋόμενον. Ἐνταῦθα τῶν βαρβάρων τινὲς ἀπροδοκῆτως περιτυχόντες τοῖς ἄρουσι τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ ἠνεγκεν οὐ μετρίως, ἀλλὰ κήρυκα πέμψας ἠπέλιψε πάντας ἀποκτενεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, εἰ τὸν ἵππον αὐτῷ μὴ ἀναπέμψειαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν ἵππον ἄγοντες ἦγον καὶ τὰς πόλεις ἐγχειρίζοντες, ἐχρήσατο φιλανθρωπῶς πᾶσι καὶ τοῦ ἵππου λύτρα τοῖς λαβοῦσιν ἔδωκεν.

XLV. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναξεύξας καὶ σχολάζων πρῶτον ἐνεδύσατο τὴν βαρβαρικὴν στολὴν, εἴτε βουλόμενος αὐτὸν συνοικειοῦν τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις, ὡς μέγα πρὸς ἐξημέρωσιν ἀνθρώπων τὸ σύννηθες καὶ ὁμόφυλον, εἴτ' ἀπόπειρά τις ὑφείτο τῆς προσκυνήσεως αὕτη τοῖς Μακεδόσι, κατὰ μικρὸν ἀνασχέσθαι τὴν ἐκδιαίτησιν αὐτοῦ καὶ μεταβολὴν ἐπιζομένοισι. Οὐ μὴν τὴν γε Μηδικὴν ἐκείνην προσήματο πεντάπασι βαρβαρικὴν καὶ ἀλλόκοτον οὔσαν, οὐδὲ ἀναξυρίδας οὐδὲ κἀνδρῶν οὐδὲ τιάρων ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τινὰ τῆς Περσικῆς καὶ τῆς Μηδικῆς μιξάμενος εὐ πῶς ἀτυφοτέραν μὲν ἐκείνης, ταύτης δὲ σοφρωτέραν οὔσαν. Ἐχρηῆτο δὲ τὸ

μὲν πρῶτον ἐντυγχάνων τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἐταίροις κατ' οἶκον, εἶτα τοῖς πολλοῖς οὕτως ἐξελαύνων καὶ χρηματίζων ἐωρᾶτο. Καὶ λυπηρὸν μὲν ἦν τοῖς Μακεδόσι τὸ θέαμα, τὴν δὲ ἄλλην αὐτοῦ θαυμάζοντες ἀρετὴν ᾤοντο δεῖν ἕνια τῶν πρὸς ἠδονὴν αὐτῷ καὶ δόξαν ἐπιχωρεῖν· ὅς γε πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἐναγχος τόξευμα μὲν εἰς τὴν κνήμην λαβῶν, ὑφ' οὗ τὸ τῆς κερκίδος ὀστέον ἀποθραυσθὲν ἐξέπεσε, λίθῳ δὲ πληγῆς πάλιν εἰς τὸν τράχηλον, ὥστε καὶ ταῖς ὄψεσιν ἀχλὺν ὑποδραμεῖν παραμείνασαν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ὅμως οὐκ ἐπαύετο χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφειδῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀρεξάρτην διαβάς ποταμὸν, ὃν αὐτὸς ᾤετο Τάναϊν εἶναι, καὶ τοὺς Σκύθας τροψάμενος ἐδίωξεν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν ἐνοχλούμενος ὑπὸ διαρροίας.

XLVI. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστι καὶ Πολύκλειτος καὶ Ὀνησίκριτος καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἰστρός· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ Πτολεμαῖος καὶ Ἀντικλείδης καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος καὶ Φίλιππος ὁ Θεαγγελεὺς, πρὸς δὲ τούτοις Ἐκαταῖος ὁ Ἐρετριεὺς καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεὺς καὶ Δοῦρις ὁ Σάμιος πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο. Καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος. Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς τὸν μὲν Σκύθην αὐτῷ φησι διδόναι τὴν θυγάτηρα πρὸς γάμον, Ἀμαζόνος δὲ οὐ μνημονεύει. Λέγεται δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Δυσίμαχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν, ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Δυσίμαχον ἀτρέμα μειδιάσαντα, „Καὶ ποῦ“ φάναι „τότε ἤμην ἐγώ;“ Ταῦτα μὲν οὖν ἂν τις οὔτε ἀπιστῶν ἤττον οὔτε πιστεύων μᾶλλον Ἀλέξανδρον θαυμάσειε.

XLVII. Φοβούμενος δὲ τοὺς Μακεδόνας, μὴ εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῆς στρατείας ἀπαγορεύσῃ, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος εἶπεν κατὰ χάραν, τοὺς δὲ ἀρίστους ἔχων ἐν Ἰρκανίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχι-
 5 λίους ἵππεις, προσέβαλε λέγων, ὡς νῦν μὲν αὐτοὺς ἐνύπνιον τῶν βαρβάρων ὄραντων, ἂν δὲ μόνον ταρά-
 ξαντες τὴν Ἀσίαν ἀπίωσιν, ἐπιθησομένων εὐθύς ὥσπερ γυναιξίν. Οὐ μὴν ἄλλ' ἀπιέναι γε τοὺς βουλομένους ἐφῆκε, μαρτυράμενος, ὅτι τὴν οἰκουμένην τοῖς Μακε-
 10 δόσι κτώμενος ἐγκαταλείπεται μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐθελόντων στρατεύειν. Ταῦτα σχεδὸν αὐτοῖς ὀνό-
 μασι ἐν τῇ πρὸς Ἀντίπατρον ἐπιστολῇ γέγραπται, καὶ ὅτι ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ πάντες ἐξέκραγον ὅσοι βού-
 λεται τῆς οἰκουμένης ἄγειν. Δεξαμένων δὲ τούτων τὴν
 15 πείραν οὐκέτι ἦν χαλεπὸν προαχθῆναι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ῥαδίως ἐπηκολούθησεν. Οὕτω δὲ καὶ τὴν δίαιταν ἐτι μᾶλλον ὁμοίου τε τοῖς ἐπιχωρίοις ἑαυτὸν ἐκεῖνά τε προσ-
 ἤγε τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθεσιν, ἀνακράσει καὶ κοινω-
 νίᾳ μᾶλλον δι' εὐνοίας καταστήσασθαι τὰ πράγματα νο-
 20 μίζων ἢ βία, μακρὰν ἀπαίροντος αὐτοῦ. Διὸ καὶ τρισ-
 μυρίους παῖδας ἐπιλεξάμενος ἐκέλευσε γράμματά τε μανθάνειν Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικοῖς ὅπλοις ἐντρέ-
 φεσθαι, πολλοὺς ἐπιστάτας καταστήσας. Καὶ τὰ περὶ Ῥωξάνην ἔρωτι μὲν ἐπράχθη, καλὴν καὶ ὠραίαν ἐν τινι
 25 χόρῳ παρὰ πότον ὄφθεισαν, ἔδοξε δὲ οὐκ ἀνάμοστα τοῖς ὑποκειμένοις εἶναι πράγμασιν. Ἐθάρρησαν γὰρ οἱ
 βάρβαροι τῇ κοινωσίᾳ τοῦ γάμου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ὑπερηγάπησαν, ὅτι σωφρονέστατος περὶ ταῦτα γεγονώς οὐδὲ ἥς μόνης ἠττήθη γυναικὸς ἄνευ νόμου διγεῖν
 30 ὑπέμεινεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν φίλων ἑώρα τῶν μεγίστων Ἡφαιστίωνα μὲν ἐπαινοῦντα καὶ συμμετακοσμούμενον αὐτῷ, Κρατερὸν δὲ τοῖς πατρίοις ἐμμένοντα, δι' ἐκεί-

νου μὲν ἐχρημάτιζε τοῖς βαρβάροις, διὰ τούτου δὲ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Μακεδόσι· καὶ ὅλως τὸν μὲν ἐφίλει μάλιστα, τὸν δὲ ἐτίμα, νομίζων καὶ λέγων αἰεὶ τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα φιλαλέξανδρον εἶναι, τὸν δὲ Κρατερὸν φιλοβασιλέα. Διὸ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπούλως ἔχοντες
 5 συνέκρουον πολλάκις. Ἄπαξ δὲ περὶ τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς χεῖρας ἦλθον σπασάμενοι τὰ ξίφη· καὶ τῶν φίλων ἐκατέρω παραβοηθούντων προσελάσας Ἀλέξανδρος ἐλο-
 δόρει τὸν Ἡφαιστίωνα φανερώς, ἐμπληκτον καλῶν καὶ μαινόμενον, εἰ μὴ συνήσιν, ὡς, εἴαν τις αὐτοῦ τὸν
 10 Ἀλέξανδρον ἀφέληται, μηδὲν ἔστιν· ἰδίᾳ δὲ καὶ τοῦ Κρατεροῦ πικρῶς καθήψατο. Καὶ συναγαγὼν αὐτοὺς καὶ διαλλάξας ἐπώμοσε τὸν Ἀμμωνα καὶ τοὺς ἄλλους θεοῦς, ἢ μὴν μάλιστα φιλεῖν ἀνθρώπων ἀπάντων ἐκεί-
 νους· ἂν δὲ πάλιν αἰσθηται διαφερομένους ἀποκτενεῖν
 15 ἀμφοτέρους ἢ τὸν ἀρξάμενον. Ὅθεν ὕστερον οὐδὲ παίζοντες εἰπεῖν τι οὐδὲ πρᾶξαι πρὸς ἀλλήλους λέγονται.

XLVIII. Φιλώτας δὲ ὁ Παρμενίωνος ἀξίωμα μὲν εἶχεν ἐν τοῖς Μακεδόσι μέγα· καὶ γὰρ ἀνδρείος ἐδόκει καὶ καρτερικὸς εἶναι, φιλόδαρος δὲ οὕτω καὶ φιλέται-
 ρος μετ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐδεὶς. Λέγεται γοῦν ὅτι τῶν συνήθων τινὸς αἰτοῦντος ἀργύριον ἐκέλευσε δοῦ-
 ναι· φήσαντος δὲ τοῦ διοικητοῦ μὴ ἔχειν „Τί λέγεις;“ εἶπεν „οὐδὲ ποτήριον ἔχεις οὐδὲ ἱμάτιον;“ Ὁγκῶ δὲ φρονήματος καὶ βάρει πλούτου καὶ τῇ περὶ τὸ σῶμα θε-
 25 ραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος ἐπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιώτην, καὶ τότε δὴ τὸ σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐμμελῶς, ἀλλ' ἄνευ χαρίτων τῷ σολοίκῳ καὶ παρασῆμῳ μιμούμε-
 νος, ὑποψίαν καὶ φθόνον ἔσχεν, ὥστε καὶ Παρμενίωνά ποτε εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· „ὦ παῖ, χεῖρων μοι γίνου.“
 30 Πρὸς δὲ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐκ πάνυ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε διαβεβλημένος. Ὅτε γὰρ τὰ περὶ Δαμασκῶν

εάλω χρήματα Δαρείου νικηθέντος ἐν Κιλικία, πολλῶν
σωμάτων κομισθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον εὐρέθη γύ-
ναιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις, τῷ μὲν γένει Πυθναῖον, εὐ-
πρεπὲς δὲ τὴν ὄψιν· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀντιγόνη. Τοῦτο ἔσχεν
5 ὁ Φιλώτας· οἷα δὲ νέος πρὸς ἐρωμένην καὶ σὺν οἴνῳ
πολλὰ φιλότιμα καὶ στρατιωτικὰ παρρησιαζόμενος ἐαυ-
τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων ἀπέφαινε καὶ τοῦ πατρός,
Ἀλέξανδρον δὲ μειράκιον ἀπεκάλει δι' αὐτοὺς τὸ τῆς
ἀρχῆς ὄνομα καρπούμενον. Ταῦτα τῆς γυναικὸς ἐκφε-
10 ρούσης πρὸς τινὰ τῶν συνηθῶν, ἐκείνου δέ, ὡς εἰκός,
πρὸς ἕτερον, περιῆλθεν εἰς Κρατερόν ὁ λόγος· καὶ λα-
βῶν τὸ γύναιον εἰσήγαγε κρύφα πρὸς Ἀλέξανδρον.
Ἀκούσας δὲ ἐκεῖνος ἐκέλευσε φοιτᾶν εἰς ταῦτό τῷ Φι-
λώτῃ, καὶ πᾶν, ὅ τι ἂν ἐκπύδηται τούτου, πρὸς αὐτὸν
15 ἀπαγγέλλειν βαδίζουσαν.

ΚΛΙΧ. Ὁ μὲν οὖν Φιλώτας ἐπιβουλευόμενος οὕτως
ἠγνόει, καὶ συνην τῇ Ἀντιγόῃ πολλὰ καὶ πρὸς ὄργην
καὶ μεγαλαυχίαν ῥήματα καὶ λόγους κατὰ τοῦ βασιλέως
ἀνεπιτηδείους προέμενος. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, καίπερ
20 καρτερῶς ἐνδείξεως κατὰ τοῦ Φιλώτου προσπεσούσης,
ἐκαρτέρησε σιωπῇ καὶ κατέσχευε, εἴτε θαρρῶν τῇ Παρ-
μενίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτόν, εἴτε δεδιῶς τὴν δόξαν αὐ-
τῶν καὶ τὴν δύναμιν. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ Μακεδῶν
ὄνομα Αἰμνος ἐκ Χαλαίστρας [χαλεπῶς] ἐπιβουλεύων
25 Ἀλέξανδρον Νικόμαχόν τινα τῶν νέων, πρὸς ὃν αὐτὸς
ἐρωτικῶς εἶχεν, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως παρε-
κάλει. Τοῦ δὲ μὴ δεξαμένου, φράσαντος δὲ τὰδελφῷ
Κεβαλίῳ τὴν πείραν, ἐλθὼν ἐκεῖνος πρὸς Φιλώταν ἐκέ-
λευσεν εἰσάγειν αὐτοὺς πρὸς Ἀλέξανδρον ὡς περὶ ἀναγ-
30 καίων ἔχοντας ἐντυχεῖν καὶ μεγάλων. Ὁ δὲ Φιλώτας,
ὅτι δὴ παθῶν (ἄδηλον γὰρ ἔστιν) οὐ παρήγευ αὐτοὺς,
ὡς πρὸς ἄλλοις μελίσσι γιγνομένου τοῦ βασιλέως. Καὶ

τοῦτο δις ἐποίησεν. Οἱ δὲ καθ' ὑποψίαν ἤδη τοῦ Φι-
λώτου τραπόμενοι πρὸς ἕτερον καὶ δι' ἐκείνου τῷ Ἀλε-
ξάνδρῳ προσαχθέντες πρῶτον μὲν τὰ τοῦ Αἰμνου κα-
τεῖπον, ἔπειτα παρεδήλωσαν ἡσυχῇ τὸν Φιλώταν, ὡς
ἀμελήσειεν αὐτῶν δις ἐντυχόντων. Καὶ τοῦτο δὴ σφό- 5
δρα παρώξυνε τὸν Ἀλέξανδρον· καὶ τοῦ πεμφθέντος
ἐπὶ τὸν Αἰμνον, ὡς ἠμύνετο συλλαμβανόμενος, ἀπο-
κτείναντος αὐτόν, ἔτι μᾶλλον διαταράχθη τὸν ἔλεγχον
93 ἐκπεφευγῆναι τῆς ἐπιβουλῆς νομίζων. Καὶ πικρῶς ἔχων
πρὸς τὸν Φιλώταν ἐπεσπάσατο τοὺς πάλαι μισοῦντας 10
αὐτόν, ἤδη φανερῶς λέγοντας, ὡς θάθυμια τοῦ βασι-
λέως εἶη Αἰμνον οἰομένου, Χαλαίστρατον ἄνθρωπον,
ἐπιχειρῆσαι τολμήματι τοσοῦτῳ καθ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦ-
τον μὲν ὑπερέτην εἶναι, μᾶλλον δὲ ὄργανον ἀπὸ μελίσ-
15 τος ἀρχῆς ἀφιέμενον, ἐν ἐκείνοις δὲ τὴν ἐπιβουλήν ζη-
τητέον, οἷς μάλιστα ταῦτα λανθάνειν συνέφερε. Τοιού-
τοις λόγοις καὶ ὑπονοίαις ἀναπετάσαντος τὰ ὄντα τοῦ
βασιλέως ἐπῆγον ἤδη μυρίας κατὰ τοῦ Φιλώτου διαβο-
λάς. Ἐκ τούτου δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο, τῶν ἐταίρων
ἐφεστῶτων ταῖς βασάνοις, Ἀλέξανδρον δὲ κατακούοντος 20
ἔξωθεν ἀύλαας παρατεταμένης· ὅτε δὴ καὶ φασιν αὐ-
τόν εἰπεῖν οἰκτρὰς καὶ τάπεινὰς τοῦ Φιλώτου φωνὰς καὶ
δεήσεις τοῖς περὶ τὸν Ἡφαιστίωνα προσφέροντος· „Οὕ-
τω δὴ μαλακὸς ὦν, ὦ Φιλῶτα, καὶ ἄνανδρος ἐπεχειρεῖς
πράγμασι τηλικούτοις;“ Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φιλώτου 25
καὶ Παρμενίωνα πέμψας εὐθύς εἰς Μηδίαν ἀνεῖλεν,
ἄνδρα πολλὰ μὲν Φιλίππῳ συγκατεργασάμενον, μόνον
δὲ ἢ μάλιστα τῶν πρεσβυτέρων φίλων Ἀλέξανδρον εἰς
Ἀσίαν ἐξορηγήσαντα διαβῆναι, τριῶν δὲ υἱῶν, οὓς ἔσχευ,
ἐπὶ τῆς στρατιᾶς δύο μὲν ἐπιδόντα πρότερον ἀποθανόν- 30
τας, τῷ δὲ τρίτῳ συναναιρεθέντα. Ταῦτα πραχθέντα
πολλοῖς τῶν φίλων φοβερόν ἐποίησε τὸν Ἀλέξανδρον,

μάλιστα δὲ Ἀντιπάτρω· καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς ἐπεμψε κρύφα πίστεις διδοὺς καὶ λαμβάνων. Ἐφοβοῦντο γὰρ Ἀλέξανδρον Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιαδῶν ἀνάστασιν, ἣν πνυθόμενος οὐκ Οἰνιαδῶν ἔφη παῖδας, ἀλλ' αὐτὸν ἐπι-
5 θήσειν δίκην Αἰτωλοῖς.

L. Οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον συνηνέχθη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὕτω μὲν ἀπλῶς πνυθόμενοις τῶν κατὰ Φιλώ-
ταν ἀγριώτερα· λόγῳ μέντοι συντιθέντες ἅμα καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν καιρὸν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχίᾳ
10 τινὶ ταῦτα εὐρίσκομεν πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὁρ-
γὴν καὶ μέθην πρόφασιν τῷ Κλεῖτον δαίμονι παρασχόν-
τος. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Ἦκόν τινες ὁπώραν Ἑλληνι-
κὴν ἀπὸ θαλάσσης τῷ βασιλεῖ κομίζοντες. Ὁ δὲ θαυ-
μάσας τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κάλλος ἐκάλει τὸν Κλεῖτον ἐπι-
15 δεῖξαι καὶ μεταδοῦναι βουλούμενος. Ὁ δὲ θύων μὲν
ἐτύγγανεν, ἀφείδεν δὲ τὴν θυσίαν ἐβάδιζε· καὶ τρία τῶν
κατεσπεισμένων προβάτων ἐπηκολούθησεν αὐτῷ. Πνυ-
θόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀνεκοινοῦτο τοῖς μάντεσιν Ἀρι-
στάνδρῳ καὶ Κλεομάντει τῷ Λάκωνι. Φησάντων δὲ πο-
20 νηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ἐκέλευσεν ἐκθύσασθαι κατὰ
τάχος ὑπὲρ τοῦ Κλεῖτου. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμέρα τρίτη
κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ὄψιν ἄτοπον· δόξαι γὰρ αὐτῷ
τὸν Κλεῖτον μετὰ τῶν Παρμενίωνος υἱῶν ἐν μέλασιν
ἱματίοις καθέζεσθαι, τεθνηκότων ἀπάντων. Οὐ μὴν
25 ἔφθασεν ὁ Κλεῖτος ἐκθύσάμενος, ἀλλ' εὐθύς ἐπὶ τὸ
δειπνον ἦκε, τεθνηκός τοῦ βασιλέως Διοσκουροῖς.
Πότου δὲ νεανικοῦ συρραγέντος ἦδετο ποιήματα Πρα-
νίχου τινός, ὡς δὲ φασιν ἔνιοι, Πιερίωνος, εἰς τοὺς
στρατηγούς πεποιημένα τοὺς ἐναγχοῦς ἠττημένους ὑπὸ
30 τῶν βαρβάρων ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ γέλῳτι. Τῶν δὲ πρε-
σβυτέρων δυσχεραίνοντων καὶ λοιδορούντων τὸν τε
ποιητὴν καὶ τὸν ἄδοντα, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν

περὶ αὐτὸν ἠδέως ἀκροωμένων καὶ λέγειν κελεύοντων,
ὁ Κλεῖτος ἤδη μεθύων καὶ φύσει τραχὺς ὦν ὀργὴν καὶ
αὐθάδης ἠγανάκτει μάλιστα, φάσκων οὐ καλῶς ἐν βαρ-
βάροις καὶ πολεμίοις ὑβρίζεσθαι Μακεδόνας πολὺ βελ-
τίονας τῶν γελώντων, εἰ καὶ δυστυχία κέχρηται. Φή- 5
σαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Κλεῖτον αὐτῷ συνηγο-
ρεῖν δυστυχίαν ἀποφαίνοντα τὴν δειλίαν, ἐπαναστὰς ὁ
Κλεῖτος „Αὐτὴ μέντοι σε“ εἶπεν „ἢ δειλία τὸν ἐκ θεῶν
ἤδη τῷ Σπιδριδάτου ξίφει τὸν νῶτον ἐκτρέποντα πε-
694 ριεποίησε, καὶ τῷ Μακεδόνα αἵματι καὶ τοῖς τραύμασι 10
τούτοις ἐγένου τηλικούτος, ὥστε Ἀμμωνι σαντὸν εἰσ-
ποιεῖν ἀπειπάμενος Φίλιππον.“

LI. Παροξυνθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος „Ἡ ταῦτα“ εἶ-
πεν „ὦ κακὴ κεφαλὴ, σὺ περὶ ἡμῶν ἐκάστοτε λέγων καὶ
διαστασιάζων Μακεδόνας χαιρήσειν νομίζεις;“ „Ἄλλ' 15
οὐδὲ νῦν“ ἔφη „χαίρομεν, Ἀλέξανδρε, τοιαῦτα τέλη τῶν
πόνων κομίζόμενοι, μακαρίζομεν δὲ τοὺς ἤδη τεθνηκό-
τας πρὶν ἐπιθεῖν Μηδικαῖς ῥάβδοις ξαινομένους Μακε-
δόνας καὶ Περσῶν δεομένους, ἵνα τῷ βασιλεῖ προσέλ-
θωμεν.“ Τοιαῦτα τοῦ Κλεῖτου παρρησιαζομένου καὶ 20
τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἀντανισταμένων καὶ λοιδορούν-
των αὐτὸν, οἱ πρεσβύτεροι κατέχειν ἐπειρῶντο τὸν θό-
ρυβον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποστραφείς πρὸς Ξενοδόχον
τὸν Καρδιανὸν καὶ τὸν Κολοφώνιον Ἀρτέμιον· „Οὐ
δοκοῦσιν“ εἶπεν „ὑμῖν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Μακεδόσιν 25
ὥσπερ ἐν θηρίοις ἡμίθεοι περιπατεῖν;“ Τοῦ δὲ Κλεί-
του μὴ εἰκόντος, ἀλλὰ εἰς μέσον ἃ βούλεται λέγειν τὸν
Ἀλέξανδρον κελεύοντος ἢ μὴ καλεῖν ἐπὶ δεῖπνον ἄνδρας
ἐλευθέρους καὶ παρρησίαν ἔχοντας, ἀλλὰ μετὰ βαρβά-
ρων ζῆν καὶ ἀνδραπόδων, οἳ τὴν Περσικὴν ζώνην καὶ 30
τὸν διάλευκον αὐτοῦ χιτῶνα προσκυνήσουσιν, οὐκέτι
φέρων τὴν ὀργὴν Ἀλέξανδρος μῆλων παρακειμένων ἐν

βαλῶν ἐπαισεν αὐτὸν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἐξήτει. Τῶν δὲ
 σωματοφυλάκων ἐνὸς Ἀριστοφάνους φθάσαντος ὑφε-
 λέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων περιεχόντων καὶ δεομένων, ἀνα-
 πηδήσας ἀνεβόα Μακεδονιστὶ καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς
 5 (τοῦτο δὲ ἦν σύμβολον θορυβίου μεγάλου) καὶ τὸν σαλ-
 πιγκτήν ἐκέλευσε σημαίνειν, καὶ πύξ ἐπαισεν ὡς διατρέ-
 βοντα καὶ μὴ βουλούμενον. Οὗτος μὲν οὖν ὑστέρων εὐ-
 δοκίμησεν ὡς τοῦ μὴ συνταραχθῆναι τὸ στρατόπεδον
 αἰτιώτατος γενόμενος. Τὸν δὲ Κλείτον οὐχ ὑφιέμενον
 10 οἱ φίλοι μόλις ἐξέωσαν τοῦ ἀνδρῶνος. Ὁ δὲ κατ' ἄλ-
 λας θύρας αὐθις εἰσῆει μάλα ὀλιγώρως καὶ θρασείως
 Εὐριπίδου τὰ ἐξ Ἀνδρομάχης λαμβεῖα ταῦτα περαινῶν
 οἶμοι, καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται.

Οὕτω δὲ λαβὼν παρὰ τινος τῶν δορυφόρων Ἀλέξαν-
 15 δρος αἰχμὴν ἀπάντωντα τὸν Κλείτον αὐτῷ καὶ παρὰ-
 γόντα τὸ πρὸ τῆς θύρας παρακάλυμμα διελαύνει. Πε-
 σόντος δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ βρυχήματος εὐθὺς ἀφῆ-
 κεν ὁ θυμὸς αὐτόν. Καὶ γενόμενος παρ' ἑαυτῷ καὶ
 τοὺς φίλους ἰδὼν ἀπάνους ἐστῶτας ἐκλύσασθαι μὲν ἐκ
 20 τοῦ νεκροῦ τὴν αἰχμὴν ἐφθασε, παῖσαι δ' ἑαυτὸν ὀρμή-
 σας παρὰ τὸν τράχηλον ἐπεσχέθη, τῶν σωματοφυλάκων
 τὰς χεῖρας αὐτοῦ λαβόντων καὶ τὸ σῶμα βίᾳ παρενεγ-
 κόντων εἰς τὸν θάλαμον.

LI. Ἐπεὶ δὲ τὴν τε νύκτα κακῶς κλαίων διήνεγκε
 25 καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤδη τῷ βοᾶν καὶ θρηνεῖν ἀπει-
 ρηκῶς ἀναυδὸς ἔκειτο, βαρεῖς ἀναφέρων στεναγμούς,
 δέξαντες οἱ φίλοι τὴν ἀποσιώπησιν εἰσῆλθον βίᾳ. Καὶ
 τῶν μὲν ἄλλων οὐ προσίετο τοὺς λόγους, Ἀριστάνδρου
 δὲ τοῦ μάντεως ὑπομιμνήσκοντος αὐτὸν τὴν τε ὄψιν,
 30 ἣν εἶδε περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τὸ σημεῖον, ὡς δὴ πάλαι
 καθειμαρμέντων τούτων, ἔδοξεν ἐνδιδόναι. Διὸ Καλλι-
 σθένην τε τὸν φιλόσοφον παρεισήγαγον, Ἀριστοτέλους

οἰκεῖον ὄντα, καὶ τὸν Ἀβδηρίτην Ἀνάξαρχον. Ὡν Καλ-
 λισθένης μὲν ἠθικῶς ἐπειρᾶτο καὶ πράως ὑποδύμενος
 τῷ λόγῳ καὶ περιῶν ἀλύπως λαβέσθαι τοῦ πάθους, ὁ
 δὲ Ἀνάξαρχος ἰδίαν τιὰ πορευόμενος ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν
 φιλοσοφίᾳ καὶ δόξαν εἰληφῶς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας
 5 τῶν συνήθων εὐθὺς εἰσελθὼν ἀνεβόησεν· „Οὗτός ἐστιν
 Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ἡ οἰκουμένη νῦν ἀποβλέπει· ὁ δὲ
 ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον ἀνθρώπων νόμον
 καὶ ψόγον δεδοικῶς, οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι
 695 καὶ ὄρον τῶν δικαίων, ἐπεὶπερ ἄρχειν καὶ κρατεῖν νε-
 10 νίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς δόξης κεκρατη-
 μένον.“ „Οὐκ οἶσθα“ εἶπεν „ὅτι τὴν Δίκην ἔχει πάρε-
 δρον ὁ Ζεὺς καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ
 τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ἦ καὶ δίκαιον;“ Τοιούτοις τισὶ
 λόγοις χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε
 15 τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἦθος εἰς πολλὰ χαννότερον καὶ πα-
 ρανομώτερον ἐποίησεν, αὐτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσε,
 καὶ τοῦ Καλλισθένου τὴν ὀμιλίαν, οὐδὲ ἄλλως ἐπίχμη-
 ριν διὰ τὸ αὐστηρὸν οὔσαν, προσδιέβαλε. Λέγεται δὲ
 ποτε παρὰ δεῖπνον ὑπὲρ ὠρῶν καὶ κράσεως τοῦ περιέ-
 20 χοντος λόγων ὄντων τὸν Καλλισθένην μετέχοντα δόξης
 τοῖς λέγουσι, τάκει μᾶλλον εἶναι ψυχρὰ καὶ δυσχείμερα
 τῶν Ἑλληνικῶν, ἐναντιουμένου τοῦ Ἀναξάρχου καὶ φι-
 λουεικοῦντος, εἰπεῖν· „Ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σοὶ ταῦτα
 ἐκείνων ὁμολογεῖν ψυχρότερα· σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν τρί-
 25 βωνι διεχείμαξες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δά-
 πιδας κατάκεισαι.“ Τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο
 προσπαράξυνε.

LIII. Τοὺς δὲ ἄλλους σοφιστὰς καὶ κόλακας ὁ Καλ-
 λισθένης ἐλύπει σπουδαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν νέων διὰ
 30 τὸν λόγον, οὐχ ἥττον δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἀρέσκων διὰ
 τὸν βίον εὐτακτὸν ὄντα καὶ σεμνὸν καὶ ἀντάρκη καὶ βε-

βαιοῦντα τὴν λεγομένην τῆς ἀποδημίας πρόφασιν, ὅτι τοὺς πολίτας καταγαγεῖν καὶ κατοικίσει πάλιν τὴν πατρίδα φιλοτιμούμενος ἀνέβη πρὸς Ἀλέξανδρον. Φθονούμενος δὲ διὰ τὴν δόξαν ἔστιν ἃ καὶ καθ' αὐτοῦ τοῖς 5 διαβάλλουσι παρεῖχε, τὰς τε κλήσεις τὰ πολλὰ διωθόμενος, ἐν τε τῷ συνεῖναι βαρύντητι καὶ σιωπῇ δοκῶν οὐκ ἐπαινεῖν οὐδὲ ἀρέσκεισθαι τοῖς γινομένοις, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτῷ·

μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐδ' αὐτῷ σοφός.

10 Λέγεται δὲ ποτε πολλῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐπαινέσαι κελευσθεῖς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας ὁ Καλλισθένης οὕτως εὐροῆσαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ἀνισταμένους κροτεῖν καὶ βάλλειν τοὺς στεφάνους ἐπ' αὐτόν· εἰπεῖν οὖν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι, κατ' Εὐριπί- 15 δην, τὸν λαβόντα τῶν λόγων

καλὰς ἀφορμὰς οὐ μὲγ' ἔργον εὖ λέγειν·

„Ἄλλ' ἐνδειξαι“ φάναι „τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἡμῖν κατηγορήσας Μακεδόνων, ἵνα καὶ βελτίους γένωνται μαθόντες ἢ πλημμελοῦσιν.“ Οὕτω δὲ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν 20 παλινοῦσαν τραπόμενον πολλὰ παρησιάζασθαι κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν στάσιν αἰτίαν ἀποφύναντα τῆς γενομένης περὶ Φίλιππον αὐξήσεως καὶ δυνάμεως εἰπεῖν·

ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς·

25 ἐφ' ᾧ πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι μῖσος τοῖς Μακεδόσι, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, ὡς οὐ τῆς δεινότητος ὁ Καλλισθένης, ἀλλὰ τῆς δυσμενείας Μακεδόσιν ἀπόδειξιν δέδωκε.

LIV. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ἑρμιππός φησι τὸν ἀναγνωστικὴν τοῦ Καλλισθένης Στρούβον Ἀριστοτέλει διηγέσθαι, τὸν δὲ Καλλισθένην συνέντα τὴν ἀλλοτριό-

τητα τοῦ βασιλέως δις ἢ τοῖς ἀπιόντα πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν·

κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων.

Οὐ φαύλως οὖν εἰπεῖν ἔοικεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι Καλλισθένης λόγῳ μὲν ἦν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ 5 εἶχε. Ἀλλὰ τὴν γε προσκύνησιν ἰσχυρῶς ἀπασάμενος καὶ φιλοσόφως καὶ μόνος ἐν φανερῷ διελθὼν ἢ κρύφα πάντες οἱ βέλτιστοι καὶ πρεσβύτατοι τῶν Μακεδόνων ἠγανάκτουν, τοὺς μὲν Ἕλληνας αἰσχύνης ἀπήλλαξε με- 696 γάλης καὶ μείζονος Ἀλέξανδρον ἀποτρέψας τὴν προσ- 10 κύνησιν, αὐτὸν δὲ ἀπώλεσεν ἐκβιάσασθαι δοκῶν μᾶλλον ἢ πείσαι τὸν βασιλέα. Χάρης δὲ ὁ Μιτυληναῖός φησι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ συμποσίῳ πίνοντα φιάλην προτεῖναι τιμὴν τῶν φίλων· τὸν δὲ δεξάμενον πρὸς ἑστίαν ἀναστῆναι καὶ πίνοντα προσκυνῆσαι πρῶτον, εἶτα φιλή- 15 σαι τὸν Ἀλέξανδρον [ἐν τῷ συμποσίῳ] καὶ κατακλιθῆναι. Πάντων δὲ τοῦτο ποιοῦντων ἐφεξῆς τὸν Καλλισθένην λαβόντα τὴν φιάλην, οὐ προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ Ἡφαιστίῳν προσδιαλεγόμενον, πίνοντα προσιέναι φιλήσοντα, Δημητρίου δὲ τοῦ προσονομαζο- 20 μένου Φεῖδωνος εἰπόντος „ὦ βασιλεῦ, μὴ φιλήσης· οὗτος γὰρ σε μόνος οὐ προσεκύνησε,“ διακλῖναι τὸ φίλημα τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Καλλισθένη μέγα φθεγγάμενον εἰπεῖν „Φιλήματι τοίνυν ἔλασσον ἔχων ἄπειμι.“

LV. Τοιαύτης ὑπογενομένης ἀλλοτριότητος πρῶτον 25 μὲν Ἡφαιστίων ἐπιστεύετο λέγων, ὅτι συνθέμενος πρὸς αὐτὸν ὁ Καλλισθένης προσκυνῆσαι ψεύσαιο τὴν ὁμολογίαν· ἔπειτα Λυσίμαχοι καὶ Ἄγνωνες ἐπεφύοντο φάσκοντες περικτεῖναι τὸν σοφιστὴν ὡς ἐπὶ καταλύσει τυραννίδος μέγα φρονούντα, καὶ συντρέχειν πρὸς αὐτὸν 30 τὰ μειράκια καὶ περιέπειν ὡς μόνον ἐλεύθερον ἐν τοσαύταις μυριάσι. Διὸ καὶ τῶν περὶ Ἐρμόλαον ἐπιβου-

λευσάντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ φανερωῶν γενομένων ἔδοξαν ἀληθέσιν ὅμοια κατηγορεῖν οἱ διαβάλλοντες, ὡς τῷ μὲν προβαλόντι, πῶς ἂν ἐνδοξότατος γένοιτο ἄνθρωπος, εἶπεν, „Ἄν ἀποικτείνῃ τὸν ἐνδοξότατον,“ τὸν δὲ 5 Ἐρμόλαον ἐπὶ τὴν προᾶξιν παροξύνων ἐκέλευε μὴ δεδιέναι τὴν χρυσῆν κλίην, ἀλλὰ μνημονεύειν, ὅτι καὶ νοσοῦντι καὶ τιτρωσκομένῳ πρόσσειν ἀνθρώπῳ. Καίτοι τῶν περὶ Ἐρμόλαον οὐδεὶς οὐδὲ διὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης τοῦ Καλλισθένους κατεῖπεν. Ἀλλὰ καὶ Ἀλέξαν- 10 δρος αὐτὸς εὐθύς Κρατερῷ γράφων καὶ Ἀττάλῳ καὶ Ἀλέκτῳ φησὶ τοὺς παῖδας βασανιζομένους ὁμολογεῖν, ὡς αὐτοὶ ταῦτα πράξειαν, ἄλλος δὲ οὐδεὶς συνειδείῃ. Ὑστερον δὲ γράφων πρὸς Ἀντίπατρον καὶ τὸν Καλλισθένην συνεπαιτιασάμενος „Οἱ μὲν παῖδες“ φησὶν „ὑπὸ τῶν 15 Μακεδόνων κατελεύσθησαν, τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κολάσω καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτὸν καὶ τοὺς ὑποδεχομένους ταῖς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας,“ ἄντικρυς ἐν γε τούτοις ἀποκαλυπτόμενος πρὸς Ἀριστοτέλην· καὶ γὰρ ἐτέθραπτο Καλλισθένης παρ' αὐτῷ διὰ τὴν συγγένειαν, ἐξ Ἡροῦς γεγονώς, ἀνεψιῶς Ἀριστοτέλους. Ἀποθανεῖν δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπ' Ἀλεξάνδρου κρεμασθέντα λέγουσιν, οἱ δὲ ἐν πέδαις δεδεμένον καὶ νοσήσαντα, Χάρης δὲ μετὰ τὴν σύλληψιν ἑπτὰ μῆνας φυλάττεσθαι δεδεμένον, ὡς ἐν τῷ συνεδρίῳ κριθείῃ παρόντος Ἀρι- 25 στοτέλους, ἐν αἷς δὲ ἡμέραις Ἀλέξανδρος [ἐν Μαλλοῖς Ὁξυδράκαις] ἐτρώθη περὶ τὴν Ἰνδίαν, ἀποθανεῖν ὑπερπαχυν γεγόμενον καὶ φθειριάσαντα.

LVI. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη. Δημάρατος δὲ ὁ Κορίνθιος ἤδη πρεσβύτερος ἂν ἐφιλοτιμήθη πρὸς 30 Ἀλέξανδρον ἀναβῆναι· καὶ θεασάμενος αὐτὸν εἶπε μεγάλης ἠδονῆς ἐστερηῆσθαι τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι τεθνήκασιν πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ κα-

θήμενον. Οὐ μὴν ἐπὶ πλέον γε τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἀπέλαυσεν, ἀλλ' ἐξ ἀρρωστίας ἀποθανὼν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τάφον ἔχωσεν ὁ στρατὸς ἐπ' αὐτῷ τῇ περιμέτρῳ μέγαν, ὕψος δὲ πηγῶν ὄγδοήκοντα· τὰ δὲ λείψανα τέθριππον κεκοσμημένον λαμ- 5 πρῶς ἐπὶ θάλασσαν κατεκόμισε.

LVII. Μέλλων δὲ ὑπερβάλλειν εἰς τὴν Ἰνδικήν, ὡς εἴωρα πλήθει λαφύρων τὴν στρατιάν ἤδη βαρεῖαν καὶ δυσκίνητον οὖσαν, ἅμ' ἡμέρα συνεσκευασμένων τῶν 697 ἁμαξῶν, πρώτας μὲν ὑπέπερσε τὰς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐταί- 10 ρων, μετὰ δὲ ταύτας ἐκέλευσε καὶ ταῖς τῶν Μακεδόνων ἐνεῖναι πῦρ. Καὶ τοῦ πράγματος τὸ βούλευμα μείζον ἐφάνη καὶ δεινότερον ἢ τὸ ἔργον. Ὀλίγους μὲν γὰρ ἠνίασεν, οἱ δὲ πλείστοι βοῆ καὶ ἀλαλαγμῷ μετὰ ἐνθουσιασμοῦ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τοῖς δεομένοις μεταδιδόντες, 15 τὰ δὲ περιόντα τῆς χρείας αὐτοὶ κατακαίοντες καὶ διαφθείροντες ὄρμῃς καὶ προθυμίᾳ ἐνεπίμπλασαν τὸν Ἀλέξανδρον. Ἦδη δὲ καὶ φοβερός ἦν καὶ ἀπαραίτητος κολαστὴς τῶν πλημμελούντων. Καὶ γὰρ Μένανδρόν τινα τῶν ἐταίρων ἄρχοντα φρουρίου καταστήσας, ὡς 20 οὐκ ἐβούλετο μένειν, ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἀποστάντων βαρβάρων Ὀρσοδάτην αὐτὸς κατετόξευσε. Προβάτου δὲ τεκόντος ἄρνα περὶ τῇ κεφαλῇ σχῆμα καὶ χρῶμα τιάρας ἔχοντα καὶ διδύμους ἐκατέρωθεν αὐτοῦ, βδελυχθεὶς τὸ σημεῖον ἐκαθάρθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, οὓς ἐξ 25 ἔθους ἐπήγετο πρὸς τὰ τοιαῦτα, διελέχθη δὲ πρὸς τοὺς φίλους, ὡς οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ταράττοιο, μὴ τὸ κράτος εἰς ἀγεννή καὶ ἀναλκιν ἄνθρωπον ἐκλιπόντος αὐτοῦ περιστήσῃ τὸ δαιμόνιον. Οὐ μὴν ἀλλὰ βέλτιόν τι σημείου γεγόμενον τὴν ἀθυμίαν ἔλυσεν. Ὁ 30 γὰρ ἐπὶ τῶν στρωματοφυλάκων τεταγμένος ἀνὴρ Μακεδῶν ὄνομα Πρόξενος τῇ βασιλικῇ σκηνῇ χώραν ὄρῳτ-

των παρὰ τὸν Ὄξον ποταμὸν ἀνεκάλυψε πηγὴν ὑγροῦ λιπαροῦ καὶ πιμελώδους· ἀπαντλουμένου δὲ τοῦ πρώτου καθαρὸν ἀνέβλυξεν ἤδη καὶ διανγὲς ἔλαιον, οὔτε ὄσμῃ δοκοῦν οὔτε γεύσει ἐλαίου διαφέρειν, στιλπνότητά τε καὶ λιπαρότητα παντάπασιν ἀπαράλλακτον, καὶ ταῦτα τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης. Λέγεται μὲν οὖν καὶ τὸν Ὄξον αὐτὸν εἶναι μαλακώτατον ὕδωρ, ὥστε τὸ δέρμα τοῖς λουομένοις ἐπιλιπαίνειν. Οὐ μὲν ἀλλὰ θαυμαστῶς Ἀλέξανδρος ἡσθεὶς δῆλός ἐστιν ἐξ ὧν γράφει πρὸς Ἀντίπατρον, ἐν τοῖς μεγίστοις τοῦτο τῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ γεγονότων αὐτῷ τιθέμενος. Οἱ δὲ μάντιες ἐνδόξου μὲν στρατείας, ἐπιπόνου δὲ καὶ χαλεπῆς τὸ σημεῖον ἐποιοῦντο· πόνων γὰρ ἀρωγὴν ἔλαιον ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ δεδύσθαι.

15 LVIII. Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ κίνδυνοι συνέπεσον καὶ τραύμασι νεανικοῖς ἀπήνησε, τὴν δὲ πλείστην φθορὰν ἀπορία τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσκρασίαι τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο τῆς στρατιᾶς. Αὐτὸς δὲ τόλμη τὴν τύχην ὑπερβαλέσθαι καὶ τὴν δύναμιν ἀρετῇ φιλοτιμούμενος, οὐδὲν ᾤετο τοῖς θαρροῦσιν ἀνάλωτον οὐδὲ ὀχυρὸν εἶναι τοῖς ἀτόλμοις. Λέγεται δὲ τὴν Σισιμίθρου πολιορκῶν πέτραν ἄβατον οὔσαν καὶ ἀπρόσβατον ἀθυμούντων τῶν στρατιωτῶν ἐρωτῆσαι τὸν Ὄξυάρτην, ποῖός τις αὐτὸς εἴη τὴν ψυχὴν ὁ Σισιμίθρης. Φήσαντος δὲ τοῦ Ὄξυάρτου δειλότατον ἀνθρώπων, „Λέγεις σύ γε“ φάναι „τὴν πέτραν ἀλώσιμον ἡμῖν εἶναι· τὸ γὰρ ἄρχον αὐτῆς οὐκ ὀχυρὸν ἐστὶ.“ Ταύτην μὲν οὖν ἐκφοβήσας τὸν Σισιμίθρη ἐλαβεν. Ἐτέρα δὲ ὁμοίως ἀποτόμῳ προσβαλὼν τοὺς νεωτέρους τῶν 30 Μακεδόνων παρώρμα, καὶ Ἀλέξανδρον τινα καλούμενον προσαγορεύσας „Ἀλλὰ σοί γε“ εἶπεν „ἀνδραγαθεῖν προσήκει καὶ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν.“ Ἐπεὶ δὲ λαμπρῶς

ὁ νεανίας ἀγωνιζόμενος ἔπεσεν, οὐ μετρίως ἐδήχθη. Τῇ δὲ καλουμένῃ Νύση τῶν Μακεδόνων ὀκνοῦντων προσάγειν (καὶ γὰρ ποταμὸς ἦν πρὸς αὐτῇ βαθύς) ἐπίστας „Τί γάρ“ εἶπεν „ὁ κάκιστος ἐγὼ νεῖν οὐκ ἔμαθον;“ καὶ ἤδη ἔχων τὴν ἀσπίδα περᾶν ἠθέλησεν. Ἐπεὶ δὲ καταπαύσαντος τὴν μάχην αὐτοῦ παρήσαν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων πρέσβεις δεησόμενοι, πρῶτον μὲν ὄφθεις ἀθεράπευτος ἐν τοῖς ὅπλοις ἐξέπληξεν αὐτούς· ἔπειτα προσκεφαλαίου τινὸς αὐτῷ κομισθέντος ἐκέλευσε λαβόντα καθίσει τὸν πρεσβύτατον· Ἀκουφίς 10 698 ἐκαλεῖτο. Θαυμάσας οὖν τὴν λαμπρότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ Ἀκουφίς ἠρώτα, τί βούλεται ποιοῦντας αὐτοὺς ἔχειν φίλους. Φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου „Σὲ μὲν ἄρχοντα καταστήσαντας αὐτῶν, πρὸς δὲ ἡμᾶς πέμψαντας ἑκατὸν ἀνδρας τοὺς ἀρίστους.“ γελάσας ὁ Ἀκουφίς 15 „Ἀλλὰ βέλτιον“ εἶπεν „ἄρξω, βασιλεῦ, τοὺς κακίστους πρὸς σὲ πέμψας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρίστους.“

LIX. Ὁ δὲ Ταξιάρχης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσιν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, εὐβοτον δὲ καὶ καλλίκαρπον ἐν τοῖς μάλιστα, σοφὸς δὲ τις ἀνὴρ 20 εἶναι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος „Τί δεῖ πολέμων“ φάναι „καὶ μάχης ἡμῖν, Ἀλέξανδρε, πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφίξει μήτε τροφήν ἀναγκαίαν, ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις; Τοῖς δὲ ἄλλοις χρήμασι 25 καὶ κτήμασι λεγομένοις, εἰ μὲν εἰμι κρείττων, ἔτοιμος εὖ ποιεῖν, εἰ δὲ ἥττων, οὐ φεύγω χάριν ἔχειν εὖ παθῶν.“ Ἡσθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ δεξιωσάμενος αὐτόν „Ἡ που νομίζεις“ ἔφη „δίχα μάχης ἔσεσθαι τὴν ἔντευξιν ἡμῖν ἀπὸ τοιούτων λόγων καὶ φιλοφροσύνης; 30 Ἄλλ’ οὐδὲν σοι πλεόν· ἐγὼ γὰρ ἀγωνιοῦμαι πρὸς σὲ καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὥς μου χρηστὸς ὧν μὴ περι-

γένη. Λαβῶν δὲ δῶρα πολλὰ καὶ δοῦς πλεονα τέλος χίλια τάλαντα νομισματος αὐτῷ προέπειεν. Ἐφ' οἷς τοὺς μὲν φίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησε, τῶν δὲ βαρβάρων πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρως ἔχειν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν οἱ μαχιμώτατοι μισθοφοροῦντες ἐπεφοίτων ταῖς πόλεσιν ἐρρωμένως ἀμύνοντες καὶ πολλὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκακοποιοῦν, σπεισάμενος ἐν τινι πόλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιόντας ἐν ὁδῷ λαβῶν ἅπαντας ἀπέκτεινε. Καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος ὥσπερ κηλὶς πρόσσεστιν. Οὐκ ἐλάσσονα δὲ τούτων οἱ φιλόσοφοι πράγματα παρέσχον αὐτῷ, τοὺς τε προστιθεμένους τῶν βασιλέων κακίζοντες καὶ τοὺς ἐλευθέρους δήμους ἀφιστάντες. Διὸ καὶ τούτων πολλοὺς ἐκρέμασε.

15 LX. Τὰ δὲ πρὸς Πῶρον αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἐπράχθη γέγραφε. Φησὶ γὰρ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων τοῦ Ἰθάσπου ῥέοντος ἀντιπόρους ἰστάντα τοὺς ἐλέφαντας αἰεὶ τὸν Πῶρον ἐπιτηρεῖν τὴν διάβασιν. Αὐτὸν μὲν οὖν καθ' ἡμέραν ἐκάστην ψόφον ποιεῖν καὶ θόρυβον ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺν, ἐθίζοντα τοὺς βαρβάρους μὴ φοβῆσθαι· νυκτὸς δὲ χειμερίου καὶ ἀσελήνου λαβόντα τῶν πεζῶν μέρος, ἵππεῖς δὲ τοὺς κρατίστους καὶ προελθόντα πόρρω τῶν πολεμίων διαπερᾶσαι πρὸς νῆσον οὐ μεγάλην. Ἐνταῦθα δὲ ῥαγδαίου μὲν ἐκχυθέντος ὄμβρου, πρηστήρων δὲ πολλῶν καὶ κεραυνῶν εἰς τὸ στρατόπεδον φερομένων, ὅμως ὄρων ἀπολλυμένους τινὰς καὶ συμφλεγόμενους ὑπὸ τῶν κεραυνῶν ἀπὸ τῆς νησίδος ἄρας προσφέρεσθαι ταῖς ἀντιπέρας ὄχθαις. Τραχὺν δὲ τὸν Ἰθάσπην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐπίοντα καὶ μετέωρον ἔκρηγμα ποιῆσαι μέγα, καὶ πολὺ μέρος ἐκείνη φέρεσθαι τοῦ ῥεύματος· αὐτοὺς δὲ δέξασθαι τὸ μέσον οὐ βεβαίως, ἅτε δὴ συνολισθάνον καὶ περιρρηγνύμενον. Ἐν-

ταῦθα δὲ εἰπεῖν φασιν αὐτόν· „ὦ Ἀθηναῖοι, ἄρα γε πιστεύσατε ἄν, ἡλίκοις ὑπομένω κινδύνους ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν εὐδοξίας;“ Ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ὀνησίκριτος εἶρηκεν, αὐτὸς δὲ φησὶ τὰς σχεδίας ἀφέντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ὄπλων τὸ ἔκρηγμα διαβαίνειν ἄχρι μαστῶν 5 βρεχομένους, διαβὰς δὲ τῶν πεζῶν εἰκοσι σταδίους προἰππεῦσαι λογιζόμενος, εἰ μὲν οἱ πολέμιοι τοῖς ἵπποις προσβάλοιεν, πολὺ κρατήσειν, εἰ δὲ κινοῖεν τὴν φάλαγγα, φθῆσεσθαι τοὺς πεζοὺς αὐτῷ προσγενομένους· θάτερον δὲ συμβῆναι. Τῶν γὰρ ἵππέων χίλλους 10 καὶ τῶν ἄρμάτων ἐξήκοντα συμπεσόντα τρεψάμενος, τὰ μὲν ἄρματα λαβεῖν ἅπαντα, τῶν δ' ἵππέων ἀνελεῖν τετρακοσίους. Οὕτω δὴ συμφρονήσαντα τὸν Πῶρον, ὡς αὐτὸς εἶη διαβεβηκῶς Ἀλέξανδρος, ἐπιέναι μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, πλὴν ὅσον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς διαβαί- 15 νοῦσι τῶν Μακεδόνων ἀπέλιπε, φοβηθεῖς δὲ τὰ θηρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων αὐτὸς μὲν ἐνσεῖσαι κατὰ θάτερον κέρας, Κοῖνον δὲ τῷ δεξιῷ προσβαλεῖν κελεῦσαι. Γενομένης δὲ τροπῆς ἐκατέρωθεν ἀναχωρεῖν αἰεὶ πρὸς τὰ θηρία καὶ συνειλεῖσθαι τοὺς ἐκβιαζομένους, 20 ὅθεν ἤδη τὴν μάχην ἀναμειγμένην εἶναι, καὶ μόλις ὀγδόης ὥρας ἀπειπεῖν τοὺς πολεμίους. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς μάχης ποιητὴς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἶρηκεν. Οἱ δὲ πλείστοι τῶν συγγραφέων ὁμολογοῦσι τὸν Πῶρον ὑπεραίροντα τεσσάρων πηγῶν σπιθαμῇ τὸ μῆκος ἵππό- 25 του μηδὲν ἀποδεῖν πρὸς τὸν ἐλέφαντα συμμετρία διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος. Καίτοι μέγιστος ἦν ὁ ἐλέφας· σύνεσιν δὲ θανυμαστὴν ἐπεδείξατο καὶ κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐρρωμένου μὲν ἐτι θυμῷ τοὺς προσμαχομένους ἀμννόμενος καὶ ἀνακόπτων, ὡς δὲ 30 ἤσθετο βελῶν πλήθει καὶ τραυμάτων κάμνοντα, δείσας μὴ περιρρηῆ, τοῖς μὲν γόνασιν εἰς γῆν ὑφῆκε πρῶτως

ἑαυτὸν, τῇ δὲ προνομαίᾳ λαμβάνων ἀτρέμα τῶν δορα-
 τίων ἕναστος ἐξήρει τοῦ σώματος. Ἐπεὶ δὲ ληφθέντα
 τὸν Πῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτα, πῶς αὐτῷ χρήσεται,
 „Βασιλικῶς“ εἶπε· προσπυθόμενου δέ, μὴ τι ἄλλο λέ-
 5 γει, „Πάντα“ εἶπεν „ἔστιν ἐν τῷ βασιλικῶς.“ Οὐ μόνον οὖν ἀφῆκεν αὐτὸν ἄρχειν ὧν ἐβασίλευε σατράπην
 καλούμενον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χώραν καὶ τοὺς αὐ-
 τονόμους καταστρεψάμενος, ἐν ἧ πεντεκαίδεκα μὲν
 ἔθνη, πόλεις δὲ πεντακισχιλίας ἀξιολόγους, κώμας δὲ
 10 παμπόλλας εἶναι φασιν· ἄλλην δὲ τρεῖς τοσαύτην ἢς
 Φίλιππον τινα τῶν ἐταίρων σατράπην ἀπέδειξεν.

LXI. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὁ Βουκεφά-
 λας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθύς, ἀλλ' ὕστερον, ὡς οἱ πλεί-
 στοι λέγουσιν ἀπὸ τραυμάτων θεραπευόμενος, ὡς δὲ
 15 Ὀνησίκριτος, διὰ γῆρας ὑπέροπος γενόμενος· τριά-
 κοντα γὰρ ἔτων ἀποθανεῖν αὐτόν. Ἐδήχθη δ' ἰσχυρῶς
 Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄλλο ἢ συνήθη καὶ φίλον ἀποβε-
 βληκέναι νομίζων· καὶ πόλιν οἰκίσας ἐπ' αὐτῷ παρὰ
 τὸν Ὑδάσπην Βουκεφαλίαν προσηγόρευσε. Λέγεται δὲ
 20 καὶ κύνα Περίταν ὄνομα τετραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ
 στεργόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπάνυμον. Τοῦτο
 δὲ Σωτίων φησὶ Ποτάμωνος ἀκοῦσαι τοῦ Λεσβίου.

LXII. Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγῶν
 ἀμβλυτέρους ἐποίησε καὶ τοῦ πρόσω τῆς Ἰνδικῆς ἐτι
 25 προελθεῖν ἐπέσχε. Μόλις γὰρ ἐκείνων ὠσάμενοι δισμυ-
 ρίοις πεξοῖς καὶ δισχιλίοις ἵππεῦσι παραταξάμενον ἀν-
 τέστησαν ἰσχυρῶς Ἀλεξάνδρῳ βιαζομένῳ καὶ τὸν Γάγ-
 γην περᾶσαι ποταμὸν, εὖρος μὲν αὐτοῦ δύο καὶ τριά-
 κοντα σταδίων εἶναι πυνθανόμενοι καὶ βάθος ὀργυίας
 30 ἑκατόν, ἀντιπέρας δὲ τὰς ὄχθας ἀποκεκρῦφθαι πλήθε-
 σιν ὄπλων καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων. Ἐλέγοντο γὰρ
 ὀκτὼ μὲν μυριάδας ἵπποτων, εἴκοσι δὲ πεξῶν, ἄρματα

δὲ ὀκτακισχίλια καὶ μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους
 ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν καὶ Πραισίων βασιλεῖς ὑπομέ-
 νειν. Καὶ κόμπος οὐκ ἦν περὶ ταῦτα. Ἀνδρόκοττος
 γὰρ ὕστερον οὐ πολλῷ βασιλεύσας Σελεύκῳ πεντακο-
 σίους ἐλέφαντας ἐδώρησατο, καὶ στρατοῦ μυριάσιν ἐξή- 5
 κοντα τὴν Ἰνδικὴν ἐπῆλθεν ἅπασαν καταστρεφόμενος.
 Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὑπὸ δυσθυμίας καὶ ὀργῆς αὐτὸν εἰς
 10 τὴν σκηνὴν καθείρξας ἔκειτο, χάριν οὐδεμίαν εἰδὼς τοῖς
 διαπεπραγμένοις, εἰ μὴ περάσειε τὸν Γάγγην, ἀλλ' ἐξο-
 μολόγησιν ἤττης τιθέμενος τὴν ἀναχώρησιν. Ὡς δὲ οἱ 10
 τε φίλοι τὰ εἰκότα παρηγοροῦντες αὐτὸν οἱ τε στρα-
 τιῶται κλαυθμῷ καὶ βοῇ προσιστάμενοι ταῖς θύραις
 ἰκέτευον, ἐπικλασθεῖς ἀνεξεύγνε, πολλὰ πρὸς δόξαν
 ἀπατηλὰ καὶ σοφιστικὰ μηχανώμενος. Καὶ γὰρ ὄπλα
 μείζονα καὶ φάτνας ἵππων καὶ χαλινούς βαρύτερους κα- 15
 τασκευάσας ἀπέλιπέ τε καὶ διέτριψεν. Ἰδρύσατο δὲ
 βωμοὺς θεῶν, οὓς μέχρι νῦν οἱ Πραισίων βασιλεῖς δια-
 βαίνοντες σέβονται καὶ θύουσιν Ἑλληνικὰς θυσίας. Ἀν-
 δρόκοττος δὲ μειράκιον ὧν αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶδε, καὶ
 λέγεται πολλάκις εἶπειν ὕστερον, ὡς παρ' οὐδὲν ἦλθε 20
 τὰ πράγματα λαβεῖν Ἀλέξανδρος, μισουμένου τε καὶ
 καταφρονομένου τοῦ βασιλέως διὰ μοχθηρίαν καὶ δυσ-
 γένειαν.

LXIII. Ἐντεῦθεν ὀρμήσας Ἀλέξανδρος τὴν ἕξω θά-
 λασσαν ἐπιδεῖν, καὶ πολλὰ πορθμεῖα κωπήρη καὶ σχεδίας 25
 πηξάμενος, ἐκομίζετο τοῖς ποταμοῖς ὑποφερόμενος σχο-
 λαίως. Ὁ δὲ πλοῦς οὐκ ἀργὸς ἦν οὐδὲ ἀπόλεμος, προσ-
 βάλλων δὲ ταῖς πόλεσι καὶ ἀποβαίνων ἐχειροῦτο πάντα.
 Πρὸς δὲ τοῖς καλουμένοις Μαλλοῖς, οὓς φασιν Ἰνδῶν
 μαχιμωτάτους γενέσθαι, μικρὸν ἐδέησε κατακοπήναι. 30
 Τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπε-
 σκέδασε, πρῶτος δὲ διὰ κλίμακος τεθείσης ἀναβὰς ἐπὶ

τὸ τεῖχος, ὡς ἢ τε κλίμαξ συνεπίβη καὶ τῶν βαρβάρων ὑφισταμένων παρὰ τὸ τεῖχος ἐλάμβανε πληγὰς κάτωθεν, ὀλιγοστός ὢν συστρέψας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀφῆκε τοὺς πολεμίους καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔστη. Τίναξαμένου δὲ 5 τοῖς ὄπλοις ἔδοξαν οἱ βάρβαροι σέλας τι καὶ φάσμα πρὸ τοῦ σώματος φέρεσθαι. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐφυγον καὶ διεσκεδάσθησαν· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν μετὰ δυεῖν ὑπασπιστῶν, ἐπιδραμόντες οἱ μὲν ἐκ χειρὸς ξίφεσι καὶ δόρασι διὰ τῶν ὄπλων συνετίτρωσκον ἀμυνόμενον, εἰς δὲ μι- 10 κρὸν ἀπωτέρω στὰς ἐφῆκεν ἀπὸ τόξου βέλος οὕτως εὐ- τονον καὶ βίαιον, ὥστε τὸν θώρακα διακόψαν ἐμπαγῆ- ναι τοῖς περὶ τὸν μασθὸν ὀστέοις. Πρὸς δὲ τὴν πληγὴν ἐνδόντος αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα κάμπαντος, ὁ μὲν βαλὼν ἐπέδραμε βαρβαρικὴν μάχαιραν σπασάμενος, Πευκέ- 15 στας δὲ καὶ Λιμναῖος προέστησαν· ὢν πληγέντων ἑκα- τέρων ὁ μὲν ἀπέθανε, Πευκέστας δὲ ἀντεῖχε, τὸν δὲ βάρβαρον Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινε. Αὐτὸς δὲ τραύματα πολλὰ λαβὼν, τέλος δὲ πληγὴς ὑπέρω κατὰ τοῦ τραχή- λου, προσήρεισε τῷ τείχει τὸ σῶμα, βλέπων πρὸς τοὺς 20 πολεμίους. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν Μακεδόνων περιχυθέν- των ἀρπασθεὶς ἀναίσθητος ἤδη τῶν περὶ αὐτὸν ἐπι- σκηπῆς ἐκομίζετο. Καὶ παραντίκα μὲν ὡς τεθνεῶτος ἦν λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ· χαλεπῶς δὲ καὶ πολυπόνως τὸν ὄϊστον ἐκπρισάντων ξύλινον ὄντα, καὶ τοῦ θώρακος 25 οὕτω μόλις ἀπολυθέντος, περὶ τὴν ἐκκοπήν ἐγίνοντο τῆς ἀκίδος ἐνδεδυκυίας [ἐν] ἐνὶ τῶν ὀστέων. Λέγεται δὲ τὸ μὲν πλάτος τριῶν δακτύλων εἶναι, τὸ δὲ μῆκος τεσσά- ρων. Διὸ ταῖς λιποθυμίαις ἔγγιστα θανάτου συνελαν- νόμενος ἐξαιρουμένης αὐτῆς, ὅμως ἀνέλαβε. Καὶ δια- 30 φυγῶν τὸν κίνδυνον, ἔτι δὲ ἀσθενῆς ὢν καὶ πολὺν χρό- νον ἐν διαίτῃ καὶ θεραπαίαις ἔχων αὐτὸν, ἔξω θορυ- βούοντας ὡς ἤσθετο ποθοῦντας αὐτὸν ἰδεῖν τοὺς Μακε-

δόνας, λαβὼν ἱμάτιον προῆλθε. Καὶ θύσας τοῖς θεοῖς αὐθις ἀνήχθη καὶ παρεκομίζετο χώραν τε πολλὴν καὶ πόλεις μεγάλας καταστρεφόμενος.

LXIV. Τῶν δὲ Γυμνοσοφιστῶν τοὺς μάλιστα τὸν Σάββαν ἀναπαίσαντας ἀποστήναι καὶ κακὰ πλείστα τοῖς 5 Μακεδόσι παρασχόντας λαβὼν δέκα, δεινούς δοκοῦντας εἶναι περὶ τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυλόγους, ἐρωτήματα προὔβαλεν αὐτοῖς ἄπορα, φήσας ἀποκτενεῖν τὸν μὴ ὀρ- 01 θῶς ἀποκρινόμενον πρῶτον, εἶτα ἐφεξῆς οὕτω τοὺς ἄλ- λους· ἓνα δὲ τὸν πρεσβύτατον ἐκέλευσε κρῖνειν. Ὁ μὲν 10 οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶ- ναι πλείονας ἢ τοὺς τεθνηκότας, ἔφη τοὺς ζῶντας· οὐκ- ἔτι γὰρ εἶναι τοὺς τεθνηκότας. Ὁ δὲ δεύτερος, πότε- ρον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλατταν μείζονα τρέφειν θηρία, τὴν γῆν· ταύτης γὰρ μέρος εἶναι τὴν θάλατταν. Ὁ δὲ τρί- 15 τος, ποῖόν ἐστι ζῶον πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν, εἶπεν, ἀνθρώπος οὐκ ἔγνωκεν. Ὁ δὲ τέταρτος ἀνακρινόμενος, τίνοι λογισμῶ τὸν Σάββαν ἀπέστησεν, ἀπεκρίνατο, κα- λῶς ξῆν βουλόμενος αὐτὸν ἢ καλῶς ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ πέμπτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τὴν ἡμέραν ἢ τὴν 20 νύκτα προτέραν γεγενῆσθαι, τὴν ἡμέραν, εἶπεν, ἡμέρα μιᾶ· καὶ προσεπέειπεν οὗτος, θαυμάσαντος τοῦ βασι- λέως, ὅτι τῶν ἀπόρων ἐρωτήσεων ἀνάγκη καὶ τὰς ἀπο- κρίσεις ἀπόρους εἶναι. Μεταβαλὼν οὖν τὸν ἕκτον ἠρώ- τα, πῶς ἂν τις φιληθείη μάλιστα· ἂν κράτιστος ὢν, 25 ἔφη, μὴ φοβερός ἢ. Τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν ὁ μὲν ἐρωτη- θεὶς, πῶς ἂν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεός, εἴ τι πρά- ξειεν, εἶπεν, ὃ πρᾶξαι δυνατόν ἀνθρώπῳ μὴ ἔστιν· ὁ δὲ περὶ ζῆως καὶ θανάτου, πότερον ἰσχυρότερον, ἀπε- κρίνατο τὴν ζῆν τοσαῦτα κακὰ φέρουσιν. Ὁ δὲ τελευ- 30 τατος, μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχον ξῆν, μέχρι οὐ μὴ νομίζει τὸ τεθνᾶναι τοῦ ξῆν ἄμεινον. Οὕτω δὲ τρα-

πόμενος πρὸς τὸν δικαστὴν ἐκέλευσεν ἀποφαίνεσθαι. Τοῦ δὲ ἕτερον ἕτερου χεῖρον εἰρηκέναι φήσαντος, „Οὐκ οὖν“ ἔφη „σὺ πρῶτος ἀποθανῆ τοιαῦτα κρίνων.“ „Οὐκ ἂν γέ“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, εἰ μὴ σὺ ψεύδη φήσας πρῶτον ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκρινάμενον κάκιστα.“

LXV. Τούτους μὲν οὖν ἀφῆκε δωρησάμενος· πρὸς δὲ τοὺς ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ καθ' αὐτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ζῶντας ἐπεμψεν Ὀνησίκριτον, ἀφικέσθαι δεόμενος πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ Ὀνησίκριτος ἦν φιλόσοφος τῶν Διογένει 10 τῷ Κυνικῷ συνεσχολακόντων. Καὶ φησι τὸν μὲν Καλανὸν ὑβριστικῶς πάνυ καὶ τραχέως κελεύειν ἀποδύντα τὸν χιτῶνα γυμνὸν ἀκροᾶσθαι τῶν λόγων· ἄλλως δὲ οὐ διαλέξεσθαι πρὸς αὐτόν, οὐδ' εἰ παρὰ τοῦ Διὸς ἀφί- 15 κται· τὸν δὲ Δάνδαμιν πρῶτον εἶναι καὶ διακούσαντα περὶ Σωκράτους καὶ Πυθαγόρου καὶ Διογένοους εἰπεῖν, ὡς εὐφρυνεῖς μὲν αὐτῷ γεγονέναι δοκοῦσιν οἱ ἄνδρες, λίαν δὲ τοὺς νόμους αἰσχυρόμενοι βεβιωκέναι. „Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸν Δάνδαμιν οὐδὲν εἰπεῖν ἄλλ' ἢ το- 20 σοῦτον μόνον „Τίνος χάριν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδὸν τσοᾶν-την δεῦρ' ἦλθε;“ Τὸν μὲντοι Καλανὸν ἐπεισεν ὁ Ταξι- λης ἐλθεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον. Ἐκαλεῖτο δὲ Σφίνης· ἐπεὶ δὲ κατ' Ἰνδικὴν γλῶτταν τῷ Καλῷ προσαγορευῶν ἀντὶ τοῦ Χαίρειν τοὺς ἐντυγχάνοντας ἠσπάζετο, Καλα- νὸς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη. Τοῦτον δὲ λέγεται 25 καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχῆς τῷ Ἀλεξάνδρῳ προθέσθαι. Καταβαλὼν γὰρ ἐν μέσῳ βύρσαν τινὰ ξηρὰν καὶ κατε- σκληκυῖαν ἐπάτησε τὸ ἄκρον· ἢ δὲ εἰς ἐν πιεσθεῖσα τοῖς ἄλλοις ἐπήρθη μέρεσι. Καὶ τοῦτο περιῶν ἐν κύκλῳ καὶ πιέζων καθ' ἑαστον ἐδείκνυε γιγνόμενον, ἄχρι οὗ 30 τὸ μέσον ἐπιστὰς κατέσχε καὶ πάντα οὕτως ἠρέμησεν. Ἐβούλετο δὲ ἢ εἰκῶν ἐνδειξίς εἶναι τοῦ τὰ μέσα δεῖν

μάλιστα τῆς ἀρχῆς πιέζειν καὶ μὴ μακρὰν ἀποπλα- νᾶσθαι τὸν Ἀλέξανδρον.

LXVI. Ἡ δὲ διὰ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλατταν ὑπαγωγή μηνῶν ἑπτὰ χρόνον ἀνάλωσεν. Ἐμβαλὼν δὲ ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἀνέπλευσε πρὸς νῆσον, ἣν δὲ Σκιλλοῦστιν αὐτὸς ὠνόμασεν, ἕτεροι δὲ Φιλτοῦκιν. Ἐνταῦθα δὲ ἀποβάς ἔθνε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν φύσιν ἐπεῖθε τοῦ πελάγους καὶ τῆς παραλλίας ὅσον ἐφικτὸν ἦν. 702 Ἐῖτα ἐπευξάμενος μηδένα μετ' αὐτὸν ἀνθρώπων ὑπερ- βῆναι τοὺς ὄρους τῆς στρατείας ἀνέστρεφε. Καὶ τὰς 19 μὲν ναῦς ἐκέλευσε περιπλεῖν ἐν δεξιᾷ τὴν Ἰνδικὴν ἐχούσας, ἡγεμόνα μὲν Νέαρχον ἀποδείξας, ἀρχικυβε- ρνήτην δὲ Ὀνησίκριτον· αὐτὸς δὲ περὶ δι' Ὠρειτῶν πο- ρευόμενος εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν προήχθη καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς μαχίμου δυνάμεως μηδὲ 15 τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπαγαγεῖν. Καίτοι δώδεκα μὲν μυριάδες ἦσαν οἱ περὶ, τὸ δ' ἱππικὸν εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους. Ἄλλα καὶ νόσοι χαλεπαὶ καὶ διαί- 20 ται πονηραὶ καὶ καύματα ξηρὰ καὶ πλείστους ὁ λιμὸς διέφθειρεν, ἄσπορον χώραν ἐπιόντας ἀνθρώπων κακο- βίων, ὀλίγα καὶ ἀγεννή πρόβατα κεκτημένων, ἃ τοὺς θαλαττίους ἰχθῦς εἰθισμένα προσφέρεσθαι σάρκα μο- χθηρὰν εἶχε καὶ δυσώδη. Μόλις οὖν ἐν ἡμέραις ἐξή- 25 κοντα ταύτην διελθὼν καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀψάμενος εὐ- θὺς ἐν ἀφθόνοισι ἦν πᾶσι, τῶν ἔγγιστα σατραπῶν καὶ βασιλέων παρασκευασάντων.

LXVII. Ἀναλαβὼν οὖν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν ἐξώρ- 30 μησε κώμῳ χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ διὰ τῆς Καρμα- νίας. Αὐτὸν μὲν οὖν ἵπποι σκέδην ἐκόμιζον ὀκτώ, μετὰ τῶν ἐταίρων ὑπὲρ θυμέλης ἐν ὑψηλῷ καὶ περιφανεῖ 30 πλαισίῳ πεπηγυῖας εὐωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ νυκτός· ἅμαξαι δὲ παμπληθεῖς, αἱ μὲν ἀλουργοῖς καὶ

ποικίλοις περιβολαίοις, αἱ δ' ὕλης αἰεὶ προσφάτου καὶ
 χλωρᾶς σκιαζόμεναι κλάδοις εἶποντο τοὺς ἄλλους ἄγου-
 σαι φίλους καὶ ἡγεμόνας ἑστεφανωμένους καὶ πίνοντας.
 Εἶδες δ' ἂν οὐ πέλιτην, οὐ κράνος, οὐ σάρισαν, ἀλλὰ
 5 φιάλαις καὶ φυτόις καὶ θηρικλείοις παρὰ τὴν ὁδὸν
 ἄπασαν οἱ στρατιῶται βαπτίζοντες ἐκ πίδων μεγάλων
 καὶ κρατήρων ἀλλήλοις προέπινον, οἱ μὲν ἐν τῷ προά-
 γειν ἅμα καὶ βαδίζουσιν, οἱ δὲ κατακείμενοι. Πολλὴ δὲ
 μοῦσα συρίγγων καὶ αὐλῶν ᾠδῆς τε καὶ ψαλμοῦ καὶ
 10 βακχείας γυναικῶν κατεῖχε πάντα τόπον. Τῷ δὲ ἀτάκτῳ
 καὶ πεπλανημένῳ τῆς πορείας παρείπετο [ταῖς φιάλαις]
 καὶ παιδιὰ βακχικῆς ὕβρεως, ὡς τοῦ θεοῦ παρόντος αὐ-
 τοῦ καὶ συμπαραπέμποντος τὸν κῆμον. Ἐπεὶ δὲ ἦκε
 τῆς Γεδρωσίας εἰς τὸ βασίλειον, αὐτὸς ἀνελάμβανε τὴν
 15 στρατιὰν πανηγυρίζων. Λέγεται δὲ μεθύοντα αὐτὸν
 θεωρεῖν ἀγῶνας χορῶν, τὸν δὲ ἐρώμενον Βαγῶαν χο-
 ρεύοντα νικῆσαι καὶ κεκοσμημένον διὰ τοῦ θεάτρου
 παρελθόντα καθίσει παρ' αὐτόν· ἰδόντας δὲ τοὺς Μα-
 κεδόνας κροτεῖν καὶ βοᾶν φιλησθαι κελεύοντας, ἄχρι οὗ
 20 περιβαλὼν κατεφίλησεν.

LXVIII. Ἐνταῦθα τῶν περὶ Νέαρχον ἀναβάντων
 πρὸς αὐτὸν ἤσθεις καὶ διακούσας τὰ περὶ τὸν πλοῦν,
 ᾤκησεν αὐτὸς πλεύσας κατὰ τὸν Εὐφράτην στόλῳ με-
 γάλῳ, εἶτα περὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Λιβύην παρακο-
 25 μισθεὶς διὰ στηλῶν Ἡρακλείων ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἐντὸς
 θάλασσαν. Καὶ πλοῖα παντοδαπὰ περὶ Θάψακον ἐπή-
 γυντο, καὶ συνήγοντο ναῦται καὶ κυβερνήται πανταχό-
 θεν. Ἡ δὲ ἄνω στρατεία χαλεπὴ γενομένη καὶ τὸ περὶ
 Μαλλοὺς τραῦμα καὶ ἡ φθορὰ πολλὴ λεχθεῖσα τῆς δυ-
 30νάμεως ἀπιστία τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τὰ τε ὑπήκοα πρὸς
 ἀποστάσεις ἐπῆρε καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ σατράπαις
 ἀδικίαν πολλὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ ὕβριν ἐνεποίησε·

καὶ ὅπως διέδραμε σάλος ἀπάντων καὶ νεώτερισμός.
 Ὅπου καὶ πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπίας καὶ Κλεοπάτρα
 στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχὴν, Ὀλυμπίας μὲν Ἠπει-
 ρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα. Καὶ
 τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος βέλτιον ἔφη βεβουλευσθαι 5
 τὴν μητέρα· Μακεδόνας γὰρ οὐκ ἂν ὑπομείναι βασι-
 λευομένους ὑπὸ γυναικός. Διὰ ταῦτα Νέαρχον μὲν αὐ-
 θις ἐπὶ θάλασσαν ἐπεμφεν, ἐμπλήσαι πολέμων ἄπασαν
 703 ἐγνωκῶς τὴν παραλίαν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων ἐκόλαξε
 τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. Τῶν δὲ Ἀβουλήτου 10
 παίδων ἓνα μὲν Ὀξυάρτην αὐτὸς ἀπέκτεινε σαφίση διε-
 λάσας, Ἀβουλήτου δὲ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων παρα-
 σκευάσαντος, ἀλλ' ἢ τρισχίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ
 προσαγαγόντος, ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις τὸ ἀργύριον πα-
 ραβαλεῖν. Ὡς δ' οὐκ ἐγρεύοντο, φήσας „Τί οὖν ὄφελος 15
 ἡμῖν τῆς σῆς παρασκευῆς;“ καθείρξε τὸν Ἀβουλήτην.

LXIX. Ἐν δὲ Πέρσῃσι πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νό-
 μισμα ταῖς γυναιξίν, ὥσπερ εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς, ὁσά-
 κισ εἰς Πέρσας ἀφίκοντο, διδόναι χρυσοῦν ἐκάστη.
 Καὶ διὰ τοῦτό φασιν ἐνίους μὴ πολλάκις, Ὡχον δὲ μηδὲ 20
 ἄπαξ εἰς Πέρσας παραγενέσθαι, διὰ μικρολογίαν ἀπο-
 ξενώσαντα τῆς πατρίδος ἑαυτόν. Ἐπειτα τὸν Κύρου τά-
 φον εὐρῶν διοργανωμένον ἀπέκτεινε τὸν ἀδικήσαντα,
 καίτοι Πελλάτος ἦν οὐ τῶν ἀσημοτάτων ὁ πλημμελήσας,
 ὄνομα Πολύμαχος. Τὴν δὲ ἐπιγραφὴν ἀναγνοὺς ἐκέ- 25
 λευσεν Ἑλληνικοῖς ὑποχαράξαι γράμμασιν. Εἶχε δὲ οὕ-
 τως· „Ὡ ἄνθρωπε, ὅστις εἶ καὶ ὄθεν ἦκεις, ὅτι μὲν
 γὰρ ἦξεις, οἶδα, ἐγὼ Κύρος εἰμὶ ὁ Πέρσῃσι κτησάμενος
 τὴν ἀρχήν. Μὴ οὖν τῆς ὀλίγης μοι ταύτης γῆς φθονή-
 σης, ἢ τοῦμόν σῶμα περικαλύπτει.“ Ταῦτα μὲν οὖν 30
 ἐμπαθῆ σφόδρα τὸν Ἀλέξανδρον ἐποίησεν ἐν νῶ λα-
 βόντα τὴν ἀδηλότητα καὶ μεταβολήν. Ὁ δὲ Καλανὸς ἐν-

ταῦθα χρόνον οὐ πολὺν ὑπὸ κοιλίας ἐνοχληθεὶς ἤτήσατο
 πυρὰν αὐτῷ γενέσθαι. Καὶ κομισθεὶς ἵππῳ πρὸς αὐτήν,
 ἐπευξάμενος καὶ κατασπείσας ἑαυτοῦ καὶ τῶν τριχῶν
 ἀπαρξάμενος, ἀναβαίνων ἐδεξιούτο τοὺς παρόντας τῶν
 5 Μακεδόνων, καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἠδέως
 γενέσθαι καὶ μεθύσθῃναι μετὰ τοῦ βασιλέως, αὐτὸν δὲ
 ἐκεῖνον ἔφη μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι.
 Ταῦτα δ' εἰπὼν κατακλιθεὶς καὶ συγκλυψάμενος οὐκ
 ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη
 10 σχήματι, τοῦτο διατηρῶν ἐκαλλιέρησεν ἑαυτὸν τῷ πα-
 τρὶ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν. Τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν
 ὕστερον ἄλλος Ἰνδὸς ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνῶν ἐποί-
 ησε· καὶ δεικνύται μέχρι νῦν τὸ μνημεῖον Ἰνδοῦ προσ-
 αγορευόμενον.

15 LXX. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος
 καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων
 ἐπὶ δεῖπνον ἀγῶνα προὔθηκε καὶ στέφανον ἀκρατοπο-
 σίας. Ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος ἄχρι χοῶν
 τεσσάρων προῆλθε· καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον, στέφα-
 20 νον ταλαντιαίου, ἡμέρας τρεῖς ἐπέζησε. Τῶν δὲ ἄλλων,
 ὡς Χάρης φησί, τετταράκοντα καὶ εἰς ἀπέθανον πίν-
 τες, ἰσχυροῦ τῇ μέθῃ κρούους ἐπιγενομένου. Τῶν δὲ
 ἐταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ λαμβάνων μὲν
 αὐτὸς γυναῖκα τὴν Δαρείου θυγατέρα Στάτειραν, δια-
 25 νέμων δὲ τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, κοινὸν δὲ τῶν ἤδη
 προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον καλὸν ἐστιάσας, ἐν
 ᾧ φασιν ἐννακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ
 δεῖπνον ὄντων ἐκάστῳ χρυσὴν φιάλην πρὸς τὰς σπον-
 δὰς δοθῆναι, τὰ τε ἄλλα θαυμαστῶς ἐλαμπρύνετο καὶ
 30 τὰ χρέα τοῖς δανείσασιν ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς
 διαλύσας, τοῦ παντὸς ἀναλώματος ἐλάσσονος μυριάων
 ταλάντων ἑκατὸν τριάκοντα ταλάντοις γενομένου. Ἐπει

δὲ Ἀντιγένης ὁ ἑτερόφθαλμος ὡς ὀφείλων ἀπεγράψατο
 ψευδῶς καὶ παραγαγὼν τινα φάσκοντα δεδανεικέναι
 πρὸς τὴν τράπεζαν ἀπέτισε τὸ ἀργύριον, εἶτα ἐφωράθη
 ψευδόμενος, ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπήλασε τῆς αὐλῆς
 αὐτὸν καὶ παρέλετο τὴν ἡγεμονίαν. Ἦν δὲ λαμπρὸς ἐν 5
 704 τοῖς πολεμικοῖς ὁ Ἀντιγένης· καὶ ἔτι δὲ νέος ὢν, Φι-
 λίππου πολιορκούντος Πέρινθου, ἐμπесόντος αὐτῷ κα-
 ταπελτικῷ βέλους εἰς τὸν ὀφθαλμόν, οὐ παρέσχε βου-
 λόμενοις ἐξελεῖν τὸ βέλος οὐδὲ ὑφήκατο πρὶν ὥσασθαι
 προσμαχόμενος καὶ κατακλεῖσαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ 10
 τεῖχος. Οὐ μετρίως οὖν τότε τὴν ἀτιμίαν ἔφερεν, ἀλλὰ
 δῆλος ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας διαχρησό-
 μενος. Καὶ τοῦτο δεισας ὁ βασιλεὺς ἀνῆκε τὴν ὀργὴν
 καὶ τὰ χρήματα ἔχειν ἐκέλευσεν αὐτόν.

LXXI. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρίων, οὓς ἀσκου- 15
 μένους καὶ μανθάνοντας ἀπέλιπε, τοῖς τε σώμασιν ἀν-
 δρείων φανέντων καὶ τοῖς εἰδεσιν εὐπρεπῶν, ἔτι δὲ
 καὶ ταῖς μελέταις εὐχέρειαν καὶ κουφότητα θαυμαστὴν
 ἐπιδειξαμένων, αὐτὸς μὲν ἤσθη, τοῖς δὲ Μακεδόσι
 δυσθυμία παρέστη καὶ δέος, ὡς ἦττον αὐτοῖς τοῦ βασι- 20
 λέως προσέξοντος. Διὸ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπηρω-
 μένους αὐτοῦ καταπέμποντος ἐπὶ θάλατταν ὕβριν ἔφα-
 σαν εἶναι καὶ προπηλακισμόν, ἀνθρώποις ἀποχρησάμενον
 εἰς ἅπαντα νῦν ἀποτίθεσθαι σὺν αἰσχύνῃ καὶ προσρί- 25
 πτειν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς γονεῦσιν οὐ τοιούτους παρα-
 λαβόντα. Πάντας οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι καὶ πάντας
 ἀχρηστους νομίζειν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τού-
 τους πυρριχιστάς, σὺν οἷς ἐπιὼν κατακτήσεται τὴν
 οἰκουμένην. Πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔσχε·
 καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργὴν, ἀπελά- 30
 σας δὲ τὰς φυλακὰς παρέδωκε Πέρσαις καὶ κατέστησεν
 ἐκ τούτων δορυφόρους καὶ ῥαβδοφόρους, ὑφ' ὧν ὀρῶν

τες αὐτὸν παραπεμπόμενον, αὐτοὺς δὲ ἀπειρογόμενους
καὶ προπηλακισμένους, ἐταπεινοῦντο· καὶ διδόντες λό-
γον εὐρισκόν αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν μανέντας ὑπὸ ξηλοτυ-
πίας καὶ ὄργης. Τέλος δὲ συμφρονήσαντες ἐβάδιζον
5 ἄνοπλοι καὶ μονοχίτωνες ἐπὶ τὴν σκηνήν, μετὰ βοῆς καὶ
κλαυθμοῦ παραδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ χρήσασθαι κε-
λεύοντες ὡς κακοῖς καὶ ἀχαρίστοις. Ὁ δ' οὐ προσέειπε,
καίπερ ἤδη μαλασσόμενος. Οἱ δ' οὐκ ἀπέστησαν, ἀλλ'
ἡμέρας δύο καὶ νύκτας οὕτω προσεστῶτες καὶ ὄλοφν-
10 ρόμενοι καὶ κοίρανον ἀνακαλοῦντες ἐκαρτέρησαν. Τῇ
δὲ τρίτῃ προελθὼν καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τετα-
πεινωμένους ἐδάκρυε πολὺν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος
μέτρια καὶ προσαγορεύσας φιλανθρωπῶς ἀπέλυσε τοὺς
ἀχρήστους δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς καὶ γράψας πρὸς
15 Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις
προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέξοιντο. Τῶν δὲ
τεθυηκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς ὄντας ἐμμίσθους
ἐποίησεν.

LXXII. Ὡς δὲ ἦκεν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας καὶ
20 διώκησε τὰ κατεπείγοντα, πάλιν ἦν ἐν θεάτροις καὶ πα-
νηγύρεσιν, ἅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῷ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς
Ἑλλάδος ἀφιγμένων. Ἐτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας
Ἡφαιστίαν πυρέσσων· οἷα δὲ νέος καὶ στρατιωτικὸς οὐ
φέρων ἀκριβῆ δίαταν, ἅμα τῷ τὸν ἰατρὸν Γλαῦκον
25 ἀπελθεῖν εἰς τὸ θέατρον περὶ ἄριστον γενόμενος καὶ
καταφαγὼν ἀλεκτρονὸνα ἐφθὸν καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκ-
πιῶν οἴνου κακῶς ἔσχε καὶ μικρὸν διαλιπὼν ἀπέθανε.
Τοῦτο οὐδενὶ λογισμῷ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος ἠνεγκεν,
ἀλλ' εὐθύς μὲν ἵππους τε κείραι πάντας ἐπὶ πένθει καὶ
30 ἡμίονους ἐκέλευσε καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἀφείλε τὰς
ἐπάλλξεις, τὸν δὲ ἄθλιον ἰατρὸν ἀνεσταύρωσεν, αὐλοὺς
δὲ κατέπαυσε καὶ μουσικὴν πᾶσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ

πολὺν χρόνον, ἕως ἔξ Ἀμμωνος ἦλθε μαντεῖα τιμᾶν
Ἡφαιστίωνα καὶ θύειν ὡς ἤρωϊ παρακελεύουσα. Τοῦ δὲ
πένθους παρηγορία τῷ πολέμῳ χρώμενος, ὥσπερ ἐπὶ
θήραν καὶ κνηγέσιον ἀνθρώπων ἐξῆλθε καὶ τὸ Κοσ-
σαίων ἔθνος κατεστρέφετο, πάντας ἠβηδὸν ἀποσφάττων. 5
705 Τοῦτο δὲ Ἡφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. Τύμβον δὲ
καὶ ταφὴν αὐτοῦ καὶ τὸν περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυρίων
ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος, ὑπερβαλέσθαι δὲ
τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην,
ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην, μεγαλοῦρ- 10
γίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις
ἐπαγγελλόμενον. Οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχὼν
ἔφη τῶν ὄρων μάλιστα τὸν Θράκιον Ἄθων διατύπωσιν
ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν· ἂν οὖν κελεύῃ,
μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξ- 15
εργάσεσθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περι-
λαμβάνοντα μυρίανδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ
σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαφυλῆς εἰς τὴν θάλασσαν
ἀπορρέοντος. Ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῶ δὲ
ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφιζόμενος τότε 20
καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν.

LXXIII. Εἰς δὲ Βαβυλῶνα προάγοντος αὐτοῦ Νέαφ-
χος (ἀφίκετο γὰρ αὐθις εἰσπλεύσας εἰς τὸν Εὐφράτην
διὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης) ἔφη τινὰς ἐντυχεῖν αὐτῷ
Χαλδαίους παραινοῦντας ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τὸν 25
Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ οὐκ ἐφρόντισεν, ἀλλ' ἐπορεύετο·
καὶ πρὸς τοῖς τείχεσι γενόμενος ὄρᾳ κόρακας πολλοὺς
διαφερομένους καὶ τύπτοντας ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κα-
τέπεσον παρ' αὐτόν. Ἐπειτα μηνύσεως γενομένης κατὰ
Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς εἶη 30
περὶ αὐτοῦ τεθυμένος, ἐκάλει Πυθαγόραν τὸν μάντιν.
Οὐκ ἀρνούμενου δὲ τὴν πράξιν ἠρώτησε τῶν ἱερῶν τὸν

τρόπον. Φήσαντος δὲ, ὅτι τὸ ἦπαρ ἦν ἄλοβον „Παπαῖ“
εἶπεν „ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον.“ Καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐ-
δὲν ἠδίκησεν, ἤχθετο δὲ μὴ πεισθεῖς τῷ Νεάρχῳ, καὶ
τὰ πολλὰ τῆς Βαβυλωνῶνος ἔξω κατασηκῶν καὶ περιπλέων
5 τὸν Εὐφρότην διέτριβεν. Ἡνώχλει δ' αὐτὸν σημεῖα
πολλὰ. Καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων μέγιστον καὶ
κάλλιστον ἡμερος ὄνος ἐπελθὼν καὶ λακτίσας ἀνείλεν.
Ἀποδυσάμενον δὲ πρὸς ἄλειμμα καὶ σφαιραν αὐτοῦ
παίζοντος οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες, ὡς ἔδει πάλιν
10 λαβεῖν τὰ ἱμάτια, καθορῶσιν ἄνθρωπον ἐν τῷ θρόνῳ
καθεζόμενον σιωπῇ τὸ διάδημα καὶ τὴν στολὴν τὴν βα-
σιλικὴν περικείμενον. Οὗτος ἀνακρινόμενος, ὅστις εἶη,
πολὺν χρόνον ἀναυδος ἦν· μόλις δὲ συμφρονήσας Διο-
νύσιος μὲν ἔφη καλεῖσθαι, Μεσσήνιος δὲ εἶναι τὸ γένος·
15 ἐκ δὲ τίνος αἰτίας καὶ κατηγορίας ἐνταῦθα κομισθεῖς
ἀπὸ θαλάσσης πολὺν χρόνον γεγονέναι ἐν δεσμοῖς· ἄρτι
δὲ αὐτῷ τὸν Σάραπιν ἐπιστάντα τοὺς δεσμοὺς ἀνεῖναι
καὶ προαγαγεῖν δεῦρο, καὶ κελεῦσαι λαβόντα τὴν στολὴν
καὶ τὸ διάδημα καθίσαι καὶ σιωπᾶν.
20 LXXIV. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν ἄν-
θρωπον, ὥσπερ ἐκέλευον οἱ μάντις, ἠφάνισεν· αὐτὸς
δὲ ἠθύμει καὶ δύσελπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἤδη καὶ πρὸς
τοὺς φίλους ὑποπτος. Μάλιστα δὲ Ἀντίπατρον ἐφο-
βεῖτο καὶ τοὺς παῖδας, ὧν Ἰόλας μὲν ἀρχαιονοχός ἦν,
25 ὁ δὲ Κάσανδρος ἀφίκτο μὲν νεωστί, θεασάμενος δὲ βαρ-
βάρους τινὰς προσκυνούντας, ἄτε δὴ τεθραμμένος Ἑλ-
ληρικῶς καὶ τοιοῦτο πρότερον μηδὲν ἑωρακώς, ἐγέλασε
προπετέστερον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη, καὶ δραξά-
μενος αὐτοῦ τῶν τριχῶν σφόδρα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις
30 ἔπαισε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον. Αὐθις δὲ πρὸς
τοὺς κατηγοροῦντας Ἀντιπάτρον λέγειν τι βουλόμενον
τὸν Κάσανδρον ἐκρούων „Τί λέγεις;“ ἔφη „τοσαύτην

ὁδὸν ἀνθρώπους μηδὲν ἀδικουμένους, ἀλλὰ συκοφαν-
τοῦντας ἐλθεῖν;“ Φήσαντος δὲ τοῦ Κασάνδρου τοῦτο
αὐτὸ σημεῖον εἶναι τοῦ συκοφαντεῖν, ὅτι μακρὰν ἤκουσι
τῶν ἐλέγχων, ἀναγελάσας ὁ Ἀλέξανδρος „Ταῦτα ἐκεῖνα“
706 ἔφη „σοφίσματα τῶν Ἀριστοτέλους εἰς ἐκάτερον τὸν 5
λόγον, οἰμωξομένων, ἂν καὶ μικρὸν ἀδικοῦντες τοὺς
ἀνθρώπους φανῆτε.“ Τὸ δὲ ὄλον οὕτω φασὶ δεινὸν ἐν-
δύναμι καὶ δευσοποιὸν ἐγγενέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ Κασάν-
δρου τὸ δέος, ὥστε ὕστερον χρόνοις πολλοῖς ἤδη Μα-
κεδόνων βασιλεύοντα καὶ κρατοῦντα τῆς Ἑλλάδος ἐν 10
Δελφοῖς περιπατοῦντα καὶ θεώμενον τοὺς ἀνδριάντας,
εἰκόνας Ἀλεξάνδρου φανείσης, ἄφνω πληγέντα φοῖξαι
καὶ κραδανθῆναι τὸ σῶμα καὶ μόλις ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν,
ἰλιγγιάσαντα πρὸς τὴν ὄψιν.

LXXV. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος ὡς ἐνέδωκε τότε πρὸς 15
τὰ θεῖα ταραχώδης γενόμενος καὶ περίφοβος τὴν διά-
νοιαν, οὐδὲν ἦν μικρὸν οὕτως τῶν ἀήθων καὶ ἀτόπων,
ὃ μὴ τέρας ἐποιεῖτο καὶ σημεῖον· ἀλλὰ θυομένων καὶ
καθαιρόντων καὶ μαντευόντων μεστὸν ἦν τὸ βασίλειον.
Οὕτως ἄρα δεινὸν μὲν ἀπιστία πρὸς τὰ θεῖα καὶ κατα- 20
φρόνησις αὐτῶν, δεινὴ δὲ αὐθις ἢ δεισιδαιμονία δίκην
ὑδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον... καὶ ἀναπληροῦν
ἀβελτερίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον. Οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ χρησμῶν γε τῶν περὶ Ἡφαιστίανος ἐκ
θεοῦ κομισθέντων ἀποθέμενος τὸ πένθος αὐθις ἦν ἐν 25
θυσίαις καὶ πότοις. Ἐστιάσας δὲ λαμπρῶς τοὺς περὶ
Νεάρχον, εἶτα λουσάμενος, ὥσπερ εἰώθει μέλλων καθ-
εῦδειν, Μηδίου δεηθέντος ᾤχετο κωμασόμενος πρὸς
αὐτόν· κάκει πιὼν ὄλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤρξατο
πυρέττειν, οὔτε σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιὼν οὔτε ἄφνω 30
διαλγῆς γενόμενος τὸ μετάφρενον ὥσπερ λόγχη πεπλη-
γῶς, ἀλλὰ ταῦτά τινες ᾤοντο δεῖν γράφειν ὥσπερ δρᾶ-

ματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθεὶς πλάσαν-
τες. Ἀριστόβουλος δὲ φησὶν αὐτὸν πυρέττοντα μανικῶς,
διψήσαντα δὲ σφόδρα πιεῖν οἶνον· ἐκ τούτου δὲ φρενι-
τιᾶσαι καὶ τελευτῆσαι τριακάδι Δαισίον μηνός.

5 LXXVI. Ἐν δὲ ταῖς ἐφημερίσιν οὕτως γέγραπται
[τὰ*] περὶ τὴν νόσον. Ὀγδόη ἐπὶ δεκάτῃ Δαισίον μηνός
ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ τὸ πυρέξει. Τῇ δὲ ἐξῆς
λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθε καὶ διημέρευε
πρὸς Μήδιον κυβεύων. Εἴτ' ὄψε λουσάμενος καὶ τὰ
10 ἱερά τοῖς θεοῖς ἐπιθεῖς ἐμπαγῶν διὰ νυκτὸς ἐπύρεξε.
Τῇ εἰκάδι λουσάμενος πάλιν ἐθυσσε τὴν εἰθισμένην θυ-
σίαν· καὶ κατακείμενος ἐν τῷ λουτρῶνι τοῖς περὶ Νέαρ-
χον ἐσχόλαξεν, ἀκροώμενος τὰ περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν
μεγάλην θάλατταν. Τῇ δεκάτῃ φθίνοντος ταῦτά ποιή-
15 σας μᾶλλον ἀνεφλέχθη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔσχε καὶ
τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐπύρεττε σφόδρα. Καὶ μεταρθεὶς
κατέκειτο παρὰ τὴν μεγάλην κολυμβήθραν, ὅτε δὴ τοῖς
ἡγεμόσι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων ἡγεμονίας τάξεων,
ὅπως καταστήσωσι δοκιμάσαντες. Ἐβδόμη σφόδρα πυ-
20 ρέττων ἐθυσεν ἐξαρθεὶς πρὸς τὰ ἱερά· τῶν δὲ ἡγεμό-
νων ἐκέλευε τοὺς μεγίστους διατρέβειν ἐν τῇ αὐλῇ,
ταξίαρχους δὲ καὶ πεντακοσιάρχους ἔξω νυκτερεύειν.
Εἰς δὲ τὰ πέραν βασιλεία διακομισθεὶς τῇ ἕκτῃ μικρὸν
ὑπνωσεν, ὃ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀνήκεν. Ἐπελθόντων δὲ
25 τῶν ἡγεμόνων ἦν ἄφρονος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν πέμπτην,
διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξε τεθνῆναι, καὶ κατεβόων
ἐλθόντες ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς ἐταί-
ροις, ἕως ἐβιάσαντο· καὶ τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθει-
σῶν ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἓνα πάντες παρὰ τὴν κλίνην
30 παρεξῆλθον. Ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα
καὶ Σέλευκον εἰς τὸ Σαραπεῖον ἀποσταλέντες ἠρώτων,
εἰ κομίσωσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον· ὃ δὲ θεὸς κατὰ χῶ-

ραν εἶν ἀνεῖλε. Τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δελίην
ἀπέθανε.

LXXVII. Τούτων τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς
ἐφημερίσιν οὕτω γέγραπται. Φαρμακείας δὲ ὑποψίαν
707 παραντίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχευ, ἔκτω δὲ ἔτει φασὶ μὴνύ- 5
σεως γενομένης τὴν Ὀλυμπιάδα πολλοὺς μὲν ἀνελεῖν,
ἐκρῖψαι δὲ τὰ λείψανα τοῦ Ἴολ τεθνημότος, ὡς τούτου
τὸ φάρμακον ἐγγέαντος. Οἱ δὲ Ἀριστοτέλην φάσκοντες
Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γεγενῆσθαι τῆς πράξεως, καὶ
ὄλως δι' ἐκείνου πορισθῆναι τὸ φάρμακον, Ἀγνόθεμίν 10
τινα διηγείσθαι λέγουσιν ὡς Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως
ἀκούσαντα· τὸ δὲ φάρμακον ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ
παγετῶδες ἀπὸ πέτρας τινὸς ἐν Νωνάκριδι οὔσης, ἣν
ὥσπερ δρόσον λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες εἰς ὄνου χηλὴν
ἀποτίθενται· τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν ἀγγεῖον στέγειν, 15
ἀλλὰ διακόπτειν ὑπὸ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος. Οἱ
δὲ πλεῖστοι τὸν λόγον ὄλως οἴονται πεπλάσθαι τὸν περὶ
τῆς φαρμακείας· καὶ τεκμήριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐ μικρὸν
ὅτι τῶν ἡγεμόνων στασιασάντων ἐφ' ἡμέρας πολλὰς
ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ 20
πυριγῶδες οὐδὲν ἔσχε τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ'
ἔμεινε καθαρὸν καὶ πρόσφατον. Ἡ δὲ Ρωξάνη κύουσα
μὲν ἐτύγγανε καὶ διὰ τοῦτο τιμωμένη παρὰ τοῖς Μακε-
δόσι, δυσζήλως δὲ ἔχουσα πρὸς τὴν Στάτειραν ἐξηπά-
τησεν αὐτὴν ἐπιστολῇ τινι πεπλασμένη παραγενέσθαι, 25
καὶ προσαγαροῦσα μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς
νεκροὺς εἰς τὸ φρέαρ κατέβαλε καὶ συνέχωσεν, εἰδότος
ταῦτα Περδίκκου καὶ συμπράττοντος. Ἦν γὰρ ἐκεῖνος
εὐθύς ἐν δυνάμει μεγίστῃ, τὸν Ἀρριδαῖον ὥσπερ δορυ-
φόρημα τῆς βασιλείας ἐφελκόμενος, γεγονότα μὲν ἐκ 30
γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς Φιλίνης, ἀτελῆ δὲ τὸ φρο-
νεῖν ὄντα διὰ σώματος νόσον οὐ φύσει προσπεσοῦσαν

οὐδὲ αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ πάνν φασὶ παιδὸς ὄντος αὐ-
τοῦ διαφαίνεσθαι χάριεν ἦθος καὶ οὐκ ἀγεννές, εἶτα
μέντοι φαρμάκοις ὑπὸ Ὀλυμπιάδος κακωθέντα διαφθα-
ρῆναι τὴν διάνοιαν.

5

Γ. Κ Α Ι Σ Α Ρ.

10

* * *

1. Τὴν Κίνα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορ-
νηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ
δυνηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμεισε τὴν φερνὴν
αὐτῆς. Αἰτία δὲ Καίσαρι τῆς πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας
15 ἢ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλίᾳ γάρ, πατρὸς
ἀδελφῆ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνώκει Μάριος, ἐξ
ἧς ἐγερόνει Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὢν Καίσαρος.
Ὡς δὲ ὑπὸ πλήθους φόβων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχολίας
ὑπὸ Σύλλα παρορώμενος οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιῶν
20 ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προῆλθεν οὕτω πάνν μειρά-
κιον ὢν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς
Σύλλας παρεσκεύασε, περὶ δὲ ἀναιρέσεως βουλευόμε-
νος, ἐνίων λερόντων, ὡς οὐκ ἔχοι λόγον ἀποκτινύναι
παῖδα τηλικούτον, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοῦς, εἰ μὴ
25 πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρίους ἐνορῶσι. Ταύτης
τῆς φωνῆς ἀνενεχθείσης πρὸς Καίσαρα συχνὸν μὲν τινα
χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις ἐκλεπτεν ἑαυτόν· ἔπειτα
δι' ἀρρωστίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος κατὰ
νύκτα περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα διερευνωμέ-
30 νοις ἐκεῖνα τὰ χωρία καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβά-
νουσιν. Ὡν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ τα-
λάντοις ἀφείθη, καὶ καταβὰς εὐθύς ἐπὶ θάλατταν

ἔξέπλευσεν εἰς Βιδυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα.
708 Παρ' ᾧ διατρέψας χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα ἀποπλέων
ἀλλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακοῦσσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν
ἦδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέτοις κατε-
χόντων τὴν θάλατταν.

5

II. Πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἰ-
κοσι τάλαντα κατεγέλασεν ὡς οὐκ εἰδότην ὃν ἠρή-
κοιεν, αὐτὸς δὲ ὠμολόγησε πεντήκοντα δώσειν· ἔπειτα
τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλων εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν
τῶν χρημάτων πορισμὸν ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις 10
Κίλιξι μεθ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθοις ἀπολε-
λειμμένος οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων
ὁσάκις ἀναπαύοιτο προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Ἡμέ-
ραις δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρου-
ρούμενος, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς 15
ἀδείας συνέπαιξε καὶ συνεγυμνάζετο. Καὶ ποιήματα
γράφων καὶ λόγους τινὰς ἀκροαταῖς ἐκείνοις ἐχοῖτο, καὶ
τοὺς μὴ θαυμάζοντας ἀντικρὺς ἀπαιδεύτους καὶ βαρ-
βάρους ἀπεκάλει καὶ σὺν γέλωτι πολλάκις ἠπέλιψε
κρεμᾶν αὐτούς. Οἱ δὲ ἔχαιρον ἀφελείᾳ τινὶ καὶ παιδιᾷ 20
τὴν παρρησίαν ταύτην νέμοντες. Ὡς δὲ ἦκον ἐκ Μιλή-
του τὰ λύτρα καὶ δοὺς ἀφείθη, πλοῖα πληρώσας εὐθύς
ἐκ τοῦ Μιλησίων λιμένος ἐπὶ τοὺς ληστὰς ἀνήγετο· καὶ
καταλαβὼν ἔτι πρὸς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦντας ἐκράτησε
τῶν πλείστων. Καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποίησατο, 25
τοὺς δὲ ἄνδρας ἐν Περγάμῳ καταθέμενος εἰς τὸ δεσμο-
τήριον αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν
Ἰουγκον, ὡς ἐκεῖνῳ προσῆκον ὄντι στρατηγῷ κολάσαι
τοὺς ἐαλωκότας. Ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλ-
μιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων 30
σκέψεσθαι φάσκοντος ἐπὶ σχολῆς, χαίρειν ἔασας αὐτὸν
ὁ Καίσαρ εἰς Πέργαμον ᾤχετο, καὶ προαγαγὼν τοὺς λη-

στάς ἅπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὥσπερ αὐτοῖς δοκῶν παλ-
ζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις.

III. Ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραι-
νομένης καὶ τῶν οἴκοι καλούντων αὐτὸν ἐπλευσεν εἰς
6 Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος,
οὗ καὶ Κικέρων ἠκρόατο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς καὶ
τὸν τρόπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος. Λέγεται δὲ καὶ
φῦναι πρὸς λόγους πολιτικούς ὁ Καῖσαρ ἄριστα καὶ δια-
10 πονῆσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν
ἀδηρῆτως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ
τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἴη μᾶλλον [ἀλλ'] ἀσχοληθεῖς, ἀφαι-
ναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑφηγεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δει-
νότητος ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ἣ κατεκτήσατο
τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐξικόμενος. Αὐτὸς δ' οὖν ὕστερον
15 ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῇ παραι-
τεῖται μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς
δεινότητα φήτορος εὐφροῦς καὶ σχολὴν ἐπὶ τοῦτο πολ-
λὴν ἄγοντος.

IV. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην Δολοβέλλαν ἔκρινε
20 κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος
πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. Ὁ μὲν οὖν Δολο-
βέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην, ὁ δὲ Καῖσαρ ἀμειβόμενος
τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας συνηγόρευσεν αὐτῇ Πό-
πλιον Ἀντώνιον διωκούση δωροδοκίας ἐπὶ Λευκούλλου
25 τοῦ Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. Καὶ τοσοῦτον
ἰσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ἐπικαλέσασθαι τοὺς δη-
μάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν τὸ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι
πρὸς Ἕλληνας. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ
περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε, πολλὴ δὲ
30 τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὀμιλίας φιλοφροσύνης εὐ-
νοια παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ'
ἡλικίαν ὄντος. Ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δέλτων καὶ τραπέ- 709

ζης καὶ ὅλως τῆς περὶ τὴν διαίταν λαμπρότητος ἀξίαν-
μένη κατὰ μικρὸν αὐτῷ δυνάμει εἰς τὴν πολιτείαν. Ἦν
τὸ πρῶτον οἱ φθονοῦντες οἴομενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμά-
των ἐπιλιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων ἀνθοῦ-
σαν ἐν τοῖς πολλοῖς· ὅψε δὲ ἦσθοντο, μεγάλης καὶ δυσ- 5
ανατρέπτου γενομένης καὶ βαδιζούσης ἄντικρος ἐπὶ
τὴν τῶν ὅλων μεταβολὴν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγμα-
τος ἠγητέον μικρὰν, ἣν οὐ ταχὺ ποιεῖ μεγάλην τὸ ἐν-
δελεχὲς ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι
λαβοῦσαν. Ὁ γοῦν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ 10
φοβηθῆναι τῆς πολιτείας ὥσπερ θαλάττης τὰ διαγε-
λῶντα καὶ τὴν ἐν τῷ φιλανθρωπῷ καὶ ἰλαρῷ κευρυ-
μένην δεινότητα τοῦ ἦθους καταμαθὼν Κικέρων ἔλεγε
τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύ-
μασι τυραννικὴν ἐνορᾶν διάνοιαν, „Ἄλλ' ὅταν“ ἔφη 15
„τὴν κόμην οὕτω διακειμένην περιττῶς ἴδω κἀκείνου
ἐνὶ δακτύλῳ κνώμενον, οὗ μοι δοκεῖ πάλιν οὗτος ἄν-
θρωπος εἰς νοῦν ἂν ἐμβαλέσθαι τηλικούτου κακόν,
ἀναίρεσιν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας.“ Ταῦτα μὲν οὖν
ὕστερον. 20

V. Τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς
αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν ὅτε πρὸς Γάϊον Ποπίλιον ἐρίσας
ὑπὲρ χιλιαρχίας πρότερος ἀνηγορεύθη· δευτέραν δὲ
καὶ καταφανεστέραν ὅτε, τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας
ἀποθανούσης, ἀδελφιδούς ὦν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμ- 25
πρόν ἐν ἀγορᾷ διήλθε, καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν
εἰκόνας Μαρίου προδέσθαι, τότε πρῶτον ὀφθαίσας μετὰ
τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κρι-
θέντων. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐνίῳ καταβοησάντων τοῦ
Καίσαρος ὁ δῆμος ἀντήχησε λαμπρῶς, δεξάμενος κρότῳ 30
καὶ θαυμάσας ὥσπερ ἐξ ἄθου διὰ χρόνων πολλῶν ἀνά-
γοντα τὰς Μαρίου τιμὰς εἰς τὴν πόλιν. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ

γυναιξί πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέναι πα-
 τριον ἢν Ῥωμαίοις, νέαις δὲ οὐκ ὄν ἐν ἔθει πρῶτος
 εἶπε Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης·
 καὶ τοῦτο ἤνεγκεν αὐτῷ χάριν τινὰ καὶ συνεδημαγώ-
 5 γησε τῷ πάθει τοὺς πολλοὺς ὡς ἡμερον ἄνδρα καὶ περι-
 μεστον ἦθους ἀγαπᾶν. Θάψας δὲ τὴν γυναῖκα ταμίας
 εἰς Ἴβηρίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν Βέτερι συνεξῆλθεν,
 ὃν αὐτὸν τε τιμῶν ἀεὶ διετέλεσε καὶ τὸν υἱὸν πάλιν αὐ-
 τὸς ἄρχων ταμίαν ἐποίησε. Γενόμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς
 10 ἐκείνης τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηίαν, ἔχων ἐκ
 Κορνηλίας θυγατέρα τὴν ὕστερον Πομπηίῳ Μάγνῳ
 γαμηθεῖσαν. Χρῶμενος δὲ ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς, καὶ
 δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν ἀντικαταλλάττεσθαι
 μεγάλων ἀναλωμάτων δόξαν, ἀνούμενος δὲ ταῖς ἀλη-
 15 θείαις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται πρὶν εἰς ἀρχὴν τινα
 καθίστασθαι χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφει-
 λέτης ταλάντων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τῆς Ἀππίας
 ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητῆς πάμπολλα χρήματα προσανά-
 λωσε τῶν ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ ἀγορανομῶν ζεύγη μονο-
 20 μάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέσχε καὶ ταῖς ἄλλαις
 περὶ θέατρα καὶ πομπᾶς καὶ δεῖπνα χορηγίαις καὶ πο-
 λυτελείαις τὰς πρὸ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω
 διέθηκε τὸν δῆμον, ὡς καινὰς μὲν ἀρχάς, καινὰς δὲ τι-
 μὰς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς αὐτὸν ἀμείψαιτο.

25 VI. Δυεῖν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν
 ἀπὸ Σύλλα μέγα δυναμένης, τῆς δὲ Μαριανῆς, ἣ τότε
 κατεπτήχει καὶ διέσπαστο κομιδῇ ταπεινὰ πράττουσα,
 ταύτην ἀναρρῶσαι καὶ προσαγαγέσθαι βουλόμενος ἐν
 ταῖς ἀγορανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις εἰκόνας
 30 ἐποίησατο Μαρίου κρῦφα καὶ Νίκας τροπαιοφόρους, ἃς 710
 φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. Ἄμα δὲ
 ἡμέρᾳ τοὺς θεασαμένους μαρμαίροντα πάντα χρυσῷ καὶ

τέχνη κατεσκευασμένα περιττῶς (διεδήλου δὲ γράμμασι
 τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα) θάμβος ἔσχε τῆς τόλμης
 τοῦ ἀναθέντος (οὐ γὰρ ἦν ἄδηλος), ταχὺ δὲ περιτῶν
 ὁ λόγος ἠθροίξε πάντας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν.
 Ἄλλ' οἱ μὲν ἐβόων τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καῖσαρα,⁵
 νόμοις καὶ δόγμασι κατορωρυγμένας ἐπανιστάντα τιμὰς,
 καὶ τοῦτο πείραν ἐπὶ τὸν δῆμον εἶναι προμαλαττόμενον,
 εἰ τετιθάσενται ταῖς φιλοτιμίαις ὑπ' αὐτοῦ καὶ δίδωσι
 παίξειν τοιαῦτα καὶ καινοτομεῖν, οἱ δὲ Μαριανοὶ παρα-
 10 θαρρύναντες ἀλλήλους πλήθει τε θαυμαστοὶ ὅσοι διε-
 φάνησαν ἐξαίφνης, καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον·
 πολλοὶς δὲ καὶ δάκρυα τὴν Μαρίου θεωμένοις ὄψιν ὑφ'
 ἠδονῆς ἔχῳρει, καὶ μέγας ἦν ὁ Καῖσαρ ἐγκωμίους αἰρό-
 μενος, ὡς ἀντὶ πάντων ἄξιός [εἶη ὁ] ἀνὴρ τῆς Μαρίου
 συγγενείας. Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς¹⁵
 Κάτλος Λουτάτιος, ἀνὴρ εὐδοκιμῶν τότε μάλιστα Ῥω-
 μαίων, ἀναστὰς καὶ κατηγορήσας Καῖσαρος ἐπεφθέγγ-
 ξατο τὸ μνημονευόμενον· „Οὐκέτι γὰρ ὑπὸ νόμοις“ ἔφη
 „Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἰρεῖ τὴν πολιτείαν.“
 Ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς ταῦτα Καῖσαρ ἔπεισε τὴν²⁰
 σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήρθη-
 σαν, καὶ παρεκελεύοντο μηδενὶ τοῦ φρονήματος ὑφίε-
 σθαι· πάντων γὰρ ἐκόντι τῷ δήμῳ περιέσεσθαι καὶ
 πρωτεύσειν.

VII. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως τε-²⁵
 λευτήσαντος καὶ τὴν Ἰερωσύνην περιμάχητον οὔσαν
 Ἰσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μετιόντων, ἐπιφανεστάτων ἀν-
 δρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπεῖξεν
 αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καταβὰς εἰς τὸν δῆμον ἀντιπα-
 ρήγγελλεν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς σπουδῆς φαινομένης ὁ³⁰
 Κάτλος, ἀπὸ μελζονος ἀξίας μᾶλλον ὀρρωδῶν τὴν ἀδη-
 λότητα, προσέπεμψε πείθων ἀποστῆναι τὸν Καῖσαρα τῆς

φιλοτιμίας ἐπὶ πολλοῖς χρήμασιν. Ὁ δὲ καὶ πλείω προσ-
 δαμεισάμενος ἔφη διαγωνιεῖσθαι. Τῆς δ' ἡμέρας ἐν-
 στασίας καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ ἀδα-
 κρυτὶ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτὴν „ὦ μήτερ“
 5 εἶπε „τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱὸν ἢ φυγάδα ὄψει.“
 Διενεχθείσης δὲ τῆς ψήφου καὶ γενομένης ἀμίλλης
 ἐκράτησε, καὶ παρέσχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις φόβον
 ὡς ἐπὶ πᾶν θρασύτητος προάξων τὸν δῆμον. Ὅθεν οἱ
 10 περὶ Πείσωνα καὶ Κάτλον ἠτιῶντο Κικέρωνα φεισάμε-
 νον Καίσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίνας λαβὴν παρασχόν-
 τος. Ὁ γὰρ δὴ Κατιλίνας οὐ μόνον τὴν πολιτείαν μετα-
 βαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντα τὰ
 πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς αὐτὸς μὲν ἐξέπεσε, περι-
 πταίσας ἐλάττωσιν ἐλέγχους πρὸ τοῦ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ
 15 βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι, Λέντλον δὲ καὶ Κέθηρον ἐν
 τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπε τῆς συνωμοσίας, οἷς εἰ μὲν
 κρύφα παρεῖχε τι θάρσους καὶ δυνάμεως ὁ Καίσαρ ἀδηλὸν
 ἔστιν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατὰ κράτος ἐξελεγχθέντων καὶ
 Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρωτῶντος περὶ κολά-
 20 σεως ἕκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι Καίσαρος θανατοῦν
 ἐκέλευον, ὁ δὲ Καίσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθε πεφρον-
 τισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους ἄνδρας ἀξιωματι-
 καὶ γένει λαμπροῦς οὐ δοκεῖ πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶ-
 ναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, εἰ δὲ φρουροῖντο
 25 δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ἅς ἂν αὐτὸς ἔληται Κι-
 κέρων, μέχρι οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίνας, ὕστερον ἐν
 εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἐκάστου τῇ βουλῇ γνῶναι
 παρεῖξει.

VIII. Οὕτω δὲ τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης 711
 30 καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ δηθέντος οὐ μόνον οἱ
 μετὰ τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰς εἰρημένους γνώμας ἀπειπάμενοι πρὸς

τὴν ἐκείνου μετέστησαν, ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρῶγμα
 καὶ Κάτλον περιῆλθε. Τούτων δὲ νεανικῶς ἐναντιω-
 θέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ λόγῳ
 συνεπερείσαντος αὐτῷ καὶ συγκατεξαναστάντος ἐρω-
 μένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανοῦμενοι παρεδόθησαν, 5
 Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιόντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα
 φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ξίφη συνδραμόντες
 ἐπέσχον. Ἀλλὰ Κουρίων τε λέγεται τῇ τηβέννῳ περι-
 βαλὼν ὑπέξαγαγεῖν, αὐτὸς τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανί-
 σκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι, φοβηθεὶς τὸν δῆμον ἢ 10
 τὸν φόβον ὅλως ἄδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος.
 Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Κικέρων, εἶπερ ἦν
 ἀληθές, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν· αἰτίαν
 δὲ εἶχεν ὕστερον ὡς ἄριστα τῷ καιρῷ τότε παρασχόντι
 κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρῆσάμενος, ἀλλ' ἀποδειλιάσας 15
 τὸν δῆμον ὑπερφυῶς περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος, ὅς
 γε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλὴν εἰσελθόντος
 αὐτοῦ καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένον καὶ
 περιπίπτοντος θορύβοις πονηροῖς, ἐπειδὴ πλείων τοῦ
 20 συνήθους ἐγίνετο τῇ βουλῇ καθεξομένη χρόνος, ἐπ-
 ῆλθε μετὰ κραυγῆς καὶ περιέστη τὴν σύγκλητον, ἀπαι-
 τῶν τὸν ἄνδρα καὶ κελεύων ἀφείναι. Διὸ καὶ Κάτων
 φοβηθεὶς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπόρων νεωτερισμὸν, οἷ
 τοῦ παντὸς ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι
 τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἐπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι 25
 σιτηρέσιον αὐτοῖς ἔμμηνον, ἐξ οὗ δαπάνης μὲν ἑπτα-
 κόσiai πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο
 τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι, τὸν μὲντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι
 φόβον ἔσβεσε περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο, καὶ τὸ
 πλείστον ἀπέροηξε τῆς Καίσαρος δυνάμεως καὶ διεσκέ- 3
 δασεν ἐν καιρῷ, στρατηγεῖν μέλλοντος καὶ φοβερωτέρου
 διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος.

IX. Οὐ μὴν ἀπέβη τι ταραχῶδες ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τύχη τις ἄχαρις τῷ Καίσαρι συνηνέχθη περὶ τὸν οἶκον. Πόπλιος Κλωδίος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρός, ὕβρι δὲ καὶ θρασύτητι 5 τῶν ἐπὶ βδελυρία περιβοήτων οὐδενὸς δεύτερος. Οὗτος ἦρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς οὐδὲ αὐτῆς ἀκούσης. Ἀλλὰ φυλακαὶ τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκριβεῖς ἦσαν, ἣ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος Αὐρηλία, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφην αἰὲν χαλεπὴν καὶ παρα-
10 κεκινδυνευμένην αὐτοῖς ἐποίει τὴν ἐντευξίν. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις θεὸς ἦν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὡσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν. Καὶ Φρύγες μὲν οἰκείουμενοι Μίδα μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασί, Ῥωμαῖοι δὲ νύμφην Δρυάδα Φαύνῳ συνοικήσασαν, Ἕλληνες δὲ τῶν
15 Διονύσου μητέρων τὴν ἄρρητον. Ὅθεν ἀμπελίνοις τε τὰς σκηναὶς κλήμασιν ἐορτάζουσαι κατερέφουσι, καὶ δράκων ἱερὸς παρακαθίδρυνται τῇ θεῷ κατὰ τὸν μῦθον. Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων· αὐταὶ δὲ καθ' ἑαυτὰς
20 αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολογοῦντα δράν λέγονται περὶ τὴν ἱερουργίαν. Ὅταν οὖν ὁ τῆς ἐορτῆς καθήκη χρόνος, ὑπατεύοντος ἢ στρατηγοῦντος ἀνδρός, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται καὶ πᾶν τὸ ἄρρεν, ἢ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν παραλαβοῦσα διακοσμεῖ. Καὶ τὰ μέγιστα νύκτωρ
25 τελεῖται, παιδιᾶς ἀναμειγμένης ταῖς παννυχίσι καὶ μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρουσίας.

X. Ταύτην τότε τὴν ἐορτὴν τῆς Πομπηίας ἐπιτελοῦσης, ὁ Κλωδίος οὐπὼ γενειῶν καὶ διὰ τοῦτο λήσειν οἰόμενος ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβὼν ἐχώρει,
712
30 νέᾳ γυναικὶ τὴν ὄψιν ἑοικώς. Καὶ ταῖς θύραις ἐπιτυχῶν ἀνεφωγμέναις εἰσῆχθη μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδύας θεραπαινίδος, ἐκείνης δὲ προδραμούσης, ὡς τῇ

Πομπηία φράσειε, καὶ γενομένης διατριβῆς, περιμένειν μὲν ὅπου κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτεροῦντι, πλα-
νωμένῳ δ' ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ περιφεύγοντι τὰ φῶτα προσπεσοῦσα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος ὡς δὴ γυνὴ γυ-
ναῖκα παίζειν προὔκαλεῖτο, καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὸ 5 μέσον εἴλκε, καὶ τίς ἐστι καὶ πόθεν ἐπυνθάνετο. Τοῦ δὲ Κλωδίου φήσαντος ἄβραν περιμένειν Πομπηίας, αὐτὸ τοῦτο καλουμένην, καὶ τῇ φωνῇ γενομένου καταφανοῦς, ἢ μὲν ἀκόλουθος εὐθύς ἀπεπήδησε κραυγῇ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὸν ὄχλον, ἄνδρα πεφωρακέναι βοῶσα,
10 τῶν δὲ γυναικῶν διαπτοηθεῖσῶν ἢ Αὐρηλία τὰ μὲν ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσε καὶ συνεκάλυψε, αὐτὴ δὲ τὰς θύρας ἀποκλείσαι κελεύσασα περιήει τὴν οἰκίαν ὑπὸ λαμπάδων ζητοῦσα τὸν Κλωδίον. Εὐρίσκειται δ' εἰς οἰκημα παιδίσκης, ἣ συνεισῆλθε, καταπεφρυγῶς
15 καὶ γενόμενος φανερός ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐξελαύνεται διὰ τῶν θυρῶν. Τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ νύκτος εὐθύς αἱ γυναῖκες ἀπιοῦσαι τοῖς αὐτῶν ἐφραζον ἀνδράσι, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως λόγος, ὡς ἀθέσμοις ἐπικειρηκότος τοῦ Κλωδίου καὶ δίκην οὐ τοῖς ὕβρι-
20 σμένοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς ὀφείλοντος. Ἐγράψατο μὲν οὖν τὸν Κλωδίον εἰς τῶν δημάρχων ἀσεβείας, καὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατώτατοι τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἄλλας τε δεινὰς ἀσελγείας καταμαρτυροῦντες καὶ μοιχείαν ἀδελφῆς, ἢ Λευκούλλῳ
25 συνφκήκει. Πρὸς δὲ τὰς τούτων σπουδὰς ὁ δῆμος ἀντιτάξας ἑαυτὸν ἤμυνε τῷ Κλωδίῳ, καὶ μέγα πρὸς τοὺς δικαστὰς ὄφελος ἦν ἐκπεπληγμένους καὶ δεδοικότας τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ Καίσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθύς τὴν Πομπηίαν, μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθεὶς οὐδὲν ἔφη
30 τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γιγνώσκειν. Ὡς δὲ τοῦ λόγου παραδόξου φανέντος ὁ κατήγορος ἠρώτησε

„Πῶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα;“ „Ὅτι“ ἔφη „τὴν ἐμὴν ἤξιον μηδὲ ὑπονοηθῆναι.“ Ταῦτα οἱ μὲν οὕτω φρονοῦντα τὸν Καίσαρα λέγουσιν εἰπεῖν, οἱ δὲ τῷ δήμῳ χαριζόμενον ὠρημένῳ σώζειν τὸν Κλάδιον. Ἀποφεύ-
5 γει δ' οὖν τὸ ἐγκλημα τῶν πλείστων δικαστῶν συγκε-
χυμένοι τοῖς γραμμασι τὰς γνώμας ἀποδόντων, ὅπως μήτε παρακινδυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς καταψηφισά-
μενοι μήτε ἀπολύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ τοῖς ἀρίστοις.

XI. Ὁ δὲ Καίσαρ εὐθύς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν
10 ἐπαρχιῶν τὴν Ἰβηρίαν λαβὼν, ὡς ἦν δυσδιάθετον αὐτῷ
τὸ περὶ τοὺς δανειστὰς ἐνοχλοῦντας ἐξιόντι καὶ κατα-
βοῶντας, ἐπὶ Κράσσου κατέφυγε πλουσιώτατον ὄντα
Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀκμῆς καὶ θερμό-
τητος ἐπὶ τὴν πρὸς Πομπηίου ἀντιπολιτείαν. Ἀναδεξα-
15 μένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπα-
ραιτήτους τῶν δανειστῶν καὶ διεγγυήσαντος ὀκτακοσίων
καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπαρ-
χίαν. Λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ
καὶ πολίχνιον τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον ὑπὸ ἀνθρώπων
20 παντάπασιν ὀλίγων καὶ λυπρὸν παρερχομένου, τοὺς
ἐταίρους ἅμα γέλωτι καὶ μετὰ παιδιᾶς „Ἦ που“ φάναι
„κάνταυθά τινές εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι καὶ περὶ
πρωτείων ἀμιλλαι καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλή-
λους;“ τὸν δὲ Καίσαρα σπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰ-
25 πείν „Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον
πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος.“ Ὁμοίως δὲ πάλιν
ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς οὔσης ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ
Ἀλεξάνδρου γεγραμμένων σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ
πολὺν χρόνον, εἶτα καὶ δακρῦσαι· τῶν δὲ φίλων θαν-
713
30 μασάντων τὴν αἰτίαν εἰπεῖν· „Ὅν δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶ-
ναι λύπης, εἰ τηλικούτος μὲν ὢν Ἀλέξανδρος ἤδη

τοσούτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὕτω πέ-
πρακται;“

XII. Τῆς γοῦν Ἰβηρίας ἐπιβὰς εὐθύς ἦν ἐνεργὸς,
ὥσθ' ἡμέραις ὀλίγαις δέκα σπέρας συναγαγεῖν πρὸς
ταῖς πρότερον οὔσαις εἴκοσι, καὶ στρατεύσας ἐπὶ Καλαί- 5
κούς καὶ Λυσιτανούς κρατῆσαι καὶ προελθεῖν ἄχρι τῆς
ἔξω θαλάσσης τὰ μὴ πρότερον ὑπακούοντα Ῥωμαίοις
ἔθνη καταστρεφόμενος. Θέμενος δὲ τὰ τοῦ πολέμου
καλῶς οὐ χεῖρον ἐβράβευε τὰ τῆς εἰρήνης, ὁμόνοιάν τε
ταῖς πόλεσι καθιστὰς καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρεωφειλε- 10
τῶν καὶ δανειστῶν ἰώμενος διαφοράς. Ἐτάξε γὰρ τῶν
προσιόντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο
μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ λοιπῷ χρῆ-
σθαι τὸν δεσπότην, ἄχρι ἂν οὕτως ἐκλυθῆ τὸ δάνειον.
Ἐπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας, αὐτός 15
τε πλούσιος γεγωνὸς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελικῶς
ἀπὸ τῶν στρατειῶν καὶ προσηγορευμένος αὐτοκράτωρ
ὑπ' αὐτῶν.

XIII. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρόμβον ἔξω
διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν παρόντας 20
ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γεγωνὸς ἀντι-
νομία καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρε-
σίας ἐπεμψε πρὸς τὴν σύγκλητον αἰτούμενος αὐτῷ δο-
θῆναι παραγγέλλειν εἰς ὑπατείαν ἀπόντι διὰ τῶν φίλων.
Κάτωνος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυριζόμενου τῷ νόμῳ πρὸς 25
τὴν ἀξίωσιν, εἶτα, ὡς ἑώρα πολλοὺς τεθεραπευμένους
ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τῷ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα
καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρίψαντος, ἔγνω τὸν
θρόμβον ἀφελῆς ὁ Καίσαρ ἔχεσθαι τῆς ὑπατείας· καὶ
παρελθὼν εὐθύς ὑποδύεται πολίτευμά τι πάντας ἀν- 30
θρώπους ἔξαπατῆσαν πλὴν Κάτωνος. Ἦν δὲ τοῦτο
διαλλαγὴ Πομπηίου καὶ Κράσσου τῶν μέγιστον ἐν τῇ

πόλει δυναμένων· οὓς συναγαγὼν ὁ Καῖσαρ εἰς φιλίαν ἐκ διαφορᾶς, καὶ τὴν ἀπ' ἀμφοῖν συνενεγκάμενος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν, ἔργῳ φιλάνθρωπον ἔχοντι προσηγορίαν ἔλαθε μεταστῆσας τὴν πολιτείαν. Οὐ γάρ, ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, ἢ Καῖσαρος καὶ Πομπηίου διαφορὰ τοὺς ἐμφυλίου ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτως καὶ πρὸς ἀλλήλους διαστάντων. Κάτωνι δὲ πολλάκις τὰ μέλλοντα προθεσπίζοντι περιῆν δυσκόλου μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ φρονίμου μὲν, οὐκ εὐτυχοῦς δὲ συμβούλου λαβεῖν δόξαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηίου φιλίας δορυφορούμενος ἐπὶ τὴν ὑπατείαν κατήχθη· καὶ λαμπρῶς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλλπούρου νίου Βύβλου καὶ καταστάς εἰς τὴν ἀρχὴν εὐθύς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτω προσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχων τιμὴ θρασυτάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ διανομὰς εἰσηγούμενος. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων πάλαι δεόμενος προφάσεως ἀνακραγῶν καὶ μαρτυράμενος, ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαύνοιτο θεραπεύσων ἐκείνον ἐξ ἀνάγκης ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπήδησε· καὶ περιστησάμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, ἔνθεν δὲ Πομπηίου, ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαίνοισιν. Ἐπαινεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς ἐνίστασθαι μετὰ ξίφων ἀπειλοῦντας. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπισχνοῦντο· Πομπηίος δὲ καὶ προσεπέειπεν, ὡς ἀπίξοιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. Ἐπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικούς ἠνίασεν, οὐκ ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὴν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικὴν καὶ μειρακιώδη φωνὴν ἀκούσαντας, ὁ δὲ δῆμος ἦσθη. Καῖσαρ

714 δὲ μαιζόνως ἔτι τῆς Πομπηίου δυνάμεως ὑποδραττόμενος, ἦν γὰρ αὐτῷ Ἰουλίᾳ θυγάτηρ ἐγγεγνημένη Σερούιλίῳ Καίπλωνι, ταύτην ἐνεγγύησε Πομπηίῳ, τὴν δὲ Πομπηίου τῷ Σερούιλίῳ δώσειν ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν ἀνέγγυον οὔσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδί καθωμολογημένην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἠγάγετο Καλλπούρου νίαν θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέστησεν ὑπάτου εἰς τὸ μέλλον, ἐνταῦθα δὲ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κάτωνος καὶ βοῶντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι, γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας καὶ διὰ γυναικῶν εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλους ἀντεισαγόντων. Ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καῖσαρος Βύβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέβαινε, ἀλλὰ πολλάκις ἐκινδύνευε μετὰ Κάτωνος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἴκοι τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσε. Πομπηίος δὲ γήμας εὐθύς ἐνέπλησε τὴν ἀγορὰν ὄπλων καὶ συνεπεκύρου τῷ δήμῳ τοὺς νόμους, Καῖσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἅσασαν Κελτικὴν προσθεὶς τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγματῶν τεσσάρων εἰς πενταετίαν. Κάτων μὲν οὖν ἐπιχειροῦσα τα τούτοις ἀντιλέγειν ἀπῆγεν εἰς φυλακὴν ὁ Καῖσαρ, οἴομενος αὐτὸν ἐπικαλέσεσθαι τοὺς δημάρχους· ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος ὁρῶν ὁ Καῖσαρ οὐ μόνον τοὺς κρατίστους δυσφοροῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δημοτικὸν αἰδοῖ τῆς Κάτωνος ἀρετῆς σιωπῇ καὶ μετὰ κατηφείας ἐπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρύφα τῶν δημάρχων ἐνὸς ἀφελέσθαι τὸν Κάτωνα. Τῶν δὲ ἄλλων συγκλητικῶν ὀλίγοι παντάπασιν αὐτῷ συνήεσαν εἰς βουλήν, οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες ἐκποδῶν ἦσαν. Εἰπόντος δὲ Κουσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς φοβούμενοι τὰ ὄπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχοιντο „Τί οὖν“ ἔφη ὁ Καῖσαρ „οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιώς οἴκου-

ρεῖς, "καὶ ὁ Κουσίδιος εἶπεν· "Ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας· ὁ γὰρ ἐτι λειπόμενος βίος οὐ πολλῆς ὀλίγος ὢν δεῖται προνοίας." Αἰσχιστον δὲ τῶν τότε πολιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος ὑπατείᾳ δῆμαρχον αἰρεθῆναι Κλωδίον ἐκεῖνον, ὑφ' οὗ τὰ περὶ τὸν γάμον καὶ τὰς ἀπορορήτους παρενομήθη παννυχίδας. Ἡρέθη δὲ ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει· καὶ Καῖσαρ οὐ πρότερον ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν στρατιάν ἢ καταστασιάσαι Κικέρωνα μετὰ Κλωδίου καὶ συνεβαλεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

10 XV. Τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι τὰ πρὸ τῶν Γαλατικῶν. Ὁ δὲ τῶν πολέμων, οὓς ἐπολέμησε μετὰ ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν, αἷς ἡμερώσατο τὴν Κελτικὴν, χρόνος, ὥσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ καὶ καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίου καὶ πραγμάτων και-
15 νῶν ὁδόν, οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν μάλιστα τεθναμασμένων ἐφ' ἡγεμονίᾳ καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείποντα πολεμιστὴν καὶ στρατηλάτην ἀπέδειξεν αὐτόν, ἀλλ' εἴτε Φαβίου καὶ Σκηπίωνος καὶ Μετέλλου καὶ τοὺς κατ' αὐτόν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον
20 ἀμφοτέρους τε Λευκούλλου ἢ καὶ Πομπηίου αὐτόν, οὗ κλέος ὑπουράνιον ἦνθι τότε παντοίας περὶ πόλεμον ἀρετῆς, παραβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πράξεις τὸν μὲν χαλεπότητι τόπων, ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν δὲ μεγέθει χώρας, ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ πλήθει καὶ
25 βίᾳ πολεμίων, οὓς ἐνίκησε, τὸν δὲ ἀτοπίας καὶ ἀπιστίαις ἡθῶν, ἃ καθωμίλησε, τὸν δὲ ἐπεικειᾶ καὶ προότητι πρὸς τοὺς ἀλισκομένους, τὸν δὲ δώροις καὶ χάρισι πρὸς τοὺς συστρατενομένους, πάντας δὲ τῷ πλείστας μεμαχῆσθαι μάχας καὶ πλείστους ἀνηρηκέναι τῶν ἀν-
30 τιταχθέντων. Ἔτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γαλατρίαν πόλεις μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἶλεν, 715 ἔθνη δὲ ἐχειρώσατο τριακόσια, μυριάσι δὲ παραταξάμε-

νος κατὰ μέρος τριακοσίαις ἑκατὸν μὲν ἐν χερσὶ διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐξώγησεν.

XVI. Εὐνοίᾳ δὲ καὶ προθυμίᾳ στρατιωτῶν ἐχρήσατο τοσαύτη περὶ αὐτόν, ὥστε τοὺς ἑτέρων μηδὲν ἐν ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας ἀμάχους καὶ ἀνυ-
5 ποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος δόξης. Οἷος ἦν τοῦτο μὲν Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ περὶ Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ νεὸς πολεμίας ἐπιβεβηκὼς τὴν μὲν δεξιὰν ἀπεκόπη χεῖρα μαχαίρα, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς
10 πολεμίους ἀπέστρεψε πάντας καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησε· τοῦτο δὲ Κάσσιος Σκεύας, ὃς ἐν τῇ περὶ Δυρράχιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεῖς τοξεύματι, τὸν δὲ ὤμον ὑσσῶ καὶ τὸν μηρὸν ἑτέρῳ διεληλαμένος, τῷ δὲ θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδεδεγ-
15 μένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους ὡς παραδώσων ἑαυτόν. Δυεῖν δὲ προσιόντων, τοῦ μὲν ἀπέκοψε τὸν ὤμον τῇ μαχαίρα, τὸν δὲ κατὰ τοῦ προσώπου πατάξας ἀπέστρεψεν, αὐτὸς δὲ διεσώθη τῶν οἰκείων περισχόντων. Ἐν δὲ Βρετανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον ἐλώδη καὶ μεστὸν
20 ὑδάτων ἐμπесоῦσι τοῖς πρώτοις ταξιαρχοῖς ἐπιθεμένων στρατιώτης, Καίσαρος αὐτοῦ τὴν μάχην ἐφορῶντος, ὠσάμενος εἰς μέσους καὶ πολλὰ καὶ περίοπτα τόλμης ἀποδειξάμενος ἔργα τοὺς μὲν ταξιαρχοὺς ἔσωσε, τῶν βαρβάρων φυγόντων, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς ἐπὶ πᾶσι δια-
25 βαίνων ἔρριψεν ἑαυτόν εἰς φεύματα τελματώδη, καὶ μόλις ἄνευ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμενος, τὰ δὲ βαδίζων, διεπέρασε. Θαυμαζόντων δὲ τῶν περὶ τὸν Καίσαρα καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ κραυγῆς ἀπαντῶντων, αὐτὸς εὖ μάλα κατηφῆς καὶ δεδακρυμένος προσέπεσε τῷ Καί-
30 σαρι, συγγνωμην αἰτούμενος ἐπὶ τῷ προέσθαι τὸν θυρεόν. Ἐν δὲ Λιβύῃ ναῦν ἐλόντες οἱ περὶ Σκηπίωνα

Καίσαρος, ἐν ἧ Γράνιος Πέτρων ἐπέπλει ταμίαις ἀπο-
 δεδειγμένους, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιοῦντο λείαν, τῷ δὲ
 ταμία διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. Ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι
 τοῖς Καίσαρος στρατιώταις οὐ λαμβάνειν, ἀλλὰ διδόναι
 5 σωτηρίαν ἔθος ἐστίν, ἑαυτὸν τῷ ξίφει πατάξας ἀνείλε.

XVII. Τὰ δὲ τοιαῦτα λήματα καὶ τὰς φιλοτιμίας
 αὐτὸς ἀνέθρεψε καὶ κατεσκεύασε Καῖσαρ, πρῶτον μὲν
 τῷ χαρίζεσθαι καὶ τιμᾶν ἀφειδῶς ἐνδεικνύμενος, ὅτι
 τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφὴν ἰδίαν οὐδέ τινας ἡδυπα-
 10 θείας ἐκ τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δὲ ἄθλα τῆς ἀν-
 δραγαθίας παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται καὶ
 μέτεστιν ἐκείνῳ τοῦ πλουτεῖν ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρα-
 τιωτῶν δίδωσιν· ἔπειτα τῷ πάντα μὲν κίνδυνον ἐκὼν
 ὑφίστασθαι, πρὸς μηδένα δὲ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν.
 15 Τὸ μὲν οὖν φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν
 φιλοτιμίαν· ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονὴ παρὰ τὴν τοῦ
 σώματος δύναμιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος ἐξέπληττεν,
 ὅτι καὶ τὴν ἔξιν ὧν ἰσχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ
 ἀπαλὸς καὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπι-
 20 ληπτικοῖς ἔνοχος, ἐν Κορδύβη πρῶτον αὐτῷ τοῦ πά-
 θους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας
 ἐποιήσατο τὴν ἀρρωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν
 τῆς ἀρρωστίας τὴν στρατείαν, ταῖς ἀτρυτοῖς ὁδοιπορίαις
 καὶ ταῖς εὐτελέσι διαίταις καὶ τῷ θυραυλεῖν ἐνδελεχῶς
 25 καὶ ταλαιπωρεῖν ἀπομαχόμενος τῷ πάθει καὶ τὸ σῶμα
 τηρῶν δυσάλωτον. Ἐκοιμᾶτο μὲν γε τοὺς πλείστους
 ὕπνου ἐν ὀρήμασιν ἢ φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνά-
 παυσιν κατατιθέμενος, ὡχεῖτο δὲ μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰ
 φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἐνὸς αὐτῷ
 30 συγκαθημένου παιδὸς τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος
 εἰθισμένων, ἐνὸς δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου
 ξίφος ἔχοντος. Συντόμως δὲ ἤλαυνεν οὕτως, ὥστε τὴν 716

πρώτην ἔξοδον ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος ὀρθοαῖος ἐπὶ
 τὸν Ῥοδανὸν ἐλθεῖν. Τὸ μὲν οὖν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς
 ἦν αὐτῷ ῥάδιον· εἰθιστο γὰρ εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας
 ἀπάγων καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν
 τὸν ἵππον. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν
 5 ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολάς ὑπαγορεύειν καὶ δυσὶν ὁμοῦ
 γράφουσιν ἐξαρκεῖν, ὡς δὲ Ὀππιὸς φησὶ, καὶ πλείοσι.
 Λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν
 Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον
 ἐντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων τοῦ καιροῦ διὰ τε πλη- 10
 θος ἀσχολιῶν καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος μὴ περιμένον-
 τος. Τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας κάκεινο ποιοῦν-
 ται σημεῖον, ὅτι, τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ
 ξένου Οὐαλλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον καὶ
 μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς 15
 ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν.
 „Ἡρκει γὰρ“ ἔφη „τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν·
 ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων αὐτὸς ἐστὶν
 ἄγροικος.“ Ἐν ὁδῷ δὲ ποτε συνελασθεῖς ὑπὸ χειμῶνος
 εἰς ἑπαυλίῳ ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὖρε πλέον 20
 οἰκῆματος ἐνὸς γλίσχρους ἕνα δέξασθαι δυναμένου, πρὸς
 τοὺς φίλους εἰπὼν, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον
 εἶη τοῖς κρατίστοις, τῶν δὲ ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστά-
 τοις, Ὀππιὸν ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· αὐτὸς δὲ μετὰ
 τῶν ἄλλων ὑπὸ τῷ προστεγίῳ τῆς θύρας ἐκάθευδεν. 25

XVIII. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν
 πολέμων πρὸς Ἑλβηττίους συνέστη καὶ Τιγυρίνους, οἱ
 τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κόμας τετρακοσίας ἐμ-
 πρήσαντες ἐχώρουν πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους Γαλα-
 30 τίας, ὥσπερ πάλαι Κίμβροι καὶ Τεύτονες, οὔτε τόλμαν
 ἐκείνων ὑποδεέστεροι δοκοῦντες εἶναι καὶ πλήθος ὁμα-
 λῶς τριάκοντα μὲν αἱ πᾶσαι μυριάδες ὄντες, εἴκοσι δὲ

αὶ μαχομένοι μιᾶς δέουσαι. Τούτων Τιγυρίνους μὲν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Λαβιηνὸς πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν, Ἑλβητίων δὲ αὐτῷ πρὸς τινα πόλιν φίλην ἄγοντι τὴν στρατιὰν καθ' ὁδὸν ἀπροσδοκῆτως ἐπιθεμένων φθάσας ἐπὶ χωρίον καρτερὸν κατέφυγε. Κάκει συναγαγὼν καὶ παρατάξας τὴν δύναμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη, „Τούτῳ μὲν“ ἔφη „νικήσας χρῆσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δὲ ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους“ καὶ περὶ ὁρμήσας ἐνέβαλε. Χρόνῳ δὲ καὶ χαλεπῶς ὠσάμενος τὸ μάχιμον περὶ ταῖς ἀμάξιαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχε πόνον, οὐκ αὐτῶν μόνων ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμενοι μέχρι θανάτου συγκατεκόπησαν, ὥστε τὴν μάχην μόλις εἰς μέσας νύκτας τελευτήσασιν. Καλῶ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρείττον ἐπέθηκε τὸ συνοικίσει τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης τῶν περιόντων βαρβάρων καὶ καταναγκάσει τὴν χώραν ἀναλαβεῖν, ἣν ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις, αἷς διέφθειραν, ὄντας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. Ἐπραξε δὲ τοῦτο δεδιὼς μὴ τὴν χώραν ἔρημον γενομένην οἱ Γερμανοὶ διαβάντες κατάσχωσι.

XIX. Δεύτερον δὲ πρὸς Γερμανοὺς ἄντικρυς ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησε, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβιστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένον· ἀλλ' ἦσαν ἀφόρητοι τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ γείτονες, καὶ καιροῦ παραδόντος οὐκ ἂν ἐδόκουν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀτρεμήσειν, ἀλλ' ἐπινεμήσεσθαι καὶ καθέξειν τὴν Γαλατίαν. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἠγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεξῆλθον ὡς δὴ τροφῆ χρησόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ, 717 συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν ἐκέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς

ἔχοντας, αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παραλαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύσεσθαι, μήτε κρείττοσι μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίους μήτε αὐτὸς ὦν Μαρίου χείρων στρατηγός. Ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον τάγμα πρεσβευτὰς ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν χάριν ἔχειν ὁμολογούντες, τὰ δὲ ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν ἐνάκιζον ἠγεμόνας, ὁρμῆς δὲ καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες ἠκολούθουν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν, ἕως ἐν διακοσίοις τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευσαν. Ἦν μὲν οὖν ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτὴν ἐτέθραυστο τῆς γνώμης τοῦ Ἀριόβιστου. Γερμανοῖς γὰρ ἐπιθήσεσθαι Ῥωμαίους, ὧν ἐπερχομένων οὐκ ἂν ἐδόκουν ὑποστῆναι, μὴ προσδοκῆσας ἐθαύμαζε τὴν Καίσαρος τόλμαν καὶ τὸν στρατὸν ἑώρα τεταραγμένον. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς ἤμβλυσε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἱ ποταμῶν δίναις προσβλέπουσαι καὶ φευμάτων ἐλιγμοῖς καὶ ψόφοις τεκμαιρόμεναι προεθέσπιζον, οὐκ εἶδαι μάχην τίθεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νέαν σελήνην. Ταῦτα τῷ Καίσαρι πυνθανομένῳ καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἠσυχάζοντας ὁρῶντι καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἀπροθύμοις οὖσιν αὐτοῖς συμβαλεῖν μᾶλλον ἢ τὸν ἐκείνων ἀναμένοντα καιρὸν καθῆσθαι. Καὶ προσβολὰς ποιούμενος τοῖς ἐρύμασι καὶ λόφοις, ἐφ' ὧν ἐστρατοπέδευον, ἐξηγρίαινε καὶ παρῶξυνε καταβάντας πρὸς ὄργην διαγωνίσασθαι. Γενομένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς αὐτῶν ἐπὶ σταδίου τετρακοσίου ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας κατέπλησε τοῦτο πᾶν νεκρῶν τὸ πεδίον καὶ λαφύρων. Ἀριόβιστος δὲ φθάσας μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥήνον· ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι.

XX. Ταῦτα διαπραξάμενος τὴν μὲν δύναμιν ἐν Σηκουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουσαν, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐν Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος εἰς τὴν περὶ Πάδου Γαλα-

τίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὕσαν· ὁ
 γὰρ καλούμενος Ρουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς
 Ἄλπεσι Κελτικῆς ὀρίζει τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα
 καθήμενος ἐδημαγῶγει πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνου-
 5 μένων, διδοὺς ἅν ἕκαστος δεηθείη, καὶ πάντας ἀποπέμ-
 πων τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐλπίζοντας.
 Καὶ παρὰ τὸν ἄλλον δὲ πάντα τῆς στρατείας χρόνον
 ἐλάνθανε τὸν Πομπήϊον ἐν μέρει νῦν μὲν τοὺς πολε-
 μίους τοῖς τῶν πολιτῶν ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν
 10 δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἰρῶν τοὺς πολίτας
 καὶ χειρούμενος. Ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτά-
 τους Κελτῶν καὶ τὴν τρίτην ἀπάσης τῆς Κελτικῆς νεμο-
 μένους ἀφεστάναι, πολλὰς δὴ τινὰς μυριάδας ἐνόπλων
 ἀνδρῶν ἠθροικότας, ἐπιστρέψας εὐθύς ἐχώρει τάχει
 15 πολλῶ· καὶ πορθοῦσι τοὺς συμμάχους Γαλάτας ἐπιπε-
 σῶν τοῖς πολεμίσι τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλεί-
 στους αἰσχροῦς ἀγωνισαμένους τρεψάμενος διέφθειρεν,
 ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νε-
 κρῶν πλήθει περατοῦς γενέσθαι, τῶν δ' ἀποστάντων
 20 οἱ μὲν παρωκεάνιοι πάντες ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· ἐπὶ
 δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν τῆδε, Νερ-
 βίους, ἐστράτευσεν, οἵπερ εἰς συμμιγεῖς ὄρυμους κα-
 τωκημένοι, γενεὰς δὲ καὶ κτήσεις ἐν τινὶ βυθῷ τῆς
 ὕλης ἀπωτάτω θέμενοι τῶν πολεμίων αὐτοὶ τῷ Καίσαρι
 26 ποιουμένῳ χάρακα καὶ μὴ προσδεχομένῳ τηνικαῦτα τὴν
 μάχην ἐξακισμύριοι τὸ πλῆθος ὄντες αἰφνιδίως προσέ-
 πεσον, καὶ τοὺς μὲν ἵππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ ταγμάτων
 τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἑβδομον περισχόντες ἅπαντας ἀπέ-
 κτειναν τοὺς ταξιάρχους. Εἰ δὲ μὴ Καίσαρ ἀρπάσας τὸν
 30 θυρεὸν καὶ διασχῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ μαχομένους ἐνέ-
 βαλε τοῖς βαρβάροις καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων τὸ δέκατον 718
 κινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε καὶ διέκοψε τὰς τάξεις

τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἂν δοκεῖ περιγενέσθαι· νῦν δὲ τῇ
 Καίσαρος τόλμῃ τὴν λεγομένην ὑπὲρ δύναμιν μάχην
 ἀγωνισάμενοι τρέπονται μὲν οὐδ' ὥς τοὺς Νερβίους,
 κατακόπτουσι δὲ ἀμυνομένους· πεντακόσιοι γὰρ ἀπὸ
 μυριάδων ἕξ σωθῆναι λέγονται, βουλευταὶ δὲ τρεῖς ἀπὸ 5
 τετρακοσίων.

XXI. Ταῦτα ἡ σύγκλητος πυθομένη πεντεκαίδεκα
 ἡμέρας ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς καὶ σχολάζειν ἑορ-
 τάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκη πρότερον. Καὶ γὰρ ὁ
 κίνδυνος ἐφάνη μέγας, ἐθνῶν ἅμα τοσοῦτων ἀναρρα- 10
 γέντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καίσαρ ἦν ὁ
 νικῶν, ἢ πρὸς ἐκείνου εὐνοια τῶν πολλῶν ἐποίει. Καί-
 σαρ δ' αὐτὸς εὐθέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν πάλιν ἐν
 τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχειμάζε συσκευαζόμενος τὴν
 πόλιν. Οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παραγγέλλοντες 15
 ἐκείνῳ χρώμενοι χορηγῶ καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου χρήμασι
 διαφθείροντες τὸν δῆμον ἀνηγορεύοντο καὶ πᾶν ἔπρατ-
 τον, ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὐξίειν ἐμελλεν, ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλείστοι
 συνῆλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λοῦκαν, Πομπήϊός τε καὶ 20
 Κράσσοσ καὶ Ἄππιος ὁ τῆς Σαρδόνος ἡγεμῶν καὶ Νέ-
 πωσ ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος, ὥστε ῥαβδούχους μὲν
 ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ πλείονας ἢ
 διακοσίους. Βουλὴν δὲ θέμενοι διεκρίθησαν ἐπὶ τού-
 τοις· ἔδει Πομπήϊον μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀπο- 25
 δειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην
 ἐπιμετροθῆναι τῆς στρατηγίας, ὃ καὶ παραλογώτατον
 ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσι. Οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα
 παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες ὥς οὐκ ἔχοντι διδόναι τὴν
 βουλὴν ἐπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκαζον ἐπιστένουσαν 30
 οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος, ἐπίτηδες γὰρ
 αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο, Φαωνίου δέ, ὃς

ἦν ξηλωτῆς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέβαινε ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου διὰ θυρῶν καὶ βοῶντος εἰς τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ προσεῖχεν οὐδεὶς, τῶν μὲν Πομπήϊον αἰδουμένων καὶ Κράσσον, οἱ δὲ πλεῖστοι Καίσαρι χαριζόμενοι καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνου ζῶντας ἐλπίδας ἠσύχαζον.

XXII. Τραπόμενος δὲ αὐθις ὁ Καίσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμει πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἔθνων μεγάλων ἐπὶ κατακτήσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων. Οὐσίπας καλοῦσι τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίτας. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τούτους γενομένης μάχης ὁ μὲν Καίσαρ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν γέγραπεν, ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς ἐπιθοῖντο καθ' ὁδόν, καὶ διὰ τοῦτο τρέψαιτο τοὺς αὐτοῦ πεντακισχιλλοὺς ὄντας ἰππεῖς ὀκτακοσίοις τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψειαν ἑτέρους πρὸς αὐτὸν αὐθις ἑξαπατῶντας, οὓς κατασχῶν ἐπαγάγοι τοῖς βαρβάροις τὸ στρατεύμα, τὴν πρὸς οὕτως ἀπίστους καὶ παρασπόνδους πίστιν εὐήθειαν ἠγούμενος. Τανύσιος δὲ λέγει Κάτωνα, τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφίζομένης ἑορτὰς καὶ θυσίας, ἀποφῆνασθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις, ἀφοσιούμενους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀρὰν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. Τῶν δὲ διαβάντων αἱ μὲν κατακοπεῖσαι τεσσαράκοντα μυριάδες ἦσαν, ὀλίγους δὲ τοὺς ἀποπεράσαντας αὐθις ὑπεδέξαντο Σούγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. Καὶ ταύτην λαβῶν αἰτίαν ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καίσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τοῦ πρώτος ἀνθρώπων στρατῶ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου πλάτος τε πολὺν ὄντα καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ πόρου μάλιστα πλημμυροῦντα καὶ τραχὺν καὶ ῥοώδη καὶ τοῖς καταφερομένοις στελέχεσι καὶ ξύλοις πληγὰς καὶ σπαραγμοὺς ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὴν γέφυ- 719

ραν. Ἀλλὰ ταῦτα προβόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγότων ἀναδεχόμενος καὶ χαλινώσας τὸ προσπίπτον ῥεῦμα τῷ ξέσματι, πίστεως πάσης θέαμα κρεῖττον ἐπεδείξατο τὴν γέφυραν ἡμέραις δέκα συντελεσθεῖσαν.

XXIII. Περαιώσας δὲ τὴν δύναμιν, οὐδενὸς ὑπαντῆσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ Γερμανικοῦ Σουήβων εἰς βαθεῖς καὶ ὑλώδεις ἀυλώνας ἀνασκευασαμένων, πυρπολήσας μὲν τὴν τῶν πολεμίων, θαρρύνας δὲ τοὺς αἰεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους ἀνεχώρησεν αὐθις εἰς τὴν Γαλατίαν, εἰκοσι δυνεῖν δεούσας ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφώς. Ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς Βρεττανοὺς στρατεία τὴν μὲν τόλμαν εἶχεν ὀνομαστήν· πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἐσπέριον Ὠκεανὸν ἐπέβη στόλῳ, καὶ διὰ τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων ἐπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην ὑπὸ μεγέθους καὶ πολλῆν ἔριν παμπόλλοις συγγραφεῦσι παράσχοῦσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης οὐδὲ οὔσης πέπλασται, κατασχεῖν ἐπιθέμενος προήγαγεν ἕξω τῆς οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Δις δὲ διαπλεύσας εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας καὶ μάχαις πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους ὠφελήσας, οὐδὲν γὰρ ὅ τι καὶ λαβεῖν ἦν ἄξιον ἀπ' ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πενήτων, οὐχ οἴου ἐβούλετο τῷ πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ὁμήρους λαβῶν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ταξάμενος φόρους ἀπῆρεν ἐκ τῆς νήσου. Καὶ καταλαμβάνει γράμματα μέλλοντα διαπλεῖν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, δηλοῦντα τὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τελευτήν· τελευτᾷ δὲ τίκτουσα παρὰ Πομπηῖον. Καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομπήϊον, μέγα δὲ Καίσαρα πένθος, οἱ δὲ φίλοι συνεταράχθησαν, ὡς τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τᾶλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν

φυλαττούσης οικειότητος λελυμένης· και γὰρ τὸ βρέφος εὐθὺς οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα διαζήσαν ἐτελεύτησε. Τὴν μὲν οὖν Ἰουλίαν βίᾳ τῶν δημάρχων ἀράμενον τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἤνεγκε πεδίου κάκει κη-
6 δευθεῖσα κεῖται.

XXIV. Τοῦ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δύναμιν οὐσαν εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην χειμάδια διελόντος, αὐτοῦ δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ εἰώθει, τραπομένου, πάντα μὲν αὐθις ἀνεροήγνυτο τὰ τῶν Γαλατῶν, και
10 στρατοὶ μεγάλοι περιούντες ἐξέκοπτον τὰ χειμάδια και προσεμάχοντο τοῖς χαρακώμασι τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ πλεῖστοι και κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετὰ Ἀβριόρι-
15 γος Κόττιαν μὲν αὐτῷ στρατοπέδῳ και Τιτύριον διέφθειραν, τὸ δὲ ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἐξ περι-
15 σχόντες ἐπολιόρκουν και μικρὸν ἀπέλιπον ἤρηκέναι κατὰ κράτος, συντετρωμένων ἀπάντων και παρὰ δύνα-
μιν ὑπὸ προθυμίας ἀμυνομένων. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τῷ Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας και συνα-
20 γαγῶν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας ἠπέλιγετο τὸν Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαιρησόμενος. Τοὺς δὲ πολιορκοῦντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπήντων ὡς ἀναρπασό-
μενοι τῆς ὀλιγότητος καταφρονήσαντες. Κάκεινος ἐξα-
πατῶν ὑπέφευγεν αἰεὶ, και χωρία λαβὼν ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς πολλοὺς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων φράγγνυται
25 στρατόπεδον, και μάχης ἔσχε τοὺς ἑαυτοῦ πάσης, ἀνα-
γαγεῖν δὲ τὸν χάρακα και τὰς πύλας ἀνοικοδομεῖν ὡς δεδοικότας ἠνάγκαζε, καταφρονηθῆναι στρατηγῶν, μέχρι οὗ σποράδην ὑπὸ θράσους προσβάλλοντας ἐπεξελθῶν ἐτρέψατο και πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε.

30 XXV. Τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐνταῦθα Γαλατῶν κατεστόρεσε, και τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοιτῶν τε πανταχόσε και προσέχων ὀξέως τοῖς νεωτερι-

720 σμοῖς. Καὶ γὰρ ἦκεν ἐξ Ἰταλίας ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων αὐτῷ τρία τάγματα, Πομπηίου μὲν ἐκ τῶν ὑφ' αὐτῷ δύο χρησαντος, ἐν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας. Πόρρω δὲ τούτων αἱ πάλαι καταβεβλημένοι κρύφα και νεμόμενοι διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν ἐν 5 τοῖς μαχιμωτάτοις γένεσιν ἀρχαὶ τοῦ μεγίστου και κινδυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέμων ἀνεφαίνοντο, φασθεῖσαι πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ και πανταχόθεν ὄπλοις ἀθροισθείσῃ, μεγάλοις δὲ πλούτοις εἰς ταῦτο συνενεχθεῖσιν, ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβόλοις δὲ χώραις. Τότε δὲ και 10 χειμῶνος ὄρα πάγοι ποταμῶν και νιφετοῖς ἀποκεκρυμμένοι δρυμοὶ και πεδία χειμάρροις ἐπιλελιμνασμένα και πῆ μὲν ἀτέκμαρτοι βάθει χιόνος ἀτραποί, πῆ δὲ δι' ἐλῶν και ῥευμάτων παρατρεπομένων ἀσάφεια πολλῇ τῆς πορείας παντάπασιν ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι 15 τὰ τῶν ἀφισταμένων ποιεῖν. Ἀφειστήκει μὲν οὖν πολλὰ φύλα, πρόσχημα δὲ ἦσαν Ἀρβέρνοι και Καρνοντινοὶ, τὸ δὲ σύμπαν αἰρεθεῖς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου Οὐεργεντόριξ, οὗ τὸν πατέρα Γαλάται τυραννίδα δοκοῦντα πρῶττειν ἀπέκτειναν.

20 XXVI. Οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δύναμιν μέρη και πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας ὤκειοῦτο τὴν πέριξ ἅπασαν ἄχρι τῶν πρὸς τὸν Ἄραρα κεκλιμένων, διανοούμενος ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνισταμένων ἐπὶ Καίσαρα σύμπασαν ἐγείρειν τῷ πολέμῳ Γαλατίαν. 25 Ὅπερ εἰ μικρὸν ὕστερον ἐπραξε, Καίσαρος εἰς τὸν ἐμφύλιον ἐμπεσόντος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν Κιμβρικῶν ἐκείνων φόβοι τὴν Ἰταλίαν κατέσχον. Νυνὶ δὲ ὁ πᾶσι μὲν ἄριστα χρῆσθαι [δοκῶν] τοῖς πρὸς πόλε-
30 μον, μάλιστα δὲ καιρῷ πεφυκῶς Καίσαρ ἅμα τῷ πνυθέ-
σθαι τὴν ἀπόστασιν ἄρας ἐχώρει ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ἃς διήλθε, και βίᾳ και τάχει τῆς πορείας διὰ τοσούτου χει-

μῶνος ἐπιδειξάμενος τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς
καὶ ἀήττητος ἐπεισι στρατός. Ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ
γραμματοφόρον διαδύναμι τῶν παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολ-
λῶ ἦν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐωρᾶτο τῆς στρα-
5 τίας ἅμα χώρας λυμαινόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ
χωρία, καταστρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς με-
τατιθεμένους, μέχρι καὶ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπο-
λεμώθη πρὸς αὐτόν, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφούς
ἀναγορεύοντες αὐτοὺς Ῥωμαίων καὶ τιμώμενοι διαπρε-
10 πῶς, τότε δὲ τοῖς ἀποστάταις προσγενόμενοι πολλὴν τῇ
Καίσαρος στρατιᾷ περιέστησαν ἀθυμίαν. Διόπερ καὶ
κινήσας ἐκείθεν ὑπερέβαλε τὰ Λιγυονικά, βουλόμενος
ἄψασθαι τῆς Σηκουανῶν φίλων ὄντων καὶ προκειμένων
τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. Ἐνταῦθα δὲ
15 αὐτῷ τῶν πολεμίων ἐπιπεσόντων καὶ περισχόντων μυ-
ριασί πολλαῖς, ὀρμήσας διαγωνίσασθαι τοῖς μὲν ὅλοις
καταπολεμῶν ἐκράτησε χρόνῳ πολλῷ καὶ φόνῳ κατα-
βιασάμενος τοὺς βαρβάρους, ἔδοξε δὲ κατ' ἀρχάς τι καὶ
σφαλῆναι, καὶ δεικνύουσιν Ἀρβέροισι ξιφίδιον πρὸς
20 ἱερῶν κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον. Ὁ θεασά-
μενος αὐτὸς ὕστερον ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν
κελευόντων οὐκ εἶασεν ἱερὸν ἠγούμενος.

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν διαφυγόντων οἱ
πλείστοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν συνέφυ-
25 γον. Καὶ πολιορκοῦντι ταύτην Καίσαρι δοκοῦσαν ἀνά-
λωτον εἶναι μεγέθει τε τειχῶν καὶ πλήθει τῶν ἀπομα-
χομένων ἐπιπίπτει παντὸς λόγου μείζων κίνδυνος ἐξω-
θεν. Ὁ γὰρ ἦν ἐν Γαλατίᾳ κράτιστος ἀπὸ τῶν ἔθνων
ἀθροισθέν, ἐν ὅπλοις ἦκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν τριάκοντα
30 μυριάδες· αἱ δ' ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ ἐλάττωτες
ἦσαν ἑπτακαίδεκα μυριάδων, ὥστε ἐν μέσῳ πολέμου
τοσοῦτου τὸν Καίσαρα κατειλημμένον καὶ πολιορκούμε-

νον ἀναγκασθῆναι διττὰ τεῖχη προβαλέσθαι, τὸ μὲν
721 πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθόντων, ὡς, εἰ
συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, κομιδῇ διαπεπραγμένων τῶν
καθ' αὐτόν. Διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλη-
σία κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότη- 5
τος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος, μά-
λιστα δὲ ἂν τις θαυμάσειε τὸ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει
Καίσαρα τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἔξω συμβαλόντα καὶ
περιγενόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς τὸ
πρὸς τῇ πόλει τεῖχος φυλάττοντας. Οὐ γὰρ πρότερον 10
ἦσθοντο τὴν νίκην ἢ κλαυθμὸν ἐκ τῆς Ἀλησίας ἀνδρῶν
καὶ κοπετὸν γυναικῶν ἀκουσθῆναι, θεασαμένων ἄρα
κατὰ θάτερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κε-
κοσμημένους θυρεοῦς, πολλοὺς δὲ αἵματι πεφυρμένους
θώρακας, ἔτι δ' ἐκπώματα καὶ σιγήνας Γαλατικὰς ὑπὸ 15
τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζόμενας. Οὕτως
ὀξέως ἢ τοσαύτη δύναμις, ὥσπερ εἰδωλον ἢ ὄνειρον,
ἠφάνιστο καὶ διεπεφόρητο, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ
πεσόντων. Οἱ δὲ τὴν Ἀλησίαν ἔχοντες οὐκ ὀλίγα πράγ-
ματα παρασχόντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι τέλος παρέδο- 20
σαν ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ σύμπαντος ἠγεμῶν πολέμου
Οὐεργεντόριξ ἀναλαβὼν τῶν ὅπλων τὰ κάλλιστα καὶ
κοσμήσας τὸν ἵππον ἐξιπάσατο διὰ τῶν πυλῶν· καὶ
κύκλῳ περὶ τὸν Καίσαρα καθεζόμενον ἐλάσας, εἶτα
ἀφαλόμενος τοῦ ἵππου τὴν μὲν πανοπλίαν ἀπέρριψεν, 25
αὐτὸς δὲ καθίσας ὑπὸ πόδας τοῦ Καίσαρος ἠσυχίαν
ἠγεν, ἄχρι οὗ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρί-
αμβον.

XXVIII. Καίσαρι δὲ πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν
Πομπήτιον, ὥσπερ ἀμέλει κἀκείνῳ τοῦτον· Κράσσου γὰρ 30
ἐν Πάρθοις ἀπολωλότης, ὃς ἦν ἐφεδρος ἀμφοῖν, ἀπε-
λείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι μεγίστῳ τὸν ὄντα

καταλύειν, τῷ δὲ, ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προαναιρεῖν ὄν
 ἐδεδοίκει. Τοῦτο δὲ Πομπηῖον μὲν ἐξ ὀλίγου φοβείσθαι
 παρέστη τέως ὑπεροφῶντι Καίσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν
 ἔργον ὄν αὐτὸς ἠΐξῃσε καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ,
 5 Καίσαρ δὲ ἀπ' ἀρχῆς ὑπόθεσιν ταύτην πεποιημένος, ἀπὸ
 τῶν ἀνταγωνιστῶν ὥσπερ ἀθλητῆς ἑαυτὸν ἀποστήσας
 μακρὰν καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις
 ἐπήσκησε μὲν τὴν δύναμιν, ἠΐξῃσε δὲ τὴν δόξαν, ἀπὸ
 τῶν ἔργων εἰς ἀντίπαλον ἀρθεὶς τοῖς Πομπηῖου κατορ-
 10 θώμασι, λαμβάνων προφάσεις τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπηῖου,
 τὰς δὲ τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακο-
 πολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχὰς μετιόντες ἐν μέσῳ θέμε-
 νοι τραπέζας ἐδέκαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη, κατῆει
 δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος,
 15 ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόταις ἀμιλλώμενος.
 Αἵματι δὲ καὶ νεκροῖς πολλάκις αἰσχύναντες τὸ βῆμα
 διεκρίθησαν, ἀναρχία τὴν πόλιν ὥσπερ ἀκυβέρνητον
 ὑποφερομένην ἀπολιπόντες, ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας
 ἀγαπᾶν, εἰ πρὸς μηδὲν αὐτοῖς χεῖρον, ἀλλὰ μοναρχίαν
 20 ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσοῦτου κλύδωνος ἐκ-
 πεσεῖται τὰ πράγματα. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν
 μέσῳ τολμῶντες ἤδη πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήκεστον εἶ-
 ναι τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ
 προσητάτου τῶν λατρῶν ἀνασχέσθαι προσφέροντος, ὑπο-
 25 δηλοῦντες τὸν Πομπηῖον. Ἐπεὶ δὲ κάκεινος λόγῳ πα-
 ραιτεῖσθαι καλλωπιζόμενος ἔργῳ παντὸς μᾶλλον ἐπέραι-
 νεν ἐξ ὧν ἀναδειχθήσοιτο δικτάτωρ, συμφρονήσαντες
 οἱ περὶ Κάτωνα πείθουσι τὴν γερούσιαν ὑπατὸν αὐτὸν
 ἀποδείξαι μόνον, ὡς μὴ βιάσασθαι δικτάτωρ γενέσθαι
 30 νομιμωτέρῃ μοναρχίᾳ παρηγορηθεῖς. Οἱ δὲ καὶ χρό-
 νον ἐπεψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν· δύο δὲ εἶχεν, Ἰβη-
 ρίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διώκει πρεσβευτὰς ἀπο-

στέλλων καὶ στρατεύματα τρέφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ
 τοῦ δημοσίου ταμείου χίλια τάλαντα καθ' ἕναστον ἐνι-
 αὐτόν.

722 XXIX. Ἐκ τούτου Καίσαρ ὑπατεῖαν ἐμνάτο πέμπων
 καὶ χρόνον ὁμοίως τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν. Τὸ μὲν οὖν 5
 πρῶτον Πομπηῖου σιωπῶντος οἱ περὶ Μάρκελλον καὶ
 Λέντλον ἠναντιοῦντο, μισοῦντες ἄλλως Καίσαρα καὶ τοῖς
 ἀναγκαίοις οὐκ ἀναγκαῖα προστιθέντες εἰς ἀτιμίαν αὐ-
 τοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεοκωμίτας γὰρ ἐναρχος ὑπὸ
 Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατρωκισμένους ἀφηροῦντο τῆς 10
 πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεύων ἕνα τῶν ἐκεῖ βου-
 λευτῶν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ἤμιστο θάβδοις, ἐπιλέ-
 γων, ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαίου εἶναι παράσημα προστί-
 θησιν αὐτῷ καὶ δεικνύειν ἀπίοντα Καίσαρι κελεύει.
 Μετὰ δὲ Μάρκελλον, ἤδη Καίσαρος τὸν Γαλατικὸν 15
 πλοῦτον ἀρύεσθαι φύδην ἀφεικότος πᾶσι τοῖς πολιτενο-
 μένοις, καὶ Κουρίωνα μὲν δημαρχοῦντα πολλῶν ἐλευθε-
 ρώσαντος δανείων, Παύλω δὲ ὑπατεύοντι χέλια καὶ
 πεντακόσια τάλαντα δόντος, ἀφ' ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν
 ἐκεῖνος, ὀνομαστὸν ἀνάδημα, τῇ ἀγορᾷ προσεκόσμησεν 20
 ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομηθεῖσαν, οὕτω δὲ φοβηθεὶς
 τὴν σύστασιν ὁ Πομπηῖος ἀναφανδὸν ἤδη δι' ἑαυτοῦ
 καὶ τῶν φίλων ἔπραττεν ἀποδειχθῆναι διάδοχον Καί-
 σαρι τῆς ἀρχῆς, καὶ πέμπων ἀπῆται τοὺς στρατιώτας οὓς
 ἔχρησεν αὐτῷ πρὸς τοὺς Κελτικοὺς ἀγῶνας. Ὁ δὲ ἀπο- 25
 πέμπει δωρησάμενος ἕναστον ἄνδρα πεντήκοντα καὶ
 διακοσίαις δραγμαῖς. Οἱ δὲ τούτους Πομπηῖον κομί-
 σαντες εἰς μὲν τὸ πλῆθος οὐκ ἐπιεικεῖς οὐδὲ χρηστοὺς
 κατέσπειραν λόγους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομ-
 πήιον ἐλπῖσι κεναῖς διέφθειραν, ὡς ποθοῦμενον ὑπὸ 30
 τῆς Καίσαρος στρατιᾶς καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα διὰ φθόρον
 πολιτείας ὑπούλου μόλις ἔχοντα, τῆς δὲ ἐκεῖ δυνάμεως

ετοίμης ύπαρχουσης αὐτῷ, κἄν μόνον ὑπερβάλωσιν εἰς Ἰταλίαν εὐθύς ἐσομένης πρὸς ἐκεῖνον· οὕτως γεγυμέναι τὸν Καίσαρα πλήθει στρατειῶν λυπηρὸν αὐτοῖς καὶ φόβῳ μοναρχίας ὑποπτον. Ἐπὶ τούτοις Πομπήϊος ἔχου-
 5 νοῦτο· καὶ παρασκευῆς μὲν ἡμέλει στρατιωτῶν, ὡς μὴ δοκεῖν Καίσαρα, καταψηφιζόμενος ὧν ἐκεῖνος οὐδὲν ἐφρόντιζεν· ἀλλὰ καὶ λέγεται τινα τῶν ἀφιγμένων παρ' αὐτοῦ ταξίαρχων ἐστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου καὶ πν-
 10 θόμενον, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ γερούσια Καίσαρι χρόνου τῆς ἀρχῆς· „Ἄλλ' αὐτῆ“ φάναι „δώσει“ κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας.

XXX. Οὐ μὴν ἄλλ' ἢ γε παρὰ Καίσαρος ἀξίωσις τὸ πρῶτον τῆς δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. Ἡξίου γὰρ
 15 αὐτός τε καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ Πομπήϊου ταῦτο πράξαντος ἀμφοτέρους ἰδιώτας γενομένους εὐρίσκεισθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαιρουμένους, ἐκεῖνῳ δὲ ἦν εἶχε βεβαιούντας δύναμιν, ἕτερον διαβάλλοντας ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. Ταῦτα
 20 προκαλούμενος ἐν τῷ δήμῳ Κουρίων ὑπὲρ Καίσαρος ἐκροτεῖτο λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐτὸν ὥσπερ ἀθλητὴν ἀνδοβολοῦντες ἠφίεσαν. Ἀντώνιος δὲ δημορχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομισθεῖ-
 25 των. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Σκηπίων μὲν ὁ Πομπήϊου πενθερὸς εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ μὴ κατάθηται τὰ ὄπλα Καίσαρ, ἀποδειχθῆναι πολέμιον αὐτόν. Ἐρωτῶντων δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ δοκεῖ Πομπήϊον ἀφεί-
 30 μὲν ὀλίγοι παντάπασι, τῇ δὲ πάντες παρ' ὀλίγους προσέθεντο· τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιούντων ἀμφοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφείναι, πάντες ὁμαλῶς προσεχώ-

ρησαν. Ἀλλὰ ἐκβιαζομένου Σκηπίωνος καὶ Λέντλου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὄπλων δεῖν πρὸς ἄνδρα ληστήν, οὐ ψήφων, τότε μὲν διελύθησαν καὶ μετεβάλοντο τὰς ἐσθῆ-
 5 τας ἐπὶ πένθει διὰ τὴν στάσιν.

XXXI. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἦκου ἐπιστολαὶ με-
 6 τριάξειν δοκοῦντος (ἡξίου γὰρ ἀφείναι τὰ ἄλλα πάντα τὴν ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ δυεῖν ταγματῶν αὐτῷ δοθῆναι, μέχρι οὐ τὴν δευτέραν ὑπατείαν μέτεισι), καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ δια-
 10 λαγὰς πράττων ἐμάλαττε τὸν Πομπήϊον, ὁ δὲ τὰλλα συγχορῶν τοὺς στρατιώτας ἀφήρει. Καὶ Κικέρων μὲν ἐπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεί-
 15 σθαι τὰς διαλύσεις, Πομπήϊου δὲ καμπτομένου καὶ διδόντος οἱ περὶ Λέντλου οὐκ εἶον ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα προπηλακίσαντες ἐξήλασαν ἀτίμως, τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προ-
 20 φάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς στρατιώτας παρώξυνεν, ἐπιδεικνύμενος ἄνδρας ἔλλογι-
 25 μους καὶ ἀρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν πεφευγότας ἐν ἐσθῆσιν οἰκτικαῖς. Οὕτω γὰρ ἀπὸ Ῥώμης σκευάσαντες ἑαυτοὺς διὰ φόβον ὑπεξήεσαν.

XXXII. Ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἑπ-
 26 πέντων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὸ γὰρ ἄλλο στρατεύμα πέραν Ἀλπεων ἀπολελειμμένον ἔμελλον ἄξιον οἱ πεμφθέντες. Ὁρῶν δὲ τὴν ἀρχὴν ὧν ἐνίστατο πραγμάτων καὶ τὴν ἐφοδὸν οὐ πολυχειρίας δεο-
 31 μένην ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ τάχει καιροῦ καταληπτέαν οὔσαν, ἐκπλήξειν γὰρ ἀπι-
 36 στούμενος ῥᾶον ἢ βιάσεσθαι μετὰ παρασκευῆς ἐπελθῶν, τοὺς μὲν ἠγεμόνας καὶ ταξίαρχους ἐκέλευσε μαχαίρας ἔχοντας ἀνευ τῶν ἄλλων ὄπλων κατασχεῖν Ἀρίμινον

τῆς Κελτικῆς μεγάλην πόλιν, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα φει-
 σαμένους φόνου καὶ ταραχῆς, Ὁρτησίω δὲ τὴν δύναμιν
 παρέδωκεν. Αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διήγειν ἐν φανε-
 ρῷ μονομάχοις ἐφεστῶς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος·
 5 μικρὸν δὲ πρὸ ἑσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα καὶ παρελ-
 θὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα καὶ συγγενόμενος βραχέα τοῖς πα-
 ρακεκλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἤδη συσκοτάζοντος ἕξ-
 ανέστη, [καὶ] τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς καὶ κελεύ-
 σας περιμένειν αὐτὸν ὡς ἐπανελυσόμενον, ὀλίγοις δὲ
 10 τῶν φίλων προείρητο μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντα, ἄλλον
 δὲ ἄλλη διώκειν. Αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβάς
 ἐνὸς ἤλαυνεν ἑτέραν τινα πρῶτον ὁδόν, εἶτα πρὸς τὸ
 Ἀρίμινον ἐπιστρέψας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν διορίζοντα τὴν
 ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποτα-
 15 μόν (Ρουβίκων καλεῖται), καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσήει
 μᾶλλον ἐγγίζοντα τῷ δεινῷ καὶ περιφερόμενον τῷ με-
 γέθει τῶν τολμωμένων, ἔσχετο δρόμον· καὶ τὴν πορείαν
 ἐπιστήσας πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε σιγῇ τὴν
 γνώμην ἐπ' ἀμφοτέρα μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς ἔσχεν
 20 αὐτῷ τότε τὸ βούλευμα πλείστας· πολλὰ δὲ καὶ τῶν φί-
 λων τοῖς παροῦσιν, ὧν ἦν καὶ Πολλίων Ἀσίνιος, συν-
 διηπόρησεν, ἀναλογιζόμενος ἠλίκων κακῶν ἄρξει πᾶσιν
 ἀνθρώποις ἢ διάβασις, ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὐθις
 ἀπολείψουσι. Τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος ὥσπερ ἀφείς
 25 ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον καὶ τοῦτο δὴ τὸ
 κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπόρους καὶ τόλμας
 προοίμιον ὑπειπὼν· „Ἀνεροίφθω κύβος,“ ὥρμησε πρὸς
 τὴν διάβασιν· καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἤδη χρώμενος εἰσέ-
 πεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον καὶ κατέσχε. Λέγεται
 30 δὲ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἕκθε-
 σμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν
 ἄρρητον μίξιν.

XXXIII. Ἐπεὶ δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ
 ἀνεωγμένου τοῦ πολέμου πλατείαις πύλαις ἐπὶ πᾶσαν
 ὁμοῦ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ συγκεχυμένων ἅμα τοῖς
 ὄροις τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ ἄνδρας
 ἂν τις φήθῃ καὶ γυναῖκας, ὥσπερ ἄλλοτε, σὺν ἐκπλήξει 5
 4 διαφοιτῶν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνιστα-
 μένας φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων, τὴν δὲ Ρώμην
 ὥσπερ ὑπὸ ζευμάτων πιμπλαμένην φυγαῖς τῶν πέριξ
 δήμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἄρχοντι πείσαι ἑαδίαν
 οὔσαν οὔτε λόγῳ καθεκτὴν, ἐν πολλῷ κλύδωνι καὶ σά- 10
 λω μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀνατετραφῆναι.
 Πάθη γὰρ ἀντίπαλα καὶ βίαια κατέχε κινήματα πάντα
 τόπον. Οὔτε γὰρ τὸ χαῖρον ἠσυχίαν ἤγειν, ἀλλὰ τῷ δε-
 δοικότε καὶ λυπουμένῳ κατὰ πολλὰ συμπίπτου ἐν μεγά- 15
 λῃ πόλει καὶ θρασυόμενον ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος δι' ἐρί-
 δων ἦν, αὐτὸν τε Πομπήιον ἐκπεπληγμένον ἄλλος ἄλ-
 λαχόθεν ἐτάραττε, τοῖς μὲν, ὡς ἠὔξησε Καίσαρα καθ'
 ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονίας, εὐθύνας ὑπέχοντα, τῶν δὲ,
 ὅτι παρείκοντα καὶ προτεινόμενον εὐγνώμονας διαλύ- 20
 σεις ἐφῆκε τοῖς περὶ Λέντιον ὑβρίσαι, κατηγορούντων.
 Φαώνιος δὲ αὐτὸν ἐκέλευε τῷ ποδὶ κτυπεῖν τὴν γῆν,
 ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον οὐδὲν εἶα
 πολυπραγμονεῖν οὐδὲ φροντίζειν ἐκείνους τῆς ἐπὶ τὸν
 πόλεμον παρασκευῆς· αὐτὸς γάρ, ὅταν ἐπίη, κρούσας
 τὸ ἔδαφος τῷ ποδὶ στρατευμάτων ἐμπλήσειν τὴν Ἰτα- 25
 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλήθει δυνάμεως ὑπερέ-
 βαλλεν ὁ Πομπήιος τὴν Καίσαρος· εἶασε δ' οὐδεὶς τὸν
 ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἀλλὰ ὑπ' ἀγ-
 γελμάτων πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφεστῶ-
 τος ἤδη τοῦ πολέμου καὶ πάντα κατέχοντος, εἶξας καὶ 30
 συνεκκρουσθεὶς τῇ πάντων φορᾷ ψηφίζεται ταραχὴν
 ὄραν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε κλεύσας ἔπεσθαι τὴν γε-

ρουσίαν καὶ μηδένα μένειν τῶν πρὸ τῆς τυραννίδος ἠρημένων τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

XXXIV. Οἱ μὲν οὖν ὑπάτοι μηδὲ ἄ νόμος ἐστὶ πρὸ ἐξόδου θύσαντες ἔφυγον· ἔφευγον δὲ καὶ τῶν βουλευ-
5 τῶν οἱ πλείστοι, τρόπον τινὰ δι' ἀρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅτι τύχοιεν ὥσπερ ἀλλοτριῶν λαμβάνοντες. Εἰσι δὲ οἱ καὶ σφόδρα τὰ Καίσαρος ἠρημένοι πρότερον ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν καὶ συμπαρανήχθησαν οὐδὲν δεόμενοι τῷ φεύματι τῆς φορᾶς ἐκείνης. Οἰκτρό-
10 τατον δὲ τὸ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ἐπιφερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὥσπερ νεῶς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐκπεσεῖν κομιζομένης. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκτρᾶς οὔσης, τὴν μὲν φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα διὰ Πομπήϊον ἠροῦν-
15 το, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλειπον· ὅπου καὶ Λαβιηνός, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις Καίσαρος καὶ πρεσβευτῆς γεγονώς καὶ συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι προθυμώτατα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τότε ἐκεῖνον ἀποδράς ἀφίκετο πρὸς Πομπήϊον. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν
20 καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καίσαρ· Δομετίῳ δὲ ἠγομένῳ σπειρῶν τριάκοντα καὶ κατέχοντι Κορφίνιον ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσεν. Ὁ δὲ ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἤτησε τὸν ἰατρὸν οἰκέτην ὄντα φάρμακον· καὶ λαβὼν τὸ δοθὲν ἔπιεν ὡς τεθνη-
25 ξόμενος. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαυμαστῇ τινὶ φιλανθρωπίᾳ χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἐαλωκότας αὐτὸς αὐτὸν ἀπεθρήνει καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ βουλευμάτος ἤτιᾶτο. Τοῦ δ' ἰατροῦ θαρρύναντος αὐτόν, ὡς ὑπνωτικόν, οὐ θανάσιμον, πεπωκότα, περιχαρῆς ἀνα-
30 στάς ἀπῆει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν αὐτοῦ διεξέπεσε πρὸς Πομπήϊον. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλό-

μενα τοὺς ἀνθρώπους ἠδίους ἐποίησεν καὶ τινες φυγόντες ἀνέστρεψαν.

XXXV. Ὁ δὲ Καίσαρ τὴν τε τοῦ Δομετίου στρα-
τιὰν παρέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι Πομπήϊῳ στρατολογουμένους ἔφθασε καταλαβών. Πο-
5 λὺς δὲ γεγονώς ἤδη καὶ φοβερός ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε Πομπήϊον. Ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἐφοδον, ἀλλ' εἰς Βρεντέσιον φυγὰν τοὺς μὲν ὑπάτους πρότερον ἔστειλε μετὰ
125 δυνάμεως εἰς Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελθόντος Καίσαρος ἐξέπλευσεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου
10 γραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστον δηλωθήσεται. Καίσαρι δὲ βουλομένῳ μὲν εὐθύς διώκειν ἀπορία νεῶν ἦν· εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, γεγονώς ἐν ἡμέραις ἐξήκοντα πάσης ἀναιμιωτὶ τῆς Ἰταλίας κύριος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν εὗρε μᾶλλον ἢ προσεδόκα καθεστῶσαν καὶ τῶν
15 ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συχνούς, τούτοις μὲν ἐπιεικῆ καὶ δημοτικὰ διελέχθη, παρακαλῶν αὐτούς καὶ πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσει πρεπούσαις· ὑπήκουσε δ' οὐδεὶς, εἴτε φοβούμενοι Πομπήϊον ἐγκαταλειμμένον, εἴτε μὴ νομίζοντες οὕτω Καίσαρα φο-
20 νεῖν, ἀλλ' εὐπροεπεία λόγων χρῆσθαι. Τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου καλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν καὶ νόμους τινὰς προφέροντος, οὐκ ἔφη τὸν αὐτὸν ὄπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· „Σὺ δὲ εἰ
τοῖς πραττομένοις δυσκολαίνεις, νῦν μὲν ἐμποδῶν
25 ἄπιθι· παρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος· ὅταν δὲ κατάρθωμαι τὰ ὄπλα συμβάσεων γενομένων, τότε παριῶν
δημαγωγῆσεις.“ „Καὶ ταῦτα“ ἔφη „λέγω τῶν ἑμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος· ἐμὸς γὰρ εἰ καὶ σὺ καὶ πάντες, ὅσους εἴληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων.“ Ταῦτα πρὸς
30 τὸν Μέτελλον εἰπὼν ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμίειου. Μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν χαλκίς μετα-

πεμφόμενος ἐκκόπτειν ἐκέλευεν· αὐτὸς δὲ ἐνισταμένου τοῦ Μετέλλου καὶ τινων ἐπαινούντων, διατεινόμενος ἠπέλιθον ἀποκτενεῖν αὐτόν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενόχλων. „Καὶ τοῦτο“ ἔφη „μειράκιον, οὐκ ἄγνοεῖς, ὅτι μοι 5 δυσκολώτερον ἦν εἰπεῖν ἢ πράξαι.“ Οὗτος ὁ λόγος τότε καὶ Μετέλλου ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα καὶ τὰ ἄλλα ῥαδίως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον.

XXXVI. Ἐστράτευσεν δ' εἰς Ἰβηρίαν πρότερον ἐγνω- 10 κῶς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρωνα Πομπήλου πρεσβευτὰς ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτῷ ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ Πομπήλου ἐλάυνει, μηδένα κατὰ νότον τῶν πολεμίων ὑπολειπόμενος. Κινδυνεύσας δὲ καὶ τῷ σώματι πολλάκις κατ' ἐνέδρας 15 καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα διὰ λιμὸν, οὐκ ἀνήκε πρότερον διώκων καὶ προκαλούμενος καὶ περιταφρεύων τοὺς ἀνδρας ἢ κύριος βία γενέσθαι τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν δυνάμεων. Οἱ δὲ ἠγεμόνες ᾤχοντο πρὸς Πομπήλου φεύγοντες.

20 XXXVII. Ἐπανελθόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπήλου ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσαυρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἀντεῖπεν. Ἀφροδίτη δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς φυγάδας τε κατήγαγε καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλα δυστυχη- 25 σάντων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε καὶ σεισαχθεῖα τινὲ τόκων ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας, ἄλλων τε τοιούτων ἤψατο πολιτευμάτων οὐ πολλῶν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἕνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὑπάτον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερούϊλιον Ἰσαυρικὸν εἶχετο τῆς 30 στρατείας. Καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις καθ' ὁδὸν ἐπειρόμενος παρήλθεν, ἱππεῖς δὲ ἔχων λογάδας ἑξακοσίους καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἵσταμέ-

νον Ἰαννουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεῶν Ἀθηναίοις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἴόνιον Ὠρικόην καὶ Ἀπολλωνίαν αἰρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέπεμψεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοὺς ὑστερήσαντες τῇ πορείᾳ στρατιώτας. Οἱ δὲ ἄχρι μὲν καθ' ὁδὸν ἦσαν, ἄτε δὴ καὶ 5 παρηκμακότες ἤδη τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν πολέμων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις εἶχον τὸν Καίσαρα. „Ποῖ δὴ καὶ πρὸς τί πέρας ἡμᾶς οὗτος ὁ ἀνὴρ καταθήσεται περιφύρων καὶ χρώμενος ὥσπερ ἀτρυτοῖς καὶ ἀψύ- 26 χοῖς ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἐξέκαμε πληγαῖς καὶ θυρεοῦ τίς 10 ἐστὶ φειδῶ ἐν χρόνῳ τοσοῦτω καὶ θώρακος. Οὐδὲ ἀπὸ τῶν τραυμάτων ἄρα λογίζεται Καίσαρ, ὅτι θνητῶν μὲν ἄρχει, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὦραν δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ θεῶν βιάζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὗτος παραβάλλεται καθάπερ 15 οὐ διώκων πολεμίους, ἀλλὰ φεύγων.“ Τοιαῦτα λέγοντες ἐπορεύοντο σχολαίως εἰς τὸ Βρεντέσιον. Ὡς δὲ ἐλθόντες εὗρον ἀνηγμένον τὸν Καίσαρα, ταχὺ πάλιν αὐτὸν μεταβαλόντες ἐκάκιζον ἑαυτοὺς προδότας ἀποκαλοῦντες τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκάκιζον δὲ καὶ τοὺς ἠγεμόνας οὐκ 20 ἐπιταχύναντας τὴν πορείαν. Καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν Ἠπειρον ἀπεσκόπουν τὰς ναῦς, ἐφ' ὧν ἔμελλον περαιούσθαι πρὸς ἐκεῖνον.

XXXVIII. Ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καίσαρ οὐκ ἔχων ἀξιόμαχον τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνούσης δὲ τῆς 25 ἐκεῖθεν ἀπορούμενος καὶ περιπαθῶν, θεινὸν ἐβούλευσε βούλευμα, κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς τὸ μέγεθος δωδεκάσκαλμον ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον, τηλικούτοις στόλοις περιεχομένου τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν 30 πολεμίων. Νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι θεράποντος ἐπικρουσάμενος ἐνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ὥς τινα τῶν παρημελημένων ἠσύχαζε. Τοῦ δὲ Ἀῶου ποταμοῦ τὴν ναῦν

ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἑσθινὴν αὐ-
 ραν, ἣ παρεῖχε τηνικαῦτα περὶ τὰς ἐκβολὰς γαλήνην
 ἀπωθοῦσα πόρρω τὸ κύμα, πολὺς πνεύσας πελάγιος
 διὰ νυκτὸς ἀπέσβεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θα-
 5 λάττης καὶ τὴν ἀντίβασιν τοῦ κλύδωνος ἀγριαίνων ὁ
 ποταμός, καὶ τραχὺς ἄμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκλη-
 ραῖς ἀνακοπτόμενος δίναις, ἄπορος ἦν βιασθῆναι τῷ
 κυβερνήτῃ· καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας ὡς
 ἀποστρέψων τὸν πλοῦν. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Καῖσαρ ἀνα-
 10 δείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ κυβερνήτου λαβόμενος τῆς
 χειρὸς ἐκπεληγμένον πρὸς τὴν ὄψιν· „Ἴθι“ ἔφη „γεν-
 ναῖε, τόλμα καὶ δέδιδι μηδέν· Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν
 Καίσαρος τύχην συμπλέουσιν.“ Ἐλάθοντο τοῦ χειμῶ-
 νος οἱ ναῦται καὶ ταῖς κώπαις ἐμφύντες ἐβιάζοντο πάσῃ
 15 προθυμίᾳ τὸν ποταμόν. Ὡς δὲ ἦν ἄπορα, δεξιόμενος
 πολλὴν θάλατταν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῷ στόματι συνε-
 χώρησε μάλα ἄκων τῷ κυβερνήτῃ μεταβαλεῖν. Ἄνιόντι
 δὲ αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἀπήντων οἱ στρατιῶται πολλὰ μεμ-
 φόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισται καὶ σὺν
 20 αὐτοῖς μόνοις ἰκανὸς εἶναι νικᾶν, ἀλλ' ἄχθεται καὶ
 παραβάλλεται διὰ τοὺς ἀπόντας ὡς ἀπιστῶν τοῖς πα-
 ροῦσιν.

XXXIX. Ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ
 Βρεντεσίου τὰς δυνάμεις ἄγων· θαρρήσας δὲ Καῖσαρ
 25 προῦκαλεῖτο Πομπήϊον ἰδρυμένον ἐν καλῷ καὶ χορη-
 γούμενον ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχωρῶντος, αὐτὸς ἐν
 οὐκ ἀφθόνοις διάγων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ καὶ σφό-
 δρα πιεσθεὶς ἀπορία τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ ῥίξαν τινὰ
 κόπτοντες οἱ στρατιῶται καὶ γάλακτι φρυγῶντες προσε-
 30 φέροντο. Καί ποτε καὶ διαπλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους
 καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες ἔβαλ-
 λον εἰσω καὶ διεσφίπτουν, ἐπιλέγοντες ὡς, ἄχρι ἂν ἦ

γῆ τοιαύτας ἐκφέρει ῥίξας, οὐ παύσονται πολιορκοῦντες
 Πομπήϊον. Ὁ μὲντοι Πομπήϊος οὔτε τοὺς ἄρτους οὔτε
 τοὺς λόγους εἶα τούτους ἐκφέρεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος.
 Ἠθύμουν γὰρ οἱ στρατιῶται τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν
 ἀπάθειαν τῶν πολεμίων ὥσπερ θηρίων ὀρρωδοῦντες. 5
 Ἀεὶ δὲ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπήϊου μάχαι
 σποράδες ἐγίνοντο· καὶ περιῆν πάσαις ὁ Καῖσαρ πλὴν
 μιᾶς, ἐν ἣ τροπῆς μεγάλης γενομένης ἐκινδύνευσεν
 727 ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον. Πομπήϊου γὰρ προσβάλλον-
 τος οὐδεὶς ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ τάφροι κατεπίμπλαντο 10
 κτεινομένων, καὶ περὶ τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ περι-
 τειχίσμασιν ἐπιπτον ἐλαννόμενοι προτροπάδην. Καῖσαρ
 δὲ ὑπαντιάζων ἐπειρᾶτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγον-
 τας, ἐπέβαινε δὲ οὐδέν, ἀλλ' ἐπιλαμβανομένου τῶν ση-
 μείων ἀπερρίπτουν οἱ κομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριά- 15
 κοντα λαβεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν
 ἦλθεν ἀποθανεῖν. Ἄνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ἄσφαλῳ
 φεύγοντι παρ' αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα μένειν ἐκέ-
 λευσε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους· ὁ δὲ με-
 στὸς ὦν ταραχῆς παρὰ τὸ δεινὸν ἐπήρατο τὴν μάχαιραν 20
 ὡς καθιζόμενος, φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστῆς
 ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὤμον. Οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ καθ'
 αὐτόν, ὥστε, ἐπεὶ Πομπήϊος ὑπ' εὐλαβείας τινὸς ἢ
 τύχης ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καθείρ-
 ξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν 25
 ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπιῶν ὁ Καῖσαρ „Σήμερον ἂν ἦ
 νίκη παρὰ τοῖς πολεμίσις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.“
 Αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς
 νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαροτάτην διήγαγεν ἐν ἀπόροις
 λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκώς, ὅτι καὶ χώρας ἐπι- 30
 κειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακε-
 δονικῶν καὶ Θετταλικῶν, ἔασας ἐκεῖ περισπάσαι τὸν

πόλεμον ἐνταῦθα καθέξοιτο πρὸς θαλάττη, ναυκρα-
 τούντων τῶν πολεμίων πολιορκούμενος τοῖς ἀναγκαί-
 οῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ὄπλοις πολιορκῶν. Οὕτω δὲ ῥιπτα-
 σθεῖς καὶ ἀδημονήσας πρὸς τὴν ἀπορίαν καὶ χαλεπό-
 5 τητα τῶν παρόντων ἀνίστη τὸν στρατὸν ἐπὶ Σκηπίωνα
 προάγειν εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκῶς· ἢ γὰρ ἐπισπάσε-
 σθαι Πομπήιον, ὅπου μαχεῖται μὴ χορηγούμενος ὁμοίως
 ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ περιέσεσθαι μεμονωμένου Σκη-
 πίωνος.

10 XL. Τοῦτο τὴν Πομπήϊου στρατιὰν ἐπήρε καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας ὡς ἠττημένους καὶ φεύγοντας ἔχε-
 σθαι Καίσαρος. Αὐτὸς μὲν γὰρ εὐλαβῶς εἶχε Πομπήϊος
 ἀναρρῖψαι μάχην περὶ τηλικούτων, καὶ παρεσκευασμέ-
 νος ἄριστα πᾶσι πρὸς τὸν χρόνον ἡξίου τρίβειν καὶ μα-
 15 ραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχείαν οὖσαν. Τὸ
 γὰρ τοι μαχιμώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμεως ἐμπει-
 ρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶ-
 νας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις καὶ τει-
 χωμαχοῦντες καὶ νυκτεγεροῦντες ἐξέκαννον ὑπὸ γήρωσ,
 20 καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόρους, δι' ἀσθέν-
 νειαν ἐγκαταλείποντες τὴν προθυμίαν. Τότε δὲ καὶ τι
 νόσημα λοιμῶδες ἐλέχθη τὴν ἀτοπίαν τῆς διαίτης ποιη-
 σάμενου ἀρχὴν ἐν τῇ στρατιᾷ περιφέρεσθαι τῇ Καίσα-
 ρος. Καὶ τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐρρωμένος οὔτε
 25 τροφῆς εὐπορῶν χρόνον βραχέος ἐδόκει περὶ αὐτῶ κα-
 ταλυθῆσεσθαι.

XLI. Διὰ ταῦτα Πομπήϊον μάχεσθαι μὴ βουλόμε-
 νον μόνος ἐπήρει Κάτων φειδοῖ τῶν πολιτῶν· ὅς γε καὶ
 τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων εἰς χιλίους τὸ
 30 πλῆθος γενομένους ἰδὼν ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ
 καταδακρύσας. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον τὸν Πομ-
 πήϊον φυγομαχοῦντα, καὶ παρῶξινον Ἀγαμέμνονα καὶ

βασιλέα βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον
 ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον ἡγεμόνων
 τοσούτων ἐξηρητημένων αὐτοῦ καὶ φοιτῶντων ἐπὶ Σκη-
 νῆν. Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παρηρησίαν ὑποποιού-
 μενος μανικῶς ἐσχετλίαζεν, εἰ μὴδὲ τῆτες ἔσται τῶν 5
 περὶ Τουσκλάνου ἀπολαῦσαι σύκων διὰ τὴν Πομπήϊου
 φιλαρχίαν. Ἀφράνιος δὲ (νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἰβηρίας ἀφῖκτο
 κακῶς στρατηγήσας) διαβαλλόμενος ἐπὶ χρήμασι προ-
 728 δοῦναι τὸν στρατὸν ἠρώτα, διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ
 μάχονται τὸν ἐωνημένον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. Ἐκ 10
 τούτων ἀπάντων συνελαννόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομ-
 πήϊος ἐχώρει τὸν Καίσαρα διώκων. Ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλ-
 λην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐδενὸς παρέχοντος ἀγο-
 ρᾶν, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων διὰ τὴν ἔναργος
 ἦτταν· ὡς δὲ εἶλε Γόμφους, Θεσσαλικὴν πόλιν, οὐ μὴ- 15
 νον ἔθρεψε τὴν στρατιὰν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματος ἀπήλ-
 λαξε παραλόγως. Ἀφθόνω γὰρ ἐνέτυχον οἶνω, καὶ πιόν-
 τες ἀνέδην, εἶτα χρώμενοι κώμοις καὶ βακχεύοντες ἀνὰ
 τὴν ὁδὸν ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ
 πάθος, εἰς ἕξιν ἑτέραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες. 20

XLII. Ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες ἀμφό-
 τεροι κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Πομπήϊος αὐτίς εἰς
 τὸν ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τὴν γνώμην, ἔτι καὶ
 φασμάτων οὐκ αἰσίαν προσγενομένων καὶ καθ' ὕπνον
 ὄψεως. [Ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὄραν ἐν τῷ θεάτρῳ κρο- 25
 τούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων.] Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὔτω δρα-
 σεῖς ἦσαν καὶ τὸ νίκημα ταῖς ἐλπίσι προειληφότες, ὥστε
 φιλουεικεῖν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον
 καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκηπίωνα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις,
 πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προ- 30
 καταλαμβάνοντας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ στρατηγοῦσιν
 ἐπιτηδείους, ὡς εὐθύς ἄρξοντες μετὰ τὸν πόλεμον. Μά-

λιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἱππεῖς ἐπὶ τὴν μάχην ἡσκημένοι περιττῶς ὄπλων λαμπρότησι καὶ τροφαῖς ἵππων καὶ κάλλει σωμάτων, μέγα φρονοῦντες καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτακισχίλιοι πρὸς χίλιους τοὺς Καίσαρος ὄντες. Ἦν δὲ 5 καὶ τὸ τῶν πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀγχώμαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις.

XLIII. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν καὶ προειπὼν, ὡς δύο μὲν αὐτῷ τάγματα Κορφίνιος 10 ἄγων ἐγγύς ἐστιν, ἄλλαι δὲ πεντεκαίδεκα σπεῖραι μετὰ Καληνοῦ κἀθηρται περὶ Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ἠρώτησεν, εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐτοὶ διακινδυνεῦσαι καθ' ἑαυτούς. Οἱ δὲ ἀνεβόησαν δεόμενοι μὴ περιμένειν, ἀλλὰ μάλλον, ὅπως τάχιστα συν- 15 ἴασιν εἰς χεῖρας τοῖς πολεμίοις, τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. Ποιουμένῳ δὲ καθαρόν αὐτῷ τῆς δυνάμεως καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον εὐθύς ὁ μάντις ἔφραζε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθῆσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος, εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνο- 20 ρᾶ τι τοῖς ἱεροῖς εὐσημον „Αὐτὸς ἂν“ ἔφη „σὺ τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαυτῷ. Μεγάλῃ γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστῶτων δηλοῦσιν, ὥστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῆ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χεῖρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, 25 τὴν ἀμείνονα.“ Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς ἐφοδεύοντος αὐτοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ὤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρός, ἣν ὑπερευεχθεῖσαν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην ἔδοξεν εἰς τὸ Πομπηίου καταπεσεῖν. Ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς 30 καὶ πανικὸν τάρραχον ἤσθοντο γιγνομένου παρὰ τοῖς πολεμίοις. Οὐ μὴν μαχεῖσθαι γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα

τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ Σκοτούσσης ὁδεύων ἀνεξεύγνυεν.

XLIV. Ἐπεὶ δὲ τῶν σκηνῶν ἤδη καταλελυμένων οἱ σκοποὶ προσίππευσαν αὐτῷ τοὺς πολεμίους ἐπὶ μάχῃ καταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες, περιχαρῆς γενόμενος καὶ 5 προσευξάμενος τοῖς θεοῖς παρέταττε τὴν φάλαγγα, τὴν τάξιν τριπλῆν ποιῶν. Καὶ τοῖς μὲν μέσοις ἐπέστησε Καλβῖνον Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν εἶχεν Ἀντώνιος, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιόν, ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι μέλλων μάχεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἱπ- 10 πεῖς ἀντιπαρατακτομένους ὄρῶν καὶ δεδοικῶς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀδήλως ἐκέλευσε περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἐξ σπείρας 729 καὶ κατόπιον ἔστησε τοῦ δεξιοῦ, διδάξας ἂν χρῆ ποιεῖν ὅταν οἱ τῶν πολεμίων ἱππεῖς προσφέρωνται. Πομπηῖος 15 δὲ τὸ μὲν αὐτὸς εἶχε τῶν κεράτων, τὸ δ' εὐάνυμον Δομίτιος, τοῦ δὲ μέσου Σκηπίων ἤρχεν ὁ πενθερός. Οἱ δὲ ἱππεῖς ἅπαντες ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἔβρισαν ὡς τὸ δεξιὸν κυκλωσόμενοι τῶν πολεμίων καὶ λαμπρὰν περὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα ποιησόμενοι τροπὴν· οὐδὲν γὰρ ἀνθέξειν 20 βάρδος ὀπλιτικῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντριβέσθαι καὶ καταρράξεσθαι πάντα τοῖς ἐναντίοις ἐπιβολῆς ἅμα τοσούτων ἱππέων γενομένης. Ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἐμελλον ἀμφοτέρου τὴν ἐφοδον, Πομπηῖος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὀπλί- 25 τας ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως δέχεσθαι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρι ἂν ὑσσοῦ βολῆς ἐντὸς γένωνται. Καίσαρ δὲ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φησιν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ φορᾶς ἐν ἀρχῇ γινομένην σύρραξιν, ὡς ἐν τε ταῖς πλη- 30 γαῖς βίαν προστίθησι καὶ συνεκκαίει τὸν θυμον ἐκ πάντων ἀναρριπιζόμενον. Αὐτὸς δὲ κινεῖν τὴν φάλαγγα μέλλων καὶ προϊὼν ἐπ' ἔργον ἤδη πρῶτον ὄρᾳ τῶν

ταξιαρχῶν ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἔμπειρον ἐπιθαρσύνοντα τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ προκαλούμενον εἰς ἀμίλλαν ἀλκῆς. Τοῦτον ὀνομαστὶ προσαγορεύσας „Τί ἐλπίζομεν“ εἶπεν „ὦ Γάιε Κρασσίνιε, καὶ πῶς τι θάρσους ἔχομεν;“ Ὁ δὲ Κρασσίνιος ἐκτείνας τὴν δεξιὰν καὶ μέγα βοήσας „Νικήσομεν“ ἔφη „λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσεις.“ Ταῦτα εἰπὼν πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμον, συνεπιπασάμενος τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι 10 στρατιώτας. Διακόψας δὲ τοὺς πρώτους καὶ πρόσω χωρῶν φόνῳ πολλῷ καὶ βιαζόμενος ἀνακόπτεται ξίφει πληγείς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν αἰχμὴν ὑπὲρ τὸ ἰνίου ἀνασχεῖν.

XLV. Οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συρρα- 15 γέντων καὶ μαχομένων, ἀπὸ τοῦ κέρατος οἱ Πομπηίου ἱππεῖς σοβαρῶς ἐπήλαυνον εἰς κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τὰς ἴλας ἀναχεόμενοι· καὶ πρὶν ἢ προσβαλεῖν αὐτοὺς ἐκτρέχουσιν αἱ σπεῖραι παρὰ Καίσαρος, οὐχ, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἀκοντίσμασι χρώμενοι τοῖς ὑσσοῖς οὐδὲ μηροῦς 20 παίοντες ἐκ χειρὸς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων ἐφιέμενοι καὶ τὰ πρόσωπα συντιτρώσκοντες, ὑπὸ Καίσαρος δεδιδαγμένοι τοῦτο ποιεῖν, ἐλπίζοντες ἄνδρας οὐ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ τραύμασιν ὠμιληκότας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ἐπὶ κάλλει καὶ ὄρα μάλιστα τὰς 25 τοιαύτας πληγὰς ὑπόψεσθαι καὶ μὴ μενεῖν, τὸν ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον ἅμα καὶ τὴν αὐτίς αἰσχύνην δεδοικότας. Ὁ δὲ καὶ συνέβαινε· οὐ γὰρ ἠνείχοντο τῶν ὑσσωῶν ἀναφερομένων, οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὄφθαλμοῖς τὸν σίδηρον ὀρῶντες, ἀλλ' ἀπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύ- 30 πτοντο φειδόμενοι τῶν προσώπων· καὶ τέλος οὕτως ταράξαντας ἑαυτοὺς ἐτρέποντο φεύγειν αἰσχιστα, λυμηνάμενοι τὸ σύμπαν. Εὐθύς γὰρ οἱ μὲν νευικηκότες τού-

τούς ἐκνυλοῦντο τοὺς πεζοὺς καὶ κατὰ νότον προσπίπτοντες ἔκοπτον. Πομπηῖος δὲ ὡς κατείδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἱππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς οὐδ' ἐμέμνητο Πομπηῖος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ τὴν γνώμην εἰκῶς [ἢ διὰ θείας ἤττης τε- 5 θαμβημένος] ἄφθογγος ᾤχετο ἀπιὼν ἐπὶ σκηνήν, καὶ καθεζόμενος ἐκαρὰδόκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἀπάντων γενομένης ἐπέβαινον οἱ πολέμοι τοῦ χάρακος καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. Τότε δὲ ὥσπερ ἔννοους γενόμενος καὶ ταύτην μόνην, ὡς φασί, φωνήν 10 ἀφείς „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;“ ἀπεδύσατο μὲν τὴν ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι 730 δὲ πρόεπουσαν μεταλαβὼν ὑπεξῆλθεν. Ἄλλ' οὗτος μὲν οἴαις ὕστερον χρησάμενος τύχαις ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνδράσιν ἀνηρέθη, δηλοῦμεν ἐν 15 τοῖς περὶ ἐκείνου γράμμασιν.

XLVI. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Πομπηίου γενόμενος τοὺς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε καὶ τοὺς ἐτι κτεινομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας „Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης 20 ὑπηγάγοντο, ἵνα Γάιος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηγάμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην.“ Ταῦτά φησι Πολλίων Ἀσίνιος τὰ ρήματα Ῥωμαῖστί μὲν ἀναφθέγγασθαι τὸν Καίσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστί δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι· τῶν 25 δὲ ἀποθανόντων τοὺς πλείστους οἰκέτας γενέσθαι περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας, στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων πεσεῖν. Τῶν δὲ ζώντων ἀλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς [τὰ*] τάγματα· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν, 30 ὢν καὶ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέ-

γεται μὴ φαινόμενον μὲν ἀγωνιάσαι, σωθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως.

XLVII. Σημείων δὲ πολλῶν γενομένων τῆς νίκης ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. Ἐν γὰρ 5 ἱερῷ Νίκης ἀνδριάς εἰστίηκει Καίσαρος, καὶ τὸ περὶ αὐτῷ χωρίον αὐτό τε στερεὸν φύσει καὶ λίθῳ σκληρῷ κατεστρωμένον ἦν ἄνωθεν· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖλαι φοῖνικα παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἀνδριάντος. Ἐν δὲ Παταβίῳ Γάτος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, 10 Λιβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγα-νευ ἐπ' οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Λίβιος φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ὅτι καὶ δὴ περαίνε-ται τὸ χρῆμα καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. Αὐθις 15 δὲ πρὸς τῇ θεᾷ γενόμενος καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν ἀνήλατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ βοᾶν „Νικᾶς, ὦ Καῖσαρ.“ Ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων περιελῶν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη μὴ πρὶν ἐπιδήσε-σθαι πάλιν ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρηῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα 20 μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτως γενέσθαι καταβεβαιούται.

XLVIII. Καίσαρ δὲ τῷ Θετταλῶν ἔδνει τὴν ἐλευθερίαν ἀναθεὶς νικητήριον ἐδίωκε Πομπηίου· ἀψάμενος δὲ τῆς Ἀσίας Κνιδίους τε Θεοπόμπῳ τῷ συναγαγόντι τοὺς μύθους χαριζόμενος ἠλευθέρωσε, καὶ πᾶσι τοῖς τὴν 25 Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. Εἰς δὲ Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ Πομπηίῳ τεθνηκότι καταχθεὶς Θεόδοτον μὲν ἀπεστράφη τὴν Πομπηίου κεφαλὴν προσφέ-ροντα, τὴν δὲ σφραγίδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρός κατεδάκρυσεν· ὅσοι δὲ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων 30 πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, πάντας εὐεργέτησε καὶ προσηγάγετο. Τοῖς δὲ φίλοις εἰς Ῥώμην ἔγραψεν, ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύοι τουτο

μέγιστον καὶ ἡδίστον, τὸ σώζειν τινὰς ἀεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῷ. Τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἔρωτι Κλεοπάτρας ἄδοξον αὐτῷ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν, οἱ δὲ τοὺς βασιλικούς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθεινόν, ὃς 5 πλεῖστον δυνάμενος καὶ Πομπηίου μὲν ἀνηρηκῶς ἔναγχος, ἐμβεβληκῶς δὲ Κλεοπάτραν, κρύφα μὲν ἐπεβούλευε τῷ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτὸν ἀρξάμε-νον ἔκτοτε διανυκτερεύειν ἐν τοῖς πότοις ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος· φανερῶς δὲ οὐκ ἦν ἀνεκτὸς ἐπίφθονα 10 πολλὰ καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. Τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας τὸν κάκιστον μετρούμε-νους καὶ παλαιότατον σῖτον ἐκέλευσεν ἀνέχεσθαι καὶ στέργειν ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια, πρὸς δὲ τὰ δεῖπνα σκεύεσιν ἐχρηῖτο ξυλίνοις καὶ κεραμοῖς, ὡς τὰ χρυσᾶ 15 731 καὶ ἀργυρᾶ πάντα Καίσαρος ἔχοντος εἰς τι χρῆος. Ὡφειλε γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατήρ Καῖσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πεντήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνῆκε τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καῖσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἡξίου τότε λαβῶν διαθρέψαι τὸ στράτευμα. Τοῦ 26 δὲ Ποθεινοῦ νῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι καὶ τῶν μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων κελεύοντος, ὕστερον δὲ κομιεῖσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας με- 25 τεπέμπετο.

XLIX. Κἀκείνη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην μόνον εἰς ἀνάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχεν ἤδη συσκοτάζοντος· ἀπόρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἢ μὲν εἰς στραματόδεσμον ἐνδύσα προτείνει μακρὰν ἑαυτὴν, ὃ δὲ Ἀπολ- 30 λόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸν στραματόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. Καὶ τούτῳ τε πρώτῳ

ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων κἀκεῖ, τοῦ βασιλέως Ἰόβα βοηθοῦντος αὐτοῖς, ἠθροικόντων δυνάμεις ἀξιολόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς· καὶ περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς διαβὰς εἰς Σικελίαν, καὶ 5 βουλόμενος εὐθύς ἀποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἠγεμόνων ἅπασαν ἐλπίδα μελλήσεως καὶ διατριβῆς, ἐπὶ τοῦ κλύματος ἐπήξε τὴν ἑαυτοῦ σκηπνὴν· καὶ γενομένου πνεύματος ἐμβὰς ἀνήχθη μετὰ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων ὀλίγων. Ἀποβιβάσας δὲ τούτους λαθῶν ἀνήχθη πάλιν, 10 οὐπὲρ τῆς μείζονος ὀρρωδῶν δυνάμεως· καὶ κατὰ θάλατταν οὖσιν ἤδη προστυχῶν κατήγαγεν ἅπαντας εἰς τὸ στρατόπεδον. Πυνθανόμενος δὲ χρησμῶ τινι παλαιῷ θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσῆκον αἰεὶ τῷ Σικηπῶνων γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χαλεπὸν εἶπειν, εἴτε φλαυ- 15 ρίζων ἐν παιδιᾷ τινι τὸν Σικηπῶνα στρατηγοῦντα τῶν πολεμίων, εἴτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνὸν οἰκειούμενος, ἦν γὰρ καὶ παρ' αὐτῷ τις ἄνθρωπος ἄλλως μὲν εὐκαταφρόνητος καὶ παρημελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικανῶν, Σικηπῶν ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων, τοῦτον ἐν ταῖς 20 μάχαις προέταττεν ὥσπερ ἠγεμόνα τῆς στρατιᾶς, ἀναγκαζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων καὶ φιλομαχεῖν. Ἦν γὰρ οὔτε σῆτος τοῖς ἀνδράσιν ἄφθονος οὔτε ὑποξυγίους χιλός, ἀλλὰ βρούοις ἠναγκάζοντο θαλαττίοις, ἀποπλυθείσης τῆς ἀλμυρίδος, ὀλίγην ἄγνωστον ὥσπερ 25 ἠδυσμα παραμιγνύντες ἐπάγειν τοὺς ἵππους. Οἱ γὰρ Νομάδες ἐπιφαινόμενοι πολλοὶ καὶ ταχεῖς ἐκάστοτε κατεῖχον τὴν χώραν· καὶ ποτε τῶν Καίσαρος ἱππέων σχολὴν ἀγόντων (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ἀνὴρ Αἴβυς ἐπιδεικνύμενος ὄρησιν ἅμα καὶ μοναυλῶν θαύματος ἀξίως, οἱ δὲ 30 τερπόμενοι καθῆντο τοῖς παισὶ τοὺς ἵππους ἐπιτρέψαντες) ἐξαίφνης περιελθόντες ἐμβάλλουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ κτείνουσι, τοῖς δὲ εἰς τὸ στρατόπε-

δον προτροπάδην ἐλαυνόμενοις συνεισέπεσον. Εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ αὐτός, ἅμα δὲ Καῖσαρι Πολλίων Ἀσίννιος βοηθοῦντες ἐκ τοῦ χάρακος ἔσχον τὴν φυγὴν, διεπέπρακτ' ἂν ὁ πόλεμος. Ἔστι δ' ὅτε καὶ καθ' ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμιοι συμπλοκῆς γενομένης, ἐν ἣ Καῖ- 5 σαρ τὸν ἀετοφόρον φεύγοντα λέγεται κατασχῶν ἐκ τοῦ αὐχένος ἀναστρέψαι καὶ εἶπειν, „Ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμιοι.“

LIII. Τούτοις μέντοι τοῖς προτερήμασιν ἐπήρθη Σικηπῶν μάχῃ κριθῆναι· καὶ καταλιπὼν χωρὶς μὲν 10 Ἀφράνιον, χωρὶς δὲ Ἰόβαν δι' ὀλίγου στρατοπεδεύοντας, αὐτὸς ἐτείχευεν ὑπὲρ λίμνης ἔρυμα τῷ στρατοπέδῳ περὶ πόλιν Θάψον, ὡς εἴη πᾶσιν ἐπὶ τὴν μάχην ὀρητήριον καὶ καταφυγὴ. Πονουμένῳ δὲ αὐτῷ περὶ ταῦτα Καῖσαρ ὑλώδεις τόπους καὶ προσβολὰς ἀφράστους ἔχον- 15 τας ἀμηχάνῳ τάχει διελθὼν τοὺς μὲν ἐκκυκλοῦτο, τοῖς δὲ προσέβαλλε κατὰ στόμα. Τρεψάμενος δὲ τούτους ἐχρή- 733 το τῷ καιρῷ καὶ τῇ ῥύμῃ τῆς τύχης, ὑφ' ἧς αὐτοβοεῖ μὲν ἦρει τὸ Ἀφρανίου στρατόπεδον, αὐτοβοεῖ δὲ φεύγοντος Ἰόβα διεπόρθει τὸ τῶν Νομάδων· ἡμέρας δὲ 20 μιᾶς μέρει μικρῶ τριῶν στρατοπέδων ἐγκρατῆς γεγονῶς καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνηρηκῶς οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλεν. Οἱ μὲν ταῦτα περὶ τῆς μάχης ἐκείνης ἀναγγέλλουσιν· οἱ δὲ οὐ φασιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντος δὲ τὴν στρα- 25 τῶν καὶ διακοσμοῦντος ἄψασθαι τὸ σύνηδες νόσημα· τὸν δὲ εὐθύς αἰσθόμενον ἀρχομένου, πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἰσθησὶν ἤδη σειομένην, εἰς τινα τῶν πλησίον πύργων κομισθῆναι καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ. Τῶν δὲ πε- 30 φενγότεων ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀν-

δρῶν οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἀλισκόμενοι, συχνούς δὲ Καίσαρ ἔκτεινεν ἀλόντας.

LIV. Κάτωνα δὲ λαβεῖν ζῶντα φιλοτιμούμενος ἔσπευδε πρὸς Ἰτύκην· ἐκείνην γὰρ παραφυλάττων τὴν πόλιν οὐ μετέσχε τοῦ ἀγῶνος. Πυθόμενος δὲ ὡς ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσατο, δῆλος μὲν ἦν δηχθεὶς, ἐφ' ᾧ δὲ ἄδηλον. Εἶπε δ' οὖν· „ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ σὺ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας.“ Ὁ μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γραφεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα 10 τεθνεῶτα λόγος οὐ δοκεῖ πρῶτος ἔχοντας οὐδὲ εὐδιαλλάκτως σημεῖον εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν ἐφείσατο ζῶντος εἰς ἀναίσθητον ἐκχέας ὄργην τοσαύτην; τῇ δὲ πρὸς Κικέρωνα καὶ Βροῦτου αὐτοῦ καὶ μυρίους ἄλλους τῶν πεπολεμηκότων ἐπιεικεία τεκμαίρονται καὶ τὸν λόγον ἐκεῖ- 15 νον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμία πολιτικῇ συντετάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἐγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος Κάτωνα· καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκός, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν. 20 Τοῦτο ἠγία Καίσαρα κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθνηκότος δι' αὐτὸν ἐπαινον. Ἐγραψεν οὖν πολλάς τινας κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγῶν· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγράφεται. Καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἐκάτερος διὰ Καίσαρα καὶ Κάτωνα πολλούς. 25 LV. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Αἰβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεραιωμένος χάραν, ὅση παρῆξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν 30 μυριάδας τριακοσίας. Ἐπειτα θριάμβους κατήγαγε τὸν Αἰγυπτιακόν, τὸν Ποντικόν, τὸν Λιβυκόν, οὐκ ἀπο Σκηπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βασιλέως. Τότε

καὶ Ἰόβας υἱὸς ὦν ἐκείνου κομιδῇ νήπιος ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη μακαριωτάτην ἀλόνος ἄλωσιν, ἐκ βαρβάρου καὶ Νομάδος Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐναρίθμιος γενέσθαι συγγραφεῦσι. Μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους στρατιώταις τε μεγάλας δωρεὰς ἐδίδου καὶ τὸν δῆμον ἀνε- 5 λάμβανεν ἐστιάσει καὶ θείαις, ἐστιάσας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις τρικλίνοις ὁμοῦ σύμπαντας, θείας δὲ καὶ μονομάχων καὶ ναυμάχων ἐνδρῶν παρασχῶν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ πάλαι τεθνεώσῃ. Μετὰ δὲ τὰς θείας γενομένων τιμήσεων ἀντὶ τῶν προτέρων δυεῖν καὶ τριάκοντα 10 μυριάδων ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. Τηλικαύτην ἢ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν καὶ τοσοῦτον ἀπανάλωσε τοῦ δῆμου μέρος, ἔξω λόγου τιθεμένοις τὰ κατασχόντα τὴν ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας. 15

LVI. Συντελεσθέντων δὲ τούτων ὑπατος ἀποδειχθεὶς τὸ τέταρτον εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομπηίου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνειλοχότας καὶ τόλμαν ἀποδει- 734 κνυμένους ἀξιοχρεῶν πρὸς ἡγεμονίαν, ὥστε κίνδυνον 20 τῷ Καίσαρι περιστῆσαι τὸν ἔσχατον. Ἡ δὲ μεγάλη μάχη περὶ πόλιν συνέστη Μοῦνδαν, ἐν ἣ Καίσαρ ἐκθλιβομένους ὄρῶν τοὺς ἑαυτοῦ καὶ κακῶς ἀντέχοντας ἐβόα, διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν τάξεων διαθέων, εἰ μὴδὲν αἰδοῦνται λαβόντες αὐτὸν ἐγγεῖρσαι τοῖς παιδαρίοις. Μόλις 25 δὲ προθυμία πολλῇ τοὺς πολεμίους ὠσάμενος ἐκείνων μὲν ὑπὲρ τρισμυρίους διέφθειρε, τῶν δὲ αὐτοῦ χιλίους ἀπώλεσε τοὺς ἀρίστους. Ἀπιῶν δὲ μετὰ τὴν μάχην πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. Ταύτην τὴν μάχην 30 ἐνίκησε τῇ τῶν Διουυσίων ἐορτῇ, καθ' ἣν λέγεται καὶ Πομπηίος Μάγνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξελεθεῖν· διὰ μέσου

δὲ χρόνος ἐνιαυτῶν τεσσάρων διήλθε. Τῶν δὲ Πομπη-
 ἴου παίδων ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ πρεσβυτέ-
 ρου μεθ' ἡμέρας ὀλίγας Δείδιος ἀνήνεγκε τὴν κεφαλὴν.
 Τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον· ὁ δὲ
 5 ἀπ' αὐτοῦ καταχθεις θρίαμβος ὡς οὐδὲν ἄλλο Ῥωμαίους
 ἠύλασεν. Οὐ γὰρ ἄλλοφύλους ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβά-
 ρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥωμαίων
 κρατίστου τύχαις κεχρημένου παῖδας καὶ γένος ἄρδην
 ἀνηρηκότα ταῖς τῆς πατρίδος ἐπιπομπεύειν συμφοραῖς
 10 οὐ καλῶς εἶχεν, ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ
 πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία τὸ μετ'
 ἀνάγκης πεπραχθαι, καὶ ταῦτα πρότερον μήτε ἄγγελου
 μήτε γράμματα δημοσίᾳ πέμψαντα περὶ νίκης ἀπὸ τῶν
 ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλ' ἀπώσαμένον αἰσχύνῃ τὴν
 15 δόξαν.

LVII. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς
 ἐγκεκλιότες καὶ δεδεδυμένοι τὸν χαλινόν, καὶ τῶν ἐμ-
 φυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀναπνοὴν ἡγούμενοι τὴν
 μοναρχίαν, δικτάτορα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου·
 20 τοῦτο δ' ἦν ὁμολογουμένη [μὲν] τυραννὶς τῷ ἀνυπευθύ-
 νῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης· τιμὰς
 δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλήν γραψαντος,
 ὧν ἀμῶς γέ πως ἀνθρώπινον ἦν τὸ μέγεθος, ἕτεροι προσ-
 τιθέντες ὑπερβολὰς καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους
 25 ἐξεργάσαντο καὶ τοῖς προσητάτοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ
 λυπηρὸν γενέσθαι διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀτοπίαν τῶν
 ψηφισομένων, οἷς οὐδὲν ἦττον οἴονται συναγωνίσασθαι
 τῶν κολακευόντων Καῖσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι
 πλείστας κατ' αὐτοῦ προφάσεις ἔχωσι καὶ μετὰ μεγί-
 30 στων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. Ἐπεὶ τὰ γε ἄλλα,
 τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἐσχηκότων, ἀνέγ-
 κλητον παρεῖχε· καὶ τό γε τῆς Ἐπιεικειᾶς ἱερὸν οὐκ ἀπὸ

τρόπου δοκοῦσι χαριστήριον ἐπὶ τῇ πραότητι ψηφίσα-
 σθαι. Καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς
 αὐτὸν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, ὡς Βρούτῳ καὶ
 Κασσίου, προσέθηκεν· ἐστρατήγουν γὰρ ἀμφοτέροι.
 Καὶ τὰς Πομπηίου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖ- 5
 δεν, ἀλλ' ἀνέστησεν, ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν, ὅτι
 Καῖσαρ τοὺς Πομπηίου στήσας ἀνδριάντας τοὺς ἰδίους
 ἐπήξε. Τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτὸν δορυφορεῖσθαι
 καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοὺς οὐχ ὑπέμει-
 νεν, εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ 10
 προσδοκᾶν. Τὴν δ' εὐνοίαν ὡς κάλλιστον ἅμα καὶ βε-
 βαιοτάτον ἑαυτῷ περιβαλλόμενος φυλακτήριον αὐτῷ
 ἀνελάμβανε τὸν δῆμον ἐστιάσει καὶ σιτηρεσίοις, τὸ δὲ
 στρατιωτικὸν ἀποικίαις, ὧν ἐπιφανέσταται Καρχηδῶν
 καὶ Κόρινθος ἦσαν, αἷς καὶ πρότερον τὴν ἄλωσιν καὶ 15
 τότε τὴν ἀνάληψιν ἅμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμ-
 φοτέραις γενέσθαι συνέτυχε.

LVIII. Τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ
 στρατηγίας εἰς τοῦπιόν ἐπηγγέλλετο, τοὺς δ' ἄλλαις τι-
 σὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο, πᾶσι δὲ ἐλπίζειν 20
 735 ἐνεδίδου, μνηστευόμενος ἄρχειν ἐκόντων, ὡς καὶ Μαξι-
 μου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος εἰς τὴν περιοῦσαν ἐτι-
 τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὑπάτον ἀποδείξει Κανίνιον Ρε-
 βίλιον. Πρὸς ὅν, ὡς ἔοικε, πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ
 προπέμψαι βαδιζόντων ὁ Κικέρων· „Σπεύδωμεν“ ἔφη 25
 „πρὶν φθάσῃ τῆς ὑπατείας ἐξελθῶν ὁ ἄνθρωπος.“ Ἐπεὶ
 δὲ τὸ φύσει μεγαλοῦργον αὐτοῦ καὶ φιλότιμον αἱ πολ-
 λαὶ κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔτρεπον τῶν πεπο-
 νημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὔσαι πρὸς τὰ
 μέλλοντα μειζόνων ἐνέτικτον ἐπινοίας πραγμάτων καὶ 30
 καινῆς ἔρωτα δόξης ὡς ἀποκεχρημένῳ τῇ παρουσίᾳ, τὸ
 μὲν πάθος οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ζῆλος αὐτοῦ καθάπερ ἄλ-

λου και φιλονεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων πρὸς τὰ πεπραγμένα, παρασκευὴ δὲ και γνώμη στρατεύειν μὲν ἐπὶ Πάρθους, καταστρεψαμένω δὲ τούτους, και δι' Ἰρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν και τὸν Κανύκασον ἐκπεριελθόντι τὸν Πόντον, εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν, και τὰ περίχωρα Γερμανοῖς και Γερμανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν, και συνάψαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας τῷ πανταχόθεν Ὠκεανῷ περιορισθείσης. Διὰ μέσον δὲ τῆς στρατείας 10 τὸν τε Κορίνθιον Ἰσθμὸν ἐπεχειρεῖ διασκάπτειν, Ἀνιγνὸν ἐπὶ τούτῳ προχειρισάμενος και τὸν Τίβεριν εὐθύς ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβῶν διάρυχι βαθεία και περικλάσας ἐπὶ τὸ Κιρκαιὸν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πρὸς Ταρρακίνη θάλατταν, ἀσφάλειαν ἅμα και ἄσπαστον τοῖς δι' 15 ἐμπορίας φοιτῶσιν εἰς Ῥώμην μηχανάμενος· πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν ἔλη τὰ περὶ Πωμεντίνον και Σητίαν ἐκτρέψας πεδίον ἀποδείξει πολλαῖς ἐνεργὸν ἀνθρώπων μυριάσι, τῇ δὲ ἔγγιστα τῆς Ῥώμης θάλασση κλειθρα διὰ χωμάτων ἐπαγαγὼν και τὰ τυφλὰ και δύσοσμα τῆς 20 Ὠστιανῆς ἡλόνος ἀνακαθηράμενος, λιμένας ἐμποιήσασθαι και ναύλοχα πρὸς τὸσαύτην ἀξιόπιστα ναυτιλίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαῖς ἦν.

LIX. Ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις και διόρθωσις τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας φιλοσοφηθεῖσα χαριέν- 25 τως ὑπ' αὐτοῦ και τέλος λαβοῦσα γλαφυρωτάτην παρέσχε χρείαν. Οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ χρόνοις τεταραγμέναις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι ταῖς τῶν μηνῶν πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν περιόδοις, ὥστε τὰς θυσίας και τὰς ἑορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν εἰς ἐναντίας ἐκπε- 30 πτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ και περὶ τὴν τότε οὔσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασι τούτων ἀσυλλοκίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνον τὸν καιρὸν εἰδότες

ἐξαίφνης και προησθημένου μηδενὸς τὸν ἐμβόλιμον προσέγραφον μῆνα, Μερκηδόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νομᾶς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὰν και διατείνουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἐξευρῶν τῆς περὶ τὰς ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 5 γέγραπται. Καῖσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων και μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεῖς ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἤδη μεθόδων ἐμίξεν ἰδίαν τινὰ και διηκριβωμένην μᾶλλον ἐπανόρθωσιν, ἣ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν ἤττον ἐτέρων σφάλλεσθαι περὶ τὴν ἀνωμα- 16 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ και τοῦτο τοῖς βασκαίνουσι και βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρεῖχε. Κικέρων γοῦν ὁ φήτωρ, ὡς ἔοικε, φήσαντός τινος αὔριον ἐπιτέλλειν Ἀύραν· „Ναί“ εἶπεν „ἐκ διατάγματος“, ὡς και τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν ἀνθρώπων δεχομένων. 15

LX. Τὸ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος και θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρωσ ἐξεργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρώτη, τοῖς δὲ ὑπούλοις πάλαι πρόφασις εὐπρεπεστάτη γενομένη. Καίτοι και λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καῖσαρι τὴν τι- 20 μὴν προξενούντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἀλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνοιτο Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατενομένοις ἐπ' αὐτούς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα. Καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἀλβης Καῖσαρος εἰς τὴν πόλιν ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπᾶσθαι βασιλέα· τοῦ δὲ δήμου δια- 25 ταραχθέντος ἀχθεσθεῖς ἐκείνος οὐκ ἔφη βασιλεὺς, ἀλλὰ Καῖσαρ καλεῖσθαι· και γενομένης πρὸς τοῦτο πάντων σιωπῆς οὐ πάνυ φαιδρὸς οὐδ' εὐμενῆς παρήλθεν. Ἐν δὲ συγκλήτῳ τιμᾶς τινὰς ὑπερφυεῖς αὐτῷ ψηφισαμένων ἔτυχε μὲν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων καθεζόμενος, προσιόντων 30 δὲ τῶν ὑπάτων και τῶν στρατηγῶν, ἅμα δὲ και τῆς βουλῆς ἀπάσης ἐπομένης, οὐχ ὑπεξαναστάς, ἀλλ' ὥσ-

περ' ιδιώταις τισὶ χρηματίζων ἀπεκρίνατο συστολῆς μᾶλλον ἢ προσδέσεως τὰς τιμὰς δεῖσθαι. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἠνίασε τὴν βουλὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προπηλακισομένης, καὶ μετὰ δεινῆς κατηφείας ἀπῆλθον εὐθύς οἷς ἐξῆν μὴ παραμένειν, ὥστε κἀκείνου ἐννοήσαντα παραχρῆμα μὲν οἴκαδε τραπέσθαι καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους ἀπαγαγόντα τοῦ τραχήλου τὸ ἱμάτιον, ὡς ἔτοιμος εἶη τῷ βουλομένῳ τὴν σφαγὴν παρέχειν, ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὴν νόσον· οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἰσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως ἐχόντων, ὅταν ἰστάμενοι διαλέγονται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι. Τὸ δὲ οὐκ εἶχεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ βουλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστῆναι τῇ βουλῇ λέγουσιν ὑπὸ τοῦ τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκων, Κορηηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι φήσαντος· „Οὐ μεμνήσῃ Καῖσαρ ὢν, οὐδὲ ἀξιῶσεις ὡς κρείττονα θεραπεύεσθαι σεαυτόν;“

LXI. Ἐπιγίνεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ τῶν δημάρχων προπηλακισμός. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἶη, καὶ τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδιοῖς Λυκαίοις. Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοί, σκύττει λαίοις τοὺς ἐμποδῶν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι παίοντες· πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπιτηδες ὑπαντᾶσαι παρέχουσιν ὥσπερ ἐν διδασκάλου τῷ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμένοι πρὸς εὐτοκίαν κνύσασαι, ἀγόνους δὲ πρὸς κύνῃσιν ἀγαθὸν εἶναι. Ταῦτα Καῖσαρ ἐθεᾶτο καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ θριαμβικῷ κόσμῳ κεκοσμημένος. Ἀντώνιος δὲ τῶν θεόντων τὸν ἱερὸν δρόμον εἰς ἦν· καὶ γὰρ ὑπά-

τευεν. Ὡς οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ διέστη, φέρον διαδήμα στεφάνῳ δάφνης περιπελεγμένον ὥρεξε τῷ Καίσαρι· καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρός, ἀλλ' ὀλίγος ἐκ παρασκευῆς. Ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν· αὐθις δὲ προσφέροντος ὀλίγοι, καὶ μὴ δεξαμένου πάλιν ἅπαντες. Οὕτω δὲ τῆς πείρας ἐξελεγχομένης Καῖσαρ μὲν ἀνίσταται τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελεύσας, ὥφθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς. Καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλαούτιος καὶ Μάρυλλος, ἐπελθόντες ἀπέσπασαν, καὶ τοὺς ἀσπασομένους βασιλέα τὸν Καίσαρα πρῶτους ἐξευρόντες ἀπῆγον εἰς τὸ δεσμοτήριον. Ὁ δὲ δῆμος εἶπετο κροτῶν καὶ Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βρούτος ἦν ὁ καταλύσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν καὶ τὸ κράτος εἰς βουλὴν καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. Ἐπὶ τούτῳ Καῖσαρ παροξυνθεὶς τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον, ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων πολλάκις Βρούτους τε καὶ Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας.

LXII. Οὕτω δὲ τρέπονται πρὸς Μάρκον Βρούτον οἱ πολλοί, γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πατέρων, καὶ τὸ πρὸς μητρός δὲ ἀπὸ Σερουιλίων, οἰκίας ἐτέρας ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. Τοῦτον ἐξ ἐκντοῦ μὲν ὀρμηθεῖς πρὸς κατάλυσιν τῆς μοναρχίας ἠμβλυνον αἱ παρὰ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. Οὐ γὰρ μόνον ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πουπηλίου φυγῆς, οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν ἐξαιτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχε μεγάλην παρ' αὐτῷ. Καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν ταῖς τότε τὴν ἐπιφανεστάτην ἔλαβεν, ὑπατεύειν δὲ ἔμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος, ἐρίσαντος Κασσίου προτιμηθεὶς. Λέγεται γὰρ ὁ Καῖσαρ εἰ-

πειν, ὡς δικαιότερα μὲν λέγοι Κάσσιος, αὐτὸς μὲντοι Βροῦτον οὐκ ἂν παρέλθοι. Καί ποτε καὶ διαβαλλόντων τινῶν τὸν ἄνδρα, πραττομένης ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θιγὼν ἔφη πρὸς τοὺς διαβάλλοντας· „Αναμενεῖ τοῦτο τὸ δέρμα Βροῦτος,“ ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι' ἀρετῆν, διὰ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν γενόμενον. Οἱ δὲ τῆς μεταβολῆς ἐφιέμενοι καὶ πρὸς μόνου ἐκείνου ἢ πρῶτον ἀποβλέποντες αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέ-
 10 γεσθαι, νύκτωρ δὲ κατεπίπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν· ὧν ἦν τὰ πολλὰ τοιαῦτα· „Καθεύδεις, ὦ Βροῦτε“ καὶ „Οὐκ εἶ Βροῦτος.“ Ἐφ' ὧν ὁ Κάσσιος αἰσθόμενος διακινούμενον ἡσυχῇ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον
 15 ἐνέκειτο καὶ παρώξυνεν, αὐτὸς ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων πρὸς τὸν Καίσαρα δι' αἰτίας ἃς ἐν τοῖς περὶ Βροῦτου γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. Εἶχε μὲντοι καὶ δι' ὑποψίας ὁ Καίσαρ αὐτόν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν ποτε· „Τί φαίνεται βουλόμενος ὑμῖν Κάσσιος;
 20 ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ λίαν ἀρέσκει λίαν ὄχρος ὢν.“ Πάλιν δὲ λέγεται περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα διαβολῆς πρὸς αὐτόν, ὡς νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης „Οὐ πάνν“ φάναι „τούτους δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας, μᾶλλον δὲ τοὺς ὄχρους καὶ λεπτοὺς ἐκείνους.“ Κάσσιον
 25 λέγων καὶ Βροῦτον.

LXIII. Ἄλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπωμένον, ἐπεὶ καὶ σημεῖα θαυμαστά καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσι. Σέλα μὲν οὖν οὐράνια καὶ κτύπους νύκτωρ πολλαχοῦ διαφορομένους καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας οὐκ ἄξιον
 30 ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεῦσαι· Στράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους

ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκίτην ἐκ τῆς χειρὸς ἐβαλεῖν πολλὴν φλόγα καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ὄρωσιν, ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὸν ἄνθρωπον· αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· οὐ γὰρ ἂν φύσει γε συστήναι ζῶον ἀκάρδιον. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκούσαι διεξιόντων, ὡς τις αὐτῷ μάντις ἡμέρα Μαρτίου μηνός, ἣν Εἰδοὺς Ῥωμαῖοι καλοῦσι, προείποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον· ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας προῖδαν ὁ Καίσαρ εἰς τὴν σύγκλητον
 10 ἀσπασάμενος προσπαλεῖε τῷ μάντει φάμενος· „Αἰ μὲν δὴ Μάρτιαι Εἰδοὶ πάρεσιν“ ὁ δὲ ἡσυχῇ πρὸς αὐτόν εἶποι· „Ναὶ πάρεσιν, ἀλλ' οὐ παρεληλύθασι.“ Πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας Μάρκου Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτόν ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὥσπερ εἰώθει, κατα-
 15 κείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἄριστος, ἅπαντας φθάσας ἐξεβόησεν „Ὁ ἀπροσδόκητος.“ Μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὥσπερ εἰώθει, παρὰ τῇ γυναικί, πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπεταννυμένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ
 20 κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ καταλαμπούσης τῆς σελήνης ἦσθετο
 738 τὴν Καλπουρνίαν βαθείως μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς δὲ φωνὰς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἀναπέμπουσαν ἐκ τῶν ὕπνων· ἐδόκει δὲ ἄρα κλαῖεν ἐκείνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένου. Οἱ δὲ οὐ φασὶ τῇ
 25 γυναικὶ ταύτην γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γὰρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον οἶον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λίβιος ἱστορεῖ, τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπουρνία θεασαμένη καταρρηγνύμενον ἔδοξε ποτινῆσθαι καὶ δακρῦειν. Ἡμέρας
 30 δ' οὖν γενομένης ἔδειτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἶόν τε, μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ

τῶν ἐκείνης ὀνείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ
μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἶχε δέ
τις, ὡς ἔοικε, κἀκείνου ὑποψία καὶ φόβος. Οὐδένα γὰρ
γυναικισμὸν ἐν δεισιδαιμονίᾳ πρότερον κατεγνώκει τῆς
5 Καλπουρνίας, τότε δὲ ἐώρα περιπαθοῦσαν. Ὡς δὲ καὶ
πολλὰ καταθύσαντες οἱ μάντις ἔφρασαν αὐτῷ δυσει-
ρεῖν, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφείναι τὴν σύγκλητον.

LXIV. Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βροῦτος ἐπίκλησιν
Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ
10 δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ
περὶ Βροῦτον τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς
συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δια-
κρουσαμένου τοῦ Καίσαρος ἐκπυστος ἢ προῆξίς γένηται,
τούς τε μάντις ἐχλεύαζε καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος,
15 ὡς αἰτίας καὶ διαβολὰς ἐαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγ-
κλητον ἐντροφᾶσθαι δοκοῦσαν· ἦκειν μὲν γὰρ αὐτὴν
κελεύσαντος ἐκείνου, καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι
πάντας, ὅπως τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεὺς
ἀναγορεύοιτο καὶ φοροίῃ διάδημα τὴν ἄλλην ἐπιὼν γῆν
20 καὶ θάλασσαν· εἰ δὲ φράσει τις αὐτοῖς καθεζομένοις νῦν
μὲν ἀπαλλάττεσθαι, παρῆναι δὲ αὐτίς, ὅταν ἐντύχη
βελτίσιον ὀνείροις Καλπουρνία, τίνας ἔσεσθαι λόγους
παρὰ τῶν φθονούντων; ἢ τίνα τῶν φίλων ἀνέξεσθαι
διδασκόντων, ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ τυραννίς ἐστίν;
25 ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάντως, ἔφη, τὴν ἡμέραν ἀφοσιώσασθαι,
βέλτιον αὐτὸν παρελθόντα καὶ προσαγορεύσαντα τὴν
βουλήν ὑπερθέσθαι. Ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος ἤγε
τῆς χειρὸς λαβόμενος τὸν Καίσαρα. Καὶ μικρὸν μὲν
αὐτῷ προελθόντι τῶν θυρῶν οἰκέτης ἀλλότριος ἐντυχεῖν
30 προθυμούμενος, ὡς ἠτᾶτο τοῦ περὶ ἐκείνον ὠδισμού
καὶ πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν παρέδωκεν ἐαυ-
τὸν τῇ Καλπουρνίᾳ φυλάττειν κελεύσας, ἄχρὶ ἂν ἐπα-

νέλθῃ Καίσαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατεπιπεῖν
πρὸς αὐτόν.

LXV. Ἀρτεμίδωρος δὲ Κνίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν
λόγων σοφιστῆς καὶ διὰ τοῦτο γεγωναὶς ἐνίοις συνήθης
τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γινῶναι τὰ πλεῖστα τῶν 5
πραττομένων, ἦκε μὲν ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἄπερ ἔμελλε
μηνύειν, ὁρῶν δὲ τὸν Καίσαρα τῶν βιβλιδίων ἕκαστον
δεχόμενον καὶ παραδιδόντα τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις,
ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν „Τοῦτο“ ἔφη „Καίσαρ, ἀνά-
γνωθι μόνος καὶ ταχέως· γέγραπται γὰρ ὑπὲρ πραγμά- 10
των μεγάλων καὶ σοι διαφερόντων.“ Δεξάμενος οὖν ὁ
Καίσαρ ἀναγνῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους τῶν ἐντυγχανόν-
των ἐκωλύθη, καίπερ ὁρμήσας πολλάκις, ἐν δὲ τῇ χειρὶ
κατέχων καὶ φυλάττων μόνον ἐκείνο παρήλθεν εἰς τὴν
σύγκλητον. Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἄλλον ἐπιδοῦναι τὸ βιβλίον 15
τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ ὄλωσ προσελθεῖν, ἀλλ'
ἐκδιλιβῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν.

LXVI. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἤδη που φέρει καὶ τὸ αὐτό-
ματον· ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκείνον καὶ τὸν ἀγῶνα
χῶρος, εἰς ὃν ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη τότε, Πομπηίου 20
μὲν εἰκόνα κειμένην ἔχων, Πομπηίου δὲ ἀνάδημα γεγο-
789 νῶς τῶν προσκεκοσμημένων τῷ θεάτρῳ, παντάπασιν
ἀπέφαινε δαίμονός τινος ὑφηγουμένου καὶ καλοῦντος
ἐκεῖ τὴν προῆξιν ἔργον γεγρονέναι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ λέ-
γεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου πρὸ τῆς 25
ἐγχειρήσεως ἀποβλέπων ἐπικαλεῖσθαι σιωπῇ, καίπερ
οὐκ ἀλλότριος ὦν τῶν Ἐπικούρου λόγων· ἀλλ' ὁ και-
ρός, ὡς ἔοικεν, ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος ἐνθουσια-
σμὸν ἐνεποίει καὶ πάθος ἀντὶ τῶν προτέρων λογισμῶν.
Ἀντώνιον μὲν οὖν πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ ῥωμαλέον 30
ἔξω παρακατεῖχε Βροῦτος Ἀλβίνος, ἐμβαλὼν ἐπίτηδες
ὀμιλίαν μῆκος ἔχουσαν· εἰσιόντος δὲ Καίσαρος ἡ βουλή

μὲν ὑπεξάνεστη θεραπεύουσα, τῶν δὲ περὶ Βρούτου
 οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ
 ἀπήντησαν, ὡς δὴ Τίλλιος Κίμβρον περὶ ἀδελφοῦ φυ-
 γάδος ἐντυγχάνοντι συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέ-
 5 χρι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. Ὡς δὲ καθίσας
 διεκρούετο τὰς δεῖσεις καὶ προσκειμένων βιαϊότερον
 ἤγανάκει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Τίλλιος τὴν τήβεννον
 αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβῶν ἀπὸ τοῦ τρα-
 χήλου κατήγευ· ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς ἐπιχειρήσεως.
 10 Πρῶτος δὲ Κάσκιος ξίφει παῖει παρὰ τὸν ἀρχένα πληγὴν
 οὐ θανατηφόρον οὐδὲ βαθεῖαν, ἀλλ', ὡς εἰκός, ἐν ἀρχῇ
 τολμήματος μεγάλου ταραχθεὶς, ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα
 μεταστραφέντα τοῦ ἐγγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν.
 Ἄμα δὲ πῶς ἐξεφώνησαν ὁ μὲν πληγεὶς Ῥωμαῖστί· „Μια-
 15 ρώτατε Κάσκα, τί ποιεῖς;“ ὁ δὲ πλήξας Ἑλληνιστὶ πρὸς
 τὸν ἀδελφόν· „Ἀδελφέ, βοήθει.“ Τοιαύτης δὲ τῆς ἀρ-
 χῆς γενομένης τοὺς μὲν οὐδὲν συνειδότες ἐκπληξίς εἶχε
 καὶ φόβος πρὸς τὰ δρώμενα, μήτε φεύγειν μήτε ἀμύνειν,
 ἀλλὰ μηδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντας. Τῶν δὲ παρε-
 20 σκευασμένων ἐπὶ τὸν φόνον ἕκαστου γυμνὸν ἀποδεί-
 ξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος καὶ πρὸς ὃ τι
 τρέψειε τὴν ὄψιν πληγαῖς ἀπαντῶν καὶ σιδήρῳ φερο-
 μένῳ καὶ κατὰ προσώπου καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελαννό-
 25 μένος ὥσπερ θηρίον ἐνιλείτο ταῖς πάντων χερσίν·
 ἀπαντας γὰρ ἔδει κατάρξασθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φό-
 νου. Διὸ καὶ Βρούτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς
 τὸν βουβῶνα. Λέγεται δὲ ὑπὸ τινῶν, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς
 ἄλλους ἀπομαχόμενος καὶ διαφέρων δεῦρο κάκει τὸ
 σῶμα καὶ κεκραγῶς, ὅτε Βρούτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ
 30 ξίφος, ἐφειλκύνετο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον καὶ
 παρῆκεν ἑαυτόν, εἴτε ἀπὸ τύχης εἴτε ὑπὸ τῶν κτεινόντων
 ἀπωσθεὶς, πρὸς τὴν βᾶσιν, ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβη-

κεν ἀνδριάς. Καὶ πολὺ καθήμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς
 δακεῖν αὐτὸν ἐφροστανεῖν τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομ-
 πήϊου ὑπὸ πόδας κεκλιμένου καὶ περισπαίροντος ὑπὸ
 πλήθους τραυμάτων. Εἰκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγε-
 5 ται· καὶ πολλοὶ κατετρώθησαν ὑπ' ἀλλήλων εἰς ἐν ἀπε-
 ρειδόμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας.

LXVII. Κατειργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἡ μὲν γε-
 ρουσία, καίπερ εἰς μέσον ἐλθόντος Βρούτου, ὡς τι περὶ
 τῶν πεπραγμένων ἐροῦντος, οὐκ ἀνασχομένη διὰ θυ-
 ρῶν ἐξέπιπτε καὶ φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους 10
 ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς
 δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια, δρόμῳ δὲ
 χωρεῖν τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον ὀψομένους τὸ πάθος,
 τοὺς δὲ ἐκεῖθεν ἐωρακότας. Ἀντώνιος δὲ καὶ Λέπιδος
 οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος ὑπεκδύντες εἰς οἰκίας ἐτέρας 15
 κατέφυγον. Οἱ δὲ περὶ Βρούτον, ὥσπερ ἦσαν ἐτι θερ-
 μοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύντες ἅμα πάντες
 ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συστραφέντες ἐχώρουν εἰς τὸ
 Καπιτώλιον, οὐ φεύγουσιν ἐοικότες, ἀλλὰ μάλα φαι-
 20 δροὶ καὶ θαρραλέοι παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν
 τὸ πλῆθος καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν-
 740 τυγχανόντων. Ἐνιοὶ δὲ καὶ συνανέβαινον αὐτοῖς καὶ
 κατεμίγνυσαν ἑαυτοὺς ὡς μετεσχηκότες τοῦ ἔργου καὶ
 προσεποιοῦντο τὴν δόξαν, ὧν ἦν καὶ Γάιος Ὀκταούτος
 καὶ Λέντος Σπινθήρ. Οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαζονείας 25
 δίκην ἔδωκαν ὕστερον ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καί-
 σαρος ἀναιρεθέντες καὶ μηδὲ τῆς δόξης, δι' ἣν ἀπέ-
 θνησκον, ἀπολαύσαντες ἀπιστίας τῶν ἄλλων. Οὐδὲ γὰρ
 οἱ κολάζοντες αὐτοὺς τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως
 τὴν δίκην ἔλαβον. Μεθ' ἡμέραν δὲ τῶν περὶ Βρούτον 30
 κατελθόντων καὶ ποιησαμένων λόγους, ὁ μὲν δῆμος
 οὔτε δυσχεραίνων οὔτε ὡς ἐπαινῶν τὰ πεπραγμένα τοῖς

λεγομένοις προσείχευ, ἀλλ' ὑπεδήλου τῇ πολλῇ σιωπῇ Καίσαρα μὲν οἰκτείρων, αἰδούμενος δὲ Βρούτου, ἣ δὲ σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβάσεις πράττουσα πᾶσι Καίσαρα μὲν ὡς θεὸν τιμᾶν ἐψηφίσατο καὶ κινεῖν μηδὲ τὸ μικρότατον αὐτῶν ἐκεῖνος ἄρχων ἐβούλευσε, τοῖς δὲ περὶ Βρούτου ἐπαρχίας τε διένειμε καὶ τιμὰς ἀπέδωκε προεπούσας, ὥστε πάντας οἰεσθαι τὰ πράγματα κατὰστασιν ἔχειν καὶ σύγκρασιν ἀπειληφέναι τὴν ἀρίστην.

10 LXVIII. Ἐπεὶ δὲ τῶν διαθηκῶν τῶν Καίσαρος ἀνοιχθεισῶν εὐρέθη δεδομένη Ῥωμαίων ἐκάστῳ δόσις ἀξιόλογος, καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι' ἀγορᾶς ἐθεάσαντο ταῖς πληγαῖς διαλελωρημένον, οὐκέτι κόσμον εἶχεν οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περι-
15 σωρεύσαντες ἐξ ἀγορᾶς βάρθρα καὶ κιγκλίδας καὶ τραπέζας ὑψήψαν αὐτοῦ καὶ κατέκασαν, ἀράμενοι δὲ δαλούς διαπύρους ἔθειον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων ὡς καταφλέξοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς πόλεως συλλαβεῖν καὶ διασπᾶσθαι τοὺς ἀνδρας ζη-
20 τοῦντες. Οἷς ἐκεῖνων μὲν οὐδεὶς ἀπήντησεν, ἀλλὰ εὐπεφραγμένοι πάντες ἦσαν. Κίννας δὲ τις τῶν Καίσαρος ἐταίρων ἔτυχε μὲν, ὡς φασί, τῆς παρωχημένης νυκτὸς ὄψιν ἑωρακῶς ἄτοπον· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ἐπὶ δειπνον καλεῖσθαι, παραιτούμενος δὲ ἄγεσθαι τῆς χει-
25 ρὸς ὑπ' αὐτοῦ μὴ βουλόμενος, ἀλλ' ἀντιτείνων. Ὡς δ' ἤκουσεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ Καίσαρος, ἀναστάς ἐβάδιζεν ἐπὶ τιμῇ, καίπερ ὑφορώμενός τε τὴν ὄψιν ἅμα καὶ πυρέττων. Καὶ τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολλῶν ἔφρασεν ἑτέρῳ τοῦνομα πυνθανομένῳ, κάκεινος
30 ἄλλῳ, καὶ διὰ πάντων εὐθύς ἦν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ ἀνὴρ τῶν ἀνηρηκότων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις ὁμώνυμος ἐκεῖνῳ Κίννας ἐν τοῖς συνομοσαμένοις, ὃν τοῦτον εἶναι

προλαβόντες ὄρησαν εὐθύς καὶ διέσπασαν ἐν μέσῳ τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο μάλιστα δείσαντες οἱ περὶ Βρούτου καὶ Κάσσιον οὐ πολλῶν ἡμερῶν διαγενομένων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. Ἄδὲ καὶ πράξαντες καὶ παθόντες ἐτελεύτησαν, ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται. 5

LXIX. Θνήσκει δὲ Καίσαρ τὰ μὲν πάντα γεγονῶς ἔτη πεντήκοντα καὶ ἕξ, Πομπητῶ δ' ἐπιβιώσας οὐ πολὺ πλέον ἔτων τεσσάρων, ἦν δὲ τῷ βίῳ παντὶ ἀρχὴν καὶ δυναστείαν διὰ κινδύνων τοσούτων διώκων μόλις κατεργάσατο, ταύτης οὐδὲν ὅτι μὴ τοῦνομα μόνον καὶ 10 τὴν ἐπίφθονον καρπωσάμενος δόξαν παρὰ τῶν πολιτῶν. Ὁ μέντοι μέγας αὐτοῦ δαίμων, ὃ παρὰ τὸν βίον ἐχρήσατο, καὶ τελευτήσαντος ἐπηκολούθησε τιμωρὸς τοῦ φόνου, διὰ τε γῆς πάσης καὶ θαλάττης ἐλαύνων καὶ ἀνιχνεύων ἄχρι τοῦ μηδένα λιπεῖν τῶν ἀπεκτονότων, 15 ἀλλὰ καὶ τοὺς καθ' ὅτιοῦν ἢ χειρὶ τοῦ ἔργου θιγόντας ἢ γνώμῃ μετασχόντας ἐπεξελεθεῖν. Θαυμασιώτατον δὲ τῶν μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον· ἠτήθεις γὰρ ἐν Φιλίπποις ἐκεῖνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτόν, ὃ κατὰ Καίσαρος ἐχρήσατο· τῶν δὲ θείων ὃ τε μέγας κο-
20 μήτης (ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτας ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγὴν διαπρεπῆς, εἶτα ἠφανίσθη) καὶ τὸ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς. Ὅλον γὰρ ἐκείνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγᾶς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, ἀδρανὲς δὲ καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῆει τὸ 25 θεομόν, ὥστε τὸν μὲν ἀέρα δυοφερόν καὶ βαρυν ἀσθενεῖα τῆς διακρινότητος αὐτὸν ἀλέας ἐπιφέρεσθαι, τοὺς δὲ καρπούς ἡμιπέπτους καὶ ἀτελεῖς ἀπανθῆσαι καὶ παραμάσαι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ περιέχοντος. Μάλιστα δὲ τὸ Βρούτῳ γενόμενον φάσμα τὴν Καίσαρος ἐδήλωσε 30 σφαγὴν οὐ γενομένην θεοῖς ἀρεστήν· ἦν δὲ τοιόνδε. Μέλλων τὸν στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαβιβάσειν εἰς τὴν

ἑτέραν ἤπειρον ἀνεπαύετο νυκτός, ὥσπερ εἰώθει, κατὰ
 σκητῆν, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων περὶ τοῦ μέλ-
 λοντος. ~~ὄφρα γὰρ οὗτος ἀνὴρ ἤμιστα δὴ τῶν στρατη-
 γῶν ὑπνώδης γενέσθαι καὶ πλείστον ἑαυτῷ χρόνον~~
 5 ~~ἐργονόρῳσι χρῆσθαι πεφυκώς~~ φόφου δέ τινος αἰσδέ-
 σθαι περὶ τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου
 φῶς ἤδη καταφερομένου σκεψάμενος ὄψιν εἶδε φοβεράν
 ἀνδρὸς ἐκφύλου τὸ μέγεθος καὶ χαλεποῦ τὸ εἶδος. Ἐκ-
 10 φθεγγόμενον, ἀλλὰ ἐστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην,
 ἠρώτα, ὅστις ἐστίν. Ἀποκρίνεται δ' αὐτῷ τὸ φάσμα
 „Ὁ σός, ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φι-
 λίππου.“ Τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος εὐθαρσῶς „Ὁψο-
 15 μαι“ εἶπε· καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθύς ἐκποδῶν ἀπήει. Τῷ
 Ἄντωνίῳ καὶ Καίσαρι τῇ μὲν πρώτῃ μάχῃ κρατήσας τὸ
 καθ' ἑαυτὸν ἐτρέψατο καὶ διεξήλασε πορθῶν τὸ Καίσα-
 ρος στρατόπεδον, τὴν δὲ δευτέραν αὐτῷ μάχεσθαι μέλ-
 20 τι προσειπεῖν, ἀλλὰ συνεῖς ὁ Βροῦτος τὸ πεπρωμένον
 ἔρριψε φέρον ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον. Οὐ μὴν ἔπεσεν
 ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῆς τροπῆς γενομένης ἀναφυγῶν
 πρὸς τι κρημνώδες καὶ τῷ ξίφει γυμνῷ προσβαλὼν τὸ
 στέρον, ἅμα καὶ φίλου τινός, ὡς φασι, συνεπιρροῶ-
 25 σαντος τὴν πληγὴν, ἀπέθανεν.